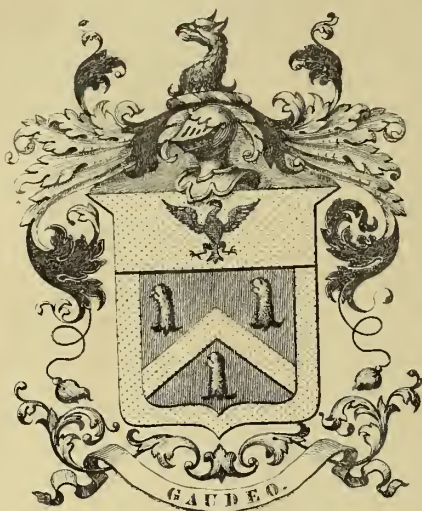
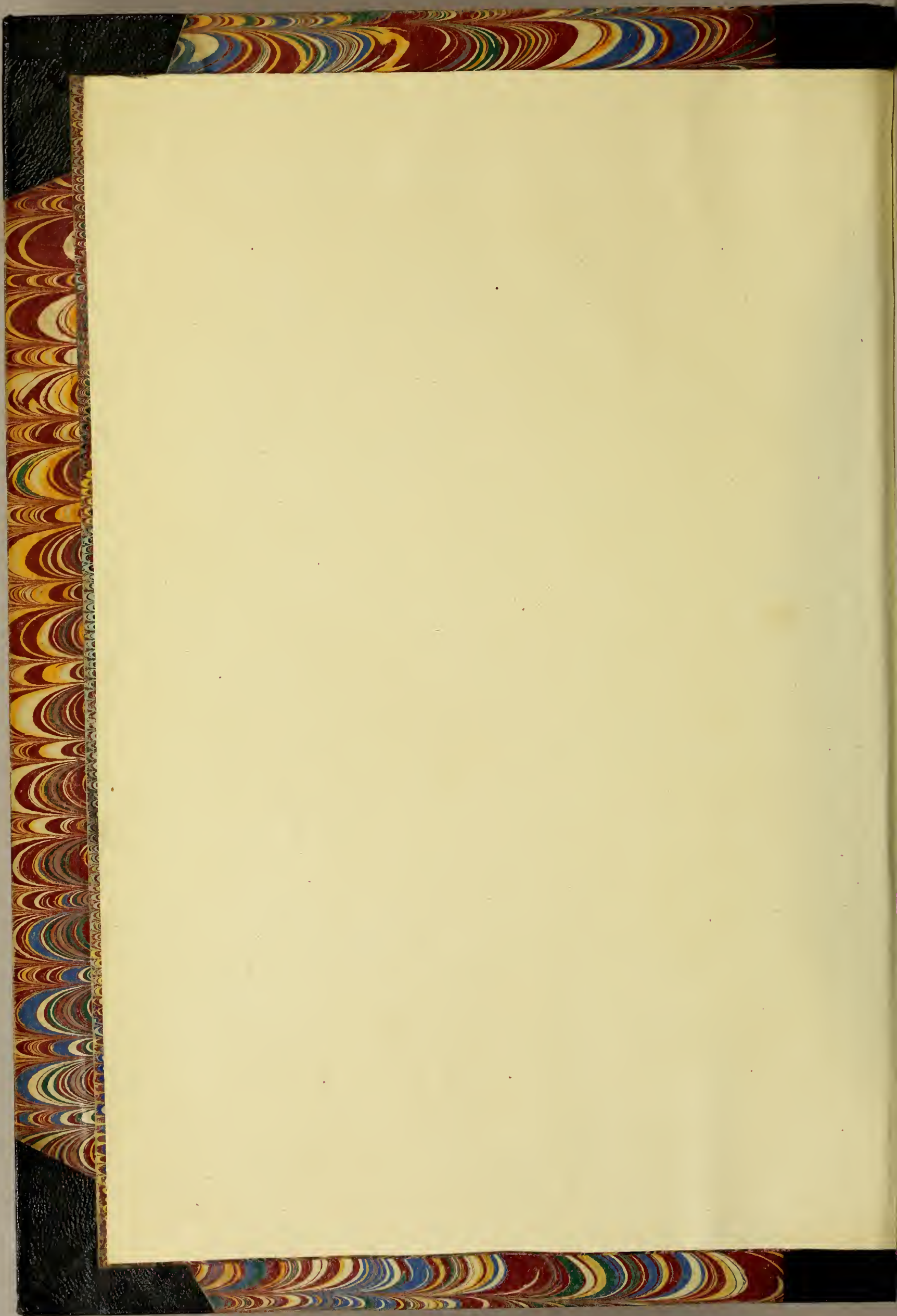

A35c

John Carter Brown.

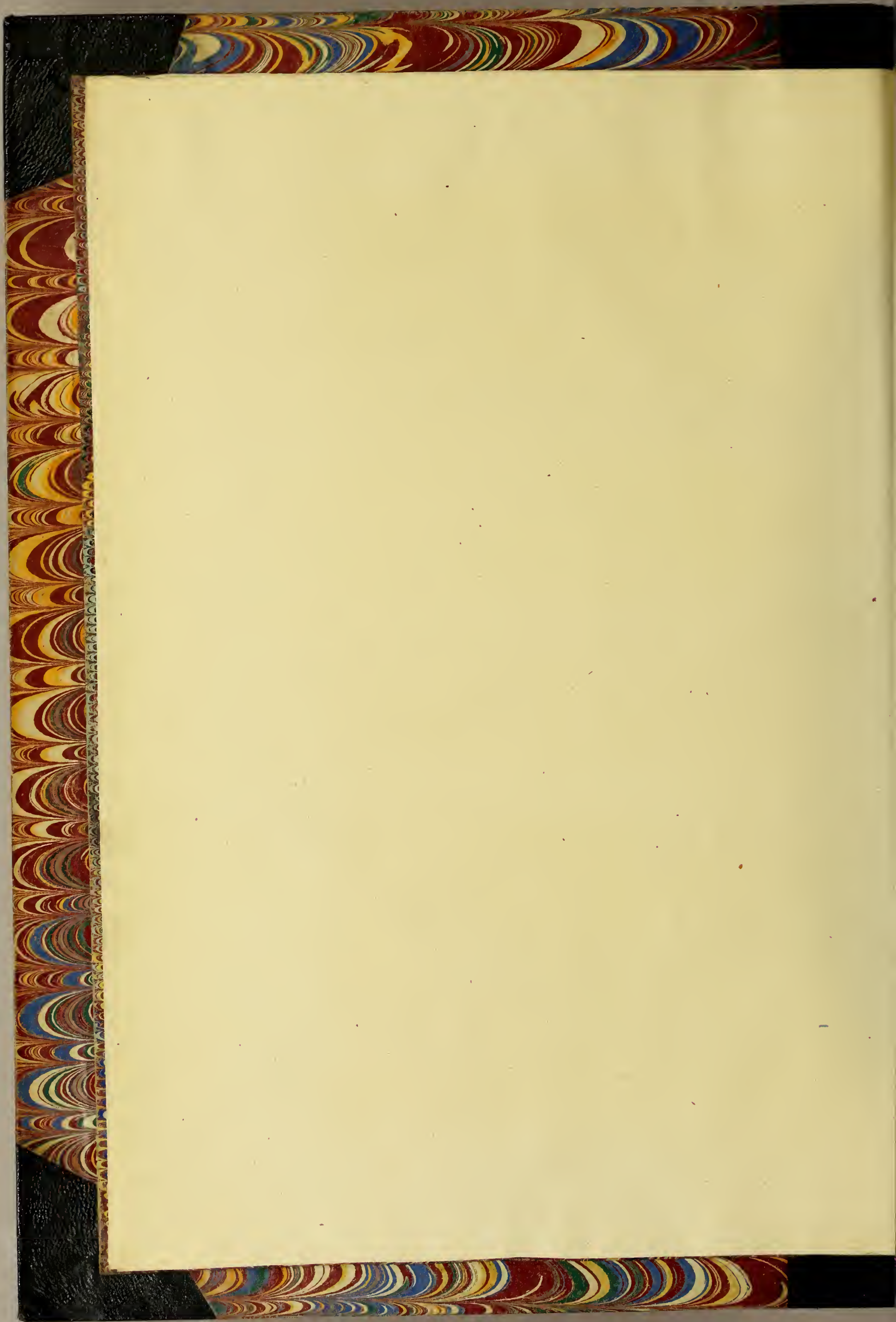

La grande de la page 130 n'est pas la véritable; celle dernière est
plus petite et ne grand pas sur le texte, comme ici; Le sujet
est le même, mais al - non des

Solenne

Les pages 154-57 transposées

HISTORIARVM
ORIENTALIS
INDIÆ

Tomus XII.

In tres Libros siue Tractatus distributus.

QVORVM

PRIMVS continet descriptiones Chorographicas & Topographicas Regnorum, Prouinciarum, Insularum, Urbium, Castellorum, Emporiorum, Montium atque Fluviorum, totius illius Continentis, quæ vulgo ORIENTALIS INDIÆ nomine censetur: inprimis Chersonesi Aureæ, Sinarum, Laponum, Sinus Persici & Gangetici, Oceani Eoi & Littoris Africani: adiectis Incolarum moribus & ritibus, ipsiusque soli ingenio & Natura.

SECUNDVS habet Narrationes exquisitas aliquot Nauigationum & Expeditionum Marinarum, ab Anglis Batavisque potissimum, in omnes illas Orientis & Austripartes susceptarum, vt & prætorum aliquot naualium vario euentu commissorum: quibus accessit PERIPLVS Orbis Terræ, à Iacobo Eremita, Nauarcho Batavo absolutus: quæ historia incipit ab anno AN. C. M. DC. XIII. terminaturque initis anni M. DC. XXVI.

TERTIVS tribuitur descriptioni quarundam Septentrionalium Regionum atque Insularum, ante non satis cognitarum, nempe partis Scythiæ, Moscoviæ, quæ magna pars est Sarmatiæ Europææ & Asiaticæ, nec non Samogetiæ, Islandiæ, Gronlandiæ & aliarum, quarum plenior notitia, expeditionibus Nauarchorum felici industria in eas Orbis partes confectis, ad nos peruenit: à primis Aquilonarium Nauigationum initis ad nostra tempora.

I. LVDOVICVS GOTOFRIDVS EX ANGLICO ET Belgico sermone in Latinum transtulit, nouis accessionibus locupletauit, ordinem & concinnitatem addidit: non sine Tabulis Chorographicis & Figuris æneis, vnde lumen toti historiæ.

FRANCOFVRTI

Apud WILHELMVM FIZZERVVM Anglum, Bibliopolam,

ANNO M. DC. XXVIII.

Procter

ANTIQUA NOBILITATE GENERIS, VIRTUTE AC MULTIPlici

rerum usu præstantissimo Domino, Iosvæ VONDERTHANN &c.
Equiti Franco, Historiarum amatori summo, Pa-
trono suo eximio.

S. D.

VCERNAS, quibus pinguis Mineræ succus
in flammæ alimoniam suppeditat, facile emo-
ri, nisi subinde instilles amicæ liquoris: &
ferrum contrahere vitium ac rubiginescere, ni-
si moderato leuiget teraturq; usu, nouimus,
Vir Nobilitate generis & usu rerum præstanti-
sime. Eadem amicitiæ ratio est; quæ etsi bonis
coaluisse videatur auspiciis, facile tamen vel he-
betari, vel situm aliquem & obliuionis cariem pati potest, præsertim
inter absentes longiusque diffitos, nisi quandoque iucundis bene-
uolentiæque plenis refricetur atq; suscitetur alloquiis, aliisque, quæ
usus fert, officiis.

Aliquot anni sunt, cum me primum, Iosvæ Nobilissime, in nu-
merum amicorum tuorum admittere dignatus es, primum quidem
in Angliâ, patria mea, ubi tibi familiaritatem meam non ingratam
fuisse intellexi: deinde in Germania tua, ubi nos eadem Numi-
nis prouidentia mutuis certantes officiis coniunxit, sociosque
fecit diuersorum itinerum, cum in Belgium, Lotharingiam atque
Galliam vna profecti, & alter alterius conuersatione ac præsentia
non delectati duntaxat, sed & in ferendis viæ difficultatibus & mo-
lestiis adiuti fuimus. Grata mihi est, si qua fides, illius temporis re-
cordatio, cum eximiæ illius tuæ prothymæ in me, & suauissimorum
colloquiorum, totiusq; adeo conuersationis, animum meum subit
imago, quæ me iam diu mouit, & cunctanti aurem vellicauit, ut ti-
bi testimonio aliquo euidenti ostenderem, me non esse oblitum in-
credibilis illius tuæ humanitatis, qua ab alto illo Generositatis tuæ
fastigio te ad me complectendum demisisti.

Et ecce, commoda se mihi, si quid recte iudicare possum, obtulit
occasio. Non me fugit, quanto feraris desiderio atque studio cogno-

P R Æ F A T I O.

scendarum earum regionum, quas natura parens, vel intercedente immani Oceano, vel vastis terrarum spatiis à nobis discreuit, ut earum discas ingenia, miracula, cæli solique bona aut mala, vrbes, provincias, incolas horumque mores.

Enimvero non omnibus licet ipsis eo adire, suisque cuncta arbitrari oculis, diiudicare sensibus: ex aliorum quædam relatu discenda sunt, & fidelibus narrationibus adhibendæ aures, in qua re, si non plus est quam in Autopsia iucunditatis, certe minus deprehenditur periculi.

Prodit nunc è meo bibliopolio in Lucem Duodecima pars Historiarum Orientalis Indiæ, ea potissimum complectens, quæ proximis hisce annis Nauarchi nostrates, Angli atque Bataui, difficilissimis periculisque plenissimis suis experti fuerunt nauigationibus; nec iis in Orientis duntaxat, sed & Septentrionis ac Austri partes susceptis, & quæ litterarum monumentis consignata nobis ac posteritati consecrauerunt. Rara quædam in iis, nec ante hæc tempora vulgo nota, ex quibus, quæ capi possit delectatio, comparari scientia, percipi vtilitas, meum non est hoc loco prolixius ostendere, cum non loquar earum rerum ignaro, sed in historiarum monumentis versatissimo.

Et hæc causa est, Nobilissime Iosua, quod tuo potissimum nomini nouitium hoc opus Romana indutum toga inscribere atque nuncupare volui, quem harum rerum, vltra comparatam notitiam amplissimam, noscendarum, incredibili teneri desiderio compertissimum habeo, ut aliquam ex iis inter seria Martis studia caperes oblectationem: deinde ut hoc velut publico præconio virtutum tuarum testatum facerem, me nequaquam oblitum fuisse eorum quæ ab animi tui generosissimi prothymia in me profecta sunt humanitatis tecmeria: postremo ut me quem semel in amicorum tuorum numerum admittere dedignatus non es, deinceps quoque locum illum tenere sinas, & vsitata beneuolentia complecti pergas. Quod si obtinuero, non leue me beneficium impetrasse arbitrabor. Vale. Francofurti Kalendis Septembribus anno A N. C. M. D C. XXVIII.

Qui Generosam Nobilitatem Tuam

Impensis studiis colit

Guilielmus Fizzerus, Anglus, Bibliopola Francofurtensis.

TOMI DVODECIMI
HISTORIARVM ORIEN-
TALIS INDIAE ET VICINA-
RVM REGIONVM

CAPVT I.

PERIOCHE.

*Quæ gentes factis expeditionibus naualibus primùm Orientalis Indiae
littora adiuverint & postmodum penitiora lustrauerint.
Lusitani, Hispani, Batavi, Angli.*

EMO, Lector, adeo historiarum nostri temporis rudis est, quin sciat, Lusitanos primos omnium Europæ populorū eas Orientis partes, quæ vulgo laxa significatione Orientalis Indiae nomine vsurpantur, nauibus adiisse, vnde laude ea industriæ & audaciæ priuandi non sunt, cum hac earum solertia cæteris nationibus via monstrata & veluti ianua aperta sit, ad aduendos varios populos, siue ij continentem, siue insulas maris Eoi incolerent. Hos enim primo Germaniæ Inferioris maritimi populi, Hollandi & Selandi, deinde Angli quoq; è Britannia secuti, laudem illam Lusitanis prope surriperunt, vel obsecrauerunt duntaxat, de cæteris vltioribus littoribus, & repertis nouis & antea parum cognitis regionibus insulisque, in quibus non tantum luculentas exercere negotiationes, sed & partis ab hoste clarissimis victorijs magnificæ exere Trophæa. Vnde dubitari non debet, quin tres illæ Orbis nationes ad luculentissima emolumenta immortalæ æterni nominis gloriam adiungere potuissent, si calcaris exitiosis diffidijs & Cadmæis præliis, concordiam inter se colere voluissent.

Et primo quidem satis constat, Lusitanos, (siue, vt vulgo appellantur, Portugallenses) anno à nra a Salute Publica MCCCCXCVIII. extremum Africae Promontorium, quod *Bona spei Caput* nautæ vocant, nauibus suis circumiisse, eaque via in Orientis terras penetrasse, Nauarcho *Vasco de Gama* sumtibus auspiciisque *Emanuelis Lusitaniæ Regis*, qua quidem expeditione, cum primum *Calecutum* appulissent, non contenti vicina Indorum littora perlustrasse, etiam eas Africae Æthiopiarque partes, quæ in Orientem Solem longissimo tractu à septentrione Austrum versus porrectæ vergunt, adiuverunt.

Regnante deinde *Henrico* ijdem Lusitani illecti superiorum nauigationum felici successu & maioris subinde lucri spe, nullis pepercere sumtibus laboribusque, donec continuatis ad nostra tempora expeditionibus non Indiae duntaxat, sed & Asiae Africaeque in multa loca & quæstuosos portus sibi subiecerunt: testes harum rerum laudamus ipsos Lusitanorum scriptores, *Barrium, Oforium, Massæum* aliosque, qui fere ipsi periculossimarum illarum nationum extiteret focij, & res tam memorabiles ad posterorum memoriam scriptis commentariis transmisserunt.

Loca quidem & Insulæ celebriores, quas Regis sui vel dominio vel tributo subiecere Lusitani, hæc cōmemorantur. Azores, Madera, Insulæ Promontorii Viridis, Principis, S. Thomæ, Anniboni, Mosambica, Mina & Arguina in Guinea, Angola, Sofala, Mombassa, Armusiū in Sinu Persico, Dius, Damiana, Bacaiana, Goa, Chaul, Barcela, Mengaloria, Canonor, Gran- canonor, Cochin, Culan. In Zeilam Insula Negapatana, Columbi & D. Thomæ oppidum. Lux-
ta

*Lusitanos
rū in ser-
tandis par-
tib. Orien-
tis indu-
stria.
Quos Hol-
landi & Sel-
landi &
Angli se-
cuti sunt.*

*Loca cele-
briora à
Lusitanis
reperita &
possessa.*

ta Chersonesum Auream habent Portum Pequenensem, Portum Grandem, Sincapuram. In sinu Gangetico siue Bengalenſi Seronem, Malacam, cum Malao Insula, quibus adde quædam Loca in Iauana & Taprobane Insulis, quæ omnia hoc loco commemorare difficile foret: unde non ingentes solum diuitiæ, sed & magnæ vires & robur bellicum huic regno accessit, quod sine hac tam luculenta accessione per sese exiguum, multis Europæ regnis ne confectum quidem fuit. Adde celeritatē huius incrementi, adde potentiam & instructissimarum classium apparatus, quarum fiducia non solum aduersus Ottomanici Tyranni, sed & Regis Persæ & Regum Indorum Asiaticorumque vim sua egregiē defenderunt Lusitani, acquisitis expugnatisque subinde pluribus locis, subactisque liberis ad eundem diem populis.

Potentia
regni Lu-
sitani.

Primus ab his iure merito debetur Hollandis in ea gloria locus, qui cum Lusitanorum exemplo anno Salutis MDXCV. in easdem Orientis partes suscepissent, Castulonensibus & Lusitanis per Indiam & Africam multum detrimenti intulerunt, & in locis XXXVII. emporia sibi erexerunt, occupatis etiam vel de nouo excitatis ultra XX. castellis atque munimentis, ut apparet ex eorum Commentariis Diariisque. Nec horum vim Lusitani duntaxat, multis modis ab iis oppressi atque impediti experti sunt, verum etiam ipsi Angli, ut ex sequentibus apparebit.

Anglorum
expeditio-
nes.

Horum Anglorum in Orientem navigationibus tertium locum assignabimus, qui anno A.N.C. MDC. in ita societate expeditionem in Indiam instituerunt, Duce Iacobo Lancastrio Equite, qui quatuor præfuit nauibus, quarum hæc fuere nomina. *Draco, Hector, Ascensio & Susanna*. Euentus huius expeditionis tam prosper fuit, ut vrgere propositum constituerint Angli, tanta quidem animorum promptitudine, ut paucorum annorum decursu plures quā viginti classes emisissent, partim Elisabetha Regina, partim Iacobo Regnum Britanniarum obrinentibus, constitutis sibi emporiis in variis Orientis partibus, nec frigescit eorum in illa re studium Regnante Carolo Rege Serenissimo.

Similitudo
inter An-
glos &
Hollandos.

Sicut autem priuati emolumentum studium pessimus semper mortalibus existit consiliarius, & tranquillitatis atque concordie hostis certissimus: ita ne inter Batauos & Britannos quidem, (nam de Lusitanis mirum non est) diu durauit amicitia.

Negant tamen Angli, sibi illius dissidij culpam tribui recte posse, qui Batauos nec verbo nec facto priores ipsi læserint, sed iniustam duntaxat vim ab sese profligauerint, freti bonitate causæ suæ & iure gentium. Et barbaros quidem populos non modo non impeditos ab sese, neq; oppressos autem iidem, sed & adiutos defensoresque, quoties ab Hollandis Lusitanisque hostilia præter jus & fas perpeſsi fuissent: ut dux illæ gentes crudelitatis & malitiæ notam effugere non possint, quod Anglos omni iniuriarum genere diuexatos, à negotiatione prohibuerint, calumnijs appetuerint, nec secus ac iniuratos hostes ferro ac igne in eos deſæuerint, trucidatis quam plurimis: quam quidem immanitatem ab Hollandis Angli nunquam metuere debuerint, quos tot sibi deuinctos habuerint beneficiis. Dicit enim vix posse, quantopere in longinquis illis regionibus res Bataua adiuta fuerit mercimoniis Anglorum, qui præter pannos Britannicos præstantissime notæ, varia metalla, ferrum, stannum, plumbum, aliasque merces vtilissimas in illas partes importauerint, & lucri ex parte Hollandos participes fecerint, suppeditatis etiam nautis & opificibus notæ solertiæ. Sed & eosdem Hollandos maiorem debuisse rationem habere Iacobi Regis totiusque Nationis Anglicanæ, quorum bonam & fidelem in Germaniæ Inferioris bellis experti fuerint aduersus communem hostem operam & societatem.

Dissidia
causæ inte-
ritus.

Ad hæc & alia id genus obiecta crimina, quæ Hollandi respondeant, non est huius loci prolixè exponere: id duntaxat extra dubium est, infelici harum gentium dissidio & altercatione factum esse, ut illæ Orbis partes, adeoque ipse Oceanus Orientalis dici possit Amphitheatrum gladiatorium, in quo nobilissimæ illæ duæ gentes mutuis lanienis sese mutuo conficientes, iucundum inimicis nationibus præbeant spectaculum, in voluntarium nec necessariū vltro præcipitæ exitiū. Possis tamen dicere, Anglos ideo ab aliis tot tantisque affectos iniuriis, ut clariuse eorum enitesceret virtus, quod tot modis diuexati & exagitati, prohiberi tamen non potuerint, quin in potētissimo Persarum regno, Æthiopia, Sinus Erythræi littore, India

Anglorum
in his par-
tibus suc-
cessus.

Africaque pedem fixerint & fortitudinis suæ trophea constituerint, reportatis domum incredibilis precij thesauris, mercibusque exquisitissimis, vna cum non intermoritura nominis gloria. De his autem omnibus nemo, nostro iudicio, melius vberiusque scripsit, quam Samuel Purchassius Anglus, cuius luculentissimi adeantur Commentarii.

*Quibus rationibus Bataui impulsī in remotas illas Orientis partes expeditiones
susceperint: quare iidem Hispanos atque Lusitanos hostium
loco habuerint & oppugnaverint.*

VT varia sunt mortalium de plerisque rebus iudicia, Lector, ita dubium nullum est, quin de Belgarum, inque primis Batauorum in Eoas Orbis nostri partes navigationibus diuersimode senserint cum primis illi, quibus inferioris Germaniæ Prouinciarum Administratio & libertas satis cognita non est. Mirantur autem præcæteris, quibus Hollandi adducti rationibus, cum alias multas Hispanorum naues, tum in primis ingentem illam onerariam, cui D. Catharinæ nomen imposuerant, duce Hemskerchio Nauarcho interceperint, expugnauerint, & in Hollandiam abduxerint. Desinent autem admirari, quicumque veras huius rei causas intellexerint, ex ipsis Lusitanorum ad Hollandos litteris, post expugnatam nauim illam scriptis, & bona fide ex Hispanica lingua in Latinam conuersis, quas litteras paulo post Lectori communicabimus.

Vt autem rem paulo ordiamur altius, constat, Hollandos à multis annis omnes suas navigationes & negotiationes non aliò, quam per Oceanum quidem, in Hispaniam Lusitaniamque, per Mediterraneum autem mare in Italiam Græciamque instituisse. Cum autem Inquisitionis Hispanicæ pertæsi Bataui, ad conseruandam conscientiarum & patriæ libertatem arma corripuissent, factum est, vt in Hispaniæ portibus Hollandorum naues quamplurimæ non detinerentur solum, sed & vel diriperentur, vel merces fisco addicerentur. Leuiter visi sunt hæc dāna ab initio æstimare Hollandi, cum intrapriuatorum iniurias subsistere viderentur, neque ob eam causam à navigationibus in Hispaniam desistere voluerunt, donec illa inuadendi licentia totas classes Belgarum corripuit, quibus hoc modo ab Iberis persoluta sunt nutricationis stipendia, quod toties inuesto frumento Germanico laborantem & perituram fame Hispaniam annona subleuassent. Nec in spoliatione nauium mercimoniorumque sterit iniuriarum modus, nautæ quoque & remiges cum vectoribus, sublato religionis, quam quisque sequeretur, discrimine, primo correpti, deinde partim ad remum damnati, partim asinis præpostere impositi, & flagris ad necem cæsi perierunt. His incommodis adducti Magistratus per illas Belgicæ prouincias, non potuerunt prohibere ciues suos, quorum omnis in navigatione & piscatione consistebat alendæ vitæ ratio, ne susceptis in quas quisque veller regiones navigationibus, victum sibi atque facultates quærerent.

Cumq; ad superiores iniurias noua accederet Hispanorum insolentia, salem Hollandis ad condiendos seruandosque pisces negantium, accidit præter omnem spem & singulari Dei prouidentia, vt Hollandi reperta via ad Antipodes, ibi ingentes salis natui micæ, ad rupium magnitudinem insurgentes, in loco prorsus aspero & inculto, repererint: ex quo id obrinuerunt, vt quamuis salem istum sponte naturæ suppeditatum laboriosis acquirere cogere nentur navigationibus, emtionis tamen pretium lucrarentur. Tantum ergo beneficium diuinæ bonitati grata mente acceptum retulerunt.

Perrexerat autem Deus gratiam fauoremque suum erga gentem illam etiam amplius testificari, excitatis viris prudentibus & ingeniosis, omnique laude ac memoria dignis, in quibus hi facile fuere principes: Gerardus Bicquerus, Consul vrbs Amsterodamensis, eiusque collega Rudigerus Bauensius: Petrus Theodoricus Hasselerius: Iohannes Ianfonius Campensis: Albertus Lucæ: Arnoldus Grothufius: Sigebertus Petri, alique qui magno animo & audaci in futuris periculis, primas in mare Atlanticum emisere classes, quæ bonis solutæ auspiciis primo Auriferæ regionis Guineæ, quam nigerrimi ferocissimique Æthiopum incolunt adiuere litus, quam viam priores ostenderant Enchusiani Mercatores: hinc aucti hi Argonautæ animis Nouum nostrumque oppositum petiere Orbem, & ante omnia Aromatiferas Orientalis Oceani Insulas, quæ nullius exteri, ne dum Hispanorum agnoscunt imperium, in quibus locis omnibus licito honestoque modo & bona fide sua exercere mercimonia.

Grauius & iniquè tulerunt hunc Batauorum successum Hispani, variisque artibus Lusitanos in illo Mari potentes in Hollandos concitauerunt, vt his omnibus aduersarentur modis, eosque, si viribus & robore non possent, astu opprimerent. Placuit posterius Lusitanis,

*Causa o-
diorum
Hollando-
rum in Hi-
spanos.*

*Prisca Hol-
landorum
navigatio-
nes quales.*

*Hollandi
ab Hispani-
is variis
affectu in-
iuriis.*

*Salis nati-
uus & fossi-
lius ab
Hollandis
reperitus.*

*Quorum
iussu &
auspicijs
Hollandi
tam remote
taloca ad-
iuerint.*

*Hispani
Lusitanos
in Hollan-
dos accen-
qui dunt.*

qui variis apud Reges Barbaros Hollandorum famam lacerauerunt calumniis, eosque ferocibus illis gentibus ad certam prodidere lanienam, ut Batauorum super ea re in lucem emis-
si & querelarum pleni ostendunt Commentarij.

*Expeditio
Hemsker-
kii.*

Cæterum Præfecti collegio Mercatorum Orientalis Indiae, cum hæc intellexissent, consiliū ex tempore capientes, Iacobum Hemskerkium illius Oceani Thalassiararcham con-
stituerunt, eumque cum octo nauibus Orientales Indos petere iusserunt, ut bona cum pace
Regulorum in illis partibus negotiaretur, vel permutatione mercium, vel solutione præsen-
tis pecuniæ, uti usus ferret. Suscepit is hanc prouinciam, Mauricio Principe & Ordinibus Ba-
tauorum consentientibus, litterasq; publicas super eo negotio exhibentibus, quib. profectu-
ro dabatur potestas, ut si qui se eius conatibus opponere, eumque oppugnare ausi fuissent, iis
omnibus viribus quacumque ratione posset, resisteret, seque suosque defenderet.

*Prima pu-
gna Hispa-
norum cū
Hollandis.*

Sublatis Anchoris Hemskerkius, cum *Canarias Insulas*, quas præci Fortunas dixeret,
præteruectus fuisset, obuiam habuit classem Hispanicam, XIII. constantem nauibus, militi-
bus, nautis tormentisque bellicis optime instructam. Inuecti in Batauos Hispani acre com-
misere prælium, in quo naus quædam Bataua, cui Leoni Rubeo nomen erat, tormentorum
ictibus valide concussa, Præfectum amisit, vulneratis multis è sociis, unde tot modis debilita-
ta captum iter pertexere non potuit, sed conuerso itinere Hollandiam repetiit. Accessit aliud
infortunium. Legatus enim Hemskerkij, quem vulgo Viceadmiralium vocant, cum sua naui
in mediam Hispanorum classem illatus & male habitus, vix ab hostibus se expediuiisset, diuer-
so itinere abiit, deserta naui Prætoria.

*Obsidio
Bantamē-
sis soluta.*

Hemskerkius ergo, duabus iam priuatus nauibus, cum reliquis omnino sex *Bantam
laue Insula Emporium* delatus est. Hic intellexit, quæ paulo ante apud illam Urbem acciderant.
Lusitani enim, cum vehementer succenserent Iauanensibus, quod cum Hollandis negotiati
fuissent adduxerant a. d. XXIV. Decembris mensis anno A. N. C. MDCI. ad urbem Bantam
Triremes quidem VIII. Liburnicas vero XXII. duce *Andrea Hortado de Mendoza* eamq; acriter
obsederant. Huic Lusitanorum classi opposuerat se inuicti animi Adolescens, Oliuerius Her-
manni, Batauus, cum quinque nauibus Hollandorum ut eorum crudeles impediret conatus,
quibus imperatum erat, ut non solum omne nomen Hollandicum, ubicumq; posset deleteret,
submersis illius gentis nauibus, sed & Bantamenses ciues, qui cū Batauis exercere mercimo-
nia ausi fuissent, atrocibus castigarent exemplis, ut territi cæteri ab omnium impofterum
conuersatione, qui Lusitani non essent, penitus abstinerent. Quis autem fuerit illius obsidio-
nis euentus, & quam masculè à Batauis Lusitani repulsi profligatiq; fuerint, ostendit superio-
rum librorum historia, qui consulendi.

*Rabies &
sauietas Lu-
sitianorum.*

Re male gesta Lusitani desperatione & iracundia pleni *Amboinam* Insulam petierant,
trucidatisque immaniter incolis etiam arbores Caryophyllorum feraces & cæteras fructife-
ras succiderant, nec expleri rabie illa Machiam, vnam ex Moluccis Insulis, quæ Regis Ter-
natenfis agnoscebat imperium inuaserant, debaccharique promiscue in agrestes cædibus, i-
dem in ipsa *Ternate* insula facere tentauerant, adiuti duabus Hispanorum Triremibus, quæ
nuper ab *Manilla* Philippinarum Insularum Metropoli venerant, non alia sanè de causa, quam
quod Rex iste Hollandis hospitium præbuisset.

Venerant paulo ante Ternaten duæ naues Batauæ ex earum numero, quibus Oliue-
rium præfuisse diximus, vni nomen erat *Vltraiecto*, alteri *Vigili*. Harum Præfecti ab initio qui-
dem acriter cum Hispanis Lusitanisque pugnauere, postremo tamen cedere coacti sunt, cum
vix dimidiam mercium quas petierant, partem nauibus imposuissent, reliquarum nauium
Hollandicarum non melior fuerat fortuna, quæ in ipso portu Ternatenfi ab Hispanis obses-
sæ & oppugnata ita restiterant, ut præfectus vnus, cui *Francisco Verdoso* nomen erat, totis vi-
ginti diebus continuo prælio se defendere cogeretur.

*Vasfrictio
Lusitani-
ca.*

A vi ad fraudes conuersi Lusitani, cum transfugam quendam *Henricum Hamburgensem*
nacti fuissent, conati sunt, Hollandos apud regem in odium adducere. Scribere igitur non ad
eum duntaxat, sed & ad ipsos Hollandos litteras, & his quidem impunitatem omnium eo-
rum, quæ in Hispanum regem deliquissent, pollicebantur, in super & restitutionem omniū,
quæ ipsis superiori prælio adempta fuerant, si absque mora tormenta Regia, quæ in eorum
essent constituta potestate, sibi traderent. Ad regem vero scripserant, videret etiam atq; etiā,
quos excepiisset regno suo hospites, & quibus hominibus vitā salutemq; suam cōmisisset, qui
vni id agerent, ut machinas Regias suæ fidei commissas Lusitanis proderent. Vigilarer igi-
tur, fidelique admonitioni locum daret, & tam noxiis hospitibus porro aditum negaret, quin
eos, quos iam in sinu foueret, Lusitanis dederet.

In mittendis autem litteris hac vñ fuerant versutia, ut epistola quam ad Hollandos de-
derant,

derant, velut errore quodam ferentium, prius in manus regis incideret, ut inde rex velut ex *versutia* improviso de traditione tormentorum cognosceret. Verum Rex, cui technæ & fraudes Ibe- *elusa.* ricæ iam multis experimentis cognitæ erant, respondit: superuacaneam esse admonitionem illam; nosse enim se, quibus fidere debeat hominibus. Dedere autem Lusitanis Hollandos, homines nequaquam sibi obnoxios, sed æque ingenuos liberosque ac ipsi Hispani essent, id vero præter omne ius & fas sibi videri. Idem rex exemplum harum litterarum vna cum ipsa epistola, quam à Lusitanis acceperat, ad Batauos misit, simulque percunctatus est, litterarum ne aliquid ipsi ad Lusitanos dedissent: quanquam nihil tale suspicabatur. Negauerunt Hollandi tale quicquam sibi in mentem venisse, grauiusque de Lusitanorum mendaciis conquesti, regem, ut deinceps quoque ab huiusmodi fraudibus sibi cauere, monuerunt.

At Lusitani cum neque vi neque dolores Batauorum euertere se posse viderent, veriti *Lusitani* vim Insulanorum qui se cum Hollandis coniunxerant, probro pleni ab Ternate discesserunt, *deserunt* munimentisque suis, quæ in Tidore insula vicinisque locis habebant, firmiora imposuere *Ternaten* præfidia. Redeunt tamen ad ingenium semper astu fallacisque velut per transennam Hol- *Insulam.* landos appetiuerunt, gnari illius;

—Dolus an virtus quis in hoste requirat?

Expertus id est *Iacobus Necquius*, Nauarchus Batauus, qui cum duabus nauibus ad Ma- *Iacobus* *Necquius* *Nauar-* *chus Bata-* *uus.* *uum* oppidum Chinæ, in quo Lusitani cum Chinesibus negotiantur, appulerat. Lusitani enim cum labaro pacis indice prodeuntes, cum hostile nihil præseferrent, persuaserunt Hollandis, ut viginti ex utraque naue selectiores in nauigium actuarium descenderent, & in lit- tus egrederentur. Hos nihil tale metuentes, viuos corripere omnes, & XVII. ex iis, qui lin- guæ Lusitanicæ ignari, suam populo, illius idiomatis peritio, exponere non poterant innocen- tiam, suspendio necauerunt, tres superstites Goam ad acerbiorē morte seruitutem, insigni vi perfidia, miserunt.

Sed & Regi *Cochinchina* persuaserat iussu Lusitanorum Monachus quidam, uti XX. Ba- *Monachus* *stobellum* *cadis.* *tauos*, qui Liburnica mercandi gratia eo duce *Gronsborgio* quodam accesserant, trucidari iuberet. cæteri, quos ex eadem Liburnica exceperant, traditis duabus machinis æneis vitam redemerunt. Tres alij, quos Hemskerkius *Bandâ Amboinam* negotiorum causa sub fide publica miserat, capti, crudeli mortis genere sublati sunt: primus enim in mare præci- pitatus remorum impulsu tamdiu natans quassatus contususque in ipsis aquis est, donec expiraret: duo in insulam deportati inter feros & inhumanos barbaros extincti sunt.

Tidore est vna ex Moluccis Insulis. in hac circa id tempus Lusitani castellum satis mu- *Inhumana-* *nitas Lusit-* *anorum* *contra Ba-* *tauos in* *Tidore in-* *sula.* *nitum* obtinebant. Venerat huc *Balthasar Cordesius* Nauarchus Batauus, emensus longissi- mum iter per periculosum *Fretum Magellanicum*. Hunc magna comitate & simulata beneuo- lentia exceptum, ut in litus egrederetur, & Taurum, quem ei dono offerebant, acciperet, in- uitabant. Paruit fraudis ignarus Balthasar, egressusque est in litus, assumtis præcipuis è naui sua sociis. Redire ad nauem cum funesto dono volentem Batauum, Lusitani in celo cæctua- ria iugulauerunt, inque oceanum præcipitauerunt, addito cane mortis socio. Cæteros, qui- bus incolumitatem conceptis verbis polliciti fuerant, pari modo trucidauerunt, amputatis primo manib. pedibusque, deinde caputibus, cadauera humi temere abiecta sepultura carue- runt. Pereunte ad hunc modum cum suis Nauarcho, alia Lusitanorum manus conscen- sa Li- burnica ad Hollandorum nauem accessit. Recepti amice à Batauis, omnes pariter tru- cidauerunt, præter quinque nautas, quorum indigebant opera: nauem sibi vendi- cauerunt.

Non possum silentio præterire, quot modis, Lusitani conati fuerint, duas naues Batauas, quibus Iacobus Necquius præerat, igne subiecto cremare: & quo pacto Achinenfi regi per- suaferint, uti naues Selandorum, qui ibi negociabantur, hostiliter adoriretur, qua fraude effe- cerunt, ut multi utrimque perirent homines.

His ergo similibusque laceffiti Hollandi iniuriis, cum implacabiles Iberorum viderent *Coacti Hol-* *landi tot* *iniurijs* *factus fa-* *ciunt.* animos finem nocedi non facere, coacti sunt de communi nationis consilio fœdus percutere inter sese, ut coniunctis viribus communem hostem, nauigationes suas interturbantem, ubi- cunque possent, adorirentur, utque tam iniustam vim à se repellerent, qua is ius gentium tot- modis violauerat. Huius tam iustæ & legitimæ defensionis testimonium & licentiam ab Illustrissimo Mauritio Arausionensi principe & Ordinibus Confœderatarum Belgij Pro- uinciarum obtinuerunt, impetratis etiam litteris publicis, quibus, si ita usus ferret, vre- rentur.

*Nauis Lu-
sitana à
Batauis
capta.*

Intellecto hoc Ordinum decreto Hemskerkius cum duabus nauibus ab vrbe Batavia in Iaua Insula discessit, relictis in eo portu sociis, ut negotiationem porro continuarent. Nauigantilittus infula iuxta regnum Iorense occurrit ingens nauis Lusitanica, septingentos circiter vehens viros, plerisque armatos & Hollandotum hostes. De horum aduentu per exploratores certior factus, communicato cum Iorense rege, qui tunc ipse in praetoria Batauotum nauis erat, consilio, statuit Lusitanos aggredi. Conserua pugna horrendum in modum detonuit è machinis bellicis in nauem inimicam Hemskerkius adeo, ut coegerit Lusitanos, ne submergi mallent, deditioem facere. Victot, ut pactus fuerat, omnes viuos in vicinam insulam deuehi iussit, nauem & diuitias sibi seruaui. Cum autem recorder, me in superiõribus pollicitum fuisse exemplum litteratum, quas ipsi Lusitani super expugnatione illius nauis exarauerunt, id iam subiiciam, ut quiuis de facto isto Hemskerki iudicare recte possit.

Litteræ, quas Curia Malaccæ ad Hollandos
& Hemskerkiũ dedit.

Iam olim damnosa inoleuit consuetudo, ut litigantibus inter se Regibus Principibusque, omne acceptarum cladum onus in capita & fortunas ciuium subditorumque decumbat. Placuit Fortuna & Tempori, Nauem nostram è China redeuntem cum Praefecto sociisque tuæ tradere potestati. Sed hac talia occulto Dei iudicio facta fuisse, cuius nos latent rationes, non dubitamus. Mittimus tibi, vir fortissime, bellaria hac, ut socios tuos à diuturna nauigatione fessos rescicias, cetera verò qua adiunximus dona, ut testemur gratitudinem nostram erga te, quod tam liberali manu promissis pactisque tuis satis feceris, nobisque omnes Lusitanos in tua constitutos potestate saluos incolumesque transmiseris. Pollicemur eadem in tuos beneuolentia & comitate, si casus ferat, nos vsuros, nec unquam huius beneficii memoriam ex animo deposituros. Vale. Scripsi ego Paulus Mendesijs de Vascola, secretæ Camerae scriba a. d. IX. Martij, anno Salutis MDCIII.

Andreas Fernandez, Dominicus de Monte Isaaci, Isacus de Gusgao.

Exemplum alterius Epistolæ, quam Prorex Malaccæ
ad Hemskerkiũ dedit.

Bellorum omnium euentus dubius incertusque est, in solius Dei manu constitutus: huius homines sunt nuda instrumenta, quibus ille pro arbitrio vuitur. Arrisi tibi mirà indulgentiã lubricum istud nomen, quam Fortunam appellamus, qua tibi pradiuitem illam nauem Chinensem obiecit. Nactus es in ea permultos mercatores, ut & mulieres & seruulos, inermem multitudinem, & pugnae impedimenta potius quam adiumenta. Vnum istud medius fidius doleo, quod non praetoria nauis mea occurreris, facile intellecturus, quantum intersit inter institores & bellatores. Sed hac quidem corrigi nunc non possunt. Intellectis ijs, qua Batauis in Chinensi littore contigerunt, non modicè perturbatus fui, cum tam leue delictum tam graui supplicio punitum fuerit. Sed confirmo tibi, mi Hemskerki, authorem illius crudelitatis iam in vinculis attineri, & capitale expectare supplicium. Hollandis, qui huc ex China & Moluccis Insulis delati sunt, libertatem restitui, eosque comiter & amice habui. Mitto ad te nauigium hoc, vnice petens, ut Fratrem Antonium Monachum & Praefectum nauis cum ceteris Lusitanis, qui in tua adhuc sunt custodia ad me mittas, quod si feceris, magnum mihi beneficium praestiteris, multo autem illustrius me tibi deuincies, si cum Iorense Rege egeris, uti mihi Lusitanos meos, quos Indi è nauigio Chinensi rapuerunt, restituant, instructos diplomate publico securitatis ergo. Scripsi in vrbe Malaccæ a. d. IX. Martij anno MDCIII.

*Ferdinandus Albuquerqueñsis,
Prorex Malaccanus.*

Ad Illustrem Iacobum Hemskerkiũ, Praefectum classis Hollandicæ.

Subiun-

Subiungemus superioribus litteris duas alias Epistolas, quas Lusitani ad Batauos dederunt, priorem quidem ex Insula, quam *Ilham Grandem* Lusitani vocant, alteram ex urbe Malacca. Prioris exemplum hoc est.

Omnes, quotquot hic commorantur, Illustris D. Hemskerki, fatentur se tibi plurimum debere, ob singularem comitatem & benevolentiam, qua in nostros, quorum vita necisque penes te erat arbitrium, usus es. Et profecto, nihil aliud à tam generoso victore, aut à lenitate alienum expectari potuit. Quod Hollandis tuis, quorum presidio nostri huc ducti sunt, pro eorum in nos meritis dignas rependere gratias non potuerimus, ipsi testabuntur, id tempori & aduersitati fortuna tribuendum esse, qui & ipsi tarditatem navis nostrae excusabunt. Ad cetera beneficia etiam, quæsumus te, hoc adiunge, ut ij ex nostra gente, quos adhuc penes te seruas, primo quoque die huc mittas, quod si obtinuerint, in magna felicitatis parte ponent, se à tanto viro captos, imo potius conseruatos fuisse. Vale. A. D. XI. Martij, ex Insula Magna.

Alia Epistola ad eundem.

Placuit Deo, me sub patrocinio & tutela tua, Illustrissime Nauarche, Malaccam reducere. Beneficentiam tuam, quam toto tempore, quo in tua fui constitutus potestate, expertus sum deprecari nunquam desinam, quidem pulchrius fingi potest, quam quod ea, quæ verbis pollicitus es, ipso facto tam egregie præstitisti. Nunc votorum meorum summa eo redit, ut dono aliquo tanto viro digno te vicissim demereri queam. Verum amissis rebus meis omnibus, ad eam sum redactus paupertatem, ut ne vestes quidem, quibus saucium corpus tegam, mihi in hac nuditate supersint: ea enim, quibus tunc cum pugnaremus, utebar, perpetuis è tua naui in nos emissis fulminibus deformatæ penitus atque laceratæ sunt, visibusque meis factæ inutiles. Quapropter à te peto, ut ad superiora beneficia hunc velut apicem vel colophonem addas, mihi inquam telam sericam ex earum numero, quas in capta naui nostra magno numero adeptus es, dono mittas, ut inde mihi vestem conficiam. Recordare, mi Hemskerki, quæ tunc mea fuerit fortuna cum caperer à te, & quæ nunc sit, postquam à te dimissus sum non ingrato homini aut obliuiofo præstabis hoc beneficium, qui tibi prospera omnia, & exoptatum ad Hollandos tuos precatur reditum Vale. Ex urbe Malacca a. d. XXIV. Martij anno S. MDCIII.

Sebastianus Serranus.

Ex his litteris Lusitanorum, qui sunt testes omni exceptione maiores, in proprio duntaxat periculo & causa, facile colliget prudens Lector, quæ sit causæ Barauicæ æquitas, & quanta patientia tam multiplices Hispanorum iniurias, illata damna vitæ & bonis Hollandorum perpessi fuerint, nec cum pulcherrimas nacti fuissent occasiones, eas cædibus recipere ultum iuerint. Quæ omnia cum apud crudelem gentem Iberorum ne deinceps quidem locum inuenerint, quærimus saltè, an non iustissimas Hollandi causas habuerint, vim & arma in tam inimicum & implacabile genus magnis animis expediendi, eosque vbicunque possent, non quidem fraude aut calumniis, sed virtute apertoq; Marte hostiliter vicissim inuadendi: cum Natura etiam brutis bestiisque sui defendendi desiderium, & vim iniustam vi repellendi licentiam ingenerauerit.

CAPVT III.

PERIOCH E.

Imperium Magni Mogol, qui non tantum India intra Gangem, sed & alibi longe lateque dominatur.

INDIAM totius Asiæ maximam nobilissimamque partem, ab Indo fluuiio denominationem intrahere, nemo est, qui ignoret. Eam veteres duplicem faciunt, illam intra, hanc extra Gangem fluuium locantes. Priorem nostri seculi scriptores cum plerisque recentioribus INDO-STAN appellant, mutuato à barbaris nomine. Hæc cum amplissimis terrarum definiatur spaciis, prope tota vnus Magni Regis subest imperio quem MAGNUM MOGOL vocant. Obscurior huius principis ipsiusque tanti regni apud Europæos notitia, multum lucis accipit variis diuersarum gentium, in primis Lusitanorum, Batauorum, Britanno-
India di-
uisio & li-
mites.
Magnus
Mogol.
nauga-

navigationibus, quibus factum est, ut multo exactiorem, quam patrum habuit ætas, rerum Indicarum acquisuerimus scientiam. Nos eorum annorum, quæ longius à nostris hisce temporibus absunt, non reperemus historiam, sed ea quæ proximis hisce annis velut de nouo cognita sunt, digna sanè commemoratione, Lectori communicabimus.

Potentia
Magni
Mogol.

IAM primum satis constat, nullum totius illius partis Orientis Principem, quam late patet nomen Indicum, diuitiis, robore, potentia, magnificentia, cum eo conferri posse monarcha, quem nostri ac superioris æui scriptores (non ut quidam Mogor) MAGNUM MOGOL vocant. Quadraginta enim & septem prouinciis siue regnis secundariis & ab ipsis nutu dependentibus imperitat, & his regulis iura dat pro arbitrio, cum omnia quæ possident ipsi, in eius sint constituta potestate. Maxima imperii eius pars id terrarum spatium completitur, quod intra Indum & Gangem fluuios nobilissimos includitur. Magni cognomentum immanes diuitiæ & potentia formidanda ei pepererunt, ut & Turcarum Tartarorumque Monarchis. MOGOL dicitur à populo quodam eiusdem nominis, qui ad ripam Indi fluuii versus Aquilonem habitat. Has gentes sibi subiecit Mahomet Zelabdin Echebatus, Magni Regis Selimi frater qui ducto contra eos anno AN. C. MDLXXXII. ingenti exercitu, Mogoles sibi aliquot præliis deuictos, obsequentes fecit.

Elephanti
armati ut
milites.

Aiunt in eo exercitu fuisse quinque Elephantorum millia, quibus frons lato ferro fuerit munita. Singulos dorso sustinuisse singulas turres, in quibus quaterni sagittarii. Ipsi belluis ad promuscides alligatos fuisse prælongos acutosque gladios, quibus mira dexteritate in hostes usæ fuerint: dentibus vero, vel si maius, cornibus, pugiones mucronatos. Hanc bestiarum aciem in postremo agmine constitutam fuisse, ne præliantibus equitibus peditibusque impedimento vastitate sua essent, aut profligatæ forte ab hostibus, incurrentes suis, totam aciem conturbarent. Regio quam Mogoles populi incolunt, vicina esse perhibetur regno Quabul siue Cabul.

Fines &
præcipua
Prouincia
Imperij
Magni
Mogol.

Antequam autem ad penitiora huius regni progrediamur, operæ precium est, videre, quibus imperium istud Magni Mogol includatur finibus, & quæ sint præcipue illius prouinciæ. Fines hi sunt. Ad Occidentem regnum Sinda & Magni Sophi siue Regis Persarum imperium. Ad Aquilonem Tauri Montis iuga & fines Tartarorum. Ad orientem alicubi Gangem fluuium limitem habet, alicubi eius ripas transilit. Ad Austrum regnis, Decanensi, Bengalenfi, & Gangetico Sinu terminatur. Prouinciæ principales hæ sunt:

- I. GANDAAR siue Candahor, trans Indum, est ampla ciuitas, quæ toti prouinciæ nomen impertiuit, sita intra occidentem & Aquilonem, Vicinos habens Persas, quorum aliquando subiecta fuit dominio.
- II. TATTA Prouinciæ & urbis nomen, quæ sita est ad Indum fluuium, qua is immanibus auctus aquis, latissimo ostio Oceanum Indicum irrumpit, habens Gandaaræ fines ad septentrionem.
- III. BYKOR. Et hoc ciuitatis pariter & regionis nomen est. Perluit hanc Indus fluuius, in curuo flexu aliquot dierum itinere supra Tattam.
- IV. MVLTAÑ ciuitas non modica, prouinciæ nomen dat, quæ & ipsa Indo fluuiio ab occidente alluitur, fines eius sunt, ad occidentem & septentrionem Gandaar, ad Austrum Buccoria regio.
- V. HAAGICAM. Regnum hoc Balaacorum est; à Fauonio vento ad fines Tattarum porrigitur & Buccorensium, usque ad fines regni Lahor. Ciuitatem magni nominis hæc prouincia non habet.
- VI. KISSIMERA siue Caxymera (ut alij scribunt) prope tota in Aquilonem versa est. Metropolis eius dicitur Syranaker, quam fluuius Bathus transit, influens in Indum. Montosa & aspera est hæc prouincia, Regnum Cabul ab occidente habens.
- VII. Est autem regnum CABUL siue Quabul latè patens huius Imperii prouincia, Regiam urbem habens eiusdem nominis, ipsa prouincia in Aquilonem proiecta Usbecorum Tartarorum fines attingit.
- VIII. BANCHIS, Bischura siue Betshara ciuitate illustris est.
- IX. ATTA CCA Prouincia ciuitatem præcipuam habet eiusdem nominis. Per huius fines Nilabus fluuius Indo mixtus labitur. Ipsius prouinciæ situs est inter occidentem & septentrionem.
- X. CATARENSIS Principatus ad radices caucasi montis situs est, orientior quam KISSIMERA, porrigiturque inter Eurum & Aquilonem, ciuitates habens præcipui nominis Danquelin & Purrolam.
- XI. PENIAB Prouincia quinque fluuiis irrigatur: Niliabo, Batho, Indo Caulo & Lahorio.

Caput

Caput eius est Lahor ciuitas ampla, emporioque celeberrimo clara. Ipsum regnum hoc ob a-
quarum copiam miræ fecunditatis, rotundæ prope formæ existens, à septentrione tamen
paulum in Austrum extenditur.

Huic confinis est LEMBA, orientalis quamuis illâ. tota montosa & nemorosa. Prima in XII.

PEITAN, à ciuitate eiusdem nominis traxit appellationem, in Eurum magis quam LEMBA XIII.

protenfa.
NACARCAT, siue (vt aliis placet) Nagracut vrbi præcipuæ nomen suum debet. Colli- XIV.

bus montibusque frequentibus asperatur. Hanc nonnulli limitem regni Magni Mogol sta-
tuunt, quâ id in Aparctiam ventum porrigitur.

SIBA Prouinciæ & ciuitatis nomen est, finitima huic Nagracutensis, montibus nemo- XV.

ribusq; horridæ.

IESVAL siue Iessel Metropolin habet Rageparam, porrigiturq; ad fines Guffaratarum, ab XVI.

septentrione habens Sibam & Nagracut.

DELLI; Urbis hoc & regni nomen est. A Iemnio fluuiio, qui in Gangem illabitur, & A- XVII.

gram Ciuitatem primi nominis alluit, in Euronotum porrigitur. Solebant hic olim Regiam

domiciliumq; habere Indorum reges : sed nostra rempestate in ruderibus prope tota iacet.

Nec desunt, qui Porum Indorum Regem hic habitasse scribant, qui cum Alexandro Philippi

filio bellum gessit. Reperta quidem fuit hic columna, incisis litteris Græcis conspicua, vetu-

statem loci adstruens.

MEVAT tota Orientalis est & vltra Gangem. Præcipua Vrbs in ea Naruol. XVIII.

SAHIBALA oppidum primarium habet eiusdem nominis. Sita est ad occidentalem Gan- XIX.

gis ripam, Iemnium fluuium habens ad meridiem.

AGRA mediterranea huius imperii prouincia. Vrbs olim in ea Agra maximi nominis, XX.

sita sub gradu XXVIII. Eleuationis Poli ab Æquatore, à meridie habet Iemnium amnem.

Noua Agra nostro quoque tempore domicilium Magni Mogol, vbi Armamentarium est &

Ærarium Regis Indorum. Ab hac vrbe ad Lahoram via porrigitur plana & lapidibus strata, ab

utroque latere semper virentibus arboribus confita, quæ res miram illi loco conciliar amæ-

nitatem.

IENVPAR prouincia cum eiusdem nominis vrbe ad caulum fluuium sita est, solo vbere XXI.

& fructuoso.

BANDOA vrbs est & regio, vicina regno Delli & Agræ. XXII.

PATANÀ quatuor fluuiis includitur, Gange, Serfeli, Iemna & Canda: porrigiturque in XXIII.

Eurum versus regnum Bengalæ.

GCR regio est septentrionalis, à cuius finibus haud longe ab sunt Gangis nobilissimi XXIV.

fluuii fontes.

Nobilissimum omnium horum regnorum est BENGALA, totum orienti Soli obuersum, XXV.

quod curuatura litroris sui efficit celeberrimum illum apud veteres Sinum Gangeticum, cui

hodie Golfo de Bengala nomen est, qui ab Aquilone in Austrum porrectus, ad Choromandel-

lam vsque excurrit. Præcipuæ eius Vrbes sunt Ragamahel & Decacah, cum nonnullis aliis.

Portus hæc prouincia aliquot habet valde commodos, inter quos celebriores sunt qui vo-

cantur Portus Grandis, Portus Peguianus, Philipatamensis, Satigamensis, partim cis partim

vltra Gangem. subsunt huic regno etiam aliæ quædam Prouinciæ, vt Pupiana & Patanensis.

ROCHA celebriorem ciuitatem nullam habet: excurrit à Bengala versus meridiem & oc- XXVI.

cidentem.

VDERÆ Prouinciæ caput est Ie Kanata oppidum: alii vero non Vderam sed Vdeffam XXVII.

vocant. Extenditur hæc longe in orientem trans Gangem, ad fines vsque regni Maugi, quod

Peguano regno finitimum, à feris barbarisque incolitur gentibus.

CANDVANÆ prouinciæ fines ad septentrionem & orientem sese extendunt. Vrbs in XXVIII.

ea primi nominis est Cara Catencha.

CVALIERA & ipsa nomen suum primario debet oppido, extenditur à prouincia Can- XXIX.

duana ad fines Buramputenfes.

Est autem BVRAMPVTA caput amplissimæ prouinciæ cui Chandès nomen est, cui XXX.

superioribus annis Rex Decanensis imperitauit, domicilium habens in Guzaratenfi oppido,

extenditurque à Guzarato Chitorium versus, & hinc in Austrum ad fines Suratenfes: fluuios

habet Decanin & Tapten.

MALVA vrbes habet, Vgenam, Naram & Seringam. vicina est Chandibus intercedente XXXI.

Septra fluuiio, qui aquas suas in Sinum Cambaiensem exonerat, aliquot millib. supra Suratum.

XXXII. **BERAR** regiuncula est, cuius ciuitas primaria Shapur dicitur, in finibus sita Guzaratensium ad radices Montis Chitorii.

XXXIII. Pulcherrimum autem opulentissimumque est regnum **GVZARATENSE**, quod vtrunque includit Sinum Cambaiensem: Caput eius est Amadaner ciuitas. Cæterum complectitur hoc regnum insuper amplissimam præfecturam Cabaiensem, cum prouincia Suratenfi & vrbe eiusdem nominis, estq; totus ager illius regni gelidis vberimus vndis ob fluuiorum copiam, vnde & quidam, etsi perperam, Indum amnem hic aquas suas in oceanum exonerare arbitrati fuerunt. **Narbodach** fluuius iuxta **Brocham** oppidum Mare irrumpit, quorum fluuiorum beneficio ex interioribus regni partibus naues omnis generis mercibus onerari, inque longinquas regiones exportari possunt.

XXXIV. **SORETANA** prouinciola angustis circumscribitur limitibus. Urbem habet satis celebrem, **Ianagram**, quæ maritima cum sit, ad Austrum aliquo modo obiectam habet Guzaratensem prouinciam.

XXXV. **NARVAR** Orientalior est, cuius præcipuum oppidum est **Gehud**.

XXXVI. Amplius utroque paulo ante commemorato est regnum **CHITOR**, cuius primaria vrbs eodem appellatur nomine, sita in monte, cuius ima circuitu suo milliaria Anglica decem constituunt. Erat autem vrbs illa, Regia atque domicilium **Rannæ** Sultani; sed anno A. N. C. MDCXIV. Magnus Mogol armis eam in suam redegit obedientiam. Est autem regnū hoc magis in occidentem protensum, si **Chandes** spectes, orientalius tamē Guzaratensium regno, transitq; per istud via Regia ab **Agra** Suratum vsque. **Ranna** tamen Sultanus Montes in occidentem Solem versos, haud procul ab **Amadanera** vrbe, adhuc suis obtinet prædiis.

Sumitur autem longitudo huius imperii hoc modo ab **Aparctia** in Euro austrum, à **Gandabata** ad **Lahoram** milliaria Anglicana numerantur DCCC. ab **Lahora** ad **Agram** circiter DCC. ab **Agra** **Hagiportuam** DCLXXX. Hinc ad **Kirafundam** DCLXX. vnde apparet regni huius incredibilis amplitudo & vastitas, quod in longitudine milliaria Anglicana continet MMDCCCL. Latitudo verò à septem Trionibus in Austrum sumpta constituit milliaria Anglicana ultra MD.

[Huc referatur Tabula Chorographica, continens descriptionem Orientalis India]

CAPVT IV.

PERIOCHA.

Echebatus Magnus Indorum Orientalium Rex. Eius ingenium, res gesta, excessus, successor.

Natales & res gesta Echebati Magni Mogol.

Persa Indis aduersus Parthos superbas ferunt.

CHAQVATA prouincia, quæ ad Austrum Indos intra Gangem, ad occidentem Persas, ad septentrionem & orientem Tartaros vicinos habet, natale solum **Echebato** præbuit, & prima Magnum illum Principem vitales haurientem vidit auras. Lingua **Chaquaten** suum vulgari ad verus Saracenorum idioma quam proximè accedit, quanquam in Aula Lingua Persica sit vsitatior. Auus huius **Baburra** Parthos, qui partem Regni iam olim sibi subiecerant, & velut suam vsurpabant, expulit, & in regnum Bengalenfe se recipere coegit. **Baburra** autem extincto, **Parthi** (qui nunc **Patanenses** dicuntur) resumptis armis animisque bellum filio eius intulerunt, quod vario Marte gestum est, quem & ad eas redegerunt angustias, vt Magnum **Ismaelem** **Sophum** adire, eiusq; implorare auxilium necesse habuerit. Pollicitus est rex Persa opem suam Indo, ea tamen lege, vt assecutus aduersus Parthos victoriam, Persarum amplecteretur religionem. Sic factum est ope Persarum; vt Rex Indus profligatis Parthis, Bengalam, Cambaiam & Mendaum sibi subiiceret. Aiunt autem postremam hanc urbem tantæ esse amplitudinis, vt decem **Leucas** Gallicanas ambitu suo complectatur, vnde Rex Indus aliquot annos in eius obsidione consumserit. Victor **Echebatus** ducente fortuna plures sibi regulos partim vi subiecit, partim sponte se dedentes obnoxios fecit, vt XX. reguli Gentiles Aulam ipsius sequerentur, multo vero plures tributum annuum ad ærarium eius mitterent.

De diuitiis huius vastissimi Imperii dicere volentem oratio deficiet, cum satis explicari non possit, quantum istud abundet omnis generis preciosissimis mercibus, inprimis Gemmis, serico, auro, aliisque metallis, vt iam de aromatibus, herbis medicis, gossypio, Equisque præstantissimis verbum non addam.

Annus

Annus agebatur à nato Bono Publico millesimus quingentesimus, octogesimus se- *Iesuitarum*
cundus, cum primum *Iesuita* in hoc regnum venerunt, ex quo tempore (vt ipsi quidem per- *in hoc re-*
hibent) in eam Magnus Mogol regni sui pomaria protulit amplitudinem, vt duplo maius *gnum ad-*
quam ante spatium terrarum possederit. Numerantur in eo fluuij nauigabiles vndecim, quo- *uentus.*
rum hæc sunt nomina: *Indus, Ganges, Taphus, Harvada, Chambelus, Iamnaus, Caulus, Celcas, Catamu-*
lus, Rarius, & Rebethus.

Reguli & Principes Magni Mogol beneficiarii prope infiniti sunt, suntque nonnullo-
rum inter eos tantæ vires, vt profecturo ad militiam Monatchæ, octo, vel decem, aliqui etiam
quatuordecim millia equitum suppeditare ex Feudi obligatione teneantur, præter Elephan- *Beneficia-*
tos, quorū non est exiguus numerus. Ipse Rex perpetuo alit quinquaginta equitū millia, siue *rij Magni*
pax sit siue bellum, intuperq; peditū copias incredibiles, vt ad omnes occasiones sibi præsto *Mogol.*
sint. His principib. nobilibusque viris præfecturas luculentas, prout videtur, cōfert, & mino-
res fundos ductoribus Ordinum, ea lege vt omnes & singuli quotannis semel in regia com-
pareant. Viunt vasalli isti instar Pto regum aut præfectorum, percipiuntq; redditus ex
attributa sibi prouincia, referuatis defalcatisq; quibusdam prouentibus, qui in Fiscum infe-
runtur, æstimanturq; quotannis aliquot auri Millionibus. Rex ipse perosus luxum in vestitu
epulisque, ad aliorum Asiæ Regum magnificentiam accedere non videtur; legendi scriben-
diue litteras artem non tenet, mira tamen de variis rebus differentes audit attentione ani-
mi, suumque nonnunquam rebus seriis interponit iudicium. Iustitiæ cultor eximius, vt in *Studium*
Curia sua litigantes ipse audiat, publiceque sententiam ferat, nec cuiquam integrum est eo in- *iustitia in*
scio grauiorem penam reo irrogare. Hoc incitatus juris studio duas Curias velut supremas *in tanto*
constituit, in quibus ipse assumtis octo consiliariis & scribis aliquot secretioribus interdum *Rege.*
singulis diebus, interdum bis quot septimanis audiendis causis vacare solet, & præsidis obire
vicem. Vtq; magis mirere, quamuis omnibus in locis throni ei parati sint regia instructi ma-
gnificentia, stans ramen audit litigantes & sententiam fert; vbi & hoc obseruandum, eum ra-
ro in cathedra apposita confidere solere, sed humi frequentius in expansis stragulis vel aulæis
decumbere, cum quietem capturus est: qua quidem consuetudine Turcarum morem imita-
ri non obscure videtur. Adstant ei semper duodecim viri docti, qui de causis ad cultum numi-
nis pertinentibus, vel de rebus gestis maiorum, vel de exteriorum populorum ritibus sermo-
cinantur: & est sane in perdiscendis aliarum gentium historiis, vt & in iis, quæ circa Religio- *Spectacula*
nis differentiam vltro citroque dici solent, assiduus ac sollicitus auditor. Spectaculis variis *Magni*
animum negociis fessum recreare solet, commissis in pugnam gallis gallinaceis, tauris, ceruis, *Mogol.*
apris. Dat & operam Theatro, spectandisq; comædis & tragædis. Aliquando Camelos
Elephantosque in arenam introduci iubet, quandoque & gladiatores & Pyrrhicam sal-
tantes.

Venationibus ferarum inque primis ceruorum & hinnulorum impense eum delectati
animaduersum est: cumque canibus venaticis destituantur Indi, Pantheras in illos vsus man-
suefactas adhibent, vel ceruos cicuratos & domesticos, quorum cornibus retia innectunt. Hi
proditores generis sui in syluis cum aliis ceruis pugnantes, horum cornibus retia induunt, *Venationis*
eosque ad eum modum implicatos distinent, donec à superuenientibus venatorib. capian- *ritus.*
tur. Aliquando & ingentes sylvas hominibus velut indagine cingunt, dimissis aliis, qui cer-
uas delitescences latibulis suis magno clamore exigant, & in circumstantium venabula &
verua impellant. Tertia Regi isti delectatio est in artium Mechanicarum tractatione, in-
primis quæ circa confectionem pulueris nitrati & rem tormentariam occupantur.

In conuictos de capitali crimine, in primis Mœchos, fures, Piraras, grassatores, homici-
das seuerè animaduertere, eosque potissimum laqueo suspendere solet, nulli tamen suppli-
cium mortis irrogat nisi legitimo iudicio damnato. Pleraque ciborum genera, quibus dele-
ctatur, ex oriza confecta sunt, & conditis fructibus bellariisque, vt raro per annum vescatur
earnibus, quieti nocturnæ vix tres quatuorue horulas indulgens. Hæc frugalitas & absti-
nencia, vt in tanto Principe admiranda est, ita eum suis gratum acceptumque & hostibus
formidabilem effecit. Infelicem Mahometi sectam, quam Patereius à Persis acceperat, Rex
hic omnibus modis abolere & e regno suo furcillare annixus est, initio facto à Mosqueis si-
ue Templis Mahomeristarum, quæ partim funditus euertit, partim in iumentorum stabula
conuertit, aliisque obscænis vsibus addixit.

Hinc non effugit indignationem populi. Ciues enim consternati fratrem eius, qui tunc *Seditio po-*
apud Cabulenses regnum precarium obtinebat, ad capeffendum sceptrum vocauerunt. Hunc *puli in*
adueniantem Magnus Mogol armis deuictum ad sanitatem mentis, inque suam prouinciam *Principem,*
redire coegit.

Interim ipse in cultu Numinis adeo obscuras sequebatur rationes, ut quamnam potissimum ipse amplecteretur religionem, nemo prope scire posset. Et erant qui ipsum Maurorum probare placita, alii Brachmanorum Pythagoreorumque doctrinam, alii Christianorum sequi dogmata arbitrarentur. Plures tamen ipsum nulli ex omnibus istis se addixisse rebantur, incertum plane pendentemque animi, neque hi inepte sentire visi sunt. Quamuis enim Gentilium Arabumque nugas & deliria contemneret atque irrideret, Mysterium tamen Trinitatis & Incarnationis filij Dei capere non potuit.

*Infideles
exigant
miracula.*

Et talis cum esset, permisit tamen Iesuitis, uti Sacramenta ritusque Romanæ Ecclesiæ publice peragerent, acerba tamen & formidabili dicta lege, ut doctrinam suam non miraculis duntaxat adstruerent, sed & cum sacerdotibus Indorum, per ignem transire paratis, eadem conditione decertarent. Idem omnium religionum homo, nactus libros quosdam à Iesuitis & imagines Christi seruatoris beatæque Virginis Matris, in magna hæc omnia habuit veneratione. Ait autem in hoc quidem sequi se Tamerlanis, à quo ipse genus ducit, consuetudinem, qui existimauerit, illam religionum diuersitatem Deo maxime voluptati esse. Aiunt ipsum etiam Psammerychum priscum illum Ægypti Regem imitatum, triginta puerulos infantes simul educari iussisse, adhibitis custodibus, qui nutrices loqui prohiberent: simulque constituisse illius gentis amplecti religionem atque sacra, cuius pueri illi proferrent idioma. Sed hoc ut stultum cogitatu, ita irritum effectum fuit. Pueri enim præter inconditos sonus nihil proferebant, articulati nihil, sed loquela omnino destituebantur.

*Chaos re-
ligionum.*

Interim ab idolorum cultu abstinere non solet. Solis enim simulacrum in Larario suo habet, quod mane, meridie & vesperi adorat. Proximo ab hoc loco habet imaginem Christi Domini & Beatæ Virginis, quas pari colit veneratione, easque aliquando capiti suo imponit. De Sanctorum reliquiis cum aliquid inaudiuisset, & illas quoque ad se deferri voluit, easque de collo suspendit, ratus si singula non possent, multa adiutura. Qui tamen secretiora hominis rimati sunt, inquit ipsum peculiarem sectam fouere, & arcanos habere discipulos, à quibus Prophetæ & Mirabiliarii instar coleretur, qui & in vulgus spargant, occulta ipsum polle- re vi medendi morbis, ipsamque pedum eius loturam salutarem esse: constatque mulieres grauidas partuique vicinas, se ipsi voto obligasse, ut facilius miseris partus illius opera con- tingeret.

*Ambitio-
sus & alie-
norum re-
gnorū cu-
pidus.*

Cæterum Echebatus hicce, de quo loquimur, in tantis (ut quidem videntur) virtuti- bus, magno augendi imperii arsit desiderio. Non enim contentus iis, quæ à patre acceperat, regnis, vicinos reges armis aggressus, prouinciam Cassemiriensem, Sindensem, Guzaraten- sem, cum magna parte regni Bengalenfis & Decanensis suo subiecit dominio: adeo felix in omnibus expeditionibus illis bellicis, ut vix vnquam lubricæ fortunæ expertus fuerit ludi- brium: unde locum fecit pro uerbo apud Indos, ut cui omnia ex sententia fluere videntur, di- catur vulgo *aque felix ac Echebatus*. Cum autem multa restent, nec paucis bella illius in istis partibus feliciter confecta explicari possint, ea in sequens caput reiciemus.

CAPUT V.

PERIOCHA.

*Echebati de vicinis Indorum regulis populisque victoria. Incendium palatii
& tentorii regij. Descriptio Cassemiræ prouinciæ.
Filius patri Regi bellum mouet.*

*Stupenda
Echebati
Regis Me-
moriam.*

DE Cyri Regis, Themistoclis aliorumque ex priscis stupenda memoria, multa scripsere veteres, quæ an cum iis, quæ de rege hoc dicturi sumus, conferri queant, dispiciamus: v- num vereor, ut apud Lectorem fidem sint inuentura. Alebat Echebatus aliquot Elephantor- um millia, Equorum vero multo plura, sed & ceruorum, & accipitrum aliorumque alitum ad aucupium. His omnibus singulisque peculiaria imposuerat nomina, neque periculum e- rat, ne in appellando vno pro alio erraret, tanta memoriæ felicitate præditus erat Rex ille vel- ut alter quidam Artaxerxes Mnemon. Neque tamen in tanta successuum prosperitate & vi-
storia-

etiorum frequentia instabilis Diuæ omnino potuit cauere inuidiam, quæ vt publicæ fa-
uit viri conatibus: ita priuatis eum implicuit aduersitatibus, inter quæ numerandus venit tri-
stis casus *Morathi* filii eius, qui cum exercitu à Patre aduersus Decanensem Regem missus, ab
eodem non procul à Guzaratò cum plerisque copiarum præfectis cæsus est. Accepit hunc
tam tristem nuncium Rex, cum noui anni, quem tunc incipiunt, cum Sol cæleste signum A-
rietis intrat, celebraret auspicia. Idem, cum anno A. N. C. MDXCVII. nescio quod festum
magna celebritate perageret ignis repente de cælo lapsus, tentorium eius, quod tunc regio
exornatum splendore tendi iusserat corripuit, parique celeritate Principum nobiliumque vi-
rorum papiliones absunxit.

*Mors filij
Magni
Mogol.*

Fuerat Tentorium Principis gemmis & auro prope oblitum, inque eo thronus regius,
centum Ducatorum millibus æstimatus, quæ omnia repentino perierunt incendio. Hinc
fatalis flamma vicinum Palatium Lahorense, (in ea enim vrbe tunc versabatur Mogol) cor-
ripuit, idq; breui temporis spatio in cineres redegit, corruptis aliquot argenti auriq; millio-
nibus. Fluebant nobilissima hæc metalla vi caloris liquefacta per vicinam Palatio plateam,
non tamen pura, sed plumbo ærialisque metallis vilioribus, pari æstu resolutis permixta.
Par prope casus & incendium non minus triste Chinenfi Regi circa idem tempus contigisse
perhibetur,

*Incendium
horrendū
in vrbe
Lahor.*

Funeſtum igitur deferens locum Magnus Mogol *Cassimirensē* provinciam nuper à se
deuictam petiit. Non cedit hæc vlli torius Indiæ citerioris regioni, si fertile solum & aeris
salubritatem spectes. præaltis enim montibus, quorum cacumina fere niue oblecta sunt, in-
cluditur ingens planicies, pascuis, agris, hortis, syluis, fontibus fluuiisque referta, vt nihil ad
amœnitatem & delicias deesse videatur. Aere perflatur multo temperatiore eoque salubrio-
re quam vicina Orientis regna. Tribus à *Cassimira* vrbe Leucis Lacus abest, in cuius vmbilico
Insula eminet, in qua palatium regali magnificentia structum visitur. Lacus ipse vndique viri-
dantibus fructiferisque arboribus cingitur & veluti coronatur, vt pulcrius nihil fingi possit.
Ipsū solum Cassimirensē orizæ triticique vim incredibilem profert, vineisque apprime fa-
uet, quas incolæ ad radices Mori arboris fere plantant. Et sane, nisi domestica discordia hi
homines laborassent, vix vnquam Mogol eos sub suū mittere iugum potuisset. Hi cum pri-
scis seculis Gentilium superstitionem secuti fuissent, intra proximos trecentos annos Maho-
metismi susceperē deliria.

*Cassimi-
rensis pro-
vincia de
scriptio.*

Appetente hyeme Rex Lahoram redire constituit, quo in itinere multos Elephantos,
equos aliquot perdidit, obscurā via haustos & insolito frigore in illa transitus difficultate, ac-
cedente etiam fame confectos. Narrant Elephantorū hic quoque compertam fuisse soler-
tiam. cum enim in descensu montium per lubrica incedendum esset præcipitia, obiectu pro-
muscidistam vastā sustinuerunt corpora, velut baculo aut obice ne ruerent in præceps. Con-
scenderat filius Regis Elephantem faminam; hunc dum paulo longius à cætero agmine in-
greditur, Leæna saltu inuadens, parum absuit, quin interimeret. At iuuenis bestiam primum
exploso tormento manuario, deinde stricto gladio petiit, quam euerſam famulus accurrens
dum occidere vult, temeritatis pœnas dedit, trucidatus à Leæna, quæ tamen & ipsa paulo post
ex vulnere periit.

*Elephanto-
rum in si-
stendo gra-
du solertia.*

Sequenti anno Echebatus aduersus regem Decanensem expeditionem suscepit, ductis
in eum DCCC. Elephantis & VII. Camelorū millibus, qui in supportandis armis & impe-
dimentis vt & annona iumentorum vicem præstabant. Quin & in eodem exercitu mille Ele-
phantos armatos & pugnare edoctos, bellatorum vero C. millia habuisse perhibetur. Traxit
autem has tantas copias per montes Gatenses, itinere difficili & impedito adeo, vt vltra mille
passus vnus diei spacio vix progredierentur. Præmiserat ducem quendā militum cum exer-
citu quinquaginta millium, qui primi nominis propugnaculum Decanensium iam expugna-
uerat, eoque remoto obice viam in Regnum istud Principi suo patefecit, qui illud
postea facile occupauit totum, filioque suo eidemque successorī reliquit. Miram op-
pidum qui obtinebat regulus, formidine id deseruit, seque in Syram urbem munitissi-
mam recepit. Habebat hæc arcem in summitate montis sitam, & muro triplici ita
cinctam, vt primus murus à secundo, secundus à tertio defendi posset. Erant in Vr-
be & arce tormentorum millia tria, propugnatorum millia LX, fons scaturientis a-
quæ, & tantum alimonie, vt in aliquot annos sufficeret. Seruabantur in ea Arce

*Expeditio
regis in
Decanen-
sem Regem.*

*Siram
vrbs muni-
tissima.*

qui Regio prognati erant sanguine, in spem futuræ successionis in imperio, atque inde ad capeffendum Diadema euocabantur, erantque eo tempore præter ipsum Regem, regii Principes VII. Præfectus arcis, vt & subpræfecti eius, patria quidem Abissinus erat, sed à nationis suæ religione ad Mahomerismum defecerat. Hanc urbem, etsi Magnus Mogol cum exercitu CC. millium obsideret, maluit tamen argenteis aureisque eam tentare globis, quam plumbeis aut ferreis. Nec caruit successu consilium, Præfecti enim atque consiliarii corrupti auro Indico, suaserunt regulo, vt progressus foras ad Magnum regem, pacem coram ab ipso peteret. Paruit infidis hominibus infelix Miramus, vtique postquam ei Mogol iuramento per caput suum præstito promississet, se eum incolumem in urbem remissurum. Indutus ergo veste longa & lugubri in signum subiectionis, accessit Echebatum, flexuque corporis, vt mos est, eum salutauit. Male habuit hoc adstantem vnum è purpuratis; pugno igitur ceruici eius impacto, hominem se humi prosternere coëgit. Hinc domum redire volentem Miramum, Mogol detineri iussit. At Præfectus Abissinus, cum eum iam consilii pœniteret, misso in castra filio Echebatum datæ fidei & iuramenti præstiti admonuit. Sciscitantibus Indis ex eo multa de deditioe vrbs & castri, respondit adolescens intrepidus: etiã Miramum præter ius fasque detinerent, coronam regni tamen non vacaturam. Offensus libertate adolescentis Echebatus, trucidari eum iussit. Accepro hoc nuncio pater in furorem actus, sibi ipsi violentas manus attulit. Et sic Echebatus proditione vrbe poritus est, cum ex VII. Principibus qui superstites erant, meru proditionis, regnum nullus suscipere auderet. In hos tamen, vt & in ipsum Miramum nihil statuit grauius, quam vt eos in diuersas regni sui prouincias distribueret, assignatis certis prouentibus, vnde vitam satis commode ducere possent.

*Perfidia in
Aula Ma-
gni Princi-
pis.*

*Opulenta
Hereditas.*

Dum hæc aguntur, contigit *Moternum* Satrapam Lahorensem, hominem ditissimum è viuis excedere; cuius hæreditatem Rex ex veteri consuetudine adiuit. Reliquit is Satrapa moriens tres auri signati Milliones, præter vasa aurea & argentea immanis precii, vt & gemmas, vniones, Elephantos Equosque, & supellestem prope regiam. Hac locupletatus hæreditate Rex Agram reuersus Iesuitis confirmauit datam superioribus annis potestatem, vt quos possent ad fidem Christi conuerterent.

At alibi *Gandaarenfis* Rex cum ab Vsbequensium Tartarorum Rege *Abdura* bello premeretur, desperata defensione prouinciæ suæ, seque regnumque suum Echebato dedit: vtque vno verbo dicam, adeo benignam & indulgentem Rex hic expertus est fortunam, vt victorias eius & felices expeditiones, vel calamo perstringere longum foret, ad alia igitur nos conferemus.

*Filius E-
chebati in
patrem in-
surgit.*

Herodem magnum foris & aduersus hostes fortunatissimum, domi prope calamitosum fuisse, memoriæ proditum est. Erat Echebato filius Selimus nomine, ingenio ad regnandum, vt fit, cupido. Huic nimis diu videbatur morari fatum patris, cuius vitam iusto longiorem opinabatur. Anno enim A. N. C. MDCII. cum Rex Decanensibus bellum intulisset, filius absentia patris abutens, diadema corripuit, voluitque Rex Magnus appellari. Audito eo Pater, omisso Decanensi, domum properans, cum instructo exercitu obuium habuit filium. Stabant iam in procinctu dimicaturæ acies, cum Mater Echebati, octoginta annorum anus, pacem inter filium & nepotem constituere laborauit. Sed spe lapsa in marem incidit, spiritumque anilem efflauit. Luxit eam filius Rex, abrasa, vt moris est, barba, cum ciliis & capillitio, mutauit lugubri vestem regiam, lugereque secum per triduum iussit totam familiam aulicam & caternam nobilium. Hinc rescisso matris testamento, quæ thesauros suos nepotibus legauerat, ipse omnia sibi soli vendicauit. At filius persuasus ab intercessoribus, dimisso exercitu, inermis patrem accessit, à quo primo grauius incusatus, postremo in gratiam receptus est. Permisit ei pater posita seueritate, vt apud Cambaienses & Guzaratenes regnaret, quam conditionem veniæ Selimus libenter amplexus est. Hic est ille Selimus, qui primis annis à Christiano dogmate non alienus, Iesuitis à patre licentiam impetrauit, ædificandi in Agra vrbe Templum, ad cuius fabricam ipse de suo mille Ducatos aureos contulit.

CAPVT V.

PERIOCHA.

Echebatus Magnus Indorum Monarcha moritur, successorem habens Selimum filium. Huius ingenium, facta, crudelitas, alia.

Echebatus Magnus Mo-

ANNVS agebatur à nato Bono publico millesimus sexcentismus quintus, cum Echebatum Magnum Indorum Regem è vita discedere fata iussissent. Vixeratis,

rat is annos tres & sexaginta, regnauerat prope quinquaginta. successorem habuit Selimum ^{gol mori-}
 filium, quem non valde ab similem nonnulli prædicabant Selimo Turcarum Regi, cuius re-
 ferebat nomen, qui patrem Baiazethem ope medici veneno sustulerat. Hic patrem ægroian-
 tem, etiam vocatus adire noluit. Persuasus tamen postremo ab optimatibus regni, statuit de-
 cumbentem inuifere. Introductus ad senem per proceres Aulae, Echebarum iam destitutum
 loquela inuenit. nutu igitur, ut potuit, innuit filio ut Diadema Regium capiti imponeret, &
 gladium, qui ad lecticam affixus erat, lateri alligaret. His peractis mors Regem breui traic-
 tu ad orcum transmisit. Defuncti cadaver primo filius, deinde Principes qui aderant, subiungere
 humeris, idque à tutri, in qua obiuerat, mediocri cum pompa per mille circiter passus ad
 monumentum detulerunt, quod sibi iam ante struxerat. Mortem eius neque filius neque fe-
 re quisquam ex nobilitate luxit, tam vilis post interitum suum fuit is, qui toti Orienti paulo
 ante terrori fuerat. Sed sic sunt res humanæ. Conscenso solio regio Selimus, cum iam non
 dubiam regnandi potestatem adeptus esset, primum omnium ex suscepto olim voto Maho-
 metanum dogma restituere capit, eiusque professoribus palam & impense fauere. Moscheas
 enim eorum siue templa, quæ pater partim deiecerat, partim varie profanauerat, magnis sum-
 tibus restituit, constitutis etiam de suo sacerdotiis, ut vereres & iam aboliti ritus reuocaren-
 tur, adeoque sibi in ea re placuit, uti nouum nomen sibi imponeret, & *Nuridin Mahomet*, id est
 splendor legis Mahometicæ appellari vellet.

*Selimus
succedit
patri Eche-
baro.*

Aprilimense anni sequentis filius eius, cui *Cusseroni* nomen erat, cum Sultani no-
 mine potitus fuisset, adscitis sibi duobus Principibus in patrem rebellionem mouit, ut
 bemque Lahoram cum duodecies mille militibus per totum octiduum obsedit. Hunc ut
 compesceret, Pater exercitum in eum duxit, cuius aduentu cognito filius fugam arripuit.
 Et conflixerant jam turmæ aliquot, videbanturque Cusseronis equites Selimianis supe-
 riores, cum astu siue strategemate cuiusdam Tribuni in fugam adolescens compulsus est. Cū
 enim per castra rumorem licet vanum sparsisset, multo maiores esse patris copias,
 quam reuera erant, auxit illam famam immani clangore tubarum & lituorum, tym-
 panorumque boatu, unde territi Cusseroniani, etsi multum renitente principe, fugam
 arripuerunt, neque in castris contineri potuerunt. Ipse princeps à suis desertus, regnum Ca-
 bulense petiit: cumque in via fluuius quidam transeundus esset, cuius vadum à quodam
 partium Regiarum studioso Satrapa obtinebatur, deflectens cymbas ad traiciendum quæ-
 siuit. Erant hæc jam in altera ripa fluminis, unde adolescens, cum diu portitorem frustra im-
 plorasset, tandem patefacto nomine suo & quis esset, obtinuit, ut in aduersam ripam trans-
 portaretur.

*Filius in
patrem in-
surgit.*

*Stratego-
ma Gedro-
nis.*

Hoc audito præfectus illius oræ accedens, debitum honorem regio iuueni habuit, *Filius à*
 pollicitusque fidem suam & securitatem eum in castellum suum inuitauit, interim ipse hæc
 omnia, ut facta erant, ad Selimum perscripsit. Laudata fide & dexteritate Præfecti Rex filium
 catenis vinctum ad se adduci iussit. Inuectus grauiissimis verbis in filium pater, eum carceri
 mancipari iussit, nec defuere, qui iussu Selimi oculos adollescenti erutos vel oclusos dice-
 rent. Verum hunc rumorem vanum fuisse postea patuit, cum post aliquot, quos in carcere ex-
 egerat annos, Cusseno viuis videnque prodiiit.

*Filius à
patre pro-
spiciendus &
captus.*

At duo, qui in acie pro filio aduersus patrem steterant, ordinum ductores, crudelem su-
 stinuerunt poenam. Priori enimpellis bouina, alteri asinina, utraque cruda & recens detra-
 cta, super nudum corpus inducta est, ut adhæreret membris, iisque induraretur, magno sa-
 ne cum cruciatu. Hoc habitu alter equo altera asino impositus, cum prioris caput cornibus
 taurinis, posterioris auribus, asininis prælongis deformatum esset, per compita & vicos vr-
 bis tra-
 ducti, ludibrio omnibus fuerunt. Huius ignominie pariter & doloris impatientia vnus eo-
 rum, cum ab omni cibo abstinuisset, mortuus est. Alter cum vix multis precibus obtinuisset,
 ut aqua maceraretur inductum corpori suo & jam siccatum corium, Scaphismi Perfici suppli-
 cii diritatem cum cruciatu expertus est. Ex fatore enim succrescentibus vermibus corrosus
 intercedentibus apud regem amicis eius, vix postremo obtinuit, ut putrida pellis ei detra-
 heretur. Et is quidem valetudinis iacturam passus, grauem & ærumnosam postea duxit
 vitam.

*Crudele
supplicium
apud In-
dos.*

Eadem crudelitate ducentos ex omni filii exercitu selectos, centuriones, tribunos, or-
 dinum ductores præfectosque bifariam diuisos, ab utraque parte viæ, qua ipse transiturus e-
 rat, se inspectante immaniter mactari iussit, & corpora eorum insepulta abiici, Sultani siue
 Principis nomen ac titulum in filium minorem transtulit.

Et si autem primis regni sui annis Mahometanæ legis feruidus cultor visus fuit Seli-
 mus, nunc tamen aliter de eo sentiunt plerique, putantque eum patri in eo similem, quod vel
 omnium

*Selimus
Rex A-
theus.*

omnium religionum homo, vel nullius penitus sit. Nam & imagines Christi, Beatæ Virginis aliorumque Sanctorum hominum in honore habet & precio, iisque cubacula sua & palatia exornat: & easdem sigillo regni sui, inculptas Diplomatis edictisque suis regis imprimit affigitque, ut non semel vidimus.

CAPVT VI.

PERIOCHA.

Descriptio eiusdem Regni Magni Mogol, qui longè latèque per vtramque Indiam orientalem, citiorem & vltiorem nostro æuo dominatur, desumpta ex Archontologia Cosmica
GOTOFREDI.

COMPREHENDITVR hoc imperio maxima pars veteris Indiæ, & prope omne istud terrarum spacium, intra Caucasum Montem & Sinum Gangericum atque Mare Arabicum, itemque intra Gangem & Indum fluuios. Dicitur autem Caucasus Mons nostra atate *Dalanguer* & *Naugrocot*. Multa regna intra hoc tam vastum Orientis spacium continentur, suntque qui ad XLVII. numerent. Non est tamen dissimulandum, duos magnos principes, *Nizzamalucum* & *Idelcanum*, quorum principatus nostra memoria stabiliti sunt, amplam in hoc Regno possidere regionem, quæ Decania nominatur, porrigiturque secundum longitudinem in litore maris ad CCL. millia. Et *Nizzamalucus* quidem regiam suam habet in oppido *Tanagro*: *Idelcanus* verò in vrbe *Visapora*, quanquam præcipua vrbs Principatus illius sit *Bider*, quam sequitur in ordine Decan, vnde toti regioni nomen. Hæc dicimus, ut vel aliquam duntaxat de his Principibus habeamus notitiam, cum plura de illis discere non potuerimus. Sed ut ad ipsum huius tam magnæ partis indiæ Monarcham reuertamur, præcipuorum regnorum quæ ipse possidet, hæc sunt nomina. *Cambaia*, *Delli*, *Sanca*, *Mandro*, *Bengala*, præter alia multa minora. Regia autem eius est in vrbe *Delli*, quæ toti illi regno nomen suum tribuit.

Cambaia alio nomine regnum *Guzatarum* porrigitur in longitudinem secundum littus Maris in D. millia, à *Baræo* fluuiio qui iuxta Caulum urbem in Oceanum præcipitatur, vsque ad *Circamam*, regionem *Perfici* regni. Ar aliis ex partibus attingit regna *Dulcinda* & *Mandaco*. Eruntergo limites eius, ab oriente *Mandaco*: ab occidente *Nautaces* siue *Gedrosii*: ab Aquilone est *Sanca* & *Dulcinda*: à meridie Oceanus & collimitia regni *Decanensis*. Vnde constat, regnum hoc amplissimum esse, urbibus & oppidis, castris pagisque & hominibus frequentissimum, ut in eo numerentur LX. millia locorum habitatorum. Vrbes eius celebriores secundum littus hæc sunt: *Daman*, *Bandora*, *Curat*, *Rallet*, & *Bazuin*, ex quibus duæ primæ aliquando euerse sunt per *Lusitanos*. In mediterraneis regnis est *Madauar* vel *Amodabar* ut & *Cambaia* vrbs, vnde cognomen toti regno est impositum. Putatur autem hæc vrbs habere CXXX. millia familiarum, estque pulcherrima in illis parribus, adeo ut dicatur *Cayrum* *Indorum*. Sequitur *Campanela*, antiquum regum Palatium, in summo monte sita, septemplexque muro cincta. Deinde est *Tanae*, & *Dius* aliquandiu possessa à *Lusitanis*, ut est *Daman*, cuius iam antea fecimus mentionem.

Regnum *Bengalense* valde amplum est, multisque urbibus frequens tam maritimis quam mediterraneis, exrenditurque in longitudinem millibus CXX. *Guro* ciuitas habitatio regum aliquando fuit, deinde de *Bengala*, vnde totum regnum & sinus propinquus nomen trahit. Putatur autem hæc vrbs omnium prope *Indicarum* pulcherrima.

Regni *Sanquensis* caput est vrbs *Citor*, sita loco commodissimo, habens XII. millia in circuitu, ædibus exalta publicis priuarisque pulcherrimis, muris non tantum cincta firmissimis sed & vallo & fossa munita. Fuit hæc regio nostra memoria sub potestate fœminæ, nomine *Crementine*, quæ tam magnanima fuit, ut auderet regi *Baduriæ* negare tributum, sed ad extremum *Citore* vrbespoliata fuit, in quam se abdiderat cum XXX. millibus peditum, & duobus millibus equitum. Cæterum & urbem & regnum hoc Rex *Cambaix* postea sibi subiecit.

Delli regnum situm est intra regna *Narlinganum*, *Decanense*, *Orixanum*, & *Cambaiense*, à quo postremo motib. separatur. Aiunt hoc olim ab *Amazonibus* habitatum fuisse, & supersunt etiam aliquæ earum reliquæ, quæ equis insident, ut viri. Nondum adeo multi anni sunt, cum rex quidam *Mahumetanus* hic regnavit, cuius vxor fere ingredi solebat comitata equitatu muliebribis mille fœminarum: sed ad extremum & hoc regnum *Mogor* sibi vendicauit, quæ Regiam suam habet in vrbe *Delli*, totius regni Metropoli.

Cum

Cum Regnum Cambaia multis irrigetur fluuiis, Indus tamen facile primus est omnium, qui medium id interluit. Oritur hic in Monte Caucaſo, qui hodie à Barbaris Naugrot appellatur, cumque longiſſimum curſum circiter CM. millium paſſ. confecit, præcipitatur in Oceanum, duobus hauſtus oſtiis ampliſſimis. Abundat autem tota regio oriza, cera, ſaccaro, thure, fructioſis arboreis aromatibusque tantaque inſuper copia ſerici & goſſipii, vt aliquando XL. vel L. naues eo onerata in exteras mittantur regiones. Reperiuntur hic pluriſmi Equi, & Elephanti, & Abades, qui corporis dupla magnitudine tauros vincunt, habentes in promuſcide ſiue roſtro cornu, totumque teſti corpus tam duro cortice, vt ferro nullo perfodi poſſint. Sed hi veri ſunt Rhinocerotes. In montibus vero reperiuntur varia gemma, Onyx, Adamas, Calcedonius, aliaque Styracis liquidæ hic plus quam alibi.

*Qualitas
& Natura
huius par-
tis India.*

Regnum Bengalenſe humectat Chaberis fluuius, quem quidam putant eſſe veterum Gangem: quanquam aliis videtur eſſe iſ fluuius, qui progreſſus à Gata monte exonerat aquas ſuas in Sinum Bengalenſem (qui veterum fuit Gangeticus.) haud procul ab oſtio Chaberis fluuii. Omnia hic largiter proueniunt, quæ ad vitam humanam ſunt neceſſaria, frumentum omnis generis, Oriza, Saccarum, Gingiber laudatiſſimum, Piper longum. Xylini vero & ſerici copia omnes alias vincit regiones, & carnum piſciumque abundantia vniuerſam ſuperat Indiam. Adde quod totum regnum aere perflatur ſuaui & temperato, quæ ſalubritas etiam extraneos huc allicit. inueniuntur ibi Arboreſ, Moſes appellatæ, quarum fructus tam grati ſunt palato, vt ludæi & Mohometiſtæ ſentiant, hunc eſſe fructum, in quo præuicatus fuerit Adamus Protoplaſtes. Arundinum ſiue Cannarum ea eſt amplitudo, vt doliorum vicem præſtent ſingula internodia, cum ea ſint craſſitudine, vt ab homine vnus vix comprehendere poſſint. Regnum Dei ſuppeditat præter cæteras res, quas in aliis prouinciis inueniri diximus, plurimos Equos, Elephantes & Dromades è Camelorum genere.

Certum eſt, eos qui hanc Indiæ partem occupauerunt, adeoque ipſum Mogor (& hæc videtur eſſe ratio nominis) à Zagathais Tartaris prodiſſe, unde, & princeps iſte è Tamerlanis poſteritate ſe ortum gloriatur: ſed & olim Maſſagetæ partem regni huius habitauit. Quicquid ſit, non erit alienum à noſtra ratione, aliquid de huius gentis priſcis moribus dicere.

Solebant igitur hi populi balteos ſuos, & caſſides galeasque, & humeralia, & thoraces, adeoque omnia arma, ſed & ornamenta equorum ſuorum, frenos, habenas, poſtilenas aliaſque purgaſſimo ornare auro. Cuſpides haſtarum erant ex ære, cum neque haberent uſum ferri neque argenti. Singuli ſingulis vxoribus contenti erant, quanquam paſſim miſcerentur mulieribus in propatulo, ſine verecundia. Si quem libido venerea inuaſiſſet, appenſa ad currum ſuum pharetra, cum vxore ſua palam congregiebatur, nihil penſi faciens, ſiue videretur ſiue non.

*Mores an-
tiqui.*

Hoc quoque de hac gente annouerunt priſci, ſi quis inter eos ad extremam ſenectam deueniſſet, conueniebant propinqui & amici eius, eumque inſtar pecudis macabant, addita oue vel veruece pro victima ſuccedanea: his immolatis miſcebant carnes humanas cum veruecinis, & ita in conuiuio publico abſumebant vtraſque. Eos qui languore aut morbo moriebantur, non comedebant, ſed humi defodiebant, plorantes infelicitatem eorum, quod carnes eorum ab hominibus abſumptæ non fuiſſent. Ruſ neque arabant neque ſementem proiiciebant, contenti lacte gregum armentorumue & piſcibus.

Solem ante omnes deos ſuos vnice colebant, cuius honori ſolebant immolare equum, optimo Aſtrorum optimum celerrimumque animalium ſacrificantes.

Incolæ regni Cambaia propemodum omnes addicti ſunt mercaturæ, ad bellum ferme inutiles. Colore ſunt ſubſuſco, ingrediunturque omnino nudi, niſi quod pudenda velant. Caput tegunt purpureo pileolo, aliquando, ſed raro, vtentes induſio lineo. A carnum eſu abſtinent, victitantes lacte, oriza, ordeo, aliisq; terra naſcentibus & inanimatis. Barbam peſtunt nutriuntque, demittentes etiam capillos inſtar mulierum, eos ad torquis inſtar plectentes. Singuli viri ſingulis ſæminis contenti ſunt, & ſæminæ pariter, viuentes caſte in viduitate. Auguriis & futurarum rerum prænotioni uſque ad Magiæ infaniam dediti ſunt. Principes ſuos vel veſti Elephantis velequis mane ſalutatum veniunt ante Palatium, ad ſonum ſtrepitus tubarum atque lituorum. Eundem obſeruantes morem, quoties Rex ad prandendum diſcumbit.

Habitatur autem regnum Bengalenſe à multis nationibus, ob ſalubritatem aeris & affluentiam omnium bonorum. Indigenæ plerique colore albo ſunt, ingenio acri, moribus

bus commodis, attenti in negociis, nec omnino alieni a fraudibus. In mercatura sunt ver-
satissimi, nec facile circumscribuntur. Nudi non incedunt, ut reliqui solent Indi, sed tegunt
corpus indusio candidissimo, ad talos usque demisso, iniicientes huic etiam togam sericam.
Caput Turpane operiunt, imitatione Turcarum Persarumque. Magnifici sunt & molles
atque delicati, tam in vestibus quam reliqua vita. Bonarum artium scientiarumque rudes
sunt, nisi quod quidam Astrologia & medicina student. Gangem fluvium in magno habent
honore, existimantes, si in eo lauentur, omnia simul ablui delicta atque scelera. Sed avaritia
Principum factum est, ut nemo in eo fluuiolo laurare corpus possit, nisi numerata certa pe-
cunia.

*Ops &
Diuitia.*

Præter ingentem vim gossypii & serici, quo utroque quotannis innumeras onerari na-
ues, ut ad exteros deuehantur, diximus: præterque aromata & gemmas, quæ incolæ solent
vendere peregrinis, & ex quibus ingentes diuitiæ huius regni colligi possunt: præter hæc in-
quam omnia dignum est consideratione, quod Maphæus de Badurio refert, qui tamen præ-
ter Cambaiense regnum nihil terrarum possidebat: De hoc igitur Badurio narrat is scriptor,
eum, cum aduersus Mogorem suppetias ferret Regi Mandaonis, traxisse secum D. doliola
plena auro & argento, ad persoluenda militibus suis stipendia, idque factum fuisse anno A
Nato Christo MDXXXVI. cumque duobus victus præliis, castris, omnibusque impedimentis
exutus fuisset, misisse ad Solymannum Turcarum Monarcham Legatos cum dono DC. milliū
coronatorum, uti sibi suppetias ferret. Sed paulo post tactum pœnitentia, quod à tā longin-
quo Principe petiisset auxilia, ad amicitiam Lusitanorum confugisse, iisque non solum per-
misisse, ut munimentum excitarent in Insula Dio, sed & ingentia misisse munera. Hinc fieri
potest coniectura, quantas esse par sit diuitias Monarchæ illius, quem Mogor vocati diximus,
cum non solum huius Badurii regnum obtineat, sed & multas alias prouincias, illo nulla ex
parte minores aut deteriores.

*Robor &
potentia
militaris.*

De cuius tam magni principis potentia pariter iudicium ferre possumus ex eiusdem
Badurii exercitu, quem aiunt constituisse equitibus centies quinquagies mille, in quo numero
fuerint equorum loricatorum XXXV. millia: peditum vero eius fuisse ampliore D. milli-
bus hominum. Addit Maphæus, tantum eum post se traxisse curruum, instrumentorum & im-
pedimentorum, ut difficile sit, ad fidem dicere, si quis ad Europæorum principum rationes æ-
stimare velit. Habuisse eum ait tormentorum æneorum II. millia, interque ea quatuor, quæ
singula fuerint à CCCC. bobus tracta, quingentos insuper currus, nitrato puluere & globis
ferreis oneratos, & Elephantos militariter instructos CC. Si igitur hoc loco pari modo, ut
de diuitiis, ratiocinari volumus, dicemus; cum magnus ille Mogor præter Baduri regnum,
quod sibi subiecit, tot regnorum prouinciarumque sit dominus, eum posse colligere exer-
citurum, cuius vel solum nomen omnibus vicinis regibus terrorem incutere possit. Quid enim
prohibebit, eum tantas conducere copias, quantas vix quisquam cogitatione assequi possit?
Quid impediet, quo minus eas alat, armet, instruat, omnibus his rebus affluentissimus.
Nihil inuenies in eius impedimentis, nisi quod ad gerendum bellum necessarium est.
Abundantia vini, varietas cibariorum, lecti & stragula, calorum lixarumque instrumenta, &
his similia onera ab eius castris longissime absunt. Abundat hic princeps omni materia me-
tallica ad fundendas machinas igniuomas; satis hic plumbi ad globos, satis ferri ad fabrican-
da arma: bouum, equorum, elephantorum copia. Accedit tyrannicum horū principum domi-
nium, qui consueuerunt opprimere ciues, ut eorum facultatibus ditent milites, eosque magis
sibi ad fidelitatem obligent. In primis hoc principibus Mahometanis non est infrequens, uti
se suæque omnia committant seruis, qui sæpius captata occasione, excussis Dominis arripiunt
imperium, quod ut obtineant, populum prædæ exponunt: neque enim vanum est, quod ille
dixit: quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, petiisse expetit: Sic Turcici Imperii firma-
mentū sunt Ianitæ, quos ut Princeps habeat beneuolos, necesse est ut omnia illis, quæ cōcu-
piscunt, permittat. Eodem modo multi Indorū Principes, populum non pluris faciunt quam
iumenta, omne suū robur in Naytis collocantes. Huc referendi sunt reges, Armusius, Cam-
baiensis, Deanensis & Acensis. Quorū omnium vnica fiducia cū sit in militibus, siue ii ingenui sint
siue serui; oportet ut nulli rei parcant quæ ad gerendum continuandumque bellum requiritur.

Sed hæc velut intransitu. Putatur Monarcha noster, si opus sit, breui tempore cogere
posse Equitum CCC millia, Elephantorum XL. millia, Peditum vero numerum infi-
nitum.

Hic mihi obiiciet aliquis: Si Rex iste, ut ais, tam potens est, qui sit, quod non & reliquæ
Indiam totumque sibi subiecit Orientem? Huic ego respondebo, multa ob stare. Primo, sicut ars
& industria hominis perpetuum mouens excogitare nō potest, cum sit effectum solius Dei; ita
rerum

rerum & desideriorum humanorum cursum perpetuum esse non posse. Maxima enim Imperia non tam impulsu exteriorum quam propria mole corruerunt. Accedit quod in tanta potentia & magnitudine virium æqualitas & aptitudo fere deest, ut immania corpora tarde atque ægre mouentur, currere vero omnino non possunt. Est autem promptitudo omnium rerum in bello longe optima. Interea dum tantum corpus molitur & se expedit, lucrantur vicini tempus sibi suisque rebus quam optime prospiciendi.

Adde his, quod is, qui vicit hostes, fere sibi metuit à sociis, quos in pugnae victoriaeque partē venisse nouit. At hic dum sibi consulit, sæpe amittuntur occasiones, aliquando & ipsæ amittuntur expeditiones. Quid quod aliquando milites facti insolentes, victores Principes sequi recusant? quod accidisse nouimus Alexandro & Lucullo. Neque omittendum est, nimis magnum exercitum deuastratis regionibus, per quas ducitur, sibi ipsi amputare media viuendi, ut fame concidere aut dilabi necesse sit copias, etiam nullo infestante hoste. Hinc optimū est ad frangēdos tam immanes exercitus, ut mora debilitetur, donec vel defectu pecuniæ vel alimonix sponte diffluant atque euanescant. Vltimum quod huius Monarchæ imperium intra certos cōpingit limites, est natura locorum. Caucasus enim, qui in mille brachia & ramos discedit, quædā vicina regna rura præstat ab inuasiōe, quod ea velut nativo muro cingat, alicubi etiam omnes occludat aditus, præsertim equitatu, in quo maxima vis huius Principis consistit. Neque enim is, qui in planicie & parentibus cāpis bene pugnat, idem in mōtosis asperisque faciet locis. Ostendunt hoc exemplo suo Resbutenses, qui incolentes Montes Cambaia, nihil sibi ab huius Principis magnitudine metuunt. Sunt autem hi Resbutenses reliquæ quædam prisca nobilitatis in eo regno, qui primo Mahometistarum incurfu pulsī suis sedibus, in montes illos se receperunt, qui sunt inter Cambaiam & Diu. Et nunc quidem sua fruuntur libertate, semper armati, aliquando etiam quæstuosas in loca campestria facientes excursiones.

His omnibus impedimentis adiungi potest, quod multæ regiones sint steriles, quædam etiam destitutæ aquis, sicut Dulcinda est in finibus Cambaia, ut hac exercitus traduci nō possit. Iunge his, si placet, iacturam temporis, quod ætas fere prætereat, antequam ad destinatum locum duci tantæ copix possint: interea moriuntur aut debilitantur saltem equi & homines, superueniente hyeme, fiuntque omnia hostibus magis oportuna. Hæc res coegit multos, ut copias suas nauibus impositas in hosticum deportarent, quod Germanicum fecisse constat bello contra Alemannos. Mogor autem non solum destituitur classe, sed etiam commoditate portuum, cum Lusitani totum sinum Cambaiensem in sua habēant potestate, occlusis eius faucibus beneficio duorum munimentorum, quorum alterum dicitur Diu, alterum Daman.

Postremum est, quod à propagandis imperii sui pomariis hunc Principem cohibet, potentia vicinorum regum. Neque enim Rex Peguans ei multum cedit potentia, tot regnorum prouinciarumque dominus, ut non necesse habeat, à quoquam sibi metuere. Sic enim ille regnum suum propagauit intra Gangem & Malacam. Postremo, ea est propugnaculorum & munimentorum nostri temporis ratio, ut vel exiguum castellum fatigare atque debilitare possit, quantumuis magnum exercitus: sic enim pauci resistunt pluribus, quos cogunt, omnes suas vires & thesauros in vanum profundere.

Tam late per Europam, Africam & Asiam sparsa disseminataque est, infelix Mahometi superstitio ut maxima regna & imperia prope tota infecerit corrueritque. Inter ea est & hæc pars Indiæ, quam modo descripsimus, in qua Mahometismus fere vbique obtinet. Sunt autem his immixti multi Idololatæ: de quibus fusius dicemus, cum ad regnum Narsingæ nos itineris ratio vocabit. Sed & non pauci Iudæi hic reperiuntur, negotiationi præ cæteris dediti: Nec non quidam Christiani ex Abyssinorum siue Abexinorum gente, quos dulcedo lucri ex intima Æthiopia huc pellexit.

CAPVT VII.

PERIOCHE.

Wilhelmus Haukinus Anglus à Britannorum rege ad Magnum Mogol Legatione fungitur. Que ibi viderit audiueritque refert.

ANno à nato Seruatore nostro MDCVIII. misit Serenissimus Iacobus Magnæ Britannix Rex Legatum ad Magnum Mogol Indorum præcipuum monarcham, Guilel-
 mum

Mogol.

num Hauquinum, Equitem Anglum, cum litteris & mandatis. Hic cum longum & difficile iter, enauigato Oceano confecisset, postremo *Suratum* urbem maritimam, quæ illius Magni Regis imperio suberat, appulit. Variis autem Lusitanorum petitis insidiis, qui præfectos regios pecunia corruptos in eius concitauerant perniciem, non sine expresso vitæ periculo Agram urbem petiit, stipatus præsidio non suorum tantum sed & Indorum militum. Agram cum venisset, exquisitis à rege exceptus affectusque est honoribus. Acceptis Britanni regis litteris Mogol per suam patrisque sui animam iurauit, nihil se Iacobo regi negaturum ex omnibus quæ illa epistola petiisset. Donauit idem in signum amicitiae Hauquino magnam vim auri, quod si ad monetam Anglicanam reuoces, facile ter mille & ducentas libras Sterlingorum conficiet. Sed & eidem uxorem dedit cum amplissima dote, Præfecti cuiusdam Christiani, gente Armenii, cuius magna in bello enituerat virtus, filiam. sic mansit Hauquinus totis

Commen-
tarii Hau-
quini.

quatuor annis in Aula Regis Indi, in precio & honore habitus ab omnibus: quo tempore quæ vidit & obseruauit, ipse scripto concepit, Anglisque suis postmodum communicauit: nos ea quæ lectori non ingrata futura existimauimus, huc velut in compedium redegitimus.

At igitur totum istud imperium in quinque magna regna diuidi, quorum primo nomen sit *Pengag*, eiusque ciuitatem præcipuam dici *Lahor*. Secundum esse *Bengalam*, eiusque Metropolim dici *Sanargham*. Tertiò nomen esse *Malua*, cuius primaria sit sedes *Vagain*. Quartum *Decan* dici, in quo sit primi nominis vrbs *Bramport*, (vt ipse quidem vocat) Quintum dici *Amadauer* cum vrbe primaria *Cambaiia*. In Regno siue Prouincia Agræ (inquit Anglus noster) sex sunt munimenta fortissima, in quibus Thesauri regii asseruantur, quibus hæc sunt nomina: *Agra*, *Guallier*, *Naruët*, *Ratambora*, *Hassiera* & postremo *Bugthar*. Sunt in eo regno tres reguli, qui excusso Magni regis dominio hætenus se ei satis feliciter opposuerunt, vt Rex eos ne in hunc quidem diem compescere potuerit: rebellibus illis hæc sunt nomina. *Amber Chapu* in Decania tumultuatur: *Bahador*, cuius pater olim Guzaratenfium rex fuit, in Prouincia Guzarata; & *Raga Rahana* in Malua.

Polygamia
Regis Ma-
gni Mogol.Nomina
dignitatu.

Filios habet Rex Magnus quinque, quibus hæc sunt nomina, *Cussero*, *Pernis*, *Chorem*, *Sarier*, *Bathus*, quibus singulis *Sultani* appellatio adiungitur: & præter hos filias duas. Vxores eius siue concubinae numerantur CCC. in quibus quatuor cæteris antecellunt, & legitimarum coniugum loco habentur. Nomina dignitatum hæc sunt. *Sultani* appellatio nulli præterquam filiis Regis competit. Fratribus regis & proximis sanguine iunctis *Mira* nomen est. Duces qui apud nos sunt, Indis *Chan* vocantur. Gradus nobilium ex numero equitum, quibus præfunt dignoscitur, hoc modo. *Chan Azan*, regio prognatus sanguine XII. equitum millib. præfectus est. Tres proximi Chani siue Duces, singuli nouenis equitum millib. imperitant. Marchiones sunt octodecim, parentque singulis quina millia. Comites præficiuntur III. millibus: Vicecomites II. millibus: Barones mille: Equites aurati CCCC: alii paucioribus vsque ad hecatontarchas. *Mansibda* vocantur, qui vicienis equitibus præfunt, suntque ij ter mille, *Haddij* dicuntur qui stipendium sex equitum menstruum percipiunt, numeranturque ad XXX. millia. Cæterorum aulae ministeriorum, & qui Regiam sequuntur, in quo genere sunt serui atrientes, tormentarii, ianitores, coqui, stabularii, hortulani, lixæ & eius farinae homines: horum inquam vix iniri numerus potest, cum ad XXXVI. millia capitum accedant. Præfecti equitum & *Mansibda*, si euocentur, CCC. millia equitum cogere & in parato habere tenentur.

Prouentui
Regiorum
magni-
tudo.

Prouentus regios, qui ex relatione Angli nostri, ad Europæ monetæ calculum reuocauerunt, narrant eos quotannis CL. milliones coronatorum aureorum excedere, quæ profecto tanta est summa, vt de nullo alio per totum Orbem habitabilem Monarcha aliquid simile dici possit. Iam si quis recitare velit, quanti in Agræ vrbis arario regio asseruentur thesauri auri argentique facti infectique, signati & rudis, certum est, cum nostrorum hominum nulli persuasurum, cum omnem fidem longe superent.

Diuitia
incredibi-
les Regis.

Idem quoque de Gemmis omnis generis, in primis Adamantibus, vt & vnionibus dici potest, quarum rerum preciosissimarum tanta est in repositoriis Regis huius multitudo, vt & *Bathmanis* (quod certum quoddam mensuræ genus est) metiri ea soleant, cum, vt ipsi quidem putant, pauperis sit numerare pecus. Ne tamen solertiam Hauquini nostri leuiter æstimasse videamur, apponemus, quantum eo tempore, quo ipse in Aula Magni huius Principis vixit, in Gaza regia gemmarum fuerit. Sic igitur numerat. *Bathman* mensura est aridorum, quæ continet libras LV. Ergo Adamantum habet *Bathman* vnum cum dimidio. Pyroporum siue Carbunculorum *Bathmanos* duos. Smaragdorū *Bathmanos* quinque. Margaritarum varii generis *Bathm.* XII. Topaziorum, Coraliorum aliorumque minoris æstimationis lapillorum plus est, quam vel dici vel credi possit. In rebus pretiosioribus armamentarii eius reperiuntur MCC. gladii

gladii siue acinaces, quorum manubria cum vaginis auro variegatis, gemmis pretiosissimis affabre insitis fulgent. Pugionum vero ad eundem modum exornatorum sunt ibi II. millia: Adde his Ephippia lapillis auroq; squallentia D. aliaq; opere phrygio perpecta totidem: operimenta capitis ad stuporem exornata M. Vexillorum, hastarum inauratarum, vmbonum, Cathedratarum, vasorum è gemmis, alabastro, crystallo, ophite, poculorum omnis generis, pollubrorum, paterarum, & è præstantissima quidem materia (auro enim postremus fere locus est) tantum ibi conspicitur, vt non possit sine stupore & ecstasi conspici, possitq; quis dicere, quicquid vsquam sub isto sole est preciosi, in vnum hunc locum congestum esse.

Thesauri Magni Mogolici æstimabiles.

Quid iam de stabulis & Theriotrophiis regiis dicemus? Equorum Magnus hic rex in Hippocomiis suis alit millia XII. cum totidem Elephantis, in quo numero id est differentia, quod quinq; millia sint eorum, quibus dentes siue cornua longe prominent, cæteri vel iuniores sunt vel faminei generis. Camelos habet vices mille, boues aratores & onera trahentes decies mille, mulos bis mille, canum venaticorum millia tria. ceruos quibus ad aliorum ceruorum venationem vtitur, quater centum, Leones mansuefactos centum, Bisontes CCCC. Accipitres ad aucupium quater mille; columbas ad voluptatem captandumq; ventum decies mille. Oscinum & auicularum minorum cantillantium millia tria. Arma pro XXV. millibus militum. Hæc omnia aliaq; multo plura in Arce & Palatio Agrensi reperiuntur, quanquam de thesauris ærariorum & armamentariorum, quæ in reliquis arcibus ac munimentis vastissimi illius regni reperiuntur, iam nihil dicamus, in quibus Ærarium Lahorense primas post Agrense partes obtinet.

lumentorum animalium & ferarum numerus ingens.

Vt verbo dicam, talia hæc omnia atq; tanta sunt, vt nos, quibus modicæ per Europam diuitiæ, si cum illis conferantur, admirationi sunt, tantam (vt ita dicam) opum abyssum animo comprehendere non queamus. Sed profecto nihil faciunt res nostræ ad rationes Indorū, quorum etiam antiquis temporibus incomparabiles fuerunt diuitiæ, vt qui eas ex nostrorum Principum captu & prouentibus æstimare velit, longe seipsum decepturus sit. Sed ne ipsius Indiæ quidem Reges, quos superiora viderunt secula, cum opibus potentiaq; Huius Selimi conferri possunt, cum quicquid illi longo annorum decursu Thesaurosum in suo quisque sibi regno comparauerint, ad Echebatum, qui illorum prouincias crebris potitus victoriis, occupauit, velut aquæ in Oceanum confluit.

Accedunt consuetudines huius regni, ipsi Principi lucrosissimæ. Cum enim principem aliquem vel illustrem virum mori contingit, omnia eius bona fisco addicuntur, cum Rex hæres sit ab intestato omnium per regnum nobilium, quod vnico exemplo hoc planum fiet. Mortuo enim Raia Gabimato regulo, tantum gemmarum rerumq; preciosarum ad regem rediit, vt sexaginta Bathmannis auri puri æstimatum fuerit. Sed & nulli mortalium sine dono adire regem, aut vacuis manibus aliquid ab eo petere fas est. Adde quod statò quodam solenni die, qui quotannis recurrit, omnes magnates cum legitimis donis ingentis precii in Aula comparere necesse habent. Neque contemnendam vim pecuniæ inferunt in ærarium multæ, exactiones, confiscationes, vt iam de argentifodinis quæstuosissimis nihil dicamus. Hæc autem quæ prope supra fidem Hauquinus noster recenset, ita reuera se habere, vel etiam maiora dictis esse, innumeri Europæi, qui magnificentiam illam & splendorem ipso Pluto & Dite patre dignum, eminus duntaxat inspexerunt, tam mercatores quam alii, vno ore testantur eique subscribunt.

Modi discendi apud Indos reges vstitari.

Solet autem Elephantorum, Equorum, omniumq; illarum diuitiarum talis iniri ratio, vt veluti censu facto in tot partes distribuuntur, quot dies in anno sunt, & quotidie vna earum pars eius vsibus vel præstatur vel offertur, vt gemmas & vniones, quibus hoc die vsus est, non aspiciat, nisi confecto anni curriculo idem dies anniuersarius recurat. Elephantos, quibus nemo præter ipsum vehitur, sellis ornamentisque preciosissimis exornatos, habet quingentos. Singulis septimanis dies aliquot Elephantorum pugnae tribuit, quos in magno atrio regie pugnantes spectat, si quem vulnerari contingit, etiam si vulnere lethali affectus non sit, in profluentem præcipitari mergiq; iubet, quo & occisorum cadauera abiicit. Vulnerato enim vti animali parum regium putat.

Neq; profecto eum, qui tam sæuus est in tam præclaras bestias, maiore humanitate in ipsos homines vti par est, cum irritatis ad pugnam Elephantis aliquando reos capitalium criminum obiici curat, & deficientibus his seruos aliosq; innoxios: quod nemo adeo mirabitur, qui in cæteris quoque rebus hominis sæuitiam cognouerit, qua eos, quos scit inuitos suo parere imperio, velut acrilupato in seruitute continet, mauultq; ab illis timeri quam diligi. Neque tamen seueritate ista cauere potest, vt non perpetuis principum regulorumq; exerceatur rebellionibus, cum tres illos, de quibus superius diximus, iam diu regia con-

temnentes mandata, hæcenus armis ad officium adducere non potuerit. Is enim, qui omne id terrarum spacium, quod inter Agram Prouinciam & Amandaueram interiacet, obtinet, & iusti prope regni magnitudinem adæquat, equitum quidem in aciem educere potest millia XX. peditum vero L. qui sane non contemnendus est exercitus, accedente oportunitate locorum & claustris montium, quibus tota illa regio oblepta est.

Mos precandi Magni Mogol.

Cum Hauquinus noster in mores & religionem huius regis inquireret accuratius, obseruauit, eum mane sub ortum solis, facie in occidentem conuersa, in secreto quodam conclauis, genibus in lapide, Persico corio tecto, positus, orare solere, & quidē preculas suas ad numerum globulorum, quos funiculo puniceo dependentes digitis terit voluitque, recitare. Huiusmodi autem Rosaria, (vt vulgo vocantur) in quibus prægrandes vniones, adamantes, pyropialiaque gemmæ exquisitissimæ globulorum vicē præstant, octo vidit Hauquinus, obseruauitque eum aliquando vultu in imaginem Christi Domini & B. Virginis conuerso orare. Peraetis precibus, prodit ad fenestram, seque populo cōspiciendum præbet, à quibus salutatur & propemodum adoratur, quo sine singulis diebus ingens mortalium numerus eo confluit. Inde rursus se ad quietem componit, cui postquam horas duas indulgit, surgit iterum pranderetque. Quod superest vsque ad meridiem temporis, recreationi & ludo cum mulieribus tribuit: hinc se iterum populo ostendit. A meridie aliquot horas spectaculis inque primis Elephantorum pugna impedit: hora vero tertia præsentī omni procerum aulicorū comitatu, solium regium publice conscendit: Illustribus viris iuxta thronum locus assignatur, vbi consistant, intercedente repagulo purpureo, quo à regis latere separantur. Cæteris designatores & ceremoniarum magistri, pro sua cuique dignitate loca tribuunt. Ex aduerso Regis Prætor reorum capitalium cum carnificum tortorumque manu & mortis ministeriis consistit, facie minabunda, bipennibus, cultris scuticisque instructi omnes, ad incutiendum facinorosis terrorem. Rex eo habitu audiendis litigantium controuersis aliquot horas impertit: quibus finitis ad secretum redit oratorium, donec cænæ tempus apperatur. Responder hæc nequaquam reliquæ magnificentia huius Monarchæ cum cænantī raro vltra quatuor vel quinque feracula inferantur, è quibus partem aliquam sumit, nec nisi semel atque iterum vinum toto cænæ tempore bibit.

Frugalis cæna.

Sublata mensa secretum quoddam conclauē ingreditur, quo præter paucos, quibus id peculiari regis fauore licet, nulli datur aditus: quanquam Hauquinus per integrum biennium illorum priuatorum sacrorum consciū participemque fuisse se testatur: hic quinque vel sex cyathos vini generosissimi educit, sumptoque opiato vel alio medicamine soporifero, cæteris discedentibus ad quietem se componit. Hora prima post mesonyctionibus ei offertur, quo degustato, rursus in somnum lapsus, reliquum noctis dormiendo consumit. Hæc autem quæ diximus temporum interualla variis ineptiis ludicrisque distinguit, quæ huc referre nihil opus est, & tamen omnia in rerum ab se gestarum commentarios referri vult, scilicet vt à posteris legantur. Hoc tamen, quod sequitur, in tanto principe laude dignum est. Pauperibus & vilioris conditionis hominibus, cum adeundi regis raro fiat potestas, iussit, vt eo fine funis demitteretur, in ipsum Palatium pertingens, cui aliquot alligata sunt tintinnabula. Hunc funem si quis ex inopi turba trahat, Rex audito crepitaculorum sono, admitti hominem iubet, eumque coram liberaliter audit sententiamque fert.

Sepulchrū paternum Magni Mogol.

Vbi quatuor passuum millibus ab vrbe Agra discessetis, incides in Monumentum siue Mausolæum, quod Selimus Patri Echebato sibi que ipsi struere occæpit, augustum sanè & supra modum sumptuosum, fuitque is annus, quo hæc scripta ab Anglo nostro sunt, decimus quartus, quo toto tempore perpetuo tria artificum millia laborauerunt, cum testarentur, ne intra proximum septennium quidem illud ad colophonem perduciposse. Ambitus huius monumenti DC. passus Geometricos complectitur; forma ipsa exactè rotunda est, assurgitque septem tabulatis, & in supremo regale conditū corpus. Orsus est idem Rex haud procul à Mausolæo isto aliud ædificium operis exquisiti, & amplitudinis tantæ, vt basiseius tria millia passuum habeat in peripheria. Vltimum quod Hauquinus obseruauit nobisque prodidit,

hoc est, Si rex equum adscendat, certum est, eum ad expeditionem belli proficisci.

Sin Elephanto vehatur vellecto gestatorio, (ipsi Pallanquin vocant) ad venationem ire vel aliam oblectationem.

Thomas Roæus, Eques Anglus, à Britannorum Rege in Indiam ad Magnum Mogol cum mandatis & literis ablegatur, ubi qua digna obseruatione apud eum regem viderit, refert.

ANno à nato Seruatore nostro MDCXV. missus est à Serenissimo Iacobo Magnæ Britanniæ rege, ad Magnum Indorum Monarcham Selimum *Thomas Roæus*, Eques Anglus, ut apud eum Legatione fungeretur. Enauigato hic Oceano Atlantico, Æthiopico, Arabico & Indico, post tædiosam multorum mensium nauigationem, tandem a. d. XXVI. Septembris mensis *Suratum* Urbem maritimam, & deinde a. d. XV. Nouembris *Bramportum* venit, exceptus satis honorifice à præfecto Urbis, qui mediocri cum comitatu ei obuiam progressus, in Regiam Anglum deduxit. Distat autem Bramportum oppidum à Surato CCXXXIII. millibus passuum, in Orientem. Solum huius regionis magna ex parte iners est & sterile, pagi ibi atque villæ nonnullæ, sed tenuissimæ structuræ, è limo lutoque ac culmine omnes sunt domus structuræ, nihil hic solidum lapideumque breuiter, ut paupertatem colonorum etiam sine interprete arguant. Millibus passuum duobus à Bramporto abest Arx multis tormentis æneis, satis quidem crassis ac ponderosis, sed meatu nimis angusto instructa. Altero quam Thomas urbem ingressus fuerat, die, Sultanum Peruisum salutauit, non sine muneribus regis, à quo barbarico fastu, satis tamen magnifice exceptus est. Sedebat Princeps in sella loco editiore constituta, dependente conopeo testudineo magni precii, instrataq; humo stragulis Babylonicis: adscendebatur ad thronum istum tribus gradibus, adstabantque nobiles aliquot, qui peripera smata manibus subleuabant.

Accedentem Roæum hortatus est aula principalis Magister, ut pro consuetudine Indorum prostratus humi terram fronte pulsaret, & genibus in pauimento positis, pedes Principis contingeret: sed respondit Anglus, non se hominem seruum esse, neque ab eo missum principe, qui vilius alius mortalis agnosceret imperium, vel qui vestigal ac tributum pendere soleret, sed à potentissimo trium regnorum Monarcha. Accepit excusationem Præfectus prætorio, Thomamque admisit, qui in salutando iuvene rege morem patrium obseruauit. Summa Orationis, qua eum Anglus affatus est, hæc fuere capita. Missum se à Magnæ Britanniæ rege, cuius inter Europæ principes præcipua sit potentia, ad Patrem Peruisi, Selimum Indorum regem, cæterum transeuntem se per ciuitatem istam, noluisse in salutato principe ulterius proficisci, cum quod ita in mandatis haberet, tum quod ipsum honore isto omnino dignum existimaret. Ipse vicissim super Anglorum rege ipsaque Britannia multa sciscitatus, cū diutius Thomam importuno colloquio detineret, petiit Legatus regis sui nomine, uti sibi iuxta assidere liceret. Negauit princeps se vel Turcatum Monarchæ, si corā adesset, vel Persarū regi hoc concessurum. Petiit igitur Anglus sibi sellam cathedramue poni: sed nec hoc obtinuit. Cæterum si stando fessus esset, licere ei corpus ad columnam, quæ pone erat, applicare, & ita aliquo modo quiescere: quod ipsum tamen ingens beneficium interpretabantur. Nactus igitur occasionem colloqui, ea quæ ex vsu negotiatorum Anglorum erant, à Principe petiit, & nullo labore obtinuit.

Paucis diebus post discessit, reſtaq; via egregiam illam atque per omnem Indiam celeberrimam arcem *Mendoam* petiit. Sita est hæc in monte satis edito, muro firmissimo cincta, quæ viginti millia passuum ambitu suo cōstituere creditur. Inde confecto itinere aliquot dierum venit ad radices montis, in quo antiqua illa & nostra quoque memoria clarissima ciuitas *Cytoria* sita est. etsi autem proximis bellis Vrbs ista exhausta variisque modis afflictæ fuit, quæ supersunt tamen monumēta veterē loci magnificentiam satis loquuntur. Visuntur enim etiam num ibi circiter centum templa maiora & minora, turribus suis & columnis conspicua, accedente artificum & architectorum spectando opere, præter palatia & domus priuatorum non contemnendæ structuræ. Aditus ad hanc urbem non nisi vnus est, isq; latis angustus & difficilis. antequam ad portam ciuitatis peruenias, quatuor transeundæ sunt porticus fornicatæ, quæ omnia faciunt, ut nisi fame expugnati hæc Vrbs non posse videatur. Ademit hanc Selimus Rex *Ranna* regulo armis cum magna parte vicinæ prouinciæ, cui is *Ranna* dominabatur.

A. D. X. Ianuarii mensis, *Adimetum*, sedem Regni primariam Thomas venit, eademq; in adeundo rege difficultates inuenit, eadem tamen, qua supra, vsus excusatione, morem patriū in salutando Principe obseruauit: postea litteras, quas à Britanno rege attulerat, Indo tradidit, qui eas inflexione corporis & nutu capitis accepit. hinc de salute Fratris sui Angli regis perçun-

Thomas Roæus, Legatus Anglicus ad Magnum Mogol.

Mos barbarus adorandi reges Indos.

Mendoa Arx.

Cytoria Vrbs.

percunctatus, cum petitionis capita intellexisset, nihil se ei negaturum pollicitus est. Cumque ex pallore faciei de aduersa Legati valitudine (qui tunc febre laborabat) suspicaretur, medicorum suorum operam ei comiter admodum obtulit. Locus in quo se conspiciendum prae-buerat Rex Indus, Theatro simillimus erat, apparatus autem vere scenicus, ut Personato siue Comico regi quam vero similior ipse videri posset. Qui illustri loco nati erant, propius adstant, repagulo tamē intercedente: ceteri procul spectatores agebant. Hinc digressus Roæus, tertium Magni Regis Mogol filium adiuit, quem pater prae ceteris adamabat, eratque sub huius dominio vicina ora maritima. Huic legatus cum dona, non regis sui, sed Negotiatorum nomine obtulisset, conquestus est de iniuriis, quas Angli Mercatores ab Indis hactenus perpessi fuissent. Excusauit, ut potuit, Princeps, quod eiusmodi querimonia ad se ante eum diem allata non fuissent, pollicitusque est, se querelis illis remedium allaturum. Erat autem iuuenis superbus admodum & avarus, qui & Christianis vbicumque poterat, aduersabatur: quibus autem in ceteris fuerit moribus, ex sequentibus apparebit.

Omisso regali filio, denuo Selimum Regem adiuit, estque ab eo exceptus honorificè, vix enim limen atrii attigerat, cum eum Rex, ut accederet propius, signo manus inuitauit. Per-egit hic Mercatorum nationis Anglicae negocia ex voto & sententia, utique postquam Legatus ei munera obtulit magni precii, frustra enim eris, si te aliquid hic sine donis & muneribus obtenturum sperabis.

*Novi anni
auspicia
quando ab
Indis cele-
brentur.*

A. d. II. Martii Mensis, qui in nouilunium incidebat, noui anni auspicia Rex Indus magna solennitate celebravit. Extensa ibi vidit Anglus noster tentoria stupendae magnitudinis, ut inter ea essent, quae quina iugera ambitu suo caperent, pleraque facta ex tela Abyssina & serica. Circum tendebant aulae proceres principesque regni non multo minore splendore quam ipse rex. Ipsi principes ordine cuncti Regi Xenia offerebant, magni precii munera. Fuerat priscis temporibus mos, ut optimates intra sua tentoria gemmas aliosque thesauros suos explicarent, e quibus Rex ingressus seligebat quae ipsi videbantur: nostro vero aëro mos iste exoleuit, offerrentibus proceribus, ut diximus, Strenas Regi.

Manavit autem huius festi solennitas à Persis ad Indos, celebraturque nouem continuis diebus, quanquam hic rex sex dies festiuitati illi adiecerit, ut quatuordecim diebus sint feriae: quibus elapsis, ex aulae suae comitibus, quos vult, nouis ornat honoribus, eo prope ritu, quo apud nos Equestris dignitas nobilibus conferri solet.

Finis erat ceremoniarum, cum Ranna reguli, quem ipse Rex deuictum sibi vestigalem fecerat, filius Magnum Mogol accessit, cumque ter genua humi posuisset, quarto prolapsus in faciem & terram fronte pulsans, honorem ei habuit. Dono hic regi obtulit peluim plenam argento signato & gutturnium refertum nummis aureis. Amplexus Rex ambabus manibus caput adolescentis, eum ad filium suum dimisit.

*Mercos In-
diae & Eu-
ropa.*

Interiectis aliquot diebus accessit regem, sed sine dono, acturus apud eum causam mercatorum. Ut autem vacuus accefferat, sic inanis abiuit, nulla re effecta. Post longam autem disceptationem cum aulae proceribus, quos Lusitani suis calumniis Legato minus beneuolos effecerant, Rex ipse cepit diligentius in Anglorum ceterorumque Europae principum diuitias inquirere, & an apud eos terra quoque ut apud Indos gemmas atque aurum gigneret, sciscitatus est. Respondit Anglus, res istas in Europa rariores esse, & ab Indis aliisque orientalibus populis peti solere, reperiri tamen apud eas gentes res plurimas mira artificum industria elaboratas, statuas affabre sculptas, imagines artificiose depictas, telas aureas argenteasque, & opere phrygio acupictas, cum panno precioso aliaque materia vestiaria, instrumenta insuper & vasa vari generis, e quibus ipsi magnatibusque eis se quaedam dono oblaturam pollicitus est Roæus. Accepit rex promissa Legati hilari animo, cumque de Equorum, quos Anglia gignit, praestantia quaedam obiter referente Roæo, inaudiuisset, ante omnia canterium Britannicum sibi offerri petiit. Pollicitus est Legatus, daturum se operam, ut si fieri posset, Equus Anglicani generis ei sisteretur.

*Emulatio
inter fra-
tres Regis
filios.*

A. d. XII. Iunii Mensis anno A. N. C. MDCXVI. Selimus Indorum Rex tertium filium suum Coronem nomine summum ducem exercitus, quem in Decanensem prouinciam missurus erat, constituit. Tulit hoc indigno animo Peruisius, secundo genitus eius filius, qui & patri nunciari iussit, nisi imperium copiarum fratri ablatum, sibi tribueret, se primo fratri, deinde demum hosti bellum illaturum. Narranti hæc Tribuno, subiratus Rex, pugnent sane, inquit, fratres, & qui victor futurus est, imperium exercitus accipiat. Non autem fratrem duntaxat in eo fastigio aduersarium habuit Coronem, sed & duces tribunosque copiarum, qui se militaturos negauerant omnes, nisi alius praeficeretur exercitui.

Audiuerat rex, me tabulas eleganter pictas in conclaui meo habere, inquit Roæus, ratus igitur

igitur me domi inter famulos pictorem habere, petiit à me, uti eum sibi adducerem. Negavi me quenquam inter domesticos habere artis pingendi peritum (& sane nullus inter nos erat) mercatorem autem quendam adolescentem me nosse, qui ludendi vel fallendi temporis ergo aliquando animal aliquod, puta Elephantum australe quid crassis lineamentis describeret: illius tamen figuras plurimum à vera pictura distare. Audito nomine Elephantis, arbitratus rex, qui verba mea non bene perceperat, me Elephantum ab ipso dono petere, liberaliter pollicitus est, non hunc se duntaxat mihi se donaturum, sed & aliud quidvis quod ab eo petiturus essem. Actis igitur gratis, satis mihi iam ante ab ipso præstitum modestè significavi. At ille ultra insistere, & ut aliquid peterè, urgere, multa sibi esse in regno suo, quæ meis prodessè possent vñbus; ceterum se ignorare, quid mihi potissimum arrideret: dare se igitur mihi optionem, eligere quæ vellem, dummodo iuvenem illum rudem sane pictorem, ei adducere. Cum viderem parendum omnino esse, adduxi eum sequente vespere ad ædes *Asaph Chani*, ubi tunc rex versabatur. Hic iuuenis deinde valde utilis fuit mercatoribus nostris Anglis apud primum Purpuratorum.

Cum a.d. VI. Augusti mensis regem de more adiuissem, iniecit sermonem de picturis tabulisque, hinc ad encausta & sculpturas devenimus. Ibi rex imaginem suam auro insculptam se habere dixit, seq; missuram eam Anglorum regi, si sciret ipsi futuram non ingratam. Obtuli ego operam meam, meque ad regem delaturum eam significavi, siquidem missurus esset: interim affirmavi sedulo, gratissimam eam fore rem meo Regi. At Mogol, mutata sententia, Regi quidem Anglo se imaginem suam non missurum dixit, quod ipsi cordi eam futuram non arbitraretur: mihi vero vnam donaturum, quod & è vestigio præstitit. Eo enim qui sequebatur die, imperavit mulieribus, quæ præsto erant, ut imagines aureas afferrent. Paruerunt illæ, at *Asaph Chanus* acceptam vnam collo meo circumdedit (dependebat enim à catenula aurea) meque ita exornatum ad regem adduxit, ut pro munere eo gratias ei agerem. Monébant me qui pone adstabant: ut inclinato ad terram corpore more Persico humum fronte pulsarem, sed Rex magno clamore, ne id facerem, vetuit. Nulli hanc imaginem publice gestare licet, nisi cui id rex magni beneficii loco permisit, qui solis principibus regni insignum peculiaris gratia id licere vult.

A.d. XX. illius mensis tam densi imbres & impetuosæ procellæ de cælo deciderunt, ut inundatis longe lateque campis periculum esset, ne domus quædam per madefacto solo euerterentur. Nec procul habitationes Anglorum ab exitio aberant. Quin & ipse princeps cum Gynæcio suo, metu submersioni in vicinum montem se recepit, translatis secum eo vasis & omni suppellectili regia cum equis iumentisque. Pagus vero meæ habitationi vicinus, cum domos haberet pleraque argilla & ligneis parietibus leuiter structas, plurimum detrimenti accepit. Narrant autem incolæ, eiusmodi tempestates singulis propemodum annis regiones istas vexare, imbres etiam aliquando atrocius sauire.

Feda tempestas & imbres insoliti.

CAPVT IX.

PERIOCHE.

Natalis Magni Mogol plusquam regio splendore & magnificentia celebratus. Legati Persici ad Regem Indum aduentus; expeditio bellica in Regem Decanensem.

Inciderat in II. diem Septembris Mensis Natalis regius, qui incredibili magnificentia & luxu celebratus est. Antiqua obtinuit hic consuetudo, ut dependente ingentitrutina, in vnam quidem lancem ipse rex imponatur, in alteram tantum gemmarum, auri, argentis, subtilissimæ telæ Abissinæ atque sericæ aliarumque rerum preciosarum, ut ipsius regis pondus adæquent. Hæc postea omnia Braminis siue sacerdotibus eorum cedunt. Rex ipse adeo Gemmis vnionibusque præstantissimis obsitus tectusque erat, ut vix vnquam quicquam tale vel simile in rerum natura visum fuisse existimem.

Mos Indicus librandi regis.

D

Duce-

Sultan Cozoone.

Fœmina captiua.

Selim Shah Magnus Mogol.

۴۴ شهر مانند و راتر مندم و اسن خانه سالک مردم

Elephan-
torum
ornatus
sumtuo-
sus.

Ducebantur ante regem Elephanti magno numero, quorum nonnulli, qui velut principatum inter ceteros gerebant, monilibus, tintinnabulis aliisque ornamentis aureis argenteisque superbiebant. Singulos ad hunc modum exornatos comitabantur octoni alii, minoris conditionis, velut illorum satellites. Omnes pariter, cum propius ad regem venissent, honorē ei reuerentiamq; suo more exhibebāt. Erant autē Elephanti omnes in XII. distributi agmina. Primi agminis dux & velut antesignanus stupenda corporis vastitate erat, ornatus in fronte & pectore bracteis argenteis aureisque, multis magnisque gemmis insitis, in primis vero fulgebat Sardoniche & Smaragdo. Rectores eorum dum prætereunt regem, singuli donatium aliquod ad pedes eius deponunt.

Mensa in-
gentis pre-
cij.

Appetente vespere mensam satis grandem ex solido auro apponi, & super eam quinquaginta vasa aurea, diuersæ quidem magnitudinis, omnia tamen gemmis preciosis lucida constitui iussit, quarum rerum precium à nobis næstimari quidem potuit. Circumstabant mensam procures Aulæ splendidissimo ornatu, Regique assidenti vinum fundebant, & alia præstabant officia. Potanti Regi obrulit Roxus duas imagines pictas, quarum conspectu ipse valde delectatus, inuitauit Anglum, ut simul biberet, natalemq; regiū latus celebraret. Precatus hic omnia prospera Principi, placere sibi ait, quicquid ipsi collibuisse, dummodo non cogeretur ad ebrietatem usq; bibere. Cyathum ergo grandiore aureum partim vino natio partim factitio impleri, & Thomæ offerri iussit, ea lege, ut si vno hauustu educere nō posset, bis terue biberet. Cum autem mixtura illa fortior acriorisq; gustus esset, quā potus cui ad sueuerat Anglus, sternutationem ipsi attulit, qua rex cum suis in cachinnū solutus est, iussitq; vvas passas & poma limonia cum aliis fructibus recentib. & conditis in aurea lance apponi, eumq; comedere. Hoc ubi fecit & scyphum aureum, quem eduxerat, & lancē ipsam, è qua bellaria degu-

Liberalitas
vere regia
in exteriū.

degustaueram, ei dono dari iussit, dixitque adstantibus, nullum vnquam Francum (ita Europæos confuse nominant) perinde sibi cordi fuisse ac Roæum. Postremo cum rex varia dona inter aulæ suæ procures distribuisset, cubitum se contulit.

Quarto Septembris mensis die Legatus conuenit Asaph-Chanum, postulauitque pluribus verbis, ut negotia, propter quæ ipse ex Anglia venerat, expediret, & litteras regio sigillo firmatas sibi impetraret. Pollicitus est primo Asaphus, se curaturum; sed postea satis ostendit, se nihil tale in animo habere. Sensit Legatus hominem à Lusitanis corruptum, ipse igitur adiuit regem, qui intellecta Thomæ petitione, *Socorallo* Secretario suo, qui res Suratenfes tractabat, mandauit, ut diploma pro Anglis negociatoribus expediret. quo facto acquieuit Roæus.

Exercebant interim Selimum quædam domestica mala & rebelliones primorum præsectorum, *Abdala Chani*, qui prorex erat Insularum quarundam Oceani Eoi, facileque princeps inter procures regni: & *Channa Chani* qui imperator erat exercitus aduersus regem Decanensem. Verum ille, persuasus à Corone regis filio, ad officium rediit, precatumque errori veniam, eam impetrauit. At hic, cum in suspicionem clanculariæ cum hoste conspirationis venisset, abdicare se imperio & alteri tradere exercitum iussus, parere noluit. Accedebat fratrum, Peruisij & Coronis dissidium, & Channæ potentia regi erat formidabilis. Statuit ergo blanditiis & donis cum Channa redire in gratiam, eique confirmare copiarum imperium. Preciosam ergo vestem ei dono mittere volens, tradidit eam mulieri cuidam, quæ consanguinitatis iure Channam attingebat, mandans ut ei offerret. At hæc vsurum agnatum suum veste illa negauit, veritum scilicet, ne veneno tincta esset, quod cum iam bis veneno petrum affitaret. Ibi Rex se ipsum per integram horam vestem illam corpore gestaturum dixit, voluitque, ut mulier agnatum suum de ea re certiore faceret, qui intellecta securitate non esset repudiaturus donum. Cui mulier, scio, inquit ô Rex, Channâ nec tibi nec mihi vitâ suâ concediturâ. Ad hanc vocem mutauit rex sententiam de confirmando in imperio copiarum Channa, statuitque omnino successorem ipsi mittere Coronem filium. Ergo Channa, qui nihil non poterat apud Decanenses, suasisit eis, ut legatos de pace ad Selimum regem mitterent. Remisit eos Selimus ad Coronem filium, qui cum esset adolescens ambitiosus, cupiens bello illo magnus euadere, postulationes eorum cum fastu repudiauit.

Quia autem in belli Decanensis mentionem incidimus, paulo ordiemur altius. Præfecerat ab initio copiis Rex *Cosseronem* filium suum primogenitum, eundemque ob errores quosdâ in illo bello commissos, mouere loco constituerat. accedebat alia causa, quod Cosseronem duces præfectique valde colerent & tantum non adorarent, unde suum imminutum iri honoræ rex verebatur. Reuocatum ergo ab exercitu filium, ut vulgi oculis eximeret, in munitum quoddâ castellum inclusit, subrogato ei in imperio copiarum Channa. Cuique huic deinde Coronem filium substituere vellet, author fuit dissidiorum & domesticarum calamitarum.

A. d. XIII. Octobris gratum accepit Roæus nuncium de aduentu quatuor nauium Anglicarum, quæ in portu Suratenfi appulerant. Fuerant ab initio sex omnino profectæ, sed vna, cui *Rose* nomen fuerat, in Oceano vi tempestatum submersa perierat. altera cui *Cyano* nomen fuerat, cursum versus *Bandam* deflexerat. Inciderant hæc quatuor naues iuxta *Comorani* Insulam, quæ gradib. XII. minutis L. ab Æquatore abest, in prægrandem nauem Lusitanicam, in qua præter homines nauticos sexcenti milites vehebantur, eratque nauis Prætoria illius classis quæ ad Portum *Goæ* urbis in Anchoris stabat. Adnecantibus. Lusitanis Angli nauem vnam, cui *Globo* nomen fuerat, in occursum miserunt, & paulo post aliam. Volentibus. Anglis, ut dederent se cum nauis, Lusitani contemtim responderant: petiti ergo quinque tormentorum ictibus, ipsi pluribus explosis machinis responderant, unde ad manus pugnamque naualem ventum est. Interea nauis siue *Caraqua* Lusitanica in scopulos delata hæsit, vrgentibusque Anglis, cum pulvis pyrius Lusitanorum (casu an de industria incertum) ignem concepisset, repente tota nauis cum omnibus. qui in ea vehebantur, in flammam & fumos abiit, ne vno quidē cōseruato. Hæc ubi intellexit Roæus, confestim se ad regem contulit, eique omnia ut gesta fuerant, exposuit. Audito Anglicarum nauium aduentu, primum omnium, quænam sibi attulissent dona, percontatus est. Cui Legatus: Regem Iacobum Magni Indorum regis expetere maximi; facere amicitiam, non ignarum, maioris partis Asiæ atque Orientis hunc esse dominum, ideoque diuitiis affluere. Idem igitur futurum fuisse, si ei aurum gemmasque ab Britannia misisset, ac si aquas in Oceanum, qui sit pater omnium fluuiorum, infunderet. Misisse tamen alias res perelegantes, in quibus non tam materiæ præstantia, quam curiosarum manuum artificium commendaretur. Cupiditas incesserat regem cognoscendi, quænam illæ res essent; negauit Legatus se scire, quod nondum exoneratæ naues essent, debere illum moram exiguam patienter ferre. Rex contra, eequid

*Virtus filii
patri suspici-
onum
prauarum
causa.*

*Aduentus
IV. nauium
Anglica-
rum in Por-
tu Surate-
nfi.*

*Tragicus
casus ma-
rinus.*

Molossi Anglicani aduenissent, interrogauit. Cui Thomas, nonnullos in tam longo itinere mortuos, quosdam in pugna cum Lusitanis interiisse, duos tamen adhuc superstites esse: quæ res magnam regi lætitiā attulit. A canibus ad equum peruenit, pollicitusque est Legato, si Canterium sibi Anglicanum traderet, se ei tantum vicissim donaturum auri, quantum X. millia librarum sterlingensium conficiunt, talem enim equum se pluris quam integram aliquam prouinciā facere. His dictis mandauit libellorum Magistro, ut diploma regium conficeret, ne quis in res & merces Anglorum inquireret, sed ut omnia à vestigalibus solitis immunita ē nauibus in apothecas inferrentur.

*Legati
Persici ad-
uentus ad
Regem In-
dorum.*

Paucis post hæc diebus venit ad Aulam Magni Regis Legatus ab Rege Persarum, nomine *Mahomet Raza Beag*, stipatus quinquaginta equitibus, qui omnes vestibus sericis byssinisque induti arcus pharetrasque sagittis plenas ferebant, & scuto muniebant latus. Hos sequebantur quadraginta alii in equis cū scloperis, more Enropæorum, & CC. pedites ad curam sarcinarum destinati. Aduentanti Persæ Rex Indus obuiam misit centum Elephantos, cū magno nobilium virorum numero & quibusdam symphoniacis. Adductus ad regem nimis seruiliter, & parum pro dignitate regis sui, honorem ei habuit, bis humi prostratus, quod nemo legatus Persæ ante eum diem fecerat. Exhibitas litteras Rex inclinatio parum corpore accepit, sciscitatusque nonnulla de fratribus sui Regis Persæ valetudine, Legato septimum locum inter Principes aulae suæ assignari iussit. Nimis hic vilis visus est: sed dissimulauit Persæ, quod se in mandatis habere diceret, omnia summa cum lenitate & patientia agere, unde nonnulli in eam venere suspicionem, quasi Rex Persæ opem auxiliumque Magni Mogol aduersus Turcarū Monarcham ea Legatione ambiret, quamuis pax inter Regem & Decanenses prætexeretur.

*Munera à
Persico Le-
gato Regi
oblata.*

Dona quæ Rex Persæ Indo miserat, hæc erant. Ter nouem equi, qui numerus apud eos facer habetur, ab Arabia & Perside petiti: nouem mulæ admodum speciosæ; septem Camelii materia serica onerati: duo vestimenta operis Veneris: telæ sericæ, auratæ atque argentatæ vis magna: arcæ siue cistæ Persicæ duæ materiæ & artificii exquisiti: quatuor tormenta manuarum pulcherrima; horologia affabre facta quinque: Camelus vnus tela aurea Persica onustus: aulae Babylonici operis variegata octo: duo Sardonyches in globi forma prægrandes: Cameli XXI. ferentes vtres vino natiuo plenos: quatuordecim Cameligestantes vasa liquore facticio dulcibusque, lulapiis plena; septem onusti aqua rosacea destillata; septem pugiones & toridem gladii cum manubriis gemmatis: septem specula Veneta admirandi artificij. Hæc autem dona non è vestigio obtulit Legatus Persicus regi Indo, sed tantum indicem tradidit, ipsam representationem in alium diem differens. Ipsi quoque Legati supellex preciosa valde erat, quem sequebantur nouem Cameli auro & argento facto in scutoque onusti: ipse tiam capite gestabat gemmis vnionibusque immensi precij rigentem. Obseruauit tamen Legatus Anglicus, se in nullo honoris genere Legato Persico postponi, in quibusdam etiam anteferri, imprimis quod ad libertatem ceremoniarum attinet in salutando Magno Rege.

*Expeditio
regij filij
in Decanen-
ses.*

Sed nunc demum ad bellum Decanensem redeundum est. Igitur a. d. i. Nouembris *Coronus* filius Regis ad castra & capeffendum copiarū imperium profectus est. habebat autem in exercitu suo Camelos innumeros, Elephantos vero sexcentos, qui arma & apparatus bellicū portabant militariter instructi. In equiratu eius erant X. millia nobilium virorum, quorum nonnulli veste è tela aurea, alii extantib. à pileorum apice prælongis plumis, conspicui erāt. Ipse Princeps tela argentea adamantib. & margaritis obfita conspiciebatur. Fuerat proficiscētem Selimus Pater aliquousque comitatus, eumque deoscularus præstantissimis profecurus muneribus, gladium donauerat cuius vagina è solido auro insertis gemmis, & Elephantum cum duobus equis immensi precij, iusseratque per omnē viam qua filius ingrediebatur, nummos aureos argenteosque spargi, vsque ad ipsa castra, quæ ad quartum milliare inde distabāt.

Vt magnificentiam pompamque illam in pauca contraham, tantus fuit in apparatu Principis illius ad bellum proficiscentis luxus & diuitiarum ostentatio, ut totus Oriens suas in hunc vnum locum congestisse opes videri possit, & hic quam maxime locum habeat illud Hannibalis ad Antiochum; *Satis fuisse Coronis copias instructas ad prædam, etiamsi Decanenses omnium hominum auarissimi fuissent.*

*Apparatus
bellicus
Regis De-
canensis.*

Ineunte mense Ianuario sequentis anni (nostro quidem computo) venerunt nuntiantes, Regem Decanensem esse in finibus regni sui, cum equiratu quinquaginta millium, ut Indos aduentantes exciperet, Coronem vero tantarum copiarum metu se recepisse, & cum Channa legato suo in arce Mandoa delitescere: & hæc quidem in aula Magni Mogol referebantur. Persuaserant sibi ipsis *Asaph Chanus* & *Normahela* coniux regia, Decanensem ad primum aduentus Indici exercitus rumorem terga obuersurum, ideoque potissimi huius expeditionis suos auctoresque fuerant. Cæterum cum viderent, scenam longe aliter strui ac ipsi opinati fue-

ti fuerant, tentauerunt, an persuadere regi possent, profectioem illam tam operosam animi fallendi; temporis ergo institutam, neque vero Decanensium regem dignum iudicandum esse, contra quem tantus Monarcha expeditionem suscipiat: satius igitur esse Agram reducere copias. Cum autem hæc consilia non satis è re sua & dignitate esse arbitraretur Rex, statuit omnino sibi ipsi aduersus Decanenses proficiscendum: interca vero subinde nouos militum delectus habuit, vt laboranti filio copias & supplementa submitteret.

Fuerat hætenus Legatus Persicus ad Aulam. Cum autem videret, se nihil eorum, quæ ^{Discessus} ^{Legati Persici.} petitum venerat, ex animi sententia conficere posse, statuit sibi tempus non vltius inutiliter terendum esse, sed quam primum domum redeundum. Plenus igitur marore & tristitia omnia ad discessum adornauit, Magnoq; Regi triginta equos Persicos dono obtulit: pro quo Mogol antidori nomine ei tria millia Rupiarum (monetæ genus est) numerari iussit. Parum hoc visum est Persæ, nec potuit à querelis abstinere. At rex cum ea quæ ipse hætenus in Persam eiusque comites impenderat, maximi æstimaret, Persarum vero munera extenuaret, residuum sibi tolai voluit. Sic irrisus Legatus, simulata febris, ad suos rediit.

CAPVT X.

PERIOCHE.

*Exemplum litterarum Iacobi Magnæ Britannia Regis, & Epistola
responsoria Magni Mogol.*

Iacobus D. G. Magnæ Britannia Francia & Ibernia Rex S. D. Potentiissimo Monarcha, Magno Mogol Selimo, Orientalis India Dominatori, Candaharis, Cassimeria & Corazonis Regi. Certiores facti de egregia qua in mercatores ciuesque regni nostri vsus es, beneuolentia, in primis qua ad negociationis immunitatem & securitatem attinent, à quibus omnem vim iniuriamque edicto publico arcuisti, velut nobis fidelis dilectusque noster Thomas Bestus retulit: voluimus ad te mittere Legatum, Nobilem virum, domesticum nostrum, Thomam Roæum vt porro ea præsens ipse conficiat, quæ ad vtriusque nationis, Anglicæ, inquam, & Indicæ, commoda pertinent. Illi igitur Legato nostro mandata dedimus, Sigillo nostro Regio munita, quibus vt plenam fidem habeas, rogamus, vt & aliis omnibus, quæ coram ipse expositurus est. Postremo petimus, vt dona atque munera, quæ tibi Legatus iste nostro nomine oblaturus est, boni consulas, quo pacto tibi nos in æternum deuincies. Vale.

SCHA Selimus, Magnus Mogol, Indorum Monarcha, totius Orientis Rex & dominator, S. D. Iacobo, Regi à progenitoribus Regibus legitime descendenti, Magnanimo Heroi, virtute & iustitia ornato, Regi omnium Regum dignissimo, Defensori Legis, quam Magnus ille Propheta Christus docuit. Amor tui tam profundas in corde nostro radices egit, vt euelli inde delerique nullo vnquam possit tempore, sed quotidie crescat, suauemque beneuolentia odorem profundat. Epistolam, qua nobis res ac negotia mercatorum tuæ nationis commendasti, Legatus tuus rectè nobis exhibuit, ex qua affectum in te nostrum intelleximus, rogamusque, ne nobis vicio veritas, quod non priores ipse te litteris nostris salutauerimus. Porro voluntatem in te tuo, que nostram vel hinc collige, quod diplomata regia in omnia Emporia portusque regnorum nostrorum misimus, quibus seuerè mandauimus, darent omnes operam, ne quis negociatoribus Anglis ullo pacto impedimentum, vim iniuriamue afferret, sed eos ubicunque opus esse defenderent, eorumque res ac rationes adiuuarent. Patent igitur tibi tuisque regna nostra, emporia, portus, vrbes & oppida, vt eò, quandocunque visum fuerit, appellant & negocientur. Munera quæ nobis à Legato tuo exhibita sunt, gratissima fuere, dabimusque operam vt intelligas nos ne in hac quidem parte officii nostri immemores esse. Scimus enim qui nostro tempore inter Magnos Principes sit mos atque consuetudo. Vale.

*Dubium
de impri-
mendo si-
gillo.*

*Inscriptio
sigilli regij.*

Has litteras ubi Magnus Aulae Regiae Magister expediuit, traditurus eas Roæo Legato, anxius animi fuit, quo loco Sigillum imprimeret. Si enim supremo loco, verebatur, ne Angliæ regem offenderet: si inferiori, ne regis sui imminueret dignitatem. Ipsum igitur sigillum Legato tradidit, ut ipse quo loco optimum ei videretur, imprimeret affigeretue. Est autem Sigillum illud argenteum totum, nec vlla in eo figura aut aliud quippiam expressum est, quam stirpis eius à Tamerlane Genealogia & successio principum, qui ita numerantur: Amir Temur Schaheb Quuran. 2. Ebni Miran Xah. 3. Ebni Mirza Soltan Mahomet. 4. Ebni Soltan Abulaid. 5. Mirzah Amar Xek. 6. Babor Pad Xah. 7. Hamaiun Pad Xah. 8. Ebni Achat Pad Xah. 9. Almozaphar Nur Gihangir. Huius Magni Sigilli est typon Tabula Geographica, qua totum huius Principis Imperium descripsimus, adiecimus, in quo nomina illa circulis inclusa & Arabicis litteris perscripta sunt: ubi & videre est aliud signum cum armis huius Regis: Leo decumbens cum Oriente sole.

CAPUT XI.

Pergit Thomas Roæus, Legatus Anglus referre ea, quæ tempore Legationis suæ apud Magnum Mogol partim ipse vidit, partim ab aliis fando accepit, & ad suos perscripsit, annis AN. C. MDCXV, & MDCXVI.

*Liber Xa-
uerij pro
defensione
Christiani-
smi.*

*Selimus
Magnus
Mogol A-
theus.*

*Neophiti
redeuntes
ad vomitum.*

QVem supra Echebatum nominauimus, Selimi Patrem, Indorum Monarcham, eum Roæus noster Escharschah nuncupat: de quo hæc talia refert. Præclaræ indolis fuit hic Princeps, nouitatisque mirus amator, & qui diuersas de Deo opiniones studiose audiebat. In hunc finem tres Iesuitas in Curiam suam ab Goa vrbe vocauit, ut cum Gentilibus & Mahometanis in regno suo disputarent, neue hoc ipsi fraudi esset, amplissimo cauit diplomate. Idem Hieronymum Xauerium Nauarrenum iussit librum conscribere, quo suam de Deo sententiã adtrueret, alienam contrariamque refutaret, quem librum ipse Rex, de nocte potissimum perlegit, non sine occulta Christianorum spe & gaudio. Hinc diplomata Xauerio expediri iussit, quibus ei fiebat potestas, habendi conciones & administrandi Sacramenta, cæterosque ritus Ecclesiasticos Romano more peragendi, cauitque, ne cui posthac professio Christianismi Sanctique lauacri susceptio fraudi esset. Mahometismum, etsi eo à puero imbutus fuit, postremis tamen annis parum probauit, recordatus Mahometem Prophetam quidem, sed simul hominem fuisse: humanum autem esse errare. cæterum non mirandum, quod in tanto fuerit honore & precio, qui simul Rex extiterit. Et hæc est causa, quod filium suum, qui nostro tempore Indis dominatur, circumcidi noluerit.

Ergo filius eius, qui hoc ipso tempore Orientis imperium obtinet, circumcissus non est, neque adeo ulli præ cæteris addictus Religioni, cum ita volente patre in Atheismo educatus sit. Profiteretur se nonnunquam Maurorum probare sectam, Brachmanorum tamen obseruat placita, & tam illorum quam horum festos celebrat dies. Ut autem regni paterni, ita quoque deliriorum paternorum hæres esse videtur, cum se maiorem esse iactet ipso Mahomete, vnde & mira mixtura ex omnibus (sic dictis) religionibus peculiare dogma fabricauit, nec destituitur, ut sit, sectatoribus, ut multi ne cibum quidem capere fas putent, ipso insalutato: & hinc fit, ut singulis diebus ad octum Solis populo de fenestra se conspiciendum præbeat. Mahometum ipse quidem conuiciis non incessit, gaudet tamen tacite, si eum ab aliis parui fieri audiat. In vniuersum cum ipse tum sectatores eius magno studio cauent, ne vetbum proferant, quod in Christi contumeliam vergere possit, nec talia facientes ferunt. Quin & omnia priuilegia, quæ Pater eius Christianis indulsit, confirmauit ipse, additis etiam nouis, multotiesque disputationibus de Religione vsque ad vesperam interfuit. *Francisco Corsia* Lusitano pueros nonnullos Indi generis tradidit, non tantum ut eos in Hispanica lingua, bonisque litteris & artibus erudiret, sed etiam ut Christianæ fidei fundamentis imbutos, plenius institueret. Adde quod & Scholam Christianis aperire permiserit, in qua duo adolescentes Regio orti genere, ipsiusque Principis ex fratre nepotes instituti, & postea magna solennitate in templo Christianorum, quod in vrbe Agra est, baptizati fuerunt. Quidam hoc fauori in Christianos datum interpretabantur, alii ideo factum aiebant, ut pueros nobilissimos in odium & contemptum apud Mahometistas adduceret: neutrum tamen horum scopum diuinando attigerunt. Pueri enim cum adoleuissent, more gentis & Legis Mahometicæ plures sibi mulieres deposcebant. Negantibus hoc Iesuitis, & vnam duntaxat habendam uxorem, eamque non infidelem, verum Christianam ex lege nostra asseuerantibus, monuit ipse Rex iuuenes, ut à Iesuitis singuli singulas Lusitanici generis uxores peterent. Hæ cum in Iesuitarum potestate constitutæ non essent, offensus iuuenes, simulque odio habentes monogamiam, palam ad Mahometi impietatem relapsi

lapi sunt, ut vix vlla Christianismi apud ipsos vestigia extiteriut. Et ut verum fateamur, pauci ibi sunt, qui Christum Dominum legitime & ex animo colunt, præter pauperes quosdam ab Iesuitis aliisque Lusitanis ab seruitute redemptos, qui simul in domo quadam sub Iesuitarum dominio viuunt, vnde satis mirari non possum quorundam vanitatem, qui tot millia Christianorum in illis Orientis partibus reperiri sine vilo fundamento prodiderunt.

Accidit eodem anno, ut domus Iesuitarum cum vicino Templo fortuito igne correpta prope tota conflagraret; inter ruinas repertum fuit Crucifixi simulacrū ab igne illæsum. Trahentibus hoc nonnullis miraculum, Rex, qui disputandi occasionem aucupabatur, vocatum Iesuitam, suam de ea re dicere iussit sententiam, & an ipsi hoc miraculose factum videretur? cū in affirmatiuam inclinare videretur Iesuita, quanquam satis ambigue responderet: vos quidem, inquit Rex, multi estis in prædicatione miraculorum, quæ Propheta vester Christus parauit, & vos ipsi eum imitati: sic igitur facite: proiците imaginem Crucifixi vestri in ignem: quæ si à flamma læsa non fuerit, spondeo vobis me vltro nomen Christianismo daturum. Videns rei ambiguum difficultatem Iesuita, negauit fas esse tentare Deum, qui res miras operetur, cum ipsi placuerit, non cum nobis libuerit. Quod si rex ipsum ad ostendendam fidei suæ certitudinem ardentem pyram ingredi iubeat, non recusaturum. Ibi Regis filius *Coroones* instare Iesuitis, nec iniqui quicquam postulare patrem, quod exigeret miracula ab iis, qui tantopere miracula creparēt: postremo exigere à Iesuita, ut si in patratiōe miraculi deficeret, Mahometismum amplecteretur. Ibi interlocutus Rex suscepta Iesuitæ aduersus filium defensione, nihil id esse necesse pronunciauit, cum nec ipse Mahometum magni faceret.

Huic narrationi subiiciemus aliam non minus festiuam. Erat cuiuidam Bengalenfi Simia miræ sagacitatis, ut in ea diuini aliquid latere crederetur. Hanc cū is ad Aulam adduxisset,

*Disceptatio
super mi-
raculis.*

*Narratio
de Simia*

multa

extrahentes fortis.

multa de solertia animalis prædicans: Rex detractum digito annulum subter vestem pueri allicuius, ex numero duodecim qui ibi temere sedebant, absente Simia, occultari iussit. Hinc introductam bestiam, vbinam lateret annulus, percontatus est. At hæc recta puerum illum petens, latentem annulum veste extraxit, Regique reddidit.

Alio quodam die Rex per Brachamanes suos nomina duodecim celeberrimorum Legislatorum diuersis schidiis inscribi iussit, nempe, Thesi, Minois, Rhadamanti, Solonis, Lycurgi, Zaleuci, Platonis, Draconis, Moylis, Romuli, Mahometi & Christi. Has schedulas confuse in saccum conici præcepit, iussitque Simiam illius nomen extrahere, cuius Legem veram & saluificam existimaret. Hæc nihil morata Christi nomine inscriptum schidion protulit. Regique porrexit. Latere fraudis aliquid suspicatus rex, eadem nomina, non vt antea vulgatis Persarum litteris, sed sacris Indicis & in sola Aula vsitatis, inscribi chartulis iussit: ibi Simia nihilo secius quam antea, Christi nomen extraxit. At Nobilis quidam ex familia Aulica, vt ludificaretur animal, vndecim pagellas in saccum tertio coniecit, occultata intra volam manus ea, in qua Christi nomen inscriptum erat, iussitque simiam iterum sortiri. Ibi mirum accidisse ferunt. Simia enim, cum verum nomen ibi non reperiret, extrahere nullum voluit. Cum quo iussu regis yrgeretur, vt proferret schedulam, irata omnes lacerauit: super latente vero charta Nobilem illum adiuit, eumque quod occuluerat nomen, è manu proferre coegit. Magnus regem eo facto cepit stupor, nec minus admirati sunt spectatores, qui ad trium millium hominum instar eo conuenerant.

Pietas filii in Matrem.

Incredibilis fuit Magni huius Principis in Matrem affectus & pietas, vel hinc colligenda. Vehebatur illa lectica gestatili, à ciuitate Lahorensi ad Agram. Huic obuiam factus Rex filius, defiliens ab equo, lecticam ipse humeris subiuit, Principibusque suis & Nobilibus qui sequebantur, vt idem cum studio facerent, imperauit. Neque vero huic petenti vnquam quicquam negauisse filius Rex perhibetur, præter hoc quod sequitur. Volebat mulier vindictæ cupida, vt Sacer Bibliorum Codex ab asini collo suspenderetur, ipse vero asinus hoc pacto ornatus per compita & vicos vrbis verberibus ageretur: intellexerat enim Lusitanos expugnata naui Æthiopica Alcoranum Mahometi naetos, de prægrandis Molossi collo suspendisse, canemque virgis exagitauisse. Non est petenti id Matri obsecutus Rex, cum dixit. Lusitanis id factum ignominiam conciliare, qui ob læsum numen pœnas effugituri non essent: sibi vero nequaquam decorum fore, si de innocenti & nihil sentiente libro pœnas Lusitanis debitas exigeret.

Regium dictum.

Apostatas & à Religione patria temere desciscientes cane peius & angue odisse solet Rex iste. Armenius quidam, qui ante fidem Christi professus fuerat, dixit se Mahometismi amplectendi cupiditate teneri, nobilemque Aulicum, vt id regi significaret, rogauit. Rex vocatū ad se Armenium interrogat, faceretne id lucri aut dignitatis adipiscendæ gratia? Negat vtrūque Armenius, sed se salutis suæ rationem eo facto habere respondet. Probauit Rex desiderium hominis. Cū autem paucis interiectis diebus porrecto libello supplice nescio quam luculentā conditionē peteret, ibi rex: cum tua sponte animæ tuæ consulueris, æquum est vt etiā corpori consulas. Vocauerat ad se Rex Armenium quendam, qui à Iesuitis ad fidem Christi conuersus fuerat, eique obiecerat, videri sibi plerosque nouitios Christianos turpis lucri gratia Mahometismum abieciisse. Cui Armenius: non procul esse arcessenda in contrariam partem testimonia, ait, se enim in seruo suo experimentum daturum, Christianis potiorē esse curam æternæ salutis quam opum diuitiarumque.

Elusus Apostata.

Adductum igitur seruum dicere iussit Rex, quib. motus rationibus Christianam doctrinam amplexus fuisset? vbi quæ visa fuerunt, dixisset seruus, tentat rex eum promissis muneribus à suscepro Christianismo dimouere: pollicitus cum magnis opibus dignitates præcipuas. His famulus contemtis ita respondit, vt quemadmodū se non amore diuitiarum Christianum factum diceret, ita neque spe lucri desertorem futurum. Rex ad pistrinum se eum rapturum, tortoribusque lacerandum daturum, nisi Christum negauisset, minatur. Pariturum se Regis imperiis profitetur miser, in accepta Religione constantiam præstiturum. Non indelectatus hominis perseuerantia Rex, cū eum ob animi firmitatē laudauisset, thesauris insuper prouentibusque annuis donauit. Tertio mense post, cū Rex in venatione Aprum venabulo confecisset, nec Mahometanæ lex permittat, aprugna vel suilla carne vesci, Aprum illum se Armenio illi Christiano donare dixit. Misit hic seruum suum, cuius iam ante laudauimus constantiam, vt eum domum suam deportaret. Sublatum in humeros aprum cum ita baiularet seruus, à Mauris porcorum hostibus per tōram viam irrisus contumeliisque affectus est, donec & his & pondere fessus, bestiam in vicinam foueā abiecit. Hoc intellecto, Rex, vocatum seruum grauiter increpuit, quod intempestiuum pudorem Christiani-

Constantia serui in Fide Christi.

Christianæ Legis libertati, quæ discrimen istud ciborum non agnoscit, prætulisset, unde leuitatem illius, qui tantillum opprobrium ferre non potuerit, incusans, reuocari ab eo omnia donauisset, in superque centum verberibus affici.

CAPVT XII.

PERIOCHE.

Error Cosmographorum in describendis finibus Imperii Indici. Fruges, animalia & fructus huius regni rariores.

Non possum hoc loco facere, quin accusem quorundam Cosmographorum nostri temporis oscitantiam, qui Imperium Magni Mogol cum Sinarum, siue (vt hodie vocantur) Chinesium regno coherere prodiderunt, cum multæ variæque intercedant nationes, multæque ac ingentes prouinciæ, vt inferius patebit. Nec plus excusationis meretur eorum error, qui Indum fluuium in Sinum Cambaiensem irrumpere, ibique suas cum Oceano miscere vndas autumant, cum Ostium amplissimi illius fluminis multo magis in Occidentem vergat, vbi Sindæ regnum est, cuius rei hæc est euidentissima ratio, quod Laborenses ad Sindæ regnum nauigiis secundo fluuiio deuehi solent, ad Cambaiam autem terrestri itinere proficiscuntur. Cum autem de amplitudine huius imperii, deque finibus eius in superioribus satis prolixè egerimus, recitatis præcipuis eius prouinciis, vrbibus, Emporiis: nunc de fertilitate soli aliquid dicemus.

Igitur pleraque huius regni agrum habent frumenti omnis generis feracissimum, abundantem tritico, oriza, hordeo, farre & leguminibus. Triticum nostrati pene par, nisi quod granum eius speciosius est, & intus candidius, unde panem conficiunt quouis pane meliorē. Coquunt & placentas ac dulciaria, imponuntque eas craticulis ferreis, subiecto carbone. Butyri insuper, casei & lacticianiorum hic magna copia, cum vaccis, ouibus caprisque tota abundet regio. Bubali insuper hic frequentes, quibus pellis sine pilo, glabra & læuis. Caro iis velut bobus, fæminæ etiam læ vberibus fundunt. Ceruorum hic in Syluis nemoribusque affatim, & leporum, nec non piscium & volatiliū insignis vbertas, in primis perdicum attagenumque, quanquam altitia, anseres, columbæ, anates & omne gallinarum genus vix vllibi terrarum maiore copia inueniri credantur. Vnde magna carnis vilitas, vt viderim ibi agnum veletiam ouem decem nummis Anglicis, octo gallinas tantidem vendi, leporem nummis quinque eodemque precio tres perdices, unde de cæteris coniectura fieri potest. Nec desunt ad condimentum horum ciborum aromata, nec sal, neque saccharum, cum singulas saccari libras binis assibus vendi viderim.

Quid iam deinceps de fructibus arboreis dicemus, aliisque qui humi nascuntur? Poma enim Granata, aurata, limonia, ficus & daëtyli hic in nullo prope habita sunt precio. Palmarum ficuumque hic horti pleni, & Platanones frequentes, malus insuper punica & Armeniaca, aliæque arbores suauissimorum fructuum feraces. In partibus tamen septentrionalibus pomorum & pyrorum maior prouentus, vt & olerum aliarumque bonarum herbarum. In Meridionalibus Gingiber crescit propemodum temere per agros. Porus apud has gentes delicatior Indorum lingua Tatti appellatur, estque succus arboris cuiusdam altæ & rectissimæ quæ ramis destituitur vsque ad summum cacumen. Incisuris hæc quibusdam extillantem liquorem illum de nocte fundit, albo vino nostrati non multum absimilem. Si mane bibatur, sapius est & vini saporem refert: si vsque ad vesperam seruetur, vapescit.

Iuxta Saratum & Agram nisi certo quodam anni tempore vix vnquam plui, tamenpe cum Sol Tropicum capricorni petit, continuantibus imbris, donec is ad æquatorem redeat: tunc enim effusi cadunt imbres cum tempestatibus, tonitruis fulminibusque, tribus integris mensibus, magis tamen de nocte quam interdiu. Aliquando per quartam Lunæ sine intermissione pluit: qua inudatione, cum summi calores eam sequantur, terra excocta supra modum fertilis redditur. quin imo etiam in sabulosis locis, vbi humus arenæ sterilitate damnata videtur, superuenientibus pluuiis septem dierum spacio terra viridi pallio amicitur. Bobus ad aratrum iunctis terram colunt, quæ commissa semina largo cum fœnore refundit. Maio & Iunio mensibus sementem faciunt, Nouembri vero & Decembri metunt. Fœni apud illos neque ratio nota nec vsus, cum per integrum annum recenti vtantur gramine. Est & iis serendi plantandi; Tabaci modus cognitus, quanquam non ram frequens hic quam apud populos Occidentalis Indiæ vsus.

Arbores
exotica no-
bisq; igno-
ta

De Arboribus, quæ etiam nostris per Europam notæ sunt, superius aliquid diximus: præter has sunt etiam aliæ, nostratibus multum dissimiles, interq; eas quædam, quæ humore succoq; plenæ, latissima habent folia, ad scuti Indici instar. Tamarindi hic frequentes, fructum ferentes cuiusmodi fere sunt fabæ siliquis inclusæ, huius usus est ad refrigerandum purgandumque sanguinem. In primis autem Arboris Indicæ mira est natura, demittit hæc absummo ramusculos pendulos magna copia, qui ubi terram contigerunt, radices agunt, sursumq; crescunt, ut ad eum modum unica arbor occupato latissimo spacio totum nemus constituat.

Qua in Austrum extenditur India, ob calorem assiduum & humus & arbores perpetuo virent, odoratæ tamen plantæ & frutices rariores, cum præter rosas & duos tresue diversis generis flores vix quicquam quod nares fragrantia delectare possit, ibi viderim.

Flumina
in hoc re-
gno,

Irrigatur Regnum Magni Mogol fluminibus nobilissimis maximisque, inter quæ Ganges & Indus facile principatum obtinent, compertumque est poculum unum aquæ ex Gange haustæ una uncia leuius esse, si trutinerur, quam vlla alia aqua: & hæc causa est, ut ea Magnus ille Rex, & non alia utatur, sed semper eam præsto habeat. Fontium riuorumque inire numerum ociosi hominis esset: stagna tamen digniora sunt siue lacus vastissimi, sylvis nemoribusque fere cincti, estque nonnullorum ea amplitudo, ut aliquot milliaria circuitu suo cōplectantur. Minores lacus per hyemem iugibus pluuiis ita implentur, ut vel intensissimo æstu

Indi Hy-
dropota.

Indis, quibus fere alius præter aquam potus non est, seruiant sufficientque ad aquationem. Aquam eos duntaxat bibere cum dico, de vilioris conditionis hominibus loquor, lautiores enim factitio utuntur vino, quod ipsi *Raak* vocant, è saccharo & cortice arboris cuiusdam decocto, quod quidem si modice sumatur, insalubre non est, largius haustum offendit ventriculum. Vinum natium etsi habent, multi tamen ex lege Mahometi ab illo abstinent, eius loco decoctum haurientes liquorem, cui *Cocha* nomen indunt, qui licet saporis grati non sit, concoctionem tamen adiuuat, spiritus acuit sanguinemque purgat.

Ædificia
Indorum
qualia.

Domus Indorum vulgo humiles vilesque sunt: quanquam in maioribus ciuitatibus ædificia viderim artificiose structa. in his domus sunt aliquot tabularis in altum assurgentes, tecto lato & leniter decliui, patentibus receptaculis per quæ ventus nocturnus excipitur. Caminos in ædib. vidi nullos, cum alius quam ad coquenda cibaria eius usus vulgo non sit. Cumque multis pateant cænacula cubiculaque eorum fenestris ad recipiendum aerem, vitreis tamen valuis non utuntur. Materia ædificiorum præcipua constat lapidibus sectis & lateribus. Ante domus, tam in urbibus quam pagis, plantatæ sunt arbores ad præbendam in immenso æstu umbram, estque earum tanta copia, ut qui ciuitatem aliquam procul intueatur, syluam nemusue se videre putet.

Mercatura
genera.

Præcipuum in multis oppidis est mercaturæ genus, quod colore siue pigmento cæruleo, Indico obid dicto, & Gossypio exercetur, ex qua posteriore innumeratæ telæ Xylinae apud eos texuntur, aliæ quidē teneriores, aliæ fili crassioris. Præter hæc omnia serici hic inuenitur plurimum, ex qua materia preciosas vestes intextis filis aureis argenteisque conficere nouerunt, nec non holoserica & subserica stragula & aulæa variegata.

Metalla

Metallifodinis nequaquam hæc Orientis pars destituitur; argentum enim in aliquib. locis effodiunt, plumbum vero, ferrum & æs cyprium in multis. Aromata rariores, quanquam in his regionibus non proueniant, ex insulis tamen Moluccis, Iaua & Sumatra, quantum volunt adipiscuntur. Hortorum & viridarium ad delectationem nullibi maior amœnitas, aut copia quam hic, arboribus pulcherrimo ordine confitis, & intercedentibus fontibus riualisque, qui postmodum in Aquæductus collecti alio deriuantur, ut naturæ hic & artis certamen agnoscere possis.

Equi

Præter equos peregrini generis, quos ex Arabia, Perside & Scythia nanciscuntur, habent Indie quos optimos domi natos, quos apprime instituere atque regere nouerunt, Anglicanis non minores, neque pol minoris precii. His curandis ingens impendunt studium, singulisq; singulos seruos adhibent. Pabulum eorum non tam auena & ordeum, quam certum leguminis genus quod ipsi *Donnam* vocant, fabis minoribus non absimile. Hoc, quia durius est, aqua elixant, ditiores etiam saccharum inspergunt, equosque exhibito butyro purgari affirmant. Cætera animalia hæc fere sunt: Cameli, Dromades, Muli, Asini, & his quidem iumentis utuntur, Rhinocerotēs vero ad oblectationem alunt. Elephantorum in his omnibus regionibus vis ingens, cum Rex in suos duntaxat usus mille & quadringentos alat: Principes

Et lumen-
ta.

vero & proceres Aulæ, singuli pro loco dignitatis suæ, quam à rege obtinent, & alii quidē centenos, alii vero quinquagenos, & sic deinceps. Propius hoc tam vastū animal ad rationem humanā accedere creditur, quā vllum aliud sub Sole. Corpore est ingenti, meminiq; me videre vnum, qui quindecim pedes altus erat, sed hæc proceritas rarior est. Cutis iis densa, sine pilis, mirum

Elephanti
plurimi.
Natura E-
lephanto-
rum.

mirum aquarum desiderium, cum frequenter fluminibus lauari gaudeant, etiam natandi periri. Adeo dociles sunt, ut non tantum magistri intelligant verba sed & exsequantur imperia. Iussi enim al- cui peregrino terrorē incutere, horrendum barritum cient, & omnia dira gestibus minantur, mox verso in hilaritatem vultu blandiuntur. Mandante Custode ut aliquem conspuant cœdentque, aqua obsœna & limosa proboscidem implent, & eum perfundunt conspuuntque. Iussus Elephas reum mortis celeriter trucidare, prostratum humi vno ictu pedis conterit. Sin lento mortis genere eum perdere debet, paulatim ossa miseri confringit. Vnum duntaxat subiiciam exemplum, è quo belluæ huius sagax memoria colligi possit. Veniebat mulier quædam in foro olitorio herbas & olera. Hæc transeunti Elephantum cum magistro suo subinde manipulum olerum porrigebat. Tempus erat cū Elephantos furor incessit (agitantur enim quotannis oestro venereo in insaniam) & Elephante furibundus per forū ducerebat, ruperat enim obices & vincula. Fugientibus omnibus à foro, mulier quoque olitoria aufugit relicto præ trepidatione inter herbarum fasciculos infante. Delatus more suo ad olera furiosus amator, memor adhuc inter ipsius insaniam raptus acceptorum beneficiorum, conspecto puero, velut mirabundus, sistit gradum. Deinde blandissimo contactu puerum è terra sublatum, caute & ne quo pacto offenderet misellum, in locum altiore ac proinde tutiorem deponit, & porro in furioso suo cursu pergit. Non esset hoc adeo mirandū, nisi bellua furiosa fuisset: quo tempore genus hoc nec equis neque camelis aliisque animalibus, sed ne Magistro quidem suo aliquando parcit.

CAPUT XIII.

PERIOCHE.

*Natura, Religio, Mores & Consuetudines incolarum huius
partis Orientis.*

INDI qui etiam antiquissimis temporibus dicti fuerunt, nostro ævo *Indostani* vocantur, quo *Mores & ritus harū gentium.* Iramen nouo nomine ij tantum, qui intra Gangem & Indum fluuios incolunt, proprie intelliguntur. Brachmanorum, Pythagoræorumque placita & Ethnicorum ritus hi olim secuti, postremo cum à Tamerlane Scythia subacti fuissent, Mahometi paulisper susceperè dogma. Versantur autem inter ipsos Indos innumeri Persæ, Tartari, Armenii aliæque gentes Asiaticæ ut & plurimi Æthiopes & Abexini ex intima Africa. Iudæi quoque hic reperiuntur, sed nomen eorum probrosum est.

Statura corporis Indis qualis nostris per Europam hominibus, licet vulgo proceriores sint: recto corpore plerique omnes, cum vix vnum alterumue in tam numerosa gente gibbosum aut distortum viderim. Color iis fuscus, capillitium non crispum, ut Æthiopibus, sed rectum & tenue. Color corporis albus apud ipsos in contemtu habetur. Radunt Mahometani mentum, mystacem in superiori labro alentes. caput circum verticem radunt, in medio cincinnos longiores relinquentes scilicet ut eos Mahometus arreptos in cælum capillis eleuare queat.

Vestimenta vulgi, tam virilia quam muliebria ex gossypio faciunt, nec multum ratione *Vestimen- & habitus eorum.* formæ in iis differentiæ. Thorax à ceruice ad vmbilicum vsque corpus stricte amplectitur, hinc se spargit in sinus, demittiturque togæ instar vsque ad pedes. Calceorum iis domi vsus nullus, cum prodire foras volunt, pedibus eos induunt, interiora enim domus, non solum parietes sed & pauimenta, aulæis stragulisque cooperiuntur, quibus insident & inambulant. Salutantes se inuicem non aperiunt capita, sed inflexo corpore, primum manu terram, deinde frontem tangunt: verum hæc inferiorum est salutationis ratio, cum potentiores obuios habent. Inter æquales moris est, ut alter alterius mentum dextera contingat, additis boni faustique ominis verbis. Fæminæ (exceptis pauperibus & impudicis, quæ corpora prostituunt) extrâ limina domus raro progrediuntur, formæ faciei illis non inuenusta, etsi fusca: summum caput velo vinciunt, capillos per humeros spargentes. Quæ lautiores cum fortuna sunt, gemmis lapillisque plurimis ornantur, & ab naso auriculisque vniones præstantissimos dependentes habent. Pattus Indicis mulieribus facilis & expeditus, si cum nostris conferantur. Vidi quandam grauidam partuique vicinâ equo alacriter vehi, eandemque postero die circa vespæram cum infantulo in vlnis eundem conscendere equum. fuerat enim præcedente nocte enixa.

Vulgatum Indorum horum idioma facile est, loquela expedita, quam more cæterorum *Lingua qua in usu.* Orientalium ita scribunt, ut à dextra manu versus sinistram progrediantur. Lautiores & Aulæ comitua

comitiua fere Persica & Arabica loquuntur lingua. Litterarum scientiarumque rudes non sunt, etsi paucos habent libros, eosque manu scriptos. Aristotelis pleraque scripta in suam couersa linguam habent, plurimique faciunt Auicennam, quod Samarcandae in Tamerlanis patria natus fuerit, quanquam alii eum in Boccara siue Bactris genitum affirmant: huic omnem medicandi debent scientiam. Aegritudinibus enim corripiuntur, inprimis dysenteria aliisque haemorrhagiis, ut & febribus ardentibus, quas longo ieiunio subtracta materia pabuli, curare nouerunt. Praeter hoc malum inter ipsos non infrequens est Lues venerea siue scabies illa Indica.

Musici & Astrologi.

Musices plerique valde studiosi sunt, delectanturque harmonico concentu & canoris instrumentis: historiasque suas carminibus patrio ritu describunt. Astrologiae ad superstitionem usque dediti sunt, adeo, ut vix vnquam quicquam Rex auspicetur, nisi consultis Astrologis, quibus probantibus auspicia, exequitur cogitata. Annuunt, ut omnes Mahometistae, mense Martio ab aequinoctio verno auspicantur, quo tempore nouendiale festum celebrant, ut superius diximus.

Vivendi ratio in Aula.

Palatium Regium, quod *Mandoa* est, celeberrimum amplissimumque omnium eorum est, quae in his oris vidi, fornicibus columnisque affabre structum. In Regia apud *Agram* duae assurgunt turres, puro coopertae auro, quamuis minor decem pedum diametrum habeat, Regiam ingredi, praeter mulieres, Eunuchos, & pueros quosdam, quibus ad auersam venerem abutitur Rex, nulli mortalium fas est. Prudenti canantique regi, fercula per Eunuchos in discis siue lancibus aureis contectis obsignatisque inferuntur; non ignari sunt artis Apicianae, cum carnes omnis generis, inprimis ferinam, lapidissimis condimentis ad irritamenta gulae aptare nouerint, ut credam hoc edulii genere Iacobum Isaaco patri benedictionem Esauo fratri praereptam eblanditum fuisse: vix enim quicquam suauius comedi.

Diuersoria frigidum & inops.

Diuerforia hic Tabernaculaque publicas frustra quaesieris, exceptis magnis urbibus, in quibus sunt amplae quaedam domus, ubi tamen praeter tectum & nudos parietes viator quo fruatur nihil inueniet: lectum, instrumenta, cocta cibaria, pabulum pro iumentis vel ipse afferat necesse est, vel aliunde conquirat. Iumentis enim crebro vtuntur, facientes iter, equis, mulis, dromadibus & camelis: quin & bigas ad currum iungunt, duabus solummodo rotis instructum, & ab summo ad vitandum aestum coopertum. Nobiliores Elephantis superbe exornatis vehuntur, vel in sella gestatoria aut lectica conopaeo cooperta portantur, more Italico, ut huc referre possis illud Iuuenalis:

*Causidici nouacum veniat lectica Mathonis
Plena ipso -----*

Venatio & Anceps.

Praecipuum oblectationis apud Indos genus in venatione ceterorum, leporum & capreolorum consistit. Canes venaticos habent, quamuis non multos, eosque humiliores nostratibus & corpore tenuiori. Pantherarum insuper & Leopardorum opera in captandis feris vtuntur, quae bestiae tanta sunt celeritate, ut oblata praedam vno alteroue saltu assequantur. In captandis aliribus aquatilibus solerti vtuntur artificio. Auem vnae eius generis, cui struunt insidias, ita conformant aptantque, ut quanquam simulacrum sit, verus tamen ales videatur. Fictitiam hanc auem applicat faciei auceps, seque totum aquae immergit exstante tantum naso & ore, ut spiritum attrahat. Accedentes propius ad falsam illam sociam alites, latens sub aquis insidiator, repente pedibus corripit capitque.

Sagittandi peritia incredibilis.

In arte sagittandi insignem ostendunt peritiam, cum auem in aere volantem velut destinaram metam certo ictu feriant. Arcus iis ex cornibus bubali artifice inter se contextis: sagittae ex arundinibus ab summo acuto ferro munitis.

Tempus domi, cum otiosi sunt, fallunt astragalismo, chartisque lusoriis vel depictis tabellis. Scurrarum apud eos est histrionumque assatum, qui variis iocis dieteriisque potantibus delicias faciunt, cum nobiliores interdum sole omnia exurente, raro in publicum prodire soleant. quin & eo tempore, cum in sellis lecticisque coopertis gestantur, semper adest seruus, qui lato vmbone coriaceo, quem subinde concutit vibratque, ventulum astantibus afflat.

Bestia carniuora & truces.

In ea huius regni parte, quae magis in Austrum vergit, Simiarum albicantium magna est copia, ea quidem magnitudine, ut canibus venatoriis minores non sint, aliquando etiam altiores crassioresque. Cum his certant auiculae astutia. gnarae enim Simias insidiari pullis suis, nidos suos in tenuissimorum ramorum extremitatibus veluti pendulos construunt, quo firmior ob corporis pondus accedere non audent, proposito certo praecipitio. Inueniuntur & hic multae bestiae carniuorae ac rapaces: Leones, Tygres, vulpes, canes feri & erratici instar luporum saeuientes, aliaeque animalia noxia: ut iam de serpentibus draconibusque varii generis taceamus. Intra tecta periculum ipsis est a Scorpionibus, quorum ictus lethales sunt, nisi illito oleo vis veneni retundatur. Interdum cum muscis, de nocte cum culicibus luctantur, accedentibus muribus domesticis, quae omnia somnos frequenter rumpunt. Aprili, Maio, Iu-

nio mensibus, adeo solari æstu omnia feruent, vt nisi iucundi ventorum flatus flagrantem illum feruorem diluerent, ferri omnino non posset.

Summam fidem & promptum Indorum erga peregrinos, à quibus conducti sunt, obsequium, nemo satis digne laudauerit. Hos enim iter facientes cum scuto, arcu & sagittis sequuntur, ad sanguinis vitæq; iacturam pro iis depugnare parati: neque sane magno emitur eorum opera precio, cum duobus fere florenis mensuris contenti sint. Tanta insuper est Indorum in parentes pietas, vt iis egentibus omnia liberaliter subministrant, etiam vltra facultatum suarum modum captumue, etiam si sciant sibi ipsis deinde egendum esse.

Armis & Instrumentis bellicis vtuntur minime contemnendis. Tormenta habent *Arma & instrumenta bellica.* maiora ex metallo partim mixto fusa, partim è ferro. Magnam insuper multitudinem tormetorum minorum, longitudine sex pedum, quæ Elephantis baiulanda imponunt. Pulueris pyrii apparatus ingens & funiculorum ad concipiendum ignem, nec non Musquetarum, vt nostri apparatus ingens & funiculorum ad concipiendum ignem, nec non Musquetarum, vt nostri stri vocant, quas satis dextre tractare nouerunt. Cætera arma sunt lancea, gladius, scutum, arcus cum pharetra sagittis plena. Gladios ad uncos incuruosque iure harpas appellare possis, acutissimi ii sunt, sed temperamento in ea dutilitæ destituti, vt flecti nequaquam possint, sed rumpantur. Equitis armatura, vt ego quidem vidi, hæc est. Acinace latus munitur, ab altero latere equi dependet arcus cum pharetra, in dorso fert sclopetum alligatum, è genere leuiori. Cervix & humeri scuto teguntur: caput galea munitum est: dextra præfert hastam equestrem, sinistra equum regit.

Templa Mahometistarum tota ex lapidibus fabrica eruditissima structa sunt, fornicata & columnis subnixæ; ipsi *Mesquitas* appellant. Latus quod in occidentem vergit, muro præstruitur, orientale vero columnis innixum peruiumque est, vt longitudo eorum ab Austro in Arctum protendatur. In angulis Templorum, quæ in urbibus visuntur, assurgunt modicæ turres cum pinnaculis: has aliquoties interdum conscendunt sacerdotes, atque inde magno sublato clamore hæc verba Arabica lingua pronunciant: *La Illa è Allala, Mahomet Resul Alla*, quorum hic est sensus: *Deum non nisi vnum Deum esse, & Mahometum Prophetam Dei.* Hic boatus illis campanarum vicem præstat, quas Lex Mahometi non fert. Accidit anno A.N.C. MDCXVI. vt mercator quidam Anglus, nomine *Koriat*, clamorem illum ægre ferens, & ipse alius turris pinnaculum, è regione vociferantis sacerdotis, conscenderit, atq; voce proclamauerit: *La illa è Illala, Na Zaret Esca Eben Alla. Non est nisi vnus Deus & Christus filius Dei.* Hoc si is apud Mauros Turcasque aut alias gentes, quæ maiore feruore Mahometi legem colunt, fecisset, procul dubio atrocissimo mortis genere necatus perisset. Verum apud Indos (vt supra diximus) licet impune impostorem illum contemnere.

Qui nobiliores sunt inter Mohometi assecclas, fere dum viuunt, sepulcra sibi construunt, in quæ & suorum corpora inferri volunt. Hæc monumenta, quæ spacium satis magnum complectuntur, muro valido cingunt, operam dantes, vt iuxta vel scaturigo fontis vel stagnantis aquæ lacus sit ad ablutiones, nec non arbores, magno studio illic plantatæ. Hic defunctorum tumulantur cadauera, neque vt apud nos fit, in templis porticibusque sepeliuntur. Hæc monumenta apud ipsos sacrosancta sunt, ad quæ quotannis magna cum deuotione peregrinationes instituunt, tumuloque donis verbenisque exornant. Omnium autem Monumentorum splendorem multis parasangis superat Mausolæum Echebati, qui ante Selimū regnauit, quod duobus ab Agra vrbe miliaribus etiamnum viuus struxit, & in quo corpus eius sepultum est. sed de hoc in superioribus satis multa commemorauimus.

Sacerdotes eorum, (quos ipsi Mooloës vocant) potissimum tempus in diuinis negociis templisq; consumunt. In habitu corporis & amictu à cæteris vix quicquam differunt. vxores habere eis licet, quanquā qui se ex Mahometi progenie originē trahere gloriantur, & ob id austeriorem vitam viuunt, à matrimonio abstineant, meditationib. & speculationibus instar Monachorum perpetuo dediti. Sacerdotes neq; sacras lectiones neque conciones in templis habent, preculas duntaxat certas determinatis horis Arabica lingua & populo ignota demurmurantes, easque subinde repentes, & quidem ad globulorū numerū, vt multis locis per Europā fit. Ingressuri loca sancta calceos pedibus detrahunt; precaturi oculos claudunt & aures digitis obstruunt, ne alienis turbentur cogitationibus. Orantes submissa vtuntur voce, æternitatem, Omnipotentiam, Sapientiam Dei subinde nominantes, suamq; deplorantes indignitatem. Quinquies fere posthabitis omnibus negociis templum oraturi ingrediuntur: & ante meridiem quidem sextam, nonam & vndecimam; pomeridiano vero tempore, tertiam & iterum sextam horam obseruant.

Mira horum hominū in cibo potuq; continentia. Celerius mortem acerbissimā subiuerit, quā quispiā de prohibitis in Lege Mahometi quicquam gustauerit, sed ne licitis quidem reb.

nisi temperantet & sobrie, ad efficiendas vires naturæ vtuntur. Ebrietatem ita oderunt, vt ab infania nihil differre credant, vnde Ebrium & Furiosum eodem appellant nomine, suaque lingua vtrunque *Mesto* vocant.

*Ieiunia
Indorum.*

Ieiunium statum & solenne Augusto mense quotannis ipsis recurrit, quo tempore qui adstrictioris disciplinæ sunt, vsque ad occasum Solis ab omni penitus cibo potuq; abstinent. Sepulto die, bibunt comeduntq; quantum libet. Aiunt autem se in memoriam defunctorum amicorum, quorum grata apud posteros est recordatio, ieiunare, vnde multi horrendos tollunt eiulatus, & appetente nocte magnam lampadum vim accendunt, nec nisi exhaustis iis consumtisque cibum capiunt. Finito ieiunio illustriores Mahometistæ Templum aliquod siue Mesquitam adeunt, & Moolen quendam siue Sacerdotem precio conducunt, qui in eorum gratiam caput vnum atque alterum ex Alcorano prælegat, & sic se omnibus sacris perfunctos arbitrantur.

*Festum
Arietis
apud In-
dos.*

Nouembri Mense festum aliquod celebrant, quod ipsi *Buccare*, id est, Arietem vocant, in memoriam illius Arietis, qui succidanea factus est victima pro Isaaco, quem mactaturus fuit Abrahamus pater, quo festo & ipsi Arietes iugulant. Habent enim libros Moysis, quem ipsi *Moosa Carym Alla*, id est, *Mosen iustum illum Dei*, appellant: Abrahamum vero *Ibrahim Calim Alla*, id est, fidelem Dei, cæterosque in populo Dei viros sanctos peculiaribus ornant eulogiis. Nemo inter eos, nisi sit ex ima face plebis, indignum de Christo Seruatore verbum profert, sed eum Christum Dominum semper appellant, eumque fuisse virum bonum, iustum, neque credere se posse, neque vero animo concipere. Ad hunc modum cum de Christo Mahometani sentiant mirandum est, eos à Christianis vt impuris hominibus ita abhorrere, vt ne cibum quidem cum ipsis capiant. De Deruisis aliisque apud Turcas, Indos, omnesque Mahometistas in vniuersum Monachis, vt & de cæteris earum gentium superstitionibus, cum multi ante nos copiose scripserint, pedem hic figemus, ad alia transituri.

CAPVT XIV.

De Gentilibus apud Indos Sectis, opinionibus, ritibus, festis, ceremoniis, sacerdotibus.

*Gentiles
qui hoc lo-
co.*

Gentilibus Ethnicisque apud Orientales Indos permixtos Mahometistas passim colere in superioribus diximus. Cum autem de his iam satis fuisse egerimus, etiam de illorum superstitionibus deinceps dicemus. Nominabimus autem Gentiles siue Ethnicos omnes eos qui neque doctrinam Christianam, neque Iudæorum aut Mahometi placita sequuntur, sed peculiare quid ac diuersum ab omnibus illis sentiunt. Ingens horum varietas & discrepantia, cum in sectas siue opiniones LXXXIV. scindantur, quas omnes hoc loco commemorare longum foret, præcipuas igitur nominasse suffecerit.

*Bramini
quales sa-
cerdotes.*

Igitur primarii sacerdotes eorum in vniuersum *Brachmanes* siue *Bramini* vocantur, quorum plerorumque is est stupor & ignorantia, vt ne ipsi quidem sciant, quid sentiant. Tempa habent exigua vel ædículas potius, in quibus quod later Idolium, *Pagoden* ipsi appellant: cui quidem Idolo horrenda species est & formidabilis. Alii campos Elysijs somniant, ad quos per Styga & Acheruntem fluuios eundum sit, vt ibi transacto aliquo tempore animæ defunctorum noua induant corpora. Tertiū mundum hunc adeoque totum hoc vniuersum breui renouatum iri credunt, & iam nouum cælum nouamq; terram animis præconciunt. Braminorum nonnulli vnum fatentur Deum, quem mille oculis, totidemque manibus ac pedibus præditum aiunt, puto ad innuendam illius prouidentiam & potentiam, si quidem ita sentiunt. Hanc opinionem se ab Propheta suo *Ram*, qui ante VI. annorum millia vixerit, accepisse gloriantur, qui & illud memoriæ prodiderit: septem esse Orbis cælestes, & supra hos omnes Deum sibi constituisse solium suum, vnde rerum sublunarium curam ad ipsum nō pertinere. Hunc tamen ipsum Deum certo includunt loco, eumq; substantiæ visibilis esse autumant. Dæmones catenis vinctos coerceri, ne pro malitia sua nocere possint. De Adamo primo nostro parente tam stultas narrant fabulas, vt eas ob absurditatem ne tangere quidem velimus. Sacerdotalis dignitas, vt olim apud Iudæos, hæreditaria apud Indos est: soli enim Braminorum filii ad sacerdotium aspirare possunt, legitque quisque eorum sibi ex eadem tribu uxorem.

*Coniugium
parile apud
Indos.*

Sed & ea matrimoniorum parilitas apud cæteros quoq; obseruatur: verbi gratia Mercator mercatoris filiam ducit, opificis opifex, rusticus rusticam puellam sibi iungit, qua ratione fit, vt omnes intra status conditionisque limites consistant. Vxoribus singuli singulis contenti sunt, nec in vnius illius consortio tanta Zelotypia laborant, quam Maho-

Mahometani in illa multitudine: Braminorum enim vxoribus foras prodire, aliquando etiā peregre proficisci incustoditis licet, à qua libertate Mahometanæ procul arcentur. Contra- huntur autem sponsalia inter septennēs fere, pronubis parentibus, quorum deinde liberi, si decimum quartum attingere annum, conficiunt nuptias.

Habitu corporis & vestitu à Mahometanis parum differunt, nisi quod Gentilium mulieres annulos digitis pedum inferunt, ob quam etiam causam nudis pedibus incedunt. ar- millis quoque aureis argenteisque, pro capri facultatum cuiusque, lacertos & crura cingunt; quem morem etiam Iudaicis mulieribus familiarem fuisse, ex Isaia Prophetæ tertio capite quis conicere possit.

Fæminæ pariter ac viri singulis diebus mane corpus abluunt lauacris illis internam a- nimi munditiem argui existimantes, imitati in hoc Phariseos illos apud Euangelistam. Acce- dit alia ratio, quod diuini aliquid habere fluuios, inprimisque Gangem arbitrantur, cui & sa- crificia statim temporibus offerunt, aurum, argentum, gemmas, aliasque res preciosas in a- quam proicientes. Oblatis his donis, insipientes in fluuium abluunt se, cui lotioni etiam va- rias admiscunt ceremonias.

De resurrectione carnis loquentem ne audiunt quidem, vnde & corpora mortuorum *Viduitas* *tristis apud* *Indos.* flammis absumunt. Vidua, mortuo marito, ad secunda vota non transit, sed cinibus abscissis in perpetuo luctu vitam solitariam degit: hinc multæ perosæ miserum hoc vitæ genus, spon- tanea morte id præueniunt, insipientesque in rogos vna cum maritis concremantur: quo qui- dem honore maior contingere mulieri non potest, vt ante nos multi memoriæ prodiderunt. Simile prope refert de Iudæis Prophetæ, Moloch liberis suos exurentibus.

Sunt autem hi Indi Gentiles corpore quidem laboris patienti, ingenio vero viuido. Nā & agri colendi optimam no uere rationem, & artificii magis feliciusque intenti sunt quam Mahometistæ, quos crassioris indolis esse ob voluptates quibus immerfi sunt, satis constat, adeo vt & inter illos pictores non absurdi reperiantur. Ab omnis animalis mactatione, & esu *Pythagori-* *corum se-* *ctæ apud* *Indos.* carnis in vniuersum abstinere, contenti herbis, oleribus, fructibus, pane, lacte, butyro, caseo, aromatibus, inprimis gingeris usu, quod tam viride quam conditum saccharo comedunt. Quidam tamen pisces in cibum admittunt: cumque nonnullam aliam alii carnem comedant, à bubula tamen vniuersi abstinere, cum boues vaccas nescio qua superstitione pluris faciunt quam omnia animalia cætera.

Qui inter eos *Baniam* dicuntur, Metempsychosin, id est trāsitionem animæ de vno corpo- *Metem-* *psychosis.* re in aliud tenacissime retinent, fideles Pythagoræ discipuli; & bonorum quidem hominum animas bouum vaccarumque intrare corpora: facinorosorum vero in simiarum, porcorum leonum, serpentumque migrare pelles. Animal hi omnino nullum, ne muscam quidem aut pulicem occidunt, sed ne serpentem quidem quantumuis noxium interficere sustinent, quod humanas in his latere animas credunt, quas ante tempus nefas sit expellere.

Benefici hi supra modum sunt & liberales, etiam in peregrinos, cum in tanto re- gionum illarum æstu & feruore solis magno labore fontes aut lacustris aquæ receptacula iuxta vias publicas effodiant, magno viatorum bono, qui aliquando cum iumentis suis siti es- sent perituri. Diem Iouis hi sacrum, vt Mahometistæ diem Veneris feriatum habent. Reli- giosas peregrinationes multas instituunt, inprimis ad *Negracut* & *Cybam*, vbi tantam fuisse quorundam stultitiam accepimus, vt vel linguas sibi ipsis abscissas Idolis in signum pœniten- tiæ obtulerint. Alia apud eos dictis etiam absurdiora animaduertimus, quæ tamen tanta per- uicacia intemis impressere animis, vt citius mortem sint subituri etiam per atrocissima suppli- cia; quam vel minimum eorum errorum abiicere, cum meliora suadentes ne audiant qui- dem, sed pro infanis habeant.

CAPUT XV.

PERIOCHE.

Vnde genus ducat Magnus Mogol. Supplicia noxiorum. Officia publica in regno. Splendor Aulicus.

Omnes hipopuli, siue Mahometi sequantur deliria siue Gentilismum, Magni Regis *Mogol* *quæ* *ad-* *ministra-* Mogol subiecti sunt imperio. Significat autem apud Orientales *Mohel* siue *Mohol* ad-

unde dicatur.

ministratorem circumcissionis, unde quidam suspicantur eum sic dici, quod se circumcisorum, id est Mahometistarum Patronum Principemque fateatur, quanquam non ignoremus, aliam in superioribus huius nominis rationem adductam fuisse. Ducunt autem hi Principes originem generis sui à magno illo totius Orientis domitore, quem *Tamerlanem* nos vocamus, Scythæ vero *Teimur lang*, id est, *Temar claudum*, eo quod aliquando de equo lapsus, femur luxauerit, unde claudicatio. Ipse Mogol inter alia Tituli sui Eulogia se *Regem iustitiæ, Lumen Legis Mahometicæ, & Debellorem vniuersi* nominat. Est enim iustitiæ amator, ut qui res & controuersias maioris momenti posito tribunali ipse audiat, sententiamque ferat, exempla & dicta rationis pro lege scripta habens, qua Indi destituuntur. In cæteris prouinciis & ciuitatibus id præfecti regii faciunt, à quorum sententia nemo facile prouocat. Erga conuictos criminis alicuius parata est executio sententiæ, pro modo delicti, vel enim suspenduntur, vel truncantur capite, aliquando Elephantis, serpentibus efferisque canibus obiciuntur, vel perpetuis addicuntur vinculis. Præfecti Prouinciarum singulis annis mutantur, ut ita motus publici uidentur. Qui his libellos supplices porrigunt, nisi donum aliquod adiungant postulationi, præfecti sine fronte id exigunt. Si quod tenuius offeratur munusculum, respuunt remittuntque, & splendidius aliquid petunt. Prætoris magnus est aduersus obæratos rigor, qui solutionem non expedites carceri mancipat; qua seueritate multi territi seipsos, uxores liberosque uendunt, ut creditoribus satisfaciant.

Pœna facinorosorum acris & expedita.

Dorophagia ludicrum publica.

Rex se populo quotidie ter conspiciendum præbet: Primo, Oriente sole de fenestra Palatii despicit, acclamante populo, uiuat uiuat Rex. Secundo sub Meridiem, cum pugnantibus Elephantos aliasque bestias spectat. Tertio circa Vesperam, quando de fenestra in Occidentem Solem conuersa prospicit: ab hoc loco reuertitur domum præeuntibus instrumentis Musicis, & concentu harmoniaco. Rege ita publicè se ostendente, si quis è populo sublati manibus ius se petere innuat, confestim deducitur ad Regem, qui eum comiter & attente audit. Septimam & octauam horam vespertinam Principum Procerumque aulæ colloquio tribuit, quibuscum se dormiturus hilarius inuitat. Nec præfecturæ nec dignitates in hoc regno hæreditariæ sunt, sed eas rex cum titulis tribuit quibuscunque vult: sed nec bona & possessiones nobilium hæreditatis iure ad liberos eorum transeunt, sed certæ duntaxat quædam facultates. Quod si quem filium ex assè hæreditatem paternam capeßere Rex sinat, ingentis id fauoris signum & beneficentiæ documentum est. Mercatores Indi id summo studio agunt, uti opes diuitiasque suas cælent, ob periculum ab Rege imminens. Diuitiæ & dignitates Illustrum nobiliumque virorum ex numero equitum, quibus præ sunt, æstimantur, cum nonnulli tribus, nonnulli duobus millibus, alii paucioribus imperitent ut superius quoque diximus. Si quem nouo officio Rex nouaque dignitate ornat, nomen quoque nouum ei indit, putoad exemplum Pharonis in Iosepho, ut Sacræ habent litteræ. Verbi gratia, *Chan Mahober*, id est, Dominus dilectus: *Chan Iahaun*, Dominus cordis mei: *Chan Allan*, totius Dominus, & sic de aliis.

Primariorum officiorum in aula nomina hæc fere sunt. Magnus Ærarii Præfectus, Custos Thesaurorum, Præfectus Eunuchorum, Magister Aulæ, Secretorum conscius, Magister Elephantorum, Præfectus castrorum, Capfarius regius. Minorum dignitatum titulos nunc enumerare nihil attinet. Cærulei coloris vestimento indutus, cum is color luctus indicium sit, in regis conspectum non admittitur, sed ne in colloquio quidem, audiente rege, Mortem nominare fas est, sed inepta circumlocutione vitandum.

Diuitiæ & splendor.

Splendore & magnificentia, opibus diuitiisque ab auri & gemmarum immensam copiam vix vllum sub sole Principem cum hoc rege certare posse existimo. Habet hic apud ciuitatem Agram in Palatio suo Thronum regium, ad quem per gradus ascenditur, quem circumstant quatuor leones è solido argento deaurato ad viuorum magnitudinem, regiturque Thronus ille papilione siue Umbone ex panno aureo gemmis atque vnionibus obliato: cum ipse quoque nullam vestem induat nisi gemmis, auro, margaritis grauem, ut iam taceam de monilibus, torquibus, capulo vaginaque gladii quem quotidie gestat, quæ omnia sunt tanti precii, ut à nostris hominibus animo concipi non possit.

Gynæceium ingens alit trahitque post se Rex Indus, ut ultra mille mulieres numerentur in Palatio eius siue potius Gynæconitide, quas si quis præter Eunuchos adeat, capitale est. Iuncturus sibi uxorem, suo potius id facit quam aliorum arbitrio, neque enim affinitates vicinorum regum principumque querit, aut splendorem claritatemque generis, sed intra regni sui fines, quæ potissimum placent, eas sibi deligit. Et hoc pacto ex infima plebe hominibus datur adscensus ad summos honores. Quidam *Noore-Mahal* (quæ vox ducem Curia significat) humili ac plebeio genere natus, ad tantas emerfit dignitates & opes, ut non regem duntaxat sed pro-

sed prope vniuersum regnum in sua potestate habeat. Cum autem tot habeat vxores & con-^{Successor}
cubinas, liberos tamen non plures quam sex ex iis genuit, filios sex, filiam vnam, quorum no-^{in regno.}
mina superius recensuimus. Primogenitus ex vxore legitima decedenti patri in regno succe-^{quis.}
dit, ideoque appellatur *Magnus Frater*. Hic et si fratres minores necare non soleat, quod Tur-
cæ faciunt, constat tamen eos diu superstites esse non polle, quod magnis fere euidentibusq;
periculis obiiciantur. Narrant *Echebatum* Regem, *Selimum* filium qui nunc rerum potitur, à
successione diadematis excludere constituisse, quod vxorem Patris *Anar-Kaleam* (quæ vox
granum mali Punici significat) durius increpuisset, quam tamen senex efflictum deperibat:
hanc tamen exheredationis sententiam vicinus morti reuocauit. *Echebatum* illum hoc modo
perisse accepimus. statuerat multos ex proceribus regni ad cænam vocatos, propinato vene-
no interimere. Ipse vt securus toxicum haurire posset, statuit pridie antidotum sumere. Ve-
rum fatali errore deceptus, venenum pro antitoxico sumsit, eoq; periit. Iusta quidem numi-
nis vindicta,

— nec enim lex iustior vlla est
Quam necis auctorem fraude perire sua.

CAPVT XVI.

PERIOCHE.

*Transitus à Continente Orientalis Indiæ siue Regno Magni Mogol ad vicina
Chersonesi Aurea regna, Siam, Pegu, & Malaca.*

At temporis, opinor, triuimus in pererranda illa Orientalis Indiæ parte, quæ Magni Mo-
gol agnoscit Imperium, & partim Indo & Gange fluuiis includitur, partim longe lateque
vltra vtrumque porrigitur; ad vicina igitur regna allekti commoditate transibimus, vbi prius
vnam atque alteram illius Imperii ciuitatem, quibus maior præ cæteris splendor atque cla-
ritas, consideraerimus.

Bramportum vocant Angli oppidum satis amplum & copiosum; ab eo abest ciuitas *Feti-*^{*Brampor-*}
pura duodecies mille passibus, quam *Echebati* Regis pater ante multos annos extruxit, ma-^{*tum, ciui-*}
gnificumque in ea Palatium excitauit, adiectis muris firmissimis & hortis amœnissimis, cum^{*tas, & Feti-*}
viridariis supra modum iucundis. Decrescit tamen nostro æuo in singulos dies, rege *Selimo*^{*pura.*}
lapides multos preciosos & alia structuræ ornamenta ad Nouam Agram subinde deferente.

Delli oppidum est, sed instar pagi dies noctesque patens. Plurimæ sunt hic nobilium do-^{*Delli oppi-*}
mus cum viuariis hortisque pulcherrimis, & earundem illustrium familiarum sepulturæ. A-^{*dum.*}
iunt olim Sedem regiam hic fuisse: translata vero Aula imminuuntur quotidie incolarum o-
pes & veteris Palatii splendor. Hinc vsque ad urbem *Lahorensis* ager fertilissimus est, eaque de
causa diligentissime colitur, abundans non tantum frumento fructibusq; sed & saccharo. Dis-
posita sunt toto hoc itinere ad sextum quemque passuum millenarium diuersoria, in quibus
viatoribus hospitium & pro iumentis stabulum præstatur gratis, munificentia regia. In primis
autem via ab *Agra* ad *Lahoram* iure regia dici potest, confita ab vtroque latere arboribus, densa
serie iunctis, vnde crebri latrones in iis peregrinantibus insidiantes, in primis nocturno tem-
pore: interdum enim minor est grassatoribus illis audacia.

Est autem *Lahora* vrbs amplissima omniumque Indicarum longe celeberrima, ad ripam *Lahora*
Indi fluuii structa, obtinetque quasi centrum Indicarum ciuitatum, quæ Emporiis in medi-^{*ciuitas*}
terraneis nobiles; hinc enim infiniti Thesauri ad *Tattam* & *Armusium*, atque hinc in Persicum^{*præcipua*}
regnum exportantur. Sed & Europæi in hanc urbem plurimum piperis aliorumque aromatu^{*Indorum.*}
inferunt, aurum argentumque & merces Indicas vicissim exportantes. Terrestri quin etiam
itinere quotannis aliquot equorum & camelorum millia, dorso omnis generis merces feren-
tium in Persidem deducuntur, certis statisque temporibus, quamuis interdum in sextum
mensē vsque per loca deserta & æterno calore exusta iter faciant.

Sequitur hanc *Multa*, vrbs sane ampla & vere regia, aliquot milliariibus ab *Indo* fluuio, *Multa* ci-
paucioribus à *Niliabo* distans. Hic omnes peregrini & Mercatores Persicum regnum petitori^{*uitas.*}
aliquando decem, interdum pluribus dieb. commorari coguntur, donec proficiscendi licen-
tiam à prorege impetrent: interim crescunt ciues opibus ex horum hospitū molestissima nec
necessaria commoratione. Qui tamen donis muneribusq; non parcere didicerunt celerius
expediuntur. Valida admodū potensq; est Vrbs *Candahar*, antiquitate insuper illustris. Incolūt^{*Candahar*}
hanc *Baniani*, residetque in ea Præfectus Prouinciæ illius cum præsidio XV. millium equitum,^{*urbis.*}

nomine Magni Mogol, ad compescendas excursions Persarum Aquilonarium: est enim candahar vrbs limitanea, ad occidentem ingenti ac præcipiti rupe munita, ad austrum vero montibus, ut & ad orientem validissimis cincta. Creuit hæc ad incredibilem magnitudinem gliscentibus bellis inter Indos atque Lusitanos, unde ei suburbia adiecta sunt, ipsa vrbe vereri spaciosiora: huc enim omnes Carauannas siue agmina mercatorum, qui in Persidem & Indiam negotiantur, siue eant siue redeant, diuertere necesse est. Sed & Persæ atque Indi hic noua iumenta ad reliquum iter sibi conducunt, nec fas est sine permissione Proregis hinc discedere, ut aliquando in vicesimum vsque diem hic commorari necesse habeant. Et hæc quoque non minima causa est illius incrementi. Quamuis autem cum vrbs ipsa tum vniuersa prouincia rebus omnibus ad victum necessariis abundet, ob nimiam tamen mortalium copiam pleraque hic magno venduntur. Mercatura ex professo hic non exercetur, nisi forte fortuna mercatores Persæ ac Turcici in vrbe Indis occurrant, merciumque permutationem faciant. Qui hinc porro in Persidem proficiscuntur, minoribus agminibus iter faciunt, ne pabuli inopia in illa montium sterilitate premantur: diuisi ergo in manipulos ingrediuntur, aliquot dierum cibaria secum ferentes.

Quæ porro itinere in occidentem cōuerso sequuntur, cum ad Persici regni ius & dominium pertineant, differemus, donec nos rerum Persicarum series & narratio eo vocabitur: nunc vero polliciti memores magno saltu in Austrum facto, vicina Magni Mogol Imperio regna videamus, inque iis primo SIAM.

SIAM
Regnum.

Monstrū.

Dubium
Geographi-
cum.

Seneritas
Monastica.

Siamitarū
opinionēs
variā.

Sacerdotes
Siamenses.

Primaria huius regni vrbs *Siam*, nonnullis *Sion* vel *Silon* dicitur, cis Camboiam versus Orientem sita. Est autem tantæ amplitudinis, ut præter ciues indigenasque, triginta millia familiarum Mahomeri deliria sequentium ibi commorari perhibeantur. Saltus & nemora in hoc regno densa & alicubi imperuia, inque iis præter alias feras plurimi Leones & Tygres, & monstri quoddam genus quod Indi Mariches vocant, aiuntque illi vultum esse puellari faciei non ab similem, cum promissis crinibus; ipsum vero corpus in caudam scorpionis desinere. Maximo huius regni fluuius *Menan* nomen est, eiusdem cum Nilo ratione exundationis naturæ, ortumque cum aliis fluuiis ex Chiamaiio Lacu ducens. Et hæc est causa, referente Balbo, ut incolæ necesse habeant domos suas in locis editioribus construere, cymbasque suas iuxta instructas habere, quarum beneficio se suosque de loco in locum transportare possint, cum omnia aquis obiecta latent. Qui tenuioris fortunæ sunt, casas suas tabulis ligneis vel ratibus inædificant, quas remorum impulsu quocunque volunt, promouere possunt, & sic omnes suas facultates vere mobiles habent, Fæminæ potissimum in hac gente mercaturam exercēt. Mouent nonnulli controuersiam, quibus veteres Geographi, Ptolemæus Marcius alique sub Sinarum nomine, hoc regnum intellexisse videntur, non autem vastum illud Chinesense. Verum nos hanc quæstionem illis discutiendam relinquemus, quibus plus est ocij.

Monachorum (sunt enim innumeri in hoc regno) tanta est in viuendo austeritas & continentia, ut qui nostros cum illis conferat, hos Bacchanalia viuere existimare queat, Fæminarum notitiam habere, aut cum illis verbum colloqui, præsentissima mors est.

Pedibus omnino nudis ingrediuntur, ne alutæ quidem parte munita planta; corporis regmento nihil vilius cogitari potest; herbis radicibusque, & oryza ostiatim emendicata famem tolerant. Sed has res neque procando neque rogando petunt, sed velut muti ad ostium dato signo, oculis deiectis, quod datū expectant; id vero manibus non contingunt, sed aperta mantica danti offerunt, ut iniiciat quod velit largiri. Hi prorsus nudi sæpius se intensissimo Solis calore vstulandos præbent, aliquando vespæ parū muscarumque stylis cōfigendos, ut discant patientiā. Circa mediā noctem intrantes Oratorium suum, aliquot horas ante Idolum suum precantur. Si negocietur, emant vendantque; aliquid, vel si oblatos Monasterio fundos agrosque accipiant, aut aliquid facultatum acquirant continuo in hæreticorum album referuntur.

Porro Siamitarum de Deo opinio præcipua hæc est. Deum à principio omnia creauisse: eundem piis præmia, improbis pœnas constituisse: vnicuique homini geminos adesse Genios, bonum atque malum, & ab hoc quidem ad scelera allici, ab illo deterreret, Tempia Idololatrica multa habent, inque iis statuas & simulacra eorum, quos Sanctos arbitrantur. Viderunt Angli in quodam statuam quindecim pedes longam, Patri generis humani dedicatam. Hunc enim cælitus delapsum cæteros ex sese genuisse mortales opinantur. Sacerdotes vestibus longis flauis; vtuntur, quod is color Sanctus habeatur, eam, puto, ob causam quod ad auri Solisque splendorē propius accedat. A deo his omnibus fæminis & quicquid est huius sexus, interdictū, ut ne gallinas quidem domialere iis liceat. Vinum gustasse capitale est. Ieiunia annua multa habent, vnum autē cæteris rigidius obseruant, quo durante ingens est populi ad fana & delubra concursus. Habent & tam interdum quam de nocte certas statasque ad orandum horas, quas

quas Canonicas appellare possis. Mundum hunc VIII. annorum millibus duraturum autumant, & iam quidē VI. præteriisse, duo restare. quib. elapsis omnia igne conflagratura. Cæterum in isto incendio aquas è Solis corpore delapsas refrigeraturas cineres, qui permadefacti in duo ova sint coalituri, & ex illo quidem marē, ex hoc sæmellā emerfuram, hæcque fore noui mundi semina. Aquas marinas salasque ex eo tempore dulces futuras omnes, terramque sine cultura hominum fruges & alia bona ex sese daturam, breuiter futurū aureū seculum. Et hæc somnia atque superstitiones ab Siamitis ad plerumque Oriētis nationes manuisse rumor est.

Narrat *Cassius de Cruce*, Braminos hosce siue Sacerdotes Siamensium Magos esse, Regisque præcipuos ac intimos ministros. Deos hi complures sibi fingunt; primo quidem, quem ipsi *Probat-Missat* vocant, omnium rerum creationem tribuunt; sed precariam hanc fuisse potentiam: secundū enim *Pralocussatum* ei hanc à tertio *Prassurio* impetrauisse. His insuper quarū adiungunt, *Prasur-Metri*, eosque omnes pari veneratione colunt. Tanta autē est horū impostorum multitudo, ut qui regnū peragrauerunt, tertiam illius partem his fumiuentulis constare arbitrentur. Qui intet eos auctoritate pollent, cæteros elato supercilio despiciunt, à quibus & habitu distinguuntur; sed & à plebe non aliter ac ipsa Idola adorantur. Si quis tali pontifici aduersetur aut contradicat duntaxat, ingens ad ir periculum, adeo sacrosancti habentur. Cælorum otbes vigintiseptem numerant, quos Mahometici Paradisi instar delitiis affluere perhibēt, ibique formosis mulieribus, epulis ludisque omnia referta esse, omniumque rerum viuētium ibi statuunt receptaculum, ita, ut ne muscas & pulices quidem illinc excludant: hanc tamen pediculosam cæli partem & culicosam iis tribuunt, qui vitam ecclesiasticam monasticāque non vixerunt: Superiores enim cælos clericis & Religiosis seruant: supremam spheram & cæteris omnibus altiorē Diis suis fictitiis adscribunt. Eundem ordinem in assignandis pœnis facinoroso generi apud inferos obseruant, diuiduntque infelicem illum locum in tredecim veluti tabulara, tribuentes cuique pro modo delictorum singulare ergasterium.

*Sacrifici
Siamensium
Magi.*

Est inter Religiosos ingens ratione ordinis & prærogatiuæ discrimen: qui enim *Massa-cauches* appellantur, ii locum ipso rege superiorem obtinent. *Nassendeches* Episcopis nostris similes sunt: post hos sequuntur *Mitires*, illis vno gradu inferiores, qui *Capuzes* & *Sazes* sub se habent, quos Canonicis nostratibus prope comparare possis. Horum omnium vita, res & facultates immunes sunt: cæteri omnes, quocunque nomine æstimentur, instar mancipiorum regi sunt, qui vitæ ac necis in eos habet potestatem, & dominus est omnium quæ quisque priuatim possidet, facultatum. Perdiderunt autem libertatem suam, eamque cum fæda illa & pudenda seruitute commutauerunt Siamitæ, tunc cum in Regem quendam concitata rebellionē, inferiores facti, ad hunc modum capite sunt diminuti.

Ordo clericorum apud Siamitas.

Anno A. N. C. MDCVI. primo appulit *Tarnasserim* Urbem *Balthasar Sequerius* Iesuita, atque inde superatis ingentibus aliquot fluminibus syluisque ac montibus inuiis, ac feris permultis, in primis Elephantis & Rhinocerotibus infestis, *Odiam* venit. Hoc loco mixtis cum *Talipois* qui sacerdotes sunt, sermonibus, quæ horum esset opinio intellexit. Narrabant enim, nullum amplius Deum superstitem esse: tres enim, qui vicissim Mundum rexerant, interiisse: sed expectari quartum iam nimis diuturnas necentem moras. Hæc & similia deliria, etsi absurdissima, magna tamen superstitione accipiunt atque venerantur incolæ, digni huiusmodi diis & doctoribus. Festa sua *Talipois* isti secundum dimensiones Lunæ obseruant, apertisque templorum valuis plebem ad deuotiones & sacrificia inuitant. Cæterum Tempia illa ædificia sunt ampla atque spaciola, quibus adiecta sunt ambulacra, porticus, Xysti, intus vero sacella atque oratoria secretiora habent, cum area lata totam ædem ambiente. In vno eorum Templorum vidit *Sequerius* colossum octodecim cubitos altum, Magno Deo dicatum.

*Balthasar
Sequeira.*

Talipoi sacerdotes & horum deliria.

Abstinentia incredibilis est horum hominum, ut vinum vel primoribus labris gustasse nefas morte piandum existiment. Chorus eorum Cantoribus perstrepat, qui circa occasum solis præcipue & mediam noctem strenue vociferantur. Orto sole dato signo, ad mendicandum prouolant. Pro defunctis sacra faciunt vigilasque peragunt: eorum vero cadauera loculis imposita, cum primis nobilium, sumtuose sepeliunt, præuiis tibicinibus & symphonicis: unde non parum emolumenti percipiunt *Talipois* isti, hætenus *Sequerius*.

Sunt autem in vniuersum Siamitæ voluptatibus & luxuriæ dediti, artiumque mechanicarum nullo tanguntur studio, etsi in Agrorum colendorum ratione orientalium facile primi. Sunt apud eos publica quædam Gymnasia, in quib. Leges patriæ & colendi numinis ritus iuuentuti lingua vernacula proponuntur: cæteras scientias, quas ipsi abstrusiores opinantur, peculiari idiomate proponunt. Adorant autem præter Idola, quæ innumera habent, etiam quatuor Elementa, & sicut in his colendis viui variant, ita etiam post mortem sepeliuntur. Qui enim terram adorauerunt, terra tumulantur: quibus ignis numen fuit, exuruntur: qui

*Ingenium
& mores
incolarum.*

aerem coluerunt, penduli in aere computrescunt: qui aquam venerati sunt, in fluuium aliquē proiecti piscibus pabulum fiunt. Cum primum Rex solium conscendit, templum magnificū struere incipit adiectis turribus porticibusque, idque idolis innumeris replet, estque in vrbe *Socoroia* simulachrum metallo fufum, octoginta spithamas longum, vt il, qui id viderunt, retulerunt.

Situs & Potentia huius regni.

Sentiunt Geographi, *Auream* illam regionem *Ptolemai*, & *Arriani* Continentem *Auream*, ipsissimum hoc regnum *Siam* esse, cuius mappam Chorographicum *Abrahamus Ortelius* anno A. N. C. MDXCVII. edidit. Hanc deinceps sequitur *Chersoneus Aurea*. Cohæserūt olim vna, vt fama est, sed, vt videtur, maris violentia hæc ab illo intercedente æstuario separata est: quod ipsum & de *Sumatra* Insula opinantur, quam *Tremellus & Iunius*, Sacri codicis interpretes, *Salomonis Ophir* fuisse existimant. Extenditur autem totum istud terratum spacium in longitudinem versus Austrum, tenui velut lingua aut brachio porrectum, numeranturque secundum littus maris ab vrbe *Campa* ad *Tuvaam* milliaria D. quanquam in hoc tractu multa Arabes obtineant siue Mahometistæ, cum oppidis *Patana*, *Pahana*, *Iora* & *Malaca*, vt iam de cæteris nihil dicamus.

Odia vrbs ingens.

Caput totius regni est *Odia* vrbs inctedibilis magnitudinis, vt præter ingentem conuenarum numerum quadragies mille familias contineat. Alluit hanc *Caipumo* fluuius, in quo CC. millia scapharum cymbarumque reperiri autumant. Rex ille nouem regulis vicinis imperitat, habetq; in præsidio vrbs suæ L. millia militum, & Elephantorum XIII. millia, è quib. tria millia ad militiam instituuntur. Quas possident Nobiles illius regni facultates & agros, beneficio regis obtinent instar Timariorum apud Turcas, sed ad dies vitæ duntaxat iis viuuntur: hinc fit, vt suscepturus expeditionē Rex in hostes, equitum quidem XX. millia, peditum vero CC. millia facile colligere possit, etiam nullis numeratis stipendiis. Cingitur regnum hoc vndique montibus præaltis, quibus velut amœna quædam vallis interiacet, vt cum situs humilitate tum fertilitate soli *Ægypto* non inique comparari possit. Latī populi vicinorum metu se huic regi submiserunt, eius implorato patrocinio.

Copia ingentes Regis Peguanis.

Narrat quidā superiorū temporū Historicus, Regem Peguanū anno A. N. C. MDLXVII. *Siamensem* in vrbe sua obsedis cum exercitu CCCC. millium hominum, & quidem per vnum & XX. menses. durante hac obsidione alterum exercitum hoc nō minorem supplemēti loco accepisse, neq; tam ingentib. illis copiis urbem capere potuisse. Proditione tamē Præfecti portas ad extremum ei apertas fuisse. Rex *Siamensis* proditum se videns, hausto veneno periit, regnum vero liberosque suos victori hosti reliquit. Defuncti filius patri quidem successit, sed cum onere tributī annui Peguano regi soluendi. Aliquot annis post, cum filius illius regis Peguani, qui *Siamensem* vicerat, acerbius insultaret tributatio, contumeliā cladi addidit, eumq; ad regiā suā citauit, dicturum causam. Venire recusantē obsedit cum exercitu CM. millium hominum. At *Siamensis* viribus diffidens, conuersus ad dolos, facta spe deditionis tempus traxit, donec inundatione fluuiorum cooperta terra ingens spacium ad sexagesimum vsq; milliare aquis impleretur, qui cataclysmus, cum solito celerius euenisset, potissima Regii exercitus pars submersa periit, eos qui effugerant, persequentibus *Siamitis*, quorum successu eo tanta fuit audacia, vt Regem Peguanum in vrbe sua vltro obsiderent. Audita autem fama de aduentu Lusitanorum soluta fuit obsidio.

Sed Procurator quidam Mercatorum Anglorum, in illis residens partibus, hæc accuratius ad nos perscripsit in hunc modum. Pendente (inquit) Rege *Siamense* vectigal Peguano, accidit, vt duo adolecentes, nepotes regis *Siamensis*, qui in curia Regis Peguani obsides fuerant, clam aufugerent. Maior natu inter eos, cui *Malabarensiū* lingua nomen erat *Raia Api*, id est, *Rex Igneus*, tam prospero successu vsus est in Peguanos, vt supra audiuius. Neq; contentus hac victoria profectus vltius cum copiis, *Camboiam*, *Laniagū*, *Paranen*, *Lugorium*, *Ternasserin* cum aliis prouinciis regnisq; occupauit. Mortuus est victoriosus ille Rex anno A. N. C. MDCV. nullis relictis liberis, diadema regni fratri relinquens, qui ob ingenii mansuetudinē *Rex Albus* cognominatus est. Hic cum lethali morbo decumberet, non satis compos mentis, importunis *Iocrome Wai*, qui ad regnū adspirabat, suasionibus victus, maiore natu filium occidi iussit, ipse paulo post expirauit. At interfecti frater, cū elisis *Iocrome Wai* conatibus, regale conscendisset solium, interfectore fratris sui vicissim trucidari iussit. Habuerat *Iocrome Wai* iste in famulatio suo CCLXXX. mancipia, *Iaponici* generis. Hi serui intellecta nece Heri sui, concitato tumultu Aulam irrumpentes, coegerunt nouellum regem, vt sibi quatuor è primis aulæ procerib. dederet, in quos cū cruento animaduertissent supplicio, postremo aucti virib. & audacia, totā regiam deprædatis sunt, nihil pro Rege molientibus *Siamensib.* eiuius: ditarique innumeris spoliis, & abductis simul aliquot sacerdotibus, *Iaponiam* patriā petierunt.

Audacia ingens seruorum.

petierunt. At rex Siamensis, missoad Iaponensem Regem Legato, sceleratos illos sibi dedi postulauit, vt pro tanto facinore pœnas de iis sumere posset: nec frustra id petiit, annuente Rege Iaponiæ, & se missurum flagitiosos illos promittente.

Interea dissipato rumore illo, Camboienses, contempto rege Siamense, qui tantillæ latro- num manui resistere non potuissent, iugum excusserunt: quorum exemplum secuti sunt Lanagen- ses & Bangenses, qui compacto in Siamensem insurrexerunt. Et *Pegir* quidem Bangensis cum L. millib. hominum ad Regem Auæ transfugit: acciditq; hoc anno A. N. C. MDCXIII. Quin & Rex Lanagensis cum ingenti exercitu Siamense regnum ingressus, magnisque pro- gressus itineribus, tertio die ad Odiam urbem accessit, ratus se omnia ibi tumultibus domesti- cis impedita inuenturum. frustra quidem. Rex enim Siamensis cum validis copiis ei occur- rens, infecta re domum redire coegit. Et quanquam duo illi reges, Bangensis & Lanagensis in Siamensem conspirauerint, nihil tamen effecerunt.

Anno A. N. C. MDCXII. cum Angli regnum Siam attigissent, Regiamq; intrauissent, impetrauerunt ab Rege licentiam exercendi mercimonia vbicunq; in regno voluissent, qui & iisdem domum sane commodam donauit. Fuit is annus perpetuis pluuiis & fluuiorum ex- undationib. madidus: october autem mensis validissimis ventorum flatibus infamis, quorû tanta fuit importunitas, vt Mausolæum regium magnificum quidem funditus euerterint. Sunt autem huius Chersonesi Auræ Reges Mercatores ipsi, neque cuiquam vendere vel e- mere quicquam licet nisi de ipsorum voluntate.

Extremum huius Peninsulæ obtinet Regnum *Malacense*, à ciuitate *Malaca* denominationē *Initia re-* trahens. Hanc *Alphonfus* Albuquerque nensis Lusitanis subiecit, dux bello aduersus Indos felicif- *gni Mala-* *centis.*

simus, quiq; plura in Oriente Regi suo subiecit, quam vllus ante eum, aut post eum ad hæc vsq; tempora. Vbi *Iohannes Barrus* de primis huius vrbs fundamentis initisque loquitur, ait, eam CL. annis ante Lusitanorum aduentum in illas Indiæ partes structâ fuisse: ante enim *Sin-* *gapura* vrbs, quæ gradu vno cum dimidio versus Aquilonē ab Æquatore abest, maximæ in illis partib. fuerat auctoritatis, & ob multitudinem populorum, qui iis in locis ex omnib. partibus orientis conuenire solebant, & ob mercimonia. Imperabat iis temporibus in vrbe *Singapura* Rex, nomine *Sangefinga*. qui moriturus duobus quos habebat filis tutorem fratrem consti- tuit. At hic oblitus fidei, cum maiorem ex iis interfecisset, arrepto imperio, tam insolenter & superbe omnia faciebat, vt pertæsi tyrannidis eius proceres regnum defererent. At Rex Sia- mensis cuius gener *Sangefinga* fuerat, inuasorem alieni regni throno deiecit. Hic cum duo- bus circiter seruorum millib. fugit, Pyriticamq; in illis oris exercuit. Paulo post apud fluuium *Muar* CXL. millib. à *Singapura*, manus illa prædatoria conle- dit, quorû dux fugitiuus muni- mentum ibi erexit, in quo ipse cum nonnullis aliis habitaret, exclusis cæteris. Hi dolentes de *Initia vr-* *cis Mala-* *ca.* repulsa XV. millib. à *Muaro* fluuiio vltius progressi, mapalia sibi struxere eo in loco, vbi nûc *Malaca* vrbs est. His cum se indigenæ, homines feri & indociles ante eum diē iunxissent, pau- latim aucto domiciliorum numero, munimentum cum fossa adiunxerunt. hæc prima fuere oppidi iniria, cum autem ambitus ille nimis angustus esset, vicinam vallem fertilitate & amæ- nitare spectandam simul occupauerunt: vbi se dux eorum, deserto primo munimenro, alle- ctus cōmoditate loci cum iis coniunxit, nouumq; oppidum *Malaca*, id est, *exilium*, appellauit. Successu vero temporis mercimonia & negociationes ab *Singapura* ad *Malacā* migrauerunt.

Exulis huius filius *Darsa Saquemus* nomine, se patrocínio regis Siamensis commisit, qui suo imperio totum illud terrarum spacium à *Singapura* vsque ad *Pulo Zambilam*, quæ ab *Malaca* CXX. milliari- bus in occidentem abest, subiecit, vt regnum eius ad CCLXX. milliaria secundum litus maris porrigeretur. Veni, quos Indi *Monsones* vocant, in his oris à fine Augu- sti Mensis vsque ad vltimum octobris diem continuo flant: ab initio vero Nouembris vsque ad principium Aprilis Aquilones dominantur: à Maio mense vsq; ad principium Augulti Auster & vulturnus regnant, quæ ventorum notitia cum primis nautis cursus suos in illa loca directuris utilis est.

Aer, quo Malacenses afflantur, ob vicinitatem lineæ Æquinoctialis, à qua vrbs illa non *Aer Ma-* nisi duobus gradibus abest, parum salubris est, accedente ipso loci situ, qui nimis humidus est *lacenfis* & depressus: quæ duo incommoda si sustuleris, populosiores locum in toto Oriente vix ha- *noxius.* bebis. Saquemi postero pulchriores facti à tributo Regis Siamensis paulatim colla subtraxe- runt, vtiq; postquam à Persis & Gussaratis ad Mahometismum persuasi sunt. Hinc fauete co- natib. eorum fortuna, liberum sibi & peculiare regnum constituerunt. Et quanquam Rex de- cimo ante Lusitanorum aduentum anno classem ducentarum nauium aduersus Regē *Malacē-* sem Mahometistā miserit, nihil tamen ei detrimenti afferre potuit: naues enim Siamenses nau- tarum imperitia & tempestatis vi scopulis illisæ, partim fractæ perierunt, partim dispersæ sunt:

Siamensium infelix expeditio. quæ effugerant perniciem, in manus Malacensium inciderunt. Deiectus spe sua Rex Siamensis, maiorem expeditum aduersus Malacenses classem, ipse vero exercitum, in quo triginta millia militum & CCCC. Elephantos habebat, terra versus Malacam duxit. Cum autem milites, ut solent, multa facerent insolenter & maleficè, exacerbati Cherronitæ occurrentes cum armis, Siamenses pedem referre coegerunt. Versantem in terræ expeditionis apparatu Siamensem, nouum bellum Lusitanicum excepit, de quo vide Massæum lib. IV. historiarum suarum.

Mirum est quod de Tygribus bestiis ferocissimis in his locis referunt; tantam olim earum fuisse multitudinem & rabiem, ut ipsa oppida rapruri homines ingrederentur; narratque Barrus, unam præ cæteris grandem ea fuisse immanitate, ut transfiliens murum oppidi tres captiuos homines trunco ferreis compedibus affixos interemerit rapueritque, euerso simul eodem furore cippo. His melius occurrere de nocte non potest, quam incensis multis magnisque ignibus, quos metuunt feræ illæ efferatissimæ. Etsi autem solum Malacense prope sterile est, ipsa tamen urbs omnibus rebus supra modum abundat, ut annona hic & omnis generis alimonia viliori possit emi precio, quam in iis ipsis locis, unde affertur. Cum Alphonsus Albuquerqueus (de quo superius diximus) incolas ab his oris armis profligasset, Lusitani in hoc litore variis locis habitationes sibi exerunt, suntque tanta prosperitate usi, ut elati nonnulli etiam nomen Regium sibi arrogauerint.

CAPVT XVII.

Regnum Patanense cum vicinis aliquot prouinciis.

*Patana
urbis &
Regni no-
men.*

PATANÆ nomen est primariæ urbi in his oris, quæ toti regno suum nomen impertiuuit. Distat autem ab urbe Siamensi septem gradibus versus Austrum, ædificiis frequens, sed è vili materia structis, ligno & arundinibus, ita tamen, ut in illa vilitate artificium laudare possis. Templum vero eorum siue Moschea (Mahometistarum enim ut plurimum sunt) ex quadrato lapide & latere cocto assurgunt. Maior hic Chinensium quam alibi copia, ut ipsos ciues multitudine superare credantur. Tres linguæ hic in usu sunt, multum tamen inter se differentes: Malacca, quæ Patanensibus est natia: Siamitica; & Chinensis. Prima Hebræorum more à dextra versus sinistram scribitur: secunda verso ordine à sinistra ad dextram: tertia ab summo deorsum perpendiculari linea characteres suos pingit. Chinensium & Siamitarum templa plena sunt statuis & simulacris: sacerdotes eorum flauo vtuntur amictu: quibus se iungunt iuuenes oraculorum & rerum futurarum scientia clari. Populus consiliū horum captaturus, certo interiecto spacio è regione Idoli confidet, & iuuenem illorum, qui ante statuam crinibus passis humi procumbunt, vultus curiose contemplantur, ipsi interim psallentes & musica pulsantes instrumenta, donec se iuuenis sponte è terra eleuet. Ibi furore plenus, horrendum intuens ac dæmonio agitaturs circumcursitat gladium manu vibrans, veluti se iuxta ac alios interfectorus. Ibi consulturi oraculum, energumeno isto furiosiores, in genua ante eum subsidunt, orantes, ut Idolorum mentem sibi explicet. quicquid autem hic dixerit, ipsi attentissime captantes verba, Oraculum interpretantur.

*Adulterii
seuerior
quæ apud
nos poena.*

Adulterium apud has gentes capitis supplicio punitur: cogiturque vel pater adulteri vel proximus rei agnatus ipsum iugulare: neque tamen hac seueritate coherceri potest effrenis mulierum libido. Viderunt Hollandi seueram illius executionis exemplum in nobili adultera quæ cum mæcho capitali supplicio affecta fuit: Mulier quidem laqueo suffocata, adulter vero pugione bis terue in pectus ab agnatis adactus. Et scortario quidem inter cælibes nulli prope vicio verritur: quinimo quam primum Mercator aliquis extraneus appulit, statim adfuit, qui ex eo sciscitantur, egeat ne alicuius mulieris ope: sed & puellæ ultro nec vocatæ adfuit, suum offerentes peregrinis seruitium, ubi inter eos conuenit de precio, mulier interdiu quidem ancillatur, nocte vero se substernit hospiti. Postquam autem matrimonii legibus se adstrinxerunt, non sine præsentissimo capitis periculo exorbitabunt. Regina cum Gynæceo suo intra Palatium inclusa, solitariam prope degit vitam, rarissime foras prodiens: quod cum aliquando recreandianimi gratia facit, Elephantum regio insidens in publicum prodit.

*Elephantorum
captandorum
ratio.*

Elephantorum in hoc regno captura hoc modo potissimum fit. Vir Elephantum mansuefacto insidens sylvas peragrat, ferosque ac indomitos peruestigat. ubi se quis offert, Cicur cum ferro aerem pugnam init; quibus luctantibus. accedens venator, pugnantis indomiti posteriora crura catena siue fune alligat, qui adeo intentus est prælio, ut fraudem vel non sentiat, vel impeditus ab altero vitare non queat. Deiectam ad hunc modum bestiam mansuefacere conatur: quam si adeo feris videar moribus, ut de cicuratione desperandum sit, interficit.

*Ariolorum
vanitas
detestata.*

De diuinis ac vatibus Patanensium supra diximus. horum aliquando ingens est vanitas & mentiendi licentia, licet plurimum fidei apud stolidam plebem inueniant. Prædixerat furiosus iuuenis, intra constitutam diem urbem igne cælitus delapso conflaturam. Crediderunt multi, & translatis

& translatis aliò rebus suis, è ciuitate migrauerunt. Vbi dictus dies adfuit, nec fulmen cecidit, nec ignis visus est vllus. Irrisi ergo illi, qui cesserant vrbe, cum vate suo, ad domicilia sua reuersi sunt.

Anno A.N.C. MDCXII. Angli quidam Mercatores cum litteris à Iacobo Rege Patanam venerunt. Epistola Regia iussu Regis barbari, pelui aureæ imposita, super Elephantum vexillis monilibusque exornatum, præuntibus Musicis instrumentis, in Regiam delata fuit. Sed & ipsa Aula ad excipiendum Legatum Anglum cum litteris magnifice culta, aduentum hospitum prætolata est. Summa postulata hæc fuere, vt iisdem quibus Hollandi vtebantur, Anglis negociari liceret conditionibus. Facile id impetrauit Legatus Britannicus, quamuis Hollandi iam per integrum decennium ea libertate atque priuilegiis gaudiu fuisent.

Porro ipsi vrbs Patana bis intra sex annorum spaciū à Iaponibus subiecto igne prope tota exusta fuit; flagrabatque non id duntaxat regnum bello, sed & vicinæ provinciæ eodem anno. Rex Iohorensis mense septembri anni A.N.C. MDCXII. suburbia Pahanensium exussit: & Camboienses, Lanagenes & Iagomæi inito fœdere in Regē Siamensem arma mouerūt.

A.D. XXXI. Decembris Mensis Regina, Patanensis stipata præsidio sexcentorum militum, è Palatio suo, extra quod septem proximis annis pedem non detulerat, ad venationē vicinas sylvas petiit. Viderant eam Angli, aiuntque Matronam fuisse grauem & satis venustā, sexaginta circiter annos natam, procero & maiestatis pleno corpore, postremo talem, qualem ipsi in vniuersa India non viderant. Comitabatur eam soror, experts connubii, quamuis iam quadragesimum annum ageret: hæc, quia sororis hæres erat futura, iam iunior regina vulgo vocabatur. Aderat ei & altera soror, nupta Regi Pahanensi (quæ ciuitas est in parua quadā insula haud longe inde dissita) quam viginti octo annis non viderat, nec vllis blanditiis aut legationibus à marito, vt vxorem Patanam mitteret, impetrare potuerat. Regina igitur Patanensis, indignata precibus suis ab affine locum non dari, statuit vi obtinere; quod blanditiis nequiuerat. Sed nihil erat opus armis. Rex enim Pahanæ ab Iohorensi ad extremas redactus angustias, cum videret ardere vrbs suæ pomæria, accepta vxore & duobus filiis vltro Patanā venit, cum antea omne pabulum & alimoniam in agris corrupisset. Aduentante eo canes omnes per vrbe[m] occisi, vel aliò asportati sunt, quod vir ille naturali quadam Antipathia canem ferre non posset. Augusto mense Regio conuiuio, cui etiam Angli Mercatores interfuerunt, ab Regina exceptus est hospes, testanturque nostri, spectasse se ibi Comœdiam à solis mulieribus (vt & in Insula Iaua moris est) & satis quidem histrionice & eleganter peractam. Secutæ sunt choreæ & tripudia, vbi primo mulieres cum adolescentibus, deinde nobiles Indi, tertio Angli & Hollandi saltauerunt: quarum rerum omnium regina quoque curiosa fuit spectatrix.

A.D. I. Octobris mensis vniuersa ciuitas Patanensis horrendo incendio conflagrauit, ex hac causa. Erant duo viri illustres, *Datoë Besar*, & *Datoë Laxman*. Vterq; magnū numerum mancipiorum domi habebat, pro more gentis. Ibi quidam seruorum ad Besarem detulit, coniurasse quosdam è seruis suis in Laxmanni necem. Besar, qui alterum amabat, quatuor è suis coniurationis reos in vincula duci iussit. At prætor capitalis, cum id facere renuisset, ab irato hero confossus petiit. Iauanenses igitur, (ex hac enim gente plerique serui erant) concitato tumultu, Besaris domum irrumpunt, quem & sine dubio obruncassent, nisi à domesticis ereptus, celeriter se in fugam dedisset. Hero non inuento, in obuios quosq; cædibus grassati, postremo domui herili ignem subiecerunt. At serui Laxmanni, audita sociorum audacia nec vi nec minis blanditiisve cōtineri potuerunt, ne ruptis ergastulis se cum Besariis coniungeret, quorum insuper tanta fuit insania, vt totam ciuitatem, excepto Palatio regio, Moscheis siue templis, & paucis priuatorum ædibus incendio consumserint. Postea Iauanenses, perpetrato tanto facinore, raptis insuper ciuium vxoribus & filiabus, in diuersas partes dilapsi sunt.

Anno A.N.C. MDCXIII. Rex Achinensis vrbe[m] Iohor siue Ior validis cum copiis obsedit, & post diem vigesimum nonum cepit. Aliquot diebus antequam Regis Achinensis exercitus aduenit, appulerat ad Iohorensē ciuitatem Nauiß Bataua, cui SPEI nomen erat. Ipsa nauiß vehebat octoginta milites & nautas, cum XXIV. tormentis æneis, LXX. millibus regaliū nummorum crassiorum, & magna vi preciosarum mercium. Primo statim die à superuenientibus Achinensibus XXIV. nautæ Hollandi capti fuere, ceteri fuga salutem quærentes, Patanam elapsi sunt. Narrat Coplandus Mercator Anglus, qui per id tempus Achini fuit, vidisse se CXX. Celoces & Liburnicas, quib. Laxmannus Thalassiarcha præfuerit, ab obsidione illa reduces. Hic non ea duntaxat poritus victoria, sed & duabus Prouinciis, Ioatensi & Siamensi regi suo subiectis, illustris & cum Triumpho vrbe[m] ingressus est.

Regina Patanensis qualis.

Canum ingēs or.

Horrendū incendium.

Hollandi ab Achinensibus capti.

*Continuantur reliqua Indiae Orientalis regna, & populi superioribus vicinis
Camboienses, Laoi, alijq., cum nonnullis Insulis in sinu Gan-
getico: Zeilon, Pallecto, S. Thoma.*

*Campa-
regnum*

Flectentibus iter à Cauchin-China (qua de prouincia in sequentibus dicemus) in Austrum, primum occurrit regnum *Campa*, cum ciuitate satis ampla eiusdem nominis, in qua mercimonia diuersi generis exercentur. Crescit hic in montibus plurimum ligni Alōes, quod tamen caro vendunt precio & argento contra appenso permutant, eoque in balneis duntaxat & funerationibus nobilium vtuntur. Religio cultusque ratio his eadem quæ Chinesibus, quibus eum & communes scribendi habent Characteres.

*Regnum
Camboia.*

Vbi regnum hoc non sane magnum desinit, incipit *Camboiense*, ad Septentrionem vicinam habens Cauchin-Chinam, ad Austrum regnum Siam, ad Orientem Oceanum Eoum. Amplissime patet hoc regnum, diuitiis & incredibili populi multitudine abundans, in quo & Elephanti plurimi inueniuntur & Rhinoceroses. Viderunt hic Angli multis locis erectas cruces, vnde Christianismi apud illos initia esse suspicari fuerunt: istud certe constat, Dominicanos Monachos ante aliquot annos hic instituisse populum. Rege mortuo, cum cadauer eius comburitur, vxores eius simul ligni traduntur: quas & proceres Aulæ quidam sequuntur, & quos ille viuus præ cæteris dilexit, morte quidē vltro sibi irrogata. Anno A. N. C. MDCII. cum naues aliquot Hollandicæ in his oris appulissent, Camboienses blanditiis & ficta amicitia circumuentos in litus suum inuitauerunt. Sed hos omnes barbari insigni perfidia trucidauerunt, solo Admirante viuo relicto, quem vt cæteri Bataui redimerent, aliquot machinas æneas Camboiensibus tradere coacti fuerunt. Nemo horum vel iter suscipit, vel quicquid aliud maioris momenti auspiciatur, nisi prius consultis fortibus, quas Magus aliquis expedit, qui ad eam rem etiam Alectryomanteia vitur.

*Mecon flu-
uius Cam-
boia.*

Calamba lignum nullibi quam hic maiore copia reperitur: quod si verum genuinumque sit, auro argentoque contra carum æstimatur. Transiit regnum *Mecon* fluuius, quem fluuiorum regem ipsi vocant, quique haud procul ab vrbe ista Oceanum irrumpit. Eadem hæc quæ Nilus natura, vt exundans longe lateque terras operiat, easque fertiles reddat. Sunt Camboienses vulgo in hac opinione, non homines duntaxat, sed omnes omnino animantes recte factorum præmia & malorum pœnas post hanc vitam manere.

*Laoi, Auā
& Bramai
populi.*

Hinc vbi te ad mediterranea conuerteris, occurret *Laorum* gens magna potensque, nec non & *Auā* & *Bramai*: verum hi montes inhabitant. *Guei* vero homines effera barbarie & immanitate ante alios, etiam humanis vescuntur carnibus, corporaque sua stylis ferreis compuncta variis figuris notant, ornatus & dignitatis, vt ipsi aiunt, gratia. Montium summa & spelæorum latibula ferocissimi hi Androphagi colunt, vicinisque valde infesti sunt.

*Laorum
gens.*

Laorum populorum mentionem facit *Casspar de Cruce*, solere eos certis anni temporibus Camboiam petere, transito fluuiio ingenti, qui alicubi XV. alicubi etiam XX. passus profundus sit. Eisdem quoque vastissimas habere sylvas, in quibus multi viuant indomiti Elephanti & Rhinoceroses, in quo genere mari ingens cornu à naso sursum promineat. Superatis his syluis ad locum *Cadurmuchum* ipsos venire, qui duodecim millibus à Camboia vrbe absit, ibi transeundum iterum esse fluuium, superiore non multo minorem, qui quidem è lacu amplissimo oriatur, cuius tanta sit vastitas, vt in medio eius constitutus quispiam, extremam ripam oculorū obrutu assequi non possit. Causam vero exundationis horum fluuiorum eam esse asserit, quod per hyemem tumefacti, cum mare petunt, ab aliis transuersim influentibus fluminibus superiori aquarum moli cedere nolentibus, ita impediuntur & regurgitant, vt omnia longe lateque instar oceani cooperiant, & incolæ superiora domiciliorum incolere cogantur tabulata, desertis ob aquas inferioribus, & omnia itinera & congressus eorum cymbis perficiantur. Sic *Mecon* fluuius obstructo meatu in contrarium cursum impellitur à Iulio mense vsque in Septembrem. Ostenderunt Lusitani Anglo nostro collem satis editum, dixeruntque tantam fuisse aliquando aquarum eluuiem vt naui Lusitanica cacumen illius transierit, cum interiora regionis peteret. Moschum odoratum hi Laoi à Campsi oppido Camboiam afferunt, narrantque carnem & sanguinem esse cuiusdam animalis. Ipsi à capite vsque ad vmbilicum toti nudi incedunt, crinesque ab summo in nodum constringunt, ac si pileo caput tectum haberent. Sacerdotes eorum flauas gestant tunicas multis suturis laciniisque distinctas. Superstitiones his eadem quæ Siamensibus.

*Exunda-
tionis flu-
uiorum
causa.*

*Laorum
habitus.*

Lauaus in suis commentariis de his populis refert, quod iuxta originem *Meconis* fluminis habitent, in tuguriis mapalibusq; ligneis, aliqui etiam in scaphis lintribusque æratem degant, ob fluii commoditatem: fluiique eius ripam in confinio Tartarici & Chinenſis regni ad CCCC. millia porrigi, hinc inde habitationibus barbarorum cultam. Anno A.N.C. MDLXXVIII. Laoi isti cum exercitu CC. millium transito fluiio *Mecone* *Camboiam* inuaserunt, quorum tam infelix fuit expeditio, ut omnes vel occisi, vel submersi, vel à *Camboiensibus* viui capti fuerint. Fuit autem illa victoria *Camboiensibus*. non incruenta, cum in ea Rex ipse perierit, filiumque puerum admodum reliquerit, qui postmodum à *Siamense* Rege victus, tributum ei annuum pendere coactus est.

Habet Regnum *Camboiæ* oppida quædam egregia & satis culta, inq; iis Templi innumera, in quibus ingens numerus *Bonziorum* (ita vocant sacerdotes suos & Religiosos) qui iidem quib. *Chinenses* & *Iapones* superstitionibus ritus sacros peragunt. Etsi vero Laoi rudes & imperiti valde sunt, auro tamen abundant, quod è terræ visceribus eruere & detergere nouerunt. Anno A.N.C. MDXCVIII. Rex *Camboiæ* *Iesuitas* in ciuitatem suam admisit, eisque libertatem dedit annunciandi Euangelium & instituendi populū in Christianismo. *Iacobo Veloso* Lusitano, qui partes *Camboiensium* in bello aduersus *Siamitas* adiuuerat, Peninsulam quandam dono dedit, quæ ad tres *Leucas* in mare porrigitur, ea conditione, ut feudi nomine obtineret, & incolas fide Christi imbueret. Sunt hi ingenio non fero aut barbaro, sed miti, exercentque mercaturam cum *Chinensibus* & *Iaponis*, nec inter eos ulli *Mahometistæ*, ut alibi reperiuntur.

Absoluta horum regnorum & prouinciarum qualicunq; descriptione, ad *Sinum Gangeticum* (quem nostri temporis nautæ *Golfum de Bengala* appellant) stylum conuertemus: istud duntaxat præfati, ea quæ iam deinceps dicemus, maxima ex parte ex commentariis *Guilelmi Metholdi* Angli, qui eas regiones aliquot annis peragrauit, haussisse.

Incipit autem nobilissimus ille *Sinus*, *Gangeticus* à veteribus dictus, à Promontorio *Comorino*, quod octo gradibus ab *Æquatore* versus *Septentrionem* abest, porrigiturq; vsq; in gradum XXII. quod spacium si secundum littus metiaris, ob curuaturas & sinus minores prope M. Anglicana millia conficere creditur. Latitudo huius *Sinus* ubi maxima est, CM. millia conficere creditur. *Ganges* fluius celeberrimus huic *Sinui* nomē dedit, in quē multialii fluii ingrediuntur, qui ab hoc absorpti, omnes sua perdunt nomina. Nondum certo constat, ubi sit huius fluminis origo, alueus tamen eius admirabilis & latissima extensio accolistantum admirationis incussit, ut diuini ei aliquid inesse credant, adeo, ut huius aquis abluti, ab interioribus quoque scelerum sordibus mentes suas perpurgari arbitrentur. Multa igitur frequentque huc *Indorum* peregrinatio, & sempiternum velut *Iubilæum*, ut *Angli* ex ipsis *Indis* non semel perceperunt. Vrbes huius *Sinus* illustriores sunt *Bisnagar*, *Golgonda*, *Bengala*, *Tarnasseri*, cum aliis quæ vicinis regnis nomina sua impertiunt.

Insula in hoc *Sinu* celeberrima est *Zeilon*, quam alii *Ziloam* vocant, magna ex parte iuris *Lusitanici*, quorum tantum est in ea robur, ut eam aduersus quoscunq; se defendere posse arbitrentur. Cætera peculiari suo regi parent, quem vulgo Regem *Candii* appellant. Fama est huc olim *Danorum* naues appulisse, & de exercendis ibi mercimoniis cum rege *Candienſi* tractauisse, verum conatu irrito. Profectos igitur inde *Danos* apud *Negapatanam* & *Trangabaiam* cōsedisse, excitatis iis in locis munimētis; de quib. quid postea factū fuerit, nō satis cōstat.

Primum quod in hoc *sinu* occurrit, est antiquissimum illud regnum *Bisnagar*, quod in complures distributum est prouincias, imperitantque singulis sui Præfecti, vel, ut ipsi vocant, *Naiiecci*. Defuncto enim vltime rege multi ad *Diadema* aspirauerunt, quibus singulis *Naiiecci* aliquot, prout in quemq; affecti fuerant, adhæserunt: hinc, ut fit, bellum intestinum, & fames per aliquot annos prouincias illas afflixere, ut parentes liberos suos extraneis pro modico frumento venderent. Est in hoc regno *S. Thomæ* oppidum, sub *Lusitanorum* ditione, qui hic ea lege dominantur, ut *Naiiecco* illius prouinciæ partem lucri pendant. quod cum *Lusitani* neglexissent, oppugnati armis ab *Naiiecco*, pacem præſenti auro emere coacti sunt. Neque enim oppidum ab ea parte, qua continentem spectat, muro aduersus vim externam satis munitum est, à mari tamen difficulter adiri potest.

Pallecutum ab oppido *D. Thomæ* non longe abest, cuius vicinia *Lusitani* non multum lætantur, utique postquam *Hollandi* ibi firmissimum extruxere propugnaculum. Ab his enim *Lusitanorū* res in eas redactæ sunt angustias, ut vix vllum nauigium portum *S. Thomæ* intrare possit, quod non *Hollandi* magno *Liburnicarum* numero instructi, inuadant diripiantque. Quin & iidem *Hollandi* non semel ipsum portum ingressi, naues *Lusitanicas* vel deprædati sunt, vel abduxerunt: vrde sapientiores facti *Lusitani*, omnia nauigia, quam primum portum

Templa & Sacerdotes Camboiensium.

Sinus Gangeticus siue Bengaleſis.

Ganges fluius.

Zilan Insula.

Regnum Bisnagar.

S. Thomæ oppidum.

Lusitani inferiores Hollandis.

*Geldria
Munimen-
tum Hol-
landorum.*

subintrant, exonerare solent, ipsasque naues ad ipsa usque urbis subducere moenia. Ad hunc modum oppressi Lusitani, ipsi vicissim incolas exhauriunt, & ad extremam paupertatem reducunt, cessante cum primis mercatura. Iure tamen hoc quicquid est, patiuntur, cum Batauis ad primum eorum aduentum nimis inuidiose & pertinaciter aduersati fuerint, eoque quamuis Priuilegio Regis Bisnagarensis instructos, intra domum suam obsederint, & trucidatis nonnullis reliquos captiuos fecerint. Rex igitur ob hanc iniuriam iratus Lusitanis, propugnaculum istud Hollandis attribuit, ea tamen lege, ut media praesidiariorum militum pars ex Indis constaret. Satisfecere Hollandi ab initio huic conditioni, fuitque munimenti illius custodia Indis pariter Hollandisque commissa. Cum vero, ut sit, inter eos contentiones obortae fuissent Hollandi profligatis Indis totius propugnaculi possessionem sibi solis vendicauerunt, eique nomen GELDRIA imposuerunt. postea vero, anno videlicet MDCXIX. cum Anglis pacti sunt, ut æquis portionibus tam hi quam illi lucrum perciperent & sumtus in praesidium castrifacerent.

*Pallecuti
obsessio fru-
stranea.*

Aliquoties conati sunt Lusitani, conductis barbaris, Mercatores Batauos opprimere eorumque negociationes disturbare, sed id efficere non potuerunt, debiliores multo in iis locis, & à Proregis Indiae potentia tam longe remoti, ut opportunum ab eo auxilium expectare non possint. Accedit alia causa, quod ipsi ad rationes Indiae publicas nihil contribuunt, nec subsidia pecuniaria mittunt, sed cum sociis in Sinu Bengalensi negociantibus inito foedere peculiarem quandam rempublicam constituunt, à Regis Hispani patrocinio exempti. Ne tamen ab inferendo Hollandis detrimento penitus feriarentur Lusitani, egerunt superioribus annis cum Naieccis siue Praefectis aliquot, ut prope totis quatuor annis cum sex millibus militum Pallecutum & in eo Hollandos obsiderent, sed procul constitutis copiis suis & extra teli iactum, vnde obsessis quidem damni inferri nihil potuit. Euentus huius expeditionis is fuit, ut Naiecci ad persoluenda militi stipendia destituti nummis, cum Hollandis pacti fuerint, datis obsidibus pro exigua pecunia, quam tamen non Bataui, sed ciues oppidi Indi numerauerunt, qui hoc quicquid fuit oneris, libenter in se receperunt, quod ab Hollandis nihil iniqui perpetiantur, sed sua quadam in negociando gaudeant libertate, vnde & promptum iis subministrare solent aduersus Lusitanos, si opus sit, auxilium

CAPUT XIX.

PERIOCHE.

*Musilipatan & Golconda regna. Incolarum mores, sacra, com-
moda & incommoda.*

*Musilipa-
tan oppi-
dum qua-
le.*

Musilipatanam urbem non magnitudo, sed Portus egregii commoditas & securitas commendat. Situs eius intra XVI. & XVII. gradum ab Aequatore versus Arctum. Ipsum oppidum frequentissime habitatur, quanquam manibus destituatur, & male instructum sit cum aliis rebus, tum praecipue fontibus, qui hic aliam aquam quam salnam non praestant. Aestuante mari omnia foris oceani fluctibus cooperiuntur. Fuit hic olim pagus exiguus, à piscatoribus habitatus, qui vix se suosque alebant. Vbi vero portus illius paruit commoditas, confluentibus mercatoribus, primum oppidi speciem accepit: postremo ope Batauorum & Britannorum Emporium non incelebre euasit. Clima caeleste huius loci mediocri bonitatis, aer vero valde salubris est: ipsi annum in tria diuidunt tempora siue partes, Martium, Aprilem, Maium & Iunium cum parte Iulii mensis tempus calidum appellant: nec sine ratione. Sol enim eo tempore ab Aequatore rediens non solum terram exurit desiccaturque, sed & aerem nimio feruore aestuare facit, ut si Iunii mensis initio occidentales venti spirent, non tantum viatoribus, sed & intra domicilia sua conclusis periculum sit à suffocatione. nam & in plateis omnia feruent, quasi à vicino incendio, & vrensilia intra domuum septa subinde aspersa aqua refrigeranda sunt, cum aliter sine manuum offensione tangi vix possint. Ut autem nihil violentum diuturnum est, ita calor ille nimius & intolerabilis non multis diebus durat, paulo enim post venti circa vespertinum tempus ab Oceano spirantes feruorem mitigant. Accidit aliquando, ut Anglus quidam cum Hollando eadem lectica gestatoria extra oppidum veheretur, euentus is fuit, ut vterque intercluso spiritu suffocatus periret, cum ille frustra Londinum hic Amsterodamum inuocaret. Etsi autem reliquis mensibus temporis illius calidi feruor aliquo modo remissior sit, multo tamen omnia magis incalescunt feruentque quam quouis tempore in vlla Europae parte, etiam Sirio vrente agros in ipsis Libycis arenis: adeo ut nulla nec segetis hic nec messis

*Aestas fer-
uidissima.*

spes

spes esse posset, nisi Augusto, septembri & octobri mensibus cadentibus assiduis imbris refrigeraretur terra, & arborum frugumque radices benigno suscitarentur humore. Hoc tamen mali habent nimis illa pluuia, ut permadefacta aliquando ædificiorum fundamenta, subsidant, & superstrueto ponderi cedant, cum ruina domus. Accedunt inundationes fluuiorum, quibus ad instar Ægypti terra obruitur, tantumque ex permadefactione illa acquirit imis visceribus humoris, ut deinde octo mensium feruori oblucri possit. Nouember, December, Ianuarius & Februarius frigidi temporis appellatione notantur, quanquam nunquam ibi frigus maius sit his mensibus, quam in Anglia Maio.

Hunc calorem cum humiditate, quam tellus imbibit, coniunctum sequitur ingens fertilitas soli & perpetuus arborum virores, estque propemodum nullum anni tempus sine messe & collectione frugum, pro diuersitate seminum. Oryza alicubi ter, alicubi bis, ubi minimū semel in anno meritur, sed hæc opima meliorque cetera esse creditur, quæ sæpius in anno colligitur. Nec defunt alia frumentorum genera, in quibus compar luxuries, præsertim in mediterraneis, ubi triticum pinguisimum provenit, quanquam apud Indos huius usus rarior est, quam Orizæ. Radices ibi crescunt omnes, quæ apud nos, maiores tamen & sapidiores, quibus addunt, quas ipsi, ut & nos, *Potatas* vocant. Herbarum odorata hic pauca, præter florem veronica, cuius bonitas & egregia virtus, cum ab aliis decantata sit, à nobis tacebitur. Herbas sativas & olera vel nesciunt, vel negligunt atque contemnunt. Verbo dicam: adeo hoc felix solum est omnibusque rebus ad vitam hominis abundans, ut paruo precio hic omnia emi possint ad victum & voluptatem gulæ, in primis carnes & alites, videmusque octonas gallinas denis assibus emi; capram vel ouem eodem precio: porcum sive ginatum viginti assibus. Idem potest dici de piscibus & feris, cuius vilitatis causa est, quod incolæ ex Pythagoræorum placitis ab omni cuiusvis animalis carne & manducatione abstinere. *Golconda* regnum à primaria eiusdem nominis urbe nomen acquisiuit. Hanc Arabes Persæque *Hidrabandam* vocant, distantem à Musilipatana leucis XXVIII. quanquam nonnulli ob Leucarum sive Milliarium differentiam longe maius spatium metiantur. Superat hæc urbs agrorum fertilitate, aeris temperie & aquarum commoditate plerasque orientalis Indiæ ciuitates. Palatium regium, quod in hac urbe speciosissimum visitur, architectorum iudicio omnia totius Orientis ædificia, etiam in regno Magni Mogoll longe superat, siue diuitias spectes siue elegantiam. Ambitu enim suo quatuo milliaria Germanica complectitur, ipsum rotum marmoreum, parietibus alicubi bracteis aureis crassioribus obtectis, auro etiam in aliis partibus id præstante, quod apud nos ferrum facit, cum cardines, & seræ, & repagula ex solido auro omnia conspiciantur. in cæteris omnibus splendor & luxuries Rege tanto digna ubique lucet: quod quidem huic Principi difficile factum non est, cum inter Indorum reges opulentissimus habeatur. Mahometi is quidem sequitur deliria, sed ita ut non Turcarum sed Persarum placita, à quibus genus ducit, studiose colat. Quantopere autem duæ illæ sectæ dissideant, hinc colligi potest, quod adhuc meminere, me ex Turca quodam magnæ inter suos auctoritatis audire, credere se non posse Mahometum Prophetam pro ullo Persicæ sectæ addito, ad Deum preces fundere: quin istud se potius opinari, Christianos in sua lege facilius saluos fieri quam Persas siue Sannees.

Rex eodem quo antecessores eius titulo & nomine gaudet: appellatur enim *Cotub-Schah*, cuius appellationis originem ex Hugonis à Linshorten commentariis discere possumus. Duxit hic præsentibus Anglis uxorem filiam *Adeli-Schah*, nomine *Viciaporam*, quam iam ante tres legitimas coniuges haberet, & concubinas circiter mille, hanc mulierum multitudinem gloriæ sibi ducens: nec quicquam ipsis videtur rege aut principe indignius, quam quod ex Anglis cæterisque Europæis didicerunt, Regem vnum Christianum in tam late patente imperio vna coniuge contentum esse. Est autem fædus atque pactum perpetuum inter tres istos Reges, *Cotub-Scha*, *Adel-Schah*, & *Negaim-Scha*, qui & ea concordia hætenus se aduersus Magnum Mogol defenderunt, quamquam donis potius & blandimentis cum illo certare malint, quam dubii Martis aleam experiri.

Proventus regis annuus ingens est, quem pro more & ratione gentis ita numerabimus. Inferuntur in Ærarium eius quotannis viginti quinque *Lacæ Pagodum*. Vna Lacca constituit C. Pagodum millia: valet autem Pagod vnus ferme coronatum vel Scutatum aureum. Hic tantus Thesaurus ex variis tanti regni prouentibus colligitur, cum Rex hic absolutum imperium obtineat, non tantum in corpora suorum, sed & facultates atque bona. Diuiditur autem Regnum eius in Prouincias, Prouinciæ in centurias, centuriæ singulæ in oppidorum & Pagorum præfecturas. Harum Prouinciarum supremum velut proconsulatum Rex ei tribuit, qui plurimum auri se daturum quotannis pollicetur: hic deinde centurias pagosque aliis inferioribus

*Fertilitas
soli circa
Musilipatana.*

*Golconda
regnum &
Ciuitas.*

*Palatium
Regis sum-
tuosissimū.*

*Turca Persas
pro hereticis
habent.*

*Multitudo
uxorum
inter laudes
regias.*

*Annuus
huius regis
Census.*

ribus elocat, eadem conditione, ut quamplurimum auri pendant, quibus licitationibus & exactionibus fit, ut infelicibus colonis penitus exhaustis etiam vitæ succus & sanguis auferatur, adeo ut multi amissa qualicunque, quam hæcenus obrinuerunt, libertate, ad pistrinum additi, per ætatem molere cogantur. Si quis pecunias ad constitutum diem non soluar, verberibus aliquando usque ad mortem afficitur. Si qui metu malæ tractationis aufugiant, eorū uxores, liberi, aliquando & fratres & parentes in vincula ducuntur, donec fugitivi debitum vel ære vel corpore luant. Quod si præfectus alicuius centuriæ vel oppidi pariter in expediendo tributo segnior sit, non multo mitiore pœna afficitur. vnde impositionum & exactionum immittissimæ illæ sanguifugæ nec modum nec finem nouerunt.

Castella in regno Golconda.

Numerantur in hoc regno Castella siue Munimenta LXVI. quæ à Naieccis gubernantur, cum præsidio militum ex ciuibus regni selectorum, quibus & stipendium menstruum, et si non magnum, persoluitur. Sunt autem pleraque illa castella veleditis montibus vel rupibus inaccessibleibus inædificata, ad quæ non nisi per vnum tramitem, eumque per angustum adscendi potest, ut ipsi Angli de plerisque narrant quæ viderunt. Horum vnus ab Præfecto vrbs Cundapoli petiit, uti sibi liceret castrum siue arcem illam ingredi & perlustrare. Negauit præfectus sibi ipsi, quamuis prouinciæ illius Gubernatori, id integrum esse, nisi id diplomate regio impetrasset. Narrauit tamen, Arcem illam sex habere propugnacula, quæ omnia sibi inuicem præsidio & defensionem esse possent. Capacitatem eius hinc colligi, quod ambitu suo stagnantis aquæ lacus, arbores frugiferas & orizæ segetes, complecteretur. esse in ea Arce præsidium perpetuum XII. millium peditum. Erat autem mons ab summo latissime patens, quacunque verteret oculos præcipitiis munitus, muro insuper & aggeribus validis cinctus, vnde capi non posse viribus humanis videbatur, nisi fame præfidiati cogerentur: neque enim tormentis concuti, nec cuniculis subruui locus iste ob fundamentum saxum poterat. Inter sunt inter hoc Munimentum & aliud, cui Cundauera nomen est, milliaria XXV. quo toto spacio singulis noctibus ignes incenduntur, & vigiliæ constituuntur, respondentibus sibi inuicem duabus istis arcibus, ex disciplina excubiarum.

Religionis & cultus ratio.

Religio hic, si qua est, vnicuique secundum dictamen rationis suæ libera est. Incolæ tamen natiui, qui Braminorum veterum Gentilismum sequuntur, cæteros numero vincunt. Mahometistæ in duas sectas hic quoque diuisi sunt, quanquam solis iis, qui Perfarum sequuntur dogmata, liberum sit, Moscheas siue templa habere: neque tamen ij, qui diuersum sentiunt, sua exerceere deliria prohibentur, dummodo id priuatim & modeste faciant. Cum vero de Turcarum cultu & differentiis sectarum alii affatim perscripserint, eos hic missos facimus, & de Gentilismi siue Ethnicismi sectatoribus quædam dicemus.

Bramini in Golconda quales.

Habent in hoc regno Bramini Hierarchiam quandam suam Ecclesiasticam, plurimaque & pulcherrima templa obtinent. Rituum ceremoniarumque suarum aliam reddere rationem non possunt, nisi quod eas ita à maioribus suis se accepisse testentur. Vnum tamen à Principio Deum fuisse sentiunt, qui deinde minorum Gentium Deos & velut indigentes sibi socios in imperio assumerit. Et hos quidem, donec vixerunt, insignia miracula sub specie simiarum, bouum, coruorum aliorumque animalium patrauisse, vnde & illis templa constructa sunt, ipsique Pagodes appellati.

Animas immortales esse, deque alio in aliud migrare corpus, Metempsychosi Pythagorica credunt, vnde mira multorum est à cæde & esu vinorum abstinencia. Crebro lauantur, in victu & potu certis adstringuntur legibus, non quod id vlla ratione faciant, sed quod ita sibi à maioribus velut per manus traditum dicant.

Mores & ritus gentis.

In Moribus & conuersatione non sunt incommodi: homicidia inter eos & latrocinia rarissima: fraudem tamen caueat & decipulas emtor est necesse, nisi circumscribi velit. Polygamiam etsi non improbant, raro tamen admittunt, nisi primo matrimonio sterili. Adulteria non sunt hic frequentia, quæ tamen sunt, in solis puniuntur mulieribus. Fornicationi nulla est constituta lex, à qua tamen modestiores vltro abstinent. Diuiduntur communiter in tribus siue ordines XLIV. Secundum quos ordines gradus dignitatis singulis assignatur, nulla habita diuitiarum aut paupertatis ratione. Nam qui inter Braminos pauperrimus est, ditissimo Mercatori præfertur, & sic de cæteris sentiendum est.

Ordo Ecclesiasticus.

Primus Ordo siue Tribus est Ecclesiasticorum siue Braminorum, & veste ac signo quodam orbiculari fronti impresso à vulgo distinguuntur. Nouerunt hi artem Arithmericam exacte vnde à Mercatoribus frequenter consuluntur. Chartæ vicem iis præstant palmarum folia, quibus notas suas stylo ferreo inscribunt, atque hoc modo omnes suas disciplinas omnemque litterariam cōplectuntur. neque tamen hæc veluti mysteria cæteris tribub. cōmunicant sed sibi ipsis

bi ipsis suisque liberis priuatim seruant. In rebus Astronomicis non parum versati sunt, cum & Planetarum cursus, & Astrorum themata, & horas Eclipseon, & inde dependentes prædictiones Astrologicas nouerint: quarum quidem scientiarum tantam sibi comparauerunt opinionem, ut ne Mauri quidem siue Mahometistæ quicquam maioris momenti ipsis inconsultis auspicentur. Exemplo seruiat, quod Arabs quidam, cui præfectura in Musilipatan commissa fuerat, eam adire noluerit, sed per decem dies integros expectauerit, donec Astrologi commodam & felicem condixere horam. Sunt autem ex hac tribu lecti duo Reges, Calecutensis & Cochinenfis, de quo utroque; Bramini non parum gloriantur.

Secunda Tribus *Fangam* dicitur, & qui in ea, pariter sunt ordinis Ecclesiastici, & inferiores quidem Braminis, eiusdem tamen cum iis Sectæ. Nihil enim viuunt vel occidunt vel manducant, abhorrentes etiam à vino, butyro tamen in cibo vtuntur, cætera herbis, fructibus & radicibus contenti, à cæpis abstinent, quod in iis fibræ quædam rubicundæ ad similitudinem venarum languinearum appareant. Inferiorum subelliiorum hos sacerdotes dicere possis: curant enim ea potissimum, quæ ad cremanda siue sepelienda defunctorum cadauera spectant, velut vespillones & libitinarii. Opificium aliquod Mechanicum addiscere volentes, Sutoriam discere necesse habent. Plurimi inter hos mendicando vitam tolerant, cum suis artibus, quæ viles exiguæque sunt, alere se suosque non possint, nec aliud vitæ genus eligere.

Tertia tribus est Mercatorum, qui in tria distinguuntur genera. Primam eorum est, qui varias merces per pagos & villas colligunt, quas à rusticis paruo coemptas & in vrbes ac oppida conuectas, deinde multo pluris vendunt, vel cum aliis mercibus permutant. Secundum genus est eorum quos Danistas & Trapezitas appellare possis, suntque hi in discernenda adulterina moneta à vera & genuina acutissimo iudicio præditi, ut vel minus conspicientes nummum nequã, pronunciare de eo possint. Neque vero quisquã his inconsultis facile aurum accipiet, adeo frequens est moneta spuria in his locis suppositio. Terti sunt velut caupones & Tabernarii apud nos, qui orizam, butyrum, oleum, saccharum, mel, & cocta cibaria vendunt: & hos quidem ob acumen iudicii in omni genere & ingenii industriam à Banianis ortos puto & huc velut in nouam coloniam transplantatos. Et hi ab usu carniū aut vilius rei, quæ vixit, abstinent, neque cibi quicquam capiunt nisi prius abluerint corpus, quam quidem superstitionem cum superioribus tribubus communem habent.

Quarto loco sequitur Tribus *agricolarum*, quæ longe maxima & numerosissima est omnium. Seruiunt hi quidem nobilioribus, sed ita, ut militiã simul profiteantur. Omnibus hi vescuntur carnibus, sola vaccina excepta, quod animal illud sacrosanctum opinentur, vnde ne vi quidem aut tormentis adigi possunt, ut occidant vaccam: præterquam enim, quod sic à maioribus acceperunt, indignum factu aiunt, quod præbeat lac, butyrum, caseos, vitulos, & ad aratrum applicata terram insuper colat, vnde nutrimenta varia ad mortales redeunt. Inhumanum ergo clamitant, auctorem victus nostri victus gratia iugulare, vnde nulli homini Christiano quodcunque tandem precium offerenti, vnquam vendent vaccam, veriti scilicet, ne tam vile occidat animal.

Boga Waro dicitur quinta Tribus, id est, Tribus *Meretricia*, quæ tamen & ipsa sunt duplices. Et priores quidem tantum superiorum tribuum maribus se substernunt, contemptis inferioribus. Posteriores vulgatae sunt & populo patent. Est autem hæc tota velut hæreditaria professio, quam infelices istæ à matribus, auis & progenitricibus acceperunt, & velut successionem quadam exercent. Mater enim filiam, modo non sit deformi aut mutilo corpore, ad id educant lenocinium, ut matris in senectutem vergentis defectum suppleat, vnde viperea illa progenies nunquam deficit, tuta patrocinio legum & consuetudinum regni. Adolescentulæ adhuc choreis saltationibusque exercentur, & quia tam dispositione corporis quam teneritudine ætatis agilia habent membra, admirandis corporis flexuris adfuefiunt, quæ non tam facile describuntur calamo, quam vsurpantur oculis. Et si enim verbis gestus eos exprimere conemur, deficiet nos tamen oratio, & res ipsa multum deperdet admirationis: summam rei dicam: tanta est earum agilitas, ut circulatorum nostri, funambuli & agyræ cum illis collari rustici videri possint.

Ab his Rex aliud vectigal non exigit, nisi ut quotannis semel Golcondam conueniant, ibique suos coram ipso ludos exerceant, ubi ea, quæ agilitate membrorum cæteras superauerint, regis muneribus afficiuntur. In vniuersum autem omnes oriza & vettonica donatae dimittuntur. Præfectus loci in quo viuunt, hoc ab iis postulat, ut congregationibus publicis intersint, ibique lusus & tripudia sua populo gratis ostendant; ad alias vero solennitates, puta circūcisionem alicuius Mahometistæ vel epulum priuatorum conductæ precio veniunt. Multæ autem inter eas diuitiis abundant, & in vestitu nitidæ sunt atque sumptuosæ, serica tela ab

In secundo ordine est Tribus Fangam.

Ordo Mercatorum.

Tribus Rustica.

Tribus Meretricia.

umbilico ad pedes, alia vero etiam à vertice ad umbilicum tectæ. Quædam amiculum scapulare, quo humeros, mamillas & lacertos ad cubitum usque operiunt, gestare solent, ornantes brachia armillis aureis, quibus uniones gemmæque variæ insertæ. Ab auriculis pendentes habent Adamantes spectandæ magnitudinis, collumque preciosissimis cingunt monilibus. Digitis vero non manuum duntaxat sed & pedum aureos gemmatosque induunt annulos, & ventrem lumbosque cingulo magni precii circumdant. Capiti ornamentum nullum addunt, crines tantum in nodos ac cincinnos artificiose plicant, nativum frontis splendorem acquisito & fictitio præferentes. Et cum ad hunc modum exquisitissime ornatae sunt, corpus tamen venale habent putidissima prostibula. In visu à vaccatum carnis abstinere, reliquis sine discrimine vescuntur.

*Tribus Fabrorum.
Tribus for-
dida & in-
famis.*

Ad sextam tribum omne fabrorum genus refertur, lignarii, camentarii, ferrarii, aurifices & omne id genus, qui & inter se contrahunt matrimonia. ceteri vero opifices singuli prope per genera distincti certis trib. constituunt: puta textores, pictores, ephippiarii, tonsores, piscatores, paltores, armentarii & alii. Extremi omnium habentur illi, quos Golcondenses vocant *Piriaues*, quos si quis è superioribus tribubus contingat, totum corpus contactu illo velut inquinatum abluit & expiat. Et sane turpia hi solent obire munia, cum morticina ex urbe efferant, pelles cadaveribus animalium detrahant, cloacas exhauriant, & fæda alia obeant ministeria, neque usquam deformiores reperiuntur aut immundiores homines, quàm hi exceptis iis, qui Bonæ spei promontorium accolunt. Baiuli etiam in hunc censum referuntur qui Pallanquinos, id est, lecticas pensiles gestare solent. Quaterni fere eiusmodi lecticam, in qua homo velut in lecto, subiecto ceruicibus pulvinari, recumbit, singulis diebus per quina milliaria gestare solent: quo labore, cum assiduus sit, ita calore solis indurantur, & humeri eorum plantæque pedum incalescunt, ut Elephantum corio tecti videantur. Ad hæc sunt autem asinino huic servitio ab ineunte ætate, dum primo eorum humeri baculo graviore vel conto, deinde maiore pondere onerantur, donec lecticæ ferendæ sufficiant, consuetudine difficultatem mitigante, cum qui vitulum portare adfuevit, etiam bovem ferre possit.

*Delubra
Pagodum
qualia.*

Distinctas hæc tribus diximus: hi tamen contribules omnes, et si eandem Gentiliū superstitionem sequuntur in uniuersum, alii tamen ad hunc, alii ad alium Pagodem animo inclinant. Nec inuenta sunt Pagodum illorum delubra, quamvis tenebris squallida & obscura, cum fenestris lucisque diurnæ receptaculis penitus destituantur. Per ianuas, quæ semper apertæ patent, aliquid luminis intrat. Commodum hoc accidit viatoribus, qui spelæa illa non tam religionis ergo quam vitandæ æstus gratia de via subintrant. Est in eo delubro angustum quoddam sacellum, pro sacerdote, in quo preces suas fundit: huic si munusculum obtuleris, accenso lumine ostendet tibi simulacrum, quod fere æneum est. Et cæteris quidem anni temporibus parum his à Golcondensibus exhibetur honoris: cum vero anniuersarium aut tutelare alicuius Pagodis festum recurrit, ibi ingens hominum multitudo confluit: & alii quidē post XXIV. horarum ieiunium corpus lauant, & interim ampullas oleo plenas coram idolo accendunt: alii cum vxoribus liberisque suis tabernas irrumpunt, ibique genio indulgent, ut in nostris encæniis: cum nec mimi illic nec gesticulatores aut meretricum cateruæ desint. Agyrrarum & circumcellionum huc concursus, quorum aliqui horrendos gestus edunt: alii serpentes & colubros vasis vitreis impositos populo ostentant, quos ad concentum musicum eliciunt ergastulis suis, eosque, cum placet, denuo recondunt. Mendicorum in his festis incredibilis collunies, qui miris & apud nos inauditis artibus ad misericordiam hominum mouendam vtuntur. Infigunt enim sibi ipsis vulnera, aut inter spinas corpus volutant, vel humi fetoros defodiunt, extante solo capite, & vno alteroue brachio. Eleemosyna, quam tantis conatibus exambiunt miseri illi, vel est manipulus orizæ, vel reruncius aut minutus obulus vix enim amplius quicquam accipiunt.

*Encænia
Golconden-
sium no-
stris simi-
lia.*

Circa mediam noctem Pagodem splendidis indutum vestibus proferunt, quem promiscuum vulgus, non obseruato ordinis aut sexus discrimine, cateruatim sequitur. Ipsum Idolum præeunt instrumenta Musica, rubæ, tympana, fistulæ nec non ignes artificiosi, usque ad locum Processioni destinatum. Hinc istud ad delubrum suum reducunt, & usque ad eundem diem sequentis anni relinquunt, nihil toto illo tempore ei honoris exhibentes.

Habent Bramini in his locis lapidem rotundum, ad lati galeri similitudinem, quo supremum numen representari fabulantur, dicentes, deitatem, quæ sensibus humanis comprehendendi non possit, neque vlla certa forma aut effigie exprimi posse. Oceano Patri quatuor in anno festa agitare solent, quibus omnes accolæ ad certum confluentes locum mari se abluunt, & à Sacerdote, qui cum illis lauatur, benedictionem accipiunt, qui aquas marinas capitibus lauantium adspersens, preculasque tacitas demurmurans, abeuntibus bene precatur.

In delubris, in quibus maiores Pagodes constituuntur, etiam minora multa simulacra & imagunculae diobolarum demoniorum visuntur, narrantque indigenae, pleraque illa sacella unius vel sane paucissimorum dierum opera esse. Fundator enim somnio aliquo diabolico monitus, votum fere concepit, nihil se gustaturum, donec eiusmodi sacellum construxisset; accedente Braminorum persuasione, in talibus de properatis sacellis plus latere mysterii & diuinitatis. Nec desunt falsa his idolis miracula aut praestigiae saltim. Narrat enim Anglus quidam Mercator, vidisse se statuam humanam unius vlnae, in quam Sacerdos integrum modium orizae effuderit, quae oriza omnis velut glutine infecta simulacro illi adhaerit, ita, ut ne granum quidem delapsum fuerit. Idem Pagodem quendam ait ciathum vini vel lactis, vel aliud quodcunque vas, foramini oris admotum exhaustire solitum, nec sciri, quousum liquor ille euadat.

Est & Idolum quoddam, cui in singularibus morbis praesertim in variolis infantum & populis medendi vim tribuunt. Statua est biceps, bilinguis, quatuor habens brachia. Caetera quae de his Pagodibus eorumque stupendo ac infano apud barbaras hasce gentes cultu dici possunt, in secunda parte Orientalis nostrae Indiae quaere, ubi ea affatim descripta inuenies. Nunc ad ritus in contrahendis matrimoniis vsitatos transibimus.

Pater filio suo de futuro matrimonio prospicit, neque filius visenda sponsae potestatem adipiscitur, nisi ipso sponsaliorum die. Pater enim aliquam ex consanguineis propinquisque suis (sorore tamen excepta) filio suo absenti desponder. Nec necesse est, ut focer filiae suae dotē det, quin contra sponsus furura coniungi gemmas, armillas aureas, vestes, aliaque munera, ut est captus facultatum eius, dono mittere tenetur: nec in his stat largitionum modus: focerum insuper socrumque missis muneribus vestibulq; demulceat oportet, ipsarumque nuptiarum vniuersos sumtus ex suo depromat peculio, quae res facit, ut multi ad senectutem vsque a tam oneroso matrimonio abstineant, cum in angustia rei familiaris constituti, manuum laborib; vel negotiatione vix tantum possint acquirere, quantum in emendam sponsam requiritur, ut iam non dicam de alenda in posterum.

Contra opulentiores liberos suos matrimonii vinculo, clausula de futuro duntaxat, copulant, cum vix ad quartum quintumue aetatis annum perueniunt, felices se existimantes, qui etiamnum viui soboli suae tam eleganter prospexerint. Hi autem ad hunc modum coniugati, seorsum educantur donec XIII. vel XIII. annum attigerunt, ibi demum nuptiae magnis solennitatibus peraguntur: quarum haec fere summa est.

Nouelli coniuges leistica gestatoria (vulgo Pallanquinum vocant Indorum lingua) impositi, per urbem vectantur, praeceduntibus mimis, saltatorib; & scortis, nec non ignibus artificiosis & instrumentis musicis. Ad seniorum domicilia delati sistunt omnes gradum, & muneris aliquid a domino aedium accipiunt. Finito hoc curriculo, ubi domum reditum est, Sacerdos illos leistica digressos excipit, & panno quodam inter medios extenso, separat. Hinc preculas quasdam demurmurat, tangente interim altero alterius nudum pedem. Inde festum & epulum nuptiale instituitur, quod tri-duo integro durat: quo finito, propinqui cum sponsa domum reuertuntur. Hanc, si nimis tenera sit aetate, ad pubertatis vsque annos secum seruant: sed etsi iam matura viro sit, aliquandiu tamen secum retinent: semel enim viro innotam inuifere deinde non licet. Hinc ad maritum deducitur, qui fere in domo paterna (si Pater superstes sit) vel cum fratre maiore (si ipse sponsus maior natus non sit) commoratur, estque mira fratrum in illis locis & nobis pene incredibilis concordia, quibus eadem familia, & omnium prope bonorum communio. Defuncto marito, ad secunda vota transire mulieri non licet, etiam si infans desponsata fuerit, sed cogitur ipsa toti inferuire familiae, & perpetuo in luctu degere, neque armillas aureas, monilia aut gemmas corpore gestare licet. Si quae calcatis legib; hisce limites transgressa fuerit, indelebilem sibi totique generi & agnationi inurit maculam, unde agnati ignominiae impatientes circumuentam eam vel veneno vel alio quouis modo e medio tollunt.

Infantes suos recenter editos neque baptizant, neque circumcidunt, neque vlla alia caeremonia inittant; nomina duntaxat iis imponentes, ut plurimum ab alicuius Idoli appellatione mutuata, addita professione tribus, vel notae alicuius aut euentus notabilis, ut a caeteris distingui possit. Mulieres facilem fere partum experiuntur, ut nonnullae eodem quo peperere, vel altero die domestica obire munia possint: sed & eadem facilitate infantuli educantur, quos nudos in arena exponunt, ut se in illa volutent: sordidatos frigida perfundunt abluuntque: ad hunc modum educantur omnes, donec ad paternum opificium vel professionem apti euadant.

Vestitus virorum indecens non est; feminae opulentiores ab habitu meretricio, de quo

Matrimoniorum contrahendorum ratio.

Matrimonia Indorum onerosa.

Pracocia sponsalia.

Ritus nuptiales: Golum condensum.

Reperere coniugium ignominiosum.

Educatio infantum facilis.

Vestitus superius

*Et culeus
eorum.*

*Diuerforū
laborum
merces en-
dem.*

superius diximus, parum differunt. Viris amiculum ab humero ad umbilicum, deinceps stola linea usque ad imos pedes dependet. Crines alunt, quos & in nodum constrictos fascia alligant vel mitella tegunt. Collo torquem aureum iniiciunt, auriculis gemmas inferentes. Colore nec atro prorsus sunt, nec albo, sed fusco & ad flauum propius accedente, alii tamen aliis multo candidiores reperiuntur. Corpora plerisque procera, artus validi, in cōversatione urbani & affabiles. Mirum est, omnes opifices eadem mercede diurna operam suam vendere vel locare solere; nam & faber clauicularius, in fabricanda sera, & aurifex in concinnando torque aureo, in singulos dies non plures quam tres asses exiget. Hæc tamen merces ita diuiditur, ut duo asses hero, vnus famulo, qui laborauit, cedat, qui & eo per diem istum contentus erit. Quod si cuiusdam Thalerum vnum dederis fideliter tibi interuiet per integrum mensem, & de suo sibi victu prospiciet. Nec hoc mirum videbitur ei, qui parsimoniam illorum & tenuem viuendi rationem notam habuerit.

Narrant superioribus annis apud Indos frequenter accidisse, ut mulieres supra modum ardentes libidine, viros, quorum eas satietas cepisset, veneno interimerent, & hoc pacto adulteris ianuam aperirent. Huic sceleri obstructum fuisse, lata lege, ut vxores cum defunctis maritis vel sepelirentur, vel comburerentur. Hæc lex cum alibi, tum in Insula *Balii*, quæ Iauæ vicina est, stricte obseruatur. Apud Indos tamen crudelis ea moriendi necessitas in perpetuam viduitatem mutata fuit. Reperiuntur tamen aliquando, quæ vel tadio vitæ solitariae vel amore & desiderio mariti, impetrata à præfecto licentia, in eundem, quo mariti crematur cadauer, insiliunt ignem, credentes, animas pariter, ut in vita, ita post mortem fore coniunctas atque socias. Exemplum vnum atque alterum recitat Anglus, horum commentariorum scriptor.

*Constans
in muliere
moriendi
propositum.*

Vxor quædam textoris XXI. annos nata, funus mariti, qui à contribulibus suis cum pompa mediocri efferebatur, splendide comita & ornata sequebatur, comitata agnatis & propinquis. Ad locum sepulturae ubi venit, in cespite vitidi consedit: aderant histriones & citharædi ac cantores, quorum omnium verba illa diligenter attenteque obseruabat, suasque ad modulos actiones accommodabat. Circumstabant amici, porrectaque vettonica herba supremum vale morituræ dicebant. Dum hæc fiunt, nunciantur illa omnia Anglo, qui visendæ rei tam stupendæ cupidus, assumtis duob. famulis suis, celeriter concitatis equis ad locum illum accurrit. Hunc conspicati morituræ mulieris propinqui, veriti ne à præfecto missi essent equites, qui ipsam mutato instituto viuere iuberent, postquam ipsa mariti cadauer amplexa fuisset, repente in fossam sepulchri vtrumque prouoluentes, iniecta terra conrumulauerunt. Anglo interim aduecto, quidam ex amicis mulieris retulit, illam cum iam prope tota obruta fuisset, supremis tamen verbis gaudium suum, quod ex illa societate mortis perciperet, testatam fuisse. Reuersos domum propinquos sepulturae vehementer sibi gratulatos fuisse, quod tam piæ & honestæ faminam consanguineam nacti fuissent. At idem Anglus, aliâ inuocato subinde Idoli alicuius nomine, *Bama Narina*, in ardentem pyram, in qua maritus cremabatur se iniecit. Tertiâ vero, cui Præfectus licentiam illam aliquoties negauerat, sponte collum laqueo inferuisse. Huius mercatoris socius & popularis, cum aliquando casu ad talem tragediam delatus fuisset, miseratus vicem perituræ mulieris, stricto gladio agmen irrupit, perterritosque cæteros fugere coegit, manente sola muliere, quæ timorem nullum præ se ferebat. Hanc hortatus Anglus ut viueret, se à funesto propinquorum consilio eam liberasse opinabatur. At illa, non de suorum sed sua voluntate se id facere, respondit, & spectante vindice ac sospitatore suo in rogam insiliit.

*Adamantum
fodinam
casu reper-
ta.*

Verum nos omissa hac insania, quibus diuitiis hoc regnum abundet, videamus: ubi primo occurrunt nobis præ aliis rebus dicendi Adamantes, qui hic maiori copia quam vllibi per totum terrarum orbem, vno quidem loco, eruuntur. Fodinam hatum gemmarum casu reperi tam fuisse narrant, hoc modo. Caprarius quidam pauper & egenus, dum gregem suum pascit, vidit iacentem humi splendentem supra modum lapillum, quem ignarus quid esset, sustulit, secumque domum portauit. Esuriens autem, cum non haberet quo latrantem placaret stomachum, ingressus Tabernam cauponi lapillum pro prandio dedit. Cum ne hic quidem, quid esset, satis intelligeret, paruo precio Adamantem vendidit. Et iterum tertio & sic deinceps, donec lapillus iste in manus cuiusdam gemmarii incidit. hic cognito thesauro, non destitit inquirere, donec ad caprarium delatus, locum etiam, ubi gemmam illam reperisset, didicit. Interea delata fama ad aulam, Rex profectus ad collem istum fodinam Adamantum opulentissimam inuenit, statimque sibi locum vendicauit collocato ibi præsidio militum. Sparso rumore tanti Theauri, ab omnibus Orbis partibus mercatores aduolauerunt, & ita Adaman-

damantes illi Golcondenses per omnes Mundi regiones distracti fuerunt. Distat autem fodina ista, uti Angli, qui eam viderunt, referunt CVIII. miliaribus ab Vrbe Musilipatana Italicis, quod iter omne syluis ac inuiis solitudinibus occupatum est. Videntur hi apud Præfectum loci aliquot Adamantes ultra fidem nostram magnos, inque iis vnum XXX. caratas pendentem, imperfectum tamen & maculis liuidum: Aiunt autem perpetim XIII. hominum millia in fodinis illis laborare, & alios quidem fodere, alios vero exhaurire terram effossam, tertios eam dilatare ad IV. vel V. digitorum crassitiem, ut sole exsiccare penitus possit. Ad hunc modum indurata terra & comminuta per cribrum mittitur, crassa & glebosa materia in incerniculo remanet, in sabulo excusso reperiuntur gemmæ. Euentus hic non semper respondet labori, cum aliquando multos, sæpius paucos, interdum nullos omnino reperiunt lapillos, pro abundantia vel inopia venæ, quam odore dignoscunt, magis tamen colore, cum aliquando rubicunda, aliquando flaua, interdum alba instar cretæ & sabulosa terra se offerat.

Fodina illæ non sunt, ut apud nos per Europam, subterraneæ, & recta linea in humum depressa, vectibusque ligneis ac truncis suffulta, sed ab summo, spacio ingenti hiant, in formam quadratam, descenduntque ita ut paulatim angustiores fiant. Quod egerendum est, non trochleis funibusque aut aliis machinis tractoriis, uti apud nos, eruitur, sed ordine dispositi homines sedent in anteriori prominentiisque, & imus acceptum à fossore cophinum illi dat, qui supra ipsum sedet, hic rursus superiori, & sic deinceps, donec humus egesta ad hunc modum per manus tradita in lucem efferatur. Putat Auctor noster, hoc inscitia potius & defectu iudicii fieri quam vlla ratione, cum hæc omnia laboriosiora multo sint quam apud nos, ut vel pueri iudicare possunt, quibus metallifodinarum nostrarum rationes vniuersæ cognitæ sunt. Sitæ est hæc Adamantum Fodina iuxta fluvium quendam, *Christena* ab Indis dictum: cumque locus ille prope ignotus, vepribus ac dumeris olim omnino oblitus fuisset, nostro tamen ævo tam frequenter habitatur, ut ad C. millia hominum ibi commorari credantur, fossores, mercatores, caupones, opifices alique, connumeratis pueris & mulieribus. Reperiuntur hic omnia ad vitam necessaria, sed magno emenda precio, cum vicini montis sterilitas in causa sit, ut alimonia omnis aliunde petatur & satis longis itineribus huc conuehatur. Elocavit hanc Adamantifodinam Rex Golcondæ Aurifici cuidam, pro CCC. millibus aureorum nummorum Pagodensium annuorum, reservatis tamen sibi omnibus Adamantibus, qui decem Caratas pondere superarent. Ne autem fraus interueniat, horrendis exemplis idem Rex in delinquentes animadvertit, constitutis custodibus, & satellitibus suis, qui omnia quæ fiunt, diligentissime rimantur. Hac severitate tamen & vigilantia caueri non potest, quin multi Adamantes, & quidem è nobilioribus furtim subtrahantur, & exteris mercatoribus vendantur.

Anno à n. C. MDCXXII. Matrix illa Adamantum occlusa est edicto regio, sub motis omnibus fossoribus, & interdicta ulteriori peruestigatione. Suspicati fuere quidam, ideo factum, ut ingens gemmarum illarum vis venderetur, & ulterior fossio in tempus commodius aut magis necessarios usus referuaretur. Qui tamen plus sapere videbantur, aliam videbant subesse causam, quod nempe Magnus Mogol, audita gemmarum illarum vbertate & magnitudine, misso Legato prægrandem Adamantem (quem fama duplo maiorem fecerat quam reuera erat) à rege petisset, qui ut illum placaret, aliis donis precii immensi Monarchæ illi satis fecit. Paulo post enim hæc fodina iterum aperta fuit.

Crytalli præterea magna in hoc regno reperitur copia, aliorumque lapillorum pellucens, nec non & diuersi generis gemmæ, Topazii, Gagathes, Amerhysti, Granati alique. Ferri & Chalybis plurimum in hoc regno effoditur, & in vicinas prouincias effertur. Aurum vero, & argentum, & æs hoc solum ex sese non gignit.

Non possumus hoc loco præterire, quæ de *Bezoar* lapide Angli retulerunt. Esse in parte quadam huius regni magnam caprarum copiam, penes quas lapis iste Bezoar inueniatur: unde & plurimas earum animantium mactari, non tam ut pelles & carnes earum vñibus humanis cedant, quam ut lapides illos Indi adipiscantur. In vnaquaque enim vnum vel duos, aliquando tres eiusmodi lapides oblongos rotundosque inueniri, quanquam hi illis cedant bonitate, qui à Persis ad nos adferuntur. De generatione autem illorum lapidum tale nostri homines ceperunt experimentum. Capras quatuor ex illo loco abactas, ad diuersa pascua, quinquaginta circiter miliaribus Italicis inde distantia transtulerunt. Et duas quidem cum statim interfecissent, lapides istos in iis inuenerunt. Tertiã post octiduum mactauerunt, & iam euanescente incipientem deprehenderunt lapidem. Quarta, cum per mensem vnum ibi pasta fuisset, mactata non modo lapidem ex se dedit nullum, sed etiam nullum vllius eiusmodi

H

Fodina imperfecta strata.

Precium locationis huius fodina.

Fodina Adamantium claua.

Aliarum gemmarum copia.

Lapis Bezoar Orientalis.

lapil-

lapilli vestigium ostendit. Vnde non sine ratione collegerunt, certas qualdam herbas, quas nullibi præterquam in illa regni parte nascuntur, generationis illorum lapidum causas veras atque genuinas existere.

*Cetera
bona huius
regni.*

Texuntur insuper hic linteamina optima, quæ ipsi *Callicoes* vocant, subtili stamine, & ob id in precio habita. Lintus *Coromandela* Pictores præstat totius Indiae peritissimos, cum hic omnis generis pigmenta multo præstantiora quam alibi reperiantur, inprimis lapis cæruleus, quem vulgo in miniatorum pergulis *Indicum* appellant. quin & Tabacum herbam illam fumosam, qua olim caruerunt, iam hic plantant: quanquam non magnarum esse virium credatur, quod simpliciores hi Indi fucum & sophismata nescientes, folia eius herbae in sole tantum exsiccent.

CAPUT XX.

PERIOCHE.

Describuntur Regna Orientalis India, quæ adhuc restant, Bengala, Arecan & Pegu.

*Regnum
Bengala
fertilissi-
mum.*

*Merces
Bengalen-
sium.*

VBI desinunt termini regni Golcondæ versus septentrionem, ibi regnum *Bengala* incipit, quod nostra quidem tempestate sub Magni Mogol dominio constitutum est, vnde rex Golcondæ fines limitesque regni sui firmissimis præfidiis munit, quorum, ut & intercedentiû fluminum beneficio, à vicino tam potente & oneroso tutus esse potest. Est autem regnum siue Provincia Bengalenfis totius Orientis fertilissima, plurimisque rebus preciosis abundans. Digressa hinc quotannis classis minorum nauium Golcondam in portum intrat; quarum nauium structura simplicissima est. Tabulae enim lignæ fune è cortice nucis Indicae contexto colligantur, ut clauus aut aliud ferramentum in iis locum non inueniat. Merces quas adferunt, hæc ferre sunt. Gummi, saccharum, piper longum, Syndones, butyrum, mel, cera, linteamina, panni Xylinei, sericum crudum, storeæ, è corticibus arborum affabre contextæ, aurea variegata, & alia, quæ à Golcondensibus experiri nouerunt, vnde abundantiam earum aliarumque rerum in regno Bengalenfi facili coniectura assequi possis. Cōfluunt huc multi Lusitani, vel ære alieno oppressi, vel ob vitam scelerate actam, carnificem metuentes, quærentes impunitatem, cum ibi exulibus sine lege & religione viuere liceat, affluentibus insuper omniû rerum etiam ad voluptates abundantia. Ut breuiter multa complectar, habet in hoc regno locum prouerbiū de quibusdam Italiae principatibus & prouinciis iam olim pronunciatum: *Bona Terra, Mala Gentes*. Apud omnes enim Indos hoc creberrimis circumfertur prouerbiis, viros quidem fures & latrones esse, mulieres vero meretrices & scorta. Hic est amplissimus ille sinus, in quem fluiuiorum omnium celeberrimus Ganges influit, qui ut plerique fluiui omnes, qui hunc sinum ingrediuntur, crocodilos aquis suis vehit. Hos tamen multi Indorum, inprimis portitores, qui traiciendis ex vna ripa in alteram scapharum beneficio hominibus vitam ducunt, ira veneficiis aut incantationibus obstupescere nouerunt, ut nauigantibus nihil quicquam noceant. Quo pacto autem incantatio illa perficiatur, narrat Angelus noster adducto exemplo. Aitenim se, cum iam ad fluminis ripam venisset, paratus confendere cymbam, vasta mole corporis crocodilum vidisse, qui è ingressus aquas iuxta cymbam natauerit, perterritis omnibus qui ea vehebantur. At nautam usque ad genua se demississe in undas, sublatoque altero crure nescio quid obscuri demurmurasse, & interim funem septem nodis connexum de vicina rupe suspendisse: inde magna fiducia cymbam vel potius pontonem à litore amolitum fuisse, & traiecisse fluiuium, crocodilo in vestigio manente, & aperiendi oris facultate omnino destituto. Peracto cursu nautam celeriter eo rediisse, nodosque soluisse, quod diceret, si crocodilum illa incantatione perire contingeret, veneficia sua deinceps vim nullam habitura.

*Arecan-
gnum.*

Bengalenfi regno vicinum est *Arecanum*, eiusdem prope cum hoc fertilitatis. Rex ipse Idololatra est & Gentilismum sequitur, in cibis tamen capiundis nullum aut exiguum habet delectum. Solet autem quisque Rex Arecanus sororem suam, si quam habet, matrimonio sibi iungere, sic vetustissimos primosque mortalium fecisse asserens. Et sane negari non potest, quin Adami filius sororem suam uxorem habuerit. Exteros hic rex magna comitate excipit, cum Mahometistis, Arabibus & Persis liberum sit, sua cuique religione perfrui: idemque sapius Anglos Batauosque ad exercendam in regno suo mercaturam vltro inuitauit, quanquam neutri horum id è re sua futurum hæcenus existimauerint. Diuturnum fuit inter Magnum Mogol & hunc Regem bellum, & ancipiti fortuna gestum, ut neuter quiesquam inde lucratus fuerit, neuter

nenter etiam multum detrimenti acceperit, cum nunquam inter eos aperto Marte concurrerit. Habuit Rex Arecanus in exercitu suo Hollandos quosdam, quibus ob bonam eo bello præstitam operam & præmia & priuilegia non contemnenda largitus est.

Arecano regno vicinum est *Peguense*, solum habens fertilissimum quanquam bello, fame & pestilentia atrocissima exhaustum, vires vix recuperare possit. Oppida enim prope desertæ ciuibus, rarissime habitantur, & agri colonis ferme vacui sunt: vnde proposita lege capitale est, mulierem extra regni fines abducere, contra iis qui scæminas adducunt, præmia cõstituta sunt. Ipse Rex Peguanus Ethnicorum Idololatriam sequitur, in ceremoniis ritibusque sacris eundem cum Regibus Siamensi & Arecano errans errorem, etsi omnes hi superstitiones suas à Chinenfibus accepisse videntur: Chinenfibus enim & eorum progenitorib. omnia hæc regna olim paruerunt, qui & vsque ad Insulam *Madagascar* dominati fuerunt. accedit habitus corporum & similitudo morum, à Chinenfibus non multum discrepans, vnde magis persuademur.

Anno A N. C. MDCXIX. Rex Peguanus Anglos qui apud Musilipatanam commorabantur, muneribus missis atque litteris ad urbem suam inuitauit, vt ibi negociarentur. Cum autem Rex ille sæuis sit moribus, parumque hæcenus comitatis exhibuerit peregrinis, quos intra regni sui limites velut captiuos detinere solet, vt nisi ipso consentiente digredi inde nõ possint: cumque promissis pactisque stare nihil sibi necesse arbitretur, Angli & Hollandi petitiones eius hæcenus spreuerunt.

Tarnasseri vrbs est & regnum Peguano vicinum, angustum quidem & Regi Siamensi subiectum. Non possum quin hoc loco recitem rem miram, nec à multis duntaxat mortalib. mihi narratam (ait Anglus noster) sed & oculorum experimento compertam, scrophas in illis locis sine coitu masculi concipere solere & numerosos parere porcellos, eosque eleganter producere, vnde tanta in agro illo suum copia. Cætera quæ huc pertinent, in superioribus enarrata sunt.

CAPVT XXI.

PERIOCHE.

Absoluta descriptione regnorum & Insularum, potissimum tamen Continentis Orientalis Indiæ, transitus fit ad res Persicas.

NON fugit nos, amice Lector, quam longe absumus à perfecta & omnibus numeris absoluta omnium earum regionum, quæ Orientalis Indiæ nomine censentur, descriptione, cum nobilissimas Insulas, Iauam vtramq; Taprobanen, Gilolon, Moluccas, Luconias, aliasque ne attigerimus quidem: sed si consideraueris nos hunc in eum duntaxat finem contexuisse Syllabum, vt ea quæ superioribus rerum Indicarum commentariis, quos ante plusculos annos publici iuris fecimus, inserta non fuerunt, hoc velut supplemento illis adiiceremus, cum pleraque proximorum annorum sint: facile, vt speramus, indulgebis nobis veniam. quid enim attinet cramben recoquere, & actum agere? noua non vetera scribere voluimus. Quanquam quæ Insulas illas Orientalis Oceani concernunt, si quæ proximis annis obseruatione digna acciderunt, ea lector ex narrationibus nostris susceptarum in eas partes nauigationum discere poterit, quas in secundum librum, post descriptiones Topographicas, reiecimus, & ideo te, Lector, eò remittimus.

Nunc cum ad occidentem vicinos habeat Magnus Mogol, Indorum Monarcha potentissimus, Persas, ad Orientem Sinas; de iis prius decemus. In rerum autem Persicarum enarratione ita versabimur, vt prius communia quædam, in primis discordiarum inter hos & Turcas causas; deinde cætera & specialiora videamus.

Igitur Saraceni, quia ante trecentos annos, & quod excurrit, in Persidem facta irruptione, torum sibi subiecerunt regnum, Caliphas suos, qui Reges pariter & Pontifices fuerunt, apud Bagadetum sibi constituerunt, successores eos appellantes magni illius impostoris Mahometi. Multis tamen annis post *Ismael Sophus*, cum regnum virtute & armis sibi acquisiuisset, eam Saracenorum sectam, quæ Halyn & eius interpretationes amplectabatur, in Persidem introduxit & vi ac sanguine stabiliiuit. Aitna autem Persæ, Halyn hunc Mahometi generum fuisse, & ab eo Alcoranum siue Legem Saracenicam accepisse, quanquam & agnatus eius &

Regnum
Pegu.

Sues sine
coitu pra-
gnantes.

Institutū
& ratio
huius scri-
ptionis.

Transitus
à rebus
Indicis ad
Persicas.

*secta varia inter Ma-
hometi-
stas.* consanguineus iam ante fuisset. Est autem tanta Persarum in retinendo dogmate illo Halya-
no pertinacia, ut suos solos Paradisi incolas futuros palam dicant, ceteros omnes ad inferos
detrudendos.

Ipsi se igitur *Sias*, id est religiosos appellant, quanquam vice versa à Turcis & Arabibus
Raffadin id est, sine ratione vocitentur. Sunt tamen inter Saracenos etiam tertii quidam *Muta-
zelli* vulgo dicti, qui vtriusque Prophetæ, Mahometi & Halys dicta leuiter æstimantes, ratio-
ne omnia & argumentis probari, non autoritate volunt. Pleraque interm casu ita vt fiunt,
euenire, nihil diuina prouidentia gubernari opinantur. Quarti *Emozaidi* dicti, ita per leges
Alcorani grassantur, vt quæ parum placent, eradant deleantque, *Zaidi* cuiusdam, qui filius fuit
Hochemi, minoris fratris Halys, amplectentes interpretationem. Et horum secta potissimum in
Æthiopia, ad fines Imperii Abexinorum dominatur.

*Capita Re-
ligionis
Persarum.*

Cæterum operæ precium existimamus fore, si Persarum ritus & de rebus diuinis sen-
tentias, in quibus à Turcis & Arabibus differunt, recitemus. Aiunt igitur Persæ, Deum au-
ctorem & opificem esse omnium rerum bonarum: diabolum vero malorum omnium. Hoc
videtur absurdum Arabibus, qui dicunt, ita duos Deos fore. Persæ Deum æternum esse aiunt,
legem vero eius in tempore latam esse. His respondent Arabes: cum Lex aliud nihil sit, quam
Dei & proprietatum eius explicatio & præconium, ideo eam pariter esse æternam. Persarum
sententia est, beatas defunctorum animas in cælo Essentiam Dei, qui spiritus sit, contemplari
non posse, misericordiam tantum, bonitatem cæterasque eius virtutes conspecturas. Arabes
contra & illas, & ipsum Deum in Essentia sua ab his visum iri prædicant. Narrant Persæ, eo
tempore quo Mahometus legem suam concepit, animam eius ab Archangelo Gabriele in
cælum eleuatam fuisse: Arabes corpus pariter cum anima subleuatam. Persæ dicunt Halyn
& Fatemam & duodecim eorum nepotes supremum super omnes Prophetas locum obtine-
re. Limitant Arabes, & dicunt, super ceteros mortales, non item super prophetas.

Persæ ter adorandum quotidie Deum affirmant, sub ortum Solis, sub meridiem & oc-
casum, Arabes id quinquies in die fieri volunt. Persæ Halys & qui eum sequuntur, interpre-
tationem cæteris præferunt: Arabes Halyn in multis errasse contendunt. Sunt & aliæ plures
differentiæ, ex quibus intelligi potest, Persas à Turcis non tantum super successionem Maho-
meti dissidere, sed & super plerisque in fictitia illa Theologia & doctrina capitibus: vnde non
tam leuis inter illos est, ut quibusdam videtur, discordia. Gliscit autem & augetur quotidie
dissidium illud, subinde pluribus pullulantibus controuersiis, ut vix vlla conciliatio sperari
possit.

*Summus
apud Per-
sas sacer-
dos.*

Summus Persarum Pontifex & Sacerdos maximus, quem ipsi sua lingua *Mustard Dini*,
siue Principem Legis appellant, in vrbe *Casbin* residet, polletque eadem inter suos auctoritate,
qua inter Turcas & Arabas is qui *Musti* dicitur. In aliis vrbibus sparsim habitant minores in-
terpretes legis, qui Magni illius velut suffraganei sunt, quanquam non ab illo, sed à Rege eli-
gantur. Rex enim ipse, sicut iubente Lege Mahometi & Halys, sacerdos simul esse debet, vnde
& superiorum temporum reges *Caliphæ*, id est, vicarii Dei dicti sunt. Hac tamen lege non ob-
stante Ismael Pontificatum Maximum in alium transtulit, ut ipse successoresque negotiis Im-
perii rectius vacare possent.

*Odiū inter
Persas &
Turcas ob
religionis
differentiā.*

Porro differentia ista religionis inter Turcas & Persas causa est ingentium inter istas
gentes inimicitiarum, ut nec matrimonia facile inter eas coalescant, nec intercedant merci-
monia: & cum in apertum bellum simultates eæ eruperunt, induciæ non diuturnæ aliquan-
do fiant, pax vero stabilis & firma nunquam. Baiazetes, magnus ille Turcarum Monarcha cir-
citer ducentas domos cum habitatoribus hac Persarum secta imbutos Constantinopoli exuri
iussit, edictoq; publico omnes eadem infectos hæresi ex omni suo imperio furellauit. Con-
tra Ismael Sophus rex Persarum, in odium Turcarum & Ottomannici nominis cōtemptum,
prægrandem porcum inter sordes aluit, eiq; nomen Baiazethis imposuit. Cum Solimannus
Turca in reditu ab Amasia Constantinopolim peteret, diuertit in ædibus cuiusdam illustri-
viti, qui Persarum profitebatur religionem. Hic digresso Imperatore totam domum variis
suffumigationibus & odoramentis lustrauit, & velut impuram factam expiauit. Solimannus,
vbi hoc rescivit, hospitem suum extemplo trucidari, & Domum eius funditus euertere iussit.

*Vide de his
omnibus
Archonto-
logiam Go-
tofredi ubi
omnia la-
tius pertra-*

Neque vero factio ista Halycolarum Persiam tantum occupauit, quanquam hic prin-
cipaliter habeat sedem suam, sed & ad confinia Indorum seipsi, & ipsa Arabia mediterranea
inuasit. Nam duo ex discipulis *Aidari*, *Chasan Scheliphas*, qui deinde *Cuselbas* appellatus est, &
Schah Culi, postmodum *Techellu* dictus, cum occiso Magistro à Rege Persarum in Armeniam
minorem ad Antitaurum Montem profugissent, cuius ima cauernis & rupibus confragosis,
habitationi tamen humanæ aptis, plena sunt: vitam solitariam in perpetua contemplatione
exege-

exegerunt, contenti radicibus & fructibus terræ spontaneis. Primi qui eos obseruauerunt, *data inu-*
opilionēs & armentarii fuerunt: quos, secuti rustici & coloni, quibus austerum eorum viuē-
digenus res peregrina erat, in cultu & admiratione eos habuerunt. Ad Baiazethem ubi res
ea delata fuit, motus pietate in eos quotannis stipem eis & alimoniam misit: hinc cæperunt
Eremitæ illi vaticinari, & futuram fortunam ex lineamenti faciei & manuum intetroganti-
bus prædicere. Protracti ergo in lucem, & in pagos & oppida deducti, doctrinam Halys se-
cundum interpretationem Aidari populis proposuerunt, discipulisque ac sectatoribus suis
fascias rubeas, quibus operimentum capitis cingerent, in signum professionis suæ tradiderunt:
vnde à Turcis *Cusfelbas*, id est, *capitia rubra* appellati sunt, creuitque in eum modum hæc super-
stitio, ut breui temporis spacio omnia rubris pileis plena viderentur.

Iam autē numero, tantum sibi sumebant audaciæ, ut ad Nundinas in Attalia ciuitate
Minoris Asiæ, ad X. millia conuenirent, ubi occiso Magistratu oppidi coniurauerunt omnes,
nunquam se ab ista religione discessuros, etiamsi sanguis cum vita profundendus esset, addi-
tis horrendis execrationibus in secus facientes. Sed & Prophetæ eorum vitam æternam ma-
gna confidentia pollicebantur omnibus suis sectatoribus, contra sentientes diris & anathe-
mate percutiebant. Hinc Ismael Sophus, seu amore seu metu eorum impulsus, aliquot equi-
tum turmas eis auxilio misit, ut in tantum excreuerit eorum potentia, ut solus Schah Culi Te-
chellis exercitum ducentorum millium post se traxisse scribatur. Aduersum hos cum Baiaze-
thes duos duces cum validis copiis misisset, uterq; à Techelli cum copiis suis cæsi profligatiq;
sunt. *Corcutus* Ottomanni filius à patre cum exercitu in eos missus, manus cum iis conferere
ausus non est.

Et si autem successu temporis confluges illa hominum à Turcarum exercitiis, aliquot
præliis victa, & ad Antitaurum Montem se recipere coacta est, profligato Chasan Schelipha,
& Techelli ob ingentia maleficia igne combusto: Secta tamen eorum siue doctrina, in Asia &
Africa tantas radices egit, ut ad hunc usque diem à Turcis, summa diligentia in id genus
inquirentibus, extirpari non potuerit.

Neque tamen inter ipsos Persas super religionis capitibus per omnia satis conuenit (ad-
eo sæcunda est errorum & discordiarum mater) cum inter se magna animorum contentione
digladiantur, quisnam filiorum Halys maximus fuisset. Narrat Anglus noster, vidisse se
apud Ardouillam ciuitatem tumultum cruentum eo nomine excitatum, cum duo ci-
ues de ea re disputassent, ut circiter III. millia mortalium concurrerint, fueritque clauis
lignis & pugionibus res acta, non sine cæde aliquot hominum ex utraque parte. Nec id no-
uum esse ait, cum subinde tales contentiones in cæteris quoque urbibus homicidiis & suppli-
ciis terminentur.

Ipsi Persæ, et si quot septimanis bis capillos capitis abradunt, in vertice tamen longum
cincinnum relinquunt, persuasi, illis capillis se arreptos in cælum subleuatum iri. Precantes
in Austrum conuertuntur, quod in extrema Arabia *Medina Talnabi* sit, in qua Sepulchrum
Mahometi. Iter facientes, cum hora precum venit, ab equo desilientes, genibus humi positis
abiectisque armis precantur, semper tamen facie in Meridiem conuersa.

Quæ sit formula apud ipsos iurandi, manifestum sit ex iuramento, quod Abas Rex Per-
sæ nouissimus præstitit in hunc modum. Cum enim ante acceptum Diadema prodicionis ac-
cusatus fuisset, iurauit per Deum creatorem, qui aerem dilatauit, & super fundum maris rer-
ram stabiliiuit, qui cælum stellis ornauit, qui aquam diffudit & ignem composuit, & vno verbo
ex nihilo omnia creauit: Per caput Halys Prophetæ, per doctrinam & legem Mahometi, se
ab isto crimine immunem esse. Ebrietatis vicium detestantur Persæ. Antequam Persæ Chri-
stianorum artibus & auxiliis usi fuerunt, Impuros illos & pollutos habuerunt, nunc vero
beneuolentia complectuntur.

CAPVT XXII.

PERIOCHE.

*Antonius Schirleius Anglus, Regis Persarum ad Reges Christianos Legatus, quæ mira &
obseruatione digna in Persarum regno viderit, enarrat.*

Cum autem magna pars illius beneficii, quo Christiani per Regnū Persarum hætenus ga-
uisci sunt, & in præsens usque tempus lætantur, Antonio Schirleio, Equiti Anglo accepta
H 3 ferenda

Anglus
pro Rege
Persarum
Legatione
fungitur
ad Chri-
stianos.
Sancti a-
pud Persas
quis

ferenda sit, qui adeo approbavit regi illi fidem industriamque suam, ut hoc potissimum ad Reges Christianos Legato is vri voluerit; non erit alienum ab instituto nostro, quæ cum primis miris Antonius in Perside videri obseruaueritque, ex eius commentariis huc referre, facto initio à rebus Persarum (ut ita loquar) ecclesiasticis.

Persarum Sacerdotes, inquit Schirleius, vestitu habituque à cæteris vel parum vel nihil differunt. ter Tempia siue Oratoria sua ingrediuntur quotidie, mane, meridie, vesperi: vbi populo quædam ex Lege Mahometi prælegunt, addita explicatione ex interpretatione Halys. Sunt inter eos quidam, quos ipsi *Setes* appellant, id est, *Sanctos*, quod vel ipsi vel patres eorum spontaneam peregrinationem ad Mechem, vbi Mahometi monumentum ostenditur, susceperunt. His non secus plebei homines, ac oraculis credunt, etsi sæpius in mendaciis deprehendantur. Radunt hi totum caput etiam verticem, ad vtraque tempora tantum cirrhos aliquos relinquentes. Apud Sammachium oppidum vidit eiusmodi hominem Antonius noster, grandævum iam, cana barba & promissis circum tempora capillis, insidentem sepulchro, toto corpore nudum, nisi quod pudenda linteo velasset. Hunc rogatum, quid faceret? respondisse ait, per uigilium agere pro mortuo patre. Quærenti iterum Anglo, ecquis esset ille pater? dixisse: *qui proximum diligit, & nulli iniuriam facit*. Deinde intenso in sepulchrum digito hæc addidisse verba: cum isto, qui sub hoc quiescit tumulo, triginta annis vixi, eum ne mortuum quidem deseram, hunc breue sequar, & in idem sepulchrum condi volo. Mundum & omnia mundana, quorum me tædium cepit, odi ab hoc loco nec viuis nec mortuis auferri cupio.

Assambeium cum exercitu in Armeniam proficiscentem, inquit Schirleius, comitatus sum usque ad oppidum *Herem*. Ibi vidi eiusmodi Sanctum, qui collocata ante se aliquot vasa fictilia, cum incantationes nonnullas protulisset, baculo fregit. Assambeio sciscitanti respondit diuinus ille: sic tu cōfringes capita inimicorum tuorum. Etsi autem non displicuit viro varicinium, dubius tamen de veritate euentus, custodiri prophetam iussit & interim liberaliter haberi, donec ab expeditione illa reuersus fuisset.

Impositura
mirabilia
viri detecta.

Alius toto corpore nudus apud Taurim urbem discurrebat, suas populo obtrudens superstitiones. cumque iam magnam technis suis sibi conciliauisset auctoritatem, ut augeret famam miraculorum suorum, in angustum ergastulum, quod in ipsis vrbis mœnibus erat, se inclusit, obserato diligentissime ostio. Ibi cum XL. dies sine cibo potuque, ut opinabantur, exegisset, tandem prodit obstupescens omnibus. facto concursu populi, quidam cæteris sagacior coctæ carnis odorem sentire sibi visus, rem ad Sultanum detulit: qui vatem cum discipulo quæstionibus subiici iussit. Vidi tormentorum acerbitate facti sunt fraudem. Vatem illum inclusum per angustum foramen antri quotidie iusculenti aliquid, nonnunquam & buccellas coctarum carniū accepisse. Sultanus offensus nebulonis fraudulentia, & Magistrum & discipulum exquisitis suppliciis necari iussit. Summam hi votorum omnium suorum & perfectæ sanctitatis culmen in eo ponunt, quod dicunt, deseruisse se sceleratam hominum consuetudinem, exiuisse se è mundo, valedixisse se mundo illi immundo, in quo non ut inquilini, sed ut hospites hæctenus vixerint: quæ cum dicunt faciuntque, quibus apud nos simillimi sint, non est obscurum.

Exequia
mortuorū.

Defunctis vita hoc potissimum modo exequias peragunt. Ad tumulum sepulcri vbi se Sacerdos confert, magna multitudo hominum vriusque sexus concurrat. ibi positis cereis ardentibus Sacrificis aliquid supra ipsum tumulum è libro suo legit, & preculas quasdam memoriter recitat, sepulcrum aqua lustrali conspergens. Peractis ceremoniis epulum datur consanguineis, & quod reliquum est diei hilariter sumitur. Cæmeterium amplissimum est, ut quod III. millia passuum ambitu suo complectitur. Viæ quibus ad id eundem est, vtrique mendicantibus obstitæ sunt, stipem pro salute defuncti magno clamore rogantibus. Qui defunctis lapides erigunt præter nomina mortuorum nihil in eis inscribunt inculpuntve.

Miracula
naturæ.

Miracula Naturæ, quæ Antonius noster in Persarum regno obseruauit, & ab aliis fortasse perscripta non fuere, hæc sunt. Iuxta Bacchum oppidum fons est, in cuius summa aqua oleum suauissimi dulcoris fluitat, sine defectu venæ illius oleosæ, quod oleum in remotissimas exportatur regiones. Prope Sammachiam urbem alius fons est, picem liquidam fundens, picandis nauibus optimam, qua Angli non semel cum fructu vsi sunt. Circa hanc urbem & vicinospagos atque oppida magna certo anni tempore oberrant vulpium agmina, ut aliquando ducentæ aut plures simul conspiciantur, quæ & vlulatus horrendos ad terrorem colonorum tollunt. Vaccæ ibi partim nostris similes, partim multo maiores, sed macilentæ, quales Pharaonem Ægyptium per somnium vidisse accepimus: Gossypio agri per totam prope Persidem abundant, quod quo pacto crescat, alii iam ante satis accurate perscripserunt.

De forma Reipublicæ Persicæ & eius regni gubernatione, ut quidem ipso præsentē fuit hæc ex Antonii Schirleii annotationibus, breuitatis studiosi, excerpta huc transcribere volumus.

Postquam *Abas* Persarum Rex variis turbis laborare regnum suum, & infinitas inde nasci confusiones animaduertit, volens tranquillitati & ocio suorum consulere, animum ad ferendas nouas leges & mutandos veteres satrapas atque præfectos substitutis melioribus, adiecit. Constituto ergo certo die omnes suos Mirzas, Chanos, Sultanos & Begos, id est, Duces, Principes & Barones suos ad Urbem Casbin conuocauit, proposito se uero edicto, ne quis quacunque de causa abesset. Quibus præsentibus, omnibus regni sui subditis ac ciuibus triennii immunitatem ab omnibus tributis, vectigalibus & exactionibus indulgit, *Haldebegum* vero, virum auctoritatis & consilii plenum, & in administratione reipublicæ versatissimum, Primum Vezierum creauit, eumque proregem totius Imperii Persici pronunciauit. Huic insuper mandauit, ut assumpto *Scha Hamadagore* socio, cum aliquot equitum turmis per vniuersum regnum discurrens, grassatores, latrones & seditiosos opprimeret, ubicunque posset. *Olongolio* vero Purpurato nouum Titulum *Chani* adiecit, eidemque sigillum regium commisit. *Bastanam* regio cubiculo præfecit, *Churchibassam* autē supremum militiæ ducem salutauit. Præterea idem *Abas* Rex unicuique Prouinciæ nouum Præfectum dedit, additis duobus iudicibus, Thesaurario vno, Secretario vno, scriba vno, duobus aduocatis & præside iudicii. His ex arario regio stipendia constituit. Nec his omnibus contentus ipse singulis diebus Mercurii pro tribunali sedens, litigantium controuersias attentissime audiebat, & ius dicebat, singulare iustitiæ ostendens desiderium & studium, ut cum laudatissimis in hoc genere regibus comparari possit.

Abas Persarum rex corrigit statum regni sui.

At *Ferat Chanus*, quem præstita fides & in regem officia superbum effecerant, iniquissimo animo ferebat, prælatum sibi in suprema regni Satrapia *Haldebegum*, erepta sibi insuper Præfectura *Geilanensis*: inito igitur cum Prorege Mediæ & Gubernatore *Tairris* urbis fœdere, in perniciem regis conspirauit, multosq; ex popularibus in suas partes pertraxit. Satis quidem hæc mature *Oliuarius Chanus* ad regem detulit, sed fidem non inuenit, quod hæc odio *Ferati* dici & inuidia arbitaretur. Interea *Feratus* *Corazonis* regem (prouincia hæc est Persidi vicina) in Persam concitauit, pollicitus, si res ad prælium deuenisset, se ei omnes Persarum copias in manus traditurum. Paruit ille, conscriproque celeriter exercitu, improuisus in Persidem irrupit. Contra hunc rex Persæ XXX. millia militum expeditorum misit, quibus *Ferat Chanum* præfecit, præmissi fuerant DC. equites ad exploranda hostium consilia. verum hi à *Corazonibus* prope omnes concisi sunt, paucis fuga elapsis. Rex, cum quid fieret ex concitato puluere colligeret, imperauit *Ferat Chano*, ut laborantibus suis sine mora suppetias ferret, totumque exercitum celerius promoueret. Contempsit imperium *Feratus*, regi que nunciari iussit, nihil aliud esse quam manipulum tumultuantium rusticorum: posse regem sine periculo cum stipatoribus corporis sui progredi, se, si visus foret, celeriter sequuturum. Paulo post adfuit *Hassanus Bassa*, anhelus trepidusque, regem cum prætorianis vehementer ab hostibus vrgeri nuncians. Ibi *Feratus* simulato timore, duces tribunosque conuocauit, scilicet, ut consilium commune caperet, quo pacto inuadendus esset hostis. Ibi *Oliarius* *Ferato* sine ambagibus prodicionis crimen expo-
brauit, conuersusque ad ceteros duces, darent operam, ne quid detrimenti rex acciperet, seueris verbis monuit. Ipse è consilio prorumpens, cum ala equitum, cui præerat, regi ut suppetias ferret properauit. Receperat se iam rex fugienti similis è velitatione, confirmatus autem aduentu equitum *Oliarii* in vestigio perstitit. At *Feratus*, cum prodicionis consilium, contra ac ratus fuerat, non successisset, ingenti timore perculsus, quid ageret non inuenit. Rex ergo sine mora *Iosepho Aga* imperauit, ut omnibus copiis in hostem productis prælium confereret. Ibi acris commissa fuit pugna, victoria tamen penes Persas stetit. *Iosephus* enim, cum hostilē aciem penitus sudisset ac prostrauisset, occisis multis millibus, regem *Corazonis* cum filio suo & optimatibus vitios cepit, *Feratum* vero suis manibus interemit. Rex accepto tanto ab *Oliuario Chano* beneficio, summum eum copiarum ducem creauit, cumque Triumpho & optimis spoliis domum reuersus omnes conspirationis illius reliquias deleuit.

Conspiratio Ferat Chani in Regem.

Proditio Ferat Chani detecta & punita.

Confecto feliciter hoc bello, *Antonius Schirleius* regem aliquoties per occasionem monuit, ut inito cum Christianis regibus fœdere, Turcis bellum faceret, qui alienas rapiendi prouincias finem non facerent. utq; celerius persuaderet *Antonius* regi, contulit cum *Oliuario* consilia sua, eumq; in sententiam suam pertraxit. Vtriusq; rationibus rex persuasus, *Schirleio* Legato ad Europæos Principes uti constituit, motus insuper Oratoris Turcici insolentia, qui multa superbe & petulanter, in regia dixerat feceratque.

Summa capita Epistola, quam Garcias de Sylua Figueroa ab Hispanorum Rege ad Regem Persarum orator missus, ad regem suum dedit, anno Christi MDCXIX, qua de rebus Persicis rara quaedam narrantur.

*Epistola
Hispanici
Legati de
rebus Persi-
cis.*

*Hispbaon
Metropolis
Persidos.*

*Veteris Pa-
latii apud
Persepolin
rudera.*

*Mira Pa-
latii Perse-
politani
vetustas.*

Lassus de via tandem ab Atmusio in Persidem appuli, qua peragrata Hispbaonem præcipuam illius regni urbem intraui. Magno cū tædio moras hic traho, reuera expertus, quod in plerisque rebus minuat præsentia famam: nihil enim horum video, quæ antiqui de regni huius magnificentia plenis buccis de prædicauerunt, ut vel mediocria summis in hoc loco & regno præferam. Accedit, quod mihi sociisq; Legationis meæ mores & consuetudines horū hominum vehementer aduersantur, ut satius arbitrer, apud Sauromatas Getasque quam hic ætatem terere: destitutor insuper libris, quorum lectione tædium leuare, & in hac solitudine animum recreare queam. Est autem Hispbaon caput urbium regni Persici, gradibus XXXI. & dimidio versus septentrionem ab Æquatore distita, ubi, quod mirere, tanta est aeris frigiditas, mane cum primis, ut in tanta vicinia Solis vix narrantes hæc fidem inueniamus. Nullum in tam vasto regno antiquitatis monumentum inuenitur, cum pleraque ædificia ex latere cocto, interpositis tabularis ligneis structa sint, quæ ob materiarum fragilitatem ferre ætatem non possunt. Magna tamen pars Palatii illius apud antiquos scriptores famosissimi, qui hanc urbem Persepolin vocant, etiamnum superest, ipsa molis vasitate veterem adhuc testans gloriā. Has reliquias Persæ & Arabes Chilminata, id est, quadraginta Columnas vocant, quo nomine simul turres quasdam præaltas, rotundas & angustas, quæ adhuc supersunt, capiunt. Vnicum hoc in vniuerso Imperio Persico, sed spectandum sane vetustatis est monumentum, quod si cū reliquis Persarum ædificiis, ut nunc quidē sunt, conferatur, miraculū iure appellari possit.

Tam alte autem etiam nostra memoria efferunt rudera illa caput suum, ut à fluuio, quē Persæ Bradamir vocant, & qui veterum Araxes est, conspici possint. Cæterum Hispbaonem ipsissimam esse Persepolin, ex Q. Curtio, Diodoro & Plutarcho patet, qui situm eius graphice depingunt, & ad eum quasi manu ducunt. Porro viginti illarum columnarum, quæ adhuc integræ supersunt, magnitudo, venustas & durities de totius operis stupenda structura, & cuiusmodi cætera fuerint, satis clare testantur, ita ut tanti ædificii ruinæ non nisi magno labore & ab ocioso quidem satis digne explicari possint.

Quædam tamen per partes describere aggrediar. Ipsum ædificii frontispicium, latera, & inter columnas spacia, statuis imaginibusque marmoreis exornata apparent, quæ pleræque eo habitu repræsentantur, quo Senatores Veneti vtuntur: tunica videlicet talari cum longis latisque manicis. Pileis caput tegunt rotundis, capilli sparsim ad humeros dependent, barba plerisque hirsuta & prolixa. In superiore ordine visuntur viri quidam marmorei in cathedris sedentes, non dissimiles Episcopis nostris, quales quidē Metropolitæ sedentes finguntur pingunturque. scabella pedib. eorū subiecta sunt, apparetq; in omnib. istis statuarii artificii non contemnendū. Vnum hoc miratus fui, omnes illas statuas longe diuersissimo ab eo, quo nūc & à multis seculis per vniuersam Asiam, vtuntur habiru, repræsentatas esse, & quamuis in vestitus genere simulacra illa varient, nihil tamen commune cum Persarum habent amictu. Sed ne ad veterum Græcorum, Assyriorum, Medorum Persarumque vestiendi rationem, qualis illa ex diuersis scriptoribus colligi potest, statuarum illarum accedunt: vnde incredibilis earum vetustas colligi potest, quamquam pleræque adeo nitidæ & viuaces appareant, quasi ante paucos annos sculptæ fuissent. Adiunat hanc sententiam nostram tabula quædam ex Iaspide lapide, cū inscriptione integra, ut Characteres illi non ante multos annos insculpti videantur, adeo ne apicem quidē detriuit vetustas. Litteræ autem neq; Chaldaeorum, nec Hebræorum, nec Arabum Græcorumque scripturam arguunt, neq; alterius cuiusquam linguæ aut nationis, vnde & à nemine mortalium legi possunt. Multæ tamen inter eas litteras pyramidalis forma assurgunt, ut Græcorum Delta Δ. repræsentare possent, nisi magis in acumen assurgerent. Formam ipsam tanti ædificii neque Ionicam, neque Corinthiam aut Doricam, aut ex his mixtam appellare possis, quod tamen de Romanorum Græcorumque structuris dicere facile est. Elegantiā huius Palatii ex accuratissima proportionem & incredibili partiū symmetria nō difficulter colligitur. Nihil tamen (ait Hispanus) me adeo in admiratio-

nem

nem rapuit, quam durities & stabilitas marmoris & Iaspidis. multis enim in locis tabulæ tam firmæ tamque politæ sunt, ut imaginem faciei instar speculi reddant; adeo nulla apparet in iis ruptura aut scabrities. Præter eos, quos supra laudauimus auctores, huius Palatii Arrianus & Iustinus meminerunt, adduntque, Alexandrum Magnum importunitate Thaidis scorti Attici victum illud incendi iussisse. Præ cæteris autem Diodorus largius hanc historiam persequitur. Ipsum Palatium siue Regia tota triplici muro, cuius maior pars vetustate collapsa est, cincta visitur. In deuexo vero montis, ad cuius radicem ipsa Arx extructa fuit, Sepulturæ Regum apparent, eadem amplitudine, quam Diodorus ponit, ut qui illa omnia videat, & scriptores illos legat, errare non possit. Aliud vestigium vetustatis in tanta vrbe apparet nullum nisi quod mille passibus à mœnibus ciuitatis columna præalta affurgit, cum duabus aliis minoribus, quibus equi & formæ humanæ Gigantea magnitudine insculptæ sunt. Cætera non sunt adeo magni momenti.

Auctores qui mentionem faciunt Palatii Persepolitani.

Tota planicies circum ipsam Vrbem Hisphaon siue Persepolin, quæ in decem prope leucos aperta iacet, fertilis admodum est, multisque aquis irrigua, continetque præter arua & segetes fecunda pascua, prata, hortos amœnissimos omni genere suauissimorum fructuum plenos, fontibus insuper perënis, quarum aquæ dulcissimæ sunt, accedente salubritate aeris, quæ habitatoribus locum illum commendare possunt.

Caspin ciuitas ab Armusio siue Ormuz CCC. miliarib. distat, & à Persepoli Centum. Hæc ubi apud hanc Vrbem rex Persæ ingentem equitum peditumque exercitum in procinctu, ut eum aduersus Turcas educeret, qui fines regni hostiliter ingressus fuerat. Hic, ait Garcias, per XL. dies apud regem moras feci, liberaliter ab eo comiterque habitus. Rex confecto celeriter bello illo, & repulsis latronibus Turcicis, primo Sultaniam deinde ad Frarabaturn, oppidum Hyrcaniæ, in littore Maris Caspii situm, venit, meque aduentum suum apud Hisphaonem urbem expectare iussit, facta spe celeris expeditionis.

Caspin urbs, sedes belli aduersus Turcas.

De pace autinduciis inter Persarum Turcarumque Monarchas, eiusque capitibus, ut & de cruento illo inter Taurim & Ardeuillam Vrbes prælio, ab aliis tota contexta est historia: unde non opus est eam hic recoquere. Sic igitur concludemus litteras Garcias de Sylua Figueroa, in quibus illud cum primis memorabile est, quod de famosissimo illo apud celeberrimos auctores Persepolitano Palatio eiusque stupendis ruderibus retulit, quæ an ab vilo alio tam eleganter perscripta fuerint, e quidem meminisse non possum.

CAPUT XXIV.

PERIOCHE.

Armusium (vulgo Ormuz) regnum & ciuitas. A quo primum structa & habitata. Erepta nostra memoria Persis per Lusitanos. Recuperta à Persis ope Anglorum.

Quo tempore Mahometus Arabiæ Felicis Regnum obtinebat, incescit eum cupidoproferendi amplificatione imperii sui. Inducto igitur Procerum Arabiæ conuentu, proposuit iis, obiecta littora & insulas Sinus Persici ad Arabiæ regnum pertinere, eaque omnia ab antecessoribus suis possessa fuisse. Statuisse igitur eas prouincias armis recuperare, ad quam rem ipsorum indigeat & consilio & auxilio. quod si obtinuisset, profecturum se ipsum in eam expeditionem, commissis regni gubernaculis filio suo. Probantibus omnibus magnanimitatem regis, celeriter exercitus conscriptus est, & ab Aiaman Vrbe ad mare deductus, nauibusque in oppositum littus Persicum traiectus est. Cum autem solum illud prope sterile inuenisset, deflectens inde Rex, copias suas in eo loco confidere iussit, qui tunc temporis Harmuz vocabatur, hicque pedem fixit, permissa suis ædificandi domos & agri colendi licentia.

Armusium urbs prima in continenti extructa.

Cum autem magna Regis huius esset fama, ob liberalitatem & in peregrinos studium, quos ab omni defendebat iniuria, excitati multi è vicinis populis, ad ipsum confluxerunt, unde noua vrbs mira celeritate creuit, nouisque repleta est colonis. Ergo vicini Principes, ipseque adeo Persarum rex, missis ad Arabem litteris & muneribus, ipsius quærebant amicitiam, de tantæ virtutis vicino sibi gratulantes.

Vnde Mahometes celebritati nominis sui etiam amplius Choragium additurus, mone tam percussit, quæ res incolis illis peregrina fuit, qui auro argentoque signato antea vti non fuerant. Videns igitur ciuitatem suam viris opibusque florentem, permisit, ut nobiliores occupato vicino agro, in Magostana sibi commodas sedes hinc illinc eligerent, qui cum paruis-

*Funda-
menta re-
gni Or-
muz.*

sens, occupatam quisque terram à suo nomine appellauit, transiuitq; illorum agrorum pos-
sessio ad liberos eorum & hæredes, qui sub isto Arabum dominio floruerunt.

Succedente tempore, cum stirps regia defecisset, quidam *Goazil* præfectus Armusinus
regnum istud inuasit, quo tamen diu lætatus non est. Qui enim regi successerat, audita defe-
ctione Præfecti illius, capias in ipsum duxit, & à populo, qui hominis illius impotens domi-
nium iniquissimo animo ferebat, ambabus, quod dicitur, vlnis exceptus, & in ciuitatem in-
troducitur, vsurpatorem alieni regni cum seditionis sociis capitalibus suppliciis affecit.

Cum autem in defectu regiae prosapia etiam, ut sit, fortitudo & virtus in successoribus
defecisset, nec eandem præstarent noui regni ciues alacritatem & constantiam, quam patres
eorum: *Regulus* quidam Prouinciæ cuiusdam Persicæ despecta debilitare eorum, exercitum
in Armusiorum fines duxit. Horum rex, diffidens viribus suis, veritus potentiam aduersarii, e-
uocatos ex agro & vrbe ciues, quotquot nancisci potuit, in Insulam *Ouxomam* continenti
vicinam traiecit. Hic cum aliquandiu substitisset, & domi omnia occupari ab hostibus vi-
deret, deserta hac, cum omnibus suis in aliam Insulam, quæ non longe inde aberat, & nunc
Ormuz vocatur, nauigauit.

*Ciuitas
Ormuz,
ex conti-
nente in
Insulam
translata.*

Hanc cum firmiorem & ad muniendum aptiorem inuenisset, statuit ibi sibi suisque do-
micilia figere. Fuerat autem ea Insula ante eum diem inculta, nec nisi à paucis piscatoribus ha-
bitata, qui eam *Iayom* id est, Syluam, appellauerunt, infelix habitationi mortalium, quod nec
herbam nec pabulum pro pecudibus gignat, nec quicquam aliud ibi nascatur præter pon-
teras quasdam arbores, quibus vix vllus inest succus, cum in Insula alia quam pluuialis a-
qua non reperiatur. Ipsa porro Insula tota videtur ex sale composita, cum & terra falsi sit saporis,
& ipsa saxa ac lapides ex micis salis compositi esse videantur, vnde & naues Indiam pe-
tentes lapidibus illis loco saburræ carinas nauium suarum onerare solent.

In hac igitur Insula cum rex Armusienfis domos & habitationes in modum oppidi ex-
truxisset, alimoniamque & res alias necessarias ex vicinis prouinciis importasset, accepit nun-
cium, Regulum illum Persam destructa desertaque postmodum Vrbe præcipua regni, cum
spoliis domû se recepit. Ipse igitur Armusium patriam repetens, cauere non potuit, qui plu-
rimi in insula remanerent, qui & nouo oppido de nomine prioris Harmuzii, nomen impo-
suerunt, idque pariter Ormuz seu Armusium appellauerunt, quod nomen etiam vsque in
presenten diem retinet.

*Maxima
incremen-
ta noui
Armusii.*

Sequentibus temporibus Reges Armusii omne litus Arabicum vsque ad Lassam &
Carissam, quædam etiam in obiecto littore Persico sibi subiecerunt, vnde factum est, ut re-
gnum illud nobile & cum primis potens euaserit, cum non ab Arabia duntaxat & Perside, sed
& extremo Oriente, Indiaq; vtraque, intra & extra Gangem, nec non ex Europa ab Ruthenis
& Venetis mercatores huc confluerent, vnde prouerbum natum est, Ormusium esse cana-
lem argenti semper fluentem: itemque, totam Asiam esse instar annuli, in qua Armusium sit
gemma. Etsi autem ipsa Insula nihil victui hominum accommodatum proferat, nihil tamen
omnium eorum in illa desideratur, quæ ad necessitatem & voluptatem vitæ humanæ facere
possunt, cum mercatores tantum eo conuehant alimoniam, ut viliori precio, quam ubi nasci-
tur, possit emi.

Nunc deinceps ad nostra tempora propius accedemus, & quo pacto Lusitanis hæc vrbs
cum Insula ab Anglis Persisque erepta fuerit, breuiter exponemus.

Intulerant hætenus Lusitanorum naues, quæ fauces Sinus Persici obtrinebant, merca-
toribus Anglis plurimum damni, aliquoties interceptis horum nauibus, & spoliis in Armu-
sium urbem illatis, quæ cum esset munitissima erat velut Iouis Feretrii templum, quo prædæ
in illa oceani Orientalis partæ inferebantur. Cum igitur iniuriarum modum Lusitani non
facerent, Angli, coacto ad XIV. diem Nouembris mensis anno A. N. C. MDCXXI. na-
tionis suæ apud Suratum Urbem, quæ ad Magni Mogol imperium pertinet, concilio, post
diurnas deliberationes concluderunt, ut coniuncta opera communem hostem, ubicunque
possent, adorirentur, qui tot naues Anglicanas exspoliasset, & mercatores atque nautas An-
glos morte affecisset.

*Causa ob-
sidionis
Armusianæ.*

Commodum accidit, ut a. d. XXVI. mensis decembris Chanus siue Princeps Xirafensis,
& ipse multis iniuriis laceratus, auxilium Anglorum, nominæ Persarum regis, aduersus Lu-
sitanorum insolentiam imploraret. Conditiones hæc lætæ sunt. Siquidem contingeret, Armu-
sium Urbem cum castro in Persici regis potestate redigi, uti tunc partorum spoliotorum me-
dia pars Persis, altera medietas Anglis cederet. Ipsius vero Castri possessio, cum omnibus
armis, tormentis & apparatu bellico penes solos Anglos esset. Persis, si vellent, integrum
esset, aliud & nouum excitare monumentum. Telonium, à quo Anglorum naues in perpetuum

tuum immunes esse deberent, ex æquo inter utrosque diuideretur. Captiui qui ibi reperti fuissent, siquidem Christiani essent, Anglis dederentur, Musulmanni vero Persarum essent arbitrii. Belli sumtus utrique æquis ferrent oneribus. Has tamen condiciones deinde Persæ ex parte mutauerunt.

A. D. XXII. Ianuarii mensis, anno A. N. C. MDCXXII. Classis Anglorum ad Armusium appulit, & XX. millibus passuum ab vrbe Anchoras iecit: propius enim ad Arcem accedere, tutum non erat. At alia ex parte Persæ Lusitanos in summas angustias redactos, prope ad deditionem compulerunt. Maluerunt tamen Lusitani, Anglorum, à quibus mari vehementer premebantur, quam Persarum fidei se credere.

Dum de deditione urbis ultro citroque litteris agitur. a. d. IX. Februarii mensis XX. celoces ad Armusium appulerunt, vehentes MMD. milites Persas, qui eam noctem proiectis Anchoris in mari nauibusque exegerunt. Postero die facta exscensione, cum Inamus Culibegus Persarum Dux suos in acie constituisset, recta Urbem petiit, eamque nemine resistente explicatis signis intrauit. In forum cum venissent Persæ, Lusitani facto globo, se iis opposuerunt, sed mox desperata pugna, in arcem se receperunt. At dux Persa, cum milites suos per centurias in utrisque vicis distribuisset, quiescere eos iussit, constituto capitis supplicio, si quis diripere ciuium domos ausus fuisset. A. D. XXVII. Martii venit caduceator ab Lusitanis, qui arcem adhuc obtinebant, ad Persas, quos sine præfatione honoris aut proæmio ita allocutus est. Missum se à Præfecto Arcis ad Ducem exercitus Persici, ut sciscitaretur ex eo, quæ de causa Persæ Lusitanis bellum intulissent, cum negari non possit, hæcenus bene inter utramque gentem conuenisse: & si vel maxime aliquid simultatis aut litis obortum fuisset, amicitiam tamen illam non tam facile abruptendam, aut tam calamitosum bellum concitandum fuisse. Vtunque autem hæc habeant, non abhorreere tamen Præfectum arcis, à pace aut induciis cum Duce Persarum, modo tales ferrentur ab hoc leges, quæ Hispanorum regis auctoritatem & honorem non imminuerent. Et Lusitanum quidem non desperatione virium suarum hæc offerre Persis, cum ultra mille milites, viros fortes, in castello habeat, magnam insuper vim annonæ pulueris pyrii & tormentorum, accedente certa spe propinqui subsidii à prorege Indiæ, qui Goæ residet: sed quod amicos magis habere velit Persas quam hostes. Quod si Dux Persa in obsidione arcis perseuerare constituisset, Lusitanis satis animi fore ad resistendum usque ad extremum spiritum.

Parum placuit Persis insolentia Oratoris Lusitani, qui eam rusticitatem interpreterantur; eum igitur infecta re se celeriter ad suos recipere, & malo cauere iusserunt. Accepere & dimisere Persæ hunc Legatum, in scitis Anglis, unde suspiciones & odio horum in illos, concitata, & Angli nescio quid sinistri de Persis animis suis conceperunt. Hinc factum est, ut cum neque à Persa dominatore consuetis salutationibus exoperentur, & insuper magna vi pulueris emuncti fuissent, minus minusque societati illi fiderent. Dissimulanda tamen fuerunt Omnia, nisi & omni ex negotiatione vtilitate eueriti, & in posterum mercimoniis priuari excludique mallent. Eo qui sequebatur die, & si Persæ Anglorum opera partem aliquam muri eueritissent, oppugnare tamen eam ausi non sunt. A. d. V. Aprilis, cum Persis ingens vis farinæ triticæ submissa fuisset, transfuga quidam iisdem exposuit, summa obsessos omnium rerum inopia, in primis aquæ potabilis laborare, unde multi quotidie siti confecti perirent. Persæ igitur a. d. XVII. Aprilis, cum incensis cuniculis subterraneis partem valli deiecissent, oppugnare arcem cæperunt, sed à Lusitanis mascule se defendentibus, repulsi, & aliquot ex iis interempti sunt. Paucis diebus post duo Lusitani cum vexillo pacis indice ad Anglorum naues venire litteras ferentes, quarum hæc erat sententia. Debere Anglos meminisse, quanta inter Britannorum & Lusitanorum gentes ab antiquissimis temporibus semper intercessisset amicitia, eoque nomine non tam hostiliter obsessos in arce oppugnare. Neque enim ignorare Lusitanorum Præfectum, etsi duobus locis Persæ vallum cum propugnaculo vi pulueris nitrati rupissent, Anglorum tamen id potissimum virtute & scientia factum esse. Orare igitur Præfectum, darent operam, ut inter Lusitanos & Persas honestæ pacis condiciones locum inuenirent.

Respondit Thalassiararchus Anglus etsi arx iam ita concussa sit tormentis, ut rupturæ vallicæ mœniorum Persas vel ultro ad oppugnationem inuitare possint: non se tamen optare ut Lusitani cum vxoribus liberisque Persarum traderentur furori & immanitati, quod certo futurum sit, nisi condiciones alicuius transactionis inuenirentur. Daturum se igitur operam, ut ei malo salutare remedium quæreretur.

His actis duarum dierum induciæ opera Anglorum impetratæ sunt, quibus finitis, Lusitani a. d. XXIII. Aprilis iterum litteras ad naues Anglorum miserunt, quibus significauerunt, dedituros se Anglis arcem, ea tamen lege, ut ipsi homines cum supellectili sua Suratum vel

Armusii
obsidio &
deditio.

Armusium
oppugnatum
a Persis
captum.

Legatia
Lusitanorum
ad
Anglos.

Responsio
Anglorum.

Conditio-
nes deditio-
nis.

Arx Ar-
musiensis
occupata.

Lusitani à
Persarum
sauiis per
Anglos ser-
uati.

vel ad aliā aliquam Indiae ciuitatem, vbi Hispani dominarentur, incolumes traicerentur. Consensere Angli, & duo ex illis in arcem missi sunt, ibi futuri obsides, donec conditionibus satisfactum esset. Idem & à Persis impetratum est, qui discedentes Lusitanos excuti diligenter voluerunt, ne quas res prohibitas secum efferrent. Neque tamen ea diligentia caueri potuit, quin prorex Armusiensis cum Thesauris suis per ruinam muri elaberetur, et si illius rei Persas quosdam conscios fuisse, postea patuit.

A.d. XXIV. eiusdem mensis circa vespere intransitibus Anglis arcem, Persae simul in eam irruerunt, & cum iracundiae frenos laxauissent, crudeliter in faucios & ægros Lusitanos debachati sunt. Sequenti die ipse *Inamus Chanus* Triumphantis in modum arcem ingressus est. ea vespere Lusitani quidam, cum destituerentur scaphis lintribusque, nec ob earum defectum ad naues Anglorum accedere possent, in littore sub dio pernoctare coacti sunt. Ad hos sexaginta equites Persae, qui ad custodiendas machinas æneas missi fuerant, delati, parum abfuit, quin omnes illos in frustra conciderent. Anglis tamen interuenientibus, & deditiōis defendentibus, Lusitani illi seruari fuerunt. Postero die bis mille quingentos, partim Lusitanos partim Aethiopes nauigiis impositos, & litteris Salui conductus instructos, ne ab obliis iniuriis afficerentur, in tuta loca transportari curauerunt, fassique sunt ipsi Lusitani, plurimum se ob praestita humanitatis officia Anglis debere, quæ an Angli in pari calamitate constituti, ab ipsis vicissim expectare potuerint, equidem non facile dixerim.

Hoc loco in descriptione rerum Persicarum sistemus gradum, duabus potissimum de causis. Primo, quia nostri propositi non fuit, Persici regni descriptionem & rerum in eo proximis annis gestarum, huic tractatui inferere, nisi quatenus eæ Orientalis Indiae prouincias concernunt: deinde, quia plura in nauigationibus, & præliis inter Anglos & Lusitanos in Sinu Persico commissis, quæ huc faciunt, se offerent, quo te, Lector beneuole, remittimus & nunc ad alia properamus.

CAPVT XXV.

PERIOCHE.

Transitus à rebus Persicis ad descriptionem potentissimi Sinarum regni, siue Chinae, factio initio à Peregrinatione Benedicti Goesii. Enarratio potissimarum prouinciarum illius regni. Explicatio Tabula Chorographica & Topographica regni Chinae.

CVM in Vrbe *Lahora*, in qua eo tempore Regiam habebat Magnus Indorum Monarcha Mogol dictus, versaretur *N. Pimenta*, à Societate Iesu, intellexit cum ex aliis, tum in primis ex Mahometista quodam, sene decrepito, multa de splendore & gloria amplissimi Sinarum regni, & quod in quibusdam eius regni partibus Sanctissima Euangelii de Christo Seruatore nostro doctrina locum haberet, & non pauci Chinesium sua Christianismo dedissent nomina. Hæc omnia *Pimenta* primo ad Pontificem Rom. deinde ad Hispanorum Regem scripsit, impetrauitque mandata ad Proregem Goæ, vt Benedicto Goesio Lusitano Iesu ita omnia ad tā longū iter necessaria liberaliter suppeditaret, quibus instructus iussis summi Pontificis satisfacere, & profectiōem suam in Chinā terrestri itinere instituere ac perficere posset. Goesius ergo sumto habitu Armenii Mercatoris, nouoque vsus nomine, cum se pro Benedicto *Abulam Isain* vocari diceret, impetratis insuper litteris à Magno Mogol ad omnes regni Indici Præfectos & Satrapas, se in viam dedit. Armenium vero se ideo dixit, quia Mercatoribus illius gentis facilius est ad orientales Populos quam cæteris cuiuscunque nationis aditus.

Murus
longus re-
gni Chi-
nensis.

Hoc in itinere, cum Goesius incredibiles superasset difficultates, aliquoties à latronibus spoliatus & in vitæ periculum adductus, transita vtraque India, cis & vltra Gangem, peragrata *Cathaia*, postremo in *Cara-Cathaiam*, siue Nigram Cathaiam & regnum *Cialis* peruenit. Hic exacta mora nouem dierum ad Murum illum miraculo similem, qui incredibili spacio in longitudinem productus, Tartaros à septentrionalibus regni Chinae limitibus dispescit, per XXV. dies subsistere coactus est, donec aperta per Præfectum illius loci porta intromitteretur. Totum autem istud spacium inter terminos regni *Cialis* & Longum Murum, Tartarorum assiduis incursionibus infestum est, vt Mercatores, cum interdum non sine maximo periculo transire possint, fere nocte cum silentio iter illud conficiant.

Trans-

Transito Muro illo Goesius, circa vesperam ciuitatem *Sociu* intrauit, quæ in duas diuisa est partes, quarum illa quidem à Saracenis, qui plerique omnes Mercatores sunt, hæc vero à Chinenſibus, quos Saraceni Cathaſios appellant, habitatur. Sunt autem Saraceni ſiue Mahometiſtæ in his partibus homines effœminati & imbelles, & ad arma prope inepti, vt à Chinenſibus, ſiquidem hi vellent, nullo labore vinci & tota expelli prouincia poſſent. Ergo nocte à Chinenſibus velut captiui habentur, & in ſuis ciuitatis plateis includuntur, interdum vero cum illis promiſcue ambulant & negotiantur. Dum ab vrbe *Sociu* Goesius ad ciuitatem *Paquin* (ſiue *Pequin*) vbi Ieſuitæ eſſe nouerat, iter capeſſit, & partim difficultate tam longæ viæ, partim ſæuientis hyemis tempeſtatibus impeditus, in *Sciensi* prouincia moras trahit, in grauem morbum incidit, hauſto, vt opinantur omnes, veneno à Saraceniſ propinato. Senſerant Ieſuitæ, qui apud *Paquin* commorabantur, nescio quo pacto aut ratione *Benedicti* aduentum. Litteras igitur ad eum miſerunt, quas ei grauiter decumbenti Chinenſis quidam ad fidem Chriſti conuerſus exhibuit. ipſe vñdecimo poſt die mundo valedixit. Tollit autem omnem dubitationem de veneno, quod Saraceni mercatores, viæ ſocii, iam dudum facultatibus eius inſinauerant, quibus ipſo viuo potiri non poterant. Eſt enim hæc conſuetudo apud mercatores agminatim proficiſcentes recepta, vt eorum qui in via moriuntur, bona inter ſocios diuidantur. Neque tamen impuri iſti Mahometiſtæ voto ſuo potiti ſunt. Chinenſis enim ille, qui literas à Ieſuitis *Paquinenſibus* attulerat, cum ſe ſore *Goesii* natum pertinaciter affirmaret, & in ſignum eius rei cum cæteris Armeniis ſuillis carnibus veſceretur, poſt graue litigium apud iudicem bona ementiti auunculi ſui *Goesii* obſtinuit. Sepulto *Goesio* ſocius eius (bini enim, vt nouimus, ambulare ſolent) cum iuvene illo Chinenſi deinde *Paquinum* profeſtus eſt, inde ad urbem *Amacaonem* remiſſus, cum conſenſa naui *Lufitanica* in *Hiſpaniam* properaret, ab *Hollandis* circa *Sincapuram* interceptus, coactus eſt eis omnes ſuos commentarios, quos partim *Magiſter* ipſius *Goesius*, partim ipſe conſcripſerat, tradere. Ipſe anno ſequenti à *Lufitanis* redemptus, inanis domum rediit.

Goesius.
veneno
ſublatus
moriſtur.

Cum autem ad ipſius Ampliſſimi regni *Sinarum* cognitionem plurimum faciat tabula chorographica, eam ſtatim in principio huius tractatus de regno *Chinæ* lectoris oculis ſubſicere volumus, vt hac velut manuſductione, ea quæ dicturi ſumus, facilius intelligantur.

(Huc referatur Descriptio Chorographica Regni Chinæ.)

Mappa
regni
Chinæ

Porro de hac Tabula, & quo pacto ad noſtram notitiam peruenerit, amice Lector, ſic accipe. Archetypon ab ipſis Chinenſibus confeſtum, illuſtris ille Orbis indagator, *Sarris Anglus*, apud *Bantam* Urbem Iauæ Maioris hoc modo adeptus eſt. Mercatores Chinenſes, cum aduerſam in illo portu fortunam habuiſſent, grandem pecuniam debebant *Anglis* Mercatoribus. cum que non eſſent ſoluendo, bona eorum iudicum *Bantamenſium* ſententia *Anglis* adiudicata ſunt. Hi cum in capiendis Chinenſium mercibus occupati eſſent, animaduertunt, quendam Chinenſem capſulam furtim ſurreptam magna diligentia in ſinum recondere. *Anglus* eo viſo curioſior, cum aliud quippiam ibi latere exiſtimaret, extorſit trepidanti ciſtulam, eaque aperta, *Mappam* illam ſiue Tabulam Geographicam inuenit. Chinenſis, quem non latebat, quanta cura hætenus res eiufmodi in occulto habita fuerant, & quod capitale eſſet, arcana illa exteris communicare, prouoluit ad genua *Angli*, ſupplicauit homini, vt ſibi redderet Chartam illam. Sed nihil obtinuit. Et hoc pacto vera illa regni Chinenſis, etſi obſcura deſcriptio in manus noſtras peruenerit. Non tamen ignoramus, multa in hoc apographo ſiue exemplo prototypi illius Chinenſis, quo de ſuperius diximus, deeſſe, quod appoſitos Characteres non fuerimus aſſecuti, & ideo eos exprimere ſuperuacaneum iudicauerimus. In ipſa Tabula ſatis conſtat, quadratras figuras maiuſculas & lineola intermedia diſtinctas, præcipuas Regni vrbes & Emporia deſignare. minores vero cubi & orbis, quid proprie ſibi velint, & quomodo hi ab illis differant, cum non ſatis conſtet, coniecturis locum dare noluimus.

quo pacto
in manus
Anglorum
deuenerit.

Signa illius
Mappa obſcura.

Sed tamen imperfectiones illæ obſtare non poſſunt, quin vere dicere queamus, nunquam antehac tale quid in Europa viſum fuiſſe, vñde patet, etiam præſtantiſſimos noſtri temporis, *Geographos*, *Ortelium*, *Cornelium*, *Mercatorem*, *Hondium* & alios quoscuque dum *Chinam* deſcribere ſe opinantur, nihil minus quam id regnum repræſentaſſe, ſunt enim errores tam manifeſti, vt qui in illis demonſtrandis tempus conſumat, ocio abutatur. Sed non eſt mirum, errari à noſtris hominibus in tam abſtruſis nullique cognitis rebus, cum non deſint qui in multo clarioribus hallucinentur, & *Indi* quidem fluminis oſtium iuxta *Cambaiam*, *Gangen* vero apud urbem *Canton* in *China* quærant.

Erat autem Archetypum illud Chinenſe è Charta ſubtiliſſima, quatuor pedes lata, & quinque longa. Non tamen omne id ſpaciũ delineatione provinciarum regni inſumebatur, ſed multa adſcripta erant characteribus Chinenſium, qui ab ſummo perpendiculari lineae deorſum leguntur, factò initio à dextra verſus ſiniſtram. Quæ qualia fuerint, cum à nobis legi aut intelligi minime poſſent, adſcribere, vt laborioſum ita inutile fore iudicauimus.

Thoma
Candiſch
rigaum
China non
ignotum.

Collegerat iam ante Thomas Candiſch, Eques Anglus, qui nobiliſſimo auſu totum terrarum orbem circumnauigauit, noras quaſdam à Chinenſibus, quæ cum Tabulæ noſtræ Geographicae eleganter conueniant, eas in ſumma capita redaſtas, apponemus, quod ante pluſculos annos quidem conſcriptæ, lucem tamen publicam ad hunc diem nondum viderint. In hiſta tamen atque ſimilibus monendus eſt Lector, ad primam nominis alicuius mutationem vel flexionem non protinus ceſpitandum eſſe, cum variæ in tam vaſto regno ſint dialecti & idiomata, ſecundum quorum pronunciationem etiam ſcriptio formatur. Vt quæ provincia Nanquin dicitur, alibi Lanquine effertur, mutato N. in L. Paquin etiam Péquin & Puckineffertur, quod & de Cambalu, Taybin, de Xuntien, Quinſai & aliis obſeruandum eſt.

Prouincia
Regni Chi-
nenſis.

Prouincia igitur Canſas quatuor ciuitates maiores, minores viginti continet, caſtella 77. longitudo eius ad 70. milliaria porrigitur. Domoſ habet tributum ſoluentes 262000. milites in ea 139000. equites 47000. quæ copiae ſemper præſto ſunt Regi & ad imperium expeditæ.

I.
Canſa.
II.
Paquin.

Magna illa vrbs Paquin vbi rex plerumque habitare ſolet, prouinciæ nomen dat, quæ 8. vrbes egregias, 18. minores habet, cum arcibus ſive caſtellis 118. domoſ veſtigiales 418789. Milites in ea ad bellum parati, tam pediteſ quam equites inueniuntur 25800. Vrbs ipſa quinquaginta gradibus ab Aquatore verſus Septentrionem abeſt, vnde eadem aeris temperies, quæ in media Germania.

III.
Sohein.

Prouincia Soheinenſis vrbes maiores 7. habet, minores 16. caſtella ſive Arces 12. Eſt inter eas vrbes vna cæteris eminentior, quo velut ad diribitorium Chinenſium militeſ confluere ſolent, quoties à Tartariſ bellum imminet. domoſ veſtigiales regi habet 164118. militeſ 96000.

IV.
Santo.

Prouincia Santo ſive Sciantum ciuitates maiores habet 6. oppida minora 14. caſtella & Arces 90. Longitudo eius mill. 82. Pediteſ ad bellum 63808. equiteſ 31000. domoſ veſtigialeſ in ea 77555.

V.
Oinan.

Prouincia Oinan vel Honan vrbes maiores habet 7. minoreſ 14. Arces & caſtella 90. domoſ tributariæ 132958. militeſ vtriuſque generiſ 82800. longitudo eius mill. 470. Abundat hæc prouincia metalliſ fodiniſ, ære, argento viuo, & plumbo nigro, quæ omnia alio exportantur.

VI.
Quicheu.

Prouincia Cutchaiſ quæ & Quicheu dicitur, octo vrbes maiores, 12. minoreſ habet. caſtella 83. in quibuſ arma conſeruantur, aduerſus Indorum, qui vltra Cauchinchinam in occidentem habitant, irruptioneſ. ipſa prouincia ad 100. milliaria in longitudinem porrigitur, 405670. domoſ tributum regi ſoluent. & 32920. equiteſ habent atque pediteſ.

VII.
Nanquin.

In celeberrima Prouincia Lanquin ſive Nanquin vrbes maiores ſunt 14. minoreſ 17. oppida & caſtella 95. longitudo eius mill. 120. domoſ in ea numerantur veſtigialeſ 962818. militeſ habet 208900. inter quos 52500. Tartariſ equiteſ mercenarii.

VIII.
Vquam.

Vquamenſis prouincia ciuitateſ habet magnas 14. oppida 19. Arces & caſtella 150. Longa eſt mill. 210. domoſ habent veſtigialeſ 53161. militeſ 71600.

IX.
Som.

Prouincia Som 7. vrbes maiores, 11. minoreſ, caſtella 105. habet. porrecta in longitudinẽ milliariam 200. domoſ veſtigialeſ habet 139567. militeſ 34563.

X.
Eſſiram.

Prouincia Eſſiramenſis vrbes habet 11. oppida 75. caſtella 80. longiſſime hæc extenditur in mill. 400. domoſ tributariæ habent 242135. militeſ 339000. Eſt in hac Lacuſ conſtellationum, qui ad dorſum regni Siam è regione Champæ cum Lappianorum ſinibuſ coniungitur. Ab hoc Lacu prodeunt fluuii multi, qui per pleraſque regni Sinarum prouinciæſ ſparguntur, vnde eum Chinenſeſ Vniuerſum mundum appellant, & Lunam ac Stellaſ in eo depingere ſolent.

XI.
Lanſai.

Numerantur in Prouincia Lanſay vrbeſ maioreſ 13. interque eaſ primaria vna, quæ toti regioni nomen impertiuit, minoreſ vero 20. caſtella 53. longitudo eius mill. 160. domoſ in ea veſtigialeſ ſunt 393629. militeſ 22700.

Prouincia Cuanſa vrbes habet 12. oppida 45. Caſtella & Arces 51. milliaria continet 260. domoſ veſtigialeſ habent 1306390. militeſ tam equiteſ quam pediteſ 110000.

Vnamenſiſ

ORIENTALIS. CAP. XXVI.

71

Vnamensis Prouincia ciuitates maiores 14. minores 36. habet. Castella 34. patet in mill. 88. domus in ea vectigales numerantur 589296. milites expediti 15100.

Prouincia *Foquiensis* maiores ciuitates habet 8. vnamque inter cæteras caput altius efferentem : & præter hanc duas vrbes munitissimas cum præsidii aduersus Iaponenses, qui in eas prouincias excursions facere & maritima loca infestare solent. Oppida pariter & arces habet 54. extenditurque in 200. mill. domos habet vectigales 500953. milites vero 403225.

Cantonensis prouincia 7. magnas & 40. paruas ciuitates habet cum 77. arcibus & castellis. Est autē *Canton* vrbs maritima, iuxta quam semper centum parata nauigia reperiuntur, ad defensionem littoris illius vsque ad *Cauchinchinam*. Continet autem ista prouincia mill. 83. domos vectigales 48338. milites 39400.

Vltima Prouincia *Enam* dicitur, habetque maiores ciuitates 7. minores 13. Castella & arces 90. patetque in longitudinem milliariis 88. domos vectigales habens 58996. milites vero expeditos 15100.

Et hæc ipsa opinabatur *Saris Anglus Nauarchus*, fuisse illa, quæ Characteribus *Chinensium* ad vtrumque latus tabulæ illius Chorographicæ adscripta fuerant, & quæ nec ipse nec alius quispiam legere potuerat. Cum autem *Candisch* hæc ab ipsis *Chinensibus* accepta consignauerit, ea ex *Anglico Latina* facta apponere voluimus.

Monachi, qui in *Philippinis Insulis* commorantur, (ait *Mendoza*) has prouincias paulo aliis nominibus appellant, easque enumerant hoc modo. *Paquin*, *Foquien*, *Olam*, *Sinsay*, *Sisuan*, *Tolanchieu*, *Cansay*, *Oquiam*, *Ancheo*, *Honan*, *Xanton*, *Quicheu*, *Susuam*, *Quichean* & *Saxii*.

In dialogo vero apud *Amacaonem* Urbem anno A. N. C. MDXC. impresso prouinciæ illæ hoc modo enumerantur. *Coantum*, *Fuchien*, *Chequiam*, *Nanquin*, *Xantum*, *Paquin*. & hæc quidem sex sunt: *Maritimæ*. nouem quæ supersunt, in *mediterraneis* collocantur; suntque hæc. *Quianfi*, *Huquam*, *Honam*, *Xienfi*, *Xanfi*, *Suchuon*, *Quichieu*, *Iunan*, *Coansi*. Obseruauerunt autem nostri *Europæi*, ciuitates maiores apud *Chinenses*, cum efferuntur, in *Fu Syllabam* desinere, vt, *Taibinsu*, *Cantonfu*, &c. minoribus vero syllabam *Chieu* in fine addi, vt *Hiamceu*, *Quiancheu*, & alia innumera. Nemo autem mirabitur tantam in prouinciarum illarum appellatione reperiri diuersitatem, cum nullum vocabulum apud *Chinenses* litteris Alphabeti, vt apud nos fit, scribatur, sed notis tantum atque characteris, quibus totum vocabulum innuitur, vnde cuiuslibet est, pro variatione dialecti suæ aut idiomatis eas exptimere: sic fit vt eandem notam, eundemque locum diuersi diuersimode efferant, cum ex res ipsas potius quam nomina representent. Et hæc eadem est ratio, propter quam nostri homines linguam *Chinensium* tam difficulter scribunt, cum ipsas Alphabeti litteras, inprimis *Ch. Sch. K. q. & X.* aliter *Lusitani*, aliter *Castulonenses*, aliter *Angli Germanique* enuncient. Verbi gratia, quam urbem vulgo *Paquin*, hanc alii *Pekin*. alii *Paguin* dicunt, quam vulgo *Hiamceu*, cæteri *Tamchieu* & *Ianseu* efferunt. Hispani *Xauchin* scribunt, & *Schauquin* legunt, nos igitur *Schauchin* scribimus. Adde quod præter illa omnia tanra huius linguæ sit difficultas, vt *Iesuitæ* non nisi multo labore & sudore *Sacri baptismatis* verba addiscere potuerint, vt ea in administrando sacramento illo recte & sine hæsitacione pronunciarent.

Imagines *Chinensium*, quarum altera virum, altera mulierem refert, non ex nostro finimus cerebro, neque fortuito, vel, vt aiunt, ad iactum alexæ adscripsimus, sed simillimas ipsis, quas in Charta *Indica* expressas, licet satis impolite effigiatas, *Saris Anglus* accepit, in quibus ea, quæ pictura expressa non sunt, taliter habent. Nasus iis & oculi parui, capilli oblongi & ab summo vertice in nodum constricti, vestimenta longa cum longis manicis, fæminarum crura inuoluta: breuiter, pictura cum ipso gentis habitu, quantum in tam rudi & simplici delineatione fieri potuit, concordat, *Matthæi Ricci* imaginem Mappæ appingere voluimus, vt debitum ob indefessum laborem & diligentiam illi viro etiam in hoc genere tribueremus laudem.

Postremo si quis de veritate illius Tabulæ Geographicæ percunctetur: is sciat, quod præterquam quod ab ipsis *Chinensibus* confecta est, etiam *Iesuitarum* de istis prouinciis relationibus satis conueniat. Qui decus & cætera, quæ nostris tabulis adscribere ex principiis Geographicis solemus, in ea desiderat, ineleganter nostro iudicio facit, quod à gente harum rerum imperita argutias illas requirit. Barbariem in ipsa harum gentium affectata elegantia animaduertimus hinc inde, vnde nec gradus longitudinis aut latitudinis in Archetypo adscripti erāt, nec syluæ aut montes, aut locorum interualla. Fluviorum tamen ductus & ostia, quin recte delineata sint non dubito. Verbo dicam. Optimam perfe-

XII.

Vnam.

XIII.

Fuchian.

XIV.

Canton.

XV.

Enam.

Observationes de lingua & pronuntiatione Chinensium.

Imagines tabula adiecta.

Certitudo huius tabula adstruitur vltimum.

perfectissimamq; hanc regni Chinenſis iudicabo tabulam, donec aliquis meliorem certiorumq; ſed ab ipſis Chinenſibus elaboratam, in medium proferat.

*Fluuii Chi-
na maxi-
mi.* Quian fluuium, quem M. Paulus Venetus appellat, totiusque Orbis maximum arbitrat, is ipſe eſt, qui à Chinenſibus *Ianſu* vel *Hianſu*, vel deniq; *Iamſu* vocatur, hoc eſt, *Filius maris*, qui idem & à Septentrionalioribus populis *Cara-moram*, id eſt, *Niger* fluuius appellatur, quod aqua turbata & limoſa facta nigrum colorem reddat. *Cara* enim Nigrum ſignificat. Sunt autem reuera duo fluuii hi, multumque inter ſe diſtantes, vt tabula noſtra pulcre exhibet, vterque ſtupendæ magnitudinis, inprimis *Quian* ſiue *Chian* vel *Ianſu*, quem Paulus refert vltra ducentas vrbes & oppida alluere, iisque aquis ſuis negociandi commoditatem præſtare. Mihi autem de Veterum Prouincia *Mangi* cogitanti magis magisque ſuccurrit, nouem huius regni prouincias Australes antiquum eſſe illud Regnum *Mangi*: Sex vero Septentrionales proprie ad regnum Cathay pertinuiſſe, & ab eodem intra proximos CCC. annos auulſos fuiſſe, cum Mangenſes ſiue Chinenſes proprie ſic dicti illas armis ſubegiſſent. Certe antiqui de *Mangi* & Magna Cathaia, vt de diſtinctis regnis loquuntur: & Tartari etiamnum vicinioreſ ſibi Chinenſes Cathaios, remotioreſ vero Mangis appellant. Quin & ipſi Chinenſes vicinos ſuos, qui magis in Austrum vergunt, per contemptum *Manginos*, vel, vt nos diceremus, Barbaros vocant, vt ex Ieſuitarum narratione accepimus.

*China an
& quomo-
do ſit Pauli
Mangi
Prouincia.*

Spacium illud magnum ſiue ductus atro colore notatus, quod verſus Circium & Corum ventum tabulæ noſtræ appictum eſt, quid proprie denotet, in noſtra manu non eſt diuinare. Erant appoſiti Characteres quidam, ſed quos nemo noſtrum legere potuit. Alii eos montes eſſe putant, quos imperiti pictoris manus aliter exprimere non potuit: nonnulli arenosum illud deſertum, cuius Riccius meminit his verbis: *Ab occaſu qui vicinior eſt, cõterminus viſitur arene ſitientis ager, qui multorum dierum penuria exercitus ab Sinarum regno aut deterret aut ſepelit.* Si quis tamen meam exquirat ſententiam, dicam, Videri mihi illud eſſe ſignum Nigræ Cathaia, quæ deſertis, montibusque nigricantibus & ſabulo à Chinenſium limitibus diſtinguitur.

Murum ita expreſſimus, vt in Architypo erat. nam eſi innumeri montes intercedunt, quorum beneficio ingens ſpacium muri illius expletur, alicubi attollitur, aut deprimitur, pictoris tamèn ruditas eos exprimere non potuit, vti nec vllum montem per tam vaſtum regnum. Inſulæ quæ magno numero per Australem Oceanum iuxta littus continentis ſparguntur, quam ruditer expreſſæ ſint, quiuiſ vider. Nomina eorum cum incerta ſint, partim audita, nec vlli noſtrorum hominum cognita, adſcribere noluimus.

CAPVT XXVII.

Nomina huius regni diuerſa. Titulus Regis, eius opes & amplitudo imperii.

*Ptolem.
Geograph.
lib. 7. c. 2.
Eſaia 49.
12. Oſorius
in Paralip.
Iunius in
Annotat.*

DE appellatione & nomine nobiliſſimi huius vaſtiſſimique regni varii varie ſenſerunt. Quidam idem hoc Ptolemæi *Sinarum* regnum eſſe arbitrantur, non multum abludente nomine, ſi tò Ch. vt Galli aliaque nationes quædam ſolent ante i. efferas. Nonnullis videtur Iſaias Propheta huius populi mentionem facere ſub nomine *Sinim*. Arabes enim eos *Tzinim* & *Zinim* appellant. Putat Scaliger hos à primis Luſitanis Chinenſes dictos fuiſſe. Alii, inter quos Petrus Terrius eos ab omnibus prope Orientalis Indiae populis *Chiu* vocitatos fuiſſe aſſerunt, incolæque Zeylon Inſulæ *Chin gales* dictos, & cinnamomum etiamnum à Perſis *Darchini*, hoc eſt, Lignum Chinae nominari. Poſtremo non deſunt, qui populos iſtos Chinenſes dictos autumant, deriuato nomine à ciuitate cui nomen eſt *Chincheo*. Verbo dicam: quot capita, tot ſententiæ, vt inter horologia citius quam hos Etymologos conueniat.

Meam ſi quis requirat opinionem, profitebor me ſententiæ Ricci quam proxime accedere, qui à Ieſuitarum Viſitatore anno A.N.C. MDLXXVIII. in has oras miſſus, XXVIII. annos ibi exegit, vnde ei fortalſe præ cæteris fides adhibenda. Hic, eſi in ſeptentrionalibus partibus huius regni poſtiſſimum tempus conſumſerit, nouem tamen annis poſtremis, ab anno MDC. vſque ad annum MDCX. (quo anno mortuus eſt) in ipſa vrbe regia Paquino vixit, cuius commentarios rerum Chinenſium & obſeruaciones diligentiffimas Trigautius, vt ipſe quidem gloriatur, ſumma fide & integritate in lingua Hiſpanica luci publicæ dedit, vnde pleraque hæc noſtra deſumpta ſunt.

Iſ ergo Riccius Ptolomæi ſententiam approbat, eoſque quos nos Chinenſes dicimus, verè

vere Sinas esse credit. *Ipsissima hæc est, inquit, Serica regio veterum, in qua non ditiores duntaxat, sed Serica regio & pauperrimi ex ima plebe sericis induuntur vestibus: adde quod eius materia quotannis vis infinita in externas veterum. deportatur regiones.* Hæc ille. Narrant incolæ Sericæ lanæ vsum & opificium bis mille ducentis annis (vt ipsi quidem supputant) ante aduentum Christi, Seruatoris, apud eos inuentum fuisse. cuius narrationis fidem ipsi præstent. Non diffitemur tamen, nullum omnium eorum minimum, de quibustantopere inter nostros scriptores litigatur, ipsis Chinenfibus notum esse, cum se ipsos à prouinciis regni, quas incolunt, denominent, vel pro auctoritate illius familiæ, quæ thronum regium possidet, cognomen assumant, vt nostra memoria se *Taminos* vocant, id est, *valde splendidos*. Est tamen nomen, quod communiter omnes retinent, scilicet *Ciumquo*. verum hoc aliud nihil est, ac si dicas, *Magnum regnum*. Cochinienses eos *Cin* & *Chin* appellant, vnde Lusitani suum illud *China* mutauerunt: Iaponenses *Than*: Tartari *Haan*: Saraceni Occidentiores, vt supra diximus, *Cathaios*. Elegantiores inter Chinenfes regnum suum *Chium* vocant, id est, *Hortum*. Terram enim quadratam esse fingunt, & se in medio, velut horto amœnissimo constitutos, vnde conspectis tabulis nostris Geographicis, cum se in extremum Orientis angulum compingividerent, moleste ferebant, nec eas admittebant. Riccius igitur, vt eos placaret, nouas fabricauit tabulas, in quibus eos (quia ita volebant) in medio collocauit.

Ipse Sinarum rex ab suis *Rex Vniuersi* appellatur: estque tantus gentis huius fastus & bar. *Titulus Regis.* bara quædam vanitas, vt omnia extra suum regna nugas esse opinentur, ideoq; ea ab se derelicta, quod imperio suo & incolatu indigna iudicarent. Quanquam si quis omnium regum principumve hoc titulo dignus est, profecto Sinarum rex is est, cum nullum in toto hoc vniuerso regnum latius quam istud pateat, vnde & Magni, imo Maximi cognomento Princeps iste dignissimus est. Nam ab Insula *Hainam*, quæ in Mappa nostra Geographica eodem nomine exprimitur, extremumq; versus Austrum limitem constituit, sub gradu XIX. ab Æquatore posita, vsq; in XLII. versus septentrionem extenditur. Deinde à gradu longitudinis CVII. vsq; ad gradum CXXXVII. in Orientem immani vastitate porrigitur: cuius quidem spaciū magnitudo ex calculationibus Geographorum & obseruatione Eclipsæon manifesta est. Ad regni vero huius illustrationem non parum nobis videntur facere ea, quæ ipsi Chinenfes in libello quodam anno MDLXXIX. apud ipsos edito & impresso, perscripserunt, quæ nos latin a fecimus in hanc sententiam. In hoc regno, inquit, duo sunt suprema Tribunalia regia, & (si nostro more loqui liceat) Parlamenta. Illud *Paquini*: hoc *Nanquini*. Illud curiam septentrionalem, hoc Meridionalem vocant. Præter hæc duo summa, sunt XIII. alia minora. Prouinciæ regni sunt XV. in comitatus siue districtus CLXXXV. subdiuisæ. In his omnibus ciuitates maiores, quarum nomina in syllabam *Cheu* exeunt, numerantur bis mille quadraginta septem. Viri armis apti in prouinciis iis censentur superare LVIII. milliones, non computatis pueris, mulieribus, Eunuchis, Militibus præfidiariis, iisque qui in Magistratu aut officio aliquo sunt. Sed nec viri docti & literarum studiosi in eo numero comprehenduntur, qui ab omnibus vectigalibus aliisque oneribus immunes sunt. Militum Præfidiariorum in vniuerso hoc regno, etiâ cum alta pax est, tamen semper numerantur, decies centena millia: & hi quidem omnes stipendia percipiunt. Notandum hic, tantum esse in tribus Prouinciis septentrionalibus militum in præfidiis, ob metum Tartarorum, quantum in nouem reliquis.

Regnum hoc tam natura quam arte est munitissimum. Ad Austrum enim & Orientem vastum habet Oceanum. qua in Corum ventum vergit in manibus & arenosis solitudinibus à Cathaio separatur, cætera in Aquilonem longus ille murus prætexit. Ad Occidentem altissimi montes, desertaq; cingunt, & reguli quidam Magno Sinarum regi vectigales: ita vt aditus ab omni parte in hoc regnum sit difficilissimus.

Quia autem adhuc in generali huius regni consideratione versamur, antequam ad penitiora veniamus, videbimus quid alii de eo scripserint.

CAPVT XXVIII.

PERIOCHE.

Exacta descriptio, quamuis contractior, Regni Chinenfis, è variis auctoribus desumpta. Nomen, amplitudo, prouincia, vrbes, Regia, Soli fertilitas. Mores & ritus, opes & diuitiæ, potentia. Gubernatio. Sacra & superstitio- nes. Catalogus Regum.

Amplissimum illud potentissimumq; Chinenfium Regnum, cuius Ptolomæus nomen nominat, potentiam non item, est illud ipsum, quod Marcus Paulus Venetus *Prouinciam Mangi*

nominat: nos vulgo vocamus CHINAM, quanquam ignari plane simus, cui fundamento innixus fuerit is, qui ei Orientis parti hoc nomen imposuit, nisi forte ex corruptione vocabuli ortum fuit, ut mutatis primis litteris pro *Sina China* dicatur; quod si factum est, praevaluit consuetudo antiquitati, accedente nostri seculi assensu, quod posteriorem appellationem mordicus retinet, à qua nos quoque non discedemus.

Est igitur vastum illud regnum Chinesè totum situm cis Tropicum Cancrì versus Septentrionem, extenditurque; litus eius secundum Oceanum Eoum, ut ab ortu Solis terrarum extrema putetur. Fines eius ab Oriente Oceanus Orientalis: à Meridie Cauchinchinae regnū: qua Occidensest, Brachmanæ Indi: qua Septentrio Tartari Cataienses sunt, inter quos multos habitare Christianos, ipsam autem Tartariam Persico conterminam regno esse diximus.

Possederunt olim Tartari hoc Chinesè regnum, ut ipsorum Annales referunt, idque totis annis XCIII. crudeli dominatione oppresserunt, quibus cuiusdam Regis indigenæ prudentia expulsi, murum struxere incolæ ut incursiones eorum arcerent, sibi que cauerent.

Vicini Chinesium eos vulgo *Sangley* vocant ipsi vero Chineses, si Magino & Mercatori credimus, regionem suam *Tame*, seipsos Tangis appellant: vel potius, ut Auctori Historiæ Generalis Chinæ videtur, Taybinco, quæ vox cum Regnum tum eius incolas denotat.

Extenditur autem ferme à Tropico Cancrì, usque ad LIII. gradum latitudinis, cōplectiturque longitudine sua omnes Meridianos intra CXXX. & CLX. gradum. Ut autem exactius cognoscamus eius amplitudinem, referemus ea, quæ ipsi Chineses in suis libris scripta reliquerunt.

Sic igitur illi censent, ambitum vniuersi huius regni constituere LXIX. millia DXVI. Diatas, quæ ratio est apud illos metiendi terras, quæ si ad Hispanorum metiendi calculum reducantur, facient in peridromo III. millia miliarium, & in longitudine MDCCC. Inuenimus in eodem libro, unde hæc metiendi ratio desumpta est, Chineses triplici mensuræ genere uti in Geometricis, ipsi vocant *Lj. Pu & Icham*, quæ voces prope nostris respondent: Stadio, quod continet passus CXXV. Milliariorum, & Diatæ, siue vnius diei itineris. Lii vocant tantum terræ spacium, ad cuius extremum vox hominis valide clamantis peruenire possit, cum aer tranquillus est, & locus planus. Decem huiusmodi Lii faciunt vnum Pu, id est, magnum milliare Hispanicum, siue commune Germanicum. Decem Pu constituunt XII. miliaria Hispanica, siue X. Germanica, quod spacium ipsi vocant Icham. Et secundum hanc metiendi rationem colligitur totius regni amplitudo, quam in superioribus adduximus. Etsi autem ex aliis Chinesium scriptis maior amplitudo colligi potest, Martinus tamen Herrada, Prouincialis Augustinianorum in Philippinis Insulis, Cosmographus magnæ experientiæ, vidit ipse cognouitque, eorum sententiam quam nos secuti fuimus, esse veriore, statuitque illam Peripheriam & Diametron, quam nos superius assignauimus, facto metiendi initio à Prouincia Olam, quæ est Meridionalior, & in Malacam vergit.

Diuiditur autem regnum istud, sumta simul Insula Anaione, in XV. Prouincias, quarum vnaquæque suam habet Metropolim, & æquare vastitate sua potest quoduis magnum Europæ regnum. Quædam illarum Prouinciarum denominantur à præcipuis Ciuitatibus, in quibus resident Prorex & Senatores. In his autem duæ sunt. Paguia & Tolanchia, quas rex ipse suo regit imperio, per Consilium sanctius, quod consueuerit ipse in alterutra harum suum habere domicilium: accedente etiam hoc, quod sint omnium maximæ & populosissimæ. Nec tamen hæc solæ causæ eum inuitant, ut in harum altera habitet, sed potius vicinia Tartarorum quibuscum Chineses perpetuum bellum gerunt. Postremo, ut facilius obuiam ire possit tumultibus turbisque, quæ in illis partibus sunt crebriores, simulque plus incommodi creare hostibus suis, ideo in his oris statuit Rex domicilium suum.

Est in medio huius Monarchiæ Lacus ingens, è quo plurimi profiliunt fluuii & torrentes, quorum illi quidem adeo abundant aquis, ut inde variis nauigiis in diuersas regni partes nauigari possit, qui fluuii amnesque insuper tam fecundum humiditate sua reddunt solum, ut omnes res bonas in copia gignat, unde & ripæ fluuiorum illorum scatent oppidis villisque. Referunt autem Annales Chinesium, quod in XV. illis Prouinciis sint magnæ Vrbes CXV. oppida MDXCIII. non connumeratis vicis oppidulisque.

Porro totius huius Imperii siue Monarchiæ caput appellatur vulgo *Xuntien* siue *Ta-biin*, à nostris *Quinzai*: significat autem Xuntien lingua Chinesium urbem Cæli, cuius tanta esse perhibetur magnitudo, ut homo expeditus in equo vnius diei spacio eam circumequitare vix possit. Sunt autem nomina XV. Prouinciarum hæc. *Pasquia*, *Canton*, *Foquien*, *Olam*, *Cincay*, *Susnam*, *Tolanchia*, *Cansay*, *Oquiam*, *Auccho*, *Honam*, *Xanton*, *Quicheu*, *Chequeam*, & *Saxii* siue *Sanci*. Omnes hæc, imprimis maritimæ, separatæ sunt ab inuicem eximiis fluuiis aquæ dulcis, profundis & nauigabilibus, altis vtriusque ripis, in quibus tor assurgunt vrbes

vrbes & oppida, vt ne numerari quidem possint, nedum nominari, cum Chinenſes tam ſint curioſi, vt in libris ſuis referant, non oppida ſolum, ſed & palatia ac viuaria procerum delectationis ergo in ripis excitata. Nobis ſufficiet numerum duntaxat indicare Vrbium oppidorumque, in vnaquaque prouincia, ne vel barbarorum nominū aſperitas vel prolixitas lectorem offendat.

Habet igitur Prouincia Paquia, in qua domicilium regis & ſummus Senatus, Vrbes quidem XLVII. oppida CL.

Prouincia Cantonenſis, Vrbes XXXVI. oppida CXC.

Foquienſis habet Vrbes XXXIII. oppida CXCI.

Olamenſis Prouincia, habet Vrbes XC. oppida CXXX.

Prouincia Cinſaiana, Vrbes XXXVIII. oppida CXXVIII.

Suſnanenſis habet Vrbes XLIV. oppida CL.

Tolanchiana prouincia habet Vrbes LI. oppida LXII.

Canſaiana Vrbes habet XXIV. oppida CXII.

Oquiamenſis habet Vrbes XIX. oppida LXXIV.

Ancheonenſis Vrbes XXV. oppida XXIX.

Honamenſis habet Vrbes XX. oppida CII.

Xantonenſis habet Vrbes XXXVII. oppida LXXVIII.

Quicheuanæ Prouinciæ ſunt Vrbes XLV. oppida CXIII.

Chequeamenſis ſunt Vrbes XXXIX. oppida CV.

Sancienſis ſiue Saxienſis Vrbes XLII. oppida CV.

Solent autem Chinenſes fere terminare Ciuitatum nomina in Syllabam Fu, quæ urbem ſignificat, cuiusmodi ſunt Tabinſu, Cantonſu, Quelinſu: oppidorum vero vocabula exeant in Cheu. Aiunt autem in ſolo fluuio Canton plures reperiri celoces, aphracta & alia nauigiola, quam in tota ſint Hiſpania. Regio ipſa Cæli ac Soli temperie, & aeris bonitate omnium rerum bonarum eſt ferax, abundans tritico, oriza, leguminibus, nec vllum eſt anni tempus tam intemperatum, vt non vel ſeminetur, vel metatur aliquid atque colligatur. In omnibus vrbibus, vbi Proreges & Gubernatores commorantur, erecta eſt imago Regis opere Phrygio aulæo vel peritromati intexta, cum inſcriptione, *Mundi Dominus ac Cæli Filius*. In vniuerſo regno Chinenſi nulli cum telo ambulare fas eſt, niſi illis, quibus hoc peculiari priuilegio à rege permiſſum eſt, tranſeunte iure illo portandi arma velut hæreditate etiam ad liberos eorum.

Sunt autem in tanto Vrbium numero fere CC. eminentiores cæteris, quæ pleræque extructæ ſunt in ripis fluminum nauigabilium, ſoſſis cinctæ latis profundisque, incluſæ muris è lapide quadrato, quibus incumbit aliud ſtructuræ genus è latere cocto, non è argilla aut fragili luto, ſed eadem materia, vnde vaſa Porcellana (ſic appellantur) conficiuntur, cuius materiæ ea eſt ſoliditas, vt ſucceſſu temporis coaleſcat inque vnam denſetur maſſam, vt partes ne validiſſimis quidem ferramentorum iſtibus diſiungi poſſint. Murorum ea eſt craſſities, vt in iis quaterni homines ſimul ingredi poſſint, alcubi etiam ſex, præter proiecturas & exedras crebro intercurrentes, in quibus ſæpe proceres animi gratia deambulant. Ad deſenſionem murorum multa addita ſunt propugnacula, & turres, & loca conſtituendis tormentis æneis apta, inuicem ſibi reſpondentia, cum ex cubiis idoneis locis diſpoſitis, vt nihil ad ſummam muniendi cuſtodiendique diligentiam ſtructuribus deſuiſſe videatur. Horum murorum quidam perhibentur erecti ſteriſſe ad II. millia annorum, nec tamen vllam præ ſe ferre vetuſtatem aut agere rimam videntur. Pletarumque illarum vrbium, quas cæteris eminentiores eſſe diximus, ſtructuræ talis eſt. Dnas habent ſingulæ præcipuas & quaſi regias plateas, longas lataſque valde, in crucis formam diuiſas, vt inde directus pateat proſpectus ad quatuor vrbis portas, quæ inter ſe æquis diſtant ſpaciis, quæ quidem eſt res miræ amœnitatis.

Interſecantur autem duæ illæ plateæ cruciformes aliis minoribus, in quibus multa inter plebeias domos exſurgunt ædificia magnifica tam publica quam priuata, quæ velut indicium præbent atque notas viarum & regionum. Viſuntur in compitis Arcus quidam velut Triumphales, vbi conuenire ſolent tam ciues quam peregrini. Et porticus ibi ſunt crebræ, procurentes in publicum, quibus, vt & tabernis opificum & inſtitorum, arcantur à commentibus pluuiæ aliæque aeris incommoditates.

Vix autem quiſquam Prorex aut Gubernator elapſo tempore præfecturæ ſuæ abit prouincia, quin arcum aliquem aut opus laqueatum è polito lapide, cum variis inſcriptionibus, in ſui poſt ſe relinquat memoriam.

Loco vrbis commodiſſimo frequentiſſimoque aſſurgit ſuperbum Palatium, habitatio

Proregis, cum adiunctis hortis, viridariis, fontibus salientis aquae & inde profluentibus rivulis, omnia facta ad delectationem horum Dynastarum, qui insuper eo loco habent sua nemora, cum viuariis, leporariis & Ornithonibus, ut haec palatia cum mediocrib. oppidis comparari queant. Domus priuatorum maritimae ferme humiles sunt: at interiores & à littore remotiores plura habent tabulata, pictae intus & foris vel candidissimae illarum tectotio. Ad introitum huius Palatii Atrium est amplum & capax, perpicuum variis armis nobiliū, exornatumq; Idolorum statuis. In ipso vestibulo occurrunt piscinae plenae piscibus, & horti pensiles, etiam in tectis aedium. Tota structura est ex lapide caeso & affabre polito, ut splendore suo colorem auri mentiat. Tecto singularis firmitas, ut omnes facile respuat imbres, comperitumq; est huiusmodi tecta ad ducentiesimum durasse annum. Colliquae & suggrundia è puro marmore sunt facta. Ante portas stant arbores parulae & virides, pulchro ordine & ad lineam plantatae, tanta amoenitate, ut debiles lassosq; recreare ac reficere possint oculos. Etsi autem multae harum urbium satis amplis interfecentur fluviiis, canales tamen atq; fossae hinc inde factae naues mercatorias in ipsas vrbes & fora usque inducunt, magna commoditate, ut in quibusdam inferioris Germaniae urbibus videmus, nusquam deficientibus aggeribus pontibusq;, quibus flumina vel coercerentur vel sternuntur, ad commoditatem viatorum. Si qui fluvii ob vastitatem aut inundationes pontes ligneos lapideosq; non admittunt, eorum ripae iunguntur pontibus è scaphis lenunculisque factis. Extra vrbes, in primis maritimas visuntur suburbia magnificis structis plena, cum vicis plateisque satis elegantibus, & diuersis ad excipiendos hospites, in quibus praeter potum sapidissimum omnis generis cibaria & cupediae reperiuntur.

Minorum oppidorum, quorum quaedam III. millibus familiarum constant, ita tamen ut proximi pagi & velut cohaerentes simul sumantur, tanta est multitudo, ut numerus iniri non possit. Situs eorum fere amoenus, aquarum lignorumq; copia, domus altae etiam ruri in quibus crebri degunt agricolae, opulenti sane & omnibus rebus affluentes. Habent autem singulae fere domus portas ternas, quarum quae medium obtinet maior est caeteris, obseruata proportionem in aedificando.

Negari autem nullo modo potest, Architectos fabrosq; hoc regnum habere praestantissimos, nec ullibi per Orbem materiam ad aedificandum haberi meliorem, cum, ut diximus, terra alba sit, è qua sunt lateres tantae duritiei, ut malleo vix frangi possint. Viae per regnum praecipuae lapide caeso stratae sunt, planae rectissimaeq; usque ad Montes, pavimento aptissimo, ut ii, qui viderunt, inter res, quae in hoc regno admiratione dignae sunt, vias illas referant. Narrant Lusitani, vidisse se in vrbe Fucheo Turrim, XL. innitentem columnis ex solido marmore quarum altitudo fuerit quadraginta palmorum, latitudo XII. Hoc opus esse tantae magnitudinis, tam insignis splendoris atq; sumtus, ut omnes totius Europae superbas & magnificas structuras longo post relinquat intervallo. Assurgere autem hoc tantum opus ante Palatium Praefecti Aetario Regio.

Cum autem in superioribus Muri illius mentionem fecerimus, qui Chineses à Tartaris dispescit, hic quaedam magis exacta de eo referenda sunt. Longitudo eius cum interiectis montibus. D. miliaria constituere (vel potius Leucas) creditur: incipitq; ab vrbe Ochioio, quae sita est inter duos praetulos montes, porrigiturq; ab Occidente in Orientem, structo ipso muro à Rege quodam Tzinzone aduersus irruptiones Tartarorum. Quod autem de D. Leucis diximus ita capiendum est, ut CCCC. Leuca occupentur montibus, & spacia intercurrentia, quae muro obstructa sunt, reliqua centum conficiant. Ipse porro murus è saxis quadratis ingentibus fabricatus est, quorum plerorumq; tanta est magnitudo, ut quinq; Orgyias habeant in latitudine, VII. in altitudine. Initium huius nonnulli sumunt à Mari in Prouincia Cantonensi, deducuntq; eum per Pasquiam & Canfaiam, finiuntq; in Susana. Rex hoc opus moliri volens, tertiam partem habitatorum regni ad id admouit, qui prope omnes interierunt, vel difficultate viae & laboris, vel mutatione aeris. Sic opus hoc tam sumptuosum & operosum in causa fuit, ut totum regnum concitata seditione rebellaret, factoque impetu in regem eum trucidaret, cum regnauisset annis XL. & totidem filius eius Agnizius.

Nunc deinceps videnda est ipsa huius Monarchae habitatio & regia, ne quid desideretur eorum quae in hoc regno consideratione digna sunt. Est ea in vrbe Taybin siue Xuntien, ut superius diximus, ob viciniam Tartarorum, in regione vel prouincia Pasquia, siue etiam ob aeris, quo prouincia illa perflatur, puritatem & salubritatem, ipso nomine Urbis tale aliquid innuente, cum Xuntien ciuitatem coelestem sonet. De huius Urbis incredibili amplitudine superius diximus, ubi tamen suburbiorum mentionem nullam fecimus, quorum omnium ambitus non existimatur minor ipsa vrbe, Populi in ea tantus putatur esse numerus, ut ipsi Chineses afferant, CC.

rant, CC. millia ad militiam apta inde legi possent, quorum pars media equites sint, si vrgens aliqua necessitas regnum premar. Ad introitum huius Urbis versus Orientem offert se oculis ingens illud & superbum Palatium Regis, vsitata eius habitatio, quanquā etiam duo alia sint; vnum in media vrbe, alterum in extremo latere Occidentali. De Primo illo & Magno Palatio narrant, id tam amplum ac spaciosum esse, & tam plenum singulari consideratione dignis rebus, vt quatrIdui spacio perlustrari omnia non possint.

Iam primum septem cingitur muris, tanto spacio ab inuicem dissidentibus, vt in singulis intermanianis X. millia militum, custodū corporis regii, versari possint. Intus sunt LXXIX. Palatia siue Canacula magnifica, artificii stupendi, in quibus magnus numerus fœminarum versatur, ad seruitium regis, quod alibi à nobilibus viris & ingenuis adolescentibus præstatur. In præcipua autem admiratione sunt quatuor Basilicæ, in quibus consuevit audire Rex Oratores exterorum Principum, vt & respondere Principibus Proregibusque regnorum suorum, quanquam hoc rarius accadat, cum vix vnquam in populi conspectum prodire soleat hic Monarcha. Omnium hatum Basilicarum tanta est elegantia, tanta artificii præstantia, tanta materiæ æneæ, argenteæ, aureæ, gemmeæ precia, vt calamo satis digne exprimi nō possint, in primis vero quartæ, quæ tres anteriores multis parasangis superat, vnde & Palatium The-sauri regii à populo appellatur, vere dignum nomine isto, cum tantas opes in thesauris suis vix vllus rex possideat, quantæ in illa Basilica visuntur.

Porro præter hos thesauros inter Cimelia huius regis infinitæ res stupendi precii & plane inæstimabilis, interque eas Thronus regius, in quo Monarcha ille confidere solet, quoties Maiestatem ostentat suam, factus quidem ex marmore præstantissimo, exornatus autē gemmis infiniti precii, in primis Pyropis tantæ magnitudinis & splendoris, vt vel atram noctem illustrare possint, aiuntque tantam illi parti Basilicæ affundi ab hac Cathedra gemmata claritatem, quanta ab incensis cereis funalibus afferri possit. Pariter structi exornatique sunt huius Palatii parietes, vbi cum præstantia materiæ certat artificum petitia, vt omnes, qui de eo scripserunt, vno fateantur ore, nihil preciosius aut magis absolutū in vllō totius Orbis regno inueniri posse, cum nihil vspiciā sit pulchri aut speciosi, quod hic non exquisitū conspiciatur.

Postquam vidimus vlti huius regni amplitudinem, & numerum vrbium oppidorumque in eo recensuimus, & ædificiorū in eo magnificentiam considerauimus: consequens est, vt videamus, an ipsum solum tanto splendore dignum sit, & an possit ædificantibus ex sese *Qualitas
& natura
soli.* suppeditare tam insanarum substructionum sumtus & materiam.

Primum igitur sciendum est temperamentum aeris & soli in tanta prouinciarum huius Monarchiæ varietate, longe diuersissimum esse, in tanto præsertim terrarum spacio, quarum aliæ in Septentrionem, aliæ in meridiem vergunt, ita vt quamuis quædam huius regni partes, interque eas Insula Aynan, tantum XIX. gradibus ab Æquatore absint, aliæ tamen vltra quinquagesimum latitudinis gradum extendantur, vt in descriptione Situs huius regni ostendimus. Facit eadem magnitudo & prouinciarum distantia magnam coloris diuersitatem in corporibus incolarum. Lusitani enim qui apud Urbem Canton cum Chinesibus negociantur (non longe enim abest ab Macaone) narrant, Chinesium ibi mercaturam exercentium facies colore valde dissimiles esse. Qui enim in Prouincia Cantonensi nascuntur, inque toto eo tractu, fusci sunt, sicut Numidæ & Mauri in regno Fezzano Africa, cum hæc regio Cantonensis iisdem sit subiecta Parallelis, quibus Numidia. Qui vero interiora regni incolunt, facies sunt alba, magis minusque, prout prope vel procul à frigidioribus Septentrionis partibus absint. Videas ergo quosdam capillitio nigro referre Hispanos, alios rursus flauos rufosque esse, vt Osermani sunt. Sic igitur est: Calidum an frigidum sit hoc ingens regnum, generatim dici non potest, cum sit comprehensum in Zona temperata: vnde & fertilitas eius cognosci potest, quæ sine dubio maxima est, etiam si cum ea comparare velis Nouam Hispaniam vel Regnum Peruanum.

Est enim extra controuersiam, solum ibi terque quaterque fætificare per annum vnde & aeris clementia colligi potest. Infantibus puerisque hic omnia plena esse videas, instar formicarum, ob fœcunditatem mulierum, suntque hi pueri grati admodum & venusti, dum pusilli sunt.

Si vero de fructibus arboreis quæstio est, nullum hic genus desiderare possis eorum, qui alibi præsertim in Hispania proueniunt, sed & multi peregrini ibi visuntur, nostroque Orbi incogniti, qui tamen omnes sunt sapore præstantissimo. Aureorum malorum genera hic tria, quorum vnum tam dulcem fundit succum, vt suauitate vincat saccarum: cætera sunt cum quodam acore permixta.

Prunorum hic quædam species, quam ipsi Lechiam vocant, cuius tanta est suauitas, vt *K 3* satiari

satari ea comedentes non possint, accedente alia quoque virtute, quod nec stomacho nec intestinis noxia sint. Melo peponum magna hic abundantia, qui magni sunt, nec minus sapidi, ut & alia quaedam huius generis, quibus omnibus sapor gratissimus.

Saccari ob nimiam copiam vile precium per vniuersum regnum, ut centenae librae, etiam cum augeat precium eius, non pluribus quam VI. Regalibus nummis vendi soleant. Idem de melle sentiendum est & cera, quibus integrae naues onerari impleri possunt. Serici hic & multitudo ingens & bonitas perfecta. Lini plurimum, unde parantur vestes plebeiorum. sparti autem cannabisque tantum, ut exiguo precio carbasa rudentesque, pro nauibus haberi possint.

In locis sterilibus, ubi terra asperior est & petrosa, multum crescit gossipii, cumque cultus est ager ille, profert filiginem, auenam aliasque frumenti species, non sine faenore. Sed reuera irrigantur agri hinc inde per totum regnum incredibili multitudine fluuiorum & riuorum, ut Orizam magna gignat abundantia, qui vsitatus est horum populorum cibus, colligiturque tanta copia, ut vilior quam credi possit precio vendatur. Neque vero vel hoc vel caetera frumenti genera semel in anno, sed fere bis, alicubi etiam ter metuntur, ut supra diximus. In locis editis montosisque, quae culturam non admittunt, pulchrae pinus assurgunt, strobilos magnos & palato gratos proferentes, intercurrentibus crebris castaneis, neque tamen solum inter has arbores ferri sinunt, sed ferunt ibi frumentum Indicum, quod vulgo *Mais* vocant, estque vsitatissimum populorum in Peruana & Mexicana cibus. Est autem pratorum ibi totiusque adeo planitiei mira amenitas, omniaque variis perpecta sunt floribus, quibus à nostris cum ratione odoris tum speciei magna est diuersitas; accedentibus variis arboribus, ordine & velut de industria dispositis, quibus fere fluuiorum ripae praetexuntur.

Loytiae, quos Chinesium Doctores & Iureconsultos esse diximus, habent fere viuaria & nemora arte confita, in quibus multi oberrant capri, damae, cuniculi, lepores aliaeque ferae diuersi generis, sed & mures Pontici, viuerrae aliaeque bestiolae, quarum pelles in magno sunt precio. Moschi odorati hic magna copia, qui colligitur ab animalculo quodam, quod vescitur odorata quadam radice, quam illi *Camatuam* vocant, ad digitum vnus magnitudinis. Boum vaccarumque hic tot & tanta armenta, ut singulis binisue ad summum coronatis vendantur. Bubalis maius & ferme duplex precium. Porcorum hic greges innumeri, quorum carnibus nihil inest noxii, ut de salubritate cum veruecina per Galliam Hispaniamque cerrare possint. Auitii generis incredibilis copia, praesertim aquatilis, cuius tanta multitudo, & praecipue Anatum, ut in Vrbe Canton, quae vna est ex minoribus huius regni, decem vel duodecim millia vna septimana comedantur.

Pullorum Gallinaceorum & caponum tantum ibi, ut eorum carnes mundatae ad libram appensa vendantur, velut apud nos bubulae, nec precio multo maiore.

Herbarum radicumque ad Medicinam vtilium fecunda mater est hoc regnum, in primis Rhabarbari optimae notae, gignit & Radicem *Chinam* dictam, cuius efficax vsus ad multos morbos curandos in primis Apostemata, Paralyfin & Morbum Venereum. Caetera Aromata, etsi à mercatoribus ab Indiis Moluccisque Insulis huc afferuntur, vili tamen precio emi possunt, in primis Caryophylli & Nuces Myristicae. Piscium hic maior copia, quam ad fidem dici possit, neque in regionibus duntaxat mari vicinis, sed in remotissimis ab Oceano regni partibus, ob fluuiorum lacuumque multitudinem.

Eruuntur terra omnis generis metalla, interque ea aurum & argentum, quanquam regni legibus prohibeantur ciues, ea curiosius in terrae visceribus perquirere, ita ut multum metallorum ab exteris importetur. Neque tamen propterea locupletiorum domus eo minus plena sunt vasibus aureis argenteisque, aliaeque preciosa suppellectile, quanquam nonnulli affirmant, argento apud Chineses esse quam auro maius precium, quod pluris fiat ab illis. Margaritae hic copiose reperiri superius diximus. Inter metalla, quae Chinesem solum producit, referuntur etiam argentum viuum, ut & aes, ferrum nucleusque ferri, stannum album nigrumque; praeterea sulphur, Cadmia & alia eius generis. Vni incommodo & prope soli Chineses obnoxii sunt, quod crebris regiones illae concutiantur terrae motibus, quibus aliquando non aedes tantum sed oppida & vrbes euertuntur.

Mores
Sinarum
sive
Chinensium.

Cum apud nos fere vsuueniat, ut in magnis urbibus locupletibusque prouinciis multi reperiantur errones, desidiofi multi, & inutilia terga pondera; apud Chineses tamen, quamuis regnum omnibus rebus abundet, nullos fere inuenias, qui ocio & inertia torpescunt, sed omnes labori alicui addicti, in primis illud operam dant, ut terram suapte sponte liberalē, cura & solertia meliorem reddant, nihilque ociari permittant, quicquid ad culturam perducipossit, usque ad latum pedem. Hos autem labores facile ferunt, studiosi rerum suarum, & gnari,
planetas

planetas & vagabundos non infamiae nota duntaxat inuri, sed & grauibus puniri suppliciiis. Accedit, quod ciuis Chinenſis, ſiue in Vrbe ſiue in agro natus ſit, pedem prouincia ſua efferre prohibetur. neceſſe igitur eſt, vt augeſcente ciuium numero agrum colant, ſi viuere commodè velint.

Cum inſuper Chinenſes naturæ quadam inclinatione indulgere genio & cuticulam beare ſoleant, veſtiumq; munditiei ſtudeant & nitori domiciliorum ſuorum, neceſſe habeât, vt attenti ſint ad rem familiarem, & cultura diligentiaque fundos ſuos reddant fructuoſiores. In emendo vendendoq; nihil metiuntur vlna, ne telas quidem lineas, ſed omnia ponderant, quod minus in trutinando quam menſurando fraudis interuenire poſſit. Neq; tamen ipſi à circumſcribendis decipiendisq; peregrinis abſtinent, quibuſcum negociantur, inprimis in vendendo Muſco ſiue Muſcho odorato, quem hunc in modum conficere ſolent.

Animalia illa, à quibus hoc odoramentum colligere ſolent, ſuſtibus baculisq; cædunt, vſq; ad mortem: cumq; probe obturauerunt omnes meatus corporis, per quos ſanguis extillare poteſt, deponunt occiſam beſtiolam in locum quendâ, in quo celerius putrefcat. Sic oſſa verberibus conſtracta, & carnes contuſæ ſanguine ſuo mixtæ, vbi putredine velut fermentatæ ſunt, odorem illum prorsus concipiunt imbibuntque. Vbi ſatis cõputuiſſe viſum eſt totum animalculi corpus, diſſecatur cum ipſa pelle in minutas partes, indeq; conficiuntur parui ſacculi quos Luſitani *Papos* vocant: & hic eſt optimus Moſchus præſtantiſſimusque, qui ab Orientis partibus ad nos adfertur, quamuis multiplices deceptelæ ad augendum pondus interuenire ſoleant.

Sunt autem maxima ex parte Chinenſes temperamento corporis bono præditi, pulchra membrorũ compage, agiles hilaresq; pluresque inter eos proceri quam humiles breuesque. Facies iis vulgo lata, oculi parui anguſtique, ſuntque fere Camuti ſiue Simi. Barbam, vt Europæi, non habent, ſed pauci quidam rarique admodum erumpunt ex mento capilli. Non quidem negauerim, eſſe inter eos quosdam, quibus oculi parentiores, barba commoda, & facies nõ deformis: ſed hi cũ cæteris collati, oppido quã pauci ſunt, putanturq; genus ducere ab exteris nationibus, quæ ſe olim cum Chinenſibus miſcuerunt, dũ adhuc integrum fuit exire regno. Vngues in digitis ſiniſtræ manus crefcere ſiunt, in dextra vero abſcindunt. Comam ab occipitio promittunt, neq; caret illa circa vngues & capillos cura ſuperſtitione, cum illis ſe arreptos ad cælum eleuatum ſri putent.

Veſtitus quo viri Principes Nobileſq; vtuntur, verſicolor eſt, è lana ſerica puriſſima, quã exquiſite parare ac tingere nouerunt, vt ſplendore quodam oculos feriat. Vulgus & qui cum re ſunt tenuiori, & ipſi ſerico veſtiuntur, ſed velut excrementitio, atque ob id minoris precii, vel etiam amiſtu vtuntur è lino vel Xylino. Eſtq; hoc amiſtus genus habile & leue, pro qualitate regionis, quæ temperata eſt, vnde pannilanei hic nullus vſus. Sagis operiuntur antiquo more ſinuofis, & in plicas minutas collectis, dependente ſacculo à ſiniſtro latere: manicæ in iis ſunt amplæ & capaces. His ſagis ſuperiniiciunt amplas tunicas ſiue togas noſtro modo, niſi quod illorum togæ manicatæ ſunt, vt pallæ lucubratoriæ.

Qui è ſanguine regio orti ſunt Principes, aut dignitate inter cæteros eminent, in eo diſferunt ab Equeſtri Ordine, quod virorum Principum ſaga in medio, qua cingulo locus eſt, aureis, argenteis que lemnifcis circumdantur, cum cæteri ea ornamenta duntaxat in ſimbriis geſtent. Caligas ſiue femoralia geſtant valde conuenientes, & ocreis calceiſq; vtuntur holoſericis: quamuis autem hyems apud eos ſit vſitato more clemens & benigna, ſolent tamen per id tempus veſtibus vti pelliceis, è pellibus precioliſſimis, quibus cum reliquum corpus tum inprimis collum muniunt. Sed & qui cælibes ſunt, ab vxoratis differunt in eo, quod illi comâ ſupra frontem nutriunt, & pileis caput tegunt altioribus.

Mulierum circa amiſtum magna eſt curioſitas, differtq; earum veſtitus non multum ab Hiſpanico. Gemmis vnionibuſq; velut obſitæ incedunt, aliisq; quæ mundum muliebrem exquiſitiorem faciunt, vtentes ſemiſagulis, cum amplis manicis, quas infra māmillas colligunt. Materia veſtis eſt vel precioliſa vel vilis pro modo facultatum. In exornandis crinib. ſuis multum ponunt ſtudii, quos variis cincinnis circa tempora torquent colligantq; longa vitra velut tænia, vnionibus gemmiſque graui. Faciem ceruſſa pingunt, inq; prima pulchritudinis parte ponunt, ſi quam minimos habeant pedes: qua de cauſa puellarum pedes à prima infantia adſtringunt coherentque, etiam cum dolore, ne nimis excreſcere poſſint. Quanquam huic rei etiam alia cauſa assignari ſoleat, nempe zelotypia maritorum, vt compreſſis ad hunc modum cruribus pedibuſq; diſcurrere facile non poſſint, imo non niſi magno labore domo exire. Induit autem antiquiſſima hæc conſuetudo propemodum legis naturam, vt ſi qua mulier, vel puella eam violaret, infamiae notam non effugeret. Sed & in aliis rebus honeſtati ſtudent, de-

gunt.

guntq; fere intra septa domus, vt vix defenestra aut ianua prospiciant. Si quē maritus ad cœnam inuitauit, vxor ad mensam minime accedit, nec in conspectum hospitis prodit, nisi propinquus sit aut sanguine iunctus. Si quæ patrem, vel matrem, vel agnatum inuisere cupit, portatur insidens sellæ gestatili à quatuor seruis, sic cooperta cathedra, vt ipsa quidē videri à nemine possit, probe tamen conspiciat omnes, quacunq; transit. Sequuntur eam serui ancillæq; magno numero. Sic fit, vt rarissime occurrat tibi in platea mulier aliqua è nobilioribus aut dignioribus, sitq; monstro simile, aliquam videre etiam in amplis vrbibus.

Sunt autem Chineses fere ingenio acri & subtili, sculpturæ & picturæ admodum periti, vt apparet ex tabulis, arculis & lecticis, quæ ab illis ad nos adferuntur. In campestribus planisq; regionibus vtuntur miro genere curruum, quod velis instructum à ventis agitur, non iumentis nauigii instar, quibus currib. vias satis longas per planiciem emetiuntur. Imitati sunt Hollandi hoc artificium, non omnino infelicitè, neq; tamen pari cum successu. In emendo vendendoq; astuti sunt & versipelles, vt qui cum illis negociantur, ab eorum fraudibus sibi cauere necesse habeant.

Extradosus mercatorum & institorum, qui infiniti sunt in hoc regno, propendet tabula, continens synopsis earum mercium, quæ ibi prostant: venduntur autē fere in illis tabernis institoriis telæ aureæ, argenteæ, sericæ varii coloris & artificii, vt & materia Xylina, lineæ, aliaque vestiaria. Idem faciunt, qui aromata & res medicas vendunt. Alibi sunt officinæ figulorum, in quibus vasa porcellana prostant, quæ quamuis varii coloris & pulchritudinis exquisitæ sint, mediocri tamen veneunt precio, vt visa sint quinquaginta vasa vendi quatuor nummis regalibus. Fiunt autem figulina illa opera siue vasa hoc modo. Cochleas quasdam marinas ouorū testis miscent, aliaq; quædam addentes subigunt & massam conficiunt. Hanc sub terra condunt, ibiq; eam macerari ad octuagesimum vel centesimum vsq; annum sinunt, hæredibusque suis thesauri loco relinquunt: & hæc quidem est sententia Eduardi Barbosa: cui alii accedere se posse negant, quod fieri ex tantilla materia tantum horum vasorum non possit, quæ incredibili copia in Lusitaniam Hispaniamque, vt & cæteras Europæ partes, addē etiam in nouam Hispaniam & regnum Peruarum deportantur. Fiunt autem optima vasa Porcellana in Prouincia Saxiensis, quæ regno exportari fas non est, cum omnis ea supellex figulina cedat vsibus regis & Gubernatorum, ob pulchritudinem, quod ea non minus quam Crystallus pellucida sit. Habitant autem figuli isti in certis vrbium plateis, nec quisquam inter eos commoratur, qui non idem tractet opificium. Qui ea vendunt, indicem proponunt, quantum huius testaceæ materiæ apud ipsos prodest.

Est autem summa ac prope vnica Chinesium cura, qua liberis suis mature de futuro matrimonio dispiciunt, ne in transuersum rapiantur. vnde videas patres infantes liberos vix dum natos futuri matrimonii pactionibus reciproce obligare, cōcepta etiam eius rei formula litteris publicis solemnibusque. Iubet autem mos patrius, maritum dotem ad vxorem adferre. Cum sponsa viripotens est, & nuptiarum dies aduenit, pater eius solenne instituit conuiuium, vocatis in domum suam patre, matre & propinquis generi sui. Sequenti die idem facit pater sponsi, aut si patrem non habeat, proximus eius agnatus. Finito epulo dat sponsus sponsæ dotem, spectantibus vniuersis, hæc vero acceptam eam rursum dat parentibus, si adfint, in precium educationis. Hinc scilicet fit, vt ille, qui plurimas habet filias, vir opulentus iudicetur. Potest autem pater ea quam à filia accepit, pecunia vti tanquam sua, si indigeat: verum eo mortuo, omnis reddit ad filiam eiusq; liberos.

Licet autem viro tot ducere vxores, quot alere com. ode potest, dum modo à sorore & consobrina abstineat: nam hæ nuptiæ incestæ habentur & puniuntur. Primam quam quisq; duxit, vxorem legitimam putat, cæteras amicas & concubinas. Cum prima vir habitat & commoratur; reliquas hinc inde in diuersa domus conclauia partitur, quæ si cum illa conferantur, ancillarum rationem habere possunt. Patri mortuo succedit filius natu maximus è prima vxore in maxima paternæ hæreditatis portione: eum cæteri fratres sequuntur, siue è prima vxore siue è posterioribus nati sint. Si filius ex prima nullus sit, transfertur id iuris in filium natu maximum ex concubinis: hinc fit vt rarissime quis moriatur, non relicto hærede masculino.

Aliunt in regni huius prouinciis iis, quæ Tartarico regno viciniotes sunt, mirum hunc obseruari morem, vt prorox siue gubernator adolescentibus virginibusq; certum constituat tempus, intra quod vel matrimonium contrahant, vel vitam profiteantur Monasticam. Qui nubere volunt, veniunt ad præfixum diem in constitutam ei rei ciuitatem, sistuntq; se coram duodecim viris, quos rex isti negotio præfecit, qui vtriusq; nomen & viuendi genus scripto concipiunt, & de dote percontantur, quam vir mulieri daturus est.

Cum autem plures simul tam viri quam fœminæ dare soleant nomina sua, numerantur vtraque,

utraque, & si plura sint nomina virilia quam muliebria, mittuntur sortes, iubenturque ii qui extra sortem paris ceciderunt, in futurum annum expectare. Idem fit de puellis, si quæ sint superfluae. Exæquato ad hunc modum numero, sex è duodecim viris istis, futuros sponfos in tres partiuntur ordines. In primo collocant ditiores, non habita ratione nobilitatis vel formæ: in secundo, qui cum mediocribus sunt facultatibus: in tertio vero pauperes: idem faciunt sex reliqui in puellarum nupturientium grege: ita tamen, ut in primo agmine formosissimas, in secundo mediocriter pulchras, in tertio deformes statuant. His factis dantur formosæ diuitibus, qui singuli certum auri modum, quantus visus est iudicibus, persoluunt. Mediocres accipiunt mediocriter formosas, sed pro illis nihil numerant. Deformes elocantur pauperibus, addita dotis nomine omni illa pecunia, quam diuites soluerunt, quæ inter egenos istos æqualiter diuiditur. Peractis ad hunc modum sponfalibus ingens celebratur festum nuptiale, paraturque conuiuium in Domo Regia, quæ illis seruit vsibus, in quo magnus lectorum numerus & abaci mensæque plurimæ, aliæque res necessariae, quibus nubentes interim uti possint, donec post elapsum quinquagesimum diem quisque, in suam domum reuertatur. Quæ autem hoc loco diximus de plebe intelligenda sunt; magnates enim, & qui dignitate cæteros è vulgo antecellunt, his legibus subiecti non sunt, sed suo quisque nuptias celebrat arbitrio.

Ipse porro Sinarum Monarcha, cum uxorem duxit, eligit sibi XXX. Concubinas, lectissimas primas ex vniuerso regno, quæ in regia commorantur donec ipse in viuis est. Defuncto autem eo successor eius sumtuosissime vestitas eas in magnificum introducit palatium, de quo in superioribus diximus, coopertis omnes faciebus ne agnosci queant. Et cum dicto ingrediuntur XXX. Viri Nobiles, quos Rex testamento nominauit, eo ordine quo conscripti sunt: horum quilibet apprehendit manu vnam ex XXX. illis concubinis regis, eamque abducit, ita velatam, ut diximus, in domum suam, habetque eam deinceps pro uxore suâ, percipitque quotannis magnam vim munerum donorumque, ut eam habere possit magnificentius. Solebant autem antiquitus Reges Chinesium, quoties vel liberis suis vel agnatis necessariisque nuptias facerent, solenne in Palatio regio instituire conuiuium, vocato vniuerso Equestri Ordine & Aula Comituius, iussisque iis, ut omnes suos secum adducerent liberos, splendide ut quisque posset, exornatos, quod patres libenter faciebant. Finito conuiuium, surgebant Equites, ibantque in aliud Palatium, ubi assidebant virgines pro ætatis prærogatiua, ibi quisque seligebat sibi vnam, quæ magis placuisset, uxorem. Sed hic mos penitus exoleuit, cum Principes Nobilesque non nisi agnatas necessariaeque suas uxores ducant, exceptis duobus primis consanguinitatis gradibus: quanquam ne in hoc ipso quidem adeo sint obseruantes legum.

In persoluendis iustis exequiisque defunctorum his vtuntur ritibus. Cum quisquam expirauit, continuo lauant corpus, illique induunt vestes, quas homo viuus habuit optimas, gratopervasas odore. Hinc in perpulcra eum collocant sede, accedentesque omnes propinqui & domestici eius, coram eo in genua desident, faciuntque id non consanguinei tantum, sed omnes noti eius & amici, ne seruis quidem exclusis, lugentes excessum defuncti. Postea reponunt cadauer in loculum ex odorato ligno factum, clauduntque eum exacte, ne quis malignus odor exhalare possit. Deinde inferunt loculum in cubiculum propinquum, aulaeis & picturis exornatum, deponuntque eum in mensa, & tegunt linteamine candidissimo, in quo imago mortui graphice expressa est: Ad ingressum huius conclauis mensa posita est cum cereis ardentibus, inque ea multi panes cum variis fructibus: fitque hoc per continuos dies XV. quo toto tempore singulis noctibus adsunt Sacerdotes eorum & Religiosi, cantilantes & demurmurantes preculas suas, & offerentes sacrificia, omnia more Gentili. Afferunt etiam multas chartas, variis imaginibus depictas, easque coram cadauere comburunt, addentes horrendos inconditosque clamores, quibus se animam defuncti ad cælum mittere opinantur. Finitis XV. illis diebus, quibus mensa cibis onusta sunt, ut tam Sacrifici quam qui cadauer honoris ergo inuisunt, habeant quod bibant comedantque, effertur funus in campum, deducuntque id propinquis & magno sacerdotum numero cum ardentibus candelis. Sepelitur autem fere super exiguum collem, ubi sepulcrum eius est iam antea factum ex quadrato lapide. Iuxta sepulchrum designant erectam pinum arborem, quæ si forte collapsa iacet humi, non aufertur inde, sed relinquitur ibi donec vetustate consummatur; habent enim pro re consecrata. Qui funus sequuntur, ducunt secum Musicos & Cantores, qui sine intermissione ludunt canuntque, donec cadauer in conditorio positum sit. Est autem magnificum præ cæteris sepulturæ genus, cuiquam plurimi sacrificuli intersunt, & libitinarii & præfici. Dum enim illi ludunt, canunt hi lesos nœniasque suas, intermiscentes preces, quibus Idola sua deprecantur. Postremo comburunt plurimas chartas, in quibus depicta sunt mancipia,

equi, vasa aurea argenteaque, preciosae vestes, & alia multa, quae mortuum in altera vira habiturum omnia nugantur. Propinqui eius toto illo tempore lugubri vtuntur veste, sago videlicet laneo crassiore, tecti caput pileo grandi, cuius margo latior in oculos vsque dependet. Patrem vel matrem per biennium lugere iis mos est; quod si filius defuncti Praefecturam alicuius prouinciae obtineat, non raro ab ea discedit, impetrata à rege abeundi licentia. Qui remotiori gradu defunctum contingunt, paucis mensibus lugubri vtuntur, nonnulli etiam statim ponunt pullam vestem, cum à sepultura domum venerunt. Haec de eorum sepeliendi ratione dicere habuimus.

Et si in hoc regno vites sunt, praesertim in montibus collibusque, vinum tamen ex vuis non exprimunt, vt apud nos fit, sed nouerunt artem recondendi uas, vt ea in hybernium vsque tempus seruentur. In huius vini vicem exprimunt succum longe optatum ex herba quadam nomine *China*, quem calide bibunt, sicut & Iaponenses faciunt. Hic potus expurgat phlegma, medetur grauedini capitis & lippitudini oculorum ex cataractis: breuiter, huius potus beneficio plerique ad longaeuam senectutem peruenire solent, à morbis corporis fere immunes.

Nimium Aetatis feruorem miro artificio mitigare nouerunt. Deprimunt in terram fossas caernasque satis profundas, ex quibus receptum desuper & in partibus subterraneis refrigeratum aerem, in quamcunque domus partem velint, emittere possunt. Annos suos numerant per duodecim menses lunares, vt post exactum tertium annum addant mensem vnum, incipientes annum à Nouilunio Mensis Martii. Ibi vulgo hilaria agitant, quod & quisque in Natali suo die facit, inuitantes se ad lätitiam, & offerentes alii aliis Strenas atque Xenia. In conuiujs magnifici sunt, nullis parcentes sumtibus, comicosque tragicosque ludos de nocte ad cereorum lucem peragentes. Horum ludorum materiae sunt vel fictiones Poeticae, vel historiarum de antiquorum rebus praclare gestis. Post Histriones ingrediuntur Mini, Saltatores, Petauristae, & tota Gesticulorum leuis natio. plateae fragrantibus herbis sparsae sunt, & odoribus aromaticis perfusatae: parietes vero, & fenestrae aulæis peristromatisque vestiti, vici vero ciuitatis symphoniacis aulædorum citharædorumque perstreperant concentibus.

In conuiujs vero hunc seruant ordinem. quicquid inuitatorum suam peculiarem habet mensam, raro duo vna sedent, nunquam plures. ipsa mensa facta est è ligno nitidissimo, quale est Hebenum, per picta variis bestiarum figuris, non tam coloribus quam lineamentis aureis, velot encaustis: quod quidem peculiare Chinesium est artificium, de mensa dependente lacinae sericae preciosae usque ad terram. Assident conuiuae singuli in singulis sedilibus, suis instructis puluinibus, vt quies in iis commode capi possit. Vbi stratis ad hunc modum mensis conuiue confederunt, afferuntur cibi in sportulis, variis floribus fructibusque viridibus coronatis. Et quamuis Chineses abundant volatilibus, ferina, piscibus ostreisque, adeoque omni cupedium genere: in primis tamen deliciis apud eos est caro porcina. Illos qui digitis apprehensum cibum ori inserunt, rusticitatis accusant, ipsi stilis vel furcillis ad eam rem vtentes aureis argenteisque, vt buccellas digito non contingant. Crebrius bibunt & poculis minutis, quod sic melius restingui sitim credant. Adstant interea carptores & Pincernae, ministrantque mensae magno silentio, tenaces ordinis. Viri separatim cibum capiunt, foeminis alibi prandentibus, obingentem virorum Zelotypiam.

In salutationibus vtuntur inferiores erga superiores his ritibus. Manum sinistram arcte comprimunt, dextram vero saepius admovent pectori, verbis vtentes modestissimis, & ad restandum affectum compositis. Diuites Magnatesque inter se profunda (vt loquuntur) se inuicem saluant reuerentia, extendentes & incuruantes brachium in modum arcus deinde pettinatim implicatis vtriusque manus digitis, verbis ad adulandum factis, alteri alteros vrbani-tate superare nituntur.

Sed iam de eorum ingeniosis inuentis aliquid dicendum est. Primum illud non est aspernandum, quod vstrinae in fabricis eorum foliis non indigeant, cum aptissime dispositis tubis quibusdam aerem perpetua quadam reciprocatione ita attrahant, vt nunquam vento destituantur. Artem Typographicam, Tormenta igniuoma, Puluerem Nitratum Pyriumque iactant se aliquot seculis ante Germanorum inuentionem habuisse, vel potius alii de illis ita narrant. Aiunt enim regem quendam apud eos fuisse, Magicae rei peritum, qui puluerem & tormenta illa cum instrumentis aliis bellicis excogitauerit: nos de eo cum nemine litigabimus. Illud sane constat Persas, Chinesium vicinos, ante conflictum in Armenia cum Selimo Turcarum Imperatore habitum, de tormentis aeneis nihil vel fando accepisse, quae ignorantia in causa fuit, quod Ismaelis Sophi exercitus à Turcis, qui in imperitos huius rei fulminabant, victus fuerit. Narrant quidam inuenisse eos singulare artificium fundendi machinas

aeneas,

æneas, ita, ut in partes diuidi & velut resolui queant, atque ita iumentorum dorsis, siue etiam à baiulis facile de loco in locum deportari.

In scribendo foliis chartaceis vtuntur longis admodum, ducuntque lineas litteratas nō à sinistra manu versus dextram, vt omnes populi Europæi: neque à dextrā versus sinistram vt Hebræi & Arabes aliq; Orientales: sed à summa paginæ parte incipiunt vsq; ad infimam. Litteræ eorum Hieroglyphicis Ægyptiorum Notis non absimiles sunt: vnaquæq; enim vocabulum significat præstatq; interdum etiam sententiam aliquam aut totam Periodum. Hæc nimium est causa, vt huius regni ciues, etsi longissimis terrarum inter se diffiti spatiis, vt hi illorum linguam intelligere non possint, scriptas tamen litteras librosq; impressos omnes facile assequantur. Est autem præter vulgatum vniuscuiusq; Prouinciæ Idioma, alia quædam & peculiaris lingua, propria Doctorum hominum quæ appellatur Lingua Mandarinorum, nō ignota Magistratibus, Iureconsultis, Iudicibus, Scribis & iis qui Aulam Regis sequuntur.

Faciente iter non tantum vtuntur iumentis variis, sed & lecticis & pilentis, à bigis quadrigisue tractis, aliquando etiam cutribus veliuolis, de quibus superius locuti fuimus. Nutriunt etiam magna; cura instituunt aues, vt humana imitari verba & saltare discant, pingentes illas ornantesq; ludicrum in modum. Navigatio, & Remigium eorum omnem prope fidem superat. Onerariæ eorum, quæ valde magnæ sunt, & *longæ* appellantur, solo vento agitantur, quædam etiam militariter instructæ sunt, habentes duo castella; vnum in puppi, alterum in prora: quibus autem vtuntur ad transportandas merces & grauiæ onera, humiles sunt & latæ velut corbitæ. Habent præter hæc etiam alia nauium genera, ab iis *Lantes*, *Bancones* & *Longas* vocitatas. *Lante* vna duodecim prægrandibus agitur remis, qui sex in vnoquoq; latere, quaternis senisq; hominibus ad quemq; remum admotis. *Banco* dimidium numerum remorum habet & remigum. *Longe* in multis respondent nostris triremibus, nisi quod tantum in fluminibus earum vsus est. Infinitæ etiam sunt naiculæ hinc inde ad ripas, quibus ditiores animi gratia per mare & fluuios discurrent, habentes in puppibus ædiculas cum fenestris cancellatis, & ambitu ad instar porticus deambulatoriæ, omnia auro, argento & aulæis exornata, cum hortulis pensilibus in summa nauium parte, vt prope mari illudere videantur.

Picis & Bituminis loco illinunt carinas nauium suarum lenta quadam materia, propria ad necandas teredines in ligno nascentes. Sentinam è nauibus maioribus scite exhaurire norunt, maiore commoditate, quam haurstra sunt Hydraulica in nostris nauigiis. Habitant autem integræ eaq; numerosæ familiæ in nauibus, non tantum in iis coquætes & victitantes, sed & cauponiam exercentes, negociantes, suaq; tractantes opificia: vtque vno verbo dicamus, sunt domus hæc mobiles atq; fluctuantes instructæ omni suppellectilis & deliciarum genere, vt vix in vrbe aliqua excipi possis lautius. Alunt hi Pandochæi nauales magnum alitum aquatiliū numerum, qui inter diu in mari nutrimentum quærunt, vespere ad nauim redeunt, ibiq; pernoctant. Aliud genus est earum auium, quæ ex more volare & reuolare didicerunt ad naues, sed diuersimode: in campos enim oriza cõsitos euolant, ibiq; pascuntur, absumentes simul herbas & semina frumento noxia, magno agricolarum bono. Vbi vesper adest, ad sonū tintinnabuli, qui auib; notus est, reperunt naues, in quibus sua habent auaria. Lembi ac scaphæ piscatoriæ magnum ciuib; vrbani subuehant piscium numerum. Primo vere, cū flumina colliquatis niuib; & pluuiis intumuerunt, adsunt pisces marini magna copia, & ostia fluuiorū adscendunt, allekti dulcedine aquæ pluuialis: nec minor hominū multitudo è vicinis partib; concurrat ad capiendos hamo pisces, estq; quæstuosum illud tempus ob felicem capturam piscium.

Vtuntur autem præter vsitatas piscandi rationes alio quodam modo admodum iucundo. Alunt enim domicoruos marinos, vel mergos mansuefactos, è maiore genere, qui non aliunde quàm esu pisciū viuunt. His imum collum vinculo intercipiunt, laxiore tamē, vt piscem quidem deglutire, in imum tamen ventrem demittere non possint. Hæ aues ad eum ornatum modum, vbi emissæ sunt, statim ima viuariorum lacuumq; petunt, captaq; præda domum reuolant, quæ iis è gutture salua eximi potest.

Hoc genus piscationis per aues marinas multū affert magnatibus iucunditatis, per totū annū id exercentibus. Vidimus superioribus annis tale aliquid in Gallia apud Fontibella quæ, cum Angli quidam eiusmodi Phalacrocoraces aduefactos haberent, quibuscum piscabantur, inspectante tota Aula Gallicana.

Non pauci sunt inter Chinenses, qui se studiis litterarum addicunt, rariore tamen ad Medicinam & Philosophiam Astrologiamq; animum applicant. Fidem promissorum tamdiu præstant, donec necessariū & quæstuosum est. Peregrinos oderunt & suspectos habent, vt eos hospitio non accipiant, neq; multum cū ipsis versentur. Oppressi ære alieno vendunt liberos suos, vt se onere illo explicent, aut alia ratione infami se liberant. In cæteris inuentionib; suis

videntur sibi omnium mortalium esse ingeniosissimi, multumq; & crebris industriam suam iactant sermonibus dicentes, Chineses solos habere duos oculos, Europæos vnum, alios cecos esse.

Aditurus plebeius aliquis Loytiam siue Doctorem Promotum, ei que locuturus, demittit se in genua, antequam ad eum perueniat, & sic genibus innitens ingreditur palatium eius, demisso capite oculisque ad terram. Vbi in medium cœnaculi peruenit, subsistit, exponitque desiderium suum voce humili & submissa, vel etiam libello conceptum exhibet. Adeptus responsum eodem modo genibus humi positus exit palatio, sed præpostere, ita ne vnquam dorsum obuertat Loytiæ, donec ab eo conspici potest. Si quis è vulgo in platea offendat aliquem illustri loco natum, aut dignitate eminentem, consistit immobilis, demisso capite taciturnus, donec alter præterierit: quod nisi faciat, fustibus sine dubio contunderetur. Qui ab altero visitatur, deducit eum abiturientem non vsque ad ianuam duntaxat, sed per aliquam plateæ partem, honoris id habens amico. Quod sequitur, absurditatem potius aliquam quam ciuilitatem præ se fert. Si quis ex agro vel vrbe aliquem conuenire vult, eumque vel in limine ostii, vel in platea offendit, si is qui adeundus est, non satis comtus ornatuque sit, aut patatus ad excipiendum alterum: etiam compellatus ab hoc salutatusque nihil respondet, sed concitato gradu eum præterit, quasi eum non viderit. Domum vbi peruenit, induit vestes mundiores, atque ita pexus ornatuque prodit ad excipiendum alterum, læta facie, quasi eum aduentantem iam primum, antea non viderit: quæ quidem vera mihi videtur & mera stoliditas. Hospites siue peregrinos comiter accipiunt, apponentes iis ad primum aduentum fructus arborum & condita quædam aromatica, apposito simul potu per totum regnum vsitato, qui conficitur ex herbis quibusdam medicatis ad confortandum cor. Si quis peregrinum aliquem, vel etiam ciuem diu non visum in via offendat, statim sciscitatur ex eo, an ientauerit pransusque fuerit? negantem deducit sine mora in proximum diuersorium, soluitque pro eo Symbolum: quod quidem facile est factu per totum hoc regnum, cum hinc inde in vicis compitisque multæ sint Tabernæ, in quibus indulgere genio cuticulamque beare possunt, exiguo sane sumptu, cum omnia vili vendantur precio.

Si alter respondeat, pransum iam se saturumque esse, tum hic deducit eum in officinam quandam, vbi Salgama, Melimela, aliæque id genus cupediæ venduntur atque condituræ: & his velut bellariis mensisque secundis eum excipit. Mulieribus in vniuersum, siue eæ peregrinæ sint, siue ciues, plurimum honoris deferunt, easque per plateas incedentes officiose saluant, cauentes ne vel verbo eas offendant. Sunt autem capitales inimicitia inter Iaponenses & Chineses, quarum hæc putatur esse origo. Cum ante multos annos coniuratio quædam in regem Chinesium detecta fuisset, statuit is atroci vindicta de coniuratis supplicium sumere: sic interfectis quam plurimis, cum eadem capitis sententia in cæteros omnes lata fuisset, intercedentes damnatorum amici apud regem obtinuerunt, vt supplicium capitis in exilium mutaretur, morte non futurum mitius; deportandos igitur eos esse in vicinas Insulas, deferretas eas quidem & inhospitas: addentes, magnam hac mutatione pœnæ laudem clementiæ regem acquisiturum, si in liberos vxoresque coniuratorum non animaduerneret acerbius. Motus horum oratione rex, quotquot conspirationi illi affines fuerant, nauibus impositos in Iaponiam Insulam deportari iussit, qui iniuriarum illarum & odii semina secum ferentes, ea subinde auxerunt: nam & nostro æuo Iapones excursions faciant in Chineses, iisque damna inferunt vbicunque possunt: sed ne cum Chinesibus quidem mercimonia exercent, nisi interuentu Lusitanorum.

Ostendit se autem huius odii magnitudo ex ingenti morum vtriusque gentis, non dico diuersitate, sed contrarietate, quam hic aliquo modo attingemus tantum. Pro eo quod Chineses iis manus porrigunt quos saluant; Iaponenses exutis calceis pedes nudant in signum honoris. Chineses hospites peregrinosque stantes excipiunt: at Iapones sedentes in ciuilitatis nomine eos arguentes, qui aliquem stando excipiant. Exeuntes domo ipsi pallia deponunt siue togas, contra quam aliæ gentes, quæ palliæ foras prodeunt. Dentes nigredine inficere student, albos contra damnât, vt & capillitium flauum. Lugentes mortuos albo vtuntur amictu, euntes ad conuiuia & hilaritatem, nigram sumunt vestem. Facientes iter in equis, domini præcedunt, serui sequuntur, contra quam apud alios moris est. Mulieres quæ vterum ferunt, corpus arcte incingunt, reliquo tempore fete discinctæ: quod dicant hanc rem ad pattus facilitatem conducere. Puerum in lucem editum frigida abluunt, puerperam vilibus cibis & parce quidem nutriendas: cum apud nos contrarium fiat, vt supra quoque à nobis commemoratum est.

Cibum capientes his vtuntur moribus. Ponitur cuique sigillatim sua mensa, sine strophilo

pholo aut mappa. Cibum non digitis, sed duobus specillis ligneis capiunt, & ori inferunt. Potum ex oriza factum vsq; ad ebrietatem ingerunt. Post prandium porrigitur cuiq; poculū aquæ calidæ, quam ita feruentem ab igne bibunt, siue sit hyems siue æstas. Eundem prope morem obseruant Turcæ in sumendo potu suo Chaone, quem conficiunt è certis fructibus, baccis lauri valde similibus, quod genus potus ab Ægyptiis appellatur *Bon* siue *Ban*. Sumunt autem illius fructus sesquilibram, siccatamq; coquunt in viginti libris aquæ, vnde singulis diebus mane sumunt poculū vnum calidæ, sicut apud Europæos moris est, Aquam Vitæ siue Vinum Distillatum sumere. Aiunt autem Turcæ, illa decoctione exalferi & corroborari ventriculum, profligari ventos atq; cruditates, & aperiri obstructions.

Qui amplissimum hoc regnum inter opulentissima retulerit, imo qui omnium regnorū *Opes & Di-* longe ditissimum locupletissimumq; dixerit, nostro iudicio nequaquā errauerit: cum omni- *uitia Sina-* bus rebus adeo abundet, vt non incolis duntaxat largiter sufficiat, sed & magnam partem vicinis exterisq; subministret. Et litus quidem maris, quod in incredibilem longitudinem por- rigitur, portus habet multos commodosque, ad recipiendam quantumuis magnam classem. Ipsi Chinenſes magnam vim auri argentiq; eruunt è terra, vt iam de reliquis taceamus metal- lis. Exportantur China multæ merces preciosæ, margaritæ, vasa porcellana, pelles expetitæ, plurimum materiæ sericæ, vt & lini, Xylini, Cannabis, cum incredibili omnis generis telarum copia. Accedit saccharum, mel, cera, thabarbarum, radix China, Camphora, colores & pigmē- ta, rubea tinctoria, Isatis herba, Moschusq; odoratissimus.

De prouentibus ipsius Monarchæ diuersimode sentiunt. Sunt qui eos ad XXVI. Milliones Auri quotannis extendant, quæ quidem auri vis tanta est, quantam ne tenacissimus quidē Romanorum Imperatorum Vespasianus toto vitæ suæ tempore colligere potuit. Non me fugit, multos de hoc dubitare: sed tamē constat, ex solo portu Cantonensi, qui nō est inter quatuorſsimos huius regni, regem ex vectigali salis percipere CLXXX. millia coronatorū, & ex vicinia ex decimis ad eum redire ultra C. millia. Hinc iudicium fieri potest, quantæ auri argentiq; massæ quotannis in ætarium eius inferantur, si consideremus multitudinem & magnitudinem Prouinciarum huius regni, cum infinito populo, censu singulorum capitum domuumque, contributionib. oppidorum, vectigalibus & decimis mercimoniorum fructu- umque terræ: adde his metallis fodinas, subsidia pecuniaria, tributa, exactiones accidentarias, & quicquid in hunc indicem præterea referri debet. Vt autem lectori dubitationem exima- mus, operæ precium arbitramur, exactius omnia considerare.

Primo loco occurrit nobis numerus tributariorum, qui in vnaquaque sunt prouincia, quorum catalogus est penes Præfectos Quæstoresq; regios, vt tributa ab iis exigere possint, vbi notandum est, tantum prope eorum numerum esse qui nihil pendunt, quam qui pen- dunt: cum Loytiæ ipsorumque domestici nihil soluant, vt nec qui in iudiciis vel officiis pub- licis: postremo quicquid est vsquam militum tam terra quam mari, ab hoc tributo immune est.

Sed ad Prouincias ipsas veniamus, secuti eos, qui de his rebus scripserunt diligentius. Sunt in Prouincia Paquienſi hominum qui tributum regi solvunt Milliones duo, præter- ea DCCIV. millia. In Cantonensi Milliones tres, & DC. millia. In Foquienſi Milliones duo, & CCCCVII. millia. In Olamenſi Milliones II. cum CCXL. millibus. In Cinsaiana, Millio- nes tres cum CCCLXXX. millibus. In Sufuana Milliones II. & L. millia. In Tolanchiana Prouincia, vbi rex habitare solet, Milliones VI. & LXXXX. millia. In Casaiana Milliones duo cum MCCCCL. millibus. In Oquiamenſi Milliones III. & DCCC. millia. In Auccheo- nensi Milliones II. DCCCXL. mill. In Honamenſi Millio vnus cum CC. millibus. In Xan- tonensi, Millio vnus, CMXLIV. millia. In Quicheuana Milliones II. & XXXIV. millia. In Chequeamenſi Milliones II. cum CCXLIV. millibus. In Sancienſi, quæ prouinciarum mi- nima est, Millio vnus DCLXXII. millia. Est autem hoc tributum, quod vnusquisque, qui domicilium & focum habet, soluit quotannis duas Masas, quæ species est monetæ, valens duos Regales Hispanicos. Etsi autem hoc tributum videtur esse exiguum, & ab eo multi, de quibus supra diximus, exempti sunt, tanta tamen est populi multitudo, vt detractis omnibus expensis, in Personam aulamque regis, in stipendia militum præſidiariorum, in salaria mini- ſtrorum regni, in classes, in conseruandos portus marinos, in ædificia publica: tantum tamen regi superſit, quantum ex libro rationum regni Chinenſis hic subiiciemus: quamquam Chi- nenſes dicant, illas esse rationes præſcorum temporum, & hodie in tanta regum opulentia multo minus pendi.

Auri puri siue Obryzi dantur ei Milliones CCLVI. millia & CM. Tahæ: Valer autem Taha decem regales nummos & XXIV. Maraueas Hispanicas: Argenti vero defæcati, Mil-

liones III. cum CLIII. millibus, & CCXIX. Tahis. Ex Margaritis, etsi non exacte rotundæ sint, redent ad eum Millions duo DCXXX. millia Taharum. Ex Gemmis & Metallifodinis Millio vnus, & XXXV. millia Taharum. Ex vasis Porcellanis XC. millia Taharum. Ex Moscho & Ambra Millio vnus cum XXXV. millibus. Habet præter has diuitias hinc inde rex Agros Decumates, ex quibus infinita vis frugum ad ipsius quotannis reddit granarium. Orizæ quidem modiorum Millions LX. cum CLXXI. millibus DCCCXXXVIII. modis. Ordei Modiorum Millions XXIX. CCCXCI. millia, DCCCLXXXII. Modiorum tritici percipit Millions XXXIII. cum XXVI. millibus & CC. Salis Modiorum XXV. Millions, cum CCCXL. millib. & CCCC. reconditur autem sal iste in horrea siue Apothecas regias, donec tempestiue vendatur, vnde ingens lucrum accedit Ærario regio. Frumenti Indici, quod Mayz appellatur, cedunt regi quotannis Millions XX. & Modiorum CCL. millia. Milii Modiorum Millions XXIV. Panici Millions XIV. & CC. modii. Auenæ & Leguminum iunctim Millions XL. & CC. millia modium.

Materiæ sericæ factæ infectæque, vt & gossipii, atque inde confectarum telarum tantum est, vt nec satis iniri ratio, nec numerus latinis verbis commode exprimi possit. Hæc autem omnia colliguntur pro rege Sinarum, qui omne, quod non impendit in magnificentiam splendoremque aulicum, in suum infert Ærarium atq; Gazam, in quo ærario, quanti insint thesauri, ex supra dictis colligi potest, si modo tantæ diuitiæ ab humana mente cogitari colligique possunt.

*Robur &
potentia.*

Qui non ignorat, in multitudine hominum alicuius regni vires omnes & potentiam consistere: qui item cogitat, infinitum hominum numerum in huius Monarchiæ prouinciis contineri: dubitare non potest, quin regnum Chinesense sit validissimum potentissimumque. Vt autem exacti aliquid de hoc regno dicamus, apparet maiores eius vires ad defendendum quam ad acquirendum: & ipse quidem Monarcha hic magis intentus est, vt sua conseruet, quam vt aliena acquirat: cuius rei sufficiens est testimonium Murus ille longissimus irruptioni Tartarorum oppositus. Et potest sane is bona ratione contentus esse, cum vix vllus per totum terrarum orbem Princeps cum eo conferri possit. Quod si vel maxime exterum aliquem Regem bello aggrediatur, vix tamen sperandum est, vt id prospero cum successu fiat: quamuis enim multitudine hominum abundet, pleriq; tamen dissoluti sunt & imbelles, ob voluptates quibus immersi sunt, ob seruilem regnandi modum, quo oppressi sunt, & timorem perpetuum in quo continentur.

Ad perfectiorem autem cognitionem potentiæ Chinesensis, considerandus est huius regis apparatus bellicus, genus militum, & ordo quem obseruat in defendendo regno suo. Etsi enim iam ab aliquot Monarcha iste pace fruitur annis, nunquam tamen futuri belli cogitationem ex animo deponit, in primis Tartarici.

Habet igitur in vnaquaq; prouincia Senatam Militarem, Præfectum Copiarum, & certum quendam præsidiorum numerum, vt si se occasio vel necessitas offerat, breui tempore magnus conscribi queat exercitus, vel terra vel mari militaturus. Sunt enim non in Prouinciis duntaxat, sed & in singulis vrbibus præsidarii cum tribuuis suis, qui de die stationes habent ad portas, de nocte excubias magna diligentia obeunt, nõ secus ac si Hannibal ad muros esset. His inuitis ingredi urbem nemo potest, sed nec egredi, nisi de voluntate Iudicis Urbani vel Tribuni militaris: in hac enim parte omne robur ciuitatis situm putant, hic collocant tormenta, huc intenti sunt omnes. Cum nocte claudunt portas, charta glutine illita inducunt iuncturas valuarum, easq; sigillo Gubernatoris vel Iudicis annulo signant, fiuntq; tam manè quam vesperi omnia per homines fidos. Cum autem portæ ciuitatis non nisi orto Solo aperiantur, oportet viatores, qui altero die mane proficisci volunt, in suburbiis pernoctare. Vigiles nocturnos singulis horis mutant, semper tribunis ordinumq; ductorib. excubias obeuntibus. Vt autem quies in ciuitate conseruetur, nulli licet armato obambulare, nisi sit miles stipendio regis addictus: sed nec arma domi habere, aut cum telo ruri ambulare licet vlli. In Vrbe vero Xuntien siue Quinzay & oppidis vicinis habet rex perpetuo magnum equitum peditumque numerum, qui in omnes futuros casus expediti sunt: vtq; simul custodiam agant corporis Regii.

Cæterum militum huius regni duo sunt genera. Primum est eorum qui in Vrbibus nati, præsidariis velut hæreditario iure adscribuntur, & hos ipsi sua lingua *Cumos* appellant: succedit enim filius patri, qui si decedens filium non relinquat, mittitur alius à Rege. Reliqui mercenarii, vel in mensem vnum, vel in annum stipendiis addicti, suntq; hi ipsi, qui excubias obeunt, & Tribunos lustrantes vigilias comitantur, quorum sequuntur imperia, quocunque ire iussi fuerint, & hi à Chinesibus *Poni* vocantur.

Habent

Habent autem milleni quique singulos signiferos & Chiliarchas, qui à supremo copiarum duce dependent: unde illi, qui velint inire numerum exercitus, suffecerit numerasse signa, unde tot Chiliadas colligunt. Habet autem quisque tam Chiliarcha quam Centurio domicilium, in ipsis structum mœnibus, ipsius inscriptum nomine, in quo tantisper cômoratur donec bellum est. Exercent autem Tribuni & centuriones, milites singulis mensibus in armis, siue pax siue bellum sit, ut dextri sint in tractandis sclopletis, hastis longis, gladiis variis, clauis, & scutis clypeisve prætendendis, ut & in acinacibus, crescentis Lunæ faciem referentibus, aliisque armis prophylacticis. Equites quaternos gladios, à sella equi dependentes in aciem ferunt, sed binis tantum semel rem gerunt mira dexteritate. Bellum siue aciem intrant cincti numero feruorum & domesticorum, qui equites dominos sequuntur pedites, probe armati. Peditum Equitumque par est in bello experientia & calliditas, utriusque enim variis nouerunt uti strategematibus, non solum ferro in hostem, sed & artificiosis ignibus dimicantes. Arma Equitum sunt præter duos illos, de quibus diximus, gladios, arcus cum sagittis, & lancea: quidam etiam sclopetos ferunt manuarios.

In regendis equis parum ostendunt scientiæ, quod pro frenis lupatisque ori eorum rude quoddam ferrum iniiciant, clamoribus, potius & flagris quam freno habenisque utentes. Ekiphia eorum ruditer admodum facta sunt, armatura & ornatus equorum omnis levis: & ut verbo dicam, sunt equites non magnæ efficacæ.

Nec minor rei marinæ cura huic regi quam militiæ terrestri: unde semper in promptu habet instructas classes cum Nauarchis ducibusque suis, qui obeunt littora maris totius regni. Soluuntur autem bona fide, & multo maiore, quam apud nos, sua militibus stipendia, iique qui fortiter fecerunt, honestis afficiuntur præmiis. Captos in bello necare non solent, sed eos velut æterno exilio damnatos, mittunt in longinquas regiones, ut ibi in præsidiis statuiis ætatem exigant, ubi tamen non minora quam cæteris soluuntur iis stipendia. Distinguuntur proscriptitii hi milites à cæteris pileo rubro, in cætero nihil à reliquis differentes amictu.

Restat, ut deinceps videamus, quantum militum sit cum in toto regno generatim, tum in vnaquaque prouincia. Et de Senatu quidem bellico in quaque vrbe diximus, qui constat Senatoribus quatuor & Præsides vno, quibus incumbit cura defendendæ prouinciæ. Mittunt hi ab Metropoli in cætera loca omnia quæ sunt ad gerendum bellum necessaria. Imperatum autem est Quæstoribus, ut sine mora iis pecuniam depromant, neue sint in damno. Fuit autem numerus militum in vnaquaque prouincia anno AN. C. MDLXXVII. quo anno alta pax erat, & Martinus Herradus in hoc regno fuit, talis.

In Prouincia Pasquienfi siue Paguienfi, in qua ipse Monarcha suam habet regiam, erant peditum quidem Milliones II. & CL. millia. Equitum CCCC. millia.

In Prouincia Cantonensi peditum CXXVI. millia, equitum XL. millia.

In Foquienfi LVIII. millia CM. peditum, equitum MMCCCC.

In Olamanfi LXXVI. millia peditum & CCC. equitum XXV. millia.

In Cinsaiana LXXX. mill. & CCC. peditum, equites prope nulli, quod tota prouincia montibus asperetur.

In Oquianensi pedites sunt XXVI. mille, & DC. equites tantum mille, ob eandem rationem.

In Susana peditum LXXXVI. millia, equitum millia XXXIV. & D.

In Tolanchiana, quæ Tartarorum fines attingit, Milliones sunt peditum duo & DCCC. millia, equitum CCLXXX. millia. Putanturque hi totius regni longe optimi, celeberrimique, quod inter arma nati, & à puero bellis Tartaricis exercitati habeantur.

In Canfaiana numerantur peditum L. millia, & XX. millia CCXXV. equitum.

In Honanensi sunt peditum XLIV. millia, equitum, XVIII. millia.

In Quicheuensi pedit. LVIII. millia & DCC. equitum vero XV. millia & CCC.

In Chequeamenfi pedites sunt XXXIV. mille, equitum XIII. millia.

In Sanctienfi peditum millia XL. equitum millia VI.

Hanc computationem Martini si sequamur, conficient milites harum XV. Prouinciarum in vniuersum, Milliones quinque peditum, cum DCCCXLVI. millibus & quingentis peditum. Equitum vero, CMXLVIII. millia, cum CCCL.

Sunt autem equi eorum apti ad conficienda itinera, parui tamen maxima ex parte: quamquam non desint, qui in interioribus regni satis grandes & validos reperiri affirmant.

In finibus huius regni crebra assurgunt castella & propugnacula: sed ubi Tartari cōfines sunt, prælongus iste structus est Murus, qui instar valli fortissimi huic regno prætenditur.

Quod

Quod si quæ ab illis partibus immineat belli tempestas, ad primum signum, quod custodes illius muri proposuerunt, concurritur ad turres & propugnacula, estq; tota vicinia in armis. Et ut vno verbo multa dicam, custoditur hoc regnum summa diligentia, tam à mari quàm terra, ut vix fieri posse videatur, ut ab ullo Principe bello impune renteretur aut inuadatur.

Sed videamus porro, quos potentissimus hic rex vicinos habeat, à quibus aliquid periculi metuere possit. In continente quidem non est, cur vllum formidet regem, præter Magnum Chamum Tartarorum. Verum ab altero latere, qua Orientem respicit, Iapones habet obiectos, & Hispanos siue Lusitanos. Et distantia quidem Iaponiæ Insulæ ab China multum variat. Nam à Goræa Insula Iaponiæ usq; ad urbem Liampon numerantur milliaria LX. ad Urbem Vero Cantonensem milliaria CCXC VII. Sunt autem Iapones veteri quodam instituto Chinesibus molesti, piraticam exercentes, & obiecta Sinarum littora infestantes, latrociniiis rapinisq; magis quam aperto bello rem gerunt, quod Iaponia in plures sit diuisa principatus, quibus omnibus inter se parum conuenit, vnde non iunctim, sed exiguo militum numero Chineses inuadunt. Sunt tamen Chinesibus animosiores & bello meliores. Alia ex parte Philippinas Insulas, quæ Hispanorum Regi parent, obiectas habent Chineses, quæ Insulæ his non sine causa suspectæ sunt, cum is sit earum situs, ut non parum possint Chinesibus creare incommodi, quod & Lusitani facere possunt, Hispano regi & ipsi parentes. Permisit tamen his Monarcha Sinarum, ut in parua Insula Macaone sua exerceant cum Chinesibus mercimonia, vbi fundauerunt Lusitani coloniam, sed imbecillâ, quod coloni illi nimis premantur à Chinesibus, parum fidentibus Lusitanico nomini, ob amicitiam quæ his est cum Hispanis, Manillam & Philippinas incolentibus. Vnde singulis annis Lusitanorum deteriorem reddunt conditionem, imminuentes eorum priuilegia, & id agentes, ut eos sponte cogant Insula decedere & repetere Indiam.

Modus gubernationis.

Omnes illæ tam vastæ & populosæ prouinciæ, quas supra nō semel recensuimus, omnes inquam vni parent Regi siue Monarchæ, neq; hic noti sunt Duces, Marchiones, Comites, aut alia nomina, quibus pendantur præter regem tributa & exactiones. Solus Rex distribuit Officia, solus creat Nobiles, vnde non solū colitur à suis, ut Rex, sed adoratur ut Deus. Est enim in vnaquaq; Prouincia statua regis aurea, velo tecta, nisi cum Noua Luna est, tunc enim adsumunt Magistratus coram imagine illa in genua procumbentes, nec minorem quam ipsi regi præsentis simulacro honorem exhibentes. Hac re penitus deiiciuntur animi multitudinis, ut se potius mancipia aut seruos quam ciues regni intelligant.

Leges suas ante bis mille annos scriptas esse aiunt, in quibus nihil ad hunc diem mutatum sit. Cumque Iurisprudentia sit porta & aditus ad honores & officia publica, complures illi scientiæ operam dant, semper disputantes de rebus politicis & rationibus bene administrandi Rempublicam. Idem magna cum cura inquirunt in peregrinos, qui portus marinos intrant, quid rerum gerant.

Professores bonarum literarum in omnibus, vbi bibus, Regiis aluntur stipendiis. Ad scholas mittuntur pueri à prima infantia, facti adulescentes & doctiores, ad Academias transcribuntur, vbi accurate obseruantur à Præceptoribus. Ignauis aut petulantibus prima vice verbis reprehenduntur: secunda verberibus increpantur: tertia relegantur atq; proscribuntur. Strenui industriiq; conuenientibus afficiuntur laudibus & præmiis.

Visitator Regius prouinciam ingressus, præconis voce proclamari publice iubet: si quis Scholasticus adspiret ad gradum Loytiarum (qui iidem sunt qui apud nos Doctores) ut is in præcipuam prouinciæ Urbem se conferat. Vbi ad dictum diem omnes conuenere, & coram Visitatore comparuerunt, conscribit hic eorum nomina, constituitq; diem, quo subituri sint examen: qui dies vbi adest, inuitat Visitator quotquot in urbe sunt Loytiæ atq; viri litterati ad conuiuium, quo finito examinantur Candidati summo rigore, propositis quæstionibus de Legibus & Statutis regni.

Quos aptos & sufficientes probæque insuper vitæ agnoscit, ad certum diem adesse iubet, ut Doctoratus insignia illis conferantur. Sunt autem hæc: cingulum fibulis clausurisq; aureis, & pileus, à cuius posteriore parte duo lemnisci dependent. Significat autem vox Loytiæ non tantum Doctorem, sed & Equestris Ordinis virum: vnde duplices sunt Loytiæ: quibus litterarum scientia gradum contulit: & quibus gratia Regis, quasi Doctores Bullatos dicas. Differunt hi tamen inter se dignatione, etsi eodem vtantur titulo. Consiliarii enim regii, Proreges Rectoresque Prouinciarum, & Visitatores Regii, omnes per examen Loytiæ facti sunt: at Præfecti copiarum, Quæstores, Iudices, eo velut beneficio ob merita à Rege affecti sunt: & horum quidem magnus est numerus.

Sunt & alii, quorum non exigua est auctoritas, sed hi in secundo gradu dignitatis constituti sunt,

sunt, qui in bello fortiter fecerunt, Equestri cingulo per eos donati, qui Regem in militia representant, adhibitis oculatis testibus fortitudinis virtutisque eorum. His præter titulum dantur facultates, quibus se honeste alere possint, ut eorum exemplo allekti milites, & ipsi in strenuitatis virtutisque studia incumbant. Creatus Loytias siue Doctor ad hunc modum per ciuitatem incedit, Die constituto, quo insignia & dignitas Loytiarum conferri debet, conueniunt rursus omnes Loytiæ cum Visitatore in domo Regia.

Ibi ingrediuntur ordine candidati, splendidissime vestiti omnes, habens quisque Patrimonium suum secum. Ibi desidentes in genua, supplice voce petunt à Visitatore dignitatis insignia. At hic eos prius præstare Sacramentum iubet, quod tale est. Iurat futurus Loytias, facturum se in commisso officio & Magistratu, quod virum bonum deceat, dicturum ius æqualiter omnibus, neque se accepturum munera. Regi se ante omnes fore fidum, non venturum in partem conspirationis aut prodicionis aduersus eum: à boni ciuis officio nunquam discessurum: & alia, quæ commemorare longum foret. Iuramento ad hunc modum præstato, Visitator illos regis nomine alloquitur, iisque confert Titulos & Insignia nouæ dignitatis, eosque amplectatur, quod & idem faciunt reliqui quotquot adsunt Loytiæ.

Peractis his ceremoniis egrediuntur domo Regia pulchro ordine, sonantibus campanis per Urbem, quarum magnus est in toto regno numerus, eodemque momento exploduntur tormenta aenea in muris disposita. Inde deducuntur noui illi siue Doctores siue Equites per totam urbem, magna cum pompa, & ad hunc fere modum.

Torum agmen præeunt milites præsidarii, cumque iis tubicines, tympanistæ & Musici magno numero, & caduceatores. Hinc sequuntur Loytiæ equis vecti & coopertis curribus, suo quisque ordine. Post hos videas incedere primo Patrinos, deinde nouellos illos Graduatos caligis indutos & thoracibus, insidentes Asturconibus albis, phaleratis & sumptuose exornatis, cum insignibus Doctoratus & pileis, qui non multum differunt à mitris Episcoporum, à quibus itidem lemnisci illi dependent. Pileis illis siue mitris affixæ sunt binæ corollæ, ex auro vel argenteo deaurato, factæ in modum rami ab arbore palma defracti. Vnumquemque eorum præeunt sex arcule lignæ, singulæ à quaternis viris gestatæ, in quibus asseruatur tela serica, inscripta nomine, titulis & armis noui promoti. Ab eo die (ut iam cætera, quæ nimis operosa sunt, omittamus) nouellus Loytias creditur capax esse Præfecturæ cuiuscunque, quam ut obriueat, è vestigio Regiam petit, ubi ei honor habetur ab omnibus Aulicis, assignaturque locus in aliquo Palatio Regio, quæ his vsibus destinata per ciuitates sunt. Ipse vicissim multum exhibet reuerentiæ Præsidi, Auditoribus, Consilioque vniuerso regis, quorum nemo non suam ei deferat operam, & in promouendo suffragium fauoremque.

Est in vrbe Xuntien Senatus siue Curia, constans Præsides vno, & Auditoribus XII. hominibus vsu & experientia rerum versatissimis. Qui Senatorium affectat gradum, præterquam quod in Philosophia morali & naturali eum versatum esse oportet, & Legum Regni expertissimum, necesse est, ut etiam sit peritus rei Astrologicæ, hanc scientiam Rectoribus tantum Imperii necessariam esse affirmant. Conuenit autem hic Duodecemviralis Senatus in Palatio Regis ubi in cœnaculo amplissimo XIII. posita sunt tribunalia: sex inaurata, sex de argentata, decimum tertium autem cætera ob gemmarum & margaritarum copiam multis modis vincit. Consistit hoc tribunal sub vmbone serico vel è panno aureo, in quo depicta sunt arma Regis, quæ sunt, intexti serpentes filis aureis. In hoc throno assidet Præsides Senatus, nisi Rex ipse in Senatum veniat, quod tamen raro contingit. Si tamen is adsit, Præsides ei cedit, proximūque locum ad manum dextram occupat. Si quam sedem vacare contingat, eligitur à Præsidente & Auditoribus nouus Senator, quem absentem in prouincia, ad Regem deducunt, reddentes rationem electionis suæ: hunc deinceps rex vel approbat vel reiicit. Si approbet, præstat Electus regi iuramentum, in eandem prope sententiam, ut supra narrauimus. His actis deducitur in tribunal ad sinistram manum positum, inque numerum Senatorum recipitur. Cum rege nemo loquitur, nisi præsides, aut eo mortuo, maximus natu è Senatoribus. Nouerunt autem hi Senatores singulis mensibus quid in quaque prouincia memoria dignum accidat, perscribentibus ad summam hanc Curiam omnia præfectis Rectoribusque regionum, nihil impediens prouinciarum distantia, quarum quædam ad quingentesimum milliare à Curia absunt. Hæc ubi exacte intellexit Præsides, refert ad regem, & si res aliqua remedio indigeat, dant operam Senatores, ne quid detrimeti Respublica capiat. Si quis iudex in prouinciam mittatur, ut res inspiciat, secretissime proficiscitur, ne aduentus eius prouincialibus innotescat.

Et si autem magna est primariis Ministris Regiis auctoritas, nemo tamen vel Prorex, vel Gubernator, vel Iudex supplicio capitis quenquam afficere potest, nisi capitalis sententia à Rege confirmetur, excepto cum bellum est, ibi enim licet summo copiarum Præfecto aut

Legato eius militem nocentem interficere, non consulto rege vel summo Senatu: sufficit enim si Praefecto Aërii & Magistro Castrorum id innotescat, quorum in hoc puncto summa est auctoritas.

Reguntur vero Prouinciæ Paquienfis & Tolanchienfis à Summæ Curia Regiæ Assessores, interuentu Ministrorum vel Praefectorum inferiorum; at reliquæ XIII. Prouinciæ singulos suos habent Proreges, quos ipsi *Insuantes* vocant, qui semper in primaria ciuitate habitant. Et si autem Gubernatores omnes communi nomine sese *Loycias* appellant, aliud tamē semper cognomen addunt, pro ratione Praefecturae aut Officii quo funguntur.

Summum Magistratum in Prouincia gerit Vicerex, qui ab incolis *Comon* vocatur: proximus ab eo dicitur *Insuantus*. Rector Ciuitatis, in qua non est Gubernator, appellatur *Tutanus*. Hic ea quæ maioris momenti sunt, ad *Insuantum* refert, *Insuantus* ad *Comonem*, hic ad Auditores Summæ Curia, & hi porro ad Regem.

Quartus Magistratus dicitur *Ponchafis*, estque supremus Quæstor in Prouincia, siue, ut nostro more loquamur, Praefes Consilii Financiarum. Habet hic sub se Quæstores inferiores, Ministros Rationales & Exactores Tributorum. Collectas pecunias *Ponchafis* ad *Tutanum* deferret, qui velut supremus est regionum Computorum Magister. Quintus appellatur *Anchafis*, estque Praefes Iustitiæ in causis criminalibus & ciuilibus. Hic cum collegis suis Iudicibus decedit omnes litigantium controuersias, in primis cum ab inferioribus tribunalibus ad eum prouocatio facta est. Sextus vocatur *Ayao*, estque Praefes Consilii Bellici, penes quem est conscribere milites, si opus sit, & instruere naues, & expedire commeatus, & praesidiis munire fines regni. Hic rationem reposcit à peregrinis, qui veniunt in prouinciam, quæ causa sit aduentus eorum. Horum autem sex Magistratuum quiuis habet suos Assessores & Consiliarios, numero X. quorum de sententia res omnes expedit.

Cum in Prætorium hi conuenere, sex confident ad dextram Praesidis, sex ad sinistram qui ad dextram confident, eorum cingula aureis fibulis bullisque ornantur: qui ad sinistram argenteis. Illorum operimenta capitis sunt coloris flauī, horum vero cærulei. Gestant autem tam Praesides quam Senatores in pectoribus humerisque suis arma Regis, opere phrygio vestibus intexta, neque sine hoc amictu vllum actum solemnem exercere possunt: quod si negligant pœnas graues non euitabunt.

Præter Iudices superiores sunt etiam alii velut subalterni, inter quos est qui *Cantoc* vocatur, Vexillifer Regius: & *Pochinus* Subpraefectus Aërii: & *Pochinsius*, custos sigilli regii: & *Auzatzius* Praepositus ciuium. Super hos sunt alii tres, velut Alcades, Praepositi aut Iudices in Hispania, qui ius dicunt in suis domibus, quauis septimana semel: cumque tempus est audiendi litigantes, dant signum explosis quatuor tormentis minoribus, ut omnes adesse & sententiam audire possint. Quod si quis reus vadimonium deferat, vocatur per apparitorem, proposita tabella, qua pœna perscripta est, quæ contumaci sit irroganda. Habet autem quiuis ex his iudicibus mille habitatores sub sua iurisdictione, quæ non extenditur latius, quam districtus eius patet: Hi & noctu per vicos vrbis obambulant, curantes ut omnia etiam in priuatorum ædibus tranquilla sint, utque focus diligenti cura custodiatur, cum magnum sit à fortuito incendio periculum, domibus fere contiguas & à ligno fabricatis, quales in Cantabrorum regione videmus. Si quis ultra praefixum tempus domi lumen habeat, multam incurrit. Datur autem ab his prouocatio ad Praepositum vel Iudices Curia non vero ad alios, excepto Visitatore Generali, qui cæterorum omnium errores & delicta corripit, ideoque dicitur Chinenfium lingua *Hondin*, id est, Reparator Mali.

Praefectus Annonæ Chinenfibus *Tompo* dicitur: at qui in erroneas & ociosas Planetas animaduertit, *Tribuc* vocatur. *Quincheus* est Commentariensis, qui curam gerit captiuorum: & hic quidem stans erectus cum Iudicibus loquitur, cum cæteros genibus innixos loqui oporteat.

Cæterum id vnice operam dant, ne Prorex aut Gubernator, qui in Prouinciam mittendus est, ut & Auditor vel Iudex, in ea natus sit, vel ex ea vrbe, cui praefuturus est, genus ducatur, gnari, multa sæpe à Iudicibus dari gratiæ consanguineorum, & ex altera parte odia partium sæpe corrumpere iudicia. Ne autem paupertate coacti munera accipiant à litigantibus, Rex iis opima praestat salaria, contra autem capitale est Iudicibus, si se muneribus donisque corrumpi sinant. Quod si qui aliorum ad exercenda iudicia mittantur, iniungitur iis feuerissime à summa Curia, ne quem litigatore aut actorem causarum domi audiant, neue sententiam pronuncient, nisi in pleno iudicum auditorumque consensu.

Iudex, vbi confedit, ad sunt ad fores Ostiarii & Apparitores, citantque nomine eum qui ius sibi dici cupit. Ingressus cliens in genua subsidet, longius tamen à Iudice, exponitque vel voce

voce viua vel scripto suum desiderium. Si scripto: accipit illud tabellio, legitque coram Iudice: qui audita que rela supplicis, decernit quæ iusta videntur, subscibitque de creto sua manu, non atramento sed succo rubicundo.

Iubet autem Lex regia Indices ieiunos audire litigantes, quæ quidem lex strictissime apud eos obseruatur, punitis secus facientibus. Muneribus ad pervertendum ius corrumpi nemo potest, vt non resciscant reliqui in iudicio, ob causas quas supra adduximus. Si quis in hoc genere damnas fuerit, vique adeo castigatur, vt etiam à carnifice aliquot ictus, ob quam causam ipse tamen infamis non fit, quod crebro ita vsu venire soleat.

Aguntur autem omnia, tam in ciuilib. quam criminalibus Iudiciis, scripto, vnde acta litis emergunt, & examinantur testes coram Magistratu, ne quod crimen aut falsitas concurrat. Auditur vero quiuis testis separatim, qui si diuersa aut contraria deponant, omnes in eundem locum iuxta sistuntur, vt alii alios confutent, donec pateat veritas: quæ si elici à tergiversantibus non possit, adhibentur quæstiones & fidiculæ: non tamen hæc locum habent in viris honestis grauib. que, quorum assertioni fides habetur. In causis magni momenti, vel quæ vir os in dignitate constitutos contingunt, non fidunt iudices scribis aut tabellionibus, sed ipsi suis scribunt acta manibus, ne quæ fraus aut oscitantia interueniat: vnde fit vt nemo de iudicibus cõquerendi causam habeat. Numerant autem Iudices in omnibus iurisdictionis suæ locis domos ciuium, consignantque eorum dena nomina in tabella, quam appendunt ad vltimam illius decuriæ domum. Quod si quis ex hac decuria in aliud oppidum siue aliam plateam in eadem vrbe migrare velit, aut iter longum atque periculosum suscipere, oportet eum cum tintinnabulo siue ærea pelui, quam increpat, per totam illam circumire plateam, decem diebus antequam emigret aut proficiscatur, vt tota vicinia intelligat de discessu eius, & si quid

cuiquam debeat argenti, ut id prius dissoluat, aut si quam rem commodato accepit, ut ab eo reperi possit. quod si quis negligat, & tamen emigret, cogunt iudices reliquos nouem, quorum nomina in tabella per scripta sunt, æs eius alienum dissolvere, quod gnari cum mutaturum domicilium, id creditoribus eius siue iustitiæ non indicauerint.

Debitor, qui luere in ære vel bonis non potest, corpore luit, coniectus in carcerem, constituto ad solutionem termino, intra quem si non satisfaciatur creditori, prima vice modice flagris cæditur, præfigiturque secundus terminus. quem si is non obseruet, flagellatur iterum, sed asperius: & sic tertio quartoque cæditur, semper crescente plagarum numero. Facit hæc seueritas, ut debitores magna cura cum creditoribus de solutione agant: captiui vero & verberati, si frustra amicorum & propinquorum opem implorauerunt, metu tormentorum ultro addicant se creditoribus in seruitutem. Fidicularum siue Tormentorum, quibus iudices ad exprimendam veritatem vtuntur duum generum, ea est acerbitas, ut rei ad conspectum eorum, vel etiam antequam in medium proferantur, vera proloquantur. Carcerum is est squalor & atrocitas, ut pœnæ potius quam custodiæ rationem habeant, & horrorem cogitantibus incutiant.

Et si autem Iudicum officium non nisi per triennium durat, quo elapso reddere tenentur rationem omnium actorum: Rex tamen singulis annis mittit in prouincias Visitatores, viros iustitiæ & prudentiæ laude claros, qui in iudicum acta inquirant: hos ipsi Chineses *Leuchis* vocant. Hi si iudices in crimine deprehendant, possunt eos pro auctoritate punire, vel ad tempus ab officio suspendere, vel eo in integrum priuare: sententiam tamen capitis in eos ferre in scio Rege non possunt. Afficiunt etiam iidem Visitatores condignis præmiis, quos cum laude & fide in officio versatos comperiunt: ut tam metu pœnæ quam spe præmiorum recte faciant. Ex his omnibus colligi potest, regnum hoc optimo iure, æquissimisque regilegibus.

Supplici orum apud eos varia genera in vsu sunt. Laqueus, Ignis, Scolopismus; quanquam Igne soli proditores regis puniantur. Adulteria capitalia omnino sunt, & qui his scientes conuiuent, ad exemplum aliorum certis pœnis afficiuntur. Belli ferere materiam, aut tumultus concitare nulli fas est: neque nisi de consensu regis nauigare Oceanum licet, qui negociandi causa è regno abit, cogitur vades sistere, se intra definitum diem reuersurum: id ni faciat aqua & igni ei interdicatur. Extraneus in regnum siue mari siue terra intrare non potest, nisi permittente Rege: omnia enim itinera & portus marini studiose obseruantur à viarum littorumque præfectis. Nostra tamen tempestate conuiuent Portuum Præfecti exire è regno volentibus, interuentu munerum, quæ iis Mercatores offerunt, quibus illi secreto licentiam dant, nauigandi in vicinas Insulas, puta Philippinas, aut ad littora Indiæ, factumque est anno A. N. C. MDLXXXV. ut tres naues Mercatoriæ Chineses ad litus vsque regni Mexicani accesserint. Tempus autem quod profecturis ad reditum constituitur, est XII. mensium.

Iidem Iudices & Gubernatores multoties permittunt, mediante donatio, peregrinis, ut portus Chineses ingrediantur, ibique vendant emantque, ita tamen ne per vrbes vagentur, aut curiosius perlustrent res ciuitatis. Datur autem eis hæc licentia inscripta tabellæ ligneæ, quam exotici mercatores in prora naui sui erigunt, cum appellere volunt, ne à præfidiariis arceantur, sed exercere mercimonia cum indigenis possint, si Regi consuetum persoluerint tributum & vectigal.

Estque in vnoquoque portu scriba, qui annotat, quo die & hora quæuis naui sit ingressa portum, ut quæque nouerit, quando exonerari debeat.

Hinc fit, ut quamuis non semel duo millia nauigiorum in vno portu stent, non maiore tamen tumultu & clamore onerentur, quam si duæ vel tres essent.

Pauperes in regno Chinesi non colligunt ostiatim stipem, neq; in Templis Idolorum suorum, sed interdicta est lege omnis mendicatio, cæterisque prohibitum, ne mendicantibus quicquam dent, sed eos ad Curatorem Pauperum deferant, qui horum necessitatibus ex officio prospicere debet. Hic ad certum diem per præconem proclamari iubet, si quis habeat liberos ita corruptis membris, ut laborare non possint, ut ad se deferat nomen eorum, quo eis ex prouentibus regiis prospici possit. Est autem lex, quæ iubet ostendi infantem, ut iudicari possit, sitne ad artem aliquam vel opificium ad moueri idoneus. Si talis deprehendatur, præstituitur patri certum tempus, intra quod filium alicui opificio adhibeat, ad quod videtur aptissimus. Si vero mancus adeoque debilis sit, ut laborare omnino non possit, iudex suppeditari iubet patri eius tantum sumtum, quibus filium ociosum alere possit. Si puer patrem non habeat, commendatur proximo agnato, præsertim si cum re sit ampliore.

Si pau-

Si pauperior sit, oportet ceteros omnes conferre ad pupilli nutritionem.

Si agnatis propinquisque penitus destituatur, recipitur in Orphanotropheium Regiū, siue Domum Hospitalē, in qua aluntur etiam capti membris & decrepiti senes, ut & emeriti vulneribusque debilitati milites. Qui ad hunc modum aluntur, exire Xenodochio nisi de consensu Magistri nō possunt: neque datur eis exeundi licentia, nisi cum necessitas sic exigit. Ne autem plane ociosi sint Hospitalarii illi, incumbit eis cura nutriendarum gallinarum, anserum, porcellorum aliarumque pecudum minorum. Iudici subest Administrator, & utrique imperat Visitator, qui sepius inspicit eiusmodi domus Hospitalēs per prouinciam. Cæci non reputantur inter eos, quos vel propinqui vel rex alere tenetur, cum molere possint frumentum, & folles ducere in fabricis, & eiusmodi perficere opera, ad quæ oculorum usus non est necessarius. Puellæ destitutæ luminibus, ad nocturna gaudia in Lupanar includuntur, ubi omnes meretrices à Lenis & prostibulis exoletis in arte meretricia instituuntur. Relegatur autem omne hoc genus meritorium ab urbibus in suburbia, habentque in his peculiarias suos vicos, extra quos illis pedem efferre non licet, donec hoc quæstus genus exercent. Pauperculæ viduæ ad egestatem redactæ, possunt vendere liberos suos, ut se alant, & sunt quidem mercatores, qui magnum ex ea re lucrum percipiunt, cum teneras puellas emunt, easque docent cantillare, ludere fidibus, saltare, & id genus artes leues cumque adoleuerunt, deducunt eas in Suburam, ut corpore quæstum faciant. Addicturi puellam quæstibus meretriciis, antequam eam prostituant, deducunt ad Iudicem, cui harum mulierum cura incumbit. Iudex acceptam eam manu, illi rei velut initiatam addicit, & ex eo tempore nihil in eam potestatis habet nutricius eius, sed venit singulis ad Iudicem mensibus, ut accipiat è quæstu meretricio quantum ei à Iudice assignatur. Refunditur eidem & educationis precium, & quantum pro ea exposuit, cum eam emit, prostromo didactum, quod eam in artibus illis ludendi saltandique erudiri curauit. Quod superest, Iudici cedit, qui curam earum gerit, eiusque nomine rationem quotannis reddit Visitatori. Vbi senectus eas deformes lipasque effecit, prospicitur iis alia ratione, ne egeant, esuriantue.

Pueri à pauperculis matribus venditi, ad opificia admonentur, quæ ubi didicerunt, feruiunt emptori nutricioque suo ad cerrum tempus, quo elapso, manumittuntur, ut uxorem ducere & se alere possint. Vicissim iuuenes illi, ut grati sint pro beneficiis oblata strena singulis annis patronos nutriciosque suos honorant.

In emendis mercibus non vtuntur argento signato, sed ad cauendam omnem fraudem vendunt emuntque appensis ad bilancem particulis argenti, in quem usum secum ferunt forficem cum trutina in theca lignea. Si ponderosius aliquid examinandum est, habent Mercatores in domibus suis grandiores libras cum ponderibus signo regio notatis; neque cudunt monetam nisi cupream, valoris vnus Liardi, cuius singuli nummi perforati traiectione filo lineo coherent: supplent autem hoc numismatis genere, quod maioribus nummis argenteis superaddendum est, aut vtuntur eo, cum res viliores emunt. Fœneratores, Pestis Reipublicæ, si vsuras ultra fas extendant, graui multa afficiuntur. Claudis tamen, mutilis cæsisque in hoc genere aliquid amplius licet.

Sunt in vniuersum omnes Chineses Idololatræ, exceptis oppidò quam paucis, qui à Iesuitis ad Fidem Christi conuersi sunt. Habent autem Idola eorum nihil non horrendum & detestabile aspectu, quibus tamen infelices plurimum deferunt honoris. Tribuunt autem Idolo corpus propemodum humanum, à quo summo inter humeros prodeunt tria capita, se inuicem intuentia, quibus vna omnium voluntas, & sensus, ut ipsi quidem aiunt, intelligitur: vnde quis suspicari possit, percepisse illos aliquid de fundamentis Religionis Christianæ. Inueniuntur & apud ipsos picturæ XII. Virorum, ea prope facie ac habitu, quo apud nos XII. Apostoli pinguntur.

Si vero quis ex ipsis percunctetur, quinam Duodecem uiri illi fuerint: respondent, fuisse eximios Philosophos, & qui in laude & virtute vixerint, ideoque in cælum translati fuerint. Conspicitur etiam apud eos imago mulieris supra modum pulchræ, quæ infantem vnus complectitur, quam aiunt virginem peperisse, fuisseque filiam præpotentis regis.

Res omnes, siue cerni conspicique possunt, siue non, ab ipso Cælo creatas fuisse asserunt, ideoque id prima littera Alphabeti exprimunt, non scribendo sed sonando: aiuntque Cæli Legatum summum appellari *Lacon Tzautai*, id est, Gubernatorem Dei, cui & summum honorem deferunt post Solem. Hunc Gubernatorem cum cæteris creatum negant, sed ab omni æuo fuisse, neque eum habere corpus, sed esse spiritum. Tertium quoque aiunt eiusdem esse Naturæ, quem *Cansaium* vocant; cui tribuunt curam rerum sublunarium, aiuntque in eius manu esse vitam & mortem hominis. Hunc porro Cansaium tres alios sub se Spiritus

habere autumant, quorum ipse opera in officio suo utatur. Nomina horum Spirituum sic exprimunt: *Tancam*, *Teiquam* & *Zuquam*, quorum singulis singula adscribunt officia. *Tancamo* dant praefecturam pluviarum & omnium aquarum, quibus irriganda est terra. *Teiquamum* praesidem statuunt natiuitatis hominis, aiuntque ipsum authorem esse bellorum, & segetum fructuumque. *Zuquamus* est eorum Neptunus, qui regit mare & nauigantes in eo. His variis Idolis representatis nuncupant vota sua, dedicant ludos scenicos, quos & coram eorum statuis peragunt.

In numerum Sanctorum referunt ingentem mortalium numerum, breuiter quotquot aliis antecelluerunt robore & fortitudine in bello, scientia & industria, austeriore genere vitae: ut & eos, qui vitam innoxiam vixerunt, aut multis aliis profuerunt, quos omnes vocant *Pausaos*, id est, Felices siue Beatos. Diabolo, cuius statuas detestandas & horribiles habent, sacrificia offerunt, improbum illum noxiumque non negantes, sed ne laedantur ab eo cum corpora tum bona eorum. Reliquorum Idolorum, cum non sit numerus, nos de praecipuis tantum mentionem faciemus.

Primus Heroum siue Sanctorum inter eos appellatur *Sichia*, quem dicunt venisse ab Regno Trantheyco, quod in occidentibus sit partibus. Hanc autumant fuisse inuentorem vitae religiosae atque monasticae in regno, qui vna viuentes, a matrimonio abstinere, & in coenobiis clausuram agunt; cum *Sichia* ille caput caluum habuerit, abradunt capillos quotquot eius sequuntur instituta.

Deam siue Sanctam quam colunt, vocant *Quaninam*, aiuntque fuisse filiam Tzontonis regis, cui tres fuere filiae, ex quibus duae nupserunt: tertia *Quanina* elocari noluit, dicens se caelo vouisse perpetuam virginitatem. Pater indignatus filiae, inclusit eam in locum similem monaste-

monasterio, vbi aquam hauriret, ligna portaret, & prægrande terræ spacium, quod sentibus & dumetis horrebat, perpuraret. Narrant Chineses, Simias vltro venisse, eamque iuuisse, sanctos vero cœlestes hausisse aquam, & bestias sylvestres ligna è vicinis nemoribus suppor- tasse. Pater hæc omnia Magicis artibus tribuens, iniici iussit loco ignem, vbi commorabatur. Sed effusis largiter imbribus ignis extinctus fuit. Vt igitur paternas effugeret insidias, aufugit occuluitque se in spelunca vicini montis, vbi sanctam sed acerbam egit vitam. At Pater à ver- mibus & lepra immedicabili consumtus, nequitia pœnas dedit. Huius morbo cognito filia, quæ diuinitus erudita fuerat, accurrit, vt ei sanitatem restitueret, qua visa æger cum conua- luisset, ignouit filia eamque adorauit. Volente autem filia ab adoratione patrem deterrere, & super ea re cum eo litigante, intercessit Sanctus quidam, dixitque, sibi non filia cultum illum exhiberi.

At illa confestim se in solitudinem recepit, ibique magna sanctitate reliquum vitæ exe- git. Hanc adorant Chineses, vt apud cœlum pro se intercedat & gratiam impetret.

Tertio loco ponunt aliam Diuam, nomine *Neomam*, ex vrbe Cochi in prouincia Oquia- mensi oriundam. Aiunt hanc fuisse viri Principis filiam, quæ cum fugeret nuptias, se recep- rit in exiguum quandam Insulam, ex aduerso Ingoæ, vbi cum austeram vixisset vitam, post mortem multis claruerit miraculis. Ferunt autem Nautæ statuam eius in puppi nauium sua- rum erectam, eique vota & sacrificia offerunt. Ex his exemplis videmus, in quanto honore sint apud has gentes Monachi & Moniales.

Sortium genera apud eos plura in usu sunt, præcipue autem duo, quorum prius est hu- iusmodi. Duas particulas ligni teretis filo colligant, quæ tamen ab vna parte planæ sunt. Has proiiciunt ante statuas Idolorum suorum, alloquentes prius Deastrum suum certis conce-

prisque precibus, orantesque, ut bonum aliquid pertendant Sortes, pollicentes vicissim grata sacrificia. Si projectæ Sortes ita cadant, ut pars plana se ostendat, aut vnum quidem lignum partem teretem, alterum planam humi obuertat, obscurum interpretantur signum, conuersique ad Idolum, plaustra conuiciorum in illud despuunt. Satiati probris iniuriisque, ad blanditias & palpos conuertuntur, onerantes Deastrum promissis opimorum munerum & sacrificiorum, si sortes ex sententia cadant. Si aliquoties abnuant projectæ sortes, irati corripunt statuas siue Idola sua, eaque humo affligunt pedibusque calcant, vel in mare demergunt, aut igni admouent, ut amburantur paulum: aliquando cædunt ea virgis, flagrisque, idque tandem, donec Sortes illæ lignæ ceciderint, ut ipsi optauerunt, id est, pars teres & rotunda sursum vertatur. Si vero Sortes mature arrideant, & bonum polliceantur euentum, instituunt festum in honorem Idolorum suorum, cantantes hymnos in eorum laudes, offerentes rostrum porcinum coctum, quem cibum existimant delicatissimum.

Vtuntur præterea & alio genere Sortium, quod tale est. Multa folia singulis litteris inscripta in vas quoddam coniiciunt, eaque inter se confundunt, versantes subinde. Post puerulum admonent, qui immissa in orificium vasis manu, folium aliquod extrahit, cuius conspecta littera, quærunt in libro, qui ad manus est, paginam, quæ ab illa littera vel nota incipit, postea interpretantur, quod in ea pagina scriptum est, ut videant, respondeatne votis suis an non.

Omnibus hic mos est Chinesibus, ut in graui aliquo morbo vel damno ad Diaboli opem confugiant, in quo inuocando his vtuntur ceremoniis. Extendit se vir quidam humi, ita ut ore terram contingat, at alius incipit à libro incantationes legere, cui pars adstantium cantillando respondet, reliquis impulsu tympanorum & tintinnabulorum sonum cientibus. Paulo post is, qui corpus ita humi extenderat, frondere dentibus, distorquere os, & horrendos ciere gestus incipit, unde colligunt, Cæcodæmonem iam in corpus eius ingressum. Tunc ii, qui consulunt oraculum, sciscitantur de dubiis euentibus ex obsessio, qui plerumque ambigue respondet, ita ut in vtrumque sensum responsum torqueri possit. Si Diabolo parum placeat, verbis respondere, tunc obtinent ab eo responsum per litteras in hunc modum. Linteamen aut simile quid humi extendunt, sparguntque æqualiter super istud Chænicem Orizæ & continuo admouent hominem qui nescit litteras, cum bacillo in manu, adstantes autem sonare atque cantare incipiunt, ut infra attingemus.

Paulo post intrat malignus Spiritus in corpus illius, qui baculum tenet, incipitque dæmoniacus inscribere in orizam litteras siue notas, quas colligunt formantque in vocabula, ut inde responsum eliciant, quod tamen plerumque vanum est & mendax.

In cæteris ita sentiunt: ab omni retro tempore Cælum, Terram & Aquam vnum permixtumque Chaos fuisse: ibi quendam nomine *Tayn*, summæ scientiæ & sapientiæ, Terram à Cælo separauisse, & cælum quidem summas partes petiuisse, Terram vero imas, pondere suo depressam. Eundem *Taynum* ex nihilo creauisse virum *Pansonem* nomine, & feminam *Pansonam*. Hunc rursum *Pansonem* accepta à *Tayno* potestate creauisse alium nomine *Tanomum* cum XIII. aliis, fratribus eius. *Tanomum* fuisse virum multiplici scientia, ut potuerit imponere nomina omnibus rebus creatis, cognita earum virtute & usu præcipue in morbis.

Porro *Tanomum* & fratres eius numerosam habuisse sobolem, & primogenitum quidem *Teiencomum* genuisse XII. alium *Tuhucomum* IX. cæteros vero non pauciores. Horum posteritatem nugantur durauisse X. millibus annorum, quibus elapsis desuisse genus humanum. *Taynum* enim nescio quibus affectum iniuriis, simul & inuidia, quod videret homines se contempto nimis sapere velle, fecisse, ut cælum in illos rueret, omnesque opprimeret. Hoc vero in altum sublato, *Taynum* creauisse alium hominem, nomine *Lotzizanum*, bicornem, qui ubi disparuisset, reliquerit post se plurimos vtriusque sexus homines, à quibus orti fuerint ii, quibus etiamnum mundus repletus est. Primum qui ex *Lotzizamo* natus fuerit, appellant *Azalamum*, quem vixisse perhibent annis CM. secundum *Atzionem* à cælo, qui matrem eius *Lutinam* impleuerit, generatum, vixisse annis DCCC. Ab hoc procreatum *Vsaonem*, & huius quidem temporibus multos fuisse in Mundo homines, qui non nisi rebus crudis victitauerint. At *Vsaonem* eos docuisse in excauatis arboribus habitare, ut tuti essent à noxiis bestiis: simulque corpus vestimentis munire.

Post *Vsaonem* prodiisse quendam nomine *Huntzuum* qui inuento igne docuerit mortales coquere cibaria, & mutare rem pro re, loco emtionis & venditionis. Post hunc aiunt feminam quandam *Hautsibonam* peperisse filium *Ocheuteum*, qui multas variasque res inuenerit, inque primis auctor fuerit Matrimonii. Hunc aiunt miraculose de cælo descendisse bono generis

neris humani hoc modo. Matrem eius incedentem per viam incidisse in vestigium pedis humani, cui cum suum ipsa pedem impressisset, repente lucem delapsam cœlitus eam circumfulsisse, vnde è vestigio grauida facta discesserit. Ocheteii huius filium *Etzomlonem*, inuentorem Medicinæ & Astrologiæ Iudiciariæ, hominibus colendi agri rationem ostendisse. Solitum hunc fuisse memorant vesci herbis venenatis, citra tamen noxam, adeo vt CCCC. annis vixerit. Filium postremo huius *Viteium* Chinam in regni formam reduxisse. Et hæc eorum est sententia de creatione Mundi & propagatione generis humani.

Animas hominum immortales esse credunt, easq; percipere vel pœnas vel præmia, pro ratione eorum, quæ cum corporibus coniunctæ patrauerunt. Animam porro aiunt è cœlo originem suam ducere, à quo substantiam acceperit immortalem. Eorum animas, qui secundum Leges Patrias vixerunt: neminem iniuria affecerunt, scelera nulla designauerunt, recta in cœlum eleuari, vbi æternis perfruatur gaudiis: qui autem turpiter & scelerate vixerunt, in obscuro carcere & perpetuis tormentis sine fine cruciari. Locum quendam esse opinantur, in quo Animæ, quæ in beatorum Geniorum numerum recipi debent, purgandæ sint ab inquinamenti corporis, & suffragia atque bene acta propinquorum multum iuuare purgationem istam.

Oraturi pro mortuis ita faciunt. Vnus inter eos, qui Sacrifici partes obit, gestat exiguum manu tympanum: quidam ex nouitiis crepitaculum tenet, alius tintinnabulum: sic accedunt ad Aram eorum Sanctorum, quos defunctorum Aduocatos arbitrantur, faciuntque suffitum ex Styrace, Thure aliisque odoramentis. Postea ponunt aliquot mensas cibis oneratas pro mortuis & Sanctis, continuoque ad sonum crepitaculorum, nolarum & tintinnabulorum incipiunt cantilenas hymnosq; quosdam, discurrentibus nouitiis, & certas quasdam

preculas pro defunctis chartaceis foliis inscriptas aræ imponentibus. His aliisque ceremoniis totam noctem exigunt, & sub diluculi tempus, inuadunt comeduntque cibos mensis illis impositos, de quibus paulo ante diximus.

Vulgi error hic est, quod putant animas maleficorum, antequâ in æternû demergantur carcerem, quæ post interitum mundi creandû arbitrantur, migrare in corpora bubalorum aliarumque bestiarum: qui vero in virtute vixerunt, in Regum Principumque corpora.

Inueniuntur hinc inde per regnum hoc loca quædam clausa, Monasteriis nostris similima, non in vrbibus tantum oppidisq; sed etiam in agro, vbi multi viri sæminæq; viuunt cõmuniter, velut in Cænobiis more Religioforum nostrorum. Sûnt autem horum Monachorû Ordines quatuor, quorum quisque habet suum præfectum Generalem, habitantem in Vrbe Xuntien. Appellatur autem Generalis iste *Tricon*, qui sub se habet Prouinciales suos, qui hinc inde obeunt Monasteria, & in delinquentes à regula animaduertût. Hic Prouincialis in vnoquoq; Conuentu constituit alium, velut Abbatem aut Priorem, cui cæteri obedire tenentur. Generalem Ordinis non creant capitulares (vt vocantur) sed rex ipse, nominante eum summo Senatu. Incedit hic vestitus toga holoserica, eius coloris quæ Ordo illius gestare solet, puto nigri, vel flauï, vel albi, vel deniq; subfusi: his enim quatuor coloribus totidem Ordines isti distingui solent. Neq; vero vnquâ domo prodit, nisi insidens cathedræ marmoreæ vel inauratæ, gestatus à VI. viris eodem colore vestitis. Quidam inter eos mendicando per plateas vrbium victum quæritant, sonum cientes crepitaculis suis, instar sacerdotum Cybeles. Caput mentumq; omnino radunt, orantelq; Cælum inuocant, quem summum Deorû statuunt, & post hunc quendam Sinchiam inuentorẽ auctoremq; Ordinis Monastici, Filius primogenitus, prohibentibus legibus patriis, Monachus fieri non potest, cum obligatus sit patrẽ & matrem in senectâ alere. Idolis suis mane & vespere offerunt thymiamata è thure Benzoino, ligno Aloes & Caiolaco, vt & pastillis quibuldam odoratissimis. Si quæ naus primum Mare intrat, adfunt Religiosi isti, proq; eius salute sacrificant in puppi, offerentes depictas chartulas, quas coram Idolo diserpunt, nõ sine canticis & sono tintinnabulorum, atque ita honorẽ habentes Cacodæmoni, quem depictum habent in nauigiis suis. Hoc factò comedunt bibuntque ad nauseam vsque, credentes hoc pacto nauem sanctificatam esse, & omnes qui ea vehuntur, prospera vsuros fortuna.

Academiarum magnus splendor & solemnitas est per vniuersum hoc regnum, florentibus studiis Philosophiæ & Legum, neq; hic vlla est prærogatiua nobilitatis, sed tantum eruditionis & doctrinæ: hinc fit, vt accessus ad Magistratus & honores doctis hominibus pateat, quib. ii magna solemnitate cõferuntur. Omnis virorum doctorum vita in deliciis & magnifice peragitur, vocanturq; Loyriæ & Mandarinï, gestatiq; sedilibus opertis, semper ocio & suauitati vitæ student.

GENEALOGIA REGVM CHINENSIVM.

Cum primus *Viteius*, vt diximus, Prouincias Chinenfes in vnum corpus vnumque regnum reduxerit, non absurde faciemus, si ab illo incipiemus, deducendo successionis filo vsq; ad eum, qui nostra memoria regnavit Sinarum Regem. Igitur *Viteius* iste primus rex inter Monarchas Chinenfes ponitur. Narrant de eo Chinenfium annales inter alia, quod proceritate corporis VII. mensuras Chinenfes exæquauerit, quarum vnaquæq; constituit duas tertias vnius vlnæ Hispanicæ, ita vt altus fuerit quatuor vlnas & duas tertias. Addunt eum tam latum fuisse ab humeris, vt latitudo spaciï inter vtramq; scapulam fuerit spithamarum VI. & robur membrorum omnino respondisse vastitati corporis. Legatum eius in bello fuisse *Lincheonem* qui cum fortitudine & magnitudine animi prudentiam coniunxerit, vt facile subiecerit Viteio tam amplum istud terrarum spaciũ, eumq; formidabilem fecerit toti Asiæ. Tribuunt Viteio regi inuentionem longioris togæ, tincturæ, nauium & ascia siue securis ad findenda ligna.

Narrant & summum Architectum fuisse, & multa extruxisse egregia ædificia. Primus hic in regnum inuexit vsum auri & argenti in vestibus, vt & Margaritas atque gemmas. Partitus insuper ciues suos in vrbes, oppida & pagos, instituit opificia, lata lege, ne quis aliam addisceret artem, quam pater eius exercuerat, nisi de consensu regis aut Præfecti Prouinciæ. Qui eiusdem artis & conditionis erant, iis in eadem platea assignauit domicilia, vetuitque, ne qua mulier ociaretur à labore, sed vt vel iuuaret virum, vel vt neret, texeretque, fuitque hæc lex adeo omnibus mulieribus communis, vt nec vxor eius feriata fuerit. Fuerunt Regi huic vxores IV. è quibus sustulit liberos XXV. regnavitque annis C. & post eum reges CXVI. vsque

vsque ad eum qui longum struxit murum, omnes è prosapia Viteli, qui simul regnauerunt annis MMCCCLVII. Hos omnes numerare & longum foret & tædiosum Lectori: contenti ergo erimus, eos solum retulisse, in quibus aliquid momenti est ad ostendendam successiōnem in hac corona, post CXVI. illos reges vsque ad eum qui nostra memoria rebus præfuit.

Vltimus ex posteritate Viteli fuit *Tzinzonus*, cui debetur longus ille murus, quem struxit immenso labore, cum tot Tartarorum incursionibus vexari videret regnum suum. Cum autem in tam insana structura infiniti perirent mortales, ab omnibus odio habitus, & à suis interfectus est, cum regnasset annis XL. relicto hærede filio suo *Aguntzio*, qui iam ante aliquādiu cum patre regnauerat. Sed & hoc occiso, elegerunt Proceres Chinenſium quendam *Anchoſaum*, hominem alti spiritus & bellicosum, qui regnavit annis XII.

Successit huic filius *Futeius*, qui adolescens obiit cum regnasset annis VII. Huius morte mater eius, regio orta sanguine, regni gubernacula per annos XVIII. tenuit, magno regni bono: quæ cum filium non haberet, *Anchoſai* filius ex alia muliere regnum adeptus est, qui regnavit annis XXIII. successorem habens *Cunteium* filium, qui regnavit an. XVI. mens. VIII. *Hunteius* Cunteii filius præfuit regno LIV. annis, relicto successore.

<i>Chanteio</i> , qui	} regnavit annis	XIII.
<i>Chanteius</i> II.		XXV. mensibus III.
<i>Chanteius</i> III.		XVI. mens. II.
<i>Tzentzeius</i> .		XXVI. mens. IV.
<i>Pintareius</i> .		V.
<i>Tzinzunius</i> Pintareii frater		III. mens. VII.
<i>Huyhannon</i> .		VI.
<i>Cubuum</i> .		XXXII.
<i>Bentheius</i> .		XXVIII.
<i>Vntheius</i> .		XIII.
<i>Ortheius</i> .		XVII. mens. V.
<i>Iantheius</i> .		mens. VIII.
<i>Antheius</i> .		XIX.
<i>Tanteius</i> .		mens. III.
<i>Chiteius</i> .		I.
<i>Quanteius</i> frater superioris		XXI.
<i>Lintheius</i> .		XXII.

Huius filius *Iantheius* regno præfuit annis XXXI. Cum autem parum compos esset bonæ mentis, in odium Chinenſium incurrit, unde quidam ex nepotibus eius *Laupius* seditione contra eum movit, conspirantibus cum eo duobus Equitibus in Regia, viris fortibus, quorū vni *Quateio* nomen erat, alteri *Trunteio*, qui stupebant *Laupium* regem facere. Etſi autem hoc non fugiebat *Iantheium*, adeo tamen dissolutus & iners fuit, ut quid faceret, non inueniret. Causa hæc fuit, ut plures in regno reguli Tyrannidem affectarent, in primis vero quatuor, quorum hæc sunt nomina: *Cincoam*, *Sosoc*, *Guanſiar* & *Guanſer*. His intulit bellum *Laupius*, sub prætextu iuvandi regem, cumque aliquandiu inter ipsos disceptatum fuisset, fecit *Laupius* cum *Cincoamo* pacem, ducta huius filia in vxorem, continuoque bello appetiuit tres reliquos Tyrannos, de consensu Regis.

Fuit tunc regnum istud diuisum in tres factiones, quarum præcipua sequebatur *Laupium*, defuncto *Iantheio* rege, altera *Sosocum*, tertia *Cincoamum*, *Laupii* socerum: duravitq; hæc diuisio donec *Cuitheius* *Laupii* filius post patrē regnare cœpit. Cōtra hunc insurrexit Tyrannus quidam, nomine *Ciambuteius*: sed *Cuitheius* interfecit eum, vhiuitq; denuo totum regnum, quod scissum laceratumq; fuerat annis XLI. *Cuitheius* regnavit solus annis XXV.

Huius filius *Fonteius* regnavit post patrem annis XVII. & ut tā tædiosa enumerationis cōpendium faciamus, præfuerunt regno Chinenſi ex hac familia reges XV. qui regnauerunt per annos CLXXVI. Vltimus horum fuit *Quienteius*, ex cuius sanguine prodierūt reges VIII. qui regnauerunt annis LXII. Aduersus vltimum horum *Siteium* insurrexit quidam nomine *Coreius* pater quinque regum, qui potiti sunt rerum per annos XXIV.

Horum vltimus *Ortheius* trucidatus est per quendam *Dianum*, ex cuius posteris quinque Reges fuerunt, qui regnauerunt annis XXXI. vltimum ex his sustulit *Tzuus* quidam, cuius posteri tenuerunt regnum per annos XXXVII. Vltimo sublato, *Tonco*, qui magna cum laude Reipublicæ præfuit, habuit successores ex sua posteritate reges XXI. qui regnauerunt annis CXCIV.

Vltimus nomine *Tronco* despondit sibi Nouercam suam *Baufam*, exquisitæ pulchritudinis, utq; ea potiretur, extraxit eam e Monasterio, quod mortuo marito intrauerat. Postremo fecit *Baufa*, ut *Pruiignus* occideretur, & sic ipsa regnum sola per XL. annos gubernauit. Aiunt *Historiz Chinenfium*, mulierem hanc valde luxuriosam fuisse, quæ contemptis Nobilibus regni nupserit homini vilis conditionis, cuius ipsa non cogeretur sequi arbitrium. Antequam autem in manum huius cõueniret, interfecit omnes liberos masculos, quos ex prior marito susceperat. At proceres regni, perterriti muliebris dominii cum turpitudine & crudelitate coniuncti, vocauerunt *Tronconis* filium nothum, eumque creauerunt regem. *Tautzon* huic nomen fuit, qui seueram sumisit vindictam de *Baufa*, crudeli & libidinosa fœmina. Pater hic fuit VII. regum, qui regnauerunt annis XXVI.

Postremus horum fuit *Cuchamus*, quem solio regio deiecit *Dianus* quidam, reliquitque post se hæredes duos reges, qui præfuerunt annis XVIII. Contra posteriorem insurrexit *Vionus*, factusq; rex, reliquit tres e posteritate sua reges, qui regnauerunt XV. duntaxat annis.

Vltimum e medio sustulit *Vixinus*, qui cum filiis suis regnauit annis IX. mensibus III. Post hos regnauit *Tozo* cum filio annis IV. Huic intulit bellum *Anchius*, eumque occidit, factus hac cæde eius in regno successor.

Vltimum e posteritate *Auchii* e medio sustulit *Zaitzonus*, factus pater XVII. regum qui omnes tranquille regnauerunt per spacium annorum CCC. Horum extremo *Tepimo* nomen fuit, quem bello deuicit Magnus *Cham Tartarorum*, *Vzous* nomine, qui Chinam ingressus totum sibi subiecit regnum, adeoq; illud sibi stabilivit, ut post eum nouem reges Tartarici imperitauerint per annos XCIII.

Horum vltimus *Tzinzous* tam flagitiosus fuit, ut totum ab eo defecerit regnum, vocato secreta quadam electione ad regnum *Hombuo*, qui genus ad prisca reges referebat, vir bellicosus & animi inrepidi, qui magnis viribus aggressus Tartaros, omni eos regno eiecit. Ex huius *Hombui* prosapia prodierunt duodecim reges, simul numerato eo, qui nostra memoria rerum potitus est: & vndecim quidem superiores per CC. annos regnauerunt. Duodecimo nomen fuit *Bonogo*, qui successit fratri maiori sine liberis mortuo, cum ex equo lapsus ceruices fregisset: fuit autem *Bongus* vir iustitiæ amans, prudens, comis & humanus, qui ex uxore consanguinea sua vnum suscepit filium, regni auiti hæredem.

CAPVT XXIX.

PERIOCHE.

Explicata superstitione & sacris Chinenfium, peregrinorum & aduenarum apud illos, Mahometistarum & Christianorum sacra, & quo loco hi apud eos sint exponitur. Synopsis relationis Iesuitarum de Christiana Religionis in China successibus.

Causa ob quas peregrini in regnum China admittuntur.

DE ceremoniis ritibusq; quibus Sinarum populi indigenæ in eo regno in peragendis sacris suis vtuntur, satis in superioribus a nobis dictum est. Cum autem præter natiuos Chinenfes etiam aduenæ multi & peregrini inter eos commorentur, de horum quoque cultu & Religione aliquid dicendum est. Iam primum de inhospitalitate harum gentium satis notum est, siquidem peregrinos in regnum suum non admittunt, nisi sub triplici hoc prætextu. Vt vel debita vectigalia & tributa annua afferant: vel ut Regi munus dignum offerant, & ab eo in littore mercandi licentiam impetrent, vel denique si quis admiratione virtutis & eruditionis se ad eos profectum dicat, ut inde doctior & melior domum redeat, ut olim Regina *Sabæ* *Salomonem* adiuisse dicitur. Et hoc vltimo prætextu Iesuitæ ingrediendi licentiam obtinuerunt. Qui hoc postremo titulo admittuntur, domicilium stabile ibi sibi figant oportet, præsertim Iesuitæ: his enim vix vnquam fit discedendi copia, cum sacra & mysteria sua regno efferri, & exteris communicari populis nolint. Vnde mirari subit, cum Iesuitis expulsionem e regno isto timendæ minime sint, quod tamen tantopere de persecutionibus quas sustinuerunt, conquerantur, uti Trigautius fecit, qui eas non tantum verbis exaggerat, sed etiam picturis repræsentat. Quanquam non diffiteamur, omni illis cum peregrinis, in primis Europæis, interdictum esse commercio. Et quanquam reducti aliquo modo in gratiam, duplici à Rege affecti fuerint honore, primum ut par iis cum Eunuchis Palatii Principalis contingeret dignitas; deinde ut Calendarii errores corrigerent: obtinere tamen nunquam

Iesuitæ quo loco sint in hoc regno.

nunquam potuerunt, uti prouinciam Cantonensem incolerent, ob vicinitatem *Macao* oppidi, in quo Lusitani habitant: licet Iesuitæ necessitatem, cur prouincia ista omnino adeunda esset, prætenderent, quod destituerentur Instrumentis Mathematicis librisq; ad Calendarii correctionem necessariis & in eo loco acquirendis. Quin & præcipuus ex regis consiliaris, *Colao* dictus, officio & dignitate motus est, quod ausus fuisset litteras ad vicinum regem mittere, grauitur hoc nomine accusatus.

Ad collimitia prouinciarum & oppida ac loca omnia, in quib. telonia soluuntur, ut & ad pontes & traiectiones fluviorum custodia collocata sunt, à quib. facientes iter diligenter excutuntur, & si suspecti sint, interdicto transitu remeteri eandem viam, qua aduenere, coguntur: in regni tamen penitioribus cum periculum idem non sit, eiusmodi perquisitores constituti non sunt. Fit tamen aliquando, ut Iesuitæ ope Lusitanorum, qui *Amacao* oppidum incolunt, furim subrepant, & Cantonensem prouinciam intrent. Nam ipsi Lusitani ad Canton urbem primariam quotannis bis admittuntur, ubi interdum iis cum ciuib. negociari licet, apperente vero nocte ad naues redeant necesse est. Est iuxta urbem illam in ipso fluuio parua quædam Insula, in qua obtinuerunt Lusitani, uti sacellum Catholico more extruerent, in quo sacra suis ritibus peragere iis licet. Hinc aliquando Iesuitæ personati & habitum Chinensem mentientes, cymbis in alterutram ripam transuecti, remotiores vrbes ingrediuntur.

*Lusitani
ad Cantone-
nem ad-
mittuntur.*

Saraceni siue Mahometistæ, qui semel hoc regnum ingrediuntur, ante decursum nonni anni (ut à nostris quidem obseruatum est) discedendi inde facultatem obtinere non possunt, quo interdicto tamen non obstante, aliquot myriades ex illo genere semper in Sinarum regno inueniuntur: quin & Moscheas suas siue Fana hinc inde egregia habent, in quibus circumcisionem suam aliasq; ceremonias ex disciplina Alcorani libere exercent, quanquam à Chinenfibus non magni fiant ipsorum dogmata: neq; enim quisquam ex indigenis ad eorum accedit opiniones, cum nec ipsi alios ad amplectendam suam religionem sollicitent, nec probitati vitæ studeant. Potantur autem Saraceni eo primum tempore Chinam ingredi, quo Tarrarorum in id regnum irruptiones contigerunt, unde, cum iam à totannis ibi commorati fuerint, minus suspecti facti fuerunt incolis, quam ceteri extranei: nec defunt, qui posteros eorum in quarto gradu, ut loquimur, ab iis descendentes, ad pares in Magistratu honores & dignitates cum indigenis admitti scripserunt. Admissi ad Præfecturas, mores fere & sacra mutant, vix quicquam ex Saraceni retinentes disciplina præter abstinentiam à porcinis carnibus: quanquam hoc naturali cuidam illius animalis odio magis quam religioni alii tribuant. Narrat *Perera* vidisse se apud Urbem celeberrimam *Foqui* Mahometistas quosdam, qui de religionem interrogati, hoc tantum respondere potuerint: Ipse Mahometus Saracenus fuit, Autem meus Saracenus fuit, Pater meus talis fuit, ergo & me Saracenum esse par est. His addunt verba quædam ex Alcorano desumpta, & pertinax abstinentiæ à suillis carnibus studium. Cum vero ipse *Perera* multas Mahometicæ superstitionis reliquias in Templis Chinenfium quibusdam in locis reperisset, de harum origine eos percunctatus, hoc responsum tulit, maiores suos longis nauibus ad portum celebrem regni *Paquin*, à rege iis assignatum, accessisse, ibiq; Præfectum regium, qui ex *Mandarinarum* siue *Loytiarum* (id est, Doctorum) numero fuisset, ad Mahometi fidem conuertisse. Huius exemplum secutos prouinciales, à Mahometistis illis paulo post persuasos fuisse, ut à suillis abstinerent carnibus, quibus ante id tempus auide vesci soliti fuerint.

De Saracenis & Mahometanis in China.

At populum petrasum nouæ illius abstinentiæ, Mandarinum illum nouatorem ad regem tenratæ rebellionis & conspirationis nomine accusauisse, qui quidem supplicio capitis affectus fuerit, fociis eius æternis carceribus additis. Hinc scilicet in templis & cultu suo Saracenis remansisse aliquas reliquias.

Quis vero antiquioribus temporibus Christianæ in his prouinciis fuerit status, admodum obscura ad nos peruenit notitia. *Matthæo Riccio* Indus quidam ex regno *Magni Mogol* retulit, fuisse in Prouincia *Xensian*, quæ magis in Aquilonem vergit, ut & in ciuitate *Xucheo* siue *Chucheo* viros colore corporis albo, barbaros, eosq; vsum campanarum habuisse, & quendam *Isa*, id est, *Iesum*, eumque cruci affixum cum Maria matre coluisse. Sacerdotes eorum vxores habuisse, & multos ægros solo contactu & precibus sanitati restituisse. Eidem *Riccio* Iudæus quidam *Paquini* certiora etiam rerulit, dixitque, apud *Caifum* & *Lincin* prouinciæ *Sciantiensis* oppida peregrinos quosdam comorari, quorum maiores è regnis longissime diffitiseo appulissent: & eos quidæ Crucis signum (quæ apud Chinenfes, ut & apud nos, numerum denarium exprimit) in honore & precio habuisse, idemque signum digitis repræsentasse, quoties potum cibumque sumere voluissent: sed & cruces liberorum suorum frontibus atro colore inscribere solitos, ut eos ab omni noxa præstarent incolumes. Narrat

De priscis Christianis in regno Sinarum.

Christiani
occulti in
China.

alius Iesuita, vidisse in antiquo libro Chinenſi manuſcripto imaginem templi cuiusdam cum turri & campana, inque Summitate eius crucem impositam, additis Græcis quibusdam inscriptionibus verustate mutilatis. Addebat superioribus idem Iudæus, solitos fuisse illos Cruciformes easdem cum Iudæis ex Psalterio recitare preces, eorumque in provinciis illis septentrionalibus magnum olim fuisse numerum, quorum ea fuerit eruditio & in re militari peritia, ut eo nomine Chinenſibus suspecti fuerint, unde Præfecti ipsis variis modis molesti fuerint. Hinc miseros illos timore grauioris mali dilapsos, in varias regiones dispersos fuisse, esseque id factum sexagesimo vel circiter ab hinc anno, quosdam ex illis abnegato Christianismo ad Mahometi deliria, alios ad Idololatriam Chinenſium defecisse. Oratoria ergo eorum & Sacella partim in Moscheas Saracenorum, partim in Idolorum delubra conuersa fuisse. Qui ex illa gente superstites sunt, religionem cultumque suum adeo in secreto habent, ut quidam Chinenſis ad Fidem Christi conuersus, ab Iesuitis ad eos missus, nihil quicquam eius rei subodorari potuerit. cum enim eum à Magistratibus speculatorem submissum opinarentur, summo studio ritus & sacra sua occuluerunt.

Chinenſes hos homines *Hoeios* appellant, eosque ita à cæteris distinguunt, ut Iudæos quidem ab animalium posterioribus partibus ob neruum in femore siue coxendice: Saracenos à porcina: *Hoeios* vero siue Christi: nos à carnibus solidungulorum, in quo genere sunt equi, muli, asini, abstinere dicant, quibus tamen cæteri vescuntur. Porro Christiani à Saracenis *Isai* vocantur, Armeniani vero *Terzai*, unde Riccius veteres illos Christianos ex Armenia in has oras immigrasse arbitratur. Accedit huic opinioni *Haithonus Armenius*, qui se Magnum Chanum, regem Cathaïæ (cuius regionis maior pars, ut antea diximus, regni Chinenſis provinciis septentrionalibus includitur) adisse refert, ut eum ad Christianismum adduceret, quod & magna ex parte se effecisse *Haithonus* gloriatur. Iunge his testimonia M. Pauli Veneti & Lud. Vartomanni, qui multos ex subditis Magni Chani Christianam fidem amplecti testantur. Sed & Christiani, qui in Malabarenſi regno viuunt, in chronicis suis Christianorum Chinenſium mentionem faciunt, narrantque olim S. Thomam Apostolum in iis partibus. Euangelium annunciaſſe.

Cæterum de nouo Christianismo per Iesuitas in Sinarum regno stabilito multa addere, non videtur operæ precium, cum eorum epistolæ, quas quotannis inde in Europam missant, nihil fere aliud loquantur, in quibus quidem multa magnifice iactant, sed plerique ampullas putant & verba. Xauerius, donec vixit, aditum in illam regionem sæpius instantissime petiit, sed impetrare non potuit: quanquam successores eius, ut diximus ope Lusitanorum obtinuerunt, nec sine multo labore & impensis.

Amacao
oppidum
unde dicitur.

Cum primum ad littora Sinensium accessere Lusitani, Chinenſes ab eorum prægrandibus nauibus & tormentis valde sibi timuerunt. Saraceni eos Francos (quo nomine ab expeditione Gotfridi Bullionæ in Syriam omnes Europæos appellare consueuerunt) vocabant. Ab Cantonensibus etiamnum *Falanqui* pro *Franqui* (mutato r. in l.) nominantur, quod nomen etiam tormentis nostratibus imponunt. Intellecta vero virtute Lusitanorum ex multis victoriis, quas ab Malaicis aliisque Indorum populis tam mari quam terra reportauerunt, caute cum illis atque circumspicte versantur. Quanquam tamen avaritia Chinenſium, & mercium exoticarum cupiditas Lusitanis viam aperuit, qui insulam quandam desertam eo tempore, nomine *Sancian*, sexaginta à continente distantem passuum millib. primo inhabitauerunt; deinde vero propius accedentes partem peninsulæ, quæ ab Idolo *Ama*, quod ibi colebatur, *Amacao*, & à nostris *Macao* dicitur, obtinuerunt, in quam admissi, domicilia primum in oppidi formam construxerunt: cuius nouæ coloniae fama non Hispanos duntaxat, sed & aliarum gentium mercatores allexit, ut ibi Emporium constituerent, ut & Episcopalem Sedem & Collegium Iesuitarum. Postremo à Chinenſibus, etiam in ipsa vrbe *Cantonensi*, ut superius diximus, exercendi mercimonia, certis tamen legibus, licentiam impetrauerunt. Et hæc est ipsa porta, per quam *Ruggerus* primum atque *Riccus*, deinde alii quoque Iesuitæ intrauerunt. Et illi quidem, cum donis muneribusque in Præfectorum animos irrepsissent, vitæ quoque probitatem & litterarum cognitionem adiunxerunt, unde non parum auctoritatis consecuti sunt. Neque tamen his omnibus apud obstinatissimam gentem quicquam profecerunt, donec Riccius Mathematicarum disciplinarum scientia & arte memoriæ clarus factus est, quo nomine cum ipsum tum successores eius, Chinenſes

Riccus quo
loco apud
Regem fuerit.

attoniti suspicere cæperunt. Hoc pacto cum Riccius in Regis notitiâ peruenisset, & habitum ac vestem quoque Confutii (secta hæc peculiaris est inter Chinenſes, quæ Idola improbat) summisset, donisque sibi Aulae procures obligauisset, aditum ad ipsum regem impetrauit, & cum illius sectæ se participem simularet, cepit fœditatem Idololatriæ oppugnare, eo quidem successu, ut rex ei Templum quoddam Palatio vicinum dono daret, in quo cum ipse tum socii eius habitarent, & post mortem sepelirentur. Neque tamē domus illius possessionem sine multis molestiis & periculis, adde

etiam

etiam munitū in putpuratos erogatione, adire potuerunt. Sed & postea acerbissima incolarū in peregrinos odia experti fuerunt, plebeiis illos apud Regem & ceteros Magistratus subinde calumniantibus, & causam famis aliarumq; calamitatum publicarum in eos conferentibus; Idola ob peregrinos illos irata pluuiam & commodas tempestates negare: pestem ac morbos colonis immittere, & alia eius generis. Factum est igitur non semel, ut domus eorum lapidum imbre perplueretur, & ipsi Iesuitæ vulgo miris lacerarentur conuiciis, populo eos Cacodæmonas esse vociferante, & Magicarum fraudum reos, qui numeros abstrusos & Astrologicas prædictiones in perniciem hominum scrutarentur: quique in teipublicæ perniciem omnia sua verterent studia; quin & imagine crucifixi veneno tincta ipsius regis vitam ac salutem eos appetiuisse iactabant. Accessit calidum sanè Hollandorum consilium, qui suaserunt Lusitanis, ut ad vitanda imminencia à Chinensibus peticula oppidum Amacaonem muro cingerent.

Iesuita calumniis appetiti.

Hac vafricie effecerunt Hollandi, ut cum partem muri struere Lusitani cæpissent, Chinenses, qui nescio quid eos moliri opinabantur, parum fidentes vicinis suis, illud omne quod iam structum erat, concitato tumultu publico, deiecerint.

Calliditas Hollandorum in Lusitanos.

Tertium, quod Iesuitarum conatus non parum infregit, hoc est. Erat controuersia cuiusdam Iesuitæ cum Sacerdote Chinensi super religione, quam uterq; sigillatim profitebatur. Cum autem Chinensis alterum vincere non posset argumentis atq; rationibus, conuersus ad calumnias, sparsit inter suos, *Cataneum* Iesuitam affectate Diadema regni, ut qui omnia secreta nouisset, & in vtraque vrbe, in qua præcipua sunt regni Iudicia & Tribunalia, Paquini scilicet & Nanquini fuisset, multosque insuper cum ex sociis suis tum ex Iaponibus in diuersis locis præsto haberet, ad exequendum facinus paratos. Hoc audito rumore, quamuis vanissimo, qui apud Amacaonem commorabantur Chinenses, deserto celeriter oppido, ad Cantonensem urbem profugerunt, eandemque ibi sparserunt fabulam. Nec mora, omnes totius prouinciæ milites conuocati sunt, qui habito delectu, cum hostem non inuenirent, egressi vrbe in prædia & vicinas ædes sæuire cœperunt, dictoque celerius ultra mille domos euerterunt, in quo numero etiam vna atque altera Iesuitarum fuit: cumque Iesuitam vnum comprehendissent, fustibus eum ad mortem vsque coniderunt. Paulo post tamen tumultu illo sedato, paruit calumniosæ illius accusationis vanitas, unde Iesuita in maiore ob innocentiam precio habiti fuere quam antea. Sed iam propius ad nostra accedemus tempora.

Iesuita affectati regni accusatur.

CAPVT XXX.

PERIOCHE.

Quo loco sint nostro tempore res Christianorum, & quis sit successus Evangelii in regno Sinarum, ex Epistolis Nic. Trigautii & Aluari Semedi Societ. Iesu ostenditur, quas anno 1622. & 1623. scripserunt.

Verfati sunt in hoc Regno de Societate septendecim, id est tredecim Sacerdotes, & quatuor socii in varias sedes tributi, ad quos accesserunt quatuor: qui numerus tametsi non modicus est, si spectes difficultatem ingrediendi Cantonem, tamen paucissimi sunt, prout Christianorum necessitas postulat. Inducti à P. Emmanuele Diaz, qui inspectum res huius Missionis veniebar, & inusitata omnium nostrum lætitia accepti sunt. Sed vix dum Regnum ingressus ostendit Deus, venisse eos ad labores, & peticula. Eodem enim ipso tempore tam sæua persecutio exorta est Nanchini, ut multi eius vrbis Christiani in carceribus iacerent afflicti, omni nostris aditu ad eos solandos intercluso. Et quia non illius Regiæ finibus mala terminabantur, sed ad alias quoque partes deriuabantur, coacti sunt nostri sedes, quas incoluerant deserere, seque abdere in ædes, quam maxime fieri potuit à vulgi consuetudine remotas. Sed quia causa, duratio, & successus huius persecutionis descriptus est à P. Emmanuele Diaz ad P. Gabrielem de Matos, satis mihi erit hic eius litteras posuisse, quæ sunt eiusmodi.

Numerus Patrum Societatis in Regno.

Ex quindecim Regni Sinarum Prouinciis, ad oram maris Coriani inter Pechinum, & Nanchinum, iacet ea quæ appellatur Xantum. In hac æstate superiori Anni salutis M.DC.XXII. coniurarunt aliquot millia hominum, cuiusdam sectæ quam vocant Vngueikiao, aut alio nomine Pelienkiao, qui multas naues inuaserunt, quæ in Regiam annonam uehebant: neque multo post tria aut quatuor castella, ac tandem etiam urbem quandam occuparunt,

Non aoritur persecutio.

parunt, multis hominibus interfectis. Et cum ego diuersarer in vrbe Hamai in ædibus D. Pauli, nunciatum est, per hunc ordinarium tabellarium, ab iis denuo cæsa esse hominum sex millia. Quocirca Magistratus Pechinenses, edictis in alias duas Prouincias transmissis, iusserunt eos omnes in carcerem conici, qui illam sectam profiterentur. Quia vero instituti eius est conuenticula multa cogere, ad quæ qui conueniunt, præter alia execranda, maledicunt Magistratibus, & regi a quo illi creantur: agitant consilia de sciscendi ab eorum imperio, Regno potiendi, Magistratuum munia inter se distribuendi: in edictis diserte interdicebantur huiusmodi cætus, nulla facta mentione diuinæ legis. Nihilominus Magistratus Prouinciæ Xhiansi, in qua conficiuntur vasa fictilia, quæ vulgo porcellana appellantur, edixerunt, ne in locis suæ ditionis, non modo cætus, cuiusmodi in edictis vetabantur, sed neque ab iis qui se Christi fideles profiterentur, haberi possent: Postquam hoc edictum allatum est in primariam urbem Xiecham, ubi Christiani sunt plures sexaginta, quibus iuuandis præest P. Gaspar Ferriera, animaduertent quidem prudentiores, hoc edicto alio fine prohiberi cætus, quæ publicæ quietis conseruandæ, & vitandæ rebellionis causa: nihilominus visum est faciendū, ut templi ornamenta tollerentur tantisper, dum ardor edicti remitteret. Eo cognito D. Petrus in vrbe Namcham naui aduectus venit ad Patrem, eumque domum suam deduxit, quæ modo omnibus Christianis vice Ecclesiæ est, ex eo tempore, postquam nostri ex vtraque vrbe Regia Pechino, & Nanchino eiecti sunt. Ibi eum ex itinere offendi, neq; adhuc quicquid aliud rumoris allatum est.

Longe progressi sunt Magistratus Nanchinenses. nam quia vrbs est maritima, & populosissima, magis in ea seditiones reformidant. ideo proposuerunt præmium decem scutorum, quicumque aliquem prodidisset ex secta Vngueikiao. Euenit eodem tempore, ut quidam apparitores, cum vim attulissent vxori hominis Christiani pauperis, non contenti hoc illum probro affecisse, insuper asperis verberibus onerarent, tum vicinus eius item Christianus, cui non ignota erat eius qui duplicem iniuriā pateretur, innocentia, iusto dolore incensus, inclamare cœpit malefactoribus, ut tam graui iniuria desisterent. At illi in maiorem furorem acti, stomachum suum in hunc euomere, quem vsq; in domum eius infectati, cum ibi imagines, & cruces inuenissent, comprehensum adducunt ad Magistratum, & accusant bonum Christianum quod vnus sit e secta Vngueikiao. Magistratus cōpulsum in carcerem torqueri imperat, ut factionis socios edat. Nominauit ille pictorem, cuius opus imago illa erat. Is captus & subiectus sæuis tormentis, fassus est multa cum libertate, se legem Dei profiteri, sed hanc non esse Vngueikiao. Cum vero verum fatendum esse crederet, & prodendis aliis Christianis auctoritatem fidei Christi conciliari, septem, vel octo nominauit, qui absentibus Patribus cæteros in suas ædes conuocarent, ibique de rebus diuinis loquerentur. Præterea indicauit quotannis semel ad eos venire P. Petrum Spiram, qui eos erudiat doctrina Christi, & horretur ad parendum legi, & perseuerandum in sancta fide. Loca etiam dixit, in quibus quoties veniret, moraretur. Subiecit eandem Christi legem sequi etiam ex Magistratibus Yam (is est noster Doctor Michael) qui habitat in vrbe Nancheu, primaria vrbe Prouinciæ Chexiæ, ubi in suis ædibus Patres habeat. Tantum est, quod accepimus de confessione huius boni, & simplicis Christiani.

His omnibus cognitis, Magistratus, suis apparitoribus dimissis, iubet omnes, qui nominati erant, comprehendi. Volitabant illi tanto furore per urbem, ut omnes furie Tartaræ solutæ Nanchini vagari viderentur. Incredibile est quanta insolentia domos inuaserint, quærentes cum clamore, ubi habitaret, quo se abdidisset sceleratus, perduellis hostis Regis, trahentes catenas, exaggerantes supplicia, quæ Magistratus minatus esset. Si quis deprehenderetur, mox diripiebantur coronæ precatoriæ, nomen Iesv, Cruces, libelli doctrinæ Christianæ, imagines Saluatoris, & B. Virginis, quæ nonnulli domi habent, quorū vxores Christianæ sunt. Iniiciebant illis manicas, collum ferro onerabant, pileo detracto vultum discooperiebant, raptabant per vicos cum insignibus Christianæ fidei, vociferantes hunc esse ex secta Vngueikiao, acclamante, & adstreperente populo, qui illudens eos prosequabatur. Ad hunc modum in custodiam dati sunt quatuor & triginta.

Ingressus quisq; carcerem, confestim alitictis, & compressis ferro manibus, ac pedibus cogebatur socios prodere. Verum ex priorum simplicitate captiores facti, duo tantum fatebantur se Christianos esse, & legi Dei parere, vna cum cætera familia, idque spe consequendi æternam beatitudinem, quæ legem Dei seruantibus promissa sit. Quod si Magistratus sciscitaretur de crucibus, de nomine Iesv, de imaginibus in eorum domo repertis, quiq; pro suo captu quam optime respondebat.

Inter eos qui Magistratuum iussu quærebantur, vnus fuit Yao, qui nomine Christiano Ioannes

Ioannes vocabatur. Is operam dederat litteris, primaque ætate non mediocriter profecerat. Sed cum ob egestatem studia litterarum reliquisset, opificium exercuerat, & iam aliquot anni sunt, cum vna cum coniuge Christianus factus est. Contigit autem, quando Magistratus Xin Nanchinum misit, qui P. Alphonsum Vannonium, & P. Aluarum Semedum perquirerent, ipse cognito quid imperatum esset, confecit sibi vexilla, & folia quædam charta, quorum singulis Sinicis litteris hoc inscripsit. Ego sequor legem Domini cæli, & cum horum foliorum vnum pileo affixisset, aliud collo circumdedit, aliud cingulo appendisset, aliud præferebat manu, contulit se in ædes in quibus erant Magistratus. Eo cognito P. Nicolaus Longobardus, qui nostris præerat, accersitum obiurgat, & monet, ut desistat ab hac stulticia, tum ob alias causas; rum ne rei Christianæ magnum damnum importet. Deposuit ille quidem suas chartas, sed recta ad ædes nostrorum Patrum contendit. Eo non perueniente principio impediuerunt administri Magistratuum, qui ædes cinxerant, illorum custodiis illata, peruenit ad nostros, cum quibus captus, & ad aliquot annorum servitium in Regi seruendam condemnatus est, quibus in alia Prouincia transactis, reuersus, deinde ita vixit, ut exemplo cæteris esset, & modo facinus fecit hominis minime amentis, sed quamuis sapiente, & Christi æmulo dignum. Acceperat complures esse victos, & inter eos se quoque desideratum, & quæsitum esse. Ille nihil tergiversatus, audacter seipsum cæteri mancipat, atque ut venit in conspectum Magistratus, qui cruciandis cæteris Christianis distinebatur, prouoluit in genua, magna cum libertate se Christianum profitetur, & hanc esse veram Religionem, aliaque quæ tali tempore suggerebat Spiritus sanctus, pro cuius gloria loquebatur. Interea adueniunt apparitores, qui hominem perquisitum ierant, ac didicerant eum semetipsum sponte sua stitisse. Magistratus, cum intentis in hominem oculis, intuitus esset attentius, subridens: Næ, inquit lingua Sinica, hic tuus vultus dignus est homine, qui Religionis sit caput, Aufer te hinc, & caue ne in conspectum meum præterea venias. Surrexit Ioannes, & abiit, relictis omnibus qui aderant, attonitis, admiratione testimonii, quod Euangelio dederat, & magnitudinis animi, quam demonstrarat. itaque cum cælum lætitia, animam suam meritis cumulasset, reuersus est domum, quem propter exemplum illustre tam præclari facinoris, quod postera omnia secula intuebuntur, immortalis gloria consecuta est.

Idem Magistratus est sex & triginta, quos in vincula coniecerat, quatuor & viginti, incertum quare, absoluit. Cæteros deinde septem vel octo, quos dictum est, solitos in suis ædibus cætus cogere, misit ad altiora tribunalia, ubi decem, aut viginti verberibus onerati sunt, tanto atrocioribus, quanto maioris erat auctoritatis iudex, qui condemnauerat. Ex his Magistratibus duo idem cum his Christianis fecerunt, atque olim Pilatus cum Christo. Testati enim sunt, & professi publice apud Christianos, se satis scire legem Domini cæli (sic appellant Religionem Christianam) esse iustam, & veram, eosque omnes esse innocentes, sed postquam ad se, ut rei adducti essent, non potuissent, quin verberibus illos cædi iuberent. Ita placet Deo veritatem suæ immaculatæ fidei probare pariter amicorum & hostium, colentium & persequentium S. Euangelium, testimonio, dum hi verbis, illi sanguine suo, & perferendis cruciatibus eam confirmant. Iam satis tenes, Regem Sinarum Eunuchis uti consueuisse non modo in palatio, sed etiam in variis Regni partibus, mandando illis munera, sed fere tantum militiæ, aut similia. Illud quoque repetendum est memoria, quod P. Trigautius prodidit in sua historia, esse in Regno Sinarum sex magnates, quos Sinæ sua lingua Quecum appellant, qui respondent iis, qui in istis Regionibus ritulos Ducum præferunt; & sunt ad hanc dignitatem euecti, quod eorum maiores strenuam & fidelem operam fortiter pugnando nauarunt. Hum veu auctori domus Regiæ, quando expulsis Tartaris, hoc Sinarum Regnum quod ab eis oppressum erat, in libertatem vindicauit. Quamobrem ut gratiam referret, his familiis titulos, & vberes redditus assignauit, absque tamen iurisdictione in terras, quas eius beneficio possident, atque illos ipse & eius successores semper in æstimatione & honore, quanto maximo licuit, habuerunt. Præterea Nanchini duo sunt primores omnium, & summa vterque in munere suo auctoritate. Horum alter est Quecum, alter Eunuchus. Ad hos perducti sunt denique Christiani, postquam diu iactati, & à Magistratibus afflicti erant. Horum vterque, ut persona sua ferebat, se gessit. Quecum, ut natus claro genere, animo, qui Principem deceret, ea pietate & clementia, quantum Ethnici hominis pectus capere poterat, ubi vidit Christianos scissa, & lacera verberibus carne, manibus, pedibusque luctatis, non modo eos, ut cæteri Magistratus fecerant, non male habuit, sed etiam verbis ad miserationem compositis exceptos, ita dimisit, ut diceret sibi optime perspectum esse, legem Dei iustam esse, & sanctam.

O

Eunu-

*Ioannis nomen
us modofa-
dem profi-
teatur.*

*Aliud ma-
gni seruo-
ris exem-
plum.*

*Quidam
vincti di-
missi, qui-
dam ad
verbera
reseruati.*

*Singularis
dignitas
sex magna-
tum.*

*Eunuchus
iterum ca-
ptos iuber
verberari.
Misera fla-
gellatorum
facies.*

Eunuchus contra, ut homo abiectæ sortis, cuiusmodi hoc genus hominum solet esse, nulla misericordia motus, sed omnis pietatis, & urbanitatis expers, iussit ad veteres, novas plagas addi, viginti verberibus singulis infligendis, quæ tanto erant sæuiores, quanto erat maior imperantis auctoritas, & animus à Christi Religione alienior. Cernere erat humi frustra carnis inter tormenta flagellorum ictibus, miserorum corporibus decerpta, aut ad medias arundines, aliaque instrumenta, quibus tam immaniter cædebantur, adhærentia. In ipso è portis egressu collapsi ex defectione virium, erecti, & in carcerem reducti sunt, dato, suo sanguine, testimonio veritati Christianæ doctrinæ, quam etiam Quecum, ut diximus, verbis confessus erat.

*Coniuges
gaudent de
captis ma-
ritis pro
Christo.*

Nihil præterea, per id tempus, Nanchini in ore hominum versabatur, & con-
torum, nihil eorum quæ acciderant, latebat. Verum inde scribitur, nullam v-
auditas esse asperiores aduersus tortores emittere. Immo, cum eis nunciaba-
vno Tribunali ad aliud deduci, manibus, pedibusque luxis, cinctos catenis, in-
complementes vias, per quas incedebant, sanguine, se fortunatas prædicabant, quæ
essent nactæ, quibus ea fors obtigisset, ut pro immortalis Deo aduersa paterentur. Nos
etiam ad socias adierunt, ut una cum illis gauderent, gratularenturque de iis, quæ marito
tulissent. dolebant etiam se, quippe scæminas suppliciorum societate excludi, & thori, non
patientiarum consortes esse.

*Sententia
ultima
Magistra-
tus de
Captis la-
na.*

Postquam in hunc modum desierunt Christiani circumduci, sex Magistratum, ad
quos adducti erant, maximus tulit in eos sententiam, in hunc modum.

Cum superioribus annis oblatus esset Regi libellus contra legem Domini cæli, quod
sit falsa, & hominibus imponat, & cæteris hominum cogat, fuit ab eo seuerè prohibita, pro-
positis grauibz pœnis iis, qui illam sequerentur. Nunc quia ad nos adducti sunt homi-
nes, qui non reformidarunt illam sequi, & non parere edicto Regis, oportebat eos, ex le-
gum Regni præscripto, perquam seuerè puniri. sed quoniam reputamus homines esse litte-
rarum fere rudes, mandamus, ut qui eorum nati sunt in alieno solo, ii sumptu regio, septi fir-
ma armatorum custodia, in patriam suam deducantur. Qui autem in hac Regia sunt nati,
mensum ipsum carcere teneantur, iugo ceruicis imposito, quo mente elapso, deducantur
ad Tribunal, ad quod primum eorum causa delata est, ubi docebuntur edictis Regiis dicto
audientes esse, neque præterea huiusmodi legem sequi. Libros vero Christianorum, imagi-
nes, & similia, iubemus reponi in thesauro Regio. Hæc fuit sententia huius Magistratus,
quam cæteri secuti sunt. Dum hæc rumoribus vulgantur, venit ex primaria vrbe Nancheu,
quæ est in Prouincia Chexiam, abestque sex dierum itinere terrestri, Christianus, qui P. Io-
annem à Rupe Superiorem Missionis de tota re faceret certiorum. Is coram egit cum Do-
ctore Michaeli, in cuius domo quidam nostri diuersantur, & per litteras cum D. Paulo,
qui & ipse nostros penes se habet: orauitque utrumque ut Nanchinum ad notos sibi ma-
gistratus super hac rescriberent. Fecit uterque perquam diligenter. & D. Paulus quatuor-
decim capita perensebat, quibus Christiana disciplina à Vnguei kiao diffideat. Ad hos
accessit Doctor Matthæus ex Prouincia Fokiem, qui eo diuerterat ex itinere versus Ho-
nan, ubi Magistratum erat gesturus. Scripsit ille ad hominem nobilem, sibi amicitia in primis
coniunctum, propterea quod eo ipso anno una Doctores erant renunciati. Responsum non
aliud tulit, nisi illum inflammatum ira, eo, qui reddiderat, spectante, litteras concerpisse
iactis insuper in Matthæum conuitiis, quod tam scelestorum hominum patrocinium sus-
ciperet. P. Petrus Spira ad Doctorem Paulum litteras detulit missus ut solandi afflictos
Christianos causa, porro Nanchinum proficisceretur sed ab ipso Paulo veritus est vltre-
ius progredi, qui etiam ad Superiorem rationes perscripsit, cur id minime fieri oport-
teret.

*D. Paulus
Christia-
nos defen-
dit.*

*In quo con-
ueniant
Christiani
cum secta
Vnguei
kiao.
Iterum
Christiani
feruntur
accusari
apud Re-
gem.*

XVI. Kalend. noua procella superuenit. Aduenit enim ex vrbe Xam hai P. Petrus Spira,
cū litteris Patrum eius domus, ad P. Superiorem Missionis, & Doctoris Pauli ad D. Michaeli,
quæ tria complectebantur. Primum, Magistratum, qui condemnauerat Christianos,
ad quem D. Paulus litteras dederat, respondere legem, quam D. Paulus affirmaret dif-
ferre ab Vnguei kiao, reuera esse eandem, propterea quod utraque doceret, non obe-
dire Regi, & eius administris, atque ad id probandum afferre, quod cum Rex annis
superioribus vetuerit Patres diuulgare suam Religionem in Regno, & iusserit eo excedere,
tamen contrarium faciant. Alterum, duos Magistratus Nanchinenses dedisse libellos ad
Regem contra Religionem Christianam, & Sinas, qui eam colerent, & Patres qui eam do-
cerent, nominatim vero contra Doctorem Michaeli, quod & Christianus esset, & ho-
spitio Patres acciperet: generatim quoque accusatos alios, qui idem facerent, & facile intel-
ligi sub

ligi sub his comprehensum esse Doctorem Paulum. Tertium, omnino nostris, quam celerime fieri poterit, utraque domo excedendum esse, & abeundum in alias oras, abstinendumque hominum consuetudine. Ita enim ipsos etiam Colaos consuevisse, quando se norunt delatos ad Regem, quem ut reveriti fuisse videantur, tali tempore domi delitescunt, nihil iubent, nullius salutationem admittunt: deinde, ne, si quod edictum ex Regia afferretur contra nos, in illis ædibus deprehenderemur, ad quas nos quæsitum essent missuri, cum ingenti illarum familiarum ærumna, & perturbatione nostra. tunc enim non esse dubium, quin nos toto Regno pulsos, in Macaum sint amandaturi: & satius esse Magistratum anquisitionem fuga præuerrere. Itaque videbatur illis, mihi secedendum esse in urbem Xamhai (quo ex litteris Nanchino allatis cognouerant quatuor aduenisse, quorum me vnū esse existimabant) ut dispicerem, quemadmodum quatuor qui illic habitarent, & tres qui vnus diei itinere abessent in villa Chiatino, longius amoueri possint.

Duobus primis capitibus haud grauate assensus est D. Michael; tercio, quo præcipiebatur, ut nostri ædibus suis exeant, neque cum Christianis agant, quo se Regi subiectos esse testentur, nihil dum opus esse iudicabat. Eam enim sibi amicitiam intercedere cum Gubernatore, ut, si quod edictum ab Rege afferretur contra Patres, se secreto certiorē facturus esset, & tum, si opus fuerit, abituros. At cum nostri instarent, permisit ea conditione, ut vnus remaneret, qui si quid aduersi accideret, ipsum solaretur, & cui posset referre, quæ inter Magistratus agerentur, & quid faciendum esset, si alia similis procella immineret. Denique victus rationibus, quod non conueniret, ut se periculo obiiceret, si repertus esset quisquam Patrum, in eius domo, contra edictum Regis, quid ægerrime sit laturus, dedit abeundi veniam, eo tamen pacto, ut quatuor in suam, tres in Leonis villam se conferrent, ego Xamhai, quo accersitus eram. Ita factum est. simul vero nos monuit, ut si promulgato aliquo edicto Patres in discrimen venirent, conscensis nauibus flumina percurrerent tantisper, donec sedata tempestate in terram liceret exscendere. Ego postea relicto mandato, ut hæc ita fierent, cum P. Petro Spira a.d. xlii. Kalend. Octobris discessi, & meridie morati, non nihil cum tribus illis in Xiatim peruenimus. Xamhai Octauo Kalend. eiusdem.

D. Michael non vult Patres ex sua domo dimittere.

Prætermitto officia humanitatis, benevolentia, & amoris exhibita mihi à Doctore Paulo, cum me nunquam ante vidisset: bene enim longas litteras postulerent. Duobus diebus, quibus apud eum diuersatus sum, plus duodecies venit ad nostram conclauē, aduocauit plures Christianos propinquos, discipulos, & amicos, ut nostros suis villis & prædiis maxime semotis acciperent. & communi nostro ipsiusque consensu placuit, ut bini per diuersa loca distribueremur, tum quatuor qui illic versabantur, tum ego, & tres qui erant in Xiatim, quo misit quendam nepotem suum, ut inde duos deduceret in quandam possessionem suam, atque, ut occultissimi, & quam optime instructi iter facerent, dedit eidem negotium, ut illos comitaretur, omnibusque, quibus opus esset, obsequiis prosequendos curaret. Ipse vero in se curam suscepit nos certiores faciendi, quid Pechini decretum esset: ea gratia famulum collocauit in Sucheu, quo edictum afferendum erat ad Gubernatorem, qui ibi prætorium habet, ut simulac afferretur, quanta maxima posset celeritate, apporaret.

Magna humanitas D. Pauli erga Patres Societatis, & Christianos.

P. Longobartus, & ego concessimus in quandam montem, vbi sunt duæ solitariae ædes duorum fratrum; sed non longo interuallo sunt sexaginta octo alia intra spatium duorum milliarium, omnes propinquorum eiusdem familiae, in quibus sunt omnino trecenta capita. Noster hospes est familiae Christianae caput, non ita pridem ad Christum adductus vna cum coniuge, tribus filiabus, quatuor filiis, præceptore, & seruulis. Peruenimus in hunc locum xlii. Kalend. Octobris ibi habitamus in parte ædium admodum remota, tum à domesticorum, tum ab alienorum consuetudine. quæ res nobis perquam grata est, & ex usu huius temporis. Beneuolentia autem qua nos complectuntur, & tractant, eiusmodi est, ut supra nihil fieri possit, omnino perinde, atque si iam diu illis noti essemus. Postridie, qui erat festus dies S. Hieronymi, rem diuinam fecimus in modico sacello ab ipsis pereleganter ornato, quo omnes conueniunt, & duo filii sacrificantibus ministrant. Eiusdem Diui memoriam dedicabimus Ecclesiam, quam speramus eodem loci extructum iri. Vesperis quotidie conueniunt ad recitandas nobiscum Litanias, quibus absolutis, Pater eos docet horam ipsam explicans mysteria fidei, & res diuinas, quas extempore vnus eorum repetit omnibus audientibus, ut solet à tyronibus liberalium studiorum exposita lectio reddi. postea reuerfi domum, singuli matri, & sororibus audita commemorant. His & aliis exercitiis tantos progressus fecerunt, ut, quantum quidem videre licet, domi perinde ac veteres

Patres fugiunt in montem.

Christiani quæ obeant Religionis officia.

Christiani viuunt cum tamen pater, & duo filii non ante septimum abhinc mensem Christianam fidem sint complexi, ceteri ante mensem & dimidium. Nobis in illa solitudine iucunde viuentibus, varii de Magistratibus Nanchiensibus nuntii a Doctore Paulo afferebantur. Primus fuit, oblatum fuisse Regi libellum, de reuocando in Regiam Xim, cuius opera esset Reipu. utilis ob singulares eius dotes, quas demonstrasset, praecipue incensum commodorum Regni studium, & fidem, atque vel ob hoc solum, quod Religionem Christianam cum suis praedicatoribus ex hoc Regno extirpasset. Alter, missa esse edicta per illos fines, ne quis praeterea eam Religionem sequeretur, vel amplecteretur. Hoc cognito magis etiam quam antea in seducto viximus, neque ut antea decreueramus, ad vicinas villas profecti sumus.

*Incertum
quid agatur
in Regia de
Patribus.*

Cum in has partes veniremus, qui erant gnari eorum, quae in Regia geruntur, aiebant fore, ut intra duos vel tres dies cognosceretur, quid responsum esset ad libellos contra nos oblatos. at modo elapsi sunt septem & viginti, cum interea Pechino de vario euentu aliorum sit allatum: de nobis ne verbum quidem. Varii varia loquuntur. peritiores existimant auctores libellorum, quo Xin gratificarentur, eos illi commendasse: cum autem is modo non sit Colaui, libellos non reddidisse Regi. Nam si fuissent redditi, quamuis Rex non subscripsisset, hoc ipsum, pro more Regiae, famam nunciaturam fuisse.

*Xim insi-
diatur PP.
Societ.*

In hac tempestate, quam res Christiana sustinuit, tametsi videatur fere desuisse, tamen a duabus rebus cauere oportet. Primum a Magistratibus, qui crebris edictis interdunt, ne quis amplectatur Dei Religionem. Verum hoc vitabimus. quia cum sint hostes manifesti, nos clam Christianos excolemus, absque ullis publicis coetibus, atque ita eos fallamus. Alterum est maioris periculi, fugere insidias Xim, qui nobis clam tendit laqueos. Collocauit enim suum domicilium Nancheu, ubi non ignorat morari Patres, & est vrbs, quae quatruidi tantum distat a Xamhai, & Xiatin, quibus in locis, ut solet, exploratores habet. qui, ut ab eo gratiam ineant, accuratè de omnibus, quae agimus, faciant eum certiores. Qui enim illum sibi deuinctum volunt, fere apud eum de nobis loquuntur male. Ex quo fieri posset, ut si cognosceret nos novos Christianos facere, & veteribus iuuandis intendere, sic inflammaretur furore, ut non modo iam factos libellos redderet Regi, sed etiam conscriberet novos. Sed confidimus Deum effecturum, ut si nis principio respondeat. Nam si inearum numerus dierum, ex eo die quo querelae contra nos Nanchino perferri coepit, sex fere mensium spatio, a decem grauissimis Magistratibus, tot accusationibus appetiturus est, ut Rex ei cogeretur Colaui munus Pechini adimere, eo ipso tempore, quo si eum Magistratum gessisset, nimium huic infelici Ecclesiae damni attulisset. Si igitur denuo nostram perniciem molietur, Deus, qui eum tanta prouidentia in ipso tempore sustulit ex Regia, posset nos omni tanti aduersarii metu liberare, aut priuando eum vita, aut tam obstinatam, tamque in persequendis nobis crudelem voluntatem mutando, quod posterius magis optamus, ni mirum, ut Deus Saulum conuertat in Paulum, ad maiorem sui sancti Nominis gloriam, & suae fidei incrementum.

*In Deo spes
collocanda.*

*Signum di-
uinae prou-
identiae.*

Haec omnia scripseram v. Kalend. Nouembris cum mihi reddita sunt litterae Emmanuelis Diaz iunioris, & Paschalis Mendes, qui nuntiant allatos esse in Regiam libellos contra nos, sed non esse Regi redditos. Quid his contineretur, sic exponebant, ut a nemine praeterea posset intelligi, & ego cuiquam Christiano dicere sum veritus, praeterquam tribus nostris Doctoribus, quorum nobis satis explorata est prudentia, & fides. Est hoc documentum euidens diuinæ prouidentiae, & curae, quam de hac expeditione, opere sibi imprimis charo, gerit. Certe hic nuntius plurimum sedauit timorem a nobis conceptum. Verum ut nobis liqueret, nolle Deum, ut nimis securo, & remisso animo viueremus, interea dum nos solamur hoc certo nuncio, de frustra scriptis aduersum nos criminationibus, venit ad nos Christianus, qui certo refert Xim breuissimo tempore aduenisse in urbem Nancheu, ut existimarem Deum iter illi corripuisse, ne nuntii Pechinenses nimium nobis securitatis afferrent. Hoc cognito, coepi continuo cogitare quo mittendi essent Patres, qui diuersabantur in villis Michaelis, & Leonis. coepi etiam deliberare cum animo meo, quid facto opus esset, ut ipsi Xim res nostrae exponi, & probari possent, quostanto odio persequitur.

*Nuntia-
tur motus
quiescere.*

P. Longobardus adiit ad D. Paulum, cum eo, de iis, quae agerentur collaturus, quando, Deinutu, eodem fere puncto temporis, quo ipse ad eum venit, aduenit etiam Nanchino cursor, qui ad consolandos afflictos ab eodem Doctore Paulo illuc missus fuerat. Is idem affirmabat atque litteris nuntiaturum erat, iam motus illos conquieuisse. Magistratus enim, simul cognouerint libellos Pechini effectum caruisse, mox victos liberasse, supplicium

plicium impositi iugi, condemnatis laxasse, tres duntaxat in interiore carcere retinere, natos in Prouincia Fochien, & hos breui missum iri ad Iudices Patrios. His Doctorem Paulum e-leemosynæ nomine, in sumptum itineris insignem pecuniæ summam largitum esse. Cate-rum cum hæc maxime D. Paulo nunciarentur, non se capiebat præ lætitia, sicque ratiocina-batur. Igitur pro more quidem nostræ Regionis persecutio desit. nam Magistratus Nanchi-nenses non dabunt alteros libellos, & dum captiuos liberarunt, pœnasque condemnatis ad iugum mitigarunt, satis ostenderunt, se eorum quæ contra Christianos gesserint pœnitere. Nihilominus caute agendum est. non expedit vt Patres in publicum se dent. cauendum ne prius cœtus cogant, quam horum metuum memoria obliterata sit. Quare qui in Xiantino habitabant, domum reuertantur licet, & ad meum hospitium, qui ante eo utebantur. In vrbe autem Nancheu in domo D. Michaelis pauci degant, ne Xim, qui ibi domicilium habet, in-temperæ inuadant. Denique cæteri in diuersas villas tribuantur, vbi omnia eis necessaria suppeditabuntur. Ita diligenter factum, & ego discessi Nancheu vt salutarem D. Michaellem discessurum ad gerendum Magistratum, eiusq; consilium, quid pro commodo rei Christianæ faciendum esset, exquirerem.

In hanc urbem appulso reddita sunt Pechino litteræ Parris, & socii, quos supra nomi-
naui, quibus respondebant ad meas xviii. Octobris datas, atque ambo ex communi ami-
corum consensu hortabantur, vt Patres profecti in Regiam, peterent stabilem in illa vrbe
sedem, fore enim vt impetrarent, propterea quod longe abesset Xim, & persecutio Nanchi-
nensis omnino sopita esset. Approbavit hoc consilium D. Michael, valdeque institit vrgeri,
ne diu profectionem differrem, & in quadam scheda memoriali, distincte descripta dedit
plura præcepta, quæ ad rem conficiendam facerent & nonnulla alia, quæ, vt vir claro in eo
Regno genere natus, & Reip. gerendæ gnarus, in paucis, optime norat, & ad nostra negotia
plurimum erant habitura ponderis. Descendit vero vsque ad tam minuta & leuia, vt etiam
moneret, ne me fugeret, ei qui in Regiam profecturus esset, curare vestem è corio, ad arcen-
das itinere terrestri niues. neque enim id temporis flumina, quod congelauerint, nauigari
posse. Duabus horis postea attulit compositum ab se libellum supplicem, quem à Patribus
Regi offerri oporteret. Neque contentus hac diligentia, postridie eundem attulit sua manu
descriptum, & emendatum. Vtuit præterea me sumptuum itineris metu profectionem in-
termittere. se enim quicquid esset opus prouisurum.

*Putatur
consultum
vt Patres
à Rege in
vrbe petant
stabilem se-
dem.
Præcepta
D. Michael.
lib.*

CAPVT XXXI.

PERIOCHE.

*Pertractatis iis, quæ recentiores ac proximi his annis scriptores generatim de potentissi-
mo Chinesum regno memorie prodiderunt, & absoluta enarratione rerum sacrarum,
transitus fit ad descriptionem belli grauissimi, quod varia fortuna inter Tar-
taros & Sinas annis potissimum MDCXXII. &
MDCXXIII. gestum est.*

Cum potentissimum hoc Sinarum regnum, vti supra à nobis ostensum est, ab Oriente &
Austro vasto alluatur Oceano, Eoo & Indico, ab Occidente vero vicinis regibus vel v-
tatur amicis vel vectigalibus atque tributariis: Solum superest latus septentrionale, à quo
armis exercitibusque extraneis inuadi turbarique potest. Habent ibi Chineses vicinos Tar-
taros, gentem plusquam Scythica feritate & barbarie noxiam, qui Cathaïensi regno domi-
nantur, & aliquoties etiam patrum memoria instar diluuii regnum hoc inundauerunt, & per
XCIII. annos continuos vniuerso huic regno Chinesi dominati sunt, donec à Chinesibus
longus ille & miraculo similis murus, de quo cum superius diximus, tum etiam tabula nostra
eum ostendunt, velut obiectus irruptionibus barbarorum illorum obiectus est. Sed & hunc in-
domitæ illæ gentes expugnauerunt, magnisque se in septentrionales regni nobilissimi pro-
uincias infuderunt agminibus, donec nostris hisce proximis annis bellum istud ira effer-
buit, vt Scythæ totam fere prouinciam *Leoatum*, capta primaria eius vrbe, suæ fecerint ditio-
nis. Res autem ista hoc pacto contigit.

*Tartari
Cathaïen-
ses antiqui
Sinarum
hostes.*

Prorex illius prouinciæ, nomine *Hium*, qui anno MDCXXI. bellum aduersus Tartaros
gesserat, tametsi afflictam & prope deperditam rem prouinciæ suæ, cui præerat, in aliquam

*Prorex
abit officio.
Yuen suc-
cedit.*

Prædictio.

*Tartaro-
rum tria
millia ad
Sinarum
partes ac-
cedunt.
Vincuntur
Tartari.*

*Causa no-
ua cladis.*

*Centurio
deficit ad
Tartaros.*

*Prorex A-
mazoni
missionem
dedit.*

*Oppido à
Tartaris
parcitur.*

spem erexerat : sua tamen cunctatione Administratorum regionum querelas aduersum se concitauit. Ij maxime libellis nixi Visitatoris, qui ex ea Prouincia vehemens erat Prore-
gis accusator, non sine suspitione accepti è Tartaris muneris; effecerunt, vt prorex pertæ-
sus tot accusationum missionem ab Rege, quamuis perinuito impetrarit. Sic fert mos huius
Regni, de quo sæpe meminimus. Successorem habuit, cognomento Yuen, qui præerat
alteri primariæ vrbi, & munitæ, eius partis Prouinciæ Leaotum, quæ solem occidentem
spectat : (Prouinciam appello communi vocabulo. Nam reuera iusta Prouincia non est.
sed pars Pechinensis.) Is ergo toti Prouinciæ præpositus est, pari ac superior non modo
dignitate, sed etiam auctoritate. Eius electio vulgo probata est : pauci qui intus homi-
nem norant, parum de eo habebant spei. Verum nemo ausus est communi hominum
opinionem in cassum obistere. Inter hos Paulus noster, prædixit eam Prouinciam huius
hominis inertia perituram. Primis mensibus Tartari nihil mouerunt : Prorex suis libellis
maria & montes pollicebatur. Ita iniecta spes meliorum successuum, & præteriti timores se-
dati. Anno superiore Tartaria, quam latè patet, annonæ caritate laborarat : quæ causa fuit,
cur & remissius bellum gererent, & multi ad Sinas migrarent. Eorum magnam turbam
Prorex sane haud prudenter in primariam urbem recepit. Tria millia fuisse perhibentur
cum suis familiis. Immo deceptus vanis promissis, quæ fames expresserat, ex eadem ho-
minum collunie delectus habuit. Hæc prima est cladis causa, quam multi magistratus ciui-
uitatis regiæ obseruarunt, & in suis libellis graui censura castigarunt. Nihilominus libelli
Proregis, qui multa afferret, effecerunt, vt id bonum factum videretur. Luna altera hu-
ius anni Tartari, certiores per suos exploratores facti de omnibus ex improviso impres-
sione facta, conari sunt capere oppidum magnum, & munitum. Propugnauerunt Sinæ,
& Tartaros cum aliquot capitum strage repulerunt, atque vnus centurio viuis in pote-
statem venit. Gloria huius victoriæ debita erat Centurioni cognomento Ho. Is veteri
ab origine genus ducebat ab Tartaris Occidentalibus, sed præclaris facinoribus multis,
præsertim hoc bello, ad supremos in senatu militari honorum gradus euectus erat. Hæc
porro victoria novos honores, & noua præmia merebatur. Proregis erat, cum regem, de
re, vt gesta erat, certiorum faceret, huius non obliuisci. Ille, incertum qua causa, verbum
de eo fecit nullum. Ea res pupugit non modo eum, cuius causa agebatur, sed alios etiam
Senatores ordinis militaris, quorum est vetus, & iusta querela se ab Senatu Philosophico
despicatui haberi. Ex eo tempore Centurio ille victor, alieniore esse animo, & rem ge-
rere frigidius, neque id Tartaros latuit, à quibus sollicitatus ad defectionem, leui mo-
mento à pristina fide dimotus est. Atque hæc est altera postremæ calamitatis origo. Ipse
enim opportunum rebellandi tempus præstolatus, nimis impotenti dolore priuatam ini-
uriam, publica ruina vltus est. Adiungi ad hæc licet, desideratam esse hoc extremo bello
illam Amazonem, cuius milites omnium sententia erant fortissimi, vt satis demonstrarunt
eorum commilitones, ex eadem Prouincia Suchuen, qui sub aliis centurionibus merentes,
honeste in conflictu ceciderunt. Rumor fuit ipsam rediisse in patriam, vt novos dele-
ctus haberet, reuera autem creditum est, superiorem Proregem missionem ei vltro dedisse,
aut malis modis eam tractasse, quod hominem puderet, in Sinarum exercitu sceminam non
modo militis, sed etiam Ducis muneribus fungi. Atqui satius sane erat vnam sceminam
animo virili præditam, quam non vnum, sed plures viros sceminino animo, arma gerere, &
exercitus ducere.

Hic erat status Prouinciæ, quando sub initium tertiæ Lunæ, Tartari iusto cum exercitu
derepente oppidum adoriuntur in primis firmum & validum, nomine Xim yam, cui, v-
na cum aliis præerat, Centurio ille offensus, & quamuis in eo esset præsidium triginta mil-
lium armatorum, sine labore tamen, & sanguine captum est. Ergo omnes turpi fuga rece-
perunt se in primariam urbem, quæ appellatur Leaoyam. Castigandi erant fugitiui. Sed
nimirum Prorex repentina iactura territus, veritus in singulas horas ne Tartari ipsam vr-
bem obsiderent, conducibilis censuit dissimulare. Itaque Centurioni illi offenso permissa
impunitas, vt maius postea priore, damnum afferret. Prorex de parum latis belli suc-
cessibus scripsit ad aulam, & auxilia postulauit. Is nuncius animos nouo timore perculit:
missa auxilia : actum de Prorege summouendo. Sed nimirum Tartari non proinde ac ma-
gistratus Sinarum, in rebus gerendis cunctabantur. Vigesimo post die (forte hos paucos
dies elabi fuerant, vt breui mora Sinas omnem belli metum pacem interpretari per amen-
tiam solitos, incautos deciperent) exercitus Tartarorum septuaginta millium armato-
rum eius Tartari, qui bellum gerit, filiis ducibus, urbem primariam circumsedet. Huius
tanti exercitus magna pars alteri cuidam Sinæ transfugæ parebat, qui cum ante biennium
prima

prima clades accepta est, infeliciter pugnaverat, & amisso oppido, quod tuebatur, me- *A Sinis ad*
 ru supplicii, transfugerat ad Tartarum, qui benigne exceptum, insuper, quo deuinciret *Tartaros*
 hominem, generum sibi asciuit. Is Sinis plurimum nocet non solum armis, sed etiam litteris, *transfuga*
 quibus, ut postea dicemus, multorum tentat animos. Eodem die quo ad urbem accesser- *plurimum*
 rant, sub meridiem coeperunt Tartari impressionem in eam facere, & quod absque *noce.*
 pudore Sinarum dici non potest, inter quatuor horarum spatium eam ceperunt. id eo *Vrbs pri-*
 accidit, quod à Tartaris foris, & intus oppugnabatur. nam qui in ea sedes nuper fixerant ci- *maria ca-*
 tius famis, quam suæ nationis obliti, cum occidendis intus Sinis fessi essent, transmigra- *piur.*
 runt ad suos, & centurio Ho iniuriæ dolore exulceratus, qui cohortem suam metu
 perpulerat in sententiam, aperta porta hostes, tametsi suspicione insidiarum diu cun-
 ctatos, in urbem admisit. In hac vrbe, quod ægre apud Europæos fidem reperiet, præsidio
 erant militum centum millia, è quibus triginta millia ceciderunt, cæteri partim fuge-
 runt, partim in hostium potestatem venerunt, partim, post illum victoriæ impetum, nihil
 præterea fenserunt mali. Hæc tam illustis victoria Tartaris non patuo constitit. Nam
 duarum Prouinciarum copię Chequiam, & Suchuen diu fortiter repugnarunt, & Tarta-
 rorum viginti millia interemisse scribuntur. Ipsi autem fere omnes interneceione deleti, ex-
 pertes infamiæ, triumpharunt moriendo. siquidem Rex publicas, & solennes eis ex-
 quias fieri iussit: prouidit eorum viduis, liberis, & alios eis diuersos honores habuit,
 viuis magis profuturos quam mortuis. Neque dubium est, quin præclara victoria Sinis
 potiri licuerit nisi Tartaros domestica proditio iuuisset. Prorex miles gloriosus, nil præ-
 ter verba iactare solitus, huic cladi superstes esse non sustinuit. Desperatis enim iam rebus, *Prorex ipse*
 cum ex ordine Baccalaureorum, in eius prætorium venissent, qui vinum hostibus dede- *sibi violent-*
 rent, laqueo in collum iniecto, ipse sibi interstrinxit gulam. Visitator eiusdem Prouinciæ *tas manus*
 viuus ab hoste captus, nunquam adduci potuit, ut Tartarorum Principem supplex vene- *infert.*
 raretur, aut se victum fateretur, neque vnquam vllis vel officiis, vel promissis, vel minis,
 vel tormentis se flecti passus est, neque exemplo transfugæ eiusdem Principis generi, qui
 & verbis hortabatur, & factis præibat. Ad extremum hostis tam obstinatam animi magni-
 tudinem demiratus, collaudatum ad prætorium, in quo antea diuersatus erat, hominem re-
 misit. Ibi denique victus dedecoris impatientia, & ipse, ut fortis videretur, laqueo sibi mor-
 tem consciuit, ipso in se hoste crudelior.

Tartari præter tantæ victoriæ decus, incredibile est, quantam argenti vim, quantumque *Tartarus*
 instrumenti, & apparatus belli acquisierint. Bonam prædæ partem in patriam deportarunt, *præter vi-*
 ex quo rumor incessit, tantis opibus contentos, desperatione parta retinendi, domum redire. *cloriam*
 sed reuera, alia sunt eorum consilia. Siquidem rex Tartarus, qui ex eo tempore Imperatorem *multis di-*
 se vocari iubet, palatium sibi, ubi habitat, ædificandum locasse dicitur, ut ex propinquiore *tescit.*
 fortunam prosequatur. Et quia urbem vastam ac desertam nolebat esse, potitus victoria *victis par-*
 in neminem sæuiit, sed edicto publico iussit omnes securo esse animo, sua, volentibus superis, *ciit.*
 recuperare: qui fauor haud dubie omnibus gratus erat ac iucundus: præter fidem victori de-
 bitam, nihil ab iis postulari, nisi ut securitatis maioris causa, omnes tonderent caput, & victo-
 ris populi legibus, cultuque vterentur. Sic à principio ut absque tumultu tantam ciuitatem in
 sua ditione retineret, essetque aduersus casus omnes, & insidias tutior, faciendum putauit: po-
 stea tamen fœda carnificina in diuitiores sæuiit.

Habitabant in ea vrbe mercatores locupletissimi ex Regni Prouinciis, quæ ad Au-
 strum sitæ sunt: in hos solos crudelitatem suam erupit, siue quod eos patriæ desiderio te-
 neri intelligeret, ut spes non esset illic moraturos, siue quod in eorum opes inuolare gestie-
 bat. Harum igitur altera ratione motus, aut fortassis vtraque, edicit palam mercato-
 ribus Australibus permitti absolutam domum redeundi licentiam: omnes fortunas suas
 haud dubie secum asportarent: hoc eis beneficium à victore tribui. Quid poterat gra-
 tius accidere nihil sinistri suspicantibus? Dicitur dies, quo simul omnes discedant. Vix tres,
 quatuorue leucas confecerant, cum imprudentes in muscipulam veniunt: obtruncantur
 nemine excepto, omnes, & prædæ in urbem reportatur, non sine timore reliqui populi,
 cui tamen tantum non est animi, ut de excuriendo iugo cogitet. Quid his gestis confe-
 curum sit in vrbe regia Sinarum, facile diuinabit, qui Sinas norit. Expauerunt, ut solent,
 immo plus quam solent. Frequentes excubiæ ad portas: edicta innumera, quæ si timo-
 ri erunt Tartaris, certo quam longissime aberunt: fuga omnis generis hominum crebra, sed
 iam metu edictorum inhibita. diligenter quæsit peregrini: nemini ingredi, aut egredi
 vrbe licet velata facie, qui mos ob magnitudinem pulueris in populosissima vrbe natus,
 postea per delitias creuit. Reperti multi Tartarorum exploratores, & nonnulli pro-
 ditores

*In una vr-
be præsidi-
um mili-
um cen-
tum mil-
lia.*

*Prorex ipse
sibi violent-
tas manus
infert.*

*Constantia
singularis.*

*Tartarus
præter vi-
cloriam
multis di-
tescit.
victis par-
ciit.*

*Sæuit in
diuites.*

*Omnes
mercatores
truncan-
tur.*

*Scelus pro-
ditionis
grauiter
punitur.*

*Rex Sina-
rum se la-
chrymis &
dolore con-
ficit.*

*Sina ab o-
mnibus
Tartaris
patiuntur.*

*Sua datur
Regi, ut o-
mnia Tar-
taris tra-
dat.*

*Nouus Pro-
rex rem-
gerit.*

*Tartaris
damnum
illatum.*

ditores centuriones ex ordine militari, sed imiloci. Ex his fuit qui corruptus à Tartaris pensione, quæ in singulos menses soluebatur, certiores eos scripto faciebat de omnibus, quæ gerebantur. Immo repertæ apud eum sunt eorundem hostium ad primos magistratus litteræ, nullis eorum nominibus, sed munerum dumtaxat titulis inscriptæ: his nimirum ille, ubi consiliorum exequendorum spes ostendebatur, hominum pertentabat animos. Iudices qui pro tribunali rerum criminalium ius dicunt, approbante Rege, hominem condemnarunt, ut forcipibus in sexcentas partes discerperetur: & cum adhuc viuenti venter ferro apertus esset ad extremum caput amputatum, & canibus obiectum. Sed tantam fuisse ferunt astantis populi rabiem, ut ipsi canum vices agere maluerint, per semet laniato certatim, & dentibus lacerato capite. Vnus filiorum primo paterni supplicii spectator, post obtruncatus est. Alter celeri fuga salutem quæsivit, relicta in vinculis coniuge, & cætera familia quæ necem opperitur. Tartari exploratores clementius habiti, ut in quos non nisi vilitate more animaduersum est. Ad hoc genus hominum perquirendum populus propositis præmiis allicitur, quinquaginta scutatis in singula capita de publico persolutis. Collectis ex pauore animis, ut præteritæ labi remedium afferrent, multa ab Rege, & magistratibus præstita. Ante omnia multo cum honore, reuocatus Hium ille, qui defunctum Proregem antecesserat, atque ut supra narratum est, tædio libellorum contra se scriptorum, domum secesserat. Abrogatus quoque Magistratus Visitatori illi, huius importuno accusatori, omnisque ei dignitatis spes adempta in posterum. In hunc Proregem omnium oculi conuersi, & spes omnis amissæ Prouinciæ recuperandæ in eo recumbit. Interea Rex adolescens se lachrymis conficere dicitur, non tam hostium formidine, quam ob suorum discordiam & importunitatem, nonnullorum etiam perfidiam. Tanta enim est in ciuitate regia animorum dissensio, ut in singulos dies datis libellis alii alios de gradu deicere, ac percellere nitantur. Id adeo cordi fuit Regi, ut graui promulgato edicto omnes hortatus sit ad concordiam, propositis etiam præceptis & minis: sed nullo fere profectu. Quot capita, tot sententiæ: suo quisque commodo studet: publici postrema cura est. & quis non videret hoc esse flagellum eius, qui aufert spiritum Principum? Ad tuendam urbem, quæ restat, dicta Quamnim, Sina suis viribus diffisi, magnis stipendiis conduxerunt triginta millia Tartarorum Occidentalium. Hi Orientalibus fortiores habentur, neque adhuc vnquam contra Sinas rebellarunt. Nunc, quod tanti se esse videant, extolluntur animis, multaque iactant, magnitudini Sinarum parum decora, si imperii amplitudini, animorum magnitudo responderet. Iactant sollicitatos se ab Orientalibus, ut oppidum, quod tenent, dederent, ab se autem reiectos. Id, si commentum non est, eo spargunt in vulgus, ut ab Sinis noua indies donatiua auferant. Neque veriti sunt muscare præcipuas Prouinciæ Pechinensis vrbes suorum maiorum fuisse, atque inter alias ipsam Regiam. Hæc omnia velut surdi, se audire Sina dissimulant, nouisque eos quotidie honoribus demulcent. Adeo, ut etiam Senator quidam in Tauli dignitate positus, quod multiplici artificio Tartarorum beneuolentiam sibi adiunxisset, ab Rege ad altiores gradus sit promotus.

In eadem vrbe alius Senator è primoribus per summam imprudentiam non dubitauit oblatu libello suadere Regi, ut hac quoque Tartaris dedita, quam optimis conditionibus visum fuerit, pacem cum eis paciscatur in posterum. Rex vehementer indignatus, lictores magno numero confestim misit, qui hominem comprehensum sibi sisterent. Factum est, ut imperarat, sed ille prius repentina inualetudine, si non ea formido fuit, oppressus obiit, quam Regiam urbem intraret. Prorex nouus, seu potius vetus, sedem habet in oppido, quod ex Prouincia Pechinensi, siue Xantum, in Prouinciâ Leautum proficiscentibus vltimum est, & velut claustra. Nomen ei est Va Xam hai quan, ferturque, arte & natura esse munitissimum, ac posse facile à paucis contra multos defendi, nisi Sina domesticum hostem intra se se haberent, superuacuum timorem. In altero oppido, quod dicitur Quam nim, residet alter Prorex, sed qui iam dicto paret, ut qui sit omnium finium Regni imperator. Hic Prorex est is, quem dixi Tartaris esse beneuolentia coniunctum, qui è gregario milite ad summos honoris gradus euectus, magnos animos præfert, speratque se oppidum Leao Yam recuperare posse. Verum tantisper retinetur ab altero Porege, cui subiectus est, donec auctis copiis, iusto cum Tartaris exercitu, ex æquo confingere liceat.

Anno exeunte, quo nimirum dolor tantæ cladis sedaretur, Centurio, cognomento Mao, officio Tu su, Tartaris non nihil damni intulit. Res ita gesta est. Confugerat ad Tartaros Senator ex ordine militari homo cætera nulla re clarus sed tamen strenuus habitus,

tus, & qui complures Tartaros occidisse ferebatur. Is eadem opera se, oppidumquē quoddam Tartaris dedit neque paucis Sinis conciliauit exitium. Princeps contra Tartarorum, hominem in alto dignitatis gradu collocat, quodque tradiderat oppidum, eius curæ credit. Hic cum iuxta apud Tartaros & Sinas flagraret inuidia, propterea quod utrosque vexauerat, coniuratione contra eum facta, inuitarunt Centurionem Mao, ut oppidum Sinis recuperaret. Venit, recuperavit, non absque Tartarorum sanguine, eo quod non omnes conscii coniurationis essent. Cæsa Tartarorum duo millia, nonaginta captiui, & inter hos Centurio ille proditor, cum filio. Ambo deinde cum sex Tartaris, onusti catenis, in Regiam urbem transmissi, & tam filius, quam pater, quamquam hic si vitam obtineret, egregia facinora se editurum promitteret, eo, quod supra descripsimus supplicii genere, dilcerptus est. Centurio autem victor, liberali donatio, & noua dignitate ab Rege auctus est.

*Sinaite-
rum por-
tur victo-
ria.*

Hic est compendio descriptus rei bellicæ huius anni status. Sed non hic malum constitit. In Prouincia Su chuen magni motus excitati nec dum conqueuerunt. Eorum initia in hunc annum inciderunt, progressus in sequentem, ideo solam originem hoc loco memorabo. Supra narraui milites ex Prouincia Su chuen in expugnatione urbis Leaoyam fortiter cum hoste pugnantes, pene omnes occubuisse. Rex ex eadem Prouincia novos delectus fieri iussit. neque modo ascripti in militiam ex urbibus, quæ à Magistratibus reguntur, verum etiam ex montibus, quos gens ferox incolit, quæ iugum Regiorum Magistratuum nunquam passa, ab se creatis primoribus parer, & suis legibus viuit. Hi cum iam nomina dedissent, venissentque in primariam urbem, ut stipendia exigerent, auctarium præterea postularunt, quale prouincialibus dari solet, quod familiis alendis possent relinquere. Hoc auctarium Prorex, & alii magistratus, cum dare recusarent, milites, qui ferre non possent, pari se ac ceteros iure non haberi, facultatem sibi dari postulant redeundi domum. Hac petitione accensus supra quam oportebat Prorex, respondit, se vi ad militiam compulsurum, & ne quid in fuga præsidii haberent, omnes stigmatem in iusturum. Non tulerunt hanc ignominiam, qui, cum honesti milites essent, mancipiorum more tractarentur. Itaque facto impetu Proregem, & quotquot circa ipsum Senatores erat, contrucidant, ac deinde nemine præterea violato, extra urbem se recipiunt. Sequentis anni, qui fuit A. N. C. MDCXXIII. principium quietum fuit, magnâque pacis spem ostendit. siquidem initio Veris Tartari non venerunt, uti superioribus annis, idemque otium perpetuari posset, si animi eorum, qui in præsidiis ad eas orastuendas collocati sunt, acquiescere, & sua forte contenti possent esse. Iam vero, si quod est, dicendum sit, omnes inuiti illic morantur. Inde fit, ut Magistratus superiores, qui ægre ferunt fortiores esse administrationem Regionis tot laboribus, & periculis afflictæ, male accipiant Magistratus inferiores, hi milites, milites denique reliquam plebem, atque ita nemo est, qui sua forte sit contentus, sed quilibet cogitat, quemadmodum existimat sese è miseriis, quibus opprimitur, & quacumque via licuerit, suam fortunam lautiorē efficiat. Hinc adeo factum est, ut duo Magistratus cum aliis militibus consilium ceperint transfugiendi ad Tartaros, eisque dedendi oppida, eo pacto, ut augetur eorum dignitas, & venirent in partem spoliū, atque ita euaderent ærumnas, quibus miserum in modum cruciabantur. Hoc per clandestinos nuncios cognito, Tartari copias propere cogunt, & adducunt. Aduentantibus duo modica oppidula, quæ occurrerunt, frustra resistere ausa, mox in hostium ditionem venerunt. Denique ubi ad urbem Quamsique accesserunt, quo fuerant inuitati, facile victores extiterunt, si quidem maxima pars eorum, qui contra ipsos pugnabant, laneas glandes pro plumbeis, & pro nitato puluere arenam adhibebant. Gubernator cum militibus, qui ignari erant rebellionis, victus, & ignominia, ac probri plenus fugit Xam hai, quod est oppidum munitum, citimum Prouinciæ Leaorum, ubi desinit Prouinciæ Pechinensis robur, & aditus Regni vniuersi. Manserunt vero in vrbe rebelles, suorumque popularium spolia diuiserunt cum hostibus.

Causa noui motus in Prouincia Su chuen.

Causa ob quam deficiunt Sina ad Tartaros.

Duo oppida capta à Tartaris.

Id ubi nunciatum est in Regia, maxima est inter primores orta animi perturbatio, præsertim in Rege, qui Regiam mutare, & Nanchinum transire cogitabat, neque deerant Magistratus, qui idem censerent, multique eum sequi deliberatum habebant. Et omnino res ex eorum sententia processisset, nisi vir primariæ auctoritatis oblato Regi libello, demonstrasset hoc consilium esse viam ad euertendum Regnum. Quod cum esset cognitum, discessum est ab ea sententia, & decretum, ut nulla facta loci mutatione, de antiqua sede munienda consilium iniretur, & publicato edicto, grauibz propositis pœnis interdiceretur non modo Magistratibus omnibus, & aliqua dignitate præditis, sed etiam cuiusvis

Rex cogitat Regiam Nanchinū transferre.

Rex consilium mutat.

*Imperator
exercitus
visti, &
Guberna-
tor oppidi
capti capite
damnati.*

*Creati no-
ui magi-
stratus.*

*Regnum
Coreanum
Sinis fidele.
Lusitani
quatuor
maiora tor-
menta offe-
runt Regi.*

*Viuntur
Sina tor-
mentis non
sine suorum
capitum
periculo.*

*Novus re-
bellio ori-
tur.*

*Causa re-
bellionis.*

*Tota Pro-
vincia Su-
cuem in
armis est.*

*Vicina fœ-
mina fortis
bello opem
fert.
Fœmina
belli dux
fudit ho-
stem.
Capti in*

generis, ac fortunæ hominibus, ne quisquam audeat ab Regia discedere. Imperator exercitus, & Gubernator oppidi à Tartaris expugnati, miserunt supplicem libellum ad Regem, quo etiam culpam à se remouebant, pœnitentiam tamen ostendebant infortunati successus, & negligentia pœnas à se repeti postulabant. Iussi sunt in Regiam venire, & quia nonnulli Magistratus leuem eis pœnam decernebant, Rex tantum iræ ardorem ostendit, ut eos compulerit capite damnari. & iam sunt in custodia, expectantque in horas singulas ut sententiæ fiat executio. Agunt primo loco Magistratus, de Regia nouis custodiis excubiisque sepienda, atque in primis ut portæ custodiantur diligentius. Deinde visum est viam in Xam haiquam magna cura obsidendum esse, qui cum sit locus arctatus inter montes, & ideo ante alios defensionis opportunus, eo, militum præsidium, arma, & cæterum belli apparatus miserunt. Creati præterea sunt noui Magistratus, quibus Rex potestatem ampliavit, qua si licuisset uti contra Tartaros, plus profectum esset. Hac igitur instructus discessit à Regia primus cum insigni pompa & fastu Xhimilio exercitus Sinici Imperator, in eas oras, in quibus cum eisdem opibus, & magnificentia dominabitur, quamdiu Tartari permiserint, tamen modo in oppido Dizim præsidium habeat octoginta millium hominum.

In his omnibus moribus, & diffidiis fidem suam Regi Sinarum probauit Regnum Coreanum, quod nullam vnquam amicitiam cum Tartaris inire sustinuit, tamen variis modis, modo minis, modo prætextu solius transitus, & similibus tentatum sit. Similiter Lusitani Macaenses specimen dederunt fidelis obseruantia, & studii huius Regni res adiuuandi, missis quatuor maioribus tormentis, è quibus tria remanserunt eodem loci, vnum deuectum est in fines Xam haiquam, cuius quanta esset vis, dum Sinæ periculum facere volunt, usque eo onerantur, ut dum exploditur ignis, cellam puluerariam corripere, cum multorum hominum iactura.

Idem accidit in Regia, accensa item cella pulueraria, incertum quo modo, vel qua causa. Et quia maior in ea fuit vis pulueris collecta in magnis doliis cretaceis, tantus fuit impetus, ac strepitus in auras erumpentis, ut tota vrbs tremere, vnus & viginti homines interirent & Doctor Leo periculum adiret sui muneris amittendi, ut cuius procurationis hæc essent. Sed adhibuit remedium castigatis minoribus Magistratibus, & aliis ministris, quibus cura pulueris propius incumberebat.

In Prouincia Sucuem non defuerunt rebelliones, & pericula. nam cum sit ea gens armis assueta, multum negotii Sinis faceffit. Occasio fuit hæc: Bello quod superioribus annis aduersus Tartaros gestum est, huius Prouinciæ gentes præclarius, quam cæterarum vlla, suæ virtutis specimen dederunt. Et quia multi eorum in bello ceciderant, quibus Centuriones meritam laudem tribuebant, Rex eorum operam Regno utilem fuisse iudicans, negotium dedit Magistratibus, qui rem in iis regionibus gerebant, ut exequias generatim omnibus qui fortiter in bello occubissent, facerent, eorum propinquis larga præmia tribuerent, atque iisdem in locis delectus novos haberent, solutis in antecessum stipendiis, ut eorum opera, ubi commodum esset, uti liceret. Ad hanc denunciationem concurrerunt non solum Sinæ, sed aliarum quoque nationes, quæ intra Regnum aut in eius finibus propriis legibus viuunt, paucissimis in rebus ditioni Regis subiectæ. In his visum est magistratibus discrimen adhibendum,

non modo ut minora stipendia acciperent, sed etiam, ut eorum vultibus signum id est, stigma inureretur, perinde atque si de emendis mancipiis ageretur. Id facinus tanto opere commouit externos illos populos, ut tantam iniuriam gladio vlciscendæ rati, Gubernatorem cum omnibus Magistratibus, qui aderant, ex templo trucidarint. Deinde coactis tribus aut quatuor millibus, tota Prouincia tanto furore bacchata sunt, ut non modo oppida, & castella ignobiliora, sed etiam vrbes, in quibus ad Reip. præsidium plurimum est momenti, nullo fere resistente, ditionis suæ fecerint, iamque eorum Princeps Regem se nominabat, & monetam cudebat cum insignibus subiugata Prouinciæ. Satis negotii habebant, qui altis mœnibus, & ferro armatis portis oppida tuebantur, cum nullius esset deterior conditio, quàm

primariæ vrbs, quæ trium mensium obsidionem passa est, obfessis ad grauiora mala redactis, & incassum opem, ac leuamen expectantibus. Rebus sic afflictis, subuenit fortis bello fœmina. Erat ea vicina afflictæ Prouinciæ, & Regi vltigalis, proprio tamen, & nulli obnoxio in suos imperio. Illa ergo contractis ex suæ ditionis regione copiis, ipsamet ductare exercitum, perduellium impetum frangere, atque omnino cohibere, ne porro damna inferrent, donec auxilia à Regia mitterentur, quæ propter locorum longinquitatem aliquot mensium spatio expectata sunt. Ea postquam aduenissent, magnanima fœmina exercitum hostilem fudit fugauitque, & nonnullos captiuos viros misit in Regiam, qui morte damnati,

in reg

inter mille notabilia frustra dissecti sunt, quod supplicii genus in similibus casibus apud Sinas frustra se-
perquam familiare est. cantur.

Alius popularis motus haud minus periculosus postea in Prouincia Xantum exor-
tus est. Auctor eius fuit adolescens, princeps sectæ, quæ in hoc regno appellatur Pelienkiao, Motus a-
dereztabilis, & periculosæ tum propter perplexa & obscura doctrinæ capita, quæ profitetur, lius in Pro-
tuum quod propositum habeat finem, aduersus Regnum rebellionem commouere. quod uincia
multi iam ex ea secta conati sunt. Denique comprehensus, & quæstionibus sæpius Xantum
subiectus est. non ignari enim Magistratus habere illum factionis suæ socios, niteban- oritur.
tur efficere ut eos proderet. Id cum socii illi acceperant, siue eius amore ducti, siue metu, ne Adolescens
victus tormentis, ipsos ediceret, deliberarunt sumptis armis Magistratus adoriri, & eorum caput fa-
nece socium suum supplicio, se autem formidine liberare. id quod fecerunt multis eorum tionis.
vna cum familiis neci datis. A principio non erat eorum numerus amplius ducentorum, sed ut
in Regno Sinarum non desunt homines vagi, similisque colluies, quæ quantouis pretio
talem occasionem redimeret, breui ad plura millia excreuerunt, captis minoribus locis, quæ
se nemine repugnante dedebant, in duobus oppidis sese communiuerunt, vnde subinde vici-
num agrum populabantur. Eius rei nuncius perlatus in Regiam, magnas curas attulit, tum ob
merum sequioris successus, si rebellium consilia procederent, eo quod non longe distarent,
tum quod vias quibus commeatus in Regiam aduehitur, terra & aqua intercluserant. Ita-
que cogeantur institores magno suo incommodo, longo circuitu per Prouinciam Honan
iter facere.

Nihilominus adhibita in hoc negotio diligentia est, ut Centurionibus, copiisque submis-
sis mature prouideretur. Et quamquam principio anceps aliquoties prælium fuit, tandem ta- Rebelles
men deuicti rebelles exercitus eorum fusus, fugatus, captus adolescens ille factionis caput, vincuntur.
qui se Regem ferebat: cuius ille rituli adeo retinens fuit, ut cum vni è Regni procerib. esset
traditus, priusquam in Regiam perueniret, quo confestim transmissus est; nulla illum vn-
quam significatione honoris prosequi dignatus sit: & iussus illum inclinatione corporis ho-
norare, facturum negauit, quod Regem nemini inclinari oporteret. Is perductus in Regiam, put in fru-
in ter mille frustra concisus est. Hac victoria ciuitas Regia ingenti discrimine, & metu sta scindi-
penuriæ rerum ad victum necessariorum, quarum iam magna caritas erat, defun- tur.
cta est.

Exorta quoque est grauis simulas in Prouincia Guej cheu. Sed primo sciendum est in
Regni parte, quæ respiciens Bengalam, & Pegu, Yunam dicitur, populos incolere, legi- Oritur si-
bus, & Magistratibus propriis vtentes, qui, ut de Prouincia Licuem diximus, præter appel- mltas in
lationem, quam à Sinis habent, nihil eorum Regno debent. Eius Regni principio Prouincia
incolæ tantum poterant virtute bellica, tantamque eius laudem in bellis erant adepti, ut Guei cheu.
cum quouis maiore Regno possent contendere. At postea ciuilibus discordiis paulatim ita
debilitati sunt, ut se alii sponte, alii metu Regi Sinarum subiecerint, penduntque illi vectigal,
atque in suarum terrarum peculiari administratione Sinicis Magistratibus vtuntur. Ipsi
tamen siluestres habentur, à literis, à bene temperato Reip. statu, à ciuili consuetudine ab-
horrentes, & ideo barbari audiunt, quod cognomen Sinæ omnibus exteris nationibus
tribuunt.

Apud hos igitur populos inter duas familias lis orta est, de hæreditate haud mediocri. Simulatis
Fuebant Magistratus Sinici parti imbecilliori, tum quia videbant potiori illam iure niti, causa.
tum, quia amore vtilitatis sui Regni, metuebant, ne alterius factionis opes, & potentia ni-
mium cresceret. Egerunt igitur, ut secundum imbecilliores, qui vocantur Xechia, pronuncia-
retur, quod aduersarios, qui dicuntur Apuengam, tantopere accendit, ut, velut iniuriam vin-
dicaturi, cuius auctores Magistratus Sinicos credebant esse, ad inferenda eis damna se con-
uerterint, multis etiam interemptis. Re ad Regiam delata, visum est dissimulatione sopien-
dam esse. At Gubernator, & Prorex eius Prouinciæ, cuius est in ea ius dicere, ratus haud ma- Sina infe-
gnæ operæ fore castigare fontes, & fretus multitudine, quam sub signis habebat, hostes cum liciter pu-
plus quam viginti millibus armatorum adortus est, tam infelici exitu, ut plus quam dimidia gnant.
pars Sinarum in acie ceciderit, cæteris fufis fugatisque. Neque adhuc compertum est, quid
in tam lucuoso euentu consilii sit captum.

Iam vero Rex Sinarum ipse omnibus se probat, propterea quod sit pius, liberalis, mo- Singularis
deratus in faciendo sumptu, suæ falsæ Religionis obseruans, & naturali quadam propen- Regis Si-
sione feratur in bonum, ut licebit cognoscere ex nonnullis exemplis, quæ ab ipso edita, nensis laus.
proponemus. Moris est in hoc Regno, ut quando alicui Reginarum corona facienda Mos Si-

*nensem
Reginam
coronandi.*

*Exce-
ptus Rex
nimios
sumptus.*

est, in singulas infumantur ducenta aureorum millia. Rex, cum hoc anno vna esset fabrican-
da, iussit sumptibus modum fieri, & minoris pretii coronam conflare. Vanlie huius Regis
aus in medio suorum palatiorum domum ædificarat, relaxando animo destinatam, sed ita
sumptuosam, ut præter impensas in materiam factas, cæmentariorum, & aliorum artificum
manu pretia, & mercedes centum aureorum millia confecerint. Visum est nouo Regi, domum
tot deliciis ornatam, parum conuenire Regi tam grauibz muneribus occupato, ac proinde
iussit dirui, quod extemplo factum est.

Ineunte æstate, primis nascentibus fructibus, Eunuchi, quorum sunt varia studia, cer-
tatim conquirunt primos fructus, & pulcherrimos, quos Regi, Regina, & aliis Palatinis of-
ferant. Ex eo fit, ut interdum in aliquem fructum, qui non æstimaretur sex Iuliis, expendant
quadraginta aureos. Id cum ad Regem esset perlatum, vehementer ab eo obiurgati sunt, quod
in res nullius momenti tantum sumptum facerent.

Libellis magistratuum plerumque mature respondet, præsertim eorum, quibus bene-
ficii aliquid petitur. Modum imposuit vectigalibus, nonnulla etiam sustulit, quæ antea ad-
hibita vi, & tyrannicum in modum extorquebantur. Hinc factum est, ut gemmis, quas
felis oculos appellant, quæ olim in hac Regia maximi pretii erant, nunc tanta decessio fa-
cta sit, ut non sit qui emere velit, propterea quod præcipui fere earum emptores, palati-
ni sint.

*Rex iei-
nium indi-
cis publi-
cum.*

Magistratus Prouinciæ Xantum oblato libello certiore fecerunt Regem, interdum
apparere Lunam comitatam variis stellis inusitatæ magnitudinis. Pari modo in vrbe Pechino,
cum aliquot diebus Luna visa esset, vna cum alia magna stella, quod spectaculum tenebat tres
horas à meridie, per libellum admonitus est Rex, cælum, quod supplicium minaretur, ali-
quibus pœnitentiæ officiis placari oportere. Rex primus fuit qui monito pareret, seruato plu-
rium dierum ieiunio iussitq; idem à Magistratibus fieri, & vetuit spatium duodecim dierum
quenquam tribunal accedere, ferendæ sententiæ causâ, præsertim mortis, aut sup-
plicii.

*A Diis suis
Pagodibus
petis Rex
pluuiam
supplicia-
tione.
Ethnici
non impe-
trata plu-
uia Pago-
des percu-
tunt.*

Eadem obseruari iussit occasione cuiusdam siccitatis, quæ fuit in vrbe Regia, quo tem-
pore, ipse ut antea ieiunauit, atque insuper interdixit populo, ne animantes in communem
& vulgarem usum occiderent. Iniunxit præterea ministris Pagodium & templorum, ut va-
riis supplicationibus pluuiam elicerent, neque cessarent pro necessitate populi precari. Fe-
cerunt superstitionum ministri, quod imperabatur, neque spem modo ostentarunt, quod
petebatur, obtinendi, sed etiam diserte diem nominarunt, quo casurus esset optatus imber.
At is dies ubi illuxit, sol clarus apparuit, ut cum maxime. Quia igitur ab Rege erat facta po-
stulatio, & Pagodes videbantur inuenuste se gessisse, neque rationem habuisse Maiestatis Re-
giæ, quod ei non annuissent hoc in beneficii loco petenti, harum rerum gratia, illis relictis
precibus, & omni viuendi asperitate, pœnas à suis Pagodibus poposcerunt, acriter eos verbe-
rando, perinde atque si sensu essent, & ratione præditi.

*Lapides
pluit.*

Hac sua industria perfectum iri negotium certo sibi persuadebant idolorum sacrificuli,
rati suos deos, ut pœnas ab se deprecarentur, concessuros, quod tam longis & ardentibus pre-
cibus negauerant. Igitur denuo certum diem assignant, quo die confirmant certo pluiturum.
Erecti erant omnium animi in spe felicitis euentus, & sacrificuli cum suis sodalibus publice
in hunc finem varios ritus, & inflexiones corporis adhibebant. Atqui cum dies & hora, quam
designauerant, adesset, in obscuratur cælum densis nubibus: magna omnium existit læticia:
Sacrificulis conciliatur fides, expectant omnes auidi in singula momenta, ut optatus imber
decidat. Ibi loco imbrium delabitur summo impetu de cælo grando lapidum, quorum non-
nulli ouis gallinae magnitudine pares erant, aliqui maiores quibus maxima calamitas sa-
tis, hortis, pomariis importata est, mors quoque omnibus hominibus allata est, quotquot sub
dio tempestas occupauit. Res fuit tam inusitata, ut nemo sit, qui similis casus meminerit. No-
stri quoque Patres scribunt visum fuisse orbem illabi. tantam fuisse rerum omnium con-
fusionem, & strepitum cadentium lapidum. Iam vero falsi vates, pro mercede suorum labo-
rum, à magistratibus comprehensi, & grauius castigati sunt.

*Regis libe-
ralitas.
Rex nam-
rapronus
ad virtu-
tem.*

Mirifica est Regis liberalitas, quando rogatur, ut inopes subleuet, aut ut virtute claros
remuneret. adeoque procedit, ut petente Don ye Calao iusserit bis mille myriades tri-
bui. Denique dicitur inusitata quadam inclinatione virtutem sequi, dummodo esset
qui illum doceret, quod vnum deest. Nam magistratus, qui statim diebus aliunde illum
adeunt, ubi suis aulicis ritibus, & venerationis officiis perfuncti fuerint, ea duntaxat lo-
quuntur & suadent, quæ priuatim ipsis conducibilia sunt de utilitate Reip. nihil admo-
dum

dum solliciti. Qui vero intus in palatio degunt Eunuchi, & fœminæ, in eo toti sunt, vt voluntati Principis obsequantur, ne discrimen adeant amittendæ gratiæ, aut eius quod possident: in hoc intenti vt ad altiores honorû gradus, quos concupierunt prouehantur. Quo fit, vt miser Rex, tametsi suapte sponte à natura inclinatur ad bonum, parum tamen ex eo capiat vtilitatis, qui assiduo periclitatur, ne breui cæteris peior euadat.

Habet in more certis & statis annis experiri generatim omnes suos Magistratus, atque omni diligentia eorum actiones administrationelque excutere, & fontes pro meritis plectere, præcipue vero tria vitia persequitur, immodicam cupiditatem, crudelitatem, languorem in munere gerendo, quibus non modo magistratus abrogat, sed etiam seuerè castigat, qui autem minorum delictorum rei comperti sunt, cuiusmodi esset exempli gratia, in rebus gerendis minore prudentia vsum esse, non rediguntur in ordinem, aut certe ad inferiora munera admittuntur, manetque eis integrum recuperare, id quod amiserunt, atque etiam ad altioris dignitatis gradum eniti. Soli enim senes semel reiecti, spe redeundi ad gerendam Remp. exciderunt, propterea quod senectus, cuius causa ab ea remoti sunt, tempore non minuitur, sed crescit. Hoc examen hoc anno tam fuit seuerum, vt Magistratus, qui pœnas dederunt, fuerint quinquies mille, & quingenti, & ostendit Rex hac vice proscriptas esse omnes allegationes & intercessiones.

*Tria in
suis vitia
Rex per-
sequitur.*

CAPUT XXXII.

PERIOCHE.

Absoluta descriptione rerum Chinesum in Iaponiam Insulam transfretamus, ubi prius tria verba de Cauchin-China, quod regnum China finitimum est, diximus.

Cauchinchina regnum Sinarû siue Chinesum vastissimo regno collimitaneum est, habes ab Oriente prouinciam Sufnanensem, & Cantonensem regni China; ab Occidente & Septentrione Indiam extra Gangem sub Magni Mogol dominio constitutam: à Meridie regna Aracanum & Peguanum. Qua Oceanum Orientalem respicit, in vastum dehiscit Sinum maris, qui fluuios aliquot à montibus illius regni delapsos exhaurit. Ipsa *Cochinchina* (nam & sic scribitur à Geographis) in tres prouincias siue Principatus diuiditur, ita tamen, vt duo posteriores primo velut superiori pareant: in vniuersum tamen omnes Magno Sinarum Monarchæ veltigales sunt, quorum & ritus sequuntur moresque, vt & superstitiones: Idolatræ enim sunt, & ignari doctrinæ de vero Deo. Narrant tamen nonnulli, qui in illis locis fuerunt, reperiri alicubi apud eos cruces & statuas quasdam, aliaque Catholicismi insignia.

*Cauchin-
china re-
gnum.*

Diuitiæ & opes incolarum huius regni magnæ sunt, cum è montibus eorum effodiatur aurum & argentum, & lignum Aloes magna reperiatur copia, accedente negotiatione materiæ Sericæ & vasorum porcellanorum, quæ & ab Sinis ad nos afferuntur.

*Opes & di-
uitiæ eorû.*

Richardus Cockus, Eques Anglus, qui anno A.N.C. MDCXIV. à Collegio Mercatorum Anglorum in Iaponiam missus fuit, narrat in litteris suis; Nobiles quosdam Britannos ab Rege Iacobo cum litteris & muneribus ad Cochinchinensem Principem, malo suo fato se Hollandis eo nauigantibus addidisse socios. Vtrosque enim cum fluuium quendam traiecissent, à barbaris fultim interemptos cecidisse, quod aliquot annis ante ab Hollâdis in mercatura improbam moneram numerantibus, decepti fuissent; & aliquot barbarorum pagi ab iisdem Hollandis subiecto igne conflagrauissent. In littore huius regni, quod sinuosum & vadofum est, crebra est Margaritarum piscatio.

Proximus ab China traiectus se offert in *Iapan* siue **IAPONIAM** Insulam, veteribus vix cognitam. De hac antequam propiora nostris temporibus narremus, quædam prius generatim dicemus, vt suus historiæ nostræ constet ordo, & quæ sequuntur, melius capiantur.

Iaponiæ siue *Iapania* nomine magnum numerum Insularum & velut concursum intelligimus, quæ inter se alicubi tam prope cohærent, vt cum magna illa & proprie sic dicta cohæreere videantur: Omnes autem intercurfu Euriporum & exiguorum fretorum à se inuicem diuiduntur. Maxima earum Magino aliisque quibusdam *Chryse*, Marco Paulo *Zipangri* dicitur. Extenditur autem totus ille Insularum cofluxus & syndrome ab altitudinis

gradu XXXI. vsque ad XXXVIII. Tota hæc longitudo inducentas ferme, vt aiunt, Leucas procurrat: cui nequaquam responderet Latitudo Iaponiæ, quæ alicubi in decem: vbi latissima est, in XXX, leucas patet, de ambitu eius dici certi nihil potest. Ab Oriente obuertuntur hæ Insulæ Nouæ Hispaniæ: ab Aquilone Tartaros aliosque habent notæ feritatis populos: ab Occidente spectat Chinam: à Meridie vasto Mari interfuso, inexplorata obuertuntur terræ. Complectitur hoc quicquid est Terrarum, LXVI. parua regna siue principatus potius, diuiditurque in tria membra. Maximum atque præcipuum constituit Iapan Insula, regna habens LIII. inter quæ *Machaus*, siue *Meacum* potentissimum est, in quo Lusitani negotiantur: & proximum ab eo *Amaguncium*. Habet Rex Meaci sibi subiectos XXIII. vel XXVI. Regulos, & Amaguntinus XII. siue XIII. Secunda Insula præcipua siue membrum dicitur *Ximo*, Dynastias comprehendens IX. inter quas præcipuæ sunt *Bungo* & *Figen*. Terrium vocatur *Xicoum*, principatus siue dominia complectens quatuor. Illustrissima omnium prouinciarum est *Coquinaia*, in qua est celeberrima & ob mercimonia notissima Vrbs *Machaus* siue *Meacum*.

Paruit olim omne nomen Iaponium vni regi, qui patria lingua *Vo*, siue, *Vau* aut *Dair* vocabatur, donec is diuturna pace in delitias & socordia resolutus, Præfectis ac Satrapis suis, ac præcipue *Cubi* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter alterum extinxit) contemptui esse coepit, adeo, vt *Cubi* illi duo *Dairum* regno denique euerterint. Crescente autem dominandi libidine, nunc hic nunc ille à Regis obedientia se subtrahit, sibi que singuli Regulorum nomen vendicauerunt.

Mansit tamen *Dairo* nomen supremi regis Iaponiæ, sed sine imperio vel potentia, vt vix à cæteris, qui circa *Meacum* dominabantur, necessaria ad victum & amictum acciperet, nil nisi vmbra Imperii Iaponici. A quingentis autem annis à *Dairo*, *Coquinaia* Dominus & Princeps *Tensæ* (sic appellantur quinque illa regna circa *Meacum*) adeoque summus Iaponiæ Monarcha fuit *Nobununga* Tyrannus, cui *Faxiba* successit, præcipuus eius belli dux, qui sibi celeriter L. regna subiecit. Et talis fuit nostro æuo *Taicofama* Monarcha Iaponiæ.

Totius Iaponiæ vrbs primaia est *Meacum*, siue *Machaus*, Ciuitas maxima, cuius ambitus olim in XXI. milliaria patuit, sed nunc bellis Insulanorum intestinis plusquam tertia sui parte imminuta est.

In hac sedem suam habet Summus Magistratus Iaponiæ, tribus Viris constans. Post hæc sequitur *Offacai*, ciuitas potens & libera, & vt quidam putant, omnium Orientalium locupletissima. Magna hic Mercatorum vndique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent, XXX. aureorum millia possidere creduntur: qui diuites iudicantur, incredibiles opes possident. *Bungum* sui tractus Vrbs præcipua, loco sita est peropportuno. *Coia* ciuitas cuidam Bonisio sacra est, qui *Combodassi* vocatur. Est autem hæc commune sepulcrum omnium principum: aut si alibi sepeliantur, mittitur tamen huc dens aliquis cadaueris, tanta est loci veneratio. *Fiongo* Vrbs XVIII. Leucis à Machaunte distat, *Nobununga* tempore magna ex parte deuastata, & anno MDXCVI. terræ motu grauissimo valide concussa, vt magna pars euerfa collapsaque fuerit, quod residuum fuit, igne consumtum est. Huc etiam referenda est *Amangasqui*, in cuius Portu Lusitani negotiantur, Vrbs satis elegans, quiaque leucis à mari disiuncta, & *Saciao* opposita. Cæteræ sunt *Vo-Suquin*, *Funaium*, *Tosam*, aliaque non contemnendæ.

Qualitas
& Natura
soli.

Cæli aerisque in Iaponia salubris est temperies, quanquam frigori & niuibus terra plusculum obnoxia sit, & humidior ob frequentes qui hic cadunt imbres: solum autem sterilius, quia fere montibus rupibusque asperatur.

Orizam metunt Septembri mense, nonnullis vero in locis Triticum mense Maio. Et terræ visceribus incolæ varia metalla eruunt, & exteras nationes ea merce ad se pelliciunt. Quantum autem hæc insula sit ferax auri, testatur M. Paulus Venetus, qui ait suo tempore Palatium Regis aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quàm apud nos magnatû domus Cupro vel Plûbo cooperiuntur. Arbores hic fructiferæ, nostrisq; similes, plurimæ reperiuntur: Cedrus vero alicubi tantæ proceritatis & crassitiei assurgit, vt inde Fabri Templorum columnas fabricet, & quantumuis magnæ naui onerariæ malos; Campi & prata bouum equorumque armentis: saltus & dumeta lupis, apris, ceruis cuniculisq; scatent. Ex auibus frequentissimæ hic anates, palumbes, turtures, coturnices, gallinæ syluestres & phasianii reperiuntur. Butyro destituuntur, vt & oleo oliuæ, pro quo vtuntur abdomine Balænarum. Animalia, quæ apud nos domestica sunt, & ipsi habent affatim. Inter montes totius Insulæ satis editos præruptosq; duo præcipui visuntur, quorum alter assidue flammæ euomit: alter *Figenoiama* dictus tantæ altitudinis est, vt

est, ut etiam ipsas nubes altissimo intervallo superet. Vulgus agreste Iaponensium fere è ferarum carnibus vivit, unde crebra apud eos venatio.

Est in uniuersum gens Iaponum acuta, sagax, vafra, docilis, & acri præ aliis mortalibus memoria. Nulli hic paupertas sua probro est; maledicentiam, furtum, periurium, aleandique libidinem oderunt atque detestantur omnes. Viuaces plerique sunt, senibusque viridis ac cruda senectus, ut in sexagesimum annum militatis ætas extendatur.

Mores & consuetudines.

Barbam alunt modicam, in capillo varius mos est: pueris raditur sinciput, plebeiis rusticisq; dimidium caput: nobilibus caput totum, relictis paucis in occipitio capillis, quos attingit quoque, maximæ contumeliæ loco habetur. Pavimentum storeis tumentibus nitidisque consternunt, iisque indormiunt velut culcitris. Munditiei apud eos non minus studium quam apud Chineses. Capietes enim cibum duobus paxillis ligneis vtuntur, tanta dexterritate, ut nihil decidat, nec opus sit extergere mappa digitos. Capturi cibum calceos exuunt, ne catastromata coinquent, pauperiores, præsertim qui maritima loca incolunt, herbis, oriza & piscibus victitant: ditiores ornant splendide & opipare conuiuium: in singula fercula sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiuiæ mensa è cedro pinuve facta, alta pedem vnum aut paulo plus. Cibi præstantiores in pyramidalem formam assurgunt, scobe aurea conspersi, prominentib; ad gratiâ Cupressi arboris viridib; ramusculis. Inferuntur & aliquando patinis argenteis aues integræ, deauratis pedibus & rostro. Colore potius sunt oleaginoso quam albo, laborum tolerantissimi, auidi gloriæ, offensarum impatientes, dissimulatores studii vindictæ, & pro proditoribus vulgo habiti. Quidam inter eos liberos recens natos suffocant, odio educationis.

Lingua apud eos vna duntaxat, ita tamē variantib; idiotismis, ut aliæ atq; aliæ linguæ videantur. Litteræ eorū, ut & Chinesium, notæ sunt, & signa, integra verba & res significatia.

Armis fere vtuntur his: Sclopeto manuario, gladio lato, pugione, claua, aliisque ob leuitatem habilibus. Capite fere semper sunt aperto, præter quam cum lugent, tunc enim & hoc & totum corpus albo inuoluunt velo. Aquæ simplici admiscunt aliquantum Chii pulueris, atque inde delicatum potum conficiunt: ditiores etiam bibunt vinum ab Hispanis importatum. Caro venatione capta illis potior est animalium domesticorum. Gymnasium præcipuum habent, siue, ut nos dicimus, Academiâ in oppido Banoum, ut Bonfii docent. In Bungo vero oppido Seminarium est Iesuitarum, ubi Iapones addiscunt linguam Lusitanicam, & Europæi Iaponicam. Vtuntur Iapones arte imprimendi libros sicut & Chineses.

Si quis ex Nobilitate grauius aliquod crimen designauit, obsidetur domus eius à numerosa manu militum, iubeturque sibi ipsi manus afferre. quod si cunctetur, irrumpentes trucidant eum cum omnibus, quotquot in domo eius offendunt. Carceres siue ergastula facinorosorum non habent, sed puniunt maleficos in aperto campo, aut eos perpetuo damnant exilio. Si quis ob delictum aliquod capiendus est, oportet, ut per insidias & nihil tale metuens intercipiatur: alias enim vsque ad mortem accerrime se defenderet.

Est negociatio frequens variarumque mercium in Iaponia, cum præter Orizam, qua Diuitia peregrini multas quotannis naues onerant, incolæ mercatoribus exteris magnam vim vendant margaritarum, quæ magnæ sunt & rotundæ, & rubicundæ, nec tamen in minore precio quam albæ. Multum hic etiam est gemmarum, nec parum auri, unde facile colligi potest, harum rerum copia hoc regnum ditissimum iudicari debere. De prouentibus. Regis ita habet. Præter tributa & donatiua, quæ ei Reguli Insulæ ex debito offerunt, putantur ad eum redire quotannis duo auri milliones ex oriza, quæ in prædiis regiis colligitur, unde de cæteris facilis est coniectura. Nemo enim harum rerum, quod sciam, subduxit calculum.

Quantæ sint huius Regis vires militares, facile ex eo cognosci potest, quod Faxiba, qui regnauit ante Taycosamam, cuius vltimi in hoc scripto mentionem facimus cum totam sibi Insulam, inque ea quinquaginta regna subiecisset, omnino statuerit, collecto ingenti exercitu, traicere in Chinam, eique regno bellum inferre, in quem finem tantum iussit cædi lignorum, ut inde classis bis mille nauium confici posset, ad transportandas suas copias. Et sunt quidem Iapones viri fortes atque animosi, ut vel paucae eorum cohortes iustum Chinesium exercitum profligare atque delere possint.

Robur militare & Modus Gubernationis.

Differt autem modus Gubernationis huius regni multum ab eo, qui nobis per Europam notus est. Neque enim potentia & magnitudo huius Principis consistit in prouentibus eius annuis, neque in amicitia vicinorum populorum: sed in mera auctoritate & imperio. Quicquid enim capit agri ab hoste, diuidit inter amicos clientelq; suos, quorum perspectam habet fidem, hac dicta lege, ut sibi regi seruiant suis propriis impensis, siue pax sit siue bellum, adducto certo militum numero. Et hi rursus partiuntur suas possessiones fiduciariis clientibusque

que suis, ut eos hoc modo sibi deuinciant. Sic fit, ut quicquid est bonorum in tota Iaponia, dependeat à paucis, & hi rursus ab vno atque solo, qui est Dominus Tensæ, qui in momento dat aufertque, quid & quibus vult, attollit & deprimit, locupletat, & ad inopiam redigit Principes. Si ergo vel aufert vel mutat Principatum aliquem, mutat simul nobiles & milices in eo, relictis duntaxat opificibus & agricolis. Hæc autem ratio perpetuarum seditionum causa existit. Sic enim fit, ut Principes Tensæ alii que videantur Tyranni & usurpatores alienorum bonorum, destructores Monarchiæ & hostes magnitudinis Iaponicæ: unde à populo, aliquando etiam à sociis odio habiti, perpetuo in armis viuere coguntur.

Accedit, quod Principes, cum subinde mutantur, non ita amentur à populo ut naturales domini: & ipsi Principes metu repentinae mutationis, nullo vicissim constanti amore populum complectuntur, certi, eadem facilitate, qua hunc obtinuerunt principatum, se obtenturos alium, & fortasse meliorem: hinc vel ipsi soli, vel coniuncta cum aliis opera semper rebus nouis student, & perpetuis Insulam bellis implicant.

Hinc Faxiba, ut absolutum sibi stabiliret imperium, solebat subinde de alia in aliam regionem transferre principes, ut præfecti nouis populis rebellare sibi facile non possent. Præterea, ut eorum frangeret potentiam, diuisit Regna singula in plures Præfecturas minores, ut in tanta prouinciarum angustia non modo nihil contra se possent, sed & ipsi inter se de finibus litigarent. Voluit insuper, ut in omnibus mutationibus tam is qui meliorem nancisceretur conditionem, quam qui deteriore, quotannis ad Regiam suam venirent, ibique præstarent fidelitatis iuramentum, & offerrent regia dona atque munera: quo quidem inuento potissimas totius Insulæ opes ad se pertraxit. Idem populum distinxit contriuitque in structis variorum ædificiorum, puta Palatiorum, Templorum, Munimentorum, Arcium & Castrorum, in quibus molibus suscitandis quotidie habuit ultra C. operariorum millia. In primis orsus est ædificare Templum, in quod dixit insumendum esse omne per Iaponiam ferrum. Iussit igitur ut plebs cum mercatoribus omnia sua arma & ferramenta in vnum aliquem locum conferrent, ut in usum Templi conuerteretur. Hoc astu & spoliavit populum armis, & perfecit ædificia maxime admiranda.

Nunc videndum est, à quibus Magistratibus hoc regnum administraretur. Resident Meacici Triumviri, penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus qui *Zaço* dicitur, Pontificis Maximi instar præest sacris, Secundus *Voo*, dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubatama* dictus, tractat res pacis & belli. Gens tota in quinque diuisa est Ordines. Primus est eorum qui cum aliquo imperio sunt, & rerum potiuntur: hos omnes communi nomine *Tonos* nuncupant, quanquam inter ipsos quoque certi dignitatis gradus sint, ut apud nos Ducum, Marchionum, Comitum. Alter ordo eorum est, qui sacra gentis & rem diuinam procurant, capite ac mento profus abrafo. Perpetuum hi vouent calibatum, suntque in diuersas scissi Sectas, quamuis in vniuersum omnes *Bonsi* vocitentur. Tertius Nobilitatis & Ciniū est. In quarto sunt institores, sellularii & varii opifices: quintus & vltimus locus est Agricolarum. Sontibus omnibus vel capitis supplicium constitutum est, vel proscriptio, si benigno vtantur Iudice. Gladio fere trucidantur omnes: etsi quibusdam in locis latrones furesque conuicti, certo ad ignominiam vehiculi genere, per ciuitatem raptati, extra urbem de patibulo suspenduntur.

Religio Iaponensium.

In Idololatria atque superstitionibus non multum diuersi sunt Iapones à Chinesibus, immeriti omni impietati & erroribus horrendis, habentes tam absurdas de supremo Numine opiniones, ut nemo rationis compos hanc insaniam satis mirari possit. Loco Sacerdotum Doctorumque suorū habent Bonsios, in vndecim sectas, non diuersas modo sed & aduersas contrariasque diuisos, qui tamen in vno hoc consentiunt, quod Diuinam negant Prouidentiam & immortalitatem animarum. Hanc tamen impietatem non communicant cuius, sed Nobilibus duntaxat: ad populum enim multa de pœnis inferni deique futura vita sermocinantur. Domos incolunt magnifice structas, multique vna habitant, neque vnquam matrimonium contrahere possunt. Academias diuersas cum habeant, præcipua tamen est Frenoiāensis, nouē miliaribus à Machaunte vrbe distans. Extruxit ante annos CCC. Rex quidam Iaponiæ hinc inde per regnum MDCCC. Tempia, additis cōuentibus Bonsiorū, per diuersas valles, ut vacare studiis suis commodius possent. Ad radicem montis Frenoiama ædificauit duos Pagos, ut Monasterio illi necessaria suppeditarent. Hoc Gymnasium deinde acquisiuit tantum dignitatis, ut supra cætera omnia conscenderit, & filii ac propinqui regum in eo educati fuerint, percipientibus Bonsiis eius loci tertiam prope partem reddituum Regni Vomenfis. Inclinantibus vero postea rebus Tempia illa ad DCCC. redacta sunt relinquendibus Bonsiis studia, ut sequerentur arma: adeo, ut Anno AN. C. MDXXXV. post perpetrata multa homicidia & la-

& latrocinia, ingressi fuerint Meacum urbem, eamq; spoliata incendierint. Cum autem anno A.N. C. MDLI. Bonsii nescio quo modo offendissent Nobunangam Regem, iratus hic armis expugnauit Montem eorum, interfectisq; quam plurimis euerit XL. Tépla.

In numero Deastrorum suorum maxime colunt Iapones eos, quos ipsi *Fotoques* & *Camemes* appellant, quorum illi quidem ob eximiam doctrinam & aulteram vitam in cælum assumpti putantur: hi vero ob merita de patria & multarum rerum inuentionem. Illi fere fuerunt Bonsii & Sacerdotes; hi Principes & Optimates: unde fit, ut à Fotoquibus petant res & bona futuræ vitæ, à Camibus præsentis. Neque tamen in his consistit Idololatria Iaponensium, cum insuper & Solem, Lunam & Stellas adorent, alii vero Cælum ipsum: nonnulli diuinitatis aliquid tribuunt ceruis aliisque per nemora errantibus feris. Apud Machauntem Templum cernitur, quod dedicatum est Deo Artium & Scientiarum. Vtitur autem Cacodæmon partim astu partim vi, ad perpellendos miseros hos, ut se adorent in forma diuersarum bestiarum. Ingreditur enim eorum corpora, eosque exagitat crudelibus modis, cumque interrogatur quis sit, respondet (exempli gratia) se esse Regem Boum, neq; egressurum ex obsessio, nisi sibi extruatur Templum. Accepta promissione, simulat se discedere: si non sequatur effectus reuersus multo acerbius quam antea excarnificat miserum hominem, donec satisfiat promissis. Cernitur etiam hic Plutonis infernalis horrenda statua, iuxtaque eam duo Dæmones minores, quorum alter conscribit peccata hominum, alter ea perlegit. Parietes illius Templi vniq; perpecti sunt, pœnis suppliciiisque, quæ Cacodæmones damnatis inferunt. Ostendit autem se Diabolus his hominibus variis figuris & modis, iisque persuadet, bonum malumque successum in rebus à se vno dependere, prout colatur & honore afficiatur. Consuevit autem potissimum hoc modo se exhibere.

Is qui ardet desiderio futuræ beatitudinis, conscenso monte expectabat donec se Diabolus ei offerret. Visebatur ibi Phantasma, quod comparebat in locis solitariis, & postremo percunctatorem illum in profundum quendam locum præcipitem dabat, in quo ei erat pereundum. Tandem hæc fraus detecta fuit per iuuenem quendam. Hic cum Patrem suum à simili stoliditate detertere non posset, secutus est periturum clam cum arcu & sagittis in manibus. Statim adfuit Cacodæmon circumfusus lumine quodam, quem dum senex humi prostratus adorat iuuenis sagittam mittit in corpus illud luminosum: paulo post videt se vulpē traiecisse. secutus igitur vulpem, quæ sanguine suo vestigia notabat, venit ad præcipitium illud de quo diximus, inuenitque ibi magnam struem ex ossibus humanis: & sic quidem patri seruauit vitam, aliis vero diabolicas fraudes patefecit.

Addendum his est aliquid de Exequiis eorum & Funeratioibus, in quas Iapones ingētes sumptus facere solent, Bonsiis plurimum argenti inde corrudentibus. Quorum hæredes his tantis impensis non sufficiunt, ut vel de nocte secreto sepeliuntur, vel in foricas abiiciuntur. Qui maiore deuotione colunt Amidam (est hic vnus è præcipuis Diis) iiaffecti tædio viuendi, intrant speluncam subterraneam, quæ aliud suspiraculum non habet, nisi per cannam oblongam. hic commemorantur sine omni cibo, sine intermissione inuocantes Amidam, donec moriuntur. In locis maritimis mortem sibi hoc pacto consciscunt. Primum plurimum colligunt argenti, ex eleemosynis locupletiorum, significantes clara voce populo, constituisse se exire ex hac vita, & ad Amidam proficisci. Laudatur hoc eorum propositum ab omnibus. Postea ingressi nouum nauigium, lapidibus onerant collum, brachia, femora & pedes, & ita grauati in mare euoluuntur, continuo hausti profundo. Præter falsos, quos commemorauimus Deos etiam venerantur Xaquum inter deos maiorum gentium. Est inter eos Secta quædam Iansuanorum, qui nihil credunt, nisi quod vident tanguntque.

Est autem inter scædissimos hos Idololatræ etiam bonus Christianorum numerus, qui multo maiore zelo circa religionem ardent quam nostri homines, ut quanquam Tensæ Reges multos variis suppliciis è medio sustulerint, & Christiani multa tormenta & cruciatus pertulerint; multi tamen ibi sint, qui à semel concepta fide non defecerunt. Multum hic laboris atque studii impenderunt Patres Xauerius & Turianus Iesuitæ, multosque ad Fidē Christi conuerterunt, ut anno A.N. C. MDLVI. Apud Amaguntiam bis mille Christiani numerati fuerint, totidem anno MDLVI. apud Funiam. Anno A.N. C. MDLIX, numerus Neophytorum adscendit ad MCCC. Firandæ anno Salutis MDLXII. baptizati fuerunt duo fratres regis Cangoximæ. anno A.N. C. MDLXXXIII. factus est Christianus Sumirandus rex Omurenensis fuitq; ei in S. Baptismo impositum nomen Bartholomæi. Idem paulo post fecit Princeps Samabarensis, narranturq; in regione Imoriana baptismatis fonte tincta fuisse V. hominum millia; intra quinquagesimum autem circa urbem Machauntem siue Meacum millia extructa L. Oratoria Christianorum, è quibus præcipua fuere in his locis: Imori, Aye, Tochi, Saue

*Incrementa
Christiani-
ismi in
Iaponia.*

Saue & Coquinoqui in regno Arimensi, ubi Iesuitae tunc habebant Collegium, & in eo circiter CDL. Neophytos, circa annum Salutis MDLXXXIII. Interea propagata fuit Religio Christiana in Insula Amacusa, in Fungo & Xiqui. Rex Bungensis Christianus factus est, & Franciscus nominatus. Regi vero Arimensi Protasii nomen impositum: ut ad id tempus fuerint in vniuersa Iaponia circiter CXL. millia hominum, qui Christo nomina dederant, Oritoria autem circiter CC. Iesuitae numerabantur in eo regno CXIII. Sacerdotes vero Laici (ut vocantur) LXXIII. rursus ex hoc omni numero erant XLVI. Iaponenses, caeteri omnes Europaei. Anno A. N. C. MDLXXXVII. conuersa sunt ad Christum ultra sexies mille capita, & prope totidem anno sequente. Idem fecerunt Rex Bungensis, & haeres regnorum Xungo & Cicuge, cum Toparchis Insularum Oianae, Gomettae, Cessurae & Xiquinae regionis, quae pars est Amacusae. Et hoc quidem loco fuit Christianismus anno à nato Bono Publico MDXC. Ab eo tempore cum Iaponia Insula grauiter concuteretur bellis ciuilibus, Christiani quoque dira & atrocita perpeffi sunt, neque tamen florere defuit Saluifica Fides in multis locis amplissimi illius regni. Quae vero proximis annis Ecclesiis in illo regno earumque doctoribus acciderint, ex Epistolis variis colligi possunt, quarum eas, quae potissimum ad rem praesentem facere videntur, quatenus usus erit, subiiciemus, ut ita captum de Statu Religionis Christianae in Iaponia filum pertexamus, antequam ad caetera progrediamur.

CAPUT XXXIII.

PERIOCHE.

Excerpta ex litteris Iaponicis, quib. generatim, quo loco res Christianorum sint, significatur.

*Quis rerum
portatur in
Iaponia.*

Gloriosa mors, quam Anno M. DC. XXII. oppetiuerunt in Iaponia tum quatuor pium familiarum, quae ibi versantur, viri Religiosi, tum saeculares magno numero, viri, foeminae, pueri, ex omni hominum genere, satis longa narrationis materiam nobis praebent. Proinde, vel praeteritis, vel quam breuissime delibatis compluribus quae idoneum alteri iusto commentario argumentum date possent, ea duntaxat persequar, quae magis inter ea eminere videbuntur. Temporalis Reip. Iaponicae status nullam singularis momenti, vel cum memoracione dignam mutationem habuit. Rerum etiam num potiturum cum tranquilla pace, idem qui annis superioribus Yxunde Yendo, Daifusama filius. Verum inter pacatas & quietas res politici imperii perpetuatur, atque adeo crescit bellum ad conuellendum spirituales Christianorum statum, nostramque sanctam fidem labefactandam, alibi magna seueritate, alibi minore susceptum, ut videre erit, cum singula suis locis exponuntur.

*Numerus
baptizato-
rum à Pa-
tribus So-
cietatis Ie-
su.*

*Numerus
Concionato-
rum.*

*Quatuor
Tyrones
Societatis
Iesu viui
cremantur.*

*Sex Coad-
iutores Soc.
Iesu necan-
tur.*

*Numerus
Martyrum
à Soc. Iesu
huius an-
ni.*

*Descriptio
Regni Ye-
zeo.*

*Discrimi-
na PP. Soc.
Iesu, & al-
iorum.*

Qui hoc anno aut viui flammis exusti, aut capite truncati decesserunt, fuere centum, vnus & viginti. Qui vero proposita ob oculos tam immani persecutione, tamque atrocibus suppliciis, baptismum nihilominus, adulta aetate, opera Patrum Societatis Iesu, susceperunt, eorum censasunt duo millia, ducenti, sex & triginta: ut eos praeteream, qui ab aliarum familiarum Religiosis, & Sacerdotibus Iaponiis baptizati sunt.

Praeter insignem numerum Dogicorum (sic appellant Patrum contubernales) habuit hoc anno Iaponia Concionatores, & Catechetas sex & triginta, qui Patres comitabantur, atque in conuersione Ethnicorum, & cultura fidelium adiuuabant. Et iis quatuor ad tyrocinium Societatis admissi sunt, cum iam fidei nostrae causa custodia tenerentur, atque ob eandem, cum alterum fere annum tyrocinii peregissent, vna cum felice, & fortunato suo magistro P. Carolo Spinola, viui cremati sunt. Praeterea in Societate recepti neque longo post intervallo necati sunt sex alii Iaponii, qui Patribus, sacrorum ministeriorum & laborum socii erant, & adiutores. Hi omnes vota nuncuparant Paupertatis, Castitatis, & Obedientiae, ad eum modum, quo Societatis Novitii, permissu Superiorum solent. Itaque si hos sex prioribus adiungas, versati sunt hoc anno in Iaponia de Societate duo & quadraginta, è quibus quatuordecim morte obita sanctam fidem testati sunt, decem Iaponii non Sacerdotes, & quatuor Sacerdotes, quorum tres ex Europa aduecti, quatuor vota professi erant, quartus Pater Iaponius.

Percursant nostri, & perpetuo circuitu obeunt vniuersam Iaponiam inuiscentes atque adiuuantes Christianos, multos Ethnicorum baptismo expiantes, neque vllam eius partem relinquunt, quam non accedant, & in qua non laborent. Et iam tertium peragrarunt regnum Yezeo, quod Iaponiae ad Septentrionem confine est, sed freto determinatur, cuius est in primis vndarum incitata vis, & rapidus impetus. Confluantur assiduo ingentibus terra marique incommodis & laboribus, cum non minore vitae periculo tum suo, tum eorum, qui ipsos vel comitantur, vel aedibus suis accipiunt, vel benigne tractant, ac reficiunt. Neque leuius discrimen adeunt, qui eosdem Patres, aut alios sancti Euangelii praedicatores suis nauibus in Iaponem transmittere non reformidant. Vtrumque enim est crimen, quod non minore supplicio compensatur, quam iactura vitae primum ipsius, qui id sit ausus, deinde omnium propinquorum eius

eius, & vicinorum, denique vectorum omnium, qui eadē naui sint appulsi: præterea bona eorū omnia confiscantur, quæ omnia vsu ipso quotidiano sane quā liquido cognoscuntur. Neq; tamen tot labores ac pericula eos qui in Iapone versantur, à suscepto deterrent, neque qui in aditu sunt, vt eam ingrediantur, de spe feliciter Dei nutu euadendi, se deiici sinunt: qui vero linguæ necdum sunt gnari, eam in Macao, magno ardore condiscunt, vt rebus omnibus instructi operarij, veniant.

Degunt in agro Nangasachiano Christiani de Societate Sacerdotes septem, & duo fratres, qui diuersis locis morantur, atq; identidem domicilium mutant, propterea quod nusquā alibi tota Iaponia accuratius, & crudelius Christianos insectantur. In hac enim Vrbe sedē fixere præcipui administri, & cliftores regij qui incredibili diligētia eos peruestigant, ex improviso se in domos inferentes, sicubi quempiam latere suspicentur. Non sinuntur Christiani domi loco conspicuo habere imaginem, aut aliud signum pietatis Christianæ, neque ferre Reliquias, aut cereas Agni Dei effigies è collo pendentes, neq; conuenire ad precandū, legendos libros spirituales, agendumq; de sua salute, vti semper mos fuit in Iaponia. Neq; tamen tantus legū rigor sufficit ad eos deterrendos, quin omnia hæc summa cū pietate ac deuotione faciant, atq; adeo nouum Sodalitium instituerunt. Neq; minus florent Sodalitia B. Virginis, & Sanctorum Innocentium, quod informandis paucillis pueris institutum est, qui annos virtutib. excedentes, in illa tenera ætate de se exempla domi forisque dant maturæ solidæque virtutis.

Quantum sit odium Ethnicorum Principum aduersus nostram sanctam Fidem, atq; in primis aduersus Euangelij Prædicatores, & quantum illi miserationum perpeti cogantur, facile cognosci licet ex iis, quæ P. Ioannes Baptista Bæzat, ad quendam Patrem Societatis nostræ Meaci cōmorantem scribit his verbis. Nam quis tibi R. P. satis explicare possit, quæ in hac perturbata Babylone hisce mensibus superiorib. gesta sunt? cum hi Ethnici id vnum anxie studerent, vt nos caperent, eaq; de causâ omnia perturbarent, atq; incredibile omnib. metum iniicerent. Quod si ex me quæras, cur ipse in eorum manus non venerim, respondeo: licere, id Deum roges. Nam postquā in hac ora versor; versor autem octo iam ipsos annos, sic vt nusquā discesserim, neq; proditores, neq; exploratores nunquā in easæ des pedem intulerunt, in quib. diuersabar. Noctē quæ Natalem Domini proximū superiorem antecessit, triginta Iude, socii toram viciniam in qua degebam, diligentissime perlustrarunt, vt aliquem in latebris reperirent. Edes omnes adierunt, præter eas, in quibus ego nixus ante arā genibus, operiebar, dum immanes illi lictores vincula mihi iniicerent, ideoque Dogicum primo à me dimiserā, ne mea causa in discrimē veniret. Totæ ea nox absumpta est in omnis illius viciniæ summa perturbatione conceptæ sacræ imagines: iactata in Deum maledicta: miseri Christiani sexcentis iniuriis appetiti. Itaq; illa nox per lamentabilem, atq; inauditam confusionem transacta est. Idem mihi vsu venit in peruigilio Circumcisionis, quando paucis horis multas domos peruagari coactus, cum vna exturbatus, alia non acciperer, ad extremum sub dio, cælo sereno, sed tempestate, frigore, & ventis asperissima noctem peregi, vt ægre Sacrum facerem postridie. Veniebat in mentem illius pacis, & tranquillitatis, qua per illos sacros dies Societas frui solet.

Tertius, quartusue annus agitur, cum naus quæ ex oppido Manila in Iaponem soluerat, in Anglorum potestatem venit. Vehementur ea duo Hispani, & quia suspicio erat Christianos esse, & Sacerdotes, ac Religiosos, vt reuera erant P. F. Petrus de Zuniga ex ordine S. Augustini, & P. F. Ludouicus Flores ex ordine Prædicatorum, capti sunt, atq; vna cum Nauarcho, traditi in manus curiæ Firandensis. Interea de his certior factus Zongun (est is maximus Iaponiorum Rex, qui & Xogun & Yendo) ac vehementer indignatus, contra edictum ne quis promulgandæ fidei causâ Iaponiam intrare audeat, hos duos Patres appulso esse, cognito præterea Christiani Europæi conatu, qui illos eripere è vinculis tentarat, in tantā rabiem actus est, vt extemplo iuberet duos illos Patres Hispanos Religiosos S. Dominici, & S. Augustini, vna cū Nauarcho viuientes cremari, atq; vt erat accensus impotenti ira, decreuit, vt eodē mortis genere afficerentur Sacerdotes omnes cæteri, & Prædicatores sancti Euangelii, eorumq; hospites, qui tū carcerib. tenebantur. Edixit præterea, vt illorum hospitum cōiuges, & liberi, quamuis tenera ætate, & omnes Christiani eiusdem viciniæ, nautæ, & vectores, in eadem naui capti, capite plecterentur. Neq; hic passus suā immanitatem consistere, eidem supplicio addixit coniuges, & filios eorum, qui ante tres annos primum pro Christi fide occisi erant. Summa omnium harum epistolarum hæc est, eandem inesse Iaponib. crudelitatem & sæuitiam, quā patrum & nostra memoria tot Christianorum millia in Gallia, Belgio, Hispania, adde etiā Anglia Germaniaq; passi sunt & etiamnum perpetiuntur.

CAPVT XXXIV.

PERIOCHE.

Eques Anglus, Saris nomine, Londino soluens, in Iaponiam nauigat, ubi quæ obseruatione di-

Q. 2

Nangasachium
crudelitas
Iaponica
sedes.

Litteræ P.
Ioannis
Bæzat, quibus
explicatur per-
secutio
Ethnicorū
ip Christianos.

Iuda tri-
ginta inter
Christianos
nos inuen-
ti.

Maximi
Regis Iapo-
niæ No-
menclatu-
ra.

Crudelitas
Regis Iapo-
niæ.

ne digna viderit, diligenter enarrat. Iaponensium mores & ritus, sacra & ceremonia, administratio politica, supplicia facinorosorum, schola & Academia, varia secta, festa, modus confitendi peccata.

Saris & Adamus in Iaponiam nauigant.

Guilielmus Saris Eques Anglus anno A. N. C. MDC. XIII. conscensa naue, cui *Caryophyllo* nomen indiderat, Londino soluens, constituit apud animum suum, recta Iaponiam Insulam petere. Bantam ergo primo delatus, hinc ad Moluccas Insulas, per angusta & scopulosa freta, inter breuia & paruas Insulas quam plurimas directa naue sua, audax & periculosum iter confecit, nulli nauarcho ante id tēpus tentatū: quib. exhaustis laborib. ad *Firandum* oppidū portum intrauit. Exceptus est à Rege, qui non ita pridē diadema sumserat, honorifice, qui & ipse nauem peregrinam visere voluit. Ingressus ergo Rex exuendo calceos pro more gentis ceremoniarū initiū fecit, quē necessario secutus est Anglus, postea cōplicantes manus, easq; ad mouētes genibus, varios gestus motusq; ediderunt. At Anglus, vt regi barbaro vicissim honorē haberet, conuiuio ipsum pro præsenti apparatu lauto excepit, adhibitis etiā ad delectandum hospitē Musicis. Cum autē ad famam aduentus Anglorum, magnus fieret nobilium & plebeiōrū Iaponum ad nauem concursus, insidias ac vim metuens Saris, præsidium militum ab rege impetrauit. Ridiculū hic aliquid cōtigit. Erat in fronte cubiculi, in quo versari solebat Præfectus Nauis, depicta Venus nuda cū puero cupidine pharetrato & obligatis tēnia oculis. Quidā ergo ex Iaponensibus, qui Christianismo ab Iesuitis utrunq; imbuti fuerant, in primis mulieres, cū in genua procubissent, adorabant picturam illam, Mariam Virginem cū filiolo Iesu esse existimantes: quā stoliditatē tamen Angli, vt potuerunt, ostenso errore amoliti sunt.

Venus pro-Maria virgine adoratur.

Postero die Rex, vt magnificentiam suam nouis hospitib. ostentaret, cum magno mulierū numero nauē ingressus est, sequentib. Musicis, quorū tamē cantus incōcinnus rudisq; admodū Anglis videbatur: cumq; eos mercandi gratia venisse intellexisset, assignauit iis domū ad negociationes percommodam, cū Iaponib. nequaquā liceat, nisi de voluntate regis cū exteris negociari. Hoc in loco, cum sex septimanis aduentū Guilielmi Adams, Nauarchi Batavi prætolutus fuisset isque appulisset, digressi ambo ad *Ozacham* primo, deinde *Surungam* appulerunt, vbi supremus Iaponensium rex residebat, à quo tertio post aduentū suum die admitti, litteras regis Angli ei exhibuerunt, qui eas cum in caput suum pro more imposuisset, lætitiā suā eo facto testatus est. Accessit aliud honoris & beneuolentiæ genus: Lecticā enim, qua ipse rex vehi solebat, & equum, & iumenta pro seruis sarcinisque cum sufficienti alimonia rex Anglis suppeditauit. Ab vrbe *Surunga* ad *Edoum* (alius ciuitatis nomen est) profecti, nouum regem salutauerunt: & quanquam *Surunga* ciuitas maritima cū plerisque Europæ maiorib. vrbibus de amplitudine certare possit, *Edoum* tamen multo maior est, & ad stuporem vsque elegans, cum pleræque procerum domus deauratæ sint, eaque de causa speciosissimæ. Rex magnus Iaponiæ, quem *Surūgā* habitare diximus, magna prudentia administratione vniuersi regni celsit, eamque successori tradidit, assignata in super vrbe splendidiore *Edoo*, & Regia in ea Sede. Salutato nduo Principe & confectis ex sententia negociis suis, Saris cum socio *Surungam* reuersus, operā dedit, vt pacta mercaturæ inter ipsum & Iapones inita, confirmarentur. Erant ea descripta characterib. Iaponicis, qui multū à Chinesibus, vt & ipsa scribēdi ratio, differebāt.

Characteres & ratio scribendi Iaponum.

atramentū .n. lapidi glaberrimo impositū terunt & aqua diluunt, & intrincto penicillo pingūt verius quā scribunt, ducūt autē lineas ab summo ad imū, exordiētes à dextra versus sinistram. Sigilli loco aliquid colore rubro appictum erat. Retulit autem Saris secum in Angliā aliquot codices Iaponicos, eodē vt apud Chineses fieri diximus, modo impressos, & picturis rudib. ornatos. Narrabāt Iapones, viginti se nouisse litteras: quod quidē de Characteribus, quib. scribunt, capinō posse certissimū est, cū ii infiniti sint, pro multitudine rerū quæ exprimūtur.

Firandum reuersus Nauarchus Anglus, ibi firmum fixumq; locum pro mercatorib. Anglis constituit, & quosdā è suis in eum finem ibi reliquit. Hac edita fama multi ab China mercatores conuenerant, quanquā implacabile sit inter Iapones & Chineses odiū, vt Iapones horū ne nomen quidē ferre possint, sed Chineses, vbicunq; adipiscūtur mactēt: quod ipsum Chineses quoq; vicissim faciūt. Nec huic ad nouū Anglorū Emporiū Chinesisū profectioni obstare potuit rigidissimū Sinarū Regis edictū, quo nulli nisi impetrata licētia regno exire licet, cōstituto capitis supplicio: q; cū mercatores multi neglexissent, reuersi ab externa negociatione domū, proditiq; magno numero iussu regis trucidati paulo ante id tēpus fuerāt: præfecti vero prouinciarū, quorū incuria vel cōnuentia illi exiuerant, ære multari & dignitatis gradu moti.

Hollandi se Anglos mentiuntur.

Fuerat iam ante celebre Anglorum nomen in hac Iaponiæ parte, adeo, vt Hollandi eo dilati se Anglos esse dicerent, qui & viderunt, Iapones in Theatris suis spectante populo, bella inter Anglos & Lusitanos gesta, ludicris certaminibus repræsentare, in quibus Angli personarū fictitios Lusitanos vicerunt.

Nunc deinceps quæ duo Nobilissimi Nauarchi, Saris & Adamus in celeberrima illa Insula videntur.

viderint obseruauerintq; & scripto comprehensa nobis reliquerint, operæ precium erit audire: de quorum veritate atq; fide dubitandum non est, cum vterque multis annis in Iaponia vixerit, alter etiā Legatione pro Serenissimo Anglorū rege, ad Iaponiæ Reges functus fuerit.

In regno
Iaponia
LXVI. pro-
uincia.

Dictum est in superioribus, supremo Iaponiæ Regi LXVI. provincias totidemq; regulos subesse: de ipsa vero huius regni antiquitate nihil ferme cōpertum habemus: istud duntaxat ex eorū relationib. atq; monumētis sibi colligere videbatur. Saris, iā ante DCCC. proximos annos intestinis eos dissidiis laborauisse, & cruenta gessisse bella, dū quilibet provinciæ illius, cui præerat, arripere possessionē, & se ab superioris dominio asserere nititur. Primus horū appellatur *Nabunāga*, sæuitia & crudelitate insignis: quē vt in regno, sic in impietate & sæuitia secutus est *Guabacondonus*, ex fabro lignario fortunæ beneficio Rex totius Insulæ factus. Huius Nepos, cū idem q̄ Auus nomen obtineret, titulo insuper *Taicosamā* insignitus est. Succedente autē tempore, cū *Guabacondonus* populū in *Taicosamā* fauorē suspectū haberet, interfici eū quī nēpos esset, imperauit. Ager autē cum sibi moriendum esse videret, nec aliū præter pronepotē, *Taicosamā* filiū haberet hæredē, vocatum ad se *Giesonem Daifusamam*, qui octo provinciarum erat dominus, Tutorē pueri constituit, totiusq; Iaponiæ administrationem ei cōmisit, adiunctis quatuor regulis ē primo ordine, & quinque aliis ex inferiori, vt his veluti decēuiris & pueri tenerior ætas formaretur, & pax in vniuerso regno custodiretur. Prudenter quidē ista constituta à sene fuerūt, sed nequaquā eius responderunt expectationi. Nouē enim illi collegæ paulo post in *Daifusamā* insurgentes, bellū homini intulerunt, quo tota Insula grauiter concussa est. Ad extremū vero *Daifusamā* victor, reliquorū nouē provincias suis facultatib. adiecit, auctusq; supra modū potētia, abiecto Tutorio nomine, totius se Iaponiæ Monarchā appellauit. Ergo tot iā provinciarū dominus, Regiā Sedem *Edoum* occupauit, vtq; malis artib. quæ sitū regnū sibi stabiliret, per integrū prope annū XXX. millia artificum præter incredibile operarū multitudinem in iaciendis aggeribus, reficiendis muris & edificiisq; publicis, ac munienda vrbe occupata habuit. Interea *Fereisamam* pupillum, *Taicosamā* filium, verū regni hæredem, *Oraca* vrbe & vicinis aliquot provinciis contentū esse oportuit: ad quē cum miseratione adolescentiæ eius ingens populū multitudo confluxisset, legit ex iis pariter atq; suis C. millia militū, scilicet vt regnū paternū recuperaret. Opposuit huic Rex siue potius vsurpator regni *Oghosamam* ducem suum cum CCC. millibus hominum, quo tamen in bello quod anno MDCXV. gestum est, nihil memorabile contigit, nisi quod *Oraca* vrbs, cum amplissimis totius Europæ conferenda, exusta flammis & penitus euerſa est.

Bellum
ciuile in
Iaponia.

Subest autē vniuersa Iaponia nostra quidem memoria vni soli Principi, qui ab ipsis *Vo siue Dai-ri* appellatur. Hic cū genio & voluptatib. nimis indulgeret, omne regni administrationem in præfectos ministrosq; regios tranſtulit, quē locordia contemptū homini attulit. Arrepta hac occasione præfecti & Satrapæ, quīq; sibi dominium provinciarū, cui regis nomine præfuerat, propriū vendicauit, Regi solum *Dairi* nomen & auctoritatē relinquētes, vt ipse quos vellet, nouis ornare posset titulis honoribusq; ex quo magnas quotannis vmbatilis ille Monarcha percipit diuitias, cū quiuis principū eorū in aula *Dairi* Legatū suū habeat, & munera eo missitare soleat, præter provinciam *Tensam* cū vrbe *Meaco*, quē omnium est opulētissima, cuius prouētus ad *Dairū* redeunt. Genus huic à priscis regib. lōgo ordine deriuatū, vnde à populo suo instar dei colitur & adoratur. Terrā ipsum pede contingere nefas habetur, neq; nisi rarissime domo prodit, ne à plebe cōspiciatur. Quoties in Throno regio cōsistet, vna manu arcū & sagittas, altera vacuū vagina pugionē tenet. Bellū alicui ex regulis inferre, aut hominē occidere fas ei nō est, alioquin de corona periclitabitur. Sunt .n. Præfecti Iustitiæ primarii partes denūciare bellū, & iudicib. in dicendo iure præsidere, eosq; ad mortem condemnare. *Bonzii* (sic appellatur sacerdotes Iaponū) supremū suū & ipsi habent præsidē. ac velut summum Pontificē, qui regem sacrorū agit, & de reb. diuinis iudicat. Idem etiā *Tundos* (Episcopis nostris hi similes sunt) consecrat & inuestit, eosq; magnis auctos priuilegiis, luculentis redditib. ornat. Ipsi vero *Tūdi* inferioribus sacerdotibus ordines conferunt atq; beneficia, & in minoribus casibus, puta in ciborum discrimine & similibus dispensandi potentiam tribuunt. In vniuersum omnes sacerdotes in rebus ad ritus ecclesiasticos & sacra gentis spectantibus, summo Pontifici parent, in ciuilibus vero Primi Iustitiarū sententiæ stare coguntur.

Hierarchia
Iaponensis.

Fuit olim Iaponia plurimum tam terra quam mariā latronib. & pyratib. infestata, donec *Guabacondonus* (quo de diximus) totius Insulæ Monarchiam obtinuit. Gessit hic graue bellū cum rege *Chinensium* super *Corea*, quæ vicinum *Chinæ* regnum est; ad extremum tamen, defuncto *Guabacondono*, Iapones ab *Corea* recesserunt, quæ ab illo tempore *Sinarū* regi tributū soluit annuū. Fuit autē iste *Guabacondonus* homo summe crudelis, qui nulla re atq; acmatione hominum delectari videbatur. Quoties annum suū iucundo recreare volebat spectaculo, reos damnatosque capitis produci iubebat, inque loco supplicii ordine con-

Crudelitas
Regis Iapo-
nensis.

stituit. post arrepto acinace lacertorū suorum robur in ijs dissecandis ridens iocansq; expertus est,artem Simul in vibrando immani gladio ostentans. Alios ad palum nudos alligatos, sagittis ab arcu missis instar metæ feriebat, peritiam sagitrandi affectans. quin & fœminas quâdam sua manu interfectas, exenterauit, vt latentia naturæ receptacula rimaretur. Sed compar ipsum nec multo mirius fatum inuenit.

*Autochei-
ria frequē
apud Iapo-
nes.*

Est apud Iapones tritum & vulgare, vt rei criminum capitalium, vbi se ad mortem condemnatos intelligunt, etiam si infimæ conditionis homines sint, non expectent carnificem, sed sibi ipsis, modo ferrum nancisci aut laqueum possint, violentas manus afferant, forte istud & virile facinus interpretantes. Si quis morte afficiendus producit, qui adstunt certatim accurrentes eum feriunt, aciem gladiorum suorum in eo experientes, & aliquando eum in minutas partes dissecantes. Narrat Nauarchus Saris, vidisse se id supplicii genus irrogari mulieri mœchæ & duobus eius amatoribus. Ipsa n. vtrique eandem horam constituerat, quâ ad se venirent. Cum vero vnus ad conditum affuisset, inuenit iam corruale suum cum amasia cubantem. Damnata ergo tarditate sua, plenus irarum alterum ad pugnam prouocans, gladium in eum stringit. Resistit hic viriliter, & excitato tumultu nocturno, comprehensi à præfecto vigilum, tres simul eo modo puniti fuerunt. Apud Iapones enim non minus capitale est, gladium in alterum stringere, quam adulterium committere. Vidit idem Saris eodē modo fures plecti. Vnde tāta formido incurritur surib. vt egressi Iapones domo, ne fores quidem claudāt, securi de compilatorib. istis circūforaneis, quorū apud nos pleni vici & cōpita.

*Adulteriū
atrociter
punitum.*

*Crucifixio
supplicium
in Iaponia.*

Est & crucis supplicium apud eos vulgare, relinquuntq; crucifixorum corpora in furca, donec à volucrib. deuorentur. Crucis a. forma hæc est: erigitur stipes in mediocrē altitudinem, in summo eius signū transuersum est, ad affigendas ei manus; paulo inferius aliud ad pedes alligandos; quod inrecedit mediū, applicādo leuandoq; seruit corpori. Horū ita pendētium dextrum latus, aliquando vtrumque lancea perfodiunt, & aliquot ictib. eos occidunt.

Decollatio.

Tertium supplicii genus est Decollatio, quam hoc modo peragunt. Ante it reum carnifex cum securi, hunc sequitur alius cum pala stercorearia, & tertius tabulam ferens, cui inscriptum est crimen & causā mortis. Moriturus manibus ad regum ligatis ingreditur, pone sequente lictore, qui eum fune ducit. Comitantur eum duo milites hastati vsq; ad locum supplicii. ibi damnatus intrepide percussori ceruicē præbet, nullo merus indicio dato. Vbi truncatus cecidit, qui astāt, strictis in exangue corpus irruunt gladiis, & illud frustillatim concidūt.

*Exequia
cruenta.*

Digressio Nauarcho Anglo, Rex Firandi mortuus est. Die exequiarū eius, cum iusta fierent defuncto, tres è primis eius cubiculariis sibi ipsis pectora acutissimis cultris crudelem in modum aperuerunt, & pro tam egregio facinore, commune cum domino sepulchrum meruerunt. Et aderant quidam è primi nominis proceribus, qui se idem facturos publice pollebantur, si Monarcham fato fungi contingeret.

*Comædia à
Meretrici-
bus peracta.*

Comædia apud Iapones, non, vt alibi, à viris aut adolescentib. luduntur, sed à meretriculis, quarū magna est in crebris lupanarib. multitudo. solent has Lenones & proagogi petentib. vili addicere precio, siue ad concubitū, siue ad ministeria domus & culinæ, siue deniq; ad lauanda linteamina postulentur. Sunt autē ipsi Lenones intestabiles & infames, adeo, vt mortuis sepultura negetur, & defunctorū cadauera vno tracta in sterquilina abiiciantur, vt canib. escant, fiant vel sub dio cōputrescāt. Neq; tamē hæc tā grauis ignominia impedire potest, quin multi fatido illo & pudēdo genere quællus vitā ducant, magnasq; opes colligant, parū curiosi, quid de cadauere suo post mortē fiat, felicius ne à vermib. sub tumulto, quā à canibus comedantur.

*Pœna Le-
nonum.*

*Sectæ varia
Bonziiorum
apud Iapo-
nes.*

Sed nunc aliquid de Bonziis siue Sacerdotib. Iapanensium eorumq; collegiis dicendū est. Sunt inter eos sectæ duodecim, in varias scissæ opiniones, quæ omnes in eo duntaxat conueniunt, quod à veritate discrepant. Nonnulli Epicuri haram olentes Prouidentia diuinā & animæ immortalatē negant, homini tres inesse aiunt animas, quæ vt ordine atq; consequenter in corpore humano se exserunt, ita emoriantur. Verum cautiore hi sunt neque dogma istud temere in vulgus efferunt. cū tumultum populi & perniciem nō essent effugituri. Duos cum primis celebrat Prophetas, Amidam & Sacam, & hos adorandos aiunt atq; inuocandos. Qui magis sobrii haberi volunt, aliam post hanc vitam fore credunt, eamq; diligentib. Amidæ cultrib. satis audester pollicentur, ita tamen vt in duorum illorum sanctitate & meritis omnem omnino salutis spem collocent, neque opus esse vt quis ieiuniis & acerba vita id mereri studeat, quod Prophetæ illi iam anteluculenter præstiterunt. Appellat autem hos Deos suos Fotokes, id est, Sospiratores, præterq; eos alios inferioris ordinis & velut minorum gētium colunt, quos Camis nominant, minorum rerum curā & officia viliioris delegantes, vt annonā, diuitiasq; præstent, & sui liberorumq; suorum suscipiant curatelam. Hi enim Camis vel Reges, fuerunt vel Medici, vel alioquin de populo bene meriti, vnde in numerum deorum relati fuerunt, de quib. Bonzii mira fabulantur, iis quæ Homerus de Vlyssē nugatur, non absimilia.

*Amida &
Saca, Dii
Iapanensium.*

Toicaſama Rex, qui ante annos XXXIII. viuere ac regnare deſiit, moriturus teſtamento cauuit, ne corpus eius, vt apud Iapones moris eſt, igne cremaretur, ſed integrum in Templo eū in finem extructo conderetur, erecto ſuper monumentū colosso, vtq; ipſe in eo Templo ſub nomine *Sin-Faciman*, id eſt, Noui Martis deinceps coleretur, & præſes belli haberetur. Sed & idem figuram & magnificentiam futuri monumenti etiamnum viuus accurate præſcripſit, & ſuper eo decemuiris teſtamenti exequutoribus præcepta dedit. Narrat Nauarchus Anglus vidiffe ſe Mauſolæum iſtud, aitq; quinquaginta columnis lapideis, tā materia quam artificio ſpectandis auguſtum in modum aſurgere, & à longinquo conſpici poſſe, cum in edito colle extructum ſit. Huius ſtatuum à populo diuinis cultam honoribus idem Saris refert.

*Nouus
Mars apud
Iapones.*

Mirandus autem valde eſt huius *Taicoſamæ* faſtus, qui cum adoleſcens dolandis affabre & torno elaborandis lignis victum ſibi paraſſet, deinde bellicis facinoribus inclaruiſſet, poſtremo ob ſolam virtutis famā ad illud ſublinitatis faſtigium conſcendit, vt ſumma apud Iapones Monarchia poriretur: nec iis, qui in hominem cadunt, contentus honoribus, etiam deus haberi voluit, illorumq; adſcribi Catalogo, quos viuus irridere ſolitus fuerat. Tentaueram ante ipſum *Nabunanga* idem, qui euertere omnia idolorum templa cum ipſis Bonziis conatus eſt, vt ſuas ſtatuas in eorum locum ſubrogaret, nouis ſibi conſtitutis ſacerdotibus. *Templa in-*
Erat in *Frenoſama* oppido Iaponiæ non incelebris Academia, nouem à Meaco vrbe diſtans *numera a-*
milliaribus. Circa hunc locum priſci Reges Iaponum ab DCCC. circiter annis tantum *pud Iapones*
plorum erexerant numerum, vt ad tria millia & octingenta accederent, ordinatis ad ſeruitia eorum innumeris Bonziis, & tertia parte omnium per regnum iſtud prouentuum assignata. His non contenti Bonzii etiam ad res politicas & ad miniſtrationem regni manuſ extenderāt, ſuperſtitione, vt ſit, eorum conatus impunes præſtante. At Nabunanga cum ſacerdotib. prope bellum intuliſſet, vehementer eorum potentiam imminuit, cū abutentes diuitiis ſuis à vitæ ſeueritate & continentia ad luxum faſtumq; conuerſi fuiſſent: eodem labore tantus ille templorum numerus ad DCCC. reductus eſt.

Templa in-
numera a-
pud Iapones

At Bonzii hoc pacto in ordinem reducti, partes *Nechienis*, qui concitata rebellione in Nabunangā inſurrexerat, palā defendebant. Nabunanga igitur plenus irarum, cū Nechiene pacem fecit, conuerſa in Bonzios omni excaſcendunt: qui cum de ſalute & gratia regis deſperarent, dilapſi ſunt, magna; eorū pars in Templo *Quanon* Idoli, quod munitiſſimū fortaliſſi illis locū præſtare poterat, ſe incluſerūt, ſpem inſuper iis faciente loci ſanctimonia, in quo etiā peregrinis ante id tēpus Aſylū patuerat. Sed nihili hæc omnia fecit contemtor Numinis Nabunanga, qui admoto exercitu miſeros Sacerdotes obſedit, ipſumq; templū cū CD. aliis Idolorum delubris, & MDL. ſacrificis igne & gladio deleuit. Hinc proſectus Meacum, clauſtra Bonziorū maiora XX. cum minorib. LXXX. in quib. circiter LX. moniales inuenerat, funditus euertit. Erat Idolum apud Bonzios in præcipua veneratione, *Izu* dictum, quod humana effigiem ſpecie tridentem manu vibrabat, quo modo Græci Neptunū effigiare ſoliti ſunt. Hoc Idolum conſuluerunt ſacerdotes, quonam ſibi receptus daretur. Intellexerunt autem, ne ipſi quidem ſtatuar ſecuram eo in loco ſupereſſe manſionem. Cumq; huius Deaſtri magnā crederent eſſe potentiam, cui deducendi in campos Elyſios animas eaſdemq; reducendi tribuebāt facultatem: transferre igitur ſimulacrum iſtud & extra noxam conſtituere conati, nihil tam egerunt: neq; enim violentas Nabunangæ manuſ effugere potuit, qui illud cum ſacello, in quod confugerat, igne conſumſit. Altera Bonziorum Academia erat apud *Facuſangin* oppidū, & hanc pariter rex iſte è medio ſuſtulit: nec finem feciſſet ſæuiendi in calamitoſos ſacrificos Nabunanga, niſi Cainochuni oppidi Regulus, nomine *Xanguenus*, qui religionem Bonziorū intrauerat, ex rege factus ſacerdos, callido inuento furentem Nabunangam decreto Bonziorum publico, Patronum Religioſorum & Summum Pontificem creari curauifſet, quo nouo honore acerbum hominis mentem mitigauit. Ipſe vero illato Diis ſuis bello, ſeipſum in eorum locum ſuffecit: ſed paulo poſt è medio ſublatus, mortalem ſe, non deum eſſe intellexit.

*Cauſa odii
Nabunangæ
in Bonzios.*

*Presbytero-
maſtyx Na-
bunanga.*

*Bonzii ple-
rique nobi-
les.*

Sunt autem Bonzii iſti plerumq; nobilib. orti familiis, à parentibus, quorū facultates numeroſæ ſoboli alenda vix ſuffecturę videntur, in monaſteria detrufi: in quib. non vnū emungendi ſimpliciores argento exercent artificio. Scedulas enim quaſdā variis inſcribunt characteribus, quas velut amuleta aduerſus dæmoniorū ludibria magno precio vendūt: ſuntq; nonnulli ita ab iis fascinati, vt Bonziis pecunias credāt, in altero ſcilicet ſeculo reddēdas: quod quidē hi ſe facturos & fœnus inſuper ſoluturos datis Chirographis pollicentur. Sunt inſuper Pythonica arte & incantationib. inſtructi, noueruntq; clandestinis cū Cacodæmone pactis rerū futurarū euentus prædicere, & rerū furto ſurreptarum prodere indicia. Iidē accepta pecunia vel benedicunt emtoribus, vel maledicūt eorū inimicis, exemplo, puto, Balaami illius, cuius mentio in ſacris litteris eſt, Pſeudoprophetæ. Omnes vero hi, tam viri quam ſæminæ abſtinentes à matrimonio, perpetuum ore duntaxat profitentur cælibatū.

Qui

*Sefta Iana-
buxorum.*

Qui secundam diuersamque à superiore sectam amplectuntur, eos *Ianambuxos* vocant. Hi antequam in sodalitium istud admittantur, consensu monte præalto, per continuos LX. dies ieiuniis vigiliisque macerare corpus suum, & austeritatis futuræ specimen edere coguntur, quo in loco diabolus sub variis figuris se ipsis conspiciendum exhibet. Post illud tam acerbum experimentum in societatem recepti, cucullo albo ab humeris dependente, à Bonziis distinguuntur, crispantesque crines & galero nigro testi caput hinc inde vagantur, aduentumque suum, sicut olim Idææ Matris Sacerdotes Galli, nolarum & crepitaculorum sonitu præsignificant.

*Tertia Se-
cta Gen-
guies.*

Qui tertiæ sectæ nomina dederunt, hi ab Iaponibus *Genguies* appellantur, homines fisci fere coloris. Vxores hi habent, familiasque alunt, spelæa tamen & latibula montium incolunt, vbi magnam cum malis spiritibus habent familiaritatem, Principem *Cacodæmoniorum Amidam* appellantes, quem nocturnis diurnisque colunt officiis, sub variis subinde speciebus apparentem, & cuius opera miros patrant effectus, vt etiam fluuios siccis pedibus transeant. Plerumque tamen apertis ludibriis à malitioso isto genio deluduntur, patuitque fraus eius indicio pueri, qui patrem ad Paradisum, vti ipse opinabatur, profecturum, secutus, sub alti montis præcipitio immanem humanorum ossium stragem vidit, vnde collegit, omnes eos, qui ad eum modum à Diabolo in cælos abducti fuerant, in valle ista periisse.

*Quarta
Secta au-
tor qui.*

Combadoxes vocantur, qui quartæ Sectæ adhærescunt, suntque pars Bonziorum, eorumque Academia de litterarum Iapanensium inuentore gloriatur. Hic Agyrra & Veterator insignis, cum ad summam senectutem peruenisset, quadratam ingressus caueam, moriturum se negauit, sed cum nouus Rex (de quo olim regnatura multa iactabantur) *Mirozus* nomine, conscendisset solium, ibi tunc se iterum proditurum. Sed nec *Mirzous* hæcenus venit, neque ipse post tot annos prodiit, vnde eum in cauea illa periisse constat. Et quanquam fraus eius & mendacium extra dubitationem sit, tanta tamen est populi stoliditas, vt sepulcrum eius in veneratione habeant, ante quod innumera pendunt lucernæ, ab omnibus prope regni prouinciis missæ: persuasi enim sunt, eos, qui de plano illo vel mortuo bene mereri studeant, per omnem vitam magna vfuros prosperitate. Templum quod pone structum est, tam luculentis abundat prouentibus, vt inde VI. Bonziorum millia commodè alantur, quibus omne cum mulieribus commercium capitis supplicium affert.

*Quinta
Secta gen-
tilium.*

Sunt præter Superiores omnes multi, qui Solem, Lunam, & Idolum quoddam triceps venerantur. Et his se aliquando horribili specie diabolus conspiciendum offert, quem thure & operosis sacrificiis colunt. Quidam è Bonziorum horum numero *Cami* & *Fotchi* nomina chartæ inscribentes, eam comburunt, seruatque cineres istos ad medicinam pro ægrotis seruant, & aqua dilutos ad bibendum porrigunt. Qui inter Bonzios prisca annis ob integritatē vitæ & abstinentiæ claruerunt, defuncti catalogo cælitum adscribuntur, & à posteris adorantur, inter quos ille præcipuum locum obtinet, qui *Iconorum* Sectæ auctor extitit. Prefectus huius Ordinis Generalis, etsi aperte flagitiosam viuunt vitam, tantæ tamen apud plebē est auctoritatis, vt si vel vultum in aliquem eorum atque obrutum conuertat, statim manantib. lacrymis animi gaudium testetur, & ab eodem illo nebulone, porrecto auro multisque additis blâditis peccatorum imploret veniam. Quoties dies huius sectæ festus annuusque recurrit, tanta confluit hominum multitudo, vt non pauci opprimantur & elidantur, qui in parte felicitatis ponunt, ad eum modum in ista solemnitate extingui. Decantantes laudes illius, quem huius superstitionis auctorem diximus, totas noctes lamentationibus & horribili vlulatu transigunt.

*Multa sta-
tua & si-
mulacra
in Iaponia*

Omnia apud Iapones plena sunt Idolis atque Simulacris. Viderunt Angli in via ab *Ozacha* (quam urbem alii *Ozechiam* vocare malunt) ad *Sarungam* colossum ingentem, æneum totum & intus concauum, qui si quis eū afflauisset tantum, tinnitum clangoremque de se dabat. In Meaco vrbe Templum est, quod cum vastissimis totius Europæ Basilicis magnitudine cōferri potest, columnis lapideis suffultum; in eo est colossus ingens humana specie, iuxta quem *Cacodæmon* singulis mensibus viri forma apparet, cui virginem intactam atque exornatam pulchrè offerunt. Hanc vbi subegit impurus spiritus, vaticinandi arte pro amissa pudicitia donat, quæ de dubiis euentibus in posterum consulitur: nisi forte Bonzii personati Diaboli vicem subeuntes illam constuprant, quod Romæ à Decio Mundo in Paulina factum nouimus, & de Tyranno quodam Ægyptiorum historiæ commemorant.

*Equites
religiosi in
Iaponia.*

Sunt inter Bonzios quidam, qui ad exemplum Equitum Mekitensium militarem disciplinam profitentur in diuersos tamē distributi ordines. Valentinus Carualio describēs supplicia eorū qui *Daifusamæ* regi Iapaniæ per rebellionem se opposuerant, cuiusdā ex hoc Bōziorum genere meminit, qui foras prodire, nisi cu ad bellū proficiscendū esset, rarissime solebat. Tunca magno suorum comitatu & clamore anteeuntis turbæ egrediēs, nobilib. assecclis suis li-
brum

brum deosculandum præbebat, quem ipse deinde capiti imponebat. huic libro diuinos prope illos solere ait exhibere honores, & ex contactu illius robur & audaciam acquiri ad strenue vincendos hostes. Sed nunc de diebus festis eorumque peregrinationibus dicemus.

Meacum sicut inter omnes Iaponiæ ciuitates facile principatum obtinet, ita quoque superstitione careras superat, narranturque in vicinis ei montibus præco tempore ad septies mille claustra & delubra structa fuisse, interque ea vnum tantæ exultationis, vt reges profecturi ad bellum vota ibi nuncuparent, & confecto ex sententia negotio bona fide solueret, illata inter anathemata magna vi auri. Præbuit idem Fanum populo Asylum, quo in repentinis casibus confugeret, solebatque Cacodæmon variis modis odorantibus in eo illudere.

Templum apud Meacum multitudo.

Augusto mense festum *Gibon* variis editis spectaculis solenniter peragunt. prodeunt in publicum XVII. vehicula serica tela cooperta, inque iis pueri instrumenta musica tangentes. ipsa vehicula à quadragenis viris eiusdem tribus atque opificii trahuntur, sequentibus cæteris contribulibus. in postrema acie sequuntur vehicula militaria, atque hoc ordine ad templum proceditur. A meridie vxores atque concubinæ eorum prodeunt, & promiscue cum illis, qui currus traxerunt, per vicos & compita vrbs discurrent, non sine violatæ pudicitie suspitione, appetente vero nocte domum ad viros redeunt. Altero die rursus ad Templum conuenitur, & superioris diei scelera precibus expiantur: Celebratur eodem mense Festum defunctorum ad hunc modum. Sub occasum solis innumeras lampades ad ostia domus accendunt: hinc nocte per plateas vagantur, defunctorum amicorum animas sibi in via occurrisse fingentes: his ipsis domi post peractas ridiculas quasdam ceremonias, mensam sternunt, & varios cibos apponunt, easque ad epulas inuitant. aiunt enim mortuorum animas victu illo egere, & mirifice rectari. Cum autem ad epulas illas spiritus nulli veniant, domestici accedentes, eorum vicem explent, apposita diripientes fercula. per biduum durat festum istud, quo tempore defunctorum monumenta fertis ornant, & Bonziis pro iis orantibus munera offerunt.

Gibon solenne festum.

Festum animarum apud Iaponas.

Martio mense conuenientes varios ludos & spectacula edunt deorum suorum depictas imagines humeris ferentes & tripudiantes. Hinc in duo diuisa agmina repente hostes euadunt, & pueri quidem baculis lapidibusque, viri vero hastis gladiisque inter se depugnant, nec impune quidem, cum semper in certamine illo aliqui cadant.

Ludi militares.

Ad *Sacaium* oppidum magna solennitate quotannis mense Iulio celebratur festum *Daimaojin*. Præfertur Idolum comitante magna turba equestri, sequentibus Bonziis, deinde optimatibus prouinciæ & caterua militum; vltimum agmen claudunt sagæ & veneficæ. Gestatur autem Idolum istud in cathedra deaurata viginti virotum humeris, qui cantilenis sibi inuicem respondent, procumbente in genua populo, & simulacrum illud antiquissimum adorante.

Festum Daimaojin.

Varia in cælo feliciū animarum statuunt Bonzii receptacula, peculiarem cuique loco deum præficientes, qui eo velut in patrimonium suum diligentes sui cultores transferat. hinc quidam peractis solennis ieiunii diebus consensu suggestu auditoribus magno clamore contemtum huius vitæ suadent: alii sponte morituri socios itineris quærunt, scilicet paulo post Paradisum ingressuri. Et hi quidem constituto atque fatali die adueniente, postquam largiter Eleemosynas distribuerunt, ad mare proficiscuntur: ibi ex hausto charitatis poculo, cohortati se inuicem ad spontaneam mortem, nauigium intrant, depositoque vlitato habitu, alium largis manicis induunt, quas lapidibus explent, deinde collo funem innectunt, ad cuius extremitatem saxum ponderosum alligatum est, vt facilius mergantur, sicque in profundum se præcipitantes, alta hauriuntur voragine, expeditissimam hanc ad futura gaudia cæli viam arbitantes: narratque Nauarchus Anglus, septem eiusmodi calipe-tas se vidisse, qui eo modo paradysum in fundo maris quæsiuerint. Et sane magnus his vrinatoribus post mortem à superstitionibus habetur honos. Qui vero Amidam impensius colunt, viui terram subintrant, effossa ad eum finem spelunca, in qua latitantes aerem per tubum siue harundinem attrahunt, & eo pacto fame ac siti contrahescunt. Tertii in honorem Idoli cuiusdam ab alta turri se præcipites dant, & ita Paradysum adeunt. Postremo multi peccus crudeliter sibi acutissimo cultro in modum crucis aperientes, effusa cum sanguine vita Idola placare & Elysios obtinere campos annuntiantur.

Novus modus petendi Paradysum.

De eorum confessione hoc tantum addam. Est apud Ozacham urbem inter frequentes rupes vna eminentior cæteris, cuius summum fastigium ad CC. passus assurgere creditur, incurua & extrema sui parte pendula. In hanc aciem destituta est statera, cuius vtraque lani-x hominis capax est, arte sane mirabili. Trabs vero ferrea, à qua bilanx dependet, beneficio

Modus confitendi delicta apud Iaponas.

R

rotæ

rotæ dentatæ protruditur cum eo qui ingressus lancem trutinandus est. Et primo quidem lanxilla homine plena, ut necesse est, ima petit, vacua cōtra alte adscendente. Orditur ille peccatorum suorum confessorem, unde ad quodvis delictū lanx cum illo aliquantulum adscendit, idque rōdē, donec paratis omnibus sceleribus lancem in æquilibrio constituit. Par

fiant. Præest toti illi actioni *Goquius*, id est, *cacodæmon* quidam, qui humana indutus specie, perfunctum ex ordine confessione sua à delictis absoluit; confiteri nolentem verbis minisq; increpat, obstinatum & pernegantem euerſa ſtatera in ſubiectas rupes præcipitat, & Narrauit Iaponenſis quidam, qui horrendum iſtud examen ſepties ſubiuerat, & deinde ad fidem Chriſti conuerſus fuerat, tam horribilem eſſe ab rupe illa in ſubiecta præcipitia deſpectum, ut vix quiſquam inueniatur, qui quantumuis atrox delictum neger aut diſſimulet. Locus hic ab Iaponibus *Sangene-tocoro*, id eſt, *Rupes Confessionis* appellatur.

CAPVT XXXV.

PERIOCHE.

Idola, Tempia, Exequia Iapanenſium.

Inter fictitios ſuos deos primo loco ponunt Iapones *Amidam* & *Faceman*: quartum numerantes *Cafungam* diuitiarum largitorem velut *Plutum* quendam. Huius paruum ſtatuum cum anno A. N. C. MDCXII. Mercator quidam Iapanenſis forte inueniſſet, Larari,

Diſmulti
apud Iapo-
nes.

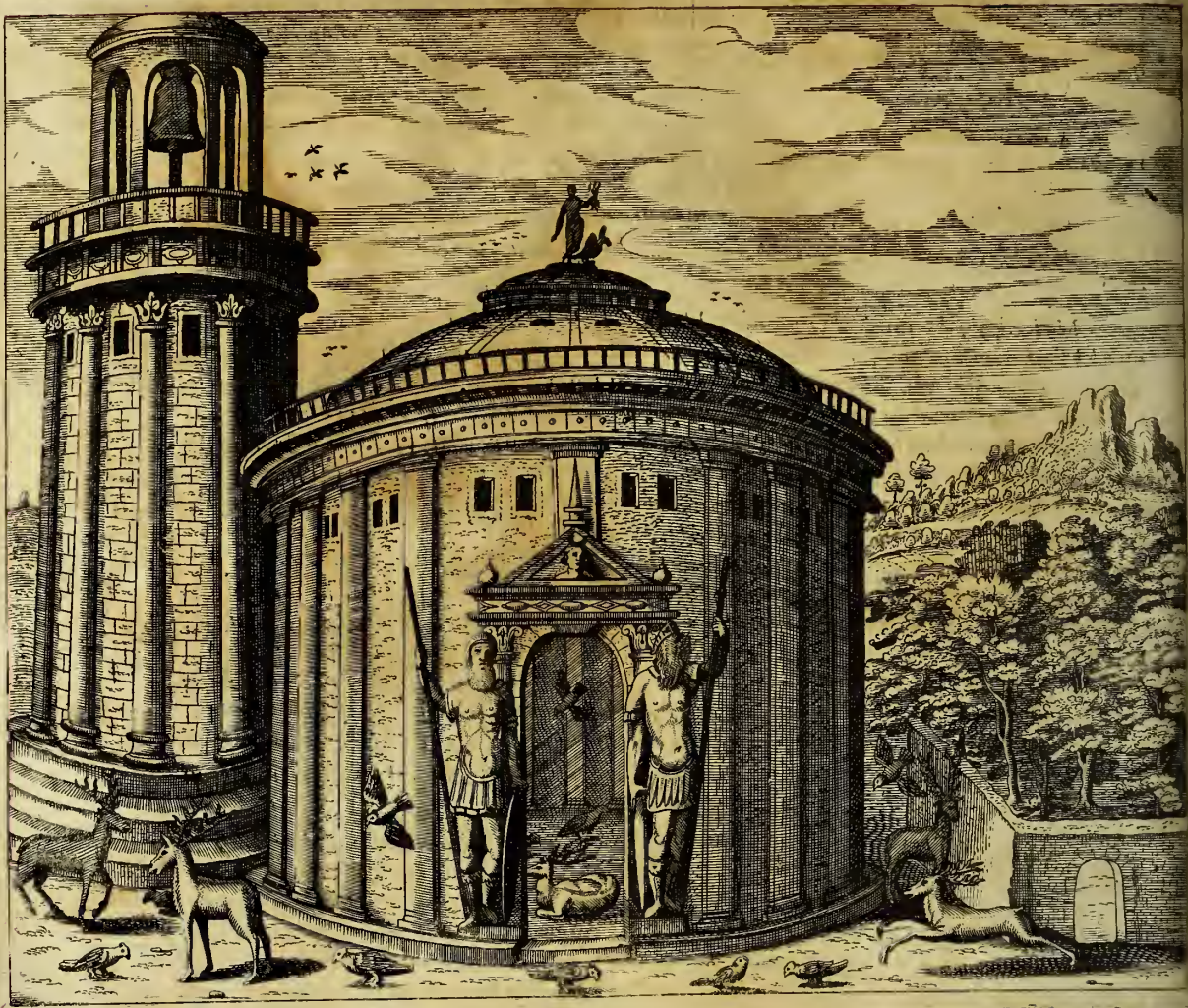
Lararium ei domi extruxit, aureos proinde sibi pollicitus montes. Paulo autem post accidit, vt (nescio qua de causa) omnia eius bona à Præfeto vr̃bis fisco regio addicta fuerint. Iratus ille domum properat, Idolum cum laratio extra fores in publicum proiicit, & fidem Christianam amplectitur. Post quatuor illos hi sequuntur *Tamondes*, *Bosomondes*, *Homocondes* & *Zoiolis*, quibus singulis singulos cælos attribuant. Cæteros edisserere velle, Lætori pariter nobisque ipsis qui hæc scribimus tædium nauseamque esset allaturum. Narrat Organtinus, cum aliquando festum *Trigidos* (ex minorum gentium deastris hic est) celebraretur, tam violentum lapidum imbrem cælo cecidisse vt multi vulnerarentur, omnes autem diffugerent. Amidam tamen præ cæteris omnibus religiose colunt, & eius nomine mendici Eleemosynas petunt, Bonzii quoque plebi æternam ab ipso felicitatem pollicentur.

Multa huic dæmonio & augusta valde templa dedicata sunt, inter quæ illud eminet, quod Meaci conspicitur, centum & quadraginta vlnas longum. Est in eo Amidæ ingens statua, variæque Aethiopum, dæmoniorum, ventorum, fulgurum, aliæque laruarum horrendæ piæturæ, quibus parietes vndique illiti conspiciuntur. Sunt inter eas quædam triginta brachiis totidemque manibus visendæ, cum septem in pectore faciebus. Spacia quæ inter imagines illas intercedunt, auro ita fulgent rutilantque, vt aspicientium perstringant oculos. Est & in Meaco vr̃be alius Idoli magnificum Templum, tres habens porticus, totidemque columnarum ordines, & sacraria cum adytis, omnia faberrime elaborata. Intus sunt columnæ LXX. incredibilis altitudinis, parietes vndiq; depicti, cum tecto artificiosissimo. Vestibulum cum area quadraginta cubitos longa, Bonziorum seruit deambulationi, adiunctis CLXXX. conclauibus, & Bibliotheca multis instructa codicibus manuscriptis impressisque nec defunt hic balnea, cellæ subterraneæ, cubicula, culinæ cum prægrandibus leberibus, & ahenis, quibus aquam tam hyeme quam æstate calfaciunt. Nocte omnia ardentibus lucernis collustrantur, vt diem æmulari nox videatur. Ante templum est piscina quadrata, quinquaginta cubitos lata totidem longa, omnis generis piscibus referta, quos capere aut extrahere fas non est. Aiunt Iapones, certa apud ipsos constare fide, Templum istud cum collegio Bonziorum iam ante DC. annos fundatum fuisse.

Templum *Casunga* procera pinu & cedro ab omnibus partibus cingitur, alluiturque à *Templum Casunga* fluuiolo quodam peramæno eo deriuato. Visitur ibi geminus columnarum ordo, inter *sive Pluti.* quas quinquaginta ex solido metallo, inauratæ totæ spectantur. Adiacet huic cænobium Vestalium, quæ post XLV. annos ætatis transactos, hæc talia loca ingrediuntur, vt vale dicto voluptibus, reliquum ætatis ibi exigant. Hoc claustrum nulli mortalium fas est ingredi, præter Bonzios eiusdem ordinis, qui vestimentis splendidis induti, magnam præ se ferunt grauitatem. Est haud procul ab eo aliud templum in luco annosarum arborum, *Fachimano* idolo dicatum, superiori magnificentius splendidiusque; nec non alud *Daio* sacrum, cuius introitum duo gigantes barbati lapidei, è saxo XIV. cubitorum velut ianitores seruant. Intus columnæ sunt XCVIII. ingentis altitudinis, quod templum vltra DCC. annos iam stetit fabulantur. Pone assurgit rursus lignea, triginta columnis firmissimis subnixæ, in qua campana pender, cuius labrû in tres cubitos patet per diametrum. Aluntur in huius templi area multi cerui & columbæ Idolo sacra, quas intercipere aut villo pacto lædere nefas est. Assurgit iuxta lucus pomiferis arboribus consitus, miram etiam è longinquo spirans fragrantiam.

Cum autem Meacum omnium totius Iaponiæ vr̃bium sit amplissima & pulcherrima emporiumque celeberrimum, maxima quoque & splendidissima in eo reperiuntur templa par est, inter quæ vnum tantæ est magnitudinis, vt in eo vltra CCCC. Bonzii commorentur, & maxima ex parte ex primitiis frugum, quæ ibi offerri solent, & collata ad sacros vsus pecunia vitam ducant. Idolum, cui Fanum istud dedicatum est, ex ære Cyprio fabricatum est, intus concauum, ad XXII. pedum assurgens altitudinem, cum prægrandibus brachiis, humana specie effectum & pallio oblongo tectum. Ipsi Idolo *Mannada* nomen est, quod à miseris Iaponibus magna religione colitur.

Nec minoris apud eos existimationis est Templum *Tinchidai*, ad quod etiam à remotissimis locis religiosæ instituuntur peregrinationes, estque Dæmon ille præ cæteris, impurus *Dæmon scortator.* & scortator, cui Bonzii pulcherrimas virgines vndique conquistas velut Lenones substernunt, quas vbi immundus ille spiritus constuprauit, per easdem de futuris responderet euentibus.

bus. Oportet autem ut singulis mensibus noua puella praesto sit quae in locum eius quae vim passa est, Substituitur.

Fuit Superioribus temporibus in vrbe Meaco collegium Iesuitarum, in quo non docuerunt tantum, sed & typographiam habuerunt, reperiitque Nouum Domini nostri Testamentum, Lingua Iaponensium impressum Meaci, quo gentes illae utuntur, idque pueris ediscendum praebent, constatque eo pacto iam aliquot Iaponum millia ad fidem Christi conuersa.

*Ingenium
uiuax Iaponum.*

Ingenium eis uiuax esse & subtile satis apparet ex quaestionibus, quas Batauis atque Britannis proposuerunt, de Deo, Spiritibus, immortalitate animae, aliisque eius materiae controuersis: quanquam multi inter eos sint aperte Athei, qui Bonzios cum omni cultu & religione palam explodunt. Vicissim Bonzii atroces calumnias in Iesuitas confinxerunt, humanis eos vesci solere carnibus, & noua doctrina pestem, famem aliasque calamitates vniuerso regno attrahere. Qui Christo nomina dant, eos Apostasias crimine notant condemnantque: quanquam ipsi non dubia sint diaboli mancipia, a quo non tantum aperte falluntur & irridentur, sed etiam atrociter affliguntur.

*Exequia
Iaponensium
splendida.*

In Exequiis mortuorum adornandis ambitiosi valde sunt. Primum accenditur rogos, quem defunctorum agnati splendide vestiti accedunt, sequentibus mulieribus alba veste & flammeo versicolori indutis cum pedisequis. Primariae Matronae lecticis ex cedro factis gestantur, quas sequitur nobilium virorum ordo splendore conspicuus, hinc Maximus Bonziorum Pontifex trabeatus, sella curuli vectus, triginta inferioribus stipatus sacrorum ministris, quorum postremus lugubri stola indutus facem praefert, & caeteris velut viae dux est ad ro-
gum

gum, quem circiter CC. Bonzii circumstant, concinentes varios hymnos & pelues atque tintinnabula percutientes. alii corbes depictis chartis plenos ferunt, in quibus varios flores & herbas expresse-^{Pompose} runt, scilicet ut innuant, defunctum iam in campis Elysiis inter violas ^{Iaponensis} & rosas spaciari. Octo Bonzii vexilla, quibus totidem Idolorum nomina inscripta sunt, humi ^{um sepul-} trahunt, in luctus signum, alii cereos arduentes gestant, suas decantantes nœnias. ^{tura.}

Post tot præeuntium ordines sequitur defuncti cadauer, albo indutum amictu, manibus compositis & sursum eleuatis orantis in modum. Lectus cui incumbit, à viris nobilibus gestatur, sequentibus mortui liberis, inter quos qui maximus natu est, ardentem cereum manu præfert, ut ignem rogo, hæres futurus, subiiciat. Postremum agmen constat magna & promiscua turba, qui pileis triangularibus, inscriptis deauratis litteris, caput tecti incedunt. Vbi horæ spacium in decantando lessio infusum est, Princeps Bonziorum hymnum quendam ignota lingua recitat, acceptumque cereum ter circum caput rotat, animæ æternitatem eo signo innuens, eumque cereum in terram proicit, quem mox defuncti hæres humo tollit, & eo rogu, cui iam cadauer impositum est, preciosis structum lignis & fragrantibus perfusum oleis incendit, qui concepto celeriter igne funus in cineres redigit.

Peracto sine ceremoniarum, liberi defuncti diuinos extemplo patri honores habent, ^{Apotheosis} thus adolentes, & eum inter cali numina adorantes: Bonziiis, qui in eo ritu officiosi fuerunt, ^{Iaponensis} luculentam persoluunt agnati demortui mercedem. Sequenti die, ubi Epulis funebribus ^{sum.} se inuitauerunt, ad locum busti redeunt, colligentes ossa & cineres paternos, quos in deaurato vase reponunt, & ubi per aliquod tempus domi seruauerunt, non multo minore pompa sepeliunt. Repetunt autem exequias illas liberi in parentis memoriam, septimo die, septimo mense, & postremo septimo quoque anno. Infumunt autem in has tam operosas exequiarum ceremonias Iapones ingentem auri vim, nec ditiores duntaxat, sed & qui tenuiori cum re sunt, ut aliquando census patrios funeri magna ex parte impendant: cum ad eum velut præcipuum pietatis honorem non plebei tantum, sed & primarii nobilesque viri, & illustri loco nati inuitentur.

CAPVT XXXVI.

PERIOCHE.

Terramotus in Iaponia stupendus, sædæ tempestates, & alia quedam observatione digna.

AD. II. Iulii mensis anno A. N. C. MDXCVI. cineribus iuxta Meacum urbem pluit, qui-^{Portentum} bus velut niue aut pruina torus illius urbis ager obiectus fuit. Paulo post arenæ ru-^{qua in Ia-} bicundæ vim ingentem caurus ventus inuexit, & visi sunt pili fæmineis similes de nu-^{pōnia ac-} bibus cecidisse. Aliquot diebus post sequutus fuit terræmotus tam validus atque violen-^{ciderunt.} tus, ut concussa tota Insula, multa templa & palatia, quæ Taicosama infinitis struxerat sumptibus, nec non & alia magnifica priuatorum ædificia ab fundamentis euersa corruerint, qua in ruina multa hominum millia perierunt. In Fano Ianzusanga Idoli omnes statux deauratæ, quæ ad DC. fuisse perhibentur, afflictæ ruptæque fuerunt, paucis saluis seruatis. Quin & Oceanus tumore elatus ac velut bulliens ad aliquot milliaria ingressus Insulam, agros inundauit, quæ illuue præter innumeros pagos atque villas, hæ ciuitates submersæ fuerunt, Ochinosama, Famaoqui, Fingo, Casicanaro, cum quibusdam minoribus oppidis. Multæ naues in ipso portu perierunt, aliæ in insulam viandarum delatæ, recedente deinde mari in sicco destitutæ fuerunt. Idem terræmotus Nagosamam urbem Mercatu celebrem non concussit tantum, sed dehiscente terra absorpsit penitus, fuitque hiatus ille soli tam vastus patensque, ut vix sagittæ ictu extremitas eius contingi potuerit, quin & in hunc vsque diem tam fædus ex illa lacuna spirat odor, vapor nebulofo mixtus, ut instar Acheruntæ vallis prætereuntium feriat nares, affligat valetudinem. Neque terra tantum tremit, & mare ebullit sensu irati creatoris, sed & horrendi vlutatus & boatus formidabiles ex auditi sunt. Vbi vero ea omnia quieuerunt, fuitque sibi reddita tellus, Taicosama ad extruenda noua Palatia & Basilicas animum adiecit. Narrant Lusitani, circa idem tem-^{Terramotus horrendus.} pus in via, qua à Malacca ad Iaponiam nauigatur, inauditas sæuissæ tempestates, furentibus ventis quos ipsi Tuffones vocant, qui aliquot diebus continuis mare inquietauerint, ab ^{Tuffones venti notii.} aquilone in subsolanum grassantes, non sine perniciæ plurimarum nauium. Est autem, teste

*Vis Turbi-
nis & tem-
pestatis a-
pud Edo-
um vr-
bem.*

hauarcho Anglo, illius venti (Tuffonis) in his oris tremenda vis & impetus, qui refert, cum ipse Firandi esset aliquot domos ab eo partim valide concussas, partim euerfas penitus fuisse admiscente se flatibus illis & ruinis incendio, quo haud dubie tota vrbs conflagrauisset, nisi pluuiæ admirandæ, sed planè tempestiuæ superuenientes, ignem restinxissent. Prædixerat iam ante Bonzius quidam ciuibus, nocte illa Vrbem incendio perituram, se enim in somno à Dæmone super ea re admonitum fuisse. Ergo tota ciuitas in apparatu perpetuo fuit earum rerum, quæ ad restinguendum ignem facere poterant, factæque supplicationes diurnæ nocturnæque ad templa Idolorum, pro auertenda illa pernicie. Idem ille ventus siue Turbo multas naues cum apud Edoum vrbem tum in aliis portubus profundo mersit, ingrediente insuper tumefacto mari ciuitatem, & inferiora ædificiorum tabulara perludente, vt ciues magno tremore in vicinos montes effugerint. Palatium regium tegulis inauratis coopertum vi turbinis tecto prope ex integro denudatum paruit, nihilque præter saxeos muros & firma ædificiorum claustra intactum à vento mansit. Bonzii pro more suo calamitatem istam Iesuitarum concionibus & mutatæ religioni adscripserunt, quibus noui Christiani, horum discipuli responderunt, eiusque rei causam in Idola retorserunt. Quia autem ad hunc locum nos series narrationis vocauit, mirari subit, quid causæ sit, quod Iesuitæ, cum quotannis ad suos in Europam perscribant quid rerum, inprimis circa incrementum & decrementum Christianæ Religionis, in Iaponia geratur, ea tamen quæ sequuntur, tacuerint, quæ ad hunc modum habent.

*Paralipomena Epi-
solarum*

Primus ac potentissimus Iaponiæ Rex, qui in vrbe Edo, siue vt Iesuitis placet, iendo, regiam suam habet, proposito edicto publico interdixit vniuersis regni sui nobilibus, ne quis Christianam fidem amplecteretur; constituta graui pœna. Fecerunt idem minores reges regu-

regulique, inque primis *Michael*, Rex *Arimensis*, qui Christo simulate nomen dederat, & deinde iterum ad vomitum relapsus fuerat. Postquam enim patrem suum regio deturbasset solio, ducturus Magni regis *Edoensis* consobrinam in vxorem, in eius gratiam deserta Christianismi professione ad Idolomaniam reuersus est. Hinc graue in Iesuitas & eorum discipulos concepit odium, è quibus octo correptos crati ferrea viuos imposuit, vt subiectis carbonibus candentibus assarentur. Perpulit hic regem magnum, vt pariter Iesuitas exterminaret, etsi alia quoque accesserit causa, quæ ipsum mouisse videtur, quam Iesuitæ in Epistolis suis reticent. Nauarchus tamen Anglus, *Saris* nomine, qui eo tempore in Iaponia vixit, eam aliquo modo tangit. Venerat ab *Amataone* Edoum nauis Lusitanica, peregrinis mercibus plena. Ex his *Ogoshamar* præstantiores, præsentì oblata pecunia, emere cupiebat, quod esset Præfectus Maris illius prouinciæ. At Mercatores Propolium & rerum suarum detrimentum veriti, donec poterant, tergiuersabantur. Petiit ergo *Ogoshamar* res illas importunius, & quidem regis sui nomine, cui quicquam negare fas non erat, eoq; nomine Iesuitas vocatos ad se compellauit. Negauerunt hi, eam rem ad se quicquam pertinere, qui viri essent religiosi & speculationibus non lucro aut mercaturæ dediti: omnemque illius potestatem esse penes præfectum nauis. At hic plurimum in eo negotio posse Iesuitas cauillabatur, qui in magna apud mercatores essent auctoritate, & sic erat circularis frustratio. Irrisum se videns Præfectus Maris, Iesuitas apud Magnum Regem accusauit, quod sub specie religionis & sanctitatis mercimonia exercerent, dissimulanter duntaxat. Iratus rex iussit, vt templum & domus, quam in *Edoo* vrbe habebant, euerteretur, vtque ipsi Iesuitæ tam ex hac vrbe, quam omni agro *Nangasachien*si perpetim exularent, constituta in super capitis pœna, si quis eorum ad quintum circa urbem regiam milliare accederet. Hoc edicto neglecto, cum quidam Iesuita clam irrepens, in domum hospitalem ad ægros quosdam visitandos intrasset, ibique missam celebrasset, proditus & cruci viuis affixus est. Nec in eo stetit commoti regis iracundia, qui omnes in vniuerso regno suo Iesuitarum domos comburi iussit, ipsos verò æternum omni exulare Iaponia.

Iesuiticarum.

Causa ob quam Iesuitæ ab Iedoo proscripti fuerint.

CAPUT XXXVII.

PERIOCHE.

Regiones atque Insula Iaponia vicinæ. Corea regnum Chinesibus vectigale. Insula Liguina, Insula Formosa, Iedzo, aliæque. Plausstra velifica. Lis inter Sectas Amida & Xaca. Idolorum principes inter se dis-sentiunt.

COræ siue *Corea* non est Insula, vt plerique omnes nostri & superioris æui putauerunt Geographi, sed pars continentis, longissimo promontorio in oceanum excurrens, distatque ab Iapan Insula centum milliariū nauigatione. Mare quod intercedit, perpetuis prope tempestatibus obnoxium est, vnde toto eo quinquennio, quo inter Coreanos & Iapones bellum fuit, vltra CCC. nauigia periisse auctores sunt. Extenditur autem regnum Coreanum in centum prope milliariū longitudinem, latitudinem sexaginta, vicinosque habens ad septentrionem, vbi latissimum est, Tartaros, Chineses tamen regi vectigal pendit. Sunt autem peninsula illius incolæ optimi sagittarii, quanquam in cæteris militiæ muneribus minus habeant peritiæ quam Iapones, quos tamen nauium numero superare creduntur. Intulit Coreanis *Taicofama* bellum graue & diuturnum, vt peream gentem armis subactam viam sibi in ipsam Chinam siue Sinarum regnum sterneret, vtque nouas Iaponensium sibi fidelium in *Corea* fundaret colonias. Sed quod volebat non obtinuit. Aquilonem versus prope *Sassumas* siue *Sissimam* Iaponiæ Insulam, aliæ quædam sunt Insulæ, *Liquina* & *Sethies* à Lusitanis appellatæ, insigni fertilitate soli nobiles, quas vicinus *Sissimæ* rex victo earum regulo eiusque nobilibus, partisque maximis spoliis suo subiecit dominio. Inter *Macar* & *Iapan* alia est insula satis spaciola, quanquam magna ex parte sterilis: *Formosa* vocatur, cumque à Sinarum terra propius absit, vectigal illi regi soluit: gessit & hæc olim pro libertate cum Iaponibus bellum. Meminit *Ludouicus Froius* gentis cuiusdam barbarica feritate, quæ insulas in septentrionem à Iaponia distitas incolat, & crines ac barbam promittat. Ebriatati hos deditos esse ait, feroces, eoque nomine Iaponibus formidabiles. Cælum adorare, nec præter id aliud numen nouisse. Ab huius *Ludouici* opinione non multum abit *Nauarchi* nostri Angli sententia, qui se de Insula *Iedzo* nomine audiuisse narrat, quæ tamen occidentalior magis sit, cuius incolæ corpora haberent pilis obsita, in cæteris ad statum Iapanensium accederent. Materia vestiaria homines eos omnino destitui, nisi quantum

Corea quantum absit ab Iaponia. Eius magnitudo.

Liquina Insula.

Formosa Insula.

Iedzo vel Iedzo Insula.

*Currus à
vento non
in ensis
trahit.*

tum à Sinis mercatoribus inuehatur. Ait idem Saris, apud Chineses, multo magis vero Coreanos, in usu esse plaustra, quæ erectis velis antennisque à vento instat nauigiorum, in loco æquo atque sabuloso agantur: eorumque currum velificorum beneficio statuisse Taicosamam Chinesem regnum ingredi, sed veneno interemptum id intermisisse. Sed & Hollandi eosdem currus imitati satis feliciter in patria sua sunt, ut notum est.

*Fœmina
Iaponum
qualis.*

Mulieres Iaponum colore & statura corporis Europeis prope similes sunt, minus tamen formosæ facie, quem defectum fucis & cerussa sarcire student. Apud Firandum oppidum multæ mulieres perpetuo in nauigiis victitant, piscationem magna solertia exercentes, ut etiam in profundo Neptuni pecudes venari nouerint atque extrahere. Lippi his atque rubentes fere semper oculi, unde facile à cæteris dignosci possunt. Quæ ciuitates inhabitant, stragula veste & serica fere vtuntur, aureis fimbriata lemniscis. Acuta his & subtilia ingenia, ut satis ostendunt in peragendis comædiis, velut supra ostēdimus, ubi de Mimis & saltatrici- bus diximus.

*Dissidium
inter A-
midæ &
Xacæ se-
ctatores.*

De sectis eorum qui *Amidam* & *Xacam*, quæ duo dæmonia apud Iapones facile prima sunt, pariter in superioribus quædam à nobis dicta sunt. Patet autem vel apud hos absurdissimos Idololatrias, quantum religionis dissensio possit suadere malorum. Pellexit vterque harum sectarum princeps infinitum hominum numerum in suam sententiam, constatque vtriusque partis in vicinis Meaco vrbi montibus ad tria millia templorum, sacellorum, monasteriorum claustrorumque fuisse. Et Amidæ quidem sectatores Præsidem dogmatis sui *Fandoxum*, Xacaani vero, *Foquexum* vocabant. Accidit ergo anno A. N. C. MDCIX. ut Foquexum quidam de familia & sequela Xacæ, intemptiuo agitato zelo, aduersæ parti & Amidæanis & maledicta & errorum notas publico sermone impingeret: cui aduersarius paulo post oratione ad suos habita ita respondit, ut conuicia duplicaret. Cumque reciprocis maledictis se inuicem sine fine incesserent mordaces illi doctores, Cubus siue Præfectus, qui *Fandoxus* erat ex Amidæ secta, vtrumque Edoum ad se vocauit, ut coram Imperatore siue Magno regelitem istam disceptarent. At Foquexum, qui conuiciandi initium fecerat, horrebat regis adspectum, confcius sibi, quod paucis annis ante filio regio, qui tunc quidem mortuus erat, sacris interdixisset, non sane alia de causa, quam quod eum fidelem Amidæ cultorem esse intellexerat. Unde tergiuersantem Rex dignitate, habitu religiosi priuilegiisque omnibus priuari iussit, lata sententia in publico diuersorio. Qui vero eius nomine aderant, responsuri pro eo, multis affecti contumeliis insuper verberati fuerunt. Undecim ex eius complicitibus, ligatis à tergo manibus, per Iaponiæ prouincias circumducti ludibrioque habiti, postremo Meacum adducti, cum antistite suo nares & aures amiserunt. Sic seueritate principis controuersia ista finita fuit, comperto, quod ille qui in Amidam eiusque cultores inuectus fuerat, non verus Xacæ sectator, sed graphicus impostor fuisset.

CAPVT XXXVIII. PERIOCHE.

Vteriores Nauarchi Saris observationes in Iaponia Insula. Quomodo Firandi à regulo eius prouinciæ exceptus fuerit. quas viderit vrbes, Edoum, Fussimin, Ossacam, Sarungam, alias. Mores & ritus Iaponensium.

Guilielmus Saris, Eques Anglus, quem in superioribus multoties laudauimus, trium nauium Anglicarum nomine regio Præfectus, a. d. XI. Iunii mēsis anno Salutis MDCXIII. prope Firandum urbem Anchoras iecit: est autem Firandum oppidum in Insula quadam Iaponiæ vicina, in qua tunc Rex *Foinesama* cum *Tonesama* nepote dominabatur. Is rex intellecto peregrinarum nauium aduentu, cum quadraginta nauigiis actuariis adfuit. Vbi propius aduenit, cæteris intra naues se continere iussis, ipse cum nepote nauem nostram ingressus est: ipse iam senex septuaginta duorum annorum, nepote eius vigesimum secundum agente. Erat vterque indutus toga serica talari, ab sinistro latere dependebat gladius, ab dextro pugio breuior. Abraferant crines sincipitis, relictis ad occiput capillis longioribus, quos tamen in nodum constrinxerant. Verticem neque tiara neque galero vel pilco texerant, sed aperto erant capite. Salutatio ex more Iaponum, exutis calceis, facta est, de qua plura in superioribus diximus. Inuitauit vtrumque Nauarchus Anglus ad epulas, quarum apparatus erat pro copia nautica, accedente suauissimæ Musicæ condimento.

Digressio

Digressio rege ab Anglicana naue, certatim adfuerunt nobiles aulicique eius, & nouis hospitibus munera obtulerunt, ferinam scilicet carnem & aprugnam volucres & pisces & fructus arboreos satiuosque, & magnitudinem ac apparatus nauis attoniti mirabantur: ingressi vero subinde plures & omnia rimati diligentius, cum suspicionem mouissent Anglis, Nauarchus praesidium militum ab rege impetrauit, qui & praconis voce proclamari iussit, ne quis Anglis aut eorum bonis vim faceret iniuriamue, constituto capitulis supplicio.

A. d. XIII. Iunii mensis Nauarchus Anglus ex naue in terram egressus est cumque re-cta regiam petiisset, obtulit Firandino regulo munera nomine Regis Britannii, quae ipsi gratissima fuerunt: istis enim acceptis non tantum ipsum Saris, sed & socios, Mercatores adeoque omnes qui aderant magnifico excepit conuiuio. Fercula potissimum constabant ex aui-bus, ferina sale condita, bellariis fructibusque diuersi generis. Inter prandendum circumla-tus fuit cyathus satis capax, pars doni regii, quem vino factitio ex oriza & aromatibus plenum ab omnibus & singulis exhauriri iussit, simulque Iacobo regi felicitatem & vitam precatus i-pse, ceteros quoque facere voluit.

Vigesimo primo eiusdem mensis die rex iterum Anglorum nauem petiit, magna sti-patus mulierum caterua, quae omnes mimae erant, actrices comædiarum & saltatrices. So-lent autem hae mulieres agmine facto oberrare per prouincias & oppida, acturae comædias, vt Angli Ludiones per Germaniam & Galliam vagantur, vehentes secum omnis generis vestes & instrumenta histrionica, pro exigentia fabularum quas lusurae sunt, in quibus frequentissi-ma sunt argumenta belli, amoris, & eiusmodi. Tori illi agmini muliebri praestit vnus Le-no aut Produktor, qui ludentibus iis à spectatoribus pecunias exigit. Si quis earum ad alia quoque ministeria vt velit opera, ad culinam puta seruitium, vel mensae, vel lecti contuberni-um, de precio cum Chorago earum paciscatur oportet. Sed nos de impudicis istis muliercu-lis satis superque iam ante diximus. Primo die Iulii, cum duo Angli eousque irarum progressi fuissent, vt strictis inter se digladiarentur ensibus, parum abfuit, quin omnes socii in praesen-tissimum adduxissent periculum, cum capitale sit, nisi aduersus hostem publicum aperto bel-lo gladium vagina vacuare

Duella ca-pitalia apud Iapo-nes.

Paucis diebus post venit ad Anglos vicina Insula, cui *Goto* nomen est, regulus, ille ctus de peregrinarum nauum aduentu nuncio. Huic rex Firandensis aditum in Praetoriam An-glorum nauem impetrauit. Consensu igitur is naue, ab Anglis Epulo & concentu harmoni-co exceptus atque delinitus fuit, explosorumque tormentorum boatu. quam humanitatem sibi gratissimam fuisse ostendit, Anglosque vicissim ad suam Insulam perhumaniter inui-tauit.

Goto Insu-la vicina Firando.

A Firando oppido ad curiam Regis Iaponici discessuro Nauarcho Anglo, Rex Firan-dinus suam concessit Triremem, cuius beneficio per multas Insulas hinc inde sparsas, tuto nauigauit. Est inter eas vna celebrior, nomine *Fucata*, arcem satis munitam habens, è lapi-de quadrato ædificata, nullis tamen instrumetis machinis aut milite praesidiario. fossa cir-cumdata axilla, quinque passus Geometricos profunda, decem lata, estque ad eam aditus per pontem pensilem siue leuatorium. Adiacet ei oppidum, platearum tam exacta rectitudi-ne, vt ingresso per vnā portam statim se offerat opposita. Ciues eius multi sunt & frequen-tes, simulque perurbani, vt vel à minima iniuria aut offensione peregrinis inferenda diligen-ter abstineant: cum in aliquot ciuitatibus Iaponensium contrarium fuerint experti Angli, ad quarum introitum non à viris duntaxat, sed & pueris conuicio excepti, falsarii atque scele-rati coreani appellati, alicubi etiam lapidibus petiti fuerunt.

Fucata In-sula ele-gans.

Delati Angli ad *Xemina-se* quam oppidum maritimum, inuenerunt ibi ingentem nauem in portu sub Anchoris stantem, quae tantae vastitatis erat, vt mille onerum nauticorum (velut loquuntur) capax videretur. Ad vtrumque latus laminis ferreis munita erat, aduersus incen-diariorum malitiam. Forma nostris hominibus incognita, qualis Arca Noachi fuisse è sacris litteris colligi potest. Seruit hanc nauis transportandis ex Iaponia in vicinas Insulas militibus, si quae forte ex illis rebellionem aduersus Magnum regem concitauisset.

Xemina-se-qua oppi-dum.

Hinc *Ossacam* petierunt Angli, ciuitatem satis magnam, vt illam tam ratione ampli-tudinis quam similitudinis aliquo modo Francosurto ad Mænum parem esse iudicauerint. Fluiuium, qui eam perluit, non minorem Tamesi esse aiunt, stratum ponte operoso, altis for-nicibus structo, vt inter primaria Iaponiae numerari possit. Est in ea castrum firmissimū satis-que amplum cum muro ex tessellatis lapidibus structo, sex circiter cubitos crasso, adiectis in-super aggeribus, loriceis, pinnis & defensoriis, ad profligendam vel sustinendam vim hosti-

lem, ut ad perfectum munimentum nihil deesse videatur. Fossa enim profunda & lata admodum totam arcem cingit, unde sibi eam *Tequasamma* defuncti Imperatoris Iaponensis, filius regiam atque habitationem delegit. Ex aduerso huius urbis *Ossaca* aliud est non parui momenti Emporium, nomine Saia.

Urbs Fushimi in Iaponia.

Ordo militaris Iaponensium.

Equi Iaponum quales.

Modestia militum Iaponia.

Cibi Iaponensium vari.

Sarunga qualis ciuitas.

Priuegia Anglorum in Iaponia.

Fushimi oppidi quanta sit amplitudo, ex eo patet, quod perpetuo ibi sint in praesidio tria millia militum, quos Magnus Rex Iaponiae interdum Meacum aut Ossacam euocat. Mutatur autem illud triennio quoque, discedentibus veteribus praesidiariis, succedentibus nouis. Obseruauit autem Nanarchus Anglus discessum veteranorum, optimo constituisse ordine hoc pacto. Ingressos fuisse ait quinos, & post quintum quemque ordinem secutum fuisse Pentacosiarcham, qui seriem seruare cogebar manipulum suum. In primo agmine ait fuisse funditores: hos secutos sclopetarios: deinde hastatos: tertio loco qui gladios & clypeos ferebant: postea sagittarios: hinc eos qui hastas breuiiores nec pedo pastoralis maiori multum ab similes gestauerint: vltimum agmen iterum clausisse funditores, Tubam Tympanumve se audiuisse, aut vexillum vidisse labarumue negat Saris. Primae Phalangis milites de argentatas gladio- rum vaginas, eos vero qui ducem Legionis proximae cingebant, inauratas habuisse, idem testis est. Porro signa apud eos non omnia pari militum numero constituisse: cum interdum CCC. interdum CC. aliquando CL. vnum signum militum constituerent. In centro cuiusque signi siue cohortis se conspexisse narrat tres equos ephippiis holofericis magni precii instratos, quos singulos a tribus stratoribus vel equisonibus e mancipiorum numero ductos fuisse ait. Supremus illarum copiarum dux, quem praecipua belli capita cingebant, magna cum pompa & fastu progrediebatur, trahens post se canes & alium apparatus venaticum, quasi ad insectandas feras proficisceretur. Sequebantur eum sex equi, magnifice exornati, sine fessoribus, scilicet ut illum solum dorso ferret. Equi Iaponensium nequaquam ad magnitudinem equorum Anglicorum vel Germanicorum accedunt, sed mannis nostratibus prope sunt similes, corpore denso, firmisque membris, nec animo feruoreque multum inferiores Hispanicis. Equos istos sequebatur lectica gestatoria, cui subeundae decem constituta erant mancipia. Ad hunc modum seruatis religiose ordinibus per oppida viaeque publicas ingrediuntur milites, neque quenquam mortalium vlla afficiunt molestia, nedum iniuria, unde & in diuersis publicis, nec non etiam a priuatis lecto & mensa cum hilaritate recipiuntur, cum cibos & cetera, quorum ipsis usus est, bona fide mercantur.

Porro cum hi ipsi tum omnes in vniuersum Iapones oriza potissimum vescuntur, ex quo frumenti genere varios cibos ad palati gratiam conficere nouerunt. Neque tamen destituuntur aliis eduliis, cum affatim habeant piscium, radicum, leguminum, salsamentorum, altitium, imprimis suppetente copia anserum, anatum, ut de perdicibus & ferina taceamus. copiosi enim hic passim lepores, apri, capraeque. Et quamuis vaccarum armenta sint in Iaponia, butyrum tamen caseumque non conficiunt: butyri vicem larido & abdomine porcorum sarcientes, quorum in tota Insula multi greges. Terram, ut nos, aratro proscindunt, iungentes vel boues vel equos ad tracturam. Qui tenuiore sunt cum re, potum alium quam aquam vix nouerunt, quam tamen fere calefactam bibunt, ut aduersetur vermibus lumbricisque, si ipsis fides sit habenda. diuiores vino vtuntur, vel natiuo eoque aduerso: vel fictitio ex oriza, aqua ardente: & aromatibus destillato, quod quidem, etsi satis forte est, tolerabili tamen precio venditur.

Sarungam urbem Londino aliquo modo similem putat Anglus noster, nam quicumque strepitofum aliquod aut sordidiusculum inter mechanicos exercent opificum, in suburbia velut relegantur, ut ibi tinniant quantum lubet. Qui hic residet rex potentissimus, Legatum Anglicum comiter admodum exceperit, & ad eius petita, quae priuegia mercatorum potissimum rangebant, benigne annuit. Abhorrent autem natura & instituto Iapones a longiore sermone, unde eum, qui a rege aliquid petat, postulata sua in breuissima capita contrahere, paucisque complecti verbis necesse est. Sed & ipsi Iapones in edictis suis verbosi non sunt, quod ex summa priuegiarum, quae ab eorum rege impetrauit Legatus Anglicus, colligi potest. Sunt autem ea huiusmodi:

1. Omnibus Magnae Britanniae Regis ciuibus subditisque, in primis autem Socierati mercatorum Orientalis Indiae, copiam facit *Ogoshosama* Magnus Iaponiae Dominator, intrandi in portus, ciuitates, emporia regni sui, ibique negociandi, cauetque iis de iniuriis, donec ibi fuerint.

2. A vectigali omni & telonio Anglorum naues atque merces liberas pronunciat, ut nauarchis aut mercatoribus; antequam negocientur, curiam regiam de more adire non sit necesse.

3. Si quae nauis Anglica in portu vel littore naufragium faciat, praefectus illius provinciae

uinciae periclitantibus omni ope suppetias feret, & bona eorum ab interitu seruata priscis dominis restitui curet. Licebit iisdem Anglis ad commerciorum suorum usum vnam vel plures domos emere, easque ubi videbitur rursus vendere.

4. Defuncti alicuius Angli bona omnia illi cedent, cui moriturus vel testamento legauit, vel ad quem natura spectant. Delinquens Anglus à Consule suae nationis, non alio punietur. Legibus Iaponiae Angli non tenebuntur.

5. Iapones, qui aliquid à Britannis mercati fuerint, intra constitutum diem vel soluent precium, vel restituent emtum.

6. Procuratores & ministri regii, si quid ad usus regio ab Anglis emant, tantundem pro eo soluant, nec minus, quam priuatus quisque emtor soluturus fuisset.

7. Mercatori Anglo, per provincias & regna Iaponiae mercandi gratia profecturo, Magistratus expeditis litteris salui com meatus licentiam & securitatem praestabunt.

8. In vicinas Insulas negociandi ergo proficiscentes Anglos, ubique admitti volumus, vi priuilegii huius, etiam si alio ac speciali diplomate instructi non fuerint,

Adiunxit his Magnus Iaponiae rex Epistolam ad Magnae Britanniae Regem, cui per eundem Legatum dona incredibilis precii vereque regia misit. Post dies aliquod venit ad aulam Monarchae Iaponi Legatus Hispanicus, qui etsi dona ei obtulit ad colloquium tamen regis admissus non est, nec nisi semel illius videndi potuit impetrare copiam. Petebat is à Rege, uti edicto publico omnes Hispanos & Lusitanos, qui in Iaponia versarentur, domum & ad Philippinas reuerti iuberet. Respondit Iaponius: regnum suum commune Asylum esse omnium gentium: non igitur videri sibi iure facturum, si ibi citra noxam commorari volentes expellat. Ceterum se non impedire, quin eos, quos verbis, ut se sequantur, inducere blanditiisque possit, secum auehat: ut quenquam inuitum cogat, non permissurum. Causa autem Legationis illius erat, quod Hispani in Insulis Moluccis vehementer ab Hollandis premebantur, quibus ut validius obluetarentur, vndique conquirebant & venabantur milites. Expectabat Orator Hispanus per aliquot dies commodius responsum, quod cum non expediretur, plenus tristitia discessit. At Anglus, cum omnia quae voluerat, obtinuisset, domum profectus cum sociis, ea quae huc annotauimus, litteris consignauit, vna cum parte illorum quae in superioribus quoque capitibus allata fuerunt.

*Legatus
Hispanicus
& eius po-
sultatus.*

CAPUT XXXIX.

PERIOCHE.

*Mercator quidam Anglus, qui anno A. N. C. MDCXXIII. in Iaponia negotia-
tus fuit, narrat, quae cum primis ibi notatu digna viderit
observaueritque.*

ET si nimis multa de Iaponia Insula, & fortasse plura quam instituti nostri ratio ferebat, diximus: ne tamen curiosum lectorem ea celemus, quae diligenti perquisitione in nostram peruenire notitiam: placuit ea, quae se quuntur, cum tam prope ad hos proximos accedant annos, subiicere. Sic igitur ait Anglus iste.

Regnum Iaponiae, cui multae Insulae maiores minoresque hinc inde sparsae adiacent, amplissimum est, latissimeque patens, hinc inde densis nemoribus, montibus rupibusque asperum & horridum, ut fere quarta eius pars inhabitata incultaque maneat: neque enim in procreando frumento fructibusque necessariis condignas rependit colonis gratias. Incolae igitur omnis illis desertisque loca plana & fluminibus vicina tam ad agriculturam quam habitationem sibi selegerunt. Aer temperatus est & salubris, unde rari ibi morbi contagiosi. Solum intus videtur cauernosum, quod crebris concutitur terrae motibus, accedentibus procellosis & turbiosis tempestatibus, quibus aliquando classes in ipso portu affliguntur mergunturque.

Summum totius Insulae vicinarumque dominium sibi vnus vendicat Rex, quem quidam ideo Imperatorem vocant, quod LXV. Sarrapae, siue ut se ipsos appellant, reges, eius agnoscant imperium. Ex regulis istis quinque ad sanctius consilium admittere solet, qui ceteris sapientiae laude & reipublicae scientia antecellunt, quorum ea est in iustitiae executione, in conseruatione pacis & impediendis coniurationibus dexteritas & vigilantia, ut cum pru-

*Relatio
Mercatoris
Angli de
Iaponia.*

*Monar-
chia Iapo-
nia.*

dentissimis totius Europæ consiliariis facile conferri possint. Qui causam litemue suam ad regis deferre tribunal velit, consiliarios prius conueniat oportet, alias aditum ad principem obtinere nullo modo potest.

Monogamia Regis Iaponii.

Monarchæ illius Iaponici tanta est magnificentia, ut proditum ad venationem vel aucupium nunquam pauciores quam mille sequantur comites, unde eius in aliis rebus splendor colligi potest. Vna hic præter Barbarorum morem contentus est coniuge, in qua veneri suæ modum statuisse hætenus creditur: quæ quidem maior laus est in eo, quod tale quid ante eum diem de nullo rege est auditum: cum & nobiles pluribus consuescere ex more soleant mulieribus, ut nonnulli ultra centum habeant uxores & concubinas, pro modo scilicet facultatum.

Diuitia eiusdem.

Diuitiæ thesaurique regi isti creduntur esse multo ampliores, quam dici scribiue possit, cum non arcas duntaxat sed & tota conclauia auro argentoque signato plena habere dicatur, præter massas prægrandes auri infecti, quæ in munitissimo illo castro Ossacæ sine (ut noster hic appellat) Ozechia afferuntur, quarum massarum magnitudo ex eo colligitur, quod XV. viri vnâ difficulter portare humeris potuerint, cum ab Ozechia Meacum deferretur. Accedit quod Principes Iaponiæ atque reguli, etsi à Monarcha nihil beneficii percipiant, donis tamen muneribusque annuis eum ita colunt, ut detractum sibi ipsis succum atque sanguinem in eum transfundant, sic fit, ut ipso pinguescente ipsi macrescant: quodque eos magis extenuat, tanta est in conferendis donis eorum profusio, ut inter se certent, & tenuiores in ea munificentia opulentioribus cedere turpe sibi existiment. Rex Diomedem agit, qui Glauco *χάλυα χρυσίων*: cum pro preciosissimis muneribus regiisque donis vestem vel vilius aliquid donat, quod accipientes insigne beneficium interpretentur oportet. Utque eos magis exhaustos viribus neruisque destituat, ne rebellare in eum possint, quotidie nouis exactionibus subsidiiisque eorum emungit loculos nunc hoc nunc alio titulo pecunias iis imperans.

Præcipua Arces in Iaponia.

Quod in vrbe Ozechia est castrum, omnium rotius regni munitissimum est, ampliusque cæteris, & triplici muro firmissimo cinctum. Proximum ab eo locum tenet Arx virbis Edo, fossa & muro cincta, tormentisque æneis instructa, habent & Crates & Falquata oppida suas arces, amplas sane neque contemnendas. Sunt autem in præcipuis illis arcibus diuersoria sua assignata proceribus regni, in quibus, si eo veniant diuertere atque commorari possint. In medio assurgit ingens horreum, ad seruandam magnam orizæ vim, & cætera ad alimoniam in longum tempus suffectura. Iuxta Falquatam lucus est, in quo non tantum arbores ad amussim consiræ delectationem pariunt, sed & frondes earum naturæ artificio tam densæ atque inter se impliciæ, ut vel intensissimo æstu solis radii penetrare non possint. forma luco exacte quadrata, III. millia pass. latus longusque est. In ymbilico eius assurgit delubrum, loco tam amœno dignum, statuis picturisque & auro conspicuum.

Mores Iaponiæ.

Sunt Iapones ut plurimum urbani & comites, aulici vero in excipiendis peregrinis prope modum supersticiosi, ut ne minimam quidem omittant ceremoniam. Poculo excipiunt hospites, in ciborum vero delectu non eadem apud ipsos, quæ apud Europæos luxuria & varietas. In radicibus enim, piscibus & cum primis oriza omne decus mensæ consistit. Aues, gallinas, aut porcina ad conuiuia seruant. Potus vulgo haud alius fere quam aqua, quam tamen non frigidam bibunt, sed in eodem lebetæ calefactam, in quo paulo ante orizam coxerunt, ut illius decocti odorem aliquo modo seruet, & densitatem aliquam siue consistentiam acquirat: admiscetque aliquid, quod affarim bibentibus ebrietatis causa est: ubi obseruatum est, eos cum ebrii ad iram commouentur, ita exandescere, ut quauis tygride immanius sæuiant, neque facile ab ullo placari possint.

Leges & supplicia.

Legibus vtuntur rigidis admodum atque seueris, nec vllum mitius irrogati supplicium reis solet quam exilium. proximum ab eo mors est. Homicidia, latrocinia, furta, edicti regii violatio, etiam atrocius puniuntur. Adulterio præsens constituta est mors, quanquam in eo crimine tanta vtantur astutia, ut rarissime deprehendantur. Sententia ludicum in conuictos lata nec reuocari potest, nec prouocationem admittit. Quibus moriendum est, ii vel amputatione capitis vel cruce e medio tolluntur, quamuis atrociorum delictorum sint pænæ grauiiores.

Mutatio nominis.

Tertio in omni vita nomen mutare solent, aliqui etiam pluries, pro ratione crescentium annorum: communiter vero vel à rege vel viro illustri, quem sibi patronum quæsiuerunt, nomen adsciscunt.

Scribendi ratio.

Scribendi litteras easque imprimendi artem nouerunt, ab antiquissimis ut ipsi iactant, temporibus. Litteræ eorum potius characteres aut notæ appellandæ sunt, cum pro varietate positio-

positionis varia significata recipiant, ut notæ hieroglyphicæ. Et quamvis ingentem earum litterarum numerum habeant, vix tamen vnus Christiani hominis nomen recte scribere & exprimere nouerunt, quæ quidem in re multa cum Sinarum populis communia habent.

Sabbathum diemque festum in septimana agnoscunt nullum : dies tamen certos in quolibet mense, primam, decimam quintam & vigesimam octauam superstitiose obseruant, quibus templa adeunt, & sepulcra maiorum suorum venerantur. Nonam Lunæ diem quot mensibus infaustam obscenamque reputant, ut nullum in ea opus, quod quidem durable futurum sit, exordiantur. Diem patris aut matris emortualem quiuus strictissimo obseruat ieiunio, ut à summo diluculo ad noctis initium cibi nihil omnino capiant.

Nunquam à primis regni Iaponensis initis maior creditur detecta fuisse in Regem coniuratio, quam nostro tempore. *Schuga-samma* is est, (Oghosamma aliis dictus) qui etli & ipsam coniurationem & eius auctores probe cognitos habuit, nihil tamen grauius in eos statuere ausus est, ne cum principibus tantæ potentæ & auctoritatis dubiam belli fortunam experiri volens, de totius regni possessione periclitaretur. Quanti autem illa in regem conspiratio fuerit momenti, facile intelligit Lector, si auctores atque capita illius nominauerimus. fuerunt autem hi. Primus vocatur *Cangano Figen Dono*, Regis agnatus, & omnium Iaponiæ principum longe opulentissimus, cuius proventus annui, regni opes prope superant. II. *Schimaszu Dono*, Ximagæ regulus, cuius magnum & venerabile est apud Iapones nomen, quod militibus optimis fortissimisque instructus sit. III. *Micauono Camy Dono*, nepos regis ex fratre, vir indomiti spiritus, quem pater de consilio fratris regis exheredauerat, quod nimia luxuria & rerum venerearum intemperie morbus campanum sibi accersiuisset, cuius acerbitas nares ei magna fatidate eroderat. IV. *Massamonedo Dono*, Regulus Osheu. V. *Mengami Dono*. VI. *Iechuo Dono* Regulus *Cocora*. VII. *Catto Sama Dono* & ipse regulus partis Iaponiæ. VIII. *Nancobe Dono*, Summus Bonziorum Pontifex in vrbe *Edoo*, primusque à Rege in rebus ad sacra gentis spectantibus, qui & tutor ipsius Magni Principis per aliquot annos fuerat. IX. *Codusque Dono*, qui Regi Magno à Secretis fuit, & ab eodem ad summas opes euectus fuerat. Ingentes horum omnium sunt diuitiæ, si Mangocarum, ut ipsi vocant numerantque, quas quotannis percipiunt, ratio in ea tur: quæ quidem auri vis, cum tanta sit, ut si ad nostrorum hominum captum componere velis, fidem vix sit inuentura, ideo ab iis opibus percensendis superfedere satius iudicauimus.

Dies festi.

Coniuratio ingens in regem Iaponia.

Auctores coniurationis in Regem Iaponia.

CAPUT XL.

Hollandorum in Moluccis Insulis, & Lusitanorum in iisdem stationes, arces & propugnacula, ex quibus perspicitur quantum illi his praualeant. Emporia, vrbes, castella, portus marini, inter extremum Africa promontorium & Iaponiam, in quibus Bataui & Angli negotiantur. Alger, vrbs munitissima in littore Africano, receptaculum Piratarum.

DE Moluccis Insulis, earumque insigni fertilitate & singulari caryophyllorum atque nucis myrticæ prærogatiua, ut & eorum, qui bona incolarum voluntate in illis Insulis negotiantur, eximio lucro multa dicere non est necesse, cum in superiorem commentariorum nostrorum Indicarum libris affatim de his omnibus locuti fuerimus. Cum autem hæc ferram multis annis inter Lusitanos & Batauos reciproca fuerit, nunc his nunc illis præualentibus, proptremo tamen fortuna Hollandis magis fauere visa est, ut ex numero munimentorum atque arcium, quas vtrique in his Insulis hoc ipso tempore obtinent, planum est perspicere.

Et Lusitani quidem (sive communiter Hispani) in Moluccis & vicinis nec longe inde distantibus Insulis, hæc habent munimenta.

Vnum in Ternate. I. in Tidore. I. in Gilolo. II. in Batachina. Hollandi vero eos numero multo superant. habent enim

Tria in Insula Ternate. III. in Tidore. I. in Amboina. I. in Batachina. II. in Botone. III. in Machiana. I. in Insula Motir. quamquam nonnulli his non contenti etiam arces Batavorum plures in iis partibus numerent. Hæc nimirum causa est, cur Hispani ab Hollandorum potentia sibi tantopere metuunt; sed & ipsi Hollandi horum munimentorum fiducia ferociore facti, barbaros contemnitim habere iniuriisque afficere ceperunt, unde in odium eorum incurrerunt, nec tam benigno ut ante adspiciuntur vultu. quin & aliqui

Quo loco sint res Batavorum in Moluccis Insulis.

iactant, præstare iugum Lusitanorum subire, etsi superbissimi sint, quam avaritiam Patavorum explere.

Porro quia ad hoc caput devenimus, non erit alienum etiam Emporiorum, castellarum, præcipuorumque locorum & Portuum marinorum, in quibus Angli cum barbaris & Lusitanis negotiantur, catalogum texere, facti initio ab extremo Africae promontorio, quod Bonæ Spei caput appellant, ductoque filo secundum littus Æthiopicum, usque ad Indos Orientales & Iaponiam Insulam.

Littus Æthiopicum. Primo loco occurrit Quama in partibus Auralibus extremæ Æthiopiæ, sub gradu ab Equatore XXI. & hic venduntur plurima mancipia, ebur rude, Ambra & eiusmodi merces.

Sequitur oppidum & Insula *Mosambica* ubi præter superiora omnia etiam probatissimum reperitur aurum.

Mombaza siue Mombassa, celebre est emporium ac frequens ibi mercatorum conuentus, præsertim ab Cambaia & aliis Orientis partibus. Serui hic prostant magno numero, ebur, & aurum, aliaque metalla, sed aduectitia: puta, ferrum, stannum & argentum.

Magadoza Ebore abundat & lapillis preciosis: hinc frequens est negotiatio & nauigatio in Cambaiam & Indiam.

Ad fauces Sinus Persici est *Armusium*, vulgo *Ormuz*. Decantatissimum hoc est emporiū, ubi distrahuntur præcipue merces ab Arabibus & Persis, nec est celebrior locus aut frequentior mercatoribus in toto Oriente, si Goam excipias.

Muscata oppidum est non conremnendum, ratiore tamen ibi negotiatio, quod incolæ fiducia munimentorum suorum peregrinis mercatoribus fere vim afferre ac leges præscribere soleant.

Sinda, mercatu celebris vrbs, Magni Magol Indici imperium agnoscit, qui in ea arcem habet & præsidium militum.

Damon siue *Daman* magni nominis vrbs, rempublicam quandam constituere videtur, cum ultra centum minora oppida pariter & pagos suo habeat subiecta dominio.

Hinc sequitur *Sierra de Ba Xen* Hispanis: Latini dicunt Montes Bacenos, qui locus australior est quam Daman, agnoscitque regis Decanensis imperium.

Goa totius Orientis opes vno intuitu conspiciendas præbere videtur. Vrbs amplissima, quanquam in exigua Insula constructa sit. Palatium in ea magnificum assurgit, domicilium proregis Indiae ex parte Lusitanorum.

Sequitur *Onorium* munimentum exiguum. Inde, *Barcolorium* oppidum, ubi magna vis reperitur piperis & gingeris, & gemmarum.

Canon vrbs mediocris est Indiae, cum arce, frequens mercatoribus. Celebrior tamen hac est *Cochinum*, oppidum munitissimum cum arce iuxta posita, portum habens excipiendis nauibusturissimum.

Coulan Arcem quam oppidum rectius dixeris. *Fanum Laurentii* pagus est, sed loco percommodo. multi in eo commorantur Monachi Hispani atque Iesuitæ.

Quilaon oppidum est cum propugnaculo. *Iucatra* vicus manibus destitutus, arce tamen munitus. Incolæ fere Christiani sunt.

Manera vicus est peramænus in Insula Zeilon, inter Promontorium Comorinum & Caput Galli, qui eum inhabitant, Lusitanici generis sunt. Multum hic venditur Cinnamomi & aromatum.

Negapatana vrbs est mercatu nobilissima. S. vero *Thoma Fanum*, alias *Maliapor*, oppidum ad spectu pulcrum, muro firmo cinctum, tutam Lusitanis præbet stationem, in ripa Gangis fluminis.

Emporiis celeberrimis iure accensebis *Pegu*, *Aracan* & *Martaban*. *Malacca* Vrbs est ampla & totius orientis nobilissima. Valida defenditur arce, lætaturque fœdere cum rege Achinensi.

Machaul siue *Amacao* oppidum Lusitanorum est haud procul à Sinarum regno in parua Insula extructum, frequens hic hominum Europæorum cum Sinis & Iaponibus negotiatio.

De *Iaponia* Insula paulo ante prolixè disseruimus. In ea etsi neque Angli neque Lusitani oppidum aut munimentum vllum habent, negociari tamen utrisque, ut & Baraui, peculiari regis priuilegio liberum est. Quæstuosissima hic est Hollandis negotiatio, quam cum Sinis aliisque barbaris gentibus, quæ frequentes huc confluere consueverunt, magna solertia exercere nouerunt: interim nec à piratica facienda omnino abstinere, ut interceptæ Chinesium Inque loquuntur.

De eo Africa vel potius Aethiopiae littore, quod Orientem solem respicit, cum quædam dixerimus, fortasse non erit ingratum Lectori, si reliqua quoque illius partis Orbis terræ littora, occidentale & septentrionale tribus verbis tangamus, eatenus duntaxat, quatenus Hispani munimenta, emporia atque portus in utroque obtinent. Initium igitur facturi ab iis, quæ Hispanorum Reges proximis & superioribus annis Turcis eripuerunt, armisque victoribus suo subiecere dominio, septentrionale littus Africa legamus oportet. Possident igitur Hispani siue Lusitani (perinde enim est) intra Fretum Herculeum siue Gaditanum has vrbes: *Ceutam, Tanger & Arzillam*, Extra Fretum autem *Armazaganam*, quæ Australior est *Arzilla*, cum Insulis in Oceano Atlantico, *Madera, Portu Sancto, Canariis, Capitis Viridis & Peninsula Arguina*. Adde his Insulam *S. Thomæ & Principis*, quarum omnium Insularum incredibilis est fertilitas, cum non frumentum solum incolis sufficiens gignat, sed & tantum saccari atque vini laudatissimi, ut etiam ad externos mittat.

*Hispani
quid in lit-
toribus Af-
rica ha-
beant.*

In *Arguina & Fano Georgii de la Mina* habent Lusitani propugnacula non contemnenda, quæ magnam ipsis præstant cum Aethiopibus in aurifero regno *Congo* negociandi facultatem. Habent iidem & præsidium in vicina Insula *Loanda*, in qua ad V. captiuorum millia ex variis Aethiopiae gentibus intercepra quotannis adipisci possunt, quorum bona opera in regnis prouinciisque Nouæ siue Occidentalis Indiae vtuntur. Facilis hinc fuisset patribus nostris breuisque in Nouum Orbem traiectus, si sciuissent ibi adhuc aliquas nostrisque oppositas esse terras; cum obiectum Brasiliæ littus non nimis longe à littore Aethiopico regni *Congo* ablit. Sed ignoti nulla cupido.

In *Angola*, quæ prouincia & ipsa ex parte iuris est Lusitanici, argentum præstantissimum reperitur, quod periti metallicæ rei Peruano ob bonitatem præferunt: vnde non abs re *Paulus Diazius* cum Aethiopibus super possessione illarum argentifodinarum armis dimicauit. Inter caput Bonæ Spei & Promontorium *Guardafu* possident Lusitani adhuc tria munimenta: *Senam, Sofalam & Mosambicam*; de quibus superius aliquid diximus. Rege *Melinda* vtuntur amico: *Quilæ* vero tributarium habent. Sed profecto, in tam longe distitis & diffusis prouinciis infida est & laboriosa illorum locorum possessio, cum ex Hispania Lusitaniaque tantum hominum nequaquam haberi possit, quantum ad tot & tam procul remota præsidia requiritur. Et fuit quidem tempus, cum gentes illæ Ibericæ beneficio horum portuum & munimentorum solæ prope per totum Orientem mercaturam facerent: verum nostra tempestate Anglorum & Hollandorum felicibus nauigationibus Lusitanorum quæstus & negotiatio valde est imminuta.

Conclusuri primum hunc rerum Topographicarum librum, antequam ab Africano littore penitus discedamus, aliquid de *Argeria* siue *Alger* ciuitate & portu famosissimo dicemus, cum sæpius in nostris rerum Indicarum commentariis, sic exigente nauigationum serie, illius loci fiat mentio: & nos Piratæ Mauri Numidæque, illius vrbis, quæ nebulonum illorum est receptaculum, non sinant obliuisci.

*Argeria
vrbs de-
scriptio.*

Refertur vrbs ista inter antiquissimas illius partis Africae, putaturque antiquitas dicta *Mesana*. Ptolemæo *Sarda Colonia*: alii tamen *Ziliam* appellatam malunt. Sita est ex aduerso Insularum Balearicarum, Maioricæ, Minoricæ & Ebusæ, vnde & ab Arabibus nomine alio *Gezeir*, id est, ad Insulas, nominatur. Putatur hæc ipsa fuisse sedes *Iube* prisci Mauritaniæ regis: deinde vero in honorem Cæsaris Dictatoris *Iulia Cæsarea* vocitata. A nostris, ut notum est, *Argeres, Argeria & Alger* vsurpatur. Forma vrbi prope triangularis, situs talis, ut apex in cuneum desinens summum montis occupet, inde descendit ipsa ciuitas duobus lateribus, sensimque dilaturatur, donec latissima pars Mari Mediterraneo obuertatur. Vrbs ipsa muro duplici, loriceis, aggeribus, fossa & vallo firmissimo munita, quamuis hostilem vim eludere potest. In edito colle Arx est, quæ non urbem tantum sed & portum nauesque in eo defendere, vel si opus sit, tormentis oppugnare potest. Præter palatia virorum illustrium, sunt etiam priuatorum ciuiumque domus in ea magnificæ, balnea & tabernæ publicæ priuatæque operosæ. Omnia tamen ædificia arte & præstantia materiæ superat Templum Mahomeranum, &, quod hoc splendore sequitur, Armamentarium, siue ut vocant, *Arsenale*. Populosa hæc est ciuitas frequensque mercatoribus Turcis, Indæis & Aethiopibus. Nundinis, quæ bis in septimana recurrunt, ingens fit rusticorum ex vicinis montibus in urbem concursus, qui tantum in eam inferunt alimoniam varii generis, ut omnia, in primis ferina, vilissimo emi possit precio. Pullorum gallinaceorum maior vis quam scribi crediue possit, cum eos non ope & incubatione matrum ouis excludant, sed calore artificiali ac moderato quod & in *Egypto* fieri nouimus. Bouum, Equorum, Camelorum quantum hic sit, iam alii ante nos dixerunt. Arma Maurorum apud hanc urbem

Caroli

Caroli V. Caesaris exercitus sensit, cum irrito conatu eam Imperator is oppugnaret. De moribus incolarum si quæras, officinam scelerum esse intelliges; tantum hic est furum, lenonum, Sodomitarum. quid enim de Piratica dicam, quam omnes vel exercent ipsi, vel ex ea vitam ducunt? Arcem, cui plurimum fidunt Mauri, adire homini Christiano fas non est: quæ sequuntur, à quodam præsidario milite didicimus. Fossam, qua ea cingitur, XVII. cubitos latam asserebat, profunditatem eius duorum esse hastiliorum. In propugnaculis stare tormenta ænea maiora IX. minora XVIII. in medio puteum esse aquæ suauissimæ, præter fontem perennis aquæ, qui ibi scaturiens delapsus molam aquariam agiter, ad cuius custodiam semper triginta milites præsidarii excubent.

*Imperium
urbis.*

Fuit hæc vrbs patrum memoria sub imperio Regis Telenfinii, tam diu, donec Bugienses, excusso huius dominio, peculiarem sibi elegerunt regem, cui & Argeriani se sponte subiecerunt. Hinc quasi pœniteret eos patrocini alieni, ad libertatem paulatim aspirantes, suis auspiciis naues aliquot in Oceanum emisunt, quibus obiecta Hispaniæ littora vicinasque Insulas latrociniis infesta fecerunt. Sed à Ferdinando Catholico contusa ipsorum fuit ferocia, adeo, ut impetratis in decennium induciis, vestigal annuum ei soluerent. Eo autem mortuo Ariadenum Barbarossam ab obsidione vrbs Hipponensis vocatum, supremum militiæ suæ ducem creauerunt: qui post illustres aliquot victorias celebre fecit Argerianum nomen. Is, pertæsus præcarii & circumscripti imperii, Regem illius vrbs totiusque viciniæ se appellauit, subactis etiam repentino terrore aliis Maurorum gentibus.

*Ariadenu
Barbarus.
sa.*

Ad hanc Vrbem quid acciderit Anglorum Batauorumque nauarchis proximis his annis, sequente libro explicabimus, ad quem properamus, & huic finem imponimus.

FINIS LIBRI PRIMI.

CONTINUATIONIS

HISTORIARVM ORIEN-
TALIS INDIÆ,
LIBER SECVNDVS

CAPVT I.

EMINISSE potes, amice Lector, nos secundum hunc librum nar-
rationibus variarum expeditionum naualium in eas, quas superiori
libro descripsimus, regiones atque provincias destinasse. Ad eas i-
gitur nunc stylum applicamus, ita tamen, vt in recensendis iis eun-
dem, quem in Topographicis secuti fuimus, obseruemus ordinem,
facto initio à nauigationibus, quæ in Orientalis Indiæ ea regna susce-
perunt, quæ Magni Mogol agnoscunt imperium: quibus cum
res Persicæ ita cohæreant, vt separari ab iis integro orationis filo non
recte possint, necessario, quæ in Sinu Persico contigerunt, cum Indicis coniungenda fue-
runt. De annorum ratione sic accipe, nos ab anno A. N. C. M. DC. XIII. ordiri, & vsque ad
nostra narrationis telam pertexere tempora, idque facere tam in Indicis Persicisque, quam
in Sinenfibus, Iaponicis & Æthiopicis. Nam Aquilonaribus tertio libro peculiaris locus as-
signabitur.

Igitur a. d. XVI. Ianuarii Mensis anno A. N. C. M. DC. XIII. ab *Grauesenda* non igno-
bili Angliæ oppido soluit naus, cui nomen erat *Expeditioni*, eo fine, vt recta Orientalem In-
diam Magnique Mogol regnum peteret. Præfectus erat illi naui Robertus Schirleius cum
Thoma Povvello, cum mediocri vectorum militumque numero A. d. XXVII. Aprilis Men-
sis ad exiguam quandam appulere Insulam, cui à cuniculis nomen imposuerunt. Humilis ea
est & depressa, sita sub XXXIII. gradu ab Æquatore. hanc vt explorarent, scapham maiorem
eo miserunt, constituta sub Anchoris naue. Qui missi fuerant, sulcis mergisque plena depre-
henderunt littora, nec non eo genere auium, quas vulgo *pinguinas* vocant. Piscium alitumque
hic tantam Angli sunt adepti copiam, vt maiori naui in aliquot mensium alimoniam suffe-
cerit. Secundum autem nacti ventum, proram recta in Bonæ Spei Promontorium obuerte-
runt. Ad *Saldanacham* vbi appulerunt, duas ibi in anchoris stantes naues Anglicanas repere-
runt, vni nomen erat *Hectori*, alteri *Thomæ*. Haud procul ab his stabant in eodem portu qua-
tuor Hollandorum naues, quæ reditum in patriam meditabantur. A. d. X. Maij Naus An-
glicana, cui *Grano Piperis* nomen erat, eodem venit, reditura ex longo itinere Indico in An-
gliam: cum autem exhausta prope esset alimonia, à Schirleio adiuta atque resecta fuit. Deci-
mus quintus Maij dies erat, cum naues illæ iunctim sublatis anchoris *S. Augustini Promonto-*
rium petierunt, conspecto in itinere Promontorio Æthiopico, quod *Arecifam* vocant, sub
XXXIV. gradu latitudinis ab Æquatore versus Austrum. A. d. XV. Iunij Mensis *S. Laurentij*
Insulam, quæ barbaro nomine *Madagascara* appellatur, in conspectu habentes, Portum Augusti-
ni intrauerunt, vbi lignorum & aquæ potabilis copiam nacti sunt, carnes tamen adipisci non
potuerunt. Et barbari quidem aliquot boues Anglis polliciti fuerant, sed mentiti sunt: quo
dolo exacerbati Angli, quadraginta milites in vicinam syluam miserunt, vt raperent, si quam
nancisci possent prædam. Verum & istud frustra fuit: nam præter humiles quasdam casas, & a-
liquot succentos ignes, ad quos pisces appositi erant, nihil repererunt.

A. d. XXIII. eiusdem mensis *Iuanam* Insulam tenuerunt, quæ quatuor milliaribus Ger-
manicis inde abest. Ciborum hic affatim, & vili quidem emerunt precio, iuuenos quidem
quatuor, capras vero complures & gallinas, mala item punica & citria, aliaque refectionis ge-
nera. Illecti autem precii vilitate, circiter XL. boues emerunt & præterea multum alimoniarum.

T

Vicina

*Nauigatio
Anglorum
ad Orien-
talem In-
diam.*

*Mohelinda
Insula.*

Vicina huic est *Mohelina* Insula, ab Æthiopibus culta, quibus tamen multi intermixti sunt Turcæ & Arabes, quorum ope illi in bello aduersus Iuanenses vtuntur. Regnabat circa hoc tempus in ea rex adolescens, *Phanaomalus* nomine, cuius pater Rex sub ipsum Anglorum aduentum è viuis excefferat. Præerat autem Regno mater adolescentis, cum lectis proceribus, quos pater moriens filio tutores constituerat. Frequens ex hac Insula in vicinum *Melinda* regnum est negociatio, & in Arabiam felicem, quæ tamen potius in permutatione mercium consistit, quam solutione pecuniæ. Inter mercatores Lusitani non sunt postremi, qui & hoc quidem loco Anglos comiter & benigne habuerunt, quanquam aliter sentirent quam loquerentur. Lingua Insulanis eadem quæ cæteris Æthiopibus, difficulter autem ab Europæis pronunciatur.

Die XIX. Iulii Æquinoctialem lineam Angli transierunt, posteroque die Insulam quandam procul conspexerunt, Promontorium *Guardafui* esse existimantes, quod ad fauces *Erythræi* Maris obicitur: recta igitur *Socotoram* petentes, eo tamen penetrare non potuerunt, sed ad vitanda tempestatis incommoda subducere naues in locum tutum coacti fuerunt. Surgunt in his oris certo anni tempore fœdæ atque densæ nebulæ, quibus ipsius Solis Lunæque adspectus nauigantibus prope eripitur, accedentibus aliquando periculosis tempestatibus & procellis. Color aquis marinis albus, in summo natant folia quædam lata nobisque incognita.

Dofara oppidum Arabia.

Non procul inde obtulit se conspectui eorum *Dofara*, Felicis Arabiæ oppidum maritimum, editis domibus è saxo fere structis alte assurgens. Huius vrbis portum cum peterent, in vicino quodam pago in ipsa crepidine Maris anchoras jecerunt. Qui oppidum incolunt, Æthiopes sunt & Arabes mixti, interque eos piscatores plurimi, à quibus omnibus Angli satis comiter liberaliterque habitati sunt. Præfecto nomen erat *Meyr Mahamudo*, qui nouis hospitibus dona obtulit, iuuenços tres, capras & oues plussculas cum alitibus nonnullis. Angli ei vicissim aliquot telas sericas Damascenæ texturæ donauerunt, & hoc antidoro egrediendi in littus libertatem atque negociandi emerunt. Maius est pecori his in locis quam alibi precium, nec aqua dulcis hospitibus exiguo venditur, cum pro quinque dolis octo floreni soluendi fuerint.

Aquamagno vendit.

A. d. XXVIII. Augusti mensis, proris in littus Persicum obuersis, nauigare cæperunt, & secundo Septembris die *Macyram* Insulam, sub XX gradibus & X. Minut. sitam tenuerunt: octauo vero die post, superato Sinu Persico, in eo littore anchoras proiecerunt, sub gradu ab Æquatore XXV. cum minutis X.

Velitatio inter Anglos & Persas.

Hoc loco Nauarchus Thomæ Povvello Equiti mandauit, vt assumptis duobus Persis viæ ducibus & sociorum nauticorum mediocri numero facta exscensione regionem illam lustrarent. Primum omnium obtulit se eis pagus non modicus, cui *Tessequa* nomen erat: incolæ illius oræ vocabantur *Baluchi*, subiecti Dominio Reguli *Mirzah Meleicho* qui regiam suam habebat in oppido *Guadera*, distante sex miliaribus ab isto pago: in vniuersum tamen omnes Persarum Regis Imperium agnoscunt. Cum autem *Guadera* portum habeat totius illius oræ celeberrimum, statuerunt Angli eo sibi omnino proficiscendum esse. In eum igitur finem nauem ab incolis *Tesseque* petierunt, sed pro responso ignominiam ac minas retulerunt. At Angli, vt terrerent barbaros, tormento æneo in eos fulminauerunt. Responderunt Persæ pari boatu, emisso insuper in Britannos imbre sagittarum, Recesserunt Angli paulisper, factoque denuo in barbaros impetu, eos ita perculerunt, vt multi metu mortis in mare insipientes perirent. Nonnulli excepti & in nauigium Anglorum delati, magno ipsis deinceps vsui fuerunt, cum duces viæ ipsis existerent, & quicquid ad illius regionis notitiam pertinebat luculenter explicarent.

Superiores illa velitatione facti Angli a. d. XVII. Septembris cum nauisua profecti, iuxta editas rupes præteruesti ad alium pagum venerunt, cui nomen *Iuana* erat: Vesperis eiusdem diei ad *Guaderam* appulerunt, jactisque Anchoris per eam noctem in portu substiterunt.

Vbi diluxit, circiter triginta lembi piscatorii prodierunt, ex quibus nonnulli ad nauem Anglorum accesserunt, vt cum peregrinis colloquerentur. Cum autem Britanni sermonem eorum non assequerentur, captum atque hætenus detentum nauclerum *Baluchum* cum cæteris captiuis persis in urbem dimiserunt, luculenta polliciti præmia, si ad se in nauim reuerterentur. Sed & alium quendam virum Persam, nomine *Nazirbegum* cum litteris miserunt, vt negociandi licentiam mercatoribus Anglis impetraret. Responsum est à *Guaderanis*: Regnum Maqueronæ Persarum Regi subiectum non esse: vectigal tamen annuum Magno Sopho soluere, eoque nomine iis qui ad Aulam Persicam irent, omnia humanitatis

nitatis officia exhibere solere : & nihil quidem ad summam humanitatem Angli desiderauerunt, quibus narrabant Guaderenses : magna fortunæ indulgentia Brirannos eo ipso tempore aduenisse, quod Prorex statuisset breui assumpto valido militum præsidio (ipsi vulgo Caruanam vocant) iter in eas partes suscipere, ut sancti cuiusdam viri sepulchrum religiose inuideret. Hac occasione Anglos optime vsuros ad consuecundum periculosum alias in interiora

CARUANAM
Persica.

Persidos iter. Quin insuper se ipsis camelos multosque suppeditaturos, quorum beneficio res & merces suas transferre possent. Hæc omnia barbari tam speciosa verborum dulcedine conciebant, ut Angli summam perfidiam & fraudem, quæ sub promissis illis latebat, non animaduertent.

Ergo sequenti die Nauarchus Anglus sarcinas suas thesaurosque, cum ad litus præmiserat, ipse cum omni familia & plerisque sociis nautisque proxime erat, ut sequeretur, terramque peteret : cum seruus quidam Persæx Guaderanis Anglum quendam puerum interrogauit, an ista omnia essent, quæ Legatus Anglicus secum deportaturus esset in Persidem ? at Anglo sermonem non intelligente, Baluchus quidam prope astans & idiomatis gnarus, respondit, preciosa duntaxat gemmas, margaritas & aurum sarcinis istis contineri : cætera adhuc in naui esse. Ibi Guaderanus : sufficiens igitur ista militibus nostris in prædam. Attonitus ad hæc verba Baluchus, cum in omnia quæ à barbaris agebantur, intentiorem haberet oculum, tandem proditorem subesse intellexit, & Nauarchum Anglum monuit, caueret sibi à prorege Guaderano nisi ipse perire funditus cum sociis vellet. Constituisset enim eum, seruatis duntaxat Musicis, Chirurgis, pueris & mulieribus Anglorum, cæteros omnes trucidare nauemque diripere. Ingressi fuerant iam nauigium actuarium Nauarchus, Gubernator & primi nominis Angli, cū intellecta proditioe subito conuerso itinere

Persidum
in Anglos
Consilium

nauem reperierunt. Ibi intellexerunt, proregem iam ad M. D. milites coegisse, quibus oppressos Anglos interimeret.

Angli ergo, ut fraudem opposita astutia eluderent, misso quodam è suis ad Proregem, nunciari ei iusserunt, febricula tentari Nauarchum, non igitur eo die in urbem venire eum posse, sed exscensionem in futurum dilaturum: rogareque insuper, uti Prorex duas tresue scaphas maiores ad nauem Anglicanam mitteret, ad transportandas mulieres & pueros, quod Anglorum Scaphæ satis capaces non essent. Recte etiam eundem proregem facturum, si aliquot primi nominis Guaderanos mitteret, qui honoris ergo Nauarchum, qui ad Magnum Sophum Legatione fungebatur, deducerent. Non grauate assensus est his omnibus prorex, eumque, qui hæc ab se petierat, comiter dimisit. At hic cum ad littus venisset, aperta altera cista, preciosiora cimelia & splendidiore vestes celeriter inde depromsit, quod uxorem Legati postero die iis usuram diceret, ut magnificentius ingrederetur urbem. Stabat iuxta eam alia arca rebus preciosissimis plena, quam referare consultum non videbatur. Huic omnino similem in naui lapidibus & sabulo compleuerunt, ut ponderosa euaderet, eamque occlusam in littore destituerunt, relata altera illa intactis thesauris plena in nauem, quod erratum in iis dicerent.

*Frans fran
declusa.*

*Captiuos
capituntur.*

At barbari, qui consilia sua ideo egregie latere rebantur, quod Anglos se in futurum diem parare videbant, securiores facti, magno numero ad nauem Anglicanam venerunt, interque eos lex vel septem primi nominis ciues, ut Legatum quam honestissime deducerent. Hos omnes Angli sub specie amicitiae in diuersa naui loca separatos, ponere arma coegerunt, deinde inermes in vnum locum coactos, de proditione & perfidia grauissime accusauerunt. Et quamuis summo iure in eos grauius animaduertere possent, malle tamen se leniter eos tractare, & quosdam ad proregem mittere, qui eum monerent, uti Anglis bona sua restitueret, atque ita captiuos suos lueret. Non fidebat prorex huic Anglorum pollicitationi; nolebat igitur Anglis restituere bona, nisi prius ipse captiuos receperet. Angli ergo Persas omnes ferreis includere compedibus, positaque clepsidra conceptis iurauere verbis: nisi ante decursum horæ illius, restituisent ablata, se eos omnes trucidaturos. Hac seueritate intellecta regulus metuens suorum salutem, reddidit Anglis bona, ipse vicissim suos recepit. At Baluchus, qui proditionis index Anglis fuerat, mansit cum iis, qui cum artis nauticæ peritus esset, eos non comitatus solum est, sed & ad urbem Sindam & in Sinum Cambaiensem feliciter deduxit. Erat autem patria Dubalensis, nomine *Malisim Sadni*, Sacerdotis Persæ filius, nec Medicinæ Chirurgicæ rudis, quibus nominibus Nauarcho Anglo charus admodum fuit, cui & narrauit, Regulum illum à Persarum Sopho proregem illius prouinciæ constitutum, rebellem domino suo factum fuisse, nihilque aliud expectasse, quam ut ab eodem ad obedientiam & supplicium armis adduceretur.

*Calumnia
Lusitanorum
in
Anglos.*

Cum tam manifestum interitum Angli mira Numinis prouidentia effugissent, à d. XXI. Septembris Mensis sublaris Anchoris Sindam petierunt, cumque in breuia & puluinos incidissent, à quibus se vix magno labore expediuerunt, tandem post quintum à profectioe diem apud Sindam appulerunt. Eiectis anchoris Legatus duos misit ad præfectum, ut ab eo ad regem Persarum proficiscendi licentiam impetraret. Assensus is est liberaliter, misitque aliquot naues peregrinis in occursum, quibus in portum deduceretur. Ipse ergo Schirleius cum à prorege isto comiter exceptus fuisset, exhibitis litteris publicis, calumnias Lusitanorum facile diluit, qui Robertum Schirleium velut Piratam accusauerant, quod in eum finem ab Anglia cum tribus nauibus profectus fuisset, ut vicina Sinui Persico deprædaretur littora. Et barbari quidem vix acquiescebant Anglorum contrariis asseuerationibus, sed persuasi erant, vagari adhuc duas eorum naues militatiter instructas per Oceanum Eoum, ut infestarent non continentis duntaxat littora, sed & omnes omnium interciperent naues. Hanc tamen opinionem *Arah Maneuardus* Prorex facile eorum animis exemit, & Anglis saluum com meatum impetrauit.

Hi igitur a. d. XV. Octobris Mensis in terram egressi, & in oppidum *Diul* admissi sunt. Accedentibus præfecti & ministri Teloniorum occurrerunt, eosque usque ad arcem proregis deduxerunt. Erant autem Telonæ illi plerique omnes natione Beniani, callebantque linguam Lusitanicam, & tanta importunitate excutiebant Anglorum vestes, ut & calceos pedibus detraherent, si quid secum clam inferrent rerum preciosarum, non persoluto vectigali. Ferentibus ægre rem illam Anglis, responsum est, ita morem regionis postulare: unde acquiescendum illis fuit. Deducti fuerunt post hæc aduenæ Angli ad diuersorium Roberti Schirleii, qui per id tempus ibi commorabatur, liberaliterque ab eo sunt habiti. At Thomas Schirleio, Equiti Anglo, qui ad Indorum regem Legatus destinatus fuerat, omnis mora in

Diul.

Diul-Sinda longa visa est, utique cum rescuisset, Lusitanos conueniente Praefecto etiam vitam salutemque ipsius appetuisse. Ut igitur insidias effugeret, petiit ab eo, ad oppidum Tattam discedendi licentiam. Negante Praefecto, & suis se uero edicto interdicente, ne quis ei nauigium aut scapham praestaret, Thomas colligatis arboribus vacuisque doliis ratem sibi confecit, cuius beneficio fluuium traiecit. At praefectus discessum eius iniquo ferens animo, triginta equites misit, qui praeeuntes Anglos celeriter insecuti, eos ad praefectum reduxerunt, qui eos aliquandiu in vinculis habuit: ad extremum tamen dimissos, Tattam proficisci iussit. Huc cum venissent, à Satrapa illius urbis Persa comiter habitus, ibi tantisper commorati sunt, donec commodior occasio Agram proficiscendi se offerret.

Legatus
Anglicus
clam disce-
dit.

Huc cum Legatus Anglicus postmodum venisset, à Magno Indorum Rege magnifice exceptus, primum omnium super iniuriis quaestus est, quod à praefectis eius male habitus fuisset. Vocati sunt omnes, qui eo nomine accusati fuerant, ad Aulam, ut ibi causam dicerent, sed cum Legatus ad Persarum regem properaret, lis illa interquieuit.

Venit Agrā
ad Magnū
Mogol.

At Angli qui apud Diul-Sindam mercandi causa substiterant, sine fine Lusitanorum calumniis appetiti fuerunt, qui illos non dubios Piratas esse affirmabant, & ne muneribus quidem parcebant, ut iis incommodum crearent. Nihil tamen his omnibus apud praefectum impetrauerunt, qui eo plus praestitit Britannis benevolentiae, quo magis iis Lusitanos insidiari animaduvertebat. In cuius rei signum quatuor Asturcones Thomae Povvello & To-sepho Salbanco, qui inter Anglos facile primi erant, donauit, eosque cum sociis ad se in regiam vocauit. Ingradientibus per ciuitatem Anglis ingens concursus hominum fuit, qui Britannicae nationis viros antea non viderant. Stabant ad utrumque principalis plateae latus armati milites, qui transeuntibus securitatem praestabant. Ingressis regiam assurrexit Prorex, eosque humaniter excepit, gratum sibi in provinciam eorum affirmans aduentum: sperare se tamen, eos in mercatura sua, cuius nomine tot modis à Lusitanis turbarentur, non minora quam Hispani penderent, persoluturos vectigalia: id enim si fieret, regis sui indignationem nec ipsum nec illos effugituros. Accedebat autem vectigal quod Lusitani pendebant annuum ad XL. millia Thalerorum. His varias subiunxit Prorex quaestiones, multa sciscitatus super mercibus, quas Angli attulissent, qui quasdam reticuerunt, quasdam indicio auxerunt, pro ut commodum visum fuit: ita tamen ad extremum responderunt, ut dicerent, minus prima hac expeditione aduectum ab se mercium, quod, quae sit in illis locis negociandi ratio, ignorauissent; imposterum tamen longe instructiores venturos. Acquieuit his dictis Prorex, & percunctatus est ex iis de tempore reditus eorum: qui de XXII. duobus mensibus responderunt. Sic & imposterum de mercibus & diplomate liberae negociationis inter eos conuenit.

Cum ad hunc modum omnia ex utrorumque sententia peracta fuissent, venerunt ad nauem Anglicanam quidam Lusitani, qui inferioris Germaniae dialecto loquebantur atque querebantur, ereptum mercatoribus suis ab Anglis nauigium, idque repetebant. Pernegantibus id Anglis, cum multa utrimque verba facta fuissent, constitit ab Hollandis id nauigium raptum fuisse: Sic igitur controuersia illa finita fuit, & Lusitani multa pro more suo liberaliter polliciti, ad urbem sunt reuersi.

Igitur Angli, cum decreuissent, ut quidam ex eorum numero Agram terrestri itinere proficiscerentur, a. d. VI. Nouembris sublati Anchoris altum petiuere Oceanum, cumque sibi de aqua & victu prospexissent, tertio die post Sumatram Insulam petiuerunt, ubi a. d. XXVIII. ad Tecoum oppidum appulerunt, sed multo maius ibi piperis inuenere precium quam opinati fuerant. Quaesti igitur apud praefectum oppidi, responsum aliud non acceperunt, quam expectandum esse, donec viliori venderetur. Infelicem igitur deferentes locum, a. d. VIII. Decembris Mensis solutis anchoris recta Bantam petiere.

Angli Su-
matram &
Bantam
petunt.

CAPUT II.

Gualteri Peytoni nauigatio in Orientalem Indiam.

ANNO à nato Christo M. DC. XIV. Ianuario Mense nauigationem in Orientalem Indiam suscepit Gualterus Peytonus, magnae celebritatis Nauarchus, praefectus quatuor nauium, quibus haec erant nomina. Primae, Expeditionis; secundae, Draconis; tertiae, Leonis; quartae, Gra-no Piperis.

Alia nau-
gatio An-
glorum
in Indiam
Orientalem.

A. d. XXVI. Martii Mensis ad occidentale littus Forteventurae appulerunt; quo loco non tace-ndum est, Thomam Roëum, magni nominis Equitem Angli, & Iacobi Regis nomine ad Magnū Indorum Monarcham Legatū vna nauigasse, cuius in priore libro multis locis mentione fecimus.

cius A. d. XV. Aprilis in *Portu Soldania* anchoras jecerunt, & postero die decem è sociis instructos armis lustrare terram iusserunt, sicubi refectiois aliquid nancisci possent. His barbari radicem quandam obtulerunt, grari saporis, quam ipsi *Ningin* vocabant, Iaponibus etiam probe cognitam.

Mohelina
Insula.

A. d. XXII. Iunii quatuor illæ naues ad *Mohelinam* Insulam appulerunt, & varios cibos, ligna & aquam potabilem pro suo arbitratu, nemine repugnante, ibi adeptæ sunt. Colunt autem Insulam illam permixti Æthiopibus Arabes & Turcæ, in quibus non pauci Hispanicæ linguæ notitiam habent. Ostensus ibi est Anglis fluuius admirandæ naturæ, qui diebus quindecim in Orientem fluit, alteris quindecim diebus mutato cursu in Occidentem fertur, tertiis XV. incertis fluctibus vagatur, compereruntque Angli non vanum illum aut mendacem esse rumorem.

Fluuii mi-
rum inge-
niium.

Vigesimo nono Iulii cum ad *Doman*, quod oppidum in S. Laurentii Insula est, in anchoris subsisterent, venit ad Anglos naus barbarici generis ab *Gangamora*, inter præcipuas merces vehens pannos, non è filolaneo, aut lino, sed corticib. arborum tenuissimis contextos. Est autem *Doman* oppidum pro captu barbarorum mediocre, vltra centum ædificiis constans, quæ è limo & lapide structa sunt, fitma satis & capacia. Ciues eius sunt comes & humani, bonis vtentes legibus, mercaturæ dediti, vt qui in Melindam, Mombazam & Arabiam negociantur, vt & in S. Laurentii Insulam. Mangonium hic frequens mancipiorum Æthiopici generis, eum hominem seruum hic decem nummis Regalibus possis emere, quem in Lusitania decuplo tanti queas vendere. Proximum ab hoc mercimonii genus est ebur.

Galentia
portus in
Socotora.

XX. die Augusti *Portum Galentia* in *Socotora* inuecti sunt, vbi tanta fuit oborta tempestas, vt parum abfuerit, quin, quod dicitur, in ipso portu naufragium facerent. Porrigitur autem ea pars *Socotora* in Aquilonem, sub XII. gradum & XXX. minutas ab Æquatore, & abest ab loco qui dicitur *Abbadelcuria* milliaribus VIII. Germanicis, & totidem à promontorio *Guardafuy*. a. d. X. Septembris ingentem vimalitum naeti sunt, quos vehemens ventus ab littore raptos ad naues eorum adegerat. Duodecimo die post missi fuere *Suratum* mercatores aliquot, vt Anglis diuersoria in ea vrbe pararent, qui ita ab barbaris excussi sunt, vt vix quicquam rerum suarum retinuerint.

Roxus ve-
nit Surat-
um.

A. d. XXV. Septemb. Thomas Roxus Legatus pro Rege Angliæ, & cum eo Nauarchus cum omnibus mercatoribus & sociis nualibus exscensionem in terram fecerunt. Erant cum iis milites circiter LXXX. quos dux eorum velut in acie militari constituit, & ter explodere sclopetos suos iussit. Hos secutum est tonitru machinarum ænearum ab nauibus, à quarum malis etiam vexilla cum armis regis Angliæ explicata fuerunt. At magistratus Suratenses in suis se continuerunt tentoriis, vni illi rei intenti, vt res ac sarcinas Anglorum quam diligentissime excuterent, cui tamen eorum conatui Roxus acriter restitit. Iurgantibus ad eum modum Anglis Persisque, postremo hi obtinuerunt, vt moris seruandi causa quorundam ex infimo inter Anglos ordine sarcinæ peruestigarentur: ipse porro omni ope annixus est, ne sua conniuentia dignitas & splendor nominis Anglicani aliquid caperet detrimenti, sed sua constaret Iacobo Regi etiam in ea Orientis parte auctoritas.

Angli diu
apud Surat-
um moran-
tur.

Manferunt Angli in Vrbe Surato per reliquum illius anni, & vsque in mensem Martium sequentis, cuius mensis die tertio profecti, ad *Calecutum* illustre apud Indos Emporium appulerunt. Excepit *Samorines* Prorex aduenientes magnifice, suum regisque sui desiderium cum hospitibus colloquendi testatus, precatutque simul, vt duorum triumue dietum moram grauati non ferrent. Vetterunt hæc in commodum suum Angli, & alimoniam aliasque res nauigantibus necessarias, vili sane precio coemptas, nauibus magna copia intulerunt. Obtinebant per id tempus Lusitani *Crangoloram* Arcem in primis munitam. Eam rex *Calecutensis* magnis viribus oppugnabat, quam cum aliquandiu obsedisset, petiit ab Anglis *Samorines*, vt eo appellerent naues suas. Placuit Anglis consilium, profectique eo, milliari vno à continente in anchoris subistere. Vocauit ad se *Samorines* (à rege ita facere iussus) Nauarchum, qui ipse quidem venire supersedit, quendam autem ex sociis, Barclayum nomine eo misit. Reiecit huius colloquium *Samorines*, seque in mandatis habere dixit, nulli mortalium præterquam ipsi Nauarcho secreta sua explicare. Venit ergo Nauarchus, & de omnibus rebus ad mercaturam pertinentibus, simulque de immunitate à vectigalibus & portoriis cum eo ex animi sententia transegit. Constituerat autem Nauarchus, potissimam mercium partem, quam *Surati* reliquerat, *Bantam* transportare. Hoc vbi rescivit *Samorines*, voluit vt aliquot Angli *Calecuti* interim manerent, atque ita obtinuit.

Bellum re-
gis Calecu-
tensis in
Lusitanos.

Igitur Angli confecta parte cursus sui, *Cochinum* vrbem præternauigantes, ad oppidum *Culam*

Culam venerunt, ibique nauem Lusitanicam in portu offenderunt, CCCC. onerum nauum capacem, quæ nuper à Bengala venerat, Oriza, fructibus Indicis, telis varii generis aliisque mercibus plena. Hanc adorti Angli facile obtinuerunt; Lusitani enim ad primum eorum conspectum in continentem effugerant. Sed & paulo post aliam nauem dedicatione ceperunt, inque ea præter merces ad XX. Viros Lusitanos, LXXX. seruos præter pueros mulierumque gregem adepti sunt. Hos omnes nulla præterea affectos iniuria interram exposuerunt, vehementer sibi à barbarorum in iis partibus metuentes perfidia.

Gignit mare iuxta *Suratum* urbem magna copia vermes, qui instar teredinum nauium tabulas rodunt perfodiuntque, & sæpe naufragii causæ existunt. Ipsi incolæ, & qui totam eam regionem habitant, incultis moribus sunt, & Idololatæ. *Iambe* Insula est Orientalior quam *Sumatra*, optimum gignens Piper; nec minoris bonitatis quam *Priamante*; sed & aurum probatissimum in ea effoditur: paret autem imperio Regis Achinensis. Cæterum ea est aeris in iis partibus malignitas, vt Angli, è quibus multi fonticis morbis affecti languiebant, longas moras ibi trahere non potuerint, nec, vt sperauerant, suis consulere emolumentis.

*Teredinos
nauibus
nocentes.*

*Iambe In-
sula auri-
fera.*

CAPUT III.

Quatuor naues Anglicanae & quinque Hollandicae ad Bantam appellant. Hollandi à barbaris proditi perfide trucidantur. Mores & ritus Bantamensum.

ANNO à N. C. M. DC. XVI. Octobri mense *Bantam* venerunt quatuor naues Anglicanæ, omnibus rebus egregiæ instructæ, quibus paulo post se quinque Batauicæ coniunxerunt: cumque tot vtriusque nationis mercatores conuenissent, factum est, vt piper & cætera aromata multo pluris, quam fieri solebat, à barbaris venderentur. Interim Hollandi, ne ociarentur, factis in oceanum excursionibus, tribus nauibus Hispanicis vi potiti sunt: nec ea præda contenti, in eam rem vnice incubuerunt, vt etiam Anglos omni iure mercaturæ in illis Insulis excluderent. Et in Vrbe quidem Bantamensi vagantes per vicos & compita, aliquot Anglos interceperunt, compedibusque vinctos ferreis, ludibrii causa per vrbis plateas traxerunt, et si iam in multis locis per Orientem Emporia sua constituerant, quorum hæc sunt nomina. *Bantam*, *Iacatra*, *Suratum*, *Amadava*, *Agra*, *Cazmirum*, *Brampora*, *Calecutum*, *Musilipatana*, *Petapolis*, *Petania*, *Siam*, *Beniarmassa*, *Socodamia*, *Macassera*, *Achin*, *Iambe*, *Tecoum*, *Ferando* in Iaponia, & *Banda*.

*Hollandi
piraticam
faciunt.*

Sed hæc insolentia Batauis non semper fuit impunita. Habebant in ea Insula Hollandi quatuor locis collegia mercatorum, & munimenta tria, quæ Barbaris erant velut vnguis in vlcere. Causa odii erat, quod Hollandi præcipuum incolarum templum in munimentum ad belli vsus conuerterant, quæ res ingens Idololatris cordolium peperit, profanatum locum sanctum & sepulcra maiorum violata quiritantibus. Sed occulebant dolorem suum, & vindictam in idonea seruabant tempora. Accidit vt *Verhufius* Thalassiararchus Batauis cum multis nauibus ad Insulam accederet, cui Bandenses celeriter insidias struxerunt, rogantes Hollandos, vt in forum causarum venirent colloqui gratia: habere enim ciues querelas ob iniurias ab Hollandis acceptas quas in communi dicasterio ad Thalassiararchum deferre velent. Paruit *Verhufius*, & cum prorege profectus extemplo est, assumtis circiter CCC. è suis militibus cum armis. Hoc viso territus Præfectus, negauit recte facere *Verhufium*, qui tot stipatus militibus ad tribunal veniret, Bandenses enim pauore occupatos verbum prolocutos non esse, nedum actionem in aduersarios instituere ausuros. Simplicior Barbaro Hollandus, dimisit à se milites, retentis secum duntaxat XL viis primis nominis. Euentem ad Arcopagum Prorex blandis verbis deliniuit, omnemque insidiarum metum ademit, donec cum in locum amoenissimum, arboribus viridantibus vadique cinctum deduxit, vbi Hollandi ab Insulanis multis blanditiis excepti sunt. Confedere omnes ex disciplina nationis humi, ita vt semper inter duos Bandenses vnus Hollandus sederet medius. Signo dato repente quiuis Barbarus assidentem sibi proxime Hollandum acuto pugione per latus confodit. *Verhufio* caput à ceruice reuulsum est, & in manipulum militum euius, qui ante Domum Senatoriam ludibundi adstabant, coniectum, qui eo viso stupra modum expauerunt. Trepidantes inuasere barbari, & male repugnantes in aliud Templum fuga se recipere coegerunt, vbi celeriter ex more vallo se atque fossa munierunt. Hac impietate Bataurorum (vt putabant) irritati etiam magis Bandenses

*Emporia
Anglorum
in Oriente.*

*Insidia Bandensium in
Hollandos.*

*Hollandi à
barbaris
circum-
uenti truci-
dantur.*

seruitia

seruitia ad pileum vocauerunt, eosque in Hollandos profanatores sacrorum armauerunt: at serui propositis cum libertate maximis praemiis, secuti dominos, altera manu ardentem faciem, altera gladium nudum praefidentes, eo furore adorti sunt Hollandos, ut expugnato munimento incensisque domibus, omnes ad internecionem occiderent. Haec pœna fuit stolidæ credulitatis Thalassiarum.

*Incendium
in auctores
versum.*

Supererat aliud Hollandorum munimentum firmius multo quam superius. Hoc etiam perdere nitebantur Bandenses, incensis vicinis domibus, & iam prope erat, ut Arx corripereetur flamma, cum omnis barbarorum spes repente collapsa est. Ventus enim subito conuersus, vulcanum ab Arce Hollandorum peropportune abegit, qui ciuium domibus correptis omnem in auctores eladem conuertit.

Porro nemini, qui Indiae Orientalis res aliquo duntaxat nomine cognitae habet, obscurum esse potest, quam frequens apud Bantam urbem sit ab omnibus orbis partibus mercatura, in primis piperis & aromatum.

*Emporia
Anglorum
in laua.*

Et Angli quidem nihil vnquam ab Insulanis hostile perpeffi sunt, sed comiter ab his & hospitaliter tractantur, vnde Hollandis vtrique eo maiore odio sunt. Habent & Angli conuentus suos mercatorum peculiares, & horrea sua, apothecas atque repositoria, ut praecedens figura specimen eorum exhibet. Priamanensis tamen & Tecuanus aer Britannis valde inimicus est, accedente immodico calore, vnde proniores ad potum non tam restinguunt sitim quam incendunt, genere potionis apud Indos vsitato, quod ex aromatibus decoquitur, & valde calefacit. Aracam barbari vocant, habetque vim inebriandi: eius nimia ingestione homines nautici facile malignas & ardentes febres sibi accerfunt, quibus misere exinguuntur.

Haud

Haud procul ab vrbe Bantamenſi adest famoſa Inſula *Celebis* nuncupata, cuius incolæ *In Inſula* humanis veſcuntur carnibus: vnde conſuetudo inoleuit olim in *Moluccis* Inſulis, vt damnatos *Celebi An-* capitis in hanc deportarent Inſulam, vbi certum erat eos ab Inſulanis deuoratum iri. Ait *Ni-* *thropho-* *ph-* *gi.* *cola* *Nunneſius*, magnam huius Inſulæ eſſe amplitudinem, quodque minoribus aliis imperi-

ret. Populum in ea non eſſe nigri coloris, vt *Æthiopes*, ſed albos, nec indecenti forma, quin & pulchra & firma membrorum compage.

Laborare tamen perpetuis bellis ciuilibus, quod plures in ea dominantur reguli, è quibus duos vel tres fidem Chriſti ſuſcepſiſſe narrat, & horum quidem ſubditos ſecutos exempla dominorum, terga ſua rubea cruce notare ſolitos.

Haud longe alia eſt Inſula, multo minor, *Sutcelebe* dicta, *Franciſci* Draconis nauigatione clara. Parua hæc licet ſit, ſyluiſtamen ac nemoribus frequens eſt, in quibus de nocte igneo *Vermicul-* ſplendore coruſcantes vermiculi volitant, & arborum ramis inhæreſcunt: qua re conſpecta, *igneo ſul-* Angli totam ſyluam conflagraturam opinati fuerunt. Teſtudinum hic & piſcium Britannis *gore illu-* ingens eſt obiecta copia, quibus plerique ea fuit corporis magnitudo, vt ſinguli quinis ſeniſque famelicis nautis in cœnam ſufficerent. Eſt autem id piſcibus iſtis ingenium, vt fodiendo littus ſubter aquam ſpecus & latibula ſibi excauent, velut apud nos cuniculi faciunt, in quibus ipſi poſtea prætenſo reti capiuntur.

Narrat Edmundus Scorus adulterii crimen apud Bantamenſes capitale eſſe, nec hie duntaxat, ſed per vniuerſam Inſulam ſolere lauenſes, qui honeſtioris ſint conditionis, *Mores la-* vxoribus ſuis, quas ſinguli ſingulas in matrimonio habent, multas coemere ſeruas, quibus tamen ipſi viri poſtea ceu concubinis vtantur. Eatamen multitudo ancillarum mul- *uanen-* *ſum.* tis paupertatis cauſa exiſtit, cum aliqui tricenas vel quadragenas domi alant. Gladiis vtuntur ſiue porius ſicis bipedali longitudine, veneno imbutis, vnde iſtus eorum fere lethales ſunt. Inſtrumenta Muſica apud eos reperiuntur varia, nec noſtris hominibus nota: ipſi lauanenſes Idololatæ ſunt, adorantes ſtatuas diabolicas: fraudulentis, ſubdolis, furaces, ocio vſque ad mendicitatem dediti. Multi hic habitant Chinenſes, quibus eadem quæ Inſulanis ſuperſtitio eſt, fore vt piis & virtutis ſtudioſis poſt hanc vitam bene ſit, qui vero ſclerate vixerint, eos in ſerpentes, veſpertiliones, buſones aliasque impuras beſtias permutatum iri.

Nouilunij tempus ad ſacrificia ſua & ſolennes præces obſeruant, ſubinde nolis at- *Sacra Ban-* que crepitaculis tinnientes: maiores campanas non impellunt, niſi cum quis morti vi- *tamenſi.* cinus iudicatur. Idolis ſuis ſuper lapideas aras conſtitutis varia eduliorum genera proponunt, carnes auium, caprarum, ferarum, aliquando crudas, interdum coctas, quas tamen ipſi exultantes abſumunt. Sunt inter eos nonnulli rei Aſtronomiæ non imperiti. Sabbathi dieiue feſti ne nomen quidem nouerunt; feriæ apud eos arbitrarie, & fere antequam magnos labores aggrediantur. Sagæ inter eos ſunt & venefici, qui lymphaticis ſimiles per plateas curſitant, vibrantes nudas manibus ſicas, & vellicantes comam, ſequæ ipſos humi abiicientes. Chinenſes, qui hic commorantur, ſi Inſulanos imitati capillos deſecent, perpetuo damnantur exilio, negato in patriam reditu. Alunt hi concubinas ex ſeruarum genere, quas tamen pro lubitu vendunt, etiamſi ex iis prolem ſuſceperint.

Æthiopes & Turcæ qui hic degunt, plerique cum re lauta ſunt; domicilia habent intra ipſa oppidi mœnia, inque iis Lararia ſua ſiue ſacella more Mahometano. Cæteri peregrini, qui hic ſunt magno numero, in ſuburbis commorantur. Mahometi legem qui ſequuntur, clam vinum ab Europæis emunt, & eo nocte ſe inebriant, metupœnæ. Intrauit autem Mahometiſmus hanc Inſulam & Urbem anno demum A N. C. M. D. LX. In vniuerſum

omnes huius Urbis incolæ videri poſſunt Epicuri de grege porci, ita tam viri quam mulieres nullæque rei dediti ſunt, quam voluptati & turpibus libidinibus.

Navigatio quinquennalis Arnoldi Brunonis Angli, in Iauam, Patanen, Iaponiam, Manillas, Macaonem & Sinarum regnum, quam ab Anno 1617 vsque ad annum 1622. confecit.

POSTEA QUAM Arnoldum Brunonem Equitem Anglū cupido cepit, perlustrandi celebriores Orientis Prouincias atque Insulas, soluit is ab littore Anglicano, a. d. XVII. Februarii mensis anno Salutis M. DC. XVII. directo cursu ad Insulas, quæ vulgo Banticæ appellantur, peractaque aliquot mensium laboriosa navigatione XX. Iunii die apud Soldaniam appulit. Commorante Brunone in eo portu, intrauit naus Bataua, cui *Diabolo Delphico* nomen erat, opimis onusta spoliis. Hollandos imitati Angli a. d. XXX. eiusdem Mensis naue Lusitanica à Mozambica veniente potiti sunt: & a. d. XIV. Augusti, *Carricum* Lusitanorum municipium armis tentauerunt, à quibus LXXX. millia Regalium nummorum maiorem obtinuerunt, ita tamen, vt sine maleficio discederent. His variis expeditionibus Angli valde attenuati, vix regendæ seruandæque naui suæ satisfecerunt; vnde conspecta paucitate sua apud Palambam circumspicere de cæteris Anglorum nauibus cæperunt. Verum Anglici quidem generis nauigium nullum inuenerunt, decem vero Hollandicas naues aduentantes conspicati, vehementer territi, fuga se seruare conati sunt. Sed Hollandi pauore eorum viso, ne fugerēt, illis acclamauerunt, sed vt ad se in suam venirent prætoriam cohortati sunt. Paruerunt Angli, & ab Thalassiarcho Batauo in naues distributi, interque socios adscripti sunt. Postero die venerunt in portum Palambanum tres naues Anglicanæ, quas Bataui jam ante exspoliauerant. His visis, & insuper intellecta Nauarchi *Dalii* aliorumque Anglorum primi nominis morte a deo lætati sunt Hollandi, vt etiam ignes hilaritatis publicæ indices excitarent, & conuiuia agitent.

Nuncius pacis inter Hollandos & Anglos. Anno A. N. C. M. DC. XX. a. d. XV. Martii *Robertus Adami* Nauarchus Anglus, cum nauis sua, cui *Tauro* nomen erat, ad Hollandorum classem venit, lætumque vtrique nationi de pace & compositione inter Anglos & Hollandos attulit nuncium. Vagabantur vtrique inter *Iacatram* & vicinas Insulas in alto Oceano, cum Hollandi quos penes se habebant captiuos Anglos, sine mora suis restituerunt, quos *Robertus* in suam recepit nauem, qui ob rem bene gestam ab vniuersis Anglis supremus Præfectus quinque Britannicarum nauium in Iaponico littore creatus, & ab Hollandis securitatis ergo eo deductus est. Ipsi vero Hollandi Manillas Insulas petierunt.

Hollandi felices in agendis prædiis. A. d. III. Ianuarii anno Salutis M. DC. XXI. tres naues Anglicæ & duæ Batauæ inita societate, præteruictæ *Cochin*, ad *Trium Regum* Insulam postero die ad *Insulam Longam* appulerunt, vnde hinc inde Philippinarum Insularum littora depredationibus infesta fecerunt. Eiusdem Mensis die XXVI. naus Bataua, cui nomen erat *Bona Spei*, nauigium Chinesense intercepit, quæ à Portu Tundenſi veniens Manillam oppidum petebat. Intellexere ab Chinesibus Hollandi, subsistere in eodem portu adhuc duas Chinesium naues variis mercibus onustas. Has vt occuparent, celeriter eo profecti Hollandi, tam propitiā habuerunt fortunam, vt vtramque deprehenderent, lautis potiti spoliis. Vltimo denique Ianuarii die iterum duas *Iunquas* (nauigii Sinici id genus est) adepti, ablatiis mercibus vtramque cremauerunt.

Cauetta Portus est inter Philippinas Insulas celebris & spaciosus. In eo stabant sub anchoris sex Hispanorum naues prægrandes, militariter instructæ, mercibus vero vacuæ. Videntes Hollandi & Angli, operæ precium non fore, si eas oppugnarent, fulminantibus insuper ab vicina arce Hispanis, omiſſis illis abierunt. Vt autem Sinarum naues mercatorias eo expeditius interciperet possent, diuisit se classis, & diuersas vias institere naues. Nec caruit successu consilium: multas enim minores Sinarum naues hinc inde interceperunt & bonis spoliauerunt. Erat Chinesis naus grandiuscula, viris armisque satis instructa. Hanc adorta Hollandica Celox, expugnare tamen non potuit. Successit Liburnica Anglorum, & victoriam obtinuit, deditibus se Sinis. Irati Hollandi, etiam contra nitentibus Anglis, dedititios omnes ab puppi in aquas præcipitados submerferunt. Displicuit ea sæuitia multis Anglorum, non ignatis, lenitate & beneficiis potius deuinciendas illas gentes, quam crudelitate,

istud à septima hora vespertina vsque ad duodecimam nocturnam, fueruntque illata mensis ad CCCC. fercula, neque tamen pro tanto ciborum numero perpotatum.

Postero die Rex Nauarcho Anglico Elephantum misit, vt eo veheretur, quod nulli nisi de consensu regis permissum est, misitque nonnullos è nobilibus aulæ comitiuis qui ei semper præsto essent, & quocunque iret, securitatem præstarent: qui hos lateris stipatores non habet, parum tutus est, nisi præferatur ei gladius sine sica regia. Decretum ibi factum est, vt transactio & pacta inter Anglos & Insulanos, quæ cum Iacobo Lancastrio inita fuerant, imposterum sancte seruarentur.

Litteræ, quas Rex Sumatræ, qui se in iis *Pedruccam Sirien* vocat, ad Iacobum Britannorum regem misit, tam arroganter, stulte & pueriliter scriptæ fuerunt, vt ineptum putauerimus, eas in linguam latinam translatis, huic historiæ inserere, cum nihil loquantur præter inanes iactantias diuitiarum & ostentationem potentia. His ampullis velut in antecessum proiectis, pergit rex narrare, quanto desiderio afficiatur continuandi cum Anglis fœderis & amicitia, petitque eam sancte coli atque conseruari. Postremo texit catalogum munerum, quæ mittebat Iacobo regi, describitque omnia accuratissime, velut institor quispiam, & qui ea vendere Anglis velit, non donare.

Agebat tunc rex ille Achinensis in Sumatra annum XXXII. eratque corpore satis valido & compacto, bellator strenuus, terra marique potens; regnum eius abundat populo & Elephantis, vt Angli CLXXX. aliquando vno agmine ingredientibus viderint. Naues eius onerariæ atque triremes tormentis æneis affarim instructæ sunt. Regia eius ædificiis splendida est, non tamen munita ad sustinendum hostilem impetum. Omnia hic amœna sunt, & semper virent arbores, ducto à vicino fluuio, qui è montanis Insulæ profluit, canali ad arcem, & per mediam eius aream deriuato, qui & omnem eius claudit ambitum. Ipsæ Insula multis editisque montibus attollitur, populus comis est & hospitalis, neque tamen ulli peregrino sine permissu regis aut primi Præfecti pedem in ea ponere fas est.

Maturanti discessum in patriam Thomæ Besto, mandata dedit rex: vt salutarer regem Britannum: vt sibi ab eo impetraret, duas mulieres Anglicanas, albissimo corpore: se enim, si ex alterutra earum congressu suo imprægnata filium susciperet, eum regem Priamanensem vel Passamanensem facturum, eique commissurum imperium eorum locorum in quibus Angli piper & alias merces Indicas coemere solent: quam quidem rem ipsis Anglis maxime profuturam aiebat. Cæterum Rex iste animo est truculento & implacabili. Viderat vir quidam Illustri ortus genere uxorem eius nudam in balneo, quæ curiositas misero isti peius etiam cessit quam Ouidio Poetæ, vel Actæoni: iussit enim rex vtrumque ei effodi oculum. Si quis supra conditionem vitæ & dignitatem splendide vestiatur, capitis sine mora adit supplicium. In irroganda morte variis & exquisitis vitur tormentis: quosdam enim viuos in Oleo coquit, alios in quatuor partes dissecat: nonnullos verubus affixos viuos torret, & quæ præterea sunt crudelitatis genera. Regnantibus maioribus eius, cum bellum gereretur apud Malaccam, venerunt in Sumatram aliquot Lusitani, in consulo Magistraru. Ho Sumatrenies exceptos per insidias, ad eum qui tunc dominabatur regem adduxerunt, qui omnibus virilia penitus & ab radice exscindi iussit.

A.d.X. Iulii anno Salutis M.DC.XIII. misit rex Achinensis circiter CC. naues, partim triremes partim liburnicas & celoces aduersus regem Iohorensem, quibus Laxamanum ducem copiarum suarum præfecit, qui ea est vsus prosperitate, vt regnum Iohorense & Siaquennum armis subegerit, regemque captum vna cum quibusdam Hollandis, quos ibi deprehenderat, Achinum perduxerit. Apud Tecoum oppidum diutius hærentes Angli XXV. è suis amiserunt: quamuis enim aer illius oræ pestilens est & malignus, abstinere tamen ea mercatores non possunt, quod plurimum ibi nascatur piperis.

Ad sextum à Sumatræ vrbe Achino milliare abest alia Insula, *Sumbrera*, cuius incolæ flauo tincti sunt colore, nudi maximam partem corporis, & picti variis pigmentis faciem. Sacerdotes tamen eorum cum sacra faciunt, veste vtuntur, sed ita stricta & angusta vt omnibus membris adhærescat velut agglutinata: à capitis operimento duo eminent cornua, pendente supranates cauda veruecina. Rogati huius deformitatis causam respondent, Diabolum sibi non alia quam hac specie apparere & futura pandere. Idem faciem suam colore viridi, crines atro & flauo tingunt, vt horribiliores appareant, & vix quicquam in iis se conspectui offerat, quod humanam figuram repræsentet.

*Vanitas
iactantia
regis Su-
matra.*

*Aula regis
Achinensis.*

*Petita eius
dem regis.*

*Error Ovi-
dianus.*

*Mirabilis
Sacerdos
habui.*

Continuatio aliquot Navigationum Anglicanarum in diuersas partes Orientis. Dolus Indorum aduersus Anglos. Pugna navalis Anglorum & Lusitanorum. Vincunt Angli, qui vicissim ab Hollandis vincuntur.

Anglis interdita negotiatio per Indiā.

POST QUAM Lusitani calumniis suis apud Indorum Monarcham, qui vulgo *Magnus Mogol* dicitur, tantum effecerunt, ut Anglis edicto regio omni per eas partes negotiatione interdiceretur; non consultum visum est *Thomae Hauquino* vltiores ibi moras necere: accedente alia quoque causa, quod Iesuitæ eum clandestinis susurris apud *Macrobianum* aliosque regni procures in odium adduxerant. Nec tamen diu hæc Lusitanorum cum Indis durauit amicitia, ortis simultatibus inter Præfectos Magni Mogol & Proregem Goæ. Erat tunc Prorex Indiæ Hispani Regis nomine *Andreas Hortadus Mendoza*, qui iratus Mogolianis omni negotiatione versus Cambaiam & in Sinum Gangeticum suis interdixit. Crescentibus ergo odiis vtrique ad comparandas classes se accinxerunt, ut bellum nauale gererent. Cæterum hæc tempestas, ut cito exorta fuerat, ita celeriter deferbuit, vtrique postquam Hispani de Anglorum discessu intellexerunt. Dum hæc aguntur, Suratum venit *Henricus Middeltonus* Eques Anglus, scilicet ut ibi negotiaretur; sed ab incolis partim circumuentus, partim irrisus, cum aliquantum perdidisset temporis coactus est aliam inire rationem, ut acceptum in illis locis sarciret damnum. Velis igitur factis, recta fauces Sinus Erythræi petiit: delatus ad celebre Emporium Arabiæ, cui nomen est *ADEN*, inuenit ibi in statione aliquot Magni Mogol naues, quæ Turcarum Terras petiturae erant. Has *Henricus* repentino aduentu exterritas, secum negociare coegit: quanquam illud mercandi genus magis ex Anglorum re fuit quam Indorum. Nam Indi eodem precio merces suas vendere Anglis coacti sunt, ut in ipsa India venduntur, & contra Anglorum merces magno emere, etiam si iis nihil egerent. Et quamuis multi essent in *Middeltoni* nauibus, quibuscum Orientalibus populis negociandi ratio iniqua videbatur, eamque parum probabant, quod nomini Anglicano magnam apud Indos eo facto conciliatum iri videbant infamiam: patuit tamen postea, satis fuisse eo pacto mutatione mercium acceptum sarcire damnum, quam si ipsas naues cum bonis vectoribusque rapuissent. Neque enim mercatores Cambayentes hoc *Henrici* facto protinus omnem abiecere nauigandi Oceanum rationem, quod profecto fecissent, si naues suas ab Anglis raptas spoliatasque intellexissent.

Aden Emporium Arabia.

Satis mutare merces quam raptare.

Hæc ita se habere ostendunt ea quæ sequuntur. Nam paulo post appulit Suratum nauis quædam Anglicana, cui *Thomas Bestus* præerat, ignarus eorum quæ *Middeltono* acciderant. Polliciti sunt huic Suratenses negociandi libertatem & præstiterunt liberaliter. Nam a.d. III. Octobr. anno A.N.C.M. DC. XIII. venit Suratum Prorex *Amandana*, quæ vrbs est *Guzaratum* celebris Emporio, & cum *Thoma* de futuris mercaturæ conditionibus transegit, fuitque simul vtrimque constituta Amnestia eorum, quæ *Henricus Middeltonus* paulo ante fecerat circumscriptis Indorum mercatoribus.

Classis Lusitanica aduersus Anglos.

Die XIV. Nouembris viderunt Angli fluctuantem in Oceano classem nauium omnis generis vltra CXL. quam hostilem esse, & omnino pugnandum sibi arbitrati sunt: sed postero die patuit naues esse mercatorias, quæ Cambayensem portum petebant. A.d. XXIII. eiusdem mensis litteræ allatæ sunt ad *Thomam Bestum*, quibus perscriptum erat, aduentare quatuor prægrandes naues cum XXVI. celocibus Lusitanorum, eo animo ut Anglos opprimerent, de quo non dubitabant, cum scirent, tantum duas ibi subsistere Anglorum naues, quarum maior vocabatur *Draco*, minor *Osiander*.

Præfectus toti classi Lusitanicæ erat *Nunefius de Acuna*, qui & Thalassiarchi nomen gerebat. Misso hic fido homine ad Quæstorem Magni Mogol, eius super conferenda pugna exquisiuit consilium. Negauit Quæstor necesse esse Lusitano committere prælium: satis esse eum velut indagine cingere Anglos, donec coacti inopia in iniquum locum se demitterent. Turpe sibi putauit *Nunefius*, cum tot instructus esset nauibus, ignauas moras necere, videbaturque sibi satis validus, ad Anglos vnus horæ spacio proterendos. Igitur ut quam primum configeretur, a.d. XXIX. conscendere militem naues iussit, ereatisque ab malo purpureis vexillis, ipse primus prætoriam nauem in Draconem Anglicum duxit, sequente propratoria. Tanta autem erat *Nunefii* ad pugnandum cupiditas, ut cum legato suo in hostem iret, non expectatis cæteris nauibus, quæ longius aberant. At *Thomas*, qui prælium minime detrectabat,

litate, vnde ipsi plerisque viuos dimiserunt, eaque bonitate & clementia ingens sibi apud omnes gentes Orientales peperere nomen.

Aliquot diebus post Angli vela sua ad *Macaonem* Vibem Lusitanorum direxerunt: quod dum tendunt, repente se conspectui eorum offerunt XI. naues Hollandicæ: quæ nullo dato amicitia signo, vt inter fœderatos moris est, recta oppidum petierunt, scaphisque ac lembis circiter mille viros in littore exposuerunt. At ciues Macaonenses, qui eorum aduentum longe ante prospexerant, armati, tanta vi in eos irruerunt, vt Bataui amissis circiter CC. è suis re-
Pugna Lusitanorum cum Hollandis.

ferre se in naues cogerentur. Angli conspecta ea re, frustra se ibi fore animaduertentes, alio eundi ceperunt consilium, & *Sumatram* Insulam petierunt.

Est hæc omnium Insularum in eo Oceano amplissima & veluti Regina, CCC. milliaria habens in longitudine, & C. in latitudine. Aer hic insalubris noxiusque exteris, cum eam circum-
Sumatra Insula.

culus Equinoctialis prope fecerit mediam: aquis tamen fluuiialibus abundat. *Sagu* frumenti genus est apud hos vtitissimum, post id Oriza & fructus arborei. Rem potissimum faciunt ex dinendito ppetere, gingibere, cinnamomo, materia serica, laserpitio, & metallis, auro, stanno, ferro. Præcipuo in ea regno nomen est *Campa*; arbores id gignit, cuius flores auro ab Indis æquiparantur. Sumatrenses, qui loca maritima colunt, Mahometi fere sequuntur deliria, quæ maiore eorum jam ante C. annos amplexi sunt: interiores gentiles sunt & Idololatrarum, interque eos non pauci ante Lusitanorum aduentum humanis victitauere carnibus.

Diuisâ fuit olim tota Insula in XXI. regna siue principatus: hodie pauciores sunt. Præcipui sunt Pedirensis, deinde Acemenis, quam prouinciam quidam Abrahamus nomine, homo seruus, cum Septentrionali Insulæ parte occupauit, ibique sibi regnum constituit, adiutus auxilio Turcarum & Arabum, quorum etiam opera negociationes in Malaccam impediuit. Is Abrahamus potius regno elocauit filiam suam Regi *Iorensi*, eique inter alias diuitias dotis nomine dedit tormentum æneum bellicum, præcipue longitudinis, tam eleganter & artificiose elaboratum, vt simile quidpiam in vniuerso orbe Christiano reperiri negent.

Est in Sumatra Mons satis editus, perpetuo sulfureas eructans flammæ: nec procul abest fons salientis aquæ, cui præstantissimum innatare Balsamum aiunt: estque in vniuersum ea huius Insulæ bonitas, vt veteribus *Chersonesus aurea* dicta à multis existimetur.

Galuanus in descriptione Sumatræ ait, Androphagos *Bacas* dici, & montana Insulæ incolere, dentesque suos inaurare solere: eosdem pro comperto habere, hominum nigrorum siue *Ethiopum* carnes suauiores esse gustu quam albicantium. Sed & bouum atque cæterorum animalium carnes apud eos nigricare. *Nicolaus* vero *Contius* non veretur scribere, Sumatrenses plerisque omnes suo æuo Anthropophagos fuisse, quin & eorum quorum denorauerant carnes, inaurare solitos crania, & pro preciosis cyathis habere, eumque inter ipsos ditissimum haberi, qui plura eiusmodi pocula præ cæteris possideret. *Vartomannus* vti eos moneta aurea ait, in cuius altera parte expressa sit imago *Cacodæmonis*, in altera Elephantis ad currum instar bigarum iuncti. Non desunt huic Insulæ solertes artifices & mercatores ingeniosi, habentque naucleros & remiges pro captu barbarorum satis peritos, qui naues, quas peculiari fabrica construunt, mira celeritate impellere & circumagere possunt.

Mirum quod *Cornelius Hutonus* scribit de *Alaumo Sultano*, fuisse eum primo piscatorem, rebus autem nauali bello præclare gestis, amitam regis vxorem meritum fuisse. Hinc Thalassiararchum eum creatum, & mortuo Rege, hæredis filiisque eius Tutorem constitutum fuisse. Cum autem perosus Tutorium nomen ad regnum ipse aspiraret, & proceres sibi impedimento fore intelligeret, crudeli astu vsum, mille vires ex optimatibus immolauisse, scilicet vt defuncto regi in altero illo seculo ministrarent, euectis in eorum locum humilibus plebeiisque hominibus, quorum opera regnum consecutus sit. Ad centum annorum senectutem hunc peruenisse aiunt, & à filio maximo natu administratione regni semotum, & ad priuatam vitam redactum fuisse, quod parum videretur ob senium aptus ad regnandum. Fecerat *Alaumus* jam ante minorem filium Regem in *Pedir*: qui miseratus vicem decrepiti parentis, fratri bellum intulit, in quo vtrunque multi Sumatrenses perierunt.

Venerunt primum Angli in hanc Insulam regnante *Elisabetha*, quod nomen adhuc apud barbaros in summa est veneratione, vtique postquam ex Anglorum relatione acceperunt de victoriis, quas Angli regnante viragine illa de Hispanis reportauere, cumque ab eadē peruenissent litteræ, Legatus Britannicus ab Rege Insulæ magnifico exceptus fuit conuiuio,

*Elephant
grandes in
Sumatra.*

uitio, & aurea veste donatus, qui & mercatoribus Anglis per totum regnum negociandi libertatem & egregias immunitates impetravit. Munera idem rex Reginae dedit, sex Elephantos ad tympanorum sonum incedere & tripudiare doctos. Magna his belluis in Sumatra Insula vastitas, altitudo eis XIV. pedum, in dorso turrim ferunt eleganter exornatam. Eiusdem generis animal Legato quoque misit Rex, ut eo vectus in regiam veniret, ne tamen ante quam à rege vocaretur.

Aliquot diebus post instituit Rex aliud conuiuium in honorem Reginae magnificum. Patinae ac disci, quibus inferebantur fercula, erant vel è solido auro, vel metalli genere, quod insulani *Tambaicam* vocant, estque aurum æri cyprio permixtum: vini loco erat decoctum *O-rizæ* addito saccharo & aromatibus, cui eadem est virtus & ad calefaciendum vis, quæ nostro vino distillato siue *Aquæ vitæ*. Finito conuiuium, concubinae regiae introductæ choreas agita-uerunt, quæ res sigillatim Anglorum honori data fuit, cum illæ raro alias conspiciantur. Discessuris ab Insula Britannis Rex litteras ad Reginam Angliæ cum Regiis muneribus dedit, & à iam iam ingressuris nauem Anglis, petiit, uti Psalmum aliquem (audiuerat enim de Psalmis Dauidicis) canerent. Cecinerunt Angli suo modo Harmonice modulantes: contra Regii & ipsi concinentes hymnum aliquem responderunt, estque sic discessum.

*Excubia
Aulica.*

Tres sunt circa Aulam regis excubitorum stationes, totidemque muri, intercedentibus areis viridanti cespite opertis. Ipse rex à nemine foris versante conspici potest, cum tamē videre ipsius queat omnes ingredientes & exeuntes. Parietes domus regiae exornati sunt aulæis & peripetasmatis ex aurea & serica tela. Cum sedet, Turcarum modo crus alterum alteri quincuncis in modum imponit, ad utrumque latus sicæ binæ humi positæ sunt, capulis aureis & gemmatis. Ministeria pleraque cum eum peragunt mulieres, personatæ & comædias agentes, & cætera obeuntes seruitia: neque quicquam ex illo Sardanapalo auditur aliud, quam fescennini sermones & venerea colloquia. Aliquando etiam oblectat animum commissis ad pugnam gallis gallinaceis.

*Supplicia
atrocia.*

Supplicii genus maleficis haud fere aliud irrogatur, quam ut iis manus atque pedes amputentur. Qui superstites euadunt, ita mutilati in *Pulo-Veiam* Insulam deportantur. Quos celeriter morte interimere volunt, elephantis lacerandos obiciunt, vel palo in corpus adactis scolopizant, quæ res eos mox è medio tollit.

Ad varios regis usus semper præsto sunt centum triremes, fere coopertæ stragulis umbonibusque, trahunturque singulæ à CCCC. remigibus. Præfectura earum triremium mulieribus committitur, cum parum fidat viris homo mulierosus.

*Sacra-
que Sacer-
dotes.*

Sacerdotes & Clerici apud eos non vnius sunt generis aut ordinis: orantes globulos digitisterunt, & numerant preculas. Sunt & inter eos Prophetæ, veste à cæteris differentes, quibus plus quam cæteris religiosi habent honoris. Defunctorum corpora in campis apertis sepeliunt, capite versus *Mecham* Arabiæ conuerso ad caput defuncti saxum ponitur, cui nomen sepulti incisum est. Monumenta regum preciosissima sunt, operculis testæ aureis, constatque, regem qui nunc iterum potitur, extruxisse sibi Mausolæum, cuius ornamenta aurea ducentarum librarum sunt, intercedentibus crebris gemmis atque margaritis.

Instituunt quotannis peregrinationem quandam religiosam ad præcipuum quoddam templum, & ad eam Mahometum Pseudopropheta inuitant, cui & Elephantum preciosis vestibus stratum offerunt, ut si velit, ei insideat. Ad sunt & alii Elephantis XL. quibus viri Illustres in regno vehuntur, Rex vero peculiari insidet maiori cæteris. Vbi peractæ sunt ceremoniæ, & Mahometus nullus venit, rex sessore vacuum inscendit Elephantum, reditque ita ad Regiam, & totus cum eo comitatus, & sic satisfactum est ei religioni.

*Thomas Be-
rus Na-
uarchus
Anglus.*

A. d. XII. Aprilis anno A. N. C. M. DC. XIII. in Portum *Acheni* oppidi *Sumatrae* Insulae appulit Nauarchus quidam Anglus, cui nomen erat *Besto*, estque ab rege illo exceptus honorifice; nam rex vnum ex suis Elephantis ei misit obuiam, ipse paulo post sequutus est alii insidens preciose instrato, sequentibus circiter III. puerorum millibus (prodeunt enim regi puerorum caterua præsto est, domi seruiunt ei mulieres) qui officia varia obibant. Litteræ regiae exceptæ fuerunt disco aureo & à duobus gestatæ nobilibus. Secutus est Legatus Anglus comitatus L. viris partim militibus partim mercatoribus. Intransem Oratorem rex barbarus ad

*Productum
ex opere-
sum conui-
uium.*

spectacula deduxit, quæ sane puerilia erant, pueris inter se gallinaceis, & incursantibus se mutuo arietibus. Producti postea in arenam fuerunt Bubali & Elephantis mansueti & dociles. Sedebat rex, & dum spectaret, interim Tabaci herbæ fumum ex argenteo tubo ore attrahebat, mulieribus, quæ pone à tergo subter conopæo stabant, subinde nouam fumo materiam parantibus. Hinc cænx factum initium, cibique à pueris XIV. annorum illati omnes, in discis ex metalli genere quod auro & ære mixtum erat. Protractum est conuiuium istud

Et abbat, inuectus medius inter duas Prætorias Lusitanorum naues, ita ab utroque latere in eas tormentis fulminauit, ut eas grauiter concuteret, nec necesse esset Osiandro, Draconi socio opem ferre.

Posttridie, cum IV. magnæ Lusitanorum naues conuenissent, prodierunt simul Draco & Osiander, captumque est tormentis acriter res geri. Tanta autem fuit Anglorum celeritas ^{Pugna na-} & vehementia, ut tres maximas Lusitanorum naues adeo vrgerent, ut in breuia & puluinos ^{ualis Lusitanorum} incurrerent, ibique immobiles subsisterent. Sed Celoces extemplo adfuerunt, laborantibusq; ^{cum Angli-} suis, qui iam instar castellorum oppugnabantur, suppetias tulerunt. Præerat minori naui Anglicanæ Nathanael Salomon, vir magnæ virtutis: qui assecutus hinc inde Lusitanorum Celoces, premebat ab omni parte hostem. Interim cum circa tertiam vespertinam tres illæ naues se à fabulo expediuissent, instauratum fuit prælium, multis Hispanorum nauibus contra duas Anglicanas pugnantibus. Feruente Marte imposuit Nunefius CLXX. milites promptissimos è suis in vnam celocem, ut ignem in Osiandrum iniicerent. At Nathanael exploso tormento æneo ita eos excepit, ut rupto carinæ latere vnico illo ictu, omnes profundo haurirentur oceano.

Alia ex parte cum Thomas Bestus nauem suam Draconem incredibili tormentorum impetu cōcussam, accipere rimis vndas animaduertetet, recepit se cum Nathanaele socio ad oppidum quoddam ruinis deformē, olim tamen celebre, cui nomen erat *Medasfrabad*, estque à præfecto Magni Mogol liberaliter exceptus. At Lusitani, qui Anglorum receptum suam interpretabantur victoriam, insecuti eos, rursus pugnare coegerunt. Suadebant Indi Anglis, ne prodirent portu, neu cum hoste longe potentiore configerent; sed furdis hæc narrabant. Angli enim refecti à lassitudine, magno impetu inuecti Lusitanis, tantis animis resumerent pugnam, ut eos cogerent fugam capessere, & ubi quisque posset salutem quærere. Porro quantus fuerit huius pugnae feruor, quanta diuturnitas, vel hinc colligi potest, quod è maiore naui Anglicana siue Dracone D. XXXIX. globi maiores, è tormentis æneis emissi fuerint in hostem, è minore siue Osiandro CCC. LXXXVII. Sed profecto, si verum fateri volumus, omnis ea prosperitas Anglorum in tanta imparitate virium soli numini diuino adscribenda est, Deo Lusitanorum superbiam ita calcare volente.

Ipse Magnus Mogol, ubi de victoria Anglorum (qui tantum IV. viros amiserant) accepit, diu stetit attonito similis, negauitque sibi verisimile videri, multo autem magis miratus est, ut audiuit CCCL. Lusitanos periisse. Ergo Thomas Bestus, ubi Deo grates persoluit, portum Suallensem, à quo eum discedere Lusitani coegerant, repetiit, & a. d. XXI. Decembr. ut tota res gesta fuerat, in Angliam perscripsit. Dedit autem duas Epistolas duobus tabellariis, eodem argumento. Prudenter. Prior enim in viâ periit, alter ad societatem Mercatorum Orientalis Indiæ Londinum tempestiue venit. Igitur mercatores, intellecto successu suorum, quatuor naues celeriter expedituerunt, easque rebus necessariis probe instructas versus Orientem miserunt, præfecto iis *Doutono*, viro magnæ experientiæ.

Profectus hic a. d. XV. Octobris anni M. DC. XIV. cum feliciter ad portum Suallensem haud procul Surato venisset, totam illam regionem in armis esse aduersus Lusitanos cognouit, qui nauem quandam Magni Mogol interceperant, in qua ad tres auri milliones & gemmarum vis ingens fuerat, & duæ mulieres ad ipsius Regis obsequium emtæ. Nec hac præda contenti, rapuerant etiam aliam nauem Guzaratensem, cuius nauis mercimonia CD. centenariis millibus nummum Philippeorum aestimata fuere, & in qua sexcenti homines fuerant, litteris salui com meatu ab ipso prorege Hispanico instructi. Sed raptores isti contempta immunitate omnia hæc captiua facta Goam perduxerant.

Datum igitur est Decaninis ab Indorum Monarcha negotium, ut *Chaul* munimentum Lusitanorum obsiderent, & *Macrob-Chan*, qui vindictæ ab Lusitanis exigendæ auidissimus erat, Nauarchum Anglum honorifice exceptum, enixe rogabat, uti sibi in eo bello aduersus communes hostes suppetias ferret. Negauit Anglus id sibi licere per superiores suos, à quibus negociandi non belligerandi causa tantis sumptibus instructam accepisset classem. Cæterum si ipse à Lusitanis offenderetur, ibi tunc se officii sui fote memorem.

Passus repulsam *Macrob-Chan*, prope in eam venit suspicionem, venisse Anglos, ut Lusitanam rem adiuvarent, cum non ignoraret, quantis iniuriis ante biennium Angli à Magni Mogol affecti fuissent. Aucta fuit hæc hominis suspicio suppositiis litteris, quas Iesuitæ confixerant, Anglorum nomine ad *Macrob-Chanum* scriptas. Hæc Lusitani per certos homines *Macrob-Chan* exhibuerunt, valde quidem imperiosas & vim ac arma minantes.

Perplexum his rebus hominem res alia magis perturbauit. Dum enim metuit ne Angli ulturi acceptas iniurias sibi detrimentum darent: superueniunt à Prorege Goæ litteræ, quibus

quibus ad sancendam pacem monebatur, ut Angli communi ope e sinu illo exturbari possent: addebatque, dedendum sibi portum Suallensem, ut castellum in eo ædificaret pro Lusitanis. Dubitanti, miranti, aculeum propositionis Macrobianum, multo magis terruit Prorex, ostensa e propinquo classe LX. navium militariter instructarum: est autem navium in illo Oceano frequentium hæc fere forma atque structura.

Ibi Macrobio omnis spes in pedes, ut aiunt, collapsa est. Missis ergo muneribus ad Proregem, pacem veniamque, prior ipse læsus, ultro oravit, quam tamen Hispanus ægre ad animum admisit, qui prius exturbatos profligatosque Anglos cupiebat. Ergo neuter cum altero bona fide egit, ut postea patuit. Et Prorex quidem multa dissimulabat, donec, ut persuasissimum habebat, Anglos prælio navali devicisset: tunc enim Macrobius ultro in Hispanorum fore potestate.

Stabant aliquot Anglorum naues sub anchoris in Portu Suallensi, eratque ea, quæ Spes vocabatur, propior Lusitanis. In hanc duæ biremes & citciter XXV. navigia minora simul impetum fecerunt. Huic ut suppetias ferret, Doughtonius cum prætoria sua navis summa ope annexus est. Frustra quidem. Hostes enim magna prudentia jam omnes occupauerant aditus, exclusa prætoria. Verum alia navis Anglicana, cui *Novo Anno* nomen erat, tam opportunam Spei tulit opem, ut disiectæ quassatæque celoces aliquot profundo demersæ fuerint, cæteris se recipientibus. Periere eo conflictu multi e promptioribus Lusitanorum, quibus Neptunus pugnandi ardorem marina restinxit. Huic Vulcanus quasi compacto opem tulit. Naues enim duæ Lusitanorum fortuito igne correptæ arserunt in mediis aquis; & quamvis liburni, cæ duæ ad restinguendam flammam accurrissent, frustra tamen id fuit & serum nimis. Ergo Angli aucti animis in residuas naues ferociter insilientes, quidquid in eos offenderunt, trucidave-

cidauerunt, constatque ingens classem illam Lusitanicam à quatuor Anglorum nauibus accepisse detrimentum. Nam ex nauibus quidem vtriusque generis XXV. desiderauerunt: occisorum numerus iniri certo non potuit: illud extra dubium est, apud Daman oppidum CCCLIII. cadauera sepulta fuisse: vnde facilis coniectura est de cæteris, qui profundo hausti Neptuni pauperunt pecudes. Ex Anglis ceciderunt sex, vulnerati fuerunt XIV.

*Secunda
Victoria
Anglorum
de Lusita-
nis.*

Videntes ergo Lusitani, hoc modo se perdere Anglos non posse; aliam ineundam sibi duxerunt rationem: quam quidem quibus auctoribus didicerint, non est obscurum. Miserunt ergo ad Præfectum Suallensem, petieruntque ab eo, ut omnes puteos & fontes, è quibus Anglia aquas petere solebant, veneno inficeret. At barbarus iste multo probior & honestior genere Iberico, adeo eis obsecutus non est, ut contra iniiceret puteis antidota, quibus fieret, ne aqua toxico ab aliis corrumpi possent. Cum autem fraus & venenum non succederet, Prorex, qui ita fugerat, ut vindictæ occasionem imposterum omissurus non esset, ad belli cogitationes reuersus, denuo Anglos adoriri statuit. Duas enim *Iunquas* Chineses cum de nouo accepisset, armatis plenas, octo vel decem nauigia materia combustili impleuit, imposito occulto igne, quo conflagrarent. Sub noctis initium duas eiusmodi naues igniferas fauente vento in Anglos emisit, pauloque post iterum duas, & tertia vice quatuor catenis colligatas, quæ ab aliquot nauigiis actuariis velut quadrigis tractæ fuerunt. In has aduenientes Angli globos ferreos candentes è tormentis miserunt: ibi tædæ & materia sulfurea celeriter correpto igne longe lateque sparserunt flammam, ut aliquot Lusitanorum naues conflagrarent, sine Anglorum noxa aut periculo, qui interim scaphis suis aduolantes, nonnullos ex incendiariis Hispanis viuos interceperunt: ex his vnus atque alter quæstionibus subiecti tortique seuerius, fassi sunt; scire in procinctu classem nouem triremium & XXX. minorum nauigiorum, eo fine ut coniunctis viribus Anglos inuaderet. Nauarchum Lusitanum esse, vocarique *Hieronymum de Sañeco*, qui primum fuerit tribunus militum in Mosambica Insula, deinde Præfectus munimentorum quæ Hispani in Zeylan Insula possident, per XVII. annos; & jam designatus esset Prorex Goæ & Thalassiarcho Oceani Indici. Et sane non abiit dies vllus, quin Sauecus ille aliquot naues produceret ad ostentationem & terrorem, ut putabat, Anglorum: cæterum manus cum illis etsi numero longe minoribus, conferere ausus non est: Britannicæ enim naues in portum subductæ semper coniunctæ manserunt, ne diuelli & seorsim oppugnari possent. Quo viso Lusitani infecta re domum abierunt.

*Fraus ver-
sa in arsi-
ces.*

Digressi sine pugna aut vlla re memorabili gesta, ab Indis pro victis habiti sunt, crescenti in singula momenta Anglorum gloria. Et tantum quidem superioribus victoriis Anglicanum nomen est adeptum celebritatis, ut *Macrob- Chanus*, supremus Magni Mogol militum dux, Nauarchum Anglorum splendidissime exceperit, secumque in tentorium suum manu deduxerit. Ibi conuiuio acceptum in super muneribus affecit, & ei gladium suum incredibilis precii dono dedit, capulo aureo & vagina gemmis exornata. Est autem moris apud Indos, viros fortes gladio ob virtutem donare. Vicissim Anglus ei suum ensen ab latere demtum, cum cingulo & pugione donauit, sed erat Glauci & Diomedis permutatio. Macrobius tamen boni consuluit.

*Anglorum
nomē apud
Indos glo-
riosum.*

Multa sequentibus annis inter Lusitanos & Anglos commissâ fuere prælia nautalia, in quibus fere Angli superiores abiungere, imprimis in Sinu Persico, vbi Schillingus Nauarchus Anglorum periit. Huius mortem vltus est alius Præfectus Anglus, nomine *Blithaus*, occiso in pugna nautali *Ruao Irenico de Andrada*, Thalassiarcho Lusitano, qui *Superbi* nomen ab ingenio nactus fuerat.

A. d. VI. Augusti mensis anno Salutis M. DC. XVI. conflixit *Beniamin Iosephus* Nauarchus Anglus cum quodam Præfecto Lusitano, qui nullo proposito hostilitatis signo tormento æneo aliquid damni dederat Anglicanæ naui. Misit ad hunc Anglus qui causam eius rei quærent, simulque de damno sibi satisfieri postularent. Negauit Lusitanus se quicquam Anglo debere. Pugnarum est ergo acriter ab vtrisque horis circiter duabus: sed Anglus, cum inter primos pugnaret, ictus glande plumbea collapsus, paulo post expirauit: & sic diremtum est prælium. Postero die habito consilio Angli Nauarchum in Iosephi locum elegerunt quendam *Pepuehum*, qui vindictam spirans nauem Lusitanicam de nouo adertus, per aliquot horas cum ea acerrime dimicauit, neque tamen expugnare potuit, estque ad eum modum velut pactis induciis iterum diremta lis. Sequenti nocte cum nauis Lusitanica inter duos scopulos securitatis ergo constitisset, fortuito igne correpta inspectantibus procul Anglis, miserrime conflagrauit, estque exusta penitus. Stabant in littore barbari, & natantes Lusitanos ad se inuitabant: sed id frustra erat, cum scopulis alte assurgentibus impediti, subinde vi fluctuum ad saxa alliderentur. Sic qui Vulcanum effugerant, à Neptuno deuorati perierunt.

*Nauar-
chus An-
glus in pu-
gna cadit.*

*Inimicitia
inter An-
glos & Hol-
landos.*

*Angli ab
Hollandis
cladibus
affecti.*

Ab anno A.N.C.M.DC.XVI. vsque ad annum M.DC.XX. ortis inimicitii inter Anglos & Hollandos, utriusque nationi exitiale natum est bellum. Cum vero Hollandi illis praevalerent, accidit ut Angli variis afficerentur cladibus, amissis aliquot nauarchis, quos Hollandi occiderunt, spoliati que multis nauibus: ubi mirandum est, quod Hollandi in Anglos, antiquos socios & amicos, ita se uerint, praesertim in captiuos, qui ne à Turcis quidem aut Indis crudelius se tractari potuisse affirmabant. Ademerunt ijdem Hollandi Anglorum Regi, confederato & amico Reipublicae Batavae, Insulas quasdam & Emporia in Orientali Oceano, quas tamen Insulas cum incolis Iacobus Rex in suum susceperat patrocinium. Sed de his legi potest liber *Samuelis Purchasij*, viri inter Anglos doctissimi, verique Polyhistoris, quem patria lingua conscripsit, impressum postea Londini apud *Henricum Feterstonum* anno A.N.C.M.DC.XXV. Qui damnum paucorum annorum spacio ab Anglis acceptum ad calculum vocauerunt, has ab Hollandis naues vel interceptas vel perditas narrant. Apud Bantam urbem *Solem & Stellam*. Apud Tecoum *Draconem*. *Vrsum*, *Expeditionem* & *Rosam*. Apud Patanen *Samsenem* & *Canem*. In littore Sinico *Vnicornu*. In Insulis Moluccis duas tresue alias; in quibus nauibus omnibus multi viri egregii & nauis peritissimi cum aliquot Equitibus & Nauarchis perierunt. Accidit tamen postea praeter omnem spem, ut Anglis stationes in littore Iaponico habentibus, Hollandi nauem, cui stellae nomen erat, denuo restituerent, qui eius salutari opera in Moluccis Insulis usi sunt. De auib, feris, rebus terra nascentibus aliisque obseruatione dignis, quae in his regionibus atque Insulis reperiuntur, alibi, & quidem in superioribus rerum Indicarum commentariis à nobis editis affatim est perscriptum, quo lectorem Philohistora remittimus.

CAPVT VI.

Coniungunt se naues aliquot Anglicanae cum Hollandicis. Pugna naualis inter hos & Lusitanos, difficilis & aliquandiu dubia. Angli Armusium Persiae petunt.

*Classis An-
glicana, &
Londinum
nomina
nauium.*

*Præfetti
classis Lusit-
anica.*

A.D. XXVI. Februarii mensis, anno à N.C.M.DC.XX. soluerunt è Portu Telburiensi in Anglia quatuor naues Anglorum instructissimae eo fine, ut primo Sinum Persicum, deinde Orientalis Indos peterent. Nomina nauium illarum hæc erant. Prima vocabatur *Londinum*: secunda *Ceruus*. tertia *Capricornus*: quarta *Aquila*. Nono die Maij ad Aequatorem venerunt, quo superato continuatoque cursu, a.d. XXIII. Iulij mensis in Sinum *Soldanie* sunt ingressi. Cumque hic nauem *Britauicam*, cui nomen erat *Leoni* cum aliis quibusdam minoribus offendissent, coniunxerunt se Angli cum iis. Nauigantibus vna a.d. XVII. se sociam dedit alia nauis Belgica cui nomen erat *Selandia*. Ceterum Hollandicae naues, cum nihil viderent periculi ab hoste, alio profectæ, quæ petere iussæ fuerant, loca petierunt. Digressis his nuncium allatum est Anglis, stare in anchoris iuxta Armusium Empodium Persicum quatuor pregrandes naues Lusitanicas, & expectare aduentum Anglorum, ut eos opprimerent. Nec vanus fuit rumor. a.d. enim XV. Decembris mensis, oriente Sole, naues illas Lusitanicas in conspectu habuerunt, erant autem duæ Lusitanicae & duæ Flandricæ, & illæ quidem multo maiores Anglicanis, hæc vero pares. Præfecto Lusitanicarum nauium nomen erat *Ruao de Andrada*, subpræfecto *Iohanni Borallio*: Flandricis nauibus præerant *Antonius Musquetus* & *Balthasar Chaue-rius*. Has quatuor velut principes sequebantur duæ Liburnicae & decem Celoces.

Postridie Nauarchus Anglus, ut pugnae initium faceret, nauigium barbaricum, quod interceperat, puluere pyrio lignisque aridis impleuit, ea spe, ut iniecto igne classi inimicae immitteret, sed quiescente vento irritum fuit istud consilium. Altero die Lusitani priores sublati anchoris Anglis inuecti pugnam exorsi sunt, quibus ab Anglis ira responsum est, ut in nonam diei horam confingeretur acriter. Appetente vespera Angli nauem illam incendio destinatam hostibus secundo vsi vento immiserunt: sed vigilantia Lusitanorum clades illa auersa est. Ergo denuo ad statariam pugnam reditum, & Angli quidem Prætoriam Lusitanicam iniecta manu ferrea comprehenderunt, adeoque tormentis concusserunt, ut rimis acciperet Oceanum. Restitere tamen prætoriani, & se ut potuerunt, tutati sunt. At *Capricornus* interim tribus nauibus hostium cinctus, ægre se defendebat, donec à ceruo superueniente subleuatus, communi opera hostem acriter oppugnatum in fugam vertit. Hoc fuit initium.

initium victoriae Anglorum: Lusitani enim conspecta Flandricarum navium ingenti periculo, fuga dilapsi sunt.

In hoc conflictu *Aquila* navis Anglicana malum amisit, *Londinum* vero in ima carina damnum accepit, occiso in eadem naui vno præcipui nominis mercatore. Periere omnino ex Anglis quatuor milites & nautæ, ex Lusitanis XL, cum Subpræfecto Borallio & Tribuno militum. Sauciorum iniri numerus non potuit.

Effugerant maiores naues Lusitanicæ, & versus Orientem jactis anchoris ruminabant clades suas, ita ut ab Anglis conspici possent: qui etsi prospero vterentur vento, secundo tamen hostem adoriri noluerunt, quod metuerent, ne is suppetias ab *Armusio* vicino acciperet. Accedebat, quod contenti erant profligasse inimicam classem, & potius negotiationem quam bellum circumspiciebant. Capto igitur consilio Portum *Iacobæum* petere decreuerunt, ita ut *Londinum*, quæ navium erat maxima eadem vespera portum illum ingredi-
tur, cæteris nauibus circiter mille passus inde in anchoris consistentibus.

Interim naues Lusitanicæ, cum se aliquo modo collegissent, statuerunt & ipsæ eundem intrare portum: sed ab Anglis, qui priores aditum occupauerant, repulsæ sunt. Ergo aliam insistentes viam *Armusium* petere institerunt. Commodum autem superuenere iis duæ celeres, noua vehementes militum supplementa: quibus acceptis, conuerso itinere, rursum Portum *Iacobæum* petiuerunt. Denuo igitur pugnatum est, sed tantum à duabus Anglorum nauibus: *Aquila* enim & *Capricornus* cum propter defectum aquæ & refluxum maris locis opem ferre non possent, à pugna abstinerunt. Euenus huius quoque prælii idem fuit, qui superioris, cum Lusitani cedere cogerentur. Prætoriam enim Lusitanorum grauiter concussa, & maior Flandrica, laceratis instrumentis nauticis saucia, primæ fugerunt. Resiste-
bat adhuc

Alia Anglorum Victoria.

Tertia Lusitanorum & Anglorum pugna.

Proprætoria Lusitanorum, multumque negotii Anglis exhibebat: verum conspecta sociarum fuga, cum promissimum quemque è propugnatoribus amisisset: & ipsa terga vertit. Iam nox appetebat, & non longius discesserat fugitiua Lusitanorum classis, quam ut ab Anglis conspici posset, qui sine dubio altero mane tertia vice hostem adorti fuissent, nisi defectum tormentarii pulueris sensissent.

Angli lu-
culentas
prædas a-
gunt.

Omisso igitur hoste, sublati a. d. XIV. Ianuarii anchoris, recta Suratum petierunt. Obtulit se eis hoc in itinere navis Lusitanica, in præcedenti schemate exhibita, militariter instructa, cui *Matri Virgini* nomen imposuerant. Præfectus eius erat Franciscus de Sylua. Hanc Angli assecuti celeriter sui iuris fecerunt, Lusitanos vero, qui omnino sexaginta erant scaphæ impositos, viuos dimiserunt.

Nec in his stetit fortuna in Anglos indulgentia. A. d. enim IX. Maij aliam nauem Lusitanicam, cui *Antonio* nomen erat, ab Armusio venientem, nucibus myristicis aliisque aromatibus onustam obuam habuerunt, eamque celeriter expoliauerunt. Ex captiuis didicerunt, naues illas, quas superioribus præliis quassatas profligatasque fuisse diximus, Armusium se recepisse, ut accepta sarcirent damna, easdemque auctas duabus prægrandibus aliis nauibus, quæ ductore *Emanuele de Assereda* ab Goa aduenerant, primo quoque tempore Anglis bellum illaturas: quo quidem nuncio hi nihil territi, in cursu suo versus Armusium alacriter perrexerunt, certi eius urbis potiundæ: cuius expeditionis qui fuerit euentus, libro superiore commemorauimus.

CAPUT VII.

Quatuor Anglicæ & quatuor Hollandicæ naues, inita societate, communi opera Lusitanis in partibus Orientis bellum inferunt. Prælium nauale inter utrosque, periculosum diuque anceps, postremo Anglis secundum.

NOMINA nauium Anglicarum.

- I. Prætoria nauis REGIA IACOBVS.
- II. Proprætoria IONAS.
- III. STELLA. IV. AQUILA;

Præfectus harum erat Iohannes Weddelius.

NOMINA nauium Hollandicarum.

- I. Prætoria nauis HOLLANDIA,
- II. Proprætoria, VIRGO DORDRACENA.
- III. BANTAM IV. WESOPA.

Præfectus harum nauium erat Albertus Beccerus.

Octo illæ naues inita societate, a. d. XXX. Ian. an. A. N. C. M. DC. XXIV. cum ad fauces Sinus Persici venissent, in eum locum qui vulgo *Gombroone* dicitur, haud procul Armusio nauigium obuium habuere, quod ab oppido *Choula*, ubi Lusitanorum hostes rerum potiuntur, venerat. Celeriter ergo Iohannes Weddelius misit in scapha aliquot suorum, qui percunctarentur, scirentne barbari, qui nauigio illo uehebantur, aliquid de classe Lusitanica. Responsum ei fuit, piper, corium & alia mercimonia eo nauigio vehi, quæ omnia spectarent ad mercatores Choulenses. De Lusitanis nauclerus illius nauigii ita referebat; fuisse se a. d. XXIV. eiusdem mensis apud Promontorium *Gordelium*, quod est inter Indiam & promontorium Iacobæum: ibi vidisse se in patenti Oceano octo prægrandes naues cum nonnullis minoribus: his vero conspectis se extemplo fugisse, & beneficio curui littoris atque sinuum euasisse, ne prehenderetur.

Signum
aduentus
hostium.

Postero die, qui erat XXXI. Ianuarii audiuerunt utrique tam Hollandi quam Angli ter explodi tormentum æneum. Veniebat autem sonus iste ab arce quadam cui *Kisme* nomen erat, & hostili odio prosequeretur Lusitanos. Huius præfectus pollicitus fuerat Weddelio, si ab Turri arcis suæ hostilem nauem conspiceretur, se tribus tonitruis signum daturum. Ibi Anglus quidam summum mali Carchesium in prætoria conscendens, statim exclamauit: Naues, Naues, easque ordine numerauit, usque ad octo: Liburnicas & Celoces se numerare posse negauit. Iussit igitur Thalassiararchus Anglus de more exploso tormento signum præsentiae hostium dari, & paulo post à puppi vexillum sanguinei coloris proponi. Idem repente fecit Nauarchus Batauus, ut omnes naues sine mora se celeriter ab littore expedirēt, & leuatis Anchoris altum petere possent. Ergo explicatis velis utrique pulchro ordine in hostem iuerunt, qui eo

qui eo magis properauerat, quod sperabat se Anglos & Germanos in ipso portu imparatos deprehensurum. Sed ea spes vana fuit.

Fuerat mare per aliquot horas satis tempestuosum, sed octaua pomeridiana confedero fluctus, ut Hollandi Anchoris proiectis naues suas firmauerint. Ibi *Beccerus* Tribunum vnum cum aliquot mercatoribus & nautis nauigio actuario ad Nauarchum Anglum misit, sciscitatum, quid nam ipsi de conspectis nauibus videretur? Respondit *Vveddelius*, arbitrari se esse classem Lusitanicam, quæ jam ante biennium adornari cæperat, eo fine ut tam Germanos quam Anglos opprimeret, vel saltem ex Sinu Persico & littoribus Indicis exturbaret: rogare se igitur *Beccerum*, ut se pugna accingeret, se enim cum omnibus suis certum esse animi, pro Christo, Rege suo, patria, mercandi libertate, & Anglicani nominis gloria usque ad extremum spiritum decertare. Eandem sibi jam dudum mentem esse, responderunt Hollandi, proinde Angli de sociorum fide non dubitarent, qui in nullo periculo eos essent deserturi. Sicea quidem nocte discessum est.

Illuxerat primus Februarii dies, cum *Beccerus* leuari anchoras & vela ventis dari iussit: paulo post idem fecit *Vveddelius*. Sed Hollandi celerius nauigabant, ut Anglicos vix possent assequi: ubi tamen in conspectum hostis propius ventum est, subsistit aliquantisper *Beccerus*. Primus Hollandorum Nauarchus tormentum in Lusitanum emisit, qui eodem modo *Initium pugnae inter Lusitanos & Hollandos.* respondit. Erant iam utrique intra tormenti iactum constituti, cum subito malacia contigit, se tenitate sequente, quæ res nec Anglis nec Batavis commode accidebat, Lusitanis a. per opportune. Ibi quatuor vel quinque horis tormentis utrimque res gesta est, Liburnicis & Celotibus Lusitanorum non minus quam cæteris in hostem fulminantibus. A meridie spirauere venti, sed Lusitanis adeo secundi, ut qui Prætoria & Proprætoria vehebantur, jam se *Iacobo* naue Anglorum potituros arbitrarentur. Non fugit *Vveddelium* consilium hostium, vocatum igitur ad se nauclerum tendere vela iussit, & noua pandere carbasæ, si qua ratione venti beneficio uti posset. Nec se fellit eum spes; nam cum tot velis ventum excepisset, magno animo re-cta in proram Prætoriæ Lusitanicæ incurrit, nihil moratus tormentorum frequentes ictus. Coactus igitur est Thalassiarachus Lusitanus idem facere, & se fulminum periculo exponere, eo euentu, ut prætoriam nauis altero latere vehementer concussa, cum immaniter in eam detonerent Angli, deferere pugnam & se recipere coacta sit. Durauit hic principum conflictus ab ortu Solis usque ad quintam pomeridianam, in quo octo viri in Regia nauis Anglicana occisi sunt, vulneratis pluribus. Porro quam acriter pugnatum fuerit, vel hinc colligi potest, quod ex Anglicana Prætoria duntaxat DCC. globi maiores tormentis in hostem emissi fuerint, unde de reliquis iudicium fieri potest. Appetente nocte vniuersa Lusitanorum classis ad littus se recepit, & iuxta *Kismen* arcem in anchoris subsistit. Et hæc quidem Calendis Februarii facta sunt.

Postero die cum venti leniter ab terra spirarent, videbantur Lusitani, quibus ea res ex animi sententia erat, hostem oppugnaturi, sed non sunt usi eo fortunæ beneficio. Angli vero & Batavi occupatissimi erant in reparandis nauibus, expediendis armis, postremo curandis corporibus. A meridie conuenere duces sociæ classis in Regia naue, rogatisque sententiis decretum factum est, ut crastino die hostes inuaderentur, ira tamen, ut omnis vis in Prætoriam Lusitanorum conuerteretur, neglectis minoribus nauigiis.

Sic a. d. III. Febr. sublati anchoris in Lusitanos itum est, qui propitio utebantur Æolo. Vbi prope ventum est, ostendebant Lusitani Hollandis nudatos vagina gladios, quod hi itidem fecerunt. Hinc explosis tormentis, cum latus regiæ nauis peterent, noluit *Vveddelius* ut sui pariter facerent, sed iussit ut expectarent, donec melior se offerret occasio. Nec defuit consilio successus: cohærebant n. firmiter prætoriam & alia quædam nauis Lusitanica, iunctisque in Anglos pugnabant viribus. Inter has medias inuectus *Vveddelius*, alteram ab altera separat, conuersosque omni impetu in prætoriam hostilem, dum eam vrget agitque, interim duæ naues Hollandicæ alteram, quæ cum prætoriam cohæserat, utrimque inuadunt, & fugam dare cogunt: hinc aliam adortæ eam pariter male resistentem in fugam agunt, & per quatuor horas utramque persequuntur, donec ex oculis insequentium sublata altera pro perdita haberetur: fuitque huius diei certamen atrox, cum *Iacobus*, nauis regia, sæpe ab hostibus cincta in orbem pugnare cogeretur: cæterum in quamcunque ab ea nauis partem fieret impetus, ibi Lusitanicæ triremes *Tertij diei euentus.* fugiebant velut vento dissipatæ. Tertiæ huius diei conflictus quam acris fuerit, hinc patet, quod Anglorum Prætoria, *Iacobus* nomine, ultra CC. globos in hostem emisit, ultra CCCC acceperit, interfectis IV. propugnatoribus, vulneratis tribus. Appetente autem vespere utri-que fessi exhaustique viribus, velut spontaneis induciis conquieuerunt, & Lusitani quidem iuxta *Arnuisium*, cæteri apud *Gombroonem* proiectis anchoris constiterunt.

Quarto Februarii die Hollandi, videntes hostem magna celeritate *Lobracam Insulam*, quæ

VIII. vel IX. millibus passuum ab Armusio aberat, petentem, acriter insecuti sunt. Sed cum destituerentur gubernatore illarum partium perito, veritine in breuia & fyrtes inciderent, sistere cursum coacti sunt, & paulo post receptui canere: neque enim celocibus nauisque a-ctuariis erant instructae, quarum opera accedere ad hostem, qui iam puluinos superauerat, propius possent. Non igitur consultum visum est, fugientes ulterius persequi, sed placuit Gombroonem redire, & ibi negotiationi operam dare. Huc cum sequente vespera ventum est, nihil prius habuere Angli & Hollandi, quam accepta nauium vulnera & rupturas sanare, instrumenta nautica reficere & curare faucios, cui rei quadriduum imperium est: neque enim mediocriter laceratae fuerant naues quaedam, in primis Prætoria Anglorum & Propætoria Batavorum: quanquam nec cæteris tormenta hostilia pepercierant. Interea hærebant Lusitani inter Insulas velutin latibulis, cum non dubia acceptæ cladis amissæque victoriæ confessione.

Decimoquarto Februarii die, cum Angli & Hollandi ab Gombroone vela facerent, alias peturi partes: soluerunt etiam Lusitani, & à portu Armusienfi prodeuntes, sequebantur illos, usque ad vespertinam illius diei. Igitur sequenti die decretum est, quoniam hostis, qui sine dubio noua accepisset supplementa ab Armusio, ultro sequeretur, ut circa meridiem integraretur pugna. Secunda ergo hora pomeridiana ab Anglis Hollandisque impetus factus est in Lusitanos, sed in primis in prætoriam nauem. Oppugnabatur Iacobus ab utroque latere, nec prospero utebatur vento: eumque vehementer premeretur, Weddelius, proposito signo, aliam nauem Anglicanam, cui *Iona* nomen erat, in suppetias vocauit. Ibi restituta pugna, res utrimque æquissime gesta est, patuitque auctos viribus Lusitanos. Nam plus damni hoc conflictu accepit Prætoria Anglorum, quam superioribus duobus. Noctē ea, qua prælium diremptum est, quieuerunt utrique. Cum sol sequentis diei iterum pugnandi copiam faceret, utraque classis, velut extremis depugnaturæ viribus, ita concurrerunt, ut tonitruis omnia personarent, & fumo tormentorum nubes diei induceretur: non enim solum de victoria sed salutē Anglis Hollandisque certandum erat. Cumque Prætoria Lusitanorum vehementer lacerata diutius subsistere non posse videretur, ingens Lusitanorum nauis, cui *Sebastiano* nomen erat, deserta statione sua, mediam se intulit inter pugnantes, fuitque Prætoriae Lusitanorum instar clypei & propugnaculi, quæ excipiebat omnes ictus in Prætoriam directas, velut olim *Sebastianus Martyr* sagittariorum iacula; ergo ut arx quædam & castellum oppugnabatur, donec Prætoria se post principia recepisset. Durauit etiam inter cæteras naues conflictus iste donec occidente sole, & diei & pugnae finis impositus est. Beneficio noctis usque Lusitani, quanta potuerunt celeritate fugientes, obiectum Arabiae littus petierunt, quo Angli Hollandique ignari locorum sequi tam promte non poterant, ita ut orto sole vix conspici illi possent. Ergo Hollandi Anglique *Suratum* perierunt, Lusitani vero *Suarum* castellum Arabiae, ubi habebant præsidium militum. Sic postremo post anceps, diuturnum & periculosum prælium, quod ter instauratum fuit, Diuina gratia Hollandis Anglisque victoriam donauit.

Tertium
prælium &
eius euen-
tum.

Nunc catalogum nauiumque Lusitanicarum subiiciemus descriptionem, quam *Petrus Hillion* Gallus, qui à partibus Lusitanorum stans, præliis illis naualibus interfuit, nobis reliquit, numerumque occisorum annotauit. Sic igitur is refert.

Catalogus
nauium
classis Lu-
sitanae.

Prætoriae nauis Lusitanicae nomen fuisse *Francisco Maiori*. Thalassiarum eius *Albanum Botelliam*: instructam eam nauem fuisse XL. tormentis bellicis varii generis. Fuisse in ea viros CCCL. ex his XXXVIII. perisse: in his fuisse tres centuriones, *Laurentium Tuisum*, *Hieronymum Botelliam*, & *Brassam Lozeum*. Ipsam nauem, eius malos, instrumenta & vexilla, quassa omnia lacerataque fuisse.

II. Propætoriam dictam fuisse *Franciscum Minorem*. Præfectum ei fuisse *Franciscum Burgesem*. Machinis instructam XXXII. viris CCL. è quibus XXXI. perierint, inque iis ipse *Burgesis*. Hanc carina, malo, antennis, rudentibus ita fœdatam, ut nulli amplius esset vsui.

III. Tertiae nauis nomen fuisse *S. Sebastiano*, fuisseque eam totius classis longe maximam. Præfuisse ei *Antonium Tetam*, virum fortem, sed qui eo prælio alterum brachium amiserit. Fuisse in ea XL. Tormenta ænea, viros CCCC. è quibus XX. occisi fuerint, ipsa nauis vehementer concussa & prope inuili reddita.

IV. Quartam *S. Saluatoris* nomen habuisse, sub præfectura *Francisci de Tuara*. Instructam eam fuisse machinis bellicis XXIV. viris CCL. ex his XLI. cecidisse, interque eos ipsum *Tuarensem*. Huic nauis utrumque malum cum antennis defuisse.

V. Quintam *S. Iacobum* appellatam fuisse: Præfectum eius *Simonem de Quintalla*: instructam eam fuisse tormentis XXII. viris CC. è quibus LXXXII. occubuerint. Malum huic fuisse integrum,

tegrum, ipsam vero nauem adeo concussam ruptamque, vt vbiq̃ue actis rimis aquas recipiens, pro inutili deserta fuerit.

Sextæ nomen fuisse *S. Trinitati*, sub præfectura *Petri Botellia*, instructæ tormentis metallo fufis XXII. vectos in ea viros CC. ex his cecidisse XXII. Hanc dehiscentem ab omni parte refici non potuisse, desertam igitur in littore septimo post pugnam die.

Septimam nomen habuisse *Miserere Cordium*, sub præfecto *Emanuele Codrega*, armatam tormentis æneis XXII. viris CC. è quibus III. occubuerint: & hanc minus læsam fuisse cæteris omnibus. Subducto numero, inuenies in octo illis nauibus classis Lusitanicæ fuisse tormenta ænea CCXXXIII. Milites MMC. & ex his interfectos triplici illo prælio fuisse CCCCLXXXI.

Liburnicatum & Celocium, cæterorumque nauigiorum, quæ Lusitanis in prælio bonam nauauerunt operam, nec initus in hoc Catalogo est numerus, nec militum aut interfectorum in iis.

Ex Anglis Hollandisque omnino cecidere viri LVIII.

CAPVT VIII.

Tres naues Anglicanae Orientem petentes, cum Lusitanica classe confligunt. Leo, præcipua ex iis deserta à sociis, ab hoste ita premitur, vt iniecto in puluerem pyrium igne se ipsam perdat. Angli partim flamma partim gladio hostium pereunt.

AD. VII. Octobris anno à N. C. M. DC. XXV. appulerunt haud procul Surato tres naues Anglicanae, quibus hæc fuisse nomina: *Palatina*, *Delphin*, & *Leo*. Sequentie die, cum sol clare luceret, vidimus, (inquit Anglus qui hæc refert) recta ex aduerso vr̃bis Surati naues aliquot in anchoris stantes: existimabamus autem eas esse vel Anglicas vel Hollandicas Mercatorias: quidam ex nostris arbitrabantur, agmen esse nauigiorum piscatoriorum. Vix horæ spaciū effluerat, cum paruit noster error: erant enim quatuor trirēmes Lusitanicæ cum XV. Celocibus, quæ omnes explicatis velis cursū ad nos dirigebant. Vbi ad IV. millia passuum ad nos venerunt, substiterunt. Celeriter Nauarchus, conuocatis Præfectis & Naucleris, quid factū opus esset, sententias rogat. Visum est non expectare pugnae aleam, sed vela dare ventis, & interim aliquando subsistere, an Liburnicas Celocesque eorum à reliqua classe auellere & perdere celerius insequentes possemus. Sed hoc consiliū effectū caruit. Tota enim classis Lusitanica repente nobis à tergo imminens, initium fulminandi in nos fecit, emissō globo à Prætoria sua in *Leonem* nostrum, cui ex *Leone* tribus ictibus responsum est. Facile animaduertunt Lusitani, præstare sua tormenta nostris, audaciores igitur facti, Thalassiar chus aduocata subprætoria in solum *Leonem* omnem vim conuerterunt. Videns Nauarchus noster parem se hosti hac quidem vice non posse, iussit accelerari profectionem, vt ad iactum globi tormentarii abessemus ab iis. Sic procul gesta res est vsque ad vesperam.

Interim *Palatina* nostra & *Delphin* tota nocte in expediendis armis & velis ad celeritatem cursū duplicandis occupabantur. Nos, qui *Leone* vehebamur, propiores eramus hosti, qui in ea vicinia ultra centum pyrobolos in nauim nostram coniecit, quos tamen omnes extinximus, ne spargeretur incendium. Et versabatur quidem res in acie nouaculæ: quod conspicati qui *Palatina* & *Leone* vectabantur, desertis nobis, celeriter se è conspectu hostium subduxere, cuius quidem fugæ ipsi apud viros bonos rationem reddant, si possunt.

Soli igitur pugnauimus ab octana nocturna vsque ad XI. quo tempore Præfectus noster *Richardus Suanleius* cum XL. aliis sociis occubuit, tres vero & viginti miseris modis ambusti ad arma inutiles erant; cæteri omnes pugnando fessi, insuper etiam ob discessum sociarum nauium animo destituebantur. Ibi ad extremum descendimus in desperatā defensione auxilium, vt iniecto in puluerem tormentarium igne nos ipsos vna cum naui perderemus. Negabant duo vel tres, ita factū opus esse; sic dum altercamur, vehemens Oceani refluxus nauem nostram à classe hostili auulsam paulo longius abegit. Lusitani dum nos insequi ardentius cupiunt, non satis curiosè versantes in puppi, partem pulueris pyrii incenderunt, quo casu circiter L. vel LX. homines partim crepuerunt, partim vi flammæ sursum eleuati elisi que sunt. Sic dum hostes in restinguendo incendio & reparandis instrumentis prætoriz nauis occupantur, nos prouecti paulo longius, hac quidem vice perniciem effugimus.

Reliqueramus autem quatuor celoces nostrates, quæ in medio pugnae ardore in diuersum

VI.

VII.

Infelix expeditionis triū nauium Anglicarum.

Angli ab sociis deserti.

Lusitani pereunt incendio.

sum à nobis abierant. Has quanquam videre non potuerimus, ex sono tamen sclopetorum, intermicantibus nonnunquam ignibus, facile nobis fuit colligere, eas alicubi in hostem incidisse, & pugnare, quanquam quis eas manserit exitus, nemo ex nobis scire potuerit, cum in conspectum nostrum nulla post eum diem venisset: & sane, si vel maxime eas prope vidissemus, nihil tamen illis opis ferre potuissemus, qui jam non Leonem sed Charontis Cymbam insidere videbamur.

Nacli ergo aliquam ab impotentiissimo hoste respirationem, constituimus recto cursu Armusium petere, ad quam rem nobis & ventus & serenum caelum auxilio erat. Ergo a. d. IV. Nouembris *Gombroonem* appulimus, ita ut eramus male affecti habitique. Hic natrauerunt nobis mercatores, *Rufretonem* Nauarchum Lusitanum cum XX. Celocibus vagari circa vicina littora, infesto in nos animo. Ibi aliud ex tempore consilium capere non potuimus, quam ut preciosiores merces cum quatuor cistis argento plenis in siccum è naui transferremus. Octauo eiusdem mensis die *Rufreton* adfuit circa septimam matutinam, iussitque tanto impetu celoces suas in nostram nauem incurrere, ut quatuor ex iis in scopulos impingentes, elisæ, spectantibus nobis submergerentur.

Angli di-
mersis mo-
dis pere-
unt.

Procul igitur subsistens Lusitanus, tantam vim ignium in nostram nauem coniecit, ut momento oculi vela, malus funesque omnes flamma corripere. Ruebant jam titiones & ardens bitumen in capita nostrorum, cum quidam ex iis suffocationem in aquis incendio præferentes, præcipiti saltu in mare se coniecerunt. Ceteri immisso in puluerem nitratum igne se vltioribus tormentis exemerunt, nauemque simul in frustra disiecerunt: ad hunc modum igne periere viri XLII. Ex iis qui in mare insilierant, XXVII. à Lusitanorum celocibus excepti & ad Lanienam conseruati sunt. Hoc enim omnes, postquam per totam noctem ludibria & iniurias hostium perpeffi fuissent, *Rufreton* mane facto capitibus truncari iussit, vno excepto, cui nomen erat *Thoma VVinterborno*, quem cum littoris ad mercatores Anglos mittere constituerat, qui in munimento versabantur. Fuerant jam ante nouem è nostris egressi in littus, ut negotia mercatorum curarent: hi quoque crudeles Lusitani carnificis manus effugerunt, ut ita ex omnibus, qui in Leone Anglicana naui vecti fuerant, omnino decem viui fuerint conseruati.

CAPVT IX.

PERIPLVS ORBIS.

Iacobus Eremita Thalassiararchus Batauus, spacio quatuor annorum, totum orbem terrarum circumnauigat. Estque hoc caput velut Diarium illius expeditionis.

Nomina
nauium
huius clas-
sis.

ANNVS agebatur à N. C. M. DC. XXIII. cum a. d. XXIX. Aprilis mensis *Iacobus Eremita* cum nouem nauibus Batauicis & vna celoce ab litore Selandico soluit, apertumque petiit Oceanum. Nauibus hæc erant nomina. I. *Amsterdamum*. II. *Delphi*. III. *Hollandia*. IV. *Concordia*. V. *Mauritius*. VI. *Aquila*. VII. *Dauid*. VIII. *Spes*. IX. *Gryphus*. Celoci nomen erat *Vertago*. A. d. I. Maij duæ aliæ naues se cum superioribus coniunxerunt, quibus erant nomina, *Citrus* & *Copa*. Sic igitur ad *Vestim* Insulam è regione Britanniae appellentes, anchoras ibi jecerunt. Ibi *Copa* parum abfuit quin detrimenti, aliquid caperet, in nuda refluxu aquarum destituta arena. Sed vigilantia Hypothalassiararchi, cui nomen erat *Hugoni Schapenhamo*, qui laborantibus celeriter opem tulit, expedita & aquis restituta est.

A. d. X. Maij, spirante fauonia vela ventis dedimus, & orientale latus illius Insulae petiimus. Die vero XIII. cum per totam noctem Thrafcias ventus spirauisset, visum est Nauarcho proficisci. Iussit ergo de more profectionis signum dari, exploso tormento. Cum autem globus pulueri Pyrio non continue incumberet, sed aliquid intercederet vacui, ruptum est, ut fieri solet, tormentum, magno cum fragore, ut aliquot trabes tabulasque nauiis confringeret, & nautam aliquem ita vulneraret, ut paulo post moreretur. Qui id incenderat, nihil mali perpeffus est.

Aliquo vsque progressis nobis, iussit Thalassiararchus naues non iunctim ingredi, sed se in varias spargere partes, si quæ intercepto nauigio aliquo, discere de classe Hispanica certi aliquid posset. Vltimo die Maij tres conspicati fuimus naues, à quibus cum salutaremur, intelleximus, Piratas Turcicos esse, quos Hispanica classis apud S. Vincentii promontorium in fugam compulerat. Circa vesperam adhuc alias naues Piraticas numero octo adepti fuimus, quæ

Naues Pi-
raticæ Tur-
carum.

quæ iuxta nauem Concordiam transire per classem nostram conabantur, sed demittere vela iussæ sunt, atque consistere. Calendis Iunii præfectus naui cuiusdam Piraticæ, quæ ab Hollandis visitata & excussa fuerat, ad Thalassiarum venit, petens, ut sibi quinque captiui restituerentur, quos è sua triemite transfugisse affirmabat in Prætoriam Hollandicam: se enim eos apud Argeriam præsentem pecunia emisse. Conuenit Senatus nauticus, vocatique captiui dixerunt se omnes esse Germanos inferiores; sed & multos alios esse in eadem naui, qui nuper ex Hollandicis nauibus captiui in eam translati fuissent, & omnes vno ore libertatem rogarent. Conclufum est in Senatu, cum ii, qui in confederatis Germaniæ prouinciis nati sint, vtriusque nationis, Belgarum & Maurorum decrero ac pactis liberi esse debeant; ut non tantum ii qui transfugerant, non dederentur petentibus Turcis, sed & reliqui, qui in eadem naui atinebantur, missis caduceatoribus repeterentur: quod & eo ipso momento factum est. Pirata autem destitutus tot mancipiis tristis à nobis discessit. Qui in libertatem asserti sunt, in numerum militum iisdem stipendiis conscripti, & in signa distributi fuerunt.

Bataui cap-
turi libe-
rantur.

A.d.IV. Maij mensis decem naues, sed dispersas, procul conspicati fuimus. In has igitur confestim proras obuertimus; cum autem quiescente vento tardius velificaremur, nauigialia & scaphas nostras militibus impleuimus & ad persequendas eas misimus. Nostri quatuor ex iis affecuti, captiuas fecerunt, erantque Hispanicæ, laccaro onustæ, venientes ab Fernambuco oppido & portu Brasiliæ. In vna earum nauium deprehensus fuit Sacerdos Hispanus, itemque alius vir illustris, nomine *Augustinus Oforius*, qui aliquot annis in Peruvia vixerat, & terrestri itinere, confecta via longissima, inde ad oppidum *Boni Aeris* venerat, & porro *Fernambucum*, ut rediret in Hispaniam.

Augusti-
nus Ofo-
rius.

Septimo eius mensis die obtulit se conspectui nostro nauis, quæ acriter fugiebat. Nos eam diu persecuti, cum postremo adepti fuisset, vidimus Piratam esse Turcicum: eum igitur missum fecimus. Dum hunc persequimur, & captiuæ naues Hispanicæ nostram sequi celeritatem non possunt, alius adest Pirata cum triemi Numidica, qui sine dubio prædam illam nobis è manibus eripisset, nisi Hypothalassiarum noster repente accurrisset, & raptorem præsentia sua cohibuisset. Sedebat ad gubernaculum illius naui Piraticæ homo Germanus: qui visa naui Hollandica recta in eam proram naui suæ direxit, & tam prope adegit, ut cum ipse tum omnes qui in ea vehabantur Christiani, in Hollandicam nauem transilirent. Ibi Præfectus naui, ut recuperaret seruitia sua, ipse ad Hypothalassiarum venit repetens fugitiuos. Erat autem homo Batauis, Enchusij natus, Henricus nomine. Huic prius grauer re- prehensio, postremo persuaserunt nostri, ut non ipse solum cum cæteris Christianis, qui effugerant, apud Hollandos maneret, sed etiam bona thesaurosque suos è Piratica in nostram nauem transferret. Narravit nostris Henricus iste, vagari in illo Oceano ad XXX. naues Hispanorum, militariter instructas. Erant naues nostræ non tantum iis mercibus, quas nobiscum domo aduexeramus, sed & quas rapueramus supra modum onerata, ut inferiore tormentorum ordine uti non potuerimus, sicubi cum hoste configendum fuisset. Ne igitur plus damni acciperemus quam inferremus, placuit ductoribus nostris alicubi appellere, & mercibus in tuto expositis (præsertim quæ domum mittendæ erant) naues leuiiores facere. Decreuerunt omnes Portum *Saphiensem* petere, nihil dubitantes, quin ibi offensuri essent aliquot naues Batauicas. Huc ubi venimus, non nisi vnam inuenimus nauem Hollandicam, cui nomen erat *Transisulana*, & præterea duas alias minores, vna spectabat ad mercatorem Gallum, altera ad Anglum. Primum omnium præfectus *Transisulana* ad Thalassiarum nostrum cum in Prætoriam venisset, questus est, nonnullos è sociis concitata rebellione ab omni se exclusisse obedientia. Comprehenfi ergo seditiosi, & in duas naues *Amsterdamum* & *Delphos* deducti, vinculis coerciti sunt. A meridie illius diei habito Senatu, decretum est, ut *Transisulana* & *Verrago*, quicquid nobis erat saccari, cum aliis quibusdam mercibus imponeretur, & vtraque in patriam Batauiam mitteretur. In locum *Verragi* captiua naui Hispanica successit, in quam gubernator ac nauæ è *Verrago* translati fuerunt.

Expirata
sit socius.

Transisulana
naui
Hollandica.

Die Maij XXI. constituto tribunali vocatoque iudicio, comparuit Præfectus naui *Transisulana*, accusauitque eos, quos in vincula datos superius diximus perfidiæ & seditio- nis: quod excussa obædientia, pertractisque in sceleris societatem cæteris, diripere nauem sta- tuissent, postea eadem sui juris facta Piraticam facere voluissent.

Erant rei omnino septem. Ex his quatuor, qui auctores rebellionis fuerant, laqueo suspen- si perierunt: tres ita condemnati sunt, ut toto illius nauigationis tempore sine stipendio militarent. Erant a. eo tempore coniunctæ naues omnino XVI. cum ab *Saphia* proficisceren- tur.

Seditiosi
puniti.

tur: sed à. d. XXIV. eius mensis *Transfulana & Vertagus* à nobis discesserunt, petituræ patriam Hollandiam.

*S. Augusti-
ni & S. Vin-
centij In-
sula.*

A. d. XXVII. Maij decretum est in Senatu, vt in transitu littoris Africani ad *S. Vincentij* Insulam & *S. Augustini* appellerentur naues, quibus in locis Hispani, qui simul cum quatuor illis nauibus capti fuerant, exponerentur, & alimoniae aliquid classi inferretur, cum hirco- rum & testudinum copia in illis locis haberi possit. Igitur quinto die Iulij ad *S. Vincentium* an- choras jecimus: cum autem ibi statio esset commodissima, & rarissime ibi circa hoc tempus anni pluat, contra apud *Sierram Lionam* eo mense continui imbres cadere soleant, placuit Na- uarchis praefectisque, vt hoc loco omnes exonerarentur naues, expurgarentur & reficeren- tur, vtque caetera ad vltiorem nauigationem necessaria, classi inferrentur, praeter aquam fontanain, quae ab *Sierra Liona* (promontorio Africae) petenda omnino erat. Iussit insuper Nauarchus noster, vt erectis in secco tentoriis, expositisque in iis aegrotis, duo signa militum ad custodiam eorum destinarentur: his, exactis quinque diebus, subrogarentur duo alia vs- que ad diem profectionis. Eadem vesperta quidam ex nostris haud longe à littore puteos fo- runt, & aquam potabilem inuenerunt. Sexto die Iulij nauigium nostrum actuarium viris ar- misque satis instructum ad *S. Antonij Insulam* misimus, vt quid animi esset barbaris in nostros experirentur. Retulerunt nostri, humaniter se exceptos fuisse, reperisse insuper hortos, in quibus mala Punica, Citria, ficus aliosque fructus affatim reperissent, in cuius rei signum o- stendebant poma varii generis, matura, quae inde attulerant in vsum aegrotorum. Reddiderunt iisdem Barbari Epistolam quandam, quam Praefectus naui Batauae, cui nomen erat *Lugduno*, & quae ibi aliquandiu in statione fuerat, exarauerat, qua testabatur, omni beneuolentiae gene- re à barbaris istis se suosque affectos fuisse, rogabatque, vt qui eo venturi essent Hollandi, hanc beneficentiam remunerarentur. Nonno die in *S. Vincentij* Insula sacra Concio ha- bita est.

*Insula S.
Antonij
frugifera.*

A. d. XVI. panis distribuendi inter vectores certa ratio inita fuit, vt tantum singulis quo- tidie daretur, quantum ad sedandam famem sufficere credebatur.

Die sequenti decretum factum est, vt se quisque pararet ad abitum, ad XXV. enim diem discedendum esse versus *Sierram Lionam*, si qua forte ibi naui Hollandica inueniretur, cui quod supererat sacchari imponi & donum mitti posset.

*Hispani ca-
ptiui in lit-
tore expo-
siti.*

XXII. die Iulij Hypothalassarchus cum nouo Verrago *S. Antonij* Insulam petiit, secum vehens captiuos Hispanos, quos in quatuor illis nauibus interceperat, hos viatico luculento instructos ibi in littore exposuit: *Augustinum* vero *Oforium* secum retinuit. Reuersus hic die po- stero XX. millia pomorum citriorum secum attulit, quae ab Incolis munere aliquo delinitis, acceperat. Hic quoque litteras barbaris reliquit, quibus Hollandos, qui post id tempus eo appulsuri essent, ad benignitatem & munificentiam erga eos hortabatur.

*Situs Insu-
larum Vin-
centij &
Antonij.*

Cum illuxisset vigesimus quintus Iulij dies, dato signo, nostri naues repetierunt. Sunt autem duae illae Insulae, *S. Vincentij & Antonij* commodissimae omnium in illa parte Africae, ab- estque haec ab illa spacio duorum milliarium. Portus *S. Vincentij*, sub gradu ab Aequatore XVI. & minut. LVI. situs, commodissimus amplissimusque est, statioque nautis Orientem pe- tentibus gratissima. Pago praecipuo nomen est *S. Vincentio*, vbi fons est aquae dulcis, qui ta- men nequaquam sufficiebat pro nostris nauibus aquandis. Coacti igitur sumus puteos ef- fodere, in quibus quidem haustumus aquam, caeterum turbidam & insuauem gustu, insuper adeo laxantem aluum, vt nobis à dysenteria metueremus. Abundat Insula capris hircisque, quorum carne sapida sane & prepingui nostri recreati fuerunt. Mansueri non sunt, sed vagan- tur per syluas, quas nisi manipulo XXV. vel XXX. hominum velut indagine cingas, non faci- le exceperis. Testudinum insuper hic tanta magnitudo, vt ad duos tresue pedes longae repe- riantur. Fatae haec à mari prodeunt in littus, ibique oua sua magno numero arena defodiunt, vt à Sole percalfacta excludantur: quod faciunt à mense Augusto vsque in Februarium: cae- teris anni partibus in mari victitant. Caro earum ad piscium quam quadrupedum saporem potius accedit. Oua gallinaceis bonitate certant. Piscium insuper varii generis in illo littore magna est copia, vt eorum tantum capere potuerimus, quantum in omnes naues nostras suf- ficiebat.

*Natura Te-
studinum.*

*Insula S.
Antonij.*

S. Antonij Insula incolitur à barbaris Aethiopici generis, qui in vniuersum cum mulieri- bus liberisque ad D. capita constituunt. Hircorum itidem hic copia, vnde potissimus eis victus: reperitur etiam hic gossypii aliquantum. Horti hic sunt in ipso littore australi, pomiferis arbo- ribus confiti, in quibus tempore maturitatis ad L. millia malorum citriorum, aureorum & Punicorum quis adipisci vno die possit. Mira est autem barbarorum istorum in peregrinos co- mitas & munificentia, vt accepto munusculo aliquo, nihil suarum rerum petentibus negent. Et nos qui-

nos quidem ibi non tantum fructibus arboreis, sed & hircina, porcina, & ouilla carne nobis prospeximus.

Vigesimo octavo die Iulii, cum illucesceret, aberant à nobis tres naues nostrates, *Citrus, Delphi, & Aquila*. Decretum est vt apud *Sierram Lionam* earum aduentum præstolaremur. Fecerant autem hæc vela ad *Insulam Mañ*, vbi magnam Salmonum piscium copiam ceperant, vt LXX. dolia carnibus eorum impleuerint. Cæterum nauem in eo portu offenderant nullam, velut Kalendis Augusti ad nos reuerſi narrabant.

A IV. die Augusti vsque ad VIII. perpetuis imbris maduimus, multique ex nostris dy-
fenteria, vsu impuræ aquæ contracta, grauiter ægrotabant, moriebanturque passim sub fer-
uenti illo climate, deleta eadem vi morbi *Cornelio Boote*, Consiliario in *Concordia* naue. Sed
hæc postea apud *Sierram Lionam* contigerunt, vbi lues sæuiit acrius.

*Dysenteria
affliguntur
Bataui.*

Die vndecimo vitatis periculosis quibusdam breuib. in littore *Sierræ Lionæ* anchoras jecimus. Ibi quidam præfectus è nostris in terram egressus, cum rediret ad nos, barbaros quosdam *Æthiopes* secum adduxit, qui naues nostras videre cupiebant. Sequenti die emissi fabri nostri lignarii & dolarii vndique conquisiuerunt materiam, explendis rimis tabularum idoneam, naues enim nostræ ob solis calorem valde hiscebant.

Cum a. d. XIII. Augusti naues nostræ subire littus vellent, à barbaris accessu prohibiti sunt, exigentibus prius de more à peregrinis munera. Dux igitur noster *Æthiopes* eos qui ad nauem eius venerant, conuiuio exceptos, insuper donis deliniuit, oblato baculo ferreo, & quibusdam linteaminibus, aliisque rebus non magni precii, vt ea omnia fratri regis & præfecto pagi illius offerrent. Acquieuerunt his Afri, permiseruntque, vt quantum vellemus Limoniorum malorum & aquæ fontanæ in naues nostras inferremus.

Die XIV. ipse frater regis cum prætore pagi, cum prius de aduentu suo nuncium misissent, in prætoriam nostram venerunt. Obtulerunt hi nobis magnam vim eboris, ultra centum dentes (vel si mauis cornua) licet rudes & impolitos. Noſtri ipsis vicissim ea donauerunt, quibus eos delectari nouerant. Erant autem ludicra pleraque & vilia. Sequenti die nostri ex hortis non adeo magnis ultra CXX. millia pomorum Limoniorum in naues intulerunt. Progreſſi quidam è nostris paulo longius, in primis qui è *Concordia* nauis erant, inuenerunt humi jacentes nuces, quibus eadem quæ myristicis species, longe tamen maioribus. Has collectas aperuerunt nucleosque audius ingesserunt. Vix redierant ad nauem, cum vnus eorum repente mortuus concidit, toto corpore veneno se liuidis maculis prodente. Cæteris igitur antidota exhibita viuos eos conseruauere: vnde edictum propositum est, ne quis eas nuces colligeret. Ab hoc vsque ad primum Septembris mensis diem nihil memorabile contigit, nisi quod *Adrianus Duynus*, Præfectus *Mauritio* nauis, pauloque post, *Iohannes Alemannus* Secretarius in *Ambsterodamo* nauis, & tandem *Petrus Velius* Commissarius in eadem vita excesserunt, & in vicino littore satis honorifice pro præſenti copia tumulati sunt.

*Magna vim
Eboris.*

*Nuces la-
chiferæ.*

*Mortui a-
liquot Hol-
landi.*

Kalendis Septembribus in locum *Adriani Duyni* defuncti, *Mauritio* nauis præfectus est *Petrus Harmerius* Nauclerus spei nauis. Eodem die Dux noster voluit, vt quatuor illi Transiulani, qui hactenus ob delictum sine stipendio meruerant, quod virtute errorem correxissent, imposterum par cæteris stipendium militare perciperent.

A. d. IV. Septembris, ventum nacti opportunum, leuatis anchoris Oceanò nos commisimus. *Sierra Liona* nomen est celebre in his locis, & nautis apprime notum, quo intelliguntur montes continentis *Africæ* siue *Æthiopæ*, in austrum proiecti, vbi non longe fluuius aquæ dulcis in mare illabitur. Statio nauium, vbi appellere nautæ solent, Aquilonem respicit, abestque circiter VIII. gradibus ab *Æquatore*. Terra ipsa edita valde est, proiecto mucrone in Oceanum, densis præaltisque consita arboribus, vnde longissime à nauigantibus conspici potest. Difficile est ad fidem dicere, quantum ibi sit arborum in quibus poma citria crescunt, Limoniis Hispanicis similia, sed minora aliquantum: vnde licet cuius tantum quantum velit pomorum carpere, cum iuris publici sint. Nos tamen nimium eorum esum parum salubrem postea deprehendimus: hoc enim loco è nostris XLII. homines, desertis nostris nauibus, *Charontis* Cimbam ingressi sunt. Lignorum hic ad focum nacti sumus abundantiam, & materiæ obturandis tabulorum rimis idoneæ, in primis autem aquæ potabilis, cuius hic hauriendæ magna facilitas. Vidimus hic nomina *Francisci Draconis* aliorumque Anglorum, qui ante id tempus his in locis fuerant, erantque ea insculpta saxis.

*Sierra Lio-
na & eius
descriptio.*

Vigesimo nono illius mensis die ostendit se nobis *S. Thome Insula*, quam tenere non potuimus, sed ne voluimus quidē, non consentiente vento. Cum orientale littus huius Insulæ circuiuissemus, conspicati fuimus naues quasdam, quæ longius nobis abesse ab Arce videbatur, quā vt à tormentis contingi possent. Duas igitur è captiuis Hispanicis nauib. in eas direximus; sed quiescente vento à proposito desistere coacti fuimus.

*Insula S.
Thome.*

Promontorium Lupi
Capo Lopez
Consalui.

Kalendis Octobris mensis diluculo ostendit se nobis *Promontorium Lupi*, quod vulgo *Capo Lopez* vocant, ad quod nos dirigere vela ventus prohibuit. Quod prætoriae naui cohærebat nauigium actuarium, ad explorandam terram missum est. Causa erat, ut aquationem alicubi circumspiceremus, quam profecto in eo loco reperire ex sententia non potuimus. Sed ea quidē spelapsi fuimus. Aqua n. quam hic hauriebamus, turbida erat, insalubris & mali odoris. Funestum igitur deferentes locum, omni studio annixi fuere nostri, ut *Annum Bonum* (Insula hoc nomen est) obtinerent. Huc appellere nostri non potuerunt, quia Prætoria naus & Concordia, cum cæteras præirent, in breuia delatæ, ingenti cum periculo in puluinis illis hæserunt, nec nisi maximo cum periculo expediri potuerunt. Ad promontorium igitur *Lupi* redeundum fuit. Tempestiuum nostris erat, cum ij qui ad hauriendam aquam missi fuerant, nunciauere, aquas, quæ paulo antelimo turbidæ fuissent, nunc causta scaturigine fluere limpidas, & tanta quidem copia, ut vniuersæ classi ad aquationem sufficerent.

Aquationis
commoditas.

A. d. XI. mandatum est præfectis *Spei & Vertagi*, ut periculum facerent, possent ne promontorium siue *Caput Geytense* circumnavigare. Cum enim Scorbuto nostri homines affligerentur, quod malum aureorum ac citreorum pomorum vsu sedari solet, necessarium visum est, ut *Anni Boni* Insula à nostris adiretur, antequam proficisceretur longius. Multi autem dies elapsi sunt, quibus Hollandi nostri magnos sustinere labores, antequam ad *Anni-Boni* Insulam appellere potuerunt, quod demum ad XXVII. Octobris factum est, cum jam omni spe illius potiundæ lapsi fuissetus. Biduo post *Cornelius Iacobi & Præfectus Ararij* ex Prætoria naui in terram egressi, ab incolis vexillum in signum pacis præferentibus excepti fuerunt.

Præerat illi Insulae *Antonius Nunezius*: cum hoc egimus, ut bona ipsius venia nobis cum Insulanis negociari liceret, & tantum aquæ, quantum nobis necesse erat, ut & fructuum arboreorum in naues inferre. Interea omnes nostræ naues appulerant, quare Dux noster centum viros in littus emisit, ut aquatoribus nostris præsidio essent, ne in quas inciderent insidias.

Insolentia
militum
noxia.

Dum nostri in petenda aqua & pomis occupantur, accidit, ut quidam è militibus & vulgo nautico solita insolentia barbaris gallinas aliquot & anates interciperent, qua iniuria affecti insulani, ad Præfectum loci querimoniam detulerunt. Venerat autem ad eum Hypothalassarchus cum ductoribus quibusdam ordinum, ut de futura aquatione & comparanda alimonia agerent: obtulerantque homini donum, cuius precium ad CCC. florenos accedebat: quod cum ille parui æstimaret, parum aberat, quin eos omnes, sub specie raptorum alitum, detineret. Quia autem fidem & promissa eius securi, ad ipsum venerant, dimisit eos, monitos, ne posthac inimicis suis se tam incogitanter crederent. Et sane, si vel maxime arma expedire & vim tentare voluisset, erat Hollandis tantum virium, ut omnem ab se iniuriam depellere facile possent. In hac Insula duo è nostris nauibus ad Præfectum transfugerunt, Hispanus vnus & alter Græcus. Erant autem ex eorum numero, quos in IV. illis Hispanicis nauibus interceptos fuisse diximus.

Anni boni
Insula &
eius descriptio.

Cæterum ipsa Insula, cui ANNO-BONO diximus esse nomen, gradu duntaxat vno & quarta eius parte ab Æquatore abest versus Austrum, complectiturque peripheria sua sex miliaria. Eminent hæc alte super aquas, incoliturque ab Æthiopibus circiter CL. exceptis mulieribus & pueris, quorum numerus longe maior est. Parent hi omnes Lusitanis, qui etsi pauci in insula sint, ita tamen barbaros dicto audientes habent, ut satis mirari non potuerimus. Qui delinquunt, iis alia pœna non irrogatur, quam ut in D. Thomæ Insulam mittantur in exilium: quod quidem Æthiopibus non leue videtur supplicium. Abundat solum eius multis variisque fructibus, nobis incognitis, quos ipsi *Bananas, Amanassas, Cocos & Famacindas* vocant: neque cannis mellitis, ex quibus saccarum fit, destituitur. Pomorum aureorum citriorumque tanta hic abundantia, ut quatuor dierum spacio CC. millia collegerimus, præter ea quæ à nostris hominibus consumpta fuerunt, & in computum non venerunt. Maior his quam alibi succi copia & mira saporis graria: & horum quidem aliorumque pomorum per totum annum affatim reperitur, cum Insula hæc frigoris aut hyemis ne nomina quidem audiat. Boum, vaccarum, caprarum plurimum hic est, magnique porcorum greges, quos barbari nobis vili vendebant precio. Aquationis ad Euroaustrum mira commoditas, defluente riua à montibus in subiectam vallem, malis aliisque arboribus constat, ideoque ærnisissimam: & hinc petenda est aqua dulcis in vsum nauigantium. Statio nauium Aparctiam ventum respicit, fundo sabuloso & anchoris recipiendis comodo, tantæ profunditatis, ut à VII. vsque ad XVI. Orgyas descendat. Iuxta conspicitur pagus ab Æthiopibus cultus, murum habens obiectum mari, vnde eos, qui præter arbitrium eorum appellere volunt, arcere solent. Si quæ tamen vis maior ingruat, deserunt casas suas, ligno & culmine structas, montesque petunt, in quibus

Aquatio
in Anni
boni Insula.

agge-

aggeres & munimenta quædam struxerunt. Scloperis aliisque tormentis manuatis scite uti nouerunt, unde temere laceffendi non sunt. Pauperiem gentis vestium vilitas arguit, viri prope nudi incedunt, inprimis qui sunt cum re tenuiori: mulieres toto corpore supra umbilicum nudæ sunt, femur à coxa usque ad genua supparo lineo regunt. Quæ huc aquationis causa appellunt naues exteræ, caute cum atratis illis versentur oportet, ne ab iis circumuenti in pericula incidant, neue quicquam eorum promissis fidant. Semper igitur in excubiis sint necesse est, ut perfidiam plusquam Punicam euitare atque cauere malo possint.

Annabonenses fraudenti & perfidi.

Die eius mensis vigesimo accidit, ut in naui prætoria, cui Amsterodamo nomen erat, tres pueri luderent, & ita in summam puppim sensim euaderent. Cumque se mutuo amplexi voluerentur, repente ab naui in Oceanum, ita ut cohærebant, præcipientes lapsi sunt. Confestim demissa scapha, vnus viuus exceptus est, duo in aquis perierunt.

Ab hoc die, etsi perpetuo, multum variante vento & tempestate, nauigauerimus, nihil ramen memoratu dignum accidit, usque ad secundum diem Februarii anno à N. C. M.DC. XXIV. quo die gubernator Concordiæ naui, nomine *Valentinus Iohannis*, qui anno Salutis M. DC. XIX. in his ipsis partibus nauigauerat, *Fretum Le Maire* proclamauit ostensis montibus, qui ad latus occidentale faucium illarum attolluntur. Parum aberat, quin hic magno nostro malo in breuia incidissemus, nisi Spes naui, quæ cum alia nostrate aliquot diebus præcurrerat, missa scapha nos monuisset. Medium igitur Fretum tenuimus, & perniciem vitauimus, ubi duæ illæ naues se nobis coniunxerunt, ita ut nulla desideraretur præter *Gryphum & Vertagum*. Qui his vehebantur, ostium fluuii cuiusdam subintrauerant, portumque inueuerant minoribus nauibus commodissimam præbentem stationem. Egerant cum barbaris, sed refectiois parum aut nihil fuerant adepti, præter piscium, inprimis passerum marinorum magnam copiam: & hæc quidam narrabant Duci nostro, cum a. d. VII, Februarii se nobiscum coniunxissent.

Decimoquarto eius mensis die venit ad ducem Hypothalassiararchus noster, proposuitque in medium: cum proximis XII. diebus nauigando nihil profecerimus, an non consultum esset, circa Promontorium Hornense in sinum aliquem incurrere, ubi dulcis aquæ nobis copia fieret? Negauerunt plerique ita faciendum, cum in ignota loca tot naues deducere res esset plena periculi: si tamen eadem ventorum pertinacia porro nobis molesta esset, tunc aliud capiendum consilium. Cum autem Circius ventus perseverantur flaret, valuit Hypothalassiararchi consilium, qui & ipse, cum primus in ordine nauigaret, in Sinum quendam satis capacem (cui postmodum *Sinui Nassouico* nomen inditum est) ingressus, signum cæteris dedit, comode ibi anchoras proici posse, quem & cæteræ naues eo secutæ sunt. Bono quidem euentu. Nam tantum ibi è vicinis montibus defluentis erat aquæ, ut plenis amphoris hauriri & in naues inferri posset: sed & copiam lignorum ad focum ibi inuenimus, quo jam egere inceperamus.

Decimonono Februarii, circa meridiem repentina tempestas & procellosa oborta est, qua aliquot naues nostrates rudentibus ruptis anchoras perdiderunt, & parum absuit, quin inuicem colliderentur: vespere tamen elapso conqueuit procella. Compar tempestas turbauit mare die tertio post, ita, ut Aquila celeriter ab littore soluere coacta, nouendecim homines, qui in terram egressi fuerant, recipere in ea festinatione non potuerit, nec in tanto fluctuum impetu missa scapha ad nauem deportare. Cum vero post die nauis ea denuo appelleret, uiebant adhuc è XIX. illis tantum duo, qui narrabant, socios suos numero XVII. sudibus & perticis à barbaris fustim interemptos fuisse, cum tamen ipsi barbaros nulla re læsissent. In littore plura quam quinque cadauera reperta non fuerunt, naucleri & duorum puerorum, qui miserabiliter in frustra lacerati erant: cæteros omnes efferi isti secum rapuerant, ut eorum vescerentur carnibus. Cautiores igitur horum exemplo facti, iussi sumus deinceps manipularim & cum armis nostris in terram egredi. Sed ab eo tempore postea barbari nulli comparuerunt.

Tristis casus aliquot Hollandorum.

TERRA del Fuego siue Terra ignium, quam veteres crediderunt esse partem continentis terræ australis & incognitæ, nomen est aliquot insularum, quæ diuersis æstuariis & intercursum maris diuiduntur.

Descriptio Terra del Fuego.

Præcipua earum montibus asperatur, amœnis tamen & arboribus viridantibus confitis. Valles pleræque riuulis è radice montium scaturientibus humectantur, unde herbis ac gramine cooperiuntur. Stationes nauium hinc inde securæ & spaciøsæ, ad recipiendas quasuis naues, immo classes. Montes, si procul aspicias, videntur alibi quam in ipsa Insula enasci, sed propius accedens deprehendens errorem. Solum cauernosum est, intus latentibus saxis plenum

num. Venti hic frequentes, propter crebras exhalationes, & varii, vt in momento oculi mutantur, acciditque nobis aliquando, vt nec tendere recte nec demittere vela possemus.

Incola terra del Fuego.

Incolae huius terrae colore corporum albo sunt, vt Europaei; pingunt tamen cutem variis coloribus, in primis rubro, vt alicubi rubri, alibi albi, vel etiam variegati appareant. Corpora iis quadrata, statura quae Germanis Gallisque. Comam nigerrimam alunt promittuntque, vt terribiliores appareant. Viri omnino nudi incedunt, ne pudenda quidem velati, quae tamen mulieres cooperiunt, praetensa aluta. Et haec quoque corpus variis illinunt pigmentis; collo circumiicientes funiculum, de quo cochleae & conchylii pendent. Praestantiores inter eos animalis alicuius vel ferae pellem humeris crudam circumiiciunt, ad modum pallioli. Domicilia eorum è truncis arborum structa sunt, rotunda, inferius lata, in summo coeuntibus arborum cacuminibus in mucronem desinentia. Quod in iis terrae includitur, depressum est ad tres pedes, egesta humus foris fundamento circumiicitur. Omnis eorum suppellex consistit in fiscellis quibusdam junceis aut vimineis, in quibus asseruant hamos suos piscatorios, qui etsi nostris dissimiles sunt, plurimum tamen iis extrahunt è mari piscium. Arma eorum diuersa sunt. Quidam vtuntur arcu & sagittis, quarum mucrones non è ferro sunt, sed acutissimo lapide. Hastas etiam longas vibrant, pariter in aciem lapideam exeuntes, nec non cultros lapideos, acutissimos; postremo fundas balearicas, quibus lapides vi maxima & ictu prope destinato emittunt. Semper hi arma sua secum habent, potueruntque nostri certis indicibus colligere, bella hos populos inter sese gerere. Spectati autem dignae sunt scaphae eorum siue lembi piscatorii. Corticem continuum crassissimae arbori scite detractum ita flectunt incuruantque, vt carinae speciem referat. Hinc semper ei aliquid demunt, vt in aciem vtraque extremitas exeat: fissuras apposire confluere nouerunt, vt ad extremum nauigium emerget Veneticæ Gondulae non multum absimile. Vtque firmior euadat, duplicant corticem aliquibus in locis, vbi plus est periculi. Longitudo harum scapharum aliquando ad X. vel XIV. pedes accedit, latitudo non vltra duas. Hastam celeriter remis impellere nouerunt, vt scaphis nostris aëtuariis nihil debere videantur.

Barbaries extrema cum fraudulencia coniuncta.

De ingeniis eorum si quæras, bestiis eos brutisque similiores quam hominibusprehendentes. Mera hic & effera barbaries, cum in cibis delictiosis carnes humanas habeant. Religionis alicuius aut vitæ ciuilis nulla scintilla; pudor nullus, vt alter alterum permingat. Intellectus armorum, quibus nos vtimur, iis plane nullus, cum sclopetis nostratibus gladiisque homines interimi posse non credant. Callidi tamen sunt (quod in illa feritate iure mireris) & fallaces, cum se primo peregrinorum amicos simulant, deinde incautos & nihil mali metuentes repente opprimunt, vt nostris è Concordia naui accidit. Cauebunt itaque qui ad hoc genus appellant, ne ipsis fidant, neu simplicitatem illorum & barbariem contemnant, cum nihil apud eos fidum sit atque tutum: vnde sine armis adeundi non sunt. Non destitui autem oras illas animalibus, vel hinc collegimus, quod stercora bubula, & interanea ac nervos animalium vidimus: accedente cuiusdam militis è nostris narratione, qui vltius penetrauerat, & se multas in syluis bestias vidisse referebat.

Vehemens tempestas.

Die XXVI. Februarii mensis tam validis ventis commotum est mare, vt multi rudentes, quibus ad anchoras deligatae erant naues, abrumperentur, non paruo nauigantium periculo. Auulsa est hac vi tempestatis scapha ab naui quadam nostrate, parumque abfuit, quin octo viri, qui ea vehebantur, submersi perirent. Sex tamen ab iis qui in Delphica naui erant seruati sunt, duos autem Charon in suam recepit Cimbam: & illi quidem, qui à Delphenibus extracti fuerunt, vltra horam cum dimidia in aquis natando vitam conseruauerant.

A. d. VI. Martii, cum Caurus ventus iuratus nauigationis nostrae hostis sine intermissione flaret, nec eo perseverante fieri poterat, quin classis nostra dissiparetur; eo prospecto periculo conuocauit Thalassarchus senatum, iussitque vnumquemque libere dicere sententiam suam, vbinam diuulsis nauibus quibusdam à cæteris, conueniendum denuo esset, Insulas enim Iohannis Fernandis eo vento tenere videbatur impossibile. Variatum hic est sententiis, cum aliis Terra del Fuego, aliis Fretum Magellanicum, aliis alius locus placeret. Cum inter eos parum conueniret, decretum est, vt adhuc per duos menses nauigationem nostram continuaremus, daremusque omnem operam, vt in Mare Australe siue Pacificum eniteremur. Et id quidem paulo post factum est.

Chile Provincia.

Nam ad XXVIII. diem huius mensis ostendit se nobis Chile provincia Americae Meridionalis siue magnae illius Continentis Australis, quam vidimus conuerso vultu in ventum Vulturum: aberamus autem ab Aequatore gradibus XLII. cumque circa vesperam Fauonius spiraret vehementior, acta est classis nostra tam prope ad illud litus, vt vix vno milliari ab eo videremur abesse. Biduo post, nempe Kalendis Aprilibus sub gradu XXXVIII. & dimidio constituti

Aduti, triste accepimus nuncium, Hugonem Hypothalassiararchum nostrum grauiter ægrotare, vt exigua vitæ eius spes superesset. Geminata ergo est tristitia nostra, cum Thalassiararchus noster jam antelangueret.

A. d. IV. eius mensis aperuit se nobis *Insula Iohannis Fernandi*, in Circium ventum directo vultu, ad quam sequenti die, præmisso nauigio actuario appulimus. Adeo autem multæ nobis in ea re obiectæ fuerunt difficultates, vt aliquot dies insumendi fuerint, antequam verum portum inter tot adulterinas stationes tenere potuerimus. Hoc interim lucrati sumus, quod tres naues quæ à nobis aberrauerant, hic ad nos redierunt.

Insulæ quæ à *Iohanne Fernando* denominantur, duæ sunt, quarum ea quæ orientalis est, *Insula Iohannis Fernandi* maior est. Sita est vtraq; XXXIII. gradibus, minutis XL. ab Æquatore versus Austrum. Maior LXX. milliariis abest à continente *Chila*, minor aliquanto pluribus. Insula Orientalis dicitur ab Hispanis *Isla de Siera*, minor siue Occidentalis *Isla de Fuera*. Errauerunt ij non parum, qui has prope cohærere existimauerunt, cum Oceanus XX. milliarium inter vtramque intercedat. Insulæ maioris siue orientalis, ad quam naues nostras appulimus, peridromus complectitur milliaria VI. longitudo ab ortu in occasum est milliarium duorum cum dimidio. Iuxta stationem ad quam appulimus, valles aliquot sunt, trifolio aliisque herbis viridantibus consistæ.

Abundat hæc Insula aqua potabili & piscibus gratissimi saporis, qui prope sine labore capiuntur: vix enim hamum in aquas proieceris, certatim adsunt pisces, & escam dolosam ore deglutiant, vt per lulum jocumque extrahantur. Leones Marini & aliud genus, quod Belgæ vulgo *Zeerobben* vocant, hic cateruatim apparent, interdum quidem in mari viuentes, noctu vero in terram egredientes: aliquando etiam interdum, vt à sole recteantur. Horum multos nostri sustibus interemerunt, eorumque in cibo sunt vsi carnibus: cum autem plures interfecissent, quam vellent edere, relicta eorum in littore cadauera, fæore suo malo infecerunt aerem odore. Carnes eorum primo bulliunt in feruente olla, deinde ablato abdomine in craticula torrentur, & hoc pacto ouillæ saporem referunt: multis tamen ea comestæ nauseam vomitumque attulerunt. Caprorum hic affatim, neque tamen ea carnibus eorum inest bonitas, vt in S. Vincentii Insula: sed & difficultus capiuntur. Alia animalia hic videre non potuimus. Fructus arboreos hic vidimus nullos præter Palmites (vt vocant) & aliquot malos Cydonios, è quibus circiter centum poma Cydonia collegimus. Santali ligni hic reperitur copia, cuius tamen minor est præstantia, quam illius quod in *Motire* Insula reperitur. Ligni hic ad quæuis opera glaberrimi durissimique varia sunt genera, nobisque incognita, vt & ad focum: ad malos tamen nauium arbores reperire idoneas non potuimus. Solebant olim pauci barbari, numero X. vel XII. hanc Insulam incolere, qui capiendis piscibus & aliquando Robbarum piscium abdomine vitant toletabant: sed nostro tempore penitus inculta est & inhabitata. Hoc loco è naui prætoria tres milites & tres nautæ substituerunt, quos tantum tam longæ nauigationis tedium cepetat, vt classem ulterius sequi nollent.

A. d. XXIII. huius mensis, quia non dubitabamus, Hispanorum naues nobis fore obtinas, cum quibus omnino depugnandum nobis esset, Thalassiararchus quasdam leges militares tulit, quibus tota classis in certos distribuebatur ordines, & rei tormentariæ præfecti, tribuni militum atque nautæ jubebantur vigilare, & officij quisque sui memor esse.

Iam Maius mensis aduenerat, cuius die quinto Dux noster vocatos ad se singularum nauium præfectos monuit, vt quoniam ipse aduersa valetudine detentus id exequi non posset, ipse milites nautasque suos, in sua quisque naue ad virtutem cohortarentur, & ad obsequantiam legum militarium: addita simul incitatione & stimulo fortitudinis, fore vt ei, qui vexillum à Prætoria naue Hispanica rapuisset, in præmij virtutis CC. Thaleri numerarentur, qui à subprætoria, centum, qui vero signum militare hosti vbicunque ereptum secum attulisset, quinquaginta donarentur.

Octauo die eius mensis terra quædam edita procul nobis apparuit. Dux ergo noster tria nauigia actuaria milite instructa eo misit, vt explorarent, essetne eo loco Portus *Lima* Urbis, quem *Collao de Lima* vocant. Circa meridiem vidimus nauem recta ad nos vela facientem. Hanc vt exciperent, nauem vnā cum scapha direxit noster Nauarchus. Cæterum tria illa nauigia actuaria jam ante eam animaduertuerant: & celerius intercepta spe reditus sui iuris fecerant & jam captiuam ad Thalassiararchum adducebant: erat autem Liburnica, quam Prorex *Lima* miserat ab *Collao* Portu, vt ceruū de nostra classe ad se referret nuncium. Vehabatur in ea tribunus militum Hispanus, nomine *Martinus de la Rhea*, cum IV. militibus Hispanis & septem Indis & Æthiopicis mancipiis.

Narrabant hi, superiore die veneris, qui tertius dies Maij mensis erat, classem Regiam argen-

Insula Iohannis Fernandi describitur.

Animalia in Insula Iuan Fernando.

Premia virtutis constituta.

Nauis Hispanica intercepta.

*Nuncius
de classe ar-
gentifera.*

argentiferam ab Collao soluisse, & Panamam oppidum petiisse, constantem VII. nauibus, quatuor mercatoriis & tribus militariter instructis. Esse adhuc in portu Collaensi Prætoriam Hispanicam, magnam sane nauem, XL. tormentis æneis armatam nec non duas minores, quarum una quæ XIV. haberet machinas bellicas. Præter has subsistere ibi in anchoris circiter XL. vel L. naues mercatorias, inermes pleraque, quæ triplici ordine à tribus munimentis saxo quadrato structis defenderentur. In ipsis munimentis solere stare VII. tormenta, metallo fusa: cæterum Proregem conspecta nostra classe, de qua non dubitaret, quin recta Limensem portum esset petitura, illis adhuc XL. varii generis addidisse, ut iis aduentantes Hollandos salutaret. Esse in oppido Collao Hispanorum militum Signa IV. Septuagenos vel octogenos habentia milites: duo vero classi argentiferæ præsidio addita fuisse, cum ea Panamam peteret. Intellecto vero Hollandorum aduentu, Proregem celeriter ex omni vicinia militem Collaum, euocasse, neque se dubitare, quin breui tempore aliquot millia ibi essent conuentura.

*Primum im-
petus fru-
straneus.*

A. d. IX. Maij, orto sole recta ex aduerso Portus Limensis constitimus, & iactis anchoris conqueuimus. Vocatique ergo Præfecti nauium, decretumque factum est, ut postero die summo mane omnibus viribus in Collaum opidum fieret impetus. Ager ipse Dux noster, suo loco summum militibus adeoque toti illi expeditioni caput constituit Hypothalassiar-
chum, Hugonem Schappenhamum, Præfecturam vero vigilum dedit Cornelio Iacobi. Bonum factum visum est, ad quinque signa militum, quæ in Bataua conscripta fuerant, alia quinque addere ex nautico genere lecta, quibus singulis sui constituti sunt centuriones & tribuni. Deinde placuit, quinque illa signa militum primum in terram exponere, qui jacto aggere tantisper ex temporaneo se tutarentur munimento, donec quinque signa nautarum pariter sic cum tenerent.

*Tres naues
Hispanica
interceptæ.*

Decimo eius mensis die, circa diluculum Hypothalassiarchus noster omnes milites in terram exponere volens, propterea quæ defectum accedere non pouit. Stabant in littore aliquot signa peditum Hispanorum, ut nostros exciperent: cum autem ad eos accedere non possemus, Dux noster tormentis æneis in eos explosis, cum nauibus suis recessit. Ferebantur interim tres naues Hispanicae circa Collaum, quæ destitutæ vento ulterius pergere non poterant; has nostri interceptas ad classem adduxerunt, cum homines jam ante desertis iis in terram effugissent. Prima istarum nauium plurimum vehebatur panis biscocti, & aliquot cadi vini Hispaniensis, nec non magna vis pomorum, vuarum & aliorum fructuum: quæ quidem res nostris refectioe valde indigentibus, peropportune accidebant. Cæteris duabus imposuerant Hispani ligna ad focum, & aridos salitosque pisces, cum aliis rebus minoris precii. Postridie præda illarum nauium diuisa est.

*Hispanorum
naues ab
Hollandis
incensæ.*

Die vndecimo circa mediam noctem, tres centuriones Adrianus Tollius, Hermannus Slobbius & Meinardus Eggebertus assumptis aliquot nauibus tormentis æneis probe instructis, & magna vi ignium artificialium, recta naues Hispanorum petierunt. Stabant circiter quinquaginta post munimenta lapidea, de quibus superius diximus, quod in iis multæ machinae constitutæ fuerint, velut in loco securo. Nec defuit successus Hollandorum conatui: aliam enim nauem post aliam inflammantes, pleraque illas incenderunt, quanquam tormentis à vallo & nauibus militaribus explosis, & imbre glandium è sclopetis manuaris emisso in nostros grauius detonarent, respondentibus nostris vicissim tormentorum densis ictibus. Ita tamen constiterant nostri, ut Collaensium tormenta prius in ipsas Hispanorum naues, quæ propius munimentis stabant, quam in nostras fulminarent: à sclopetorum glandibus parum erat periculi. Correptæ autem fuerunt igneo illo turbine circiter XL. naues Hispanicae, inter quas quædam erant magni precii, & machinis bellicis sufficienter instructæ, ut damnum, quod ea nocte acceperunt, leuiter non sit æstimandum. Ex nostris ceciderunt eo conflictu VII. vulneratique fuerunt XV. plerique omnes è naue prætoria, quæ conata rapere nauem Hispanicam, quanquam frustra, magis se tormentorum ictibus exposuerat. Vbi diluxit, agebat ventus refluxente mari recta ad nos nouem Hispanicas naues, ardentes & flammam longe lateque ex nocturno incendio conceptam spargentes. His nostræ naues celeriter sublati anchoris cesserunt.

Die duodecimo Vertagus noster nauigium Hispanicum optimo vino onustum interceptit & ad classem nostram adduxit. Biduo post Cornelius Iacobi, assumptis quatuor nauibus, Concordia, Dauide, Grypho & Vertago. Vela à littore dedit, directis in austrum proris, ut loca atque Insulas Limæ vicinas in suam potestatem redigeret. Sequenti nocte duo Græci è Proprætoria, arrepta scapha in littuseuaferunt, & ad Hispanos transfugerunt. XXII. die potiti sumus alia nauis Hispanica, lignis porissimum ad focum onusta, inque ea cepimus viros XXX. partim Hispanos

spanos partim Æthiopus. Biduo post nauta quidam è naui Hollandia ad Hispanos transfugere conatus, interceptus & suspensus est.

A. d. XXVII. sub initium noctis nauigium Hispanienſe captium, in qua CC. libræ pulueris tormentarii diſpoſitæ erant, cum magna vi pyrobolorum & alius materiæ ad excitandum incendium & diſſipandum quoduis obiectum aptæ, ad prægrandem nauem Hispanicam adaſtum eſt. Vehebantur eo quinque Hollandi, qui ad hoc tam periculoſum officium ſua ſponte ſe obtulerant, inter quos principem locum obtinebat *Wilhelmus Commerus*, commiſſarius *Aquila* nauis. Vbi tam prope ad nauim illam acceſſerunt, vt glande è ſclopeto miſſa tangi poſſent, nondum præſentiam eorum ſentientibus Hispanis, animaduertunt, obiectis trabibus & protenſis remis longioribus ad nauem illam ſe propius accedere non poſſe: infecta erga re ad claſſem redierunt.

Irritus conatus incendi.

Secundo die Iunii menſis *Iacobus Eremita* Dux & Thalaffiarchus noſter diuturno fractus morbo vita functus eſt. Egrotauerat continua febris inde à noſtro diſceſſu ab *Sierra Liona*, accedentibus variis ſymptomatibus, quibus ita exhaustus fuit omnibus viribus, vt vix loquendi poteſtatem haberet. Neque tamen propterea vexilla ab naui prætoria ablata ſunt, ne Hispanis mors eius innoreſceret. Poſtridie corpus eius in Inſula de Lima terræ mandauimus, exequiis ei factis ſatis pro præſenti copia honorificis. Primo ibant quinque ſigna è genere nauutico lecta. ſequetur funus à centurionibus humeris geſtatum. Campanarum vicem præſtabant tormenta ænea de nauibus horrendis tonitruis aliquoties exploſa. Interea milites in ſtationibus atque munimentis diſpoſiti, non auocabantur, & præter ſolita ſigna, multa vexilla capriuorum nauium in ſummis noſtrarum nauium carcheſiis explicata agitabantur, vt putarent Hispani, boatuſ illos tormentorum hilaritatis & lætitiæ ſigna eſſe, ob interceptas incenſasque ſuas naues.

Iacobus Eremita moritur.

Funus Thalaffiarchi.

Sexto die eius menſis nauis prægnans incendiis iterum ad inflammandas triremes Hispanicas miſſa, non plus effecit, quam priore expeditione, cum in puluinem impegiſſet, atque ibi ſubſitiſſet. In eam igitur hoſtes magnam vim globorum è tormentis, & glandium è ſclopetis manuariis grandinem effuderunt, vt desperabundi magiſtri iniecto igne ſcapam conſcenderint fuga ſalutem petentes. Fuerat autem nauigium illud igniferum adeo grauiter concuſſum, vt aliquot locis mare acciperet, vnde puluis tormentarius madefactus, prope ſine effectu in ventos abiit.

Hispani, quos habebamus captiuos, incredibili tenebantur deſiderio redeundi ad ſuos: vnde exorauere Hypothalaffiarchum noſtrum, vt ſcriptis ad proregem litteris lytron pro iis expeteret, minime dubitantes, quin is nihil antiquius eſſet habiturus eorum ſalute. Paruit noſter, miſitque nonnullos, qui conſenſa ſcapa vexillum album, pacis indicium præferentes, epiſtolam exhibuerunt. Prorex adeo deſpexit miſerorum poſtulata, & oblatas à Duce noſtro conditiones, vt vix ab iniuriis temperauerit; certe non oculos tantum ſed & manus ligari noſtris, qui in ſcapa erant, juſſit, eosque arcte cuſtodiri. Poſtero die ſolutis manibus & ſublata tænia multis blanditiis eos aggreſſus, perſuadere voluit, vt ſecum in Collao manerent, ſigillatim vnique locutus. Cum autem ſurdus narraſſet fabulam, nunciari iuſſit Duci noſtro, non aurum argentumue, ſed ferrum & ignem ſe ei debere, monere igitur, ne quem poſt hac tranſactionis nomine ad ſe mitteret, alioquin ſe ipſum in crucem acturum.

Hispanos suos redimere negat.

Hoc accepto reſponſo, coactus ſenatus decreuit: cum captiui Hispani alimoniam fruſtra conſumerent, & graue eſſet, tot homines exacte cuſtodire, qui dies noctesque effugiendi quaererent occaſiones: conſultum videri, claſſem tam inutili pondere leuare. Igitur a. d. XV. Iunii menſis, tribus horis ante meridiem producti XXII. captiui Hispani, inſpectantibus ſuis ab litore & munimentis, in naui prætoria à malo & antennis ſuſpenſi fuerunt. Erant præter hoſtes grandes natu admodum, hos dimiſerunt Hollandi ad proregem, juſſeruntque nunciari, coactos ſe ita facere inhumanitate & barbarie proregis, qui tam inciuiſiter & contra morem belli reſpondiſſet.

XXII. Hispani ſuſpenduntur.

Diximus ſuperius, *Cornelium Iacobi* cum quatuor nauibus vicina Limæ oppida juſſum obire, vt ea ſi poſſet aliquo afficeret detrimento. Is XVI. die Iunii reuerſus, fruſtra ſe in ea expeditione fuiſſe triftis narrauit: longe enim munitiora loca illa ſe deprehendiſſe quam rumor vulgauerat. Cumque milites ſuos apud *Piſcum* oppidum expoſuiſſet, Hispanos ex inſidiis proſequentes acriter cum iis conſeruifſe manum, vt Hollandi ad naues ſe recipere coacti fuerint. Deſperata igitur expugnatione loci, cum in ſuper ventus australiora tentare non ſineret, ad claſſem rediere, vt diximus, deſideratis quinque qui ceciderant, vulneratis XVI. præter XIII qui è noſtris ad hoſtem transfugerunt.

Cornelii expeditione fruſtrata.

Accedebat, quod (nostrorum iudicio) ad duo Hispanorum millia in armis erant, & ducenti equites, qui parmis lanceisque armati nostros à tergo fuerant inuasuri, si res ad apertum praelium deuenisset.

*Proditor
laqueo sus-
pensus.*

Incipiebant jam nostri laborare aquæ penuria, unde die XVII. lex aquaria lata est, quantum quisque in singulos dies acciperet. Tercio die post nauta quidam, qui ad hostem transfugere conatus fuerat, comprehensus, insuper de conspiratione cum duobus Græcis in vitam & salutem Ducis nostri confessus, in insula de patibulo suspensus est.

*Scorbuti
morbus
quomodo
curatus
fuerit.*

Laborabatur circa hoc tempus vulgo in classe nostra Scorbuto, plurimis grauissime ægrotantibus, ut quædam naues vix regi possent, serpebatque malum in dies longius. Non apparebat ullum huic morbo remedium in Insula Collao: neque nobis licebat inde soluere, quod *Mauritius & Spes* naues se nondum nobiscum coniunxerant, quas si deseruissimus, poteramus videri illas hostibus prodidisse. Iam omnia plena erant desperatione, cum Deus nobis casu remedium ostendit. Miles quidam Heluetius, qui vehementer eo morbo affligebatur, consensu summis Insulæ montibus, in quibus nihil viride inueniri posse putabatur, herbam ignotam repererat, qua masticata mirum leuamen senserat. Digressus à montibus narrauit hæc Hypothalassiarcho, qui è vestigio missis eo sub signo militibus, tantum huius herbæ colligi iussit, quantum in omnes naues sufficeret. Dabatur etiam oleum & acetum, ut lactucæ instar cruda comedi posset: aliqui etiam ad modum olerum coquebant aut in fartagine frigeabant, qua re factum est, ut paucis diebus plerique omnes conualescerent.

*Duo Hispani
transfuges.*

Kalendis Iulii mensis veterunt ad *Concordiam* nauem duo Hispani rati junceæ insiden-
tes, qui à suis ad nostros transfugiebant. Deducti ad Ducem nostrum narrabant, duas naues nostrates, *Mauritium & Spem* sub Insula *Puna* quatuor Hispanorum naues in suam redegit se potestatem, insuper & oppidum *Guaiaquillam* cum trireme Regia penitus exussisse. *Collaum* oppidum vndique firmissimis cinctum munimentis, inque iis constituta tormenta ænea LXXX. præter quadraginta illa, quæ in nauibus murisque ad Portum essent disposita. Esse in eo oppido signa peditum XL. equitum X. Proregem misisse aliquot militum cohortes ad fontes, unde petiri essent Hollandi aquam, ut hos armati exciperent. Causam transfugij sui affirmabant, quod in digladiatione, quæ super scorto publico orta fuerat, Præfectus rei maritimæ apud Hispanos confossus periisset, cui quidem jurgio ipsi interfuissent. Sollicitos igitur de salute & vita sua, maluisse ad Hollandos transire, quam domi certum expectare supplicium.

Augebatur penuria aquæ in dies, & solum lapidosum effodi ad faciendos puteos non poterat, unde iussi sunt nautæ militesque non eos coquere cibos, ad quos aqua dulcis requirebatur, sed carnes salas, siccatos pisces & laridum, quæ omnia marina aqua elixari coqui que poterant.

Post hoc tempus Hispani nauigiis ætuariis maioribus quotidie ad nostram classem aduecti, in nostros fulminabant, & inprimis *Concordia* nauis multum exhibebant negotii: respondentibus autem nostris tormentis maioribus, domum ad suos reuersi sunt, cum nec multum damni acceperant nec dedissent.

*Nouus Thala-
ssiarchus
in Classe
Hollandi-
ca.*

Augusti die quinto in locum defuncti Eremitæ supremus Dux siue Thalassiarcho classis nostræ (quem vulgo *Admiralum* vocant) constitutus est, *Hugo Schappenharnus*, qui hæcenus primum ab illo locum obtinuerat, cui & eodem die omnes socii classis & ministeria nautica fidelitatis iuramentum præstiterunt. Designatus est Hypothalassiarcho *Ianus Wilhelmus Verschorius* absens, qui paulo post cum duabus nauibus, *Mauritio & Spe*, & alia captiua naui Hispanica adfuit, retulitque, quid ea expeditione effecerit. Tres ab se captas naues: harum duabus se iniecit ignem, seruata adductaque tertia. Inde *Guaiaquillam*, caput & portum Prouinciæ *Quito* petiisse, quod oppidum valido fuerit munitum præsidio: quo non obstante, resistentibus acriter Hispanis, se oppidum, expugnasse, amissis XXXV. è suis, qui omnes in scaphis ætuariis glandibus trajecti fuerint, dum terram petunt. Cum autem vix ducenti omnino essent, & Hispanos validis cum copiis aduentare nuntiaretur, desperantes de retinendo oppido, ignem ei iniecit, quo non ipsum tantum, sed & vicinæ triremes regiæ conflagrauerint. Perisse in ea expugnatione Hispanos circiter centum, captiuos factos XVII. qui, quod lytron non expedirent, in mare præcipitati, suffocati fuerint omnes: Petentibus à *Puna* Insula *Arecam* oppidum ventum vehementer obluatum fuisse, ut ulterius progredi nequuerint, sed *Collaum* ad classem redire coacti fuerint.

*XVII. Hispani
aquis
suffocati.*

Cum igitur apud *Collaum* oppidum & portum *Limæ* diutius hære, & rem impossibile tētare minime consultum videretur, a. d. XIV. Aug. mensis inde discessimus. Habebamus naues omnino

omnino XIV. adnumeratis III. captiuis Hispanicis, quas ita instruxeramus, vt in partem clas-
sis nostræ venire, nobiscumque manere poterant.

Ab hoc tempore aliquot diebus circa vicina Limæ loca oberrantes Hollandi, cum in
loco, qui ad *Piscatores* appellatur, nihil contra molientibus Hispanis, aquæ dulcis aliquantum
adepti fuissent, nec alia se rei bene gerendæ in istis partibus offerret occasio; vela fecerunt,
& die XXV. *Punam* Insulâ tenuerunt. Fugerant autem jam ante omnes eius incolæ, tam Indi *Puna In-*
quam Hispani, vt nullius mortalis ibi copiam habere potuerint. Missi hinc nostrorum aliqui *sula deser-*
XII. minoribus nauigiis, denuo Guaiacillam oppidum tentare iussi sunt. Obsederant mon- *ta ab inso-*
tes aliquot signa Hispanorum: horum qui primierant, aduentantibus Hollandis, simulata *lis.*
fuga in penitiora montium se receperunt. Ibi quinquaginta è nostris, receptum eorum con-
spicati, enitentes ad summa, conferere cum iis manus cœperunt. Mox Hispanorum ma-
gna manus, qui in specubus se occultauerant, ita in nostros inuecti sunt, vt eos præcipites
in fugam agerent. Venerat prioribus subsidio aliud signum peditum, sed & hi illorum fuga
abrepti, simul ad naues se recipere omnes coacti sunt, amissis XXVII. suorum, & inter
eos signifero. Fuerant etiam vulnerati aliquot ex ordinum ductoribus, qui fugientes sistere
conati pertinacius repugnauerant, interque eos *Schonenbergius Locumtenens*, qui deinde ex vul-
nere mortuus est.

Vndecimo die Septembris, cum nostri aquam dulcem & magnam vim fructuum ar-
boreorum in naues intulissent, nemo vero mortalium interim compareret, iussi sunt mili-
tes *Punta*, cui idem cum Insula nomen est, ignem inicere, quod ij gnauiter effecerunt.
Profecti inde animaduertimus, deesse nobis VIII. milites, quatuor Anglos & totidem
Gallos, qui in Insula substitierant, sine dubio vt ad hostes transirent, tædio vltioris nau-
gationis.

Ab hoc die vsque ad XX. Octobris nauigantibus nobis nihil accidit memoratu dignum,
sequeutiautem die vidimus *Terram Firmam* siue Continentem Nouæ Hispaniæ, quæ præaltis *Noua Hi-*
montibus attollebatur, sub gradu ab *Equatore* XVII. versus Aquilonem. Sub initium noctis *spania si-*
quatuor Dux noster emisit scaphas, vt lembum aliquem piscatorium, si possent, exciperent, *sus.*
è quibus disceremus, quantum ab *Aquapulco* oppido abessemus.

Octobris mensis die XXVIII. Oriente Sole vix vnus horæ spacio ab *Aquapulcano* portu
aberamus. Cum autem dubitaremus, verene portus is esset an non, misimus nauigium a-
ctuarium, ad penitiorem eius rei cognitionem: accepto inde signo, sublataque dubitatione, *Aquapul-*
recta proras eo conuertimus & sub ipsius Arcis conspectu anchoras jecimus. Est hoc castel- *co portus &*
lum satis munitum, non multis ab hinc annis in proiecto quodam terræ mucrone ædifica- *castellum.*
tum, vt se naues à Philippinis Insulis venientes eo tuto recipere possint. Propugnaculis id mu-
nimentum constat quatuor, in quibus XII. disposita sunt tormenta ænea, è quibus duo in nos
aduenientes emissi sunt globi, sed sine effectu, cum nos contingere non possent.

Sequenti die misso ad Hispanos eadueatore, ostendimus, habere nos in vinculis ali-
quot primi nominis viros Hispanos, ductores ordinum tribunosque, quos ipsis effemus tra-
dituri, si prius idoneos obsides ab ijs accepissemus. Hi autem eo fine à nostris petebantur, vt
ex ijs intelligeremus, an adhuc eo anno classem à Manilla & Insulis Philippinis expectarent,
& si expectarent, an naues adhuc procul abesse judicaretur. Respondit Præfectus castelli, se
neque daturum neque accepturum obsides: cæterum captiuos se præsentire redempturum,
& in ea re bona vsurum fide. Sic consilium nostrum effectu caruit.

Primo die Nouembris discessere omnes Hollandorum naues, desertoque portu *Aquapul-* *Deserunt*
cano conuenit inter eos, vt nouus Hypothalassarchus assumtis nauibus quinque, *portum A-*
mo, *Concordia*, *Aquila*, *Dauide & Grypho*, nec non *Vertago* & nauigio actuario, conuersis in au- *capulca-*
strum proris, apertum peteret Oceanum, vt triremes Hispanorum, quas ab ea parte aduen- *nium.*
turas suspicabamur, vel exciperet ipse, vel conuerfas in admiralium, qui adhuc cum cæteris
nauibus in portu Aquapulcano consistebat, incurrere cogeret. Die tertio & quarto eius men-
sis aliquot nostrorum nauigia è portu cui *del Marques* nomen est, aquam dulcem ad classem at-
tulerunt. In ea Insula Dux noster speculatores in edito monte constituit, qui diligenter obser-
uarent, an se naus aliqua peregrina ostenderet, & quo successu nostræ naues vterentur. Die
quinto nauta quidam è nostra naue *Citro* nando in Insulam euasit, & ad hostes transfugit.

A. d. VII. Centurio quidam noster *Wittus* nomine cum aliquot minoribus nauigiis ad *Aquatia*
Insulam appulit, petiturus aquam. Latebant in insidiis circa puteos aliquot Hispanorum *infeliciter*
manipuli, qui facto ex improviso in nostros impetu, quatuor ex iis interemerunt, cæteris *succedens.*
ad naues compulsis. Substiterat in littore miles vnus, qui cum diutius restitisset, cæteros ad
scaphas properantes sequi non potuerat. Huius virtuti aliquid dandū ratus centurio, ipse sca-
pham

pham conscensam eo egit, ut illum reciperet. Et hic quidem seruatus est, cæterum centurio recepta in latus glante plumbea, non diu superuixit.

Hinc peracta dierum aliquot tarda ob malaciam nauigatione, a. d. XXIX. tres naues minores, quæ classem ulterius sequi non poterant, Dux noster cremari flammis iussit: Nauclerum vero senem Hispanum, nomine *Didacum Sangium*, cuius bona hæcenus fueramus vsi opera, cum duobus aliis transfugis Hispanis in littus exposuit, ut donati libertate sibi quomodocunque possent, consulere ipsi.

Annus M. DC. XXV. Calendis Ian. an. A. N. C. M. DC. XXV. ut noui anni celebritas maiore peragi posset lætitia, iussit Thalassiararchus unicuique nautæ & militi sextarium optimi vini Hispaniensis exhiberi. Cumque Scorbutus iterum multos è medio tolleret, vetuit Præfectus, ne cum cadauera in mare abiicerentur, tormenta de more exploderentur, cum is honor superna caneus esset: morientibus præsertim multis etiam ex primo militum ordine, ut numerus classiariorum valde imminueretur.

Insula Latronum. Hinc a. d. XXV. vidimus *Guaganam* Insulam, quæ vna est ex Insulis *Latronum*. Circa meridiem aderant *Latrones*, lembis suis lintribusque vecti, afferentes ad naues nostras Gossypium & fructus quosdam arboreos Indicos: nos ipsi vicissim fragmenta quædam ferri dedimus. Hoc enim peculiariter expectant. Die XXVI. reuersi iidem Latrones eadem nobis obtulerunt, prætereaque circiter DCC. Nuces Indicas, quas vulgo *Coccos* vocant. Nolebant Latrones nos propius ad Insulam suam accedere, parum fidentes integritati militum, cumq; omnis generis refectiones ad naues afferrent, nec haberet causam Dux noster, magno cum labore eo penetrandi, contentus misisse scaphas ad aquationem, procul constitit. Cum vero Latrones armati hastilibus & fundis nostros ab aqua petenda prohibere vellent, plures in Insulam sunt exposti milites, cum duobus minoribus tormentis campestribus.

Latrones negotiatores. Sub initium Februarii mensis iterum aderant Latrones (neque enim hostile quicquam in nostros tentauerant,) offerentes nobis aliquot saccos Oriza plenos, quam sane vili vendebant precio. Pro septuaginta enim vel LXXX. libris orizæ accipiebant securiculam aliquam hebetem nulliusque precii, vel cultrum rubigine exesum.

Lustratio totius classis. Huius mensis die quinto Censui habitus est vniuersæ classis, deprehensi que sunt adhuc in viuis superesse viri M. CC. LXII. in quem numerum etiam veniunt XXXIII. captiui, partim Indi partim Hispani.

Latronensium arma, ingenia & fraudes. Die vndecimo, cum mane à Ministro Ecclesiæ Concio habita precesque fuscæ fuissent, omnes deserta *Guagana* Insula uaues conscendimus. Est autem *Guagana* vna ex iis, quæ vulgo vocantur *Insula Latronum*, Hispani appellant *Islas de las Velas*: Absque ab Æquatore versus septentrionem gradibus XIII. cum dimidio. Statio ad appellendas naues in occidentem obuersa est: ipsa humus satis edita, solum Orizæ ferax, ut ex eo quod nobis attulerunt, facile iudicari potest. Arborea Gossypii feraces & Nuces Indicæ incredibili hic visuntur copia. Sunt & hicalii fructus nobis ignoti, quos ipsi suis nominibus vocant *Amianas*, *Vannanas* & *Palmitis*. Rapuerunt hic nostri milites circiter CC. gallinas, cum recentium carniū copia nobis non fieret. Ipsi Insulani corpore sunt quadrato & robusto, proceriores Indis qui continentem incolunt: colore cutis subrubicundo. Nudi ingrediuntur omnes, præterquam quod mulieres genitale anterius folio arboris leuiter regunt. Arma eorum sunt funda balearica, & *Assagaia*, id est breuis hasta siue pilum vtriusque mucronatum, quo magna dexteritate vruntur. Scaphas suas, quas ipsi *Canoas* vocant, non tantum scite fabricare nouerunt, & velis instruere, sed & remis ita agitare, ut licet vi fluctuum aliquando euertantur, restituere tamen eas atque erigere illico possint. Cum primum negociari nobiscum inciperent, videbantur bona fide agere: sed mox patuit, eos non iniuria Latrones vel Fures appellari; nam & saccos Oriza plenos, subrus arena expleuerant, & semper nouū aliquod furti genus atque fraudis comminiscabantur. Quotquot ergo hic pedem in terra posaturi sunt, apprime sibi caueant oportet, nec nisi armati in Insula obambulent, ne magno suo malo experiantur, nihil hic à latrociniis & cædibus esse tutum, ut nostri senserunt.

Gilolo Insula & mons in ea. Die XXIII. cum Nauarchi & Naucleri omnes ad consilium capiendum conuocati sententiaque rogati fuissent, placuit, conuersis in Africum ventum prois *Gilolon* Insulam petere, vnde recta nauigatione *Ternate* vna ex Insulis Moluccis peti possit. Paruerunt omnes huic consilio, estque omnibus viribus laboratum vsque ad I. diem Martii mensis, quo se in conspectum nobis obrulit Mons *Gannacanon*, in aquilonari *Giloloensis* Insulæ littore assurgens: ad occidentale enim littus Moluccæ Insulæ prætenduntur. Quarto die aberamus tantum vno gradu, minutiis XL. ab Æquatore. Cum vesper esset, frigidiuscula perflabat ab septentrione aura, cuius beneficio factum est, ut ea nocte ad *Maleiam*, quæ primi nominis ciuitas est in

Ternate

Ternate Insula, appelleremus. Statim ergo Dux noster Moluccarum Insularum Batauorum nomine Præfecto, *Iacobo le Febre* aduentum nostrum nunciari iussit, nos vero, quia venti remiserant, tardius ad portum Maleiensem peruenimus.

Postridie adfuit Præfectus ad Portum, & Thalassiarcho honorifice exceptum, circa meridiem secum in Insulam deduxit. Nono die censuerunt omnes, ex re Illustrum Ordinum Hollandiæ fore, si alia deinceps nauigationis nostræ institueretur ratio. Igitur *Concordia* nauis iussa est, *Machian* cæterasque Moluccas adire, aliæ vero alio destinatæ. Est autem *Machian* Insula in ordine Moluccarum quarta, si ab Aquilone incipias.

A. d. XIII. Dux noster assumptis quatuor nauibus maximis & plerisque militibus, locum quandam in Ternate Insula, nomine *Calematen* petiit, ubi superiori tempore nostri aggerem & monumentum excirauerant. Hoc ubi solo æquauit, & tormenta in ea constituta alio transtulit, ad classem est reuersus. Idem quoque Hypothalassiarcho in alia quadam Insula à Moluccis fecit, cui nomen est *Motin*. Et quia intellexeramus, Nauem Hollandicam cui *Fidei* nomen fuerat, apud *Sangni* Insulam in puluinis constitutam periisse, eo missa fuit *Concordia*, ut tormenta, res atque homines, qui adhuc supererant, asportaret, & ablatis iis ad Ternatem reuerteretur.

Quarto die Aprilis tota classis nostra apud *Amboinam* Minorem anchoras proiecit, ab *Delphi* nauis nostra nouum malum adepta est. Præerat huic Insulæ nomine Ordinum Hollandiæ *Hermannus Speultius*, qui inito cum Duce & Præfectis nostris consilio, statuit inimicam Insulam *Loeam* armis aggredi: nec mora, cum eo venisset nostri, non illius duntaxat Insulæ, sed & *Ceramenses* nomini Hollandico semper infensos magnis affecere calamitatibus, exustis pagis & succis arboribus *Cariophyllorum*.

XXII. Iunii rediit Præfectus *Speultius* cum Duce nostro *Amboinam*, relictis nauibus, in qua ægroti erant, in statione ad *Cambellam*, quod vehementes iactationes flantibus Aquilonibus vix ferre posse videbantur.

Die Iuli XVIII. uterque consensit nauibus prætoriis iussisque subsequi cæteris, institit *Nouam Batauiam* petere: cumque *Vertagus*, vna nauium nostrarum, tantopere laxata rimis esset, ut ulterius à submerione seruati non posse videretur, iussit Thalassiarcho noster, ut tormenta maiora ac minora in munimento *Cambellensi* relinquerentur, ipsa vero nauis *Vulcano* consecraretur. Idem postea alii Celoci, cui nomen erat *Nassouica* contigit, quæ pariter exonerata mercibus & tormentis exusta fuit.

A. d. X. Augusti ad *Matassaram* appulimus, ubi *Speultius* Præfectus *Amboinæ* Insulæ ab regulo loci honorifice exceptus fuit: vnde discedens idem Præfectus cum duabus nauibus, *Citro* & *Mauritio* *Iaparam* contendit: Thalassiarcho vero recto cursu *Nouam Batauiam* petiit, quem paulo post securus *Speultius*, eodem appulit.

Cum autem neque Præfecto *Amboinæ* neque Thalassiarcho, neque denique Senatui Indico placeret, coniunctis nauibus expeditionem aliquam suscipere, aut aliud aliquid bono Ordinum Hollandiæ experiri; visum est diuidere naues, ut classis in partes separata seorsum dispiceret, si quo loco publicum commodum promouere & hosti detrimentum afferre posset. Itaque *Speultius* assumptis nauibus *Citro*, *Hollandia*, & *Mauritio* *Suratum* petiit. Hypothalassiarcho cum duabus nauibus *Spe* & *Grypho* *Malaccam* profectus est. Tres naues, *Aquila*, *Dauid* & *Concordia* *Portum Choromandellæ* petere iussæ sunt. *Delphensis* postremo & *Amsterdamum* primo quoque tempore domum ex imperio petierunt.

Octobris die XXI. *Hugo Schapenhamus* Thalassiarcho noster, qui *Iacobo Eremitæ* successerat, graui correptus ægritudine, decubuit vsque ad tertium Nouembris diem, quo mundo valedixit: altero die post in exigua Insula, duobus miliaribus ab Vrbe *Bantam* distante, terræ mandatus.

Sic satis moleste & calamitose exacto veteri anno, illuxit nouus, qui fuit A. N. C. M. DC. XXVI. Nos vigesimo secundo primi mensis die Bonæ Spei promontorium attigimus, ubi reddiæ sunt nobis litteræ, quas Præfectus nauis Selandicæ, cui *Mittelburgo* nomen erat, a. d. XXVIII. Decembris superioris mensis scriptas reliquerat, quæ narrabat, se adhuc habentem CXXXVI. viros inde lætum soluisse, & S. Helenæ Insulam primo petiturum esse, plenum bona spe, ut breui fumum de patriis videret focis.

Nono Februarii die deserto Bonæ Spei Capite nauigantes, die eius mensis XXIV. ad S. Helenæ Insulam nos quoque duabus omnino nauibus appulimus, & ad XI. diem Martii inde soluimus.

Sic perpetuo cursu desideratam tantoque tempore non visam repetentes patriam, ad XVI. Iunii diem importunitate ventorum compulsi *Pleymuthum* Angliæ portum ingredi, no-

no die Iulii duabus nostris nauibus, singulari Numinis clementia circumnavigato toto terrarum orbe, & exhaustis innumeris laboribus, incolumes ad *Texeliam* appulimus.

CAPUT X.

Expeditio classis Anglicana, quam anno Salutis M. DC. XX. Robertus Mansellus nauibus XVIII. in Africam suscepit aduersus Piratas Argerianos. Quid ea sit effectum.

Catalogus
nauium
classis
Anglicanae.

Absolutis nauigationibus in Orientem susceptis, quas quidem huic nostro libro inferere animus fuit, consequens est, ut etiam de Africanis atque Æthiopicis aliquid dicamus, omissis illis superiorum annorum, & initio facto à celebri illa expeditione octodecim nauium Anglicanarum, quæ anno à N. C. M. DC. XX. ductu & auspiciis *Roberti Manselli* Equitis Angli per Fretum Gaditanum in Mare Mediterraneum intrauerunt, ad coercendam audaciam Piratarum Argerianorum, qui non illud duntaxat mare, sed & ipsum infestabant Oceanum. Constabat autem illa classis sex nauibus Regiis & duodecim aliis, quæ ad mercatores Anglos spectabant. Naui prætorix nomen erat *Leoni*, qua vehebantur CCL. milites, tormenta bellica XL. Proprætoria, cui præfectus erat *Richardus Haiquinus* Hypothalassiararchus, totidem vehebat milites, totidem tormenta: nomen ei indiderant Angli *Ventaguardia*. Tertiæ nomen erat *Iridi*, & idem militum tormentorumque numerus: ut & Quartæ, *Reformationi* dictæ. Quinta, nomine *Præcursor* minor erat superioribus, instructa militibus CLX machinis æneis XXXIV. Sextam *Conuertinam* vocauerant, & militibus CCXX. tormentis bellicis XXXVI. armauerant.

Mercatoriæ naues in hoc differebant ab regiis, quod tormenta, quibus illæ instructæ, ferrea erant, cum regiæ naues alia tormenta non veherent quam ænea siue (ut loquuntur) metallo fusa. Erant autem omnino XII. quorum nomina curiose recitare, parum ad delectationem lectoris facturum existimauimus.

Expeditio
classis
Anglicanæ.

De huius expeditionis progressu & effectis sic narrat scriptor Anglus. A. d. XII. Octobris sublatis Anchoris è portu Angliæ *Plymuthen* soluimus, & a. d. XXI. ad fauces Freti *Herculei* iuxta oppidum *Gibraltar* appulimus. Hic offendimus duas naues Hispanicas, regiis armis nobiles, militariter instructas: alteram harum seruabat tribunus militum, qui & in summo carchesio vexillum Regium proposuerat. Aduentante nostra classe, Hispani utriusque nauis anchoras sustulerunt, & vela dederunt. Cum prope ad Prætariam nostram venissent, inclinato vexillo, explosisque tormentis ac sublato clamore nautico nos de more salutauerunt: cui nostri paribus ceremoniis responderunt. Ad urbem ubi venimus, simili boatu eam salutauimus, eodem modo vicissim ab oppidanis salutati. Vbi iactis anchoris in portu constitimus, venit ad Ducem nostrum Centurio quidam Hispanus cum aliquot nobilibus viris, narrauitque, plenum esse mare Piratis: nuper etiam duas naues Piraticas cum quinque triremibus Hispanorum depugnasse, & ad CCCC. Hispanos interemisse. Deinde Piratas eosdem aucto numero nantium suarum usque ad XXX. *Steriam* oppidum innasisse, expugnauisse atque spoliasse, ab ductis plurimis captiuis. Hac duplici victoria adeo insolentes factos, ut ipsi oppido *Gibraltar* interitum minarentur, nec dubium esse, nisi compescerentur, quin ad illius obsidionem mox sint adfuturi. Expositi hic sunt iussu Thalassiarchi nostri in terram omnes ægri, ut ibi copia urbana reficerentur.

Classis
Anglicana
diuisa.

Cum autem a. d. II. Nouembris *Aparctias* spirans ad nauigationem nos inuicaret, vela dedimus, & obuiam habuimus classem Hispanicam, cumque nos mutuo salutauissemus, Hispani quidem Fretum Gaditanum, Angli vero *Malagam* oppidum petierunt. Postridie proiectis in portu anchoris salutauimus ciues, ubi dato signo amicitiae, aliquot viri nobiles & ductores ordinum ad nos venerunt. Die sexto inde soluentes, iussu ducis nostri in tres partes classem partiti sumus, & ita veluti triplici instructa acie omnes conuersis in Orientem prorsus nauigauimus.

Septimo eius mensis die, cum venti omnes penitus conquieuisent, & jam naues ob malaciam conuenissent, propositum est à Prætore classis signum habendi Senatus. Complicatis igitur omnium nauigiorum velis Præfecti & Naucleri omnes in Prætariam ad Thalassiararchum conuenerunt. Decretum ibi factum est, ut duæ naues minores cum Celoce vna expedirentur, quæ latitantes in lacinoso Africae littore Piratas explorarent & in apertum prodire coge-

cogerent. Hic quoque tessera militatis data est, qua se de nocte mutuo internoscere possent, nempe nomen *Grenuicum*. Hinc cum quisque ad suos rediisset, appetente vespere *Promontorium Degatense* petiimus.

Die XIX. summo mane ad portum *Alicantensem* appulimus, salutatoque oppido vicissim ab oppidanis in signum amicitiae salutati fuimus. Hoc quoque loco Dux noster ægros in terram exponi iussit, languidiore etiam in ipsum oppidum deportari, ut ibi reficerentur. Nacti vero a. d. XXV. ventos Boreales, cum aquam potabilem, vinum aliasque res, quibus opus habebamus, nauibus nostris intulisse, profecti inde, recta Argeriam, ipsum Latronum receptaculum petiimus.

*Argeria
nidus &
receptacu-
lum pira-
tarum.*

Viginti septimi diei vespere anchoras in portu Argeriano jecimus, ea tamen distantia, ut globis tormentorum peti non possemus. Ab naui prætoria & proprætoria vexilla alba proposita fuerunt, à cæteris nulla. Nos explosis tormentis maioribus minoribusque urbem de more salutauimus, sed signum nobis datum non est, gratus ipse an ingratus fuerit aduentus noster. Ergo die Decembris mensis tertio visum est duci nostro, caduceatorem cum labaro pacis indice ad urbem mittere, qui præfectum de aduentu nostro certiores faceret. Itidem præfectus primi nominis ciuem ad nostros cum simili pacis indicio ablegauit, qui nunciaret duci nostro, accepisse præfectum ab Ottomannica Porta mandata, quibus juberetur omne genus beneuolentiae Anglis exhibere.

His addidit fecialis Argerianus, si Thalassiarachus noster quosdam in urbem mittere vellet, Præfectum pariter quosdam, qui obsidum loco essent, ad naues nostras missurum. Interea licere nostris res necessarias pro nostro arbitrio in vrbe emere. Hac ipsa nocte Piratæ sibi consulentes, tria nauigia quæ interceperant, Anglicana duo & Batauum vnum cum omnibus mercibus ab exteriori portu ad ipsam urbem quam proxime adduxerunt.

Postero die sex naues Hispanicae portum Argerianum iuxta nos intrauerunt. Præfectus horum, cum nos salutauisset, ipse ad Ducem nostrum in prætoriam nauem venit, exposuitque, persecutum se fuisse nauem Piraticam, quæ prægrandem Lusitanicam adorta fuerat. Medio autem certamine Lusitanicam correptam igne, in summum vectores vitæ discrimen adduxisse, unde cum hinc à flamma, illinc ab hoste vrgerentur, circiter trecentos deditionem fecisse, & Piratis se credere quam igne conflagrare maluisse. Et jam, narrabat Dux Hispanus, se latrones illos persequi, ut ereptis captiuitate suis pœnas ab iis exigeret.

*Nauis Hi-
spanica, &
in ea trecenti viri à
Piratis capti.*

Et si autem hæcenus Turcæ satis comiter & benigne nos habuerunt, sexto tamen die Punica vsi in nostros perfidia, pœnos se esse ostenderunt, legato nostro, quem in urbem miseramus, contra ius gentium defento, parum curantes eos; quos nobis dederant obsides. Sed & in aliis rebus promissis minime steterunt. Prætor igitur noster gregarium militem, in cuius iactura parum situm erat momenti, speciosis indutum vestibus in urbem misit, ut ibi Consulis Nationis Anglicanae officio fungeretur. Hunc ubi honorifice exceperunt, Legatum nostrum cum XL. captiuis ad nos remiserunt, ipsi vicissim obsides suos receperunt, cum pernegarent, se captiuum præterea habere vllum. Octauo die sublati anchoris portum Argerianum deseruimus.

*Turca fi-
ditio con-
sule delusi.*

XIV. die portum *Alacora* intrauimus, qui in Boream obuersus patet, ibique de lignis ad focum & aqua potabili nobis prospeximus. Mira fuit hic incolarum in nostros humanitas, qui nobis alimenta vili sane precio vendiderunt. Hoc quoque loco ægros nostros in terram exposuimus, ut mutatione aeris nauseam detergerent & reficerentur.

Vigesimo quarto die cum inde discessissemus, accidit circa nonam noctis horam, ut octo naues Piraticæ medium inter classem nostram tenerent iter: has quamuis oppugnare parati essemus, tenebris tamen impediti damni nihil inferre potuimus. Et sane remis velisque ad celeritatem melius instructæ quam nos, beneficio noctis effugerunt.

Duodecimo Ianuarii die venit ad classem nostram *Iohannes Duppan*, litteras ab Anglia ferens, quibus perscriptum erat, sex mensium alimoniam nobis duabus nauibus submissam esse: neque dubium esse, quin naues illæ propediem ad Malagam peruenturæ essent. Post hunc diem aliquot nauigia à nostra classe hinc inde dimissa sunt, ut Piratæ peruestigarent: sed cum varios sinus atque portus obuiissent, nullo reperto ad nos redierunt.

Vigesimo primo eius mensis die scapha maior Hollandica cum XV. viris, qui amissa nauis apud Promontorium Martinianum Piratarum furorem effugerant, ad Prætoris nostri nauem accessit: qui *Præcursores* cum nonnullis aliis nauibus ad persequendos Latrones emisit, sed frustra; Piraram enim offendere potuerunt nullum.

*Hollandi
Piratarum
furorem
effugiunt.*

Sexto die post, cum sublati anchoris altum petiissemus, occurrerunt nobis septem Batauicæ, quorum Præfectus dicebatur *Hautanus*, qui cum Magistratu in Selandia erat. Dicta acce-

acceptaque more militari salute, venit *Hautenus* ad Prætozem nostrum, exposuitque ei, habere se sub suo Imperio naues viginti duas, militariter instructas omnes, quas in varia loca dimiserit ad persequendos Piratas.

A. d. XVI. venit ad classẽ Hypothalassiarhus, ducens secum duas illas naues Anglicanas frumentarias, de quibus superius diximus, vni nomen erat *Mercurio*, alteri *Speculatori*: has simul sequebantur alia duæ naues Mercatoria, pariter alimoniam classi regiae subuehentes.

Maui's Piratica in-tercepta.

Sequentibus diebus naues nostræ separatim alia ab aliis Piratas peruestigabant, usque ad ipsas Freti Herculei fauces: atque ita contigit, vt *Præcursor* noster ad classẽ rediens captiuam nauem Piraticam post se traheret, in qua erant quinquaginta tonnæ olei oliuarum, & multi Mauri atque Iudæi, cum vxoribus liberisque, qui omnes ab Tituone profecti Argeriam tendebant. Postero die aderat fecialis ab præfecto Tituonensi, qui pro captiuis Mauris totidem Anglos offerebat. Misit Dux noster quatuor scaphis, qui cum Afris de captiuorum permutatione agerent. Cum vero hi iniquas condiciones proponerent, nihil tunc quidem effectum est.

Quinto die Martii Prætor noster leuatis anchoris recta ad *Gibraltar* oppidum tetendit, in cuius portu Hypothalassiarhus cum sociis offendit. Hinc in portum Alicantensem sese intulit ibique nauem celerrimam conduxit, & tres phaselos, quorum singuli octodecim remis agitabantur. Domum insuper ibi conduxit, in qua magnam vim pyrobolorum & telorum ignitorum confici iussit, quibus ad incendendas Maurorum in portu Argeriano naues vsurus erat. Hinc ad Insulas Balearicas nauigantes, ad *Maioricam* appulimus, inde aquam potabilem peturi.

Maiorica Insula & Vrbs.

Est autem *Maiorica* Insula & Urbis nomen: ciuium erga peregrinos summa est humanitas: gens omnis labori deditissima detestatur ocium, non viri solum mulieresque, sed & pueri ac puellæ. Vrbs ipsa satis ampla est, & cum primis munita, vt externam vim non vereatur. Plurimum hic adepti fuimus alimoniam, quæ precio ad admirationem nostram vilis vendebatur; magna enim hic est abundantia olei, lignorum, & in primis caseorum commendatæ bonitatis.

Apparatus ad incendium nauium Barbaricarum.

Discedentes ergo hinc a. d. XXI. Maij in Portum Argerianum intrauimus, ibique iactis anchoris substitimus, seruato, vt conuenerat, ordine. Primum omnium sex naues mercatoria conuersis in Occidentem prorsis, ea vicinia tenere littus iussæ sunt, ne qua naus piratica inter has & classẽ nostram ingredi posset: ita tamen, vt extra globi iactum essent. Porro consilium de incendio Pœnorum nauibus inferendo tale fuit. Duæ naues captiua, quas Turcis Angli eripuerant, igne artificiali, aridis lignis, pice atque sulfure plenæ præmissæ fuerunt. Has sequebantur duo phaseli, qui nostros succensis nauibus hostilibus exceptos extra periculum asportarent. Erant autem duo illa nauigia ignifera ab utroque latere vncis munita ferreis, quibus ad Maurorum naues adhærent. Aderant præterea tria nauigia actuaia, pyrobolis & igne missili plena, cænis insuper instructa ferreis, quibus distinerent piratarum naues, donec penitus vbique flammam conciperent. Cohærebant singulis nauigiis singula scaphæ, in quas nautæ peracto quod iussi erant, desilirent. Vltimum agmen claudebant septem celoces, militibus plenæ, qui milites periclitantibus nautis suppetias ferrent. Et hic fuit apparatus incendii, cui tamen vnius noctis cunctatio frustrationem attulit.

Incendium tentatum non succedit.

Nam postero die densi ceciderunt imbres: cum autem circa vesperam cælum serenius factum opportunitatem afferre videretur: visum est nostris diutius non esse cunctandum. Verum vbi ad iactum glandis plumbeæ acceperunt, repente conquiescente vento, ulterius progredi non potuerunt. Lucebat ea nocte Luna pleno fulgore, vnde cum ab muris conspici Angli possent, ciues ad tormenta in muris disposita confluebant. Hæc tamen omnia nihil morati nostri, magno molimine naues igniferas ad hostem adegerunt, ignemque triremibus barbaricis iniecerunt. Sed obstante vento vix paucas quasdam naues inflammare potuerunt. Interim oppidani, quamuis maioribus minoribusque tormentis indefinenter in nostros detonarent, non tamen plures sex Anglis interfecerunt, aliquot vulneratis: duæ enim naues grandiores Turcicae inter urbem & nostros interpositæ, plerosque globos excipiebant, & hos incolumes præstabant.

Et si autem sex naues nostrates aditum portus, vt diximus, obseruabant, his tamen contentis quatuor naues Piraticæ plenæ velis portum intrauerunt, nec nostri contrario vento distenti illis quicquam detrimenti inferre potuerunt. Hac ipsa nocte classis nostra altum petit Oceanum.

A. d. XXVIII. duæ naues è nostris, cum nauem piraticam, in qua vehebantur CXXX. Turcæ

Turcæ & XII. captiui Christiani, diu persecutæ fuissent, eam in latentes egerunt scopulos, vbi facto naufragio & submersa naui omnes suffocati aquis perierunt, præter XII. Mauros, qui natando vitam seruauerunt.

Extremo huius mensis die duo Ligures ab Genua vrbe, capti à Mauris, cum vincula rupissent, nando ad nostros euaserunt. Narrabant hi, eo ipso tempore, cum nostri deserto portu altum petiissent, quatuor naues omnium Argerianarum præstantissimas portum intrauissse, quas nostri, si plusculum temporis ibi commorari voluissent, facile omnes adipisci potuissent. His addebant transfugæ isti, occlusisse Turcas interiorem portum, ne scapha vlla inuitis ipsis ingredi posset: cum non solum naues aliquot militariter instructas in faucibus constituissent, sed & eas, quæ antea ibi in anchoris stabant, armato repleuissent milite. Omne igitur aduersus Argeriam deinceps aliquod tentandi consilium est omissum.

Turcarum in custodiendo portu vigilantia.

CAPUT XI.

Nauis Anglicana à Piratis Argerianis expugnatur, capitur, spoliatur, abducitur: mirabili tamen ratione à quatuor adolescentibus captiuis liberatur, & in S. Lucæ portum deducitur.

Accidit sub exitum Octobris mensis anni à N. C. M.DC.XXI. vt nauis Anglica à ciuibus Bristolienfis oppidi Angliæ maritimi emissa, in ipsis Freti Gaditani faucibus & conspectu oppidi Gibraltar à Piratis Argerianis cincta acriter oppugnaretur. Cumque se satis diu viriliter defendisset, victa ad extremum, omnibus mercibus, tormentis, funibus, anchoris atque velis spoliata fuit. Anglos, quos in ea viuos ceperant, in suas naues distribuerunt, præter quatuor adolescentes, quos in captiua naui reliquerunt, contempta eorum imbecillitate. His XIII. Afros adiunxerunt, qui nauem Anglicanam cum pueris Argeriam deducerent, præfecto iis omnibus Mauro viro forti.

Nauis Anglicana à Piratis expugnatur.

At miseri adolescentes, acerbiorē morte feruitutem tam prope intuentes, cum viam ac rationem euadendi viderent nullam, suam cum lacrymis Deo commendabant innocentiam. Nec frustra id quidem, vt dicemus. Cum enim quintum jam nauigarent diem, tam vehemens mare turbauit tempestas, vt Turcæ vela complicare cogerentur: receperant enim nauigaturi alia pro ablatis Anglicanis.

Sæuiente autem vltius vento, cum etiam antennæ demittendæ essent, Turcæ adolescentes Anglos hortati sunt, vt funem arriperent. Quod cum præstare non possent, Præfectus ipse accedens manum operi admouit. Trahebant duo adolescentes funem, inter quos medius stans Maurus eos adiuuabat, intentis in malum oculis. Hoc animaduerso duo illi, omisso rudente complexi medium hominem de naui in mare præcipitem dederunt. At hic cum apprehensum funem ex manibus minime dimitteret, id egit, vt adiutus robore lacertorum suorum, parum abesset, quin iterum in nauem eniteretur. Ibi tertius conspecto sociorum periculo aduolat, & clauam ligneam vnex iis, qui validior erat porrigit, quo hic ita luctantis cum vne Mauri caput percussit, vt semianimis in mare prouolueretur.

Illustre facinus quatuor puerorum Anglicorum.

Ab hoc facinore cum adolescentibus creuisset audacia, maior eorum per sex Turcas, qui obstabant, perrumpens in præfecti conclauē, duos inde protulit gladios, alterumque socio suo porrexit, hortatus eum, vt fortiter rem gereret. Hi duo, quos metus mortis audaces faciebat, tanto impetu in Turcas irruerunt, vt eos à puppi ad proram fuga se recipere compulerint, duosque ex iis interfecerint. Vnus vulnere debilitatus, dum sibi cedendo cauere vult, imprudens ab summa pro ra in mare præcipitatur. Sic quatuor sublati, erant adhuc in ima carina octo Turcæ atque Mauri. Hos adolescentes Angli obstructo celeriter ostio incluserunt: at hi intellecta perniciē sua gubernaculi iuncturam intus laxauerunt, vt delaberetur in mare, nec regi nauigium amplius posset. Et sic tamen nauis ventorum beneficio ad S. Lucæ de Barameda portum in Hispania appulsa fuit, incolumibus qui ea vehebantur omnibus. Hic iuuenes Angli Turcas, à quibus ipsi prius capti fuerant, vendiderunt, acceptaque pecunia patriam repetierunt.

Incidit aliud illustre & magni animi facinus, ab alio Anglo eodem anno in pari casu patratum. Nauigans Mare Ibericum *Guilhelmus Malamus* Eques Anglus, à Piratis vndique cinctus, cum in orbem pugnare cogeretur, neque tamen deditionem facere vellet, in extremā desperationem adactus, præcipitium in mare meditabatur. Visa viri pertinacia dux Piratarum,

Egregium facinus Guilhelmi Malami Angli.

rum, suavit ei, ut assumpto præcipuo è mercatoribus ad se in nauem Punicam veniret, iuramento ei pollicitus salutem & incolumitatem. Paruit Malamus, adscitoque sibi socio Mercatore in hostilem triremem se contulit, cum tamen prius clam mandasset sociis, ut per tenebras noctis vela ocyus facerent, & se ipsos ac nauem cum mercibus seruarent, neque sui omnino ullam haberent rationem. Fecerunt ut iussi fuerant socii, feliciterque euaserunt, quos barbari nunquam crediderunt deserturos Nauarchum suum.

Vbi diluxit, nec Anglicana nauis comparuit, dira omnia Archipirata minatus est Malamo & Mercatori, certæ eos morti destinans. Contra Malamus id sibi ægerime accidisse simulans, hominem iuramenti commonefacit, dicens apud Christianos iusiurandum tam sanctum esse, ut etiam hostibus serueretur. Quid enim scis (inquit) an non nauigium meum tormentis vndique quassum, accepto plenis rimis mari cum omnibus demersum est? Dum ad hunc modum altercantur, offert se conspectui eorum exiguum nauigium Scoticum, quod Piratæ celeriter occupatum, omnibus rebus & instrumentis nauticis, funibus, anchoris velisque spoliauerunt. Huic nauigio ita ex armato Malamum cum mercatore imposuerunt, ut aliquandiu incertis fluctibus agitati postremo perirent. Sed ventus eos diuinitus adspirans, post aliquot dierum errorem ad portum aliquem adegit, vnde domum profecti sunt, cum paulo ante Malami nauis quæ noctu effugerat, & ipsa incolumis Tamesin fluuium intrauisset.

*Malamus
mirabiliter
conserua-
tur.*

CAPVT XII.

Narratio superiori non multum absimilis. Agitur autem in hoc capite præter cætera de crudelitate Maurorum & Turcarum in vendendis apud Argeriam captiuis Christianis; ut & de beneficiis & incantatione Afrorum, quæ nauigantes vtuntur.

Refert Anglus quidam interfuisse se expeditioni parum prosperæ, quam anno à N. C. M. DC. XXI. duæ naues Plemuthensi portu egressæ, in mediterraneum mare susceperint. Priori nomen fuisse *Bonauenturæ*: posteriori *Nicolao*. Cum a. d. XIII. Nouembris in Fretum Herculeum venissent, & noctem eam quieti exegissent, Oriente Sole proclamauit excubitor ab summo malo, videre se quinque naues, quæ plenae velis aduolarent. Angli igitur explicatis repente velis, id vnice agebant, ut fuga elaberentur. Ibi Nauarchus Piratarum, qui cum prætoriam nauem præcurrerat, superiora nauis suæ vela contraxit, vel ut nobis (inquit scriptor huius historiæ) omnem adimeret metum, vel ut sequentes præstolaretur socios. Vbi astu illo se nihil proficere intellexit, ad vim conuersus, omni vi nobis inuectus est. Nos, etsi summa openitebamur, ut in portum Gibraltarem incurreremus, effugere tamen portentosam latronum celeritatem non potuimus, qui nos dicto citius quinque suis celocibus ab omni parte cinxerunt.

*Duæ naues
Anglicanæ
ab Piratis
captæ.*

Vehebatur Thalassiarachus Barbarus egregia nauis, quæ licet multo maior esset cæteris, longe tamen erat omnium celerrima: hac adortus *Bonauenturam* nostram paucis horis in suam redegit potestatem. Idem fecit Legatus eius expugnata non magna difficultate *Nicolao*. Appetente vespere, cum Archipirata tot Anglis captiuis parum fideret (nam duæ celoces, quas secum trahebat, & quæ è numero quinque illarum piratarum erant, per eum Anglis ereptæ fuerant) iussit duodecim nautas è *Bonauentura* nauis, cum nonnullis aliis Anglis, quos jam ante in vinculis habuerat, in terram exponi. Longe autem alia mens fuit illi, qui *Nicolaum* nauem ceperat: neque enim hic tam vili precio captiuos suos volebat vendere, sed gubernatorem eius cum quinque seruis nautis in suam nauem adduci mandauit, relictis in *Nicolao* naue tribus nautis & puero lixa: quibus XIII. è suis Mauros adiunxit, qui quatuor illos facile compescere poterant. His tredecim imperauit, ut nauem captiuam cum omni præda in ea, recta Argeriam deducerent.

*Angli à
Mauris
crudeliter
habentur.*

Ea quæ sequebatur nocte ingens oborta tempestas nauem hanc à cætera Maurorum classe separauit, quæ res sollicitos Turcas habuit, qui consilium in ea re inueniebant nullum. Ommissa igitur illius cura, ipsi Argeriâ petiuerunt. Huc cum appulissent, partim ex sociis popularibusque suis, qui ibi seruitutē seruiebant, intellexerunt Angli, partim ipsi suis viderunt oculis, quam crudeliter & inhumane tractarentur captiui. Omnes enim aut grauissimis applicabantur laboribus, vel vendebantur; & fuerant paucis diebus ante circiter quingenti simul in forum

forum deducti, serui omnes venalicii, inter quos fuerant circiter centum adolescentes, honestis nati familiis & liberali forma, qui omnes partim ad Apostasiam adacti, partim ad turpes voluptates à Mauris Pæderastis emti fuerunt. Erant autem eo tempore Argeriani cum primis Anglis infestissimi, crudeliusque eos præ cæteris habebant, quod *Robertus Mansel*, de quo superius diximus, conatus fuerat incendere omnes in eo portu naues, & jam quasdam inflammauerat: à quo tempore Anglæ gentis captiuos ad fœdissima cogeant seruitia, vel vendeabant, hoc potissimum modo.

Præfectus siue Bassa regni Argeriani, vbi captiuos Christianos à Piratis adductos intelligit, omnes adduci sibi que sisti imperat. Deinde vbi omnes diligenter intuitus est, octauum quemque tributum nomine sibi seligit, reliquos permittit Piratis. Ad sunt mox Mangones, suumque unicuique constituunt precium, quo facto in forum deducti venundantur. Sequuntur hos aliquot Afri, qui si quem tristiore & ob futuram calamitatem illacrymantem conspiciantur, furca eum aut scutica obiurgant. Solent autem plerosque, quos suo ministerio aptos iudicant, priusquam venundent, magnis sed inanibus promissis ad abnegandam fidem Christi sollicitare. Abnuentibus varios cruciatus afferunt, dum eos prostratos humi, & vel pronos vel supinos sustibus tam diu percutiunt, donec sanguis è naribus & auribus effluat. Si qui ob amorem Christi ne sic quidem ad apostasiam moueri possunt, iis insuper dentes excutunt, aut linguam forcipe comprimunt, aut aliis acerbioribus histomentis excarnificant. Aliquando coniciunt eos in foueam, quam desuper asseribus cooperiunt, minantes miseris, se eos tam diu ibi relicturos, donec fame emoriantur. Hac barbara & effreni immanitate multi adducuntur vt abnegata Fide Christi circumcisionem admittant: etsi dissimulandum hoc loco non est, quosdam adeo leuis esse & scelerati animi, vt ne expectatis quidem vi & tormentis Apostatæ fiant, spe dignitatum & diuitiarum cum turpibus voluptatibus coniunctarum: sed hi vere sunt, quorum Deus venter est, & finis interitus.

Sed ad *Nicolaum* nostrum redeundum est: quæ nauis, cum aliquandiu errauisset, ad XXVI. Nouembris diem in portum Argærianum intrauit. Postero die, cum duos ex Anglis his ad Apostasiam perduxissent, eos qui supererant, Præfecto stiterunt, qui selecto sibi vno ex iis, reliquos Piratæ arbitrio permisit. His Mango schedulas scriptas in pectore affixit, quanti quisque vendi deberet. Productis his in forum, multi adfuerunt mercatores, qui curiosis manibus ipsorum brachia, humeros ipsasque nates pertractantes, eos crebro versabant, vt cautius possent emere. Sunt autem hi venalicii omnes paruo tempore emti præsentî pecunia, quæ per seruos publicos ad eam rem constitutos ad Piratam delata est.

Fuerat in Naui *Nicolaus* naclerus *Iohannes Raulinus*, altera destitutus manu, quem vili precio emtum volebant omnes, quod minus cæteris laborare posse videretur. Vocatum ergo ad se Pirata acerbissimis verbis increpat, miseriam eamque æternam minatus seruitutem, nisi actutum XV. libras Sterlingorum à popularibus suis impetratas numeraret. At misero isti tantum argenti colligere in ista calamitate impossibile erat.

Erat Argeriæ Renegatus quidam siue Apostata Anglus, qui cum Christo etiam nomen in baptismo acceptum abiecerat, vocabaturque *Ramet ham Risans*, cum ante *Henricus Chandelevis* diceretur. Emerat hic nauem captiuam à Piratis, vt eam instructam in mare emitteret, nam & ipse Piraticam faciebat. Huic præfecerat pariter Apostatam Anglum, quamquam Afros & Europæos seruos affatim haberet. Audiuerat hic aliquid de *Raulino*, cumque intellexisset eum rei marinæ peritissimum esse, emit virum, & in nauem suam ad instruenda vela ablegauit.

Die XVIIII. Ianuarii cum omnia jam ad nauigationem parata essent, vela data sunt, & omisso portu in mare procursum. Vehebantur phaselo illo Turcæ & Mauri LXIII. serui Angli IX. Gallus vnus, Hollandi quatuor, sed hi quatuor sponte suam operam ei addixerant, vt si quam nauem excipere contigisset, ea potiti in patriam redirent: sin Argeriam reuerterentur, vt accepto stipendio sua fruerentur libertate. Tormentis erat instructa XII. & omni instrumento bellico.

Ibi præfectus nauis, nescio quo consilio, captiuos omnes, in primis Anglos, iuxta tormenta locat: quod cum considerasset *Raulinus*, cui constitutum erat vel mori vel libertatem consequi, vocatos ad se seruitutis socios ita affatus est. Quis diabolus tam abiectæ sortis est, vt hanc perpeti seruitutem possit? quis canibus & porcis istis Mauritanicis se porro ad omne ignominie genus prostituat? O si quod numen mihi tam sit propicium, vt ad liberandum me sociosque meos aliquod mihi suggerat consilium: animus certe nunquam deerit. Miserabantur quidem socii hominem, sed parum eum compotem mentis arbitrabantur, qui

Modus vendendi captiuos apud Argeriam.

Quomodo vendantur captiui Argeria.

Iohannes Raulinus minoris precij quia mancus.

Verba Raulini ad socios.

tale aliquid in ea calamitate sperare auderet. Quod tamen solum poterant, monebant eum, ut ab his verbis imposterum abstinere, nec sibi grauiorem attraheret perniciem. At is negabat per omnem vitam sibi acerbius quicquam contingere posse tam fœda seruitute. Et ego quidem, ut de me profitear (inquit) aut liber ero aut moriat. Neque profecto tantum est in ea re impossibilitatis, ut vos opinamini, modo mihi vestram præstetis operam: quod si à vobis obtrahero, jam certam vobis spondeo libertatem cum summa gloria coniunctam. Non aspernabantur omnino verba loquentis, interim non videbant captiui, quo pacto illud obtineri posset. Et sic dissolutum est barbarorum interuentu colloquium.

Navis Scotica à Piratis cepta.

A. d. XVI. Ian. obrulit se eorum conspectui phaselus Scoticus, Fratrum Gaditanum pleno velo petens. Hoc adotti piratæ nauigiū, ut se dederet, magno clamore hortabatur. Pugnabant Scoti aliquandiu, sed victi multitudine, cum fugā salutem peterent, in latentes impegere scopulos, cum in aquis perire mallent quam seruire Piratis. Sed fauit viris fortibus fortuna: quotquot enim ea vehebantur, in scapham desilientes, remigando in terram Africam euaserunt. Latrones celeriter aduolantes, nauigium Scoticum ab interitu seruauerunt, translatis in suas naues mercibus, & id paulo post Argeriam miserunt. Dum diuiditur præda, parum abfuit, quin raptōres ipsi inter se digladiati fuissent: sed interuentu ducis sopita lis conqueiuit.

Afri Magi & Superstitiosi.

Interim conuerso vento nauis piratica, in qua Angli vehebantur, sensim ad oppidum Gibraltat agebatur, frustra nitentibus contra Mauris, quibus locus ille admodum odiosus est, ut eum *Mortem Granatensem* vocent. In hac aduersitate Afri, vocatis *Hoskis*, id est, incantatoribus suis, quid factu opus esset, consultabant. Sunt autem Afri omnes in primis superstitiosi, multumque fidunt sagis & veneficis, neque facile quicquam, nisi prius captatis sortibus & auguriis auspicantur. Cum vero suaderent sortilegi, ut pergerent, nec quicquam subesse periculi dicerent, animo valde sunt confirmati. Cum autem Lectori non ingratum id fore existimem, breuiter ostendam, quibus ceremoniis in incantationibus illis suis & sortilegiis vrantur.

Ceremonia Afrorum Magica.

Cum primum vela ventis dederunt, alternis noctibus incantamentis suis operam dare solent. Auspicantur autem rem totam à certis precibus, iisdemque concludunt. Hinc depictis litteris aliquibus siue characteribus, Deum variis nominibus ad vota vocant. Sed iuuat ea, quæ ipse meis sum arbitratus oculis commemorare. Conspicati Afri duas naues, quas Hispanicas milites esse suspicabantur, præconis voce edixerunt per totam nauem silentium. Ibi repente omnes horribiliter ululare ceperunt. *Raulinus* noster velorum curam gerebat: hinc aliquando iusserunt contrahere vela, & tursus explicare, prout Magus, qui librum interea euluebat, volebat. Postea duas sagittas cum acinace cervicali imponebat, pergebatque euoluere librum. Interim Nauarchus apprehensam vtraque manu sagittam sursum eleuabat: erat autem hæc vtriusque sagittæ significatio, ut altera quidem fortunam Christianorum, altera Turcarum indicaret. Si contingerat sagittam Christianorum longius prominere mucrone suo è manu quam alteram, arripiunt fugam, etsi iam victoriam in manu habere videantur. Si Turcicæ sagittæ acies promineat, audacter capeunt pugnam, & ea quidem confidentia, ut non dubitent inire prælium, etiam si singulis nauibus cum ternis quaternisque congregiendum sit. Mox vocatum puerum aliquem vel hominem simplicem, cui mysteria illa ignota sunt, iubent de cervicali tollere acinacem, & eundem paulo post reponere. Sic exposito temerario gladii coniiciunt de futuris euentibus pugnæ. Magus verba quadam peregrinæ scripturionis aut characteres in librum quandam inscribit, eumque humi abiicit: mox tollit, euolutoque libro submissa voce legit illa ignota verba, quibus haud dubie cacodæmonis opem implorat. Postremo velut entusiasmo raptus, interpretatur fanaticas illas voces & de venturis casibus vaticinatur. Accidit autem, dum omnes intentis oculis animisque vaticinii euentum expectant, ut nautæ ab carchæsi proclamarent: videre se nauem: vnde eo quidem tempore ceremoniæ illæ Magicæ abruptæ fuerunt. Fuerat autem illa nauis non hostilis, ut opinati fuerant, sed amica Argeriana: cuius Nauarchus, ubi prope ad Piratam venit, salutato homini suasit, ut fauces Herculei Freti peteret, certus potiundæ prædæ.

Crudelitas Afrorum in captiuos.

Interea Barbari miseros captiuos miris modis vexabant, nullum in eos iniuriarum genus omittentes & insolentiæ: & nunc quidem scuticis eos verberabant fustibusque, alias atrocissima quæque minabantur, vel difficilimis eos applicabant laboribus, quæ res magis inagisque auxit in *Raulino* nostro vindictæ desiderium. Vocatis igitur Anglis suum exposuit consilium, ut & quatuor illis Hollandis, qui operam suam precio Afris locauerant. Postremo etiam rem contulit cum Anglis duobus, quia Christo ad M. homerum defecerant, cum prius, quid ipsis esset animi, magna prudentia expiscatus fuisset. Ipse sibi interim funes & alia instru-

menta,

menta, quibus cubacula Turcarum occludere foris posset, parauit: & jam de duobus gladiis, Persicis sibi prospexerat, gnarus insuper, eo loco, ubi tormenta constituta erant, repositos esse quinque baculos ferreos, neque dubitabat, si res ad manus venisset, quin plures acinaces esset habiturus. Tormentorum postremo cura & pulueris nitratici ei demandata erat, quibus, si res exigeret, in ipsos Turcas erat vsurus.

Talia cogitanti multa obiecta fuerunt obstacula, quibus impeditus tantisper consilium suum distulit, donec aucto sociorum numero satis sibi putauit ad exequendum facinus virium. A. d. VII. Februarii, cum videret in ima carina multum aquæ colligi, nec tamen hauri in puppi constitutum ad eam exlauriendam pertingere: suasisit nauarcho, vt quatuor tormenta aenea in puppim transferri iuberet, quod sine mora factum est. Cum autem ne sic quidem extrahi aqua propter pondus proræ posset, petiit ab eodem, vt milites Turcas eodem secedere iuberet. Hi cum ita vno loco constipati starent, multi etiam subter tabulata & in cubicula se abdidissent, obstructo ostio Angli ad capeffendum diuante cogitatum facinus signum dederunt, exploso tormento.

Inuaserat Raulinus cum suis jam illos, qui supra tabulatum constiterant, & cædebat eos paruo labore: cum interim illi, qui in ima naui latitabant, intellecto periculo suo, perfringere asserses, & vi sibi exitum parare incipiunt, conuiciis Christianos insectantes, & eos more suo *Spumam Maris* appellantes. At Raulinus cum suis explosis tormentis manuariis, tumultuantes Turcas per fenestellas petebat, nunc hunc nunc illum glande plumbea traiciens. Et jam ad eam paucitatem redacti fuerant, vt frustra se tumultuari viderent: igitur à conuiciis ad preces descendentes, vitam solummodo paciscebantur. Victor Raulinus cum Anglis suis, reuulso ostio insidentes eos genibus & salutem orantes inuenit. At Angli eos omnes in vnum locum compactos funibus constrinxerunt, & ita velut vinctos boues suis ipsorum gladiis iugulauerunt. Qui in superiore parte naui erant, visa perniciem suorum, cum nihil aliud expectarent, effusis prius plaustris conuiciorum in Christianos, saltu sese in mare præcipitauerunt, hanc esse virorum fortium sortem proclamantes. Supererant nonnulli è Mauris, quos Raulinus viuos seruare volens in testimonium victoriæ suæ, catenis vinctos in imam carinam compegit.

Sub initium primi tumultus, cum Nauarchus, qui Renegatus Anglus erat, vt diximus, subito procurrisset, visa calamitate suorum, ad pedes Raulini se abiicit supplex, vitamque sibi donari petiit, commonefaciens eum, quod sua ipsum pecunia redemisset ab eo, apud quem æternum seruiturus fuisset. Viuete ergo ipsum iussit Victor Raulinus, vocatisque sociis, solennes egerunt Deo pro tam illustri victoria gratias, cantato Epinicij loco Psalmo Dauidico. Conuersis igitur in Angliam proratis, a. d. XIII. Februarii anno Salutis M. DC. XXI. Portum Pleymuthensem intrauerunt, vehentes secum Piratam captiuum & quinque milites Turcas.

CAPVT XIII.

Relatio cuiusdam Rutheni siue Moscorum, de itinere suo ex Sarmatia Asiatica, per Scythiam siue Tartariam ad fines Regni Sinarum siue Cathaiam.

Nos quoque tædet, velut in parte laboris ac periculi ipsi fuerimus, tot per infidam Barbarorum societatem defunctos ærumnis, vltius nauigando tempus & ætatem terere, cum concepta in aquis nausea melius in arido magisque nostro Elemento concoquatur & abstergetur: omisso igitur Oceano & nauigationibus, terrestre aggrediamur iter, sed tale, quod nos non minus in Orientalia illa Regna & Prouincias deducet, quam Superiorum classium expeditiones.

Anno à N. C. M. DC. XX. nobilis quidam Ruthenus, nomine *Euesco Petelinus*, beneficiarius Magni Moscorum Ducis, reuersus ex longissimo ab orientis partibus itinere, sequentem contexuit narrationem. Missum se à Magno Duce, Principe suo anno Salutis M. DC. XIX. cum alio quodam nobili, Legationis socio, nomine Andraſto, ab arce *Tomo*, vt Oratorem Regis *Altina* deduceret, eodemque labore viam terrestri itinere per amplissima Tartarorum regna ad fines *Cathaiæ siue Chinæ* (his enim nominibus vnum idemque regnum signari arbitratum) quo hætenus transirus obscurus fuerat, perscrutaretur. Sic igitur de se ipse proficitur. Ab arce *Tomo* profecti decem dierum festinato itinere *Kirgim* deuenimus. Dominabatur hic dux quidam, nomine *Nemius*, qui Magni Moscorum Ducis imperium agnoscit. Hinc sexto die

*Raulinus
Turcas in
naui eo-
rum pro-
pria vincit
& iugulat.*

*Iter cuius-
dam Mo-
scorici ter-
restre in
Cathaiam
siue Chinæ.*

ad fluvium *Bacanam*, & nono die post *Chingicam* peruenimus. Abest ab hoc loco tridui via ingens lacus, in cuius littore reperiuntur Iaspides & Saphiri, Ambitum huius lacus in XII. dierum iter extendi narrant. Irruunt in hunc quatuor prægrandes fluvii à quatuor mundi cardinibus, & præter eos quintus ab *Aparctia* vento prodiens, nomine *Quillamus*, cuius aquæ nunquam crescere aut decrescere visæ sunt. Aduersum hoc flumen per XV. dies nitendo nauigauimus vsque ad oppidum quoddam, vbi Regem *Altina* obuium habuimus, qui nos honorifice excepit.

Deserto eo, cum multis diebus facientes iter per aspera & deserta colonis loca magno labore transiuissemus, ad angustum venimus transitum, vbi nobis per varios anfractus & abruptarum rupium præcipitia ingrediendum fuit, angusto tramite vix singulis viam præstante, quam bidui itinere confecimus, vsque ad *Mugallam* prouinciæ: ad cuius primum introitum duæ assurgunt arces, quadrato structæ lapide & satis munitæ, in quarum vna Principis vidua cum filiolo suo eo tempore habitabat, qui hæres erat totius illius prouinciæ & partis *Cathaia*. Quicumque porto *Cathaia* regnum ingressuri sunt, oportet vt hic diploma liberi comitatus redimant, manu & sigillo illius mulieris munitum.

Est autem *Mugalla* prouincia ampla potensque: multæ in ea arces sunt, omnes quadrato structæ lapide; in quoque angulo assurgit turris lapidea, in cuius summo fastigio pender tintinnabulum, quo excubitores signum dant, se vigilare. Arx ipsa fossa cingitur, quæ ponte leuatorio sternitur. In area visuntur porticius fornicatæ, humiles tamen, interim variis exornatæ picturis & emblematis, ita vt periti artificis manum hic desiderare jure non possis.

Sunt in hac prouincia primi nominis Tempia duo & totidem Monasteria religiosorum, qui patrio idiomate *Lobas* nuncupantur, constructa quadrato lapide, oratorio in vulturnum ventum verso. In vtriusque vestibulo conspicitur Idolum forma muliebri, septem pedes altum, à calce ad verticem inauratum totum. Insidet statua illa bestiis aliquot marmoreis, artificiose sculptis, quæ cathedræ ei vicem præstant. Vnumquodque horum idolorum vas quoddam patens manu præfert, cum tribus ardentibus cereis. Vbi ingressus fueris ipsam ædem, ad dextram videbis octo statuas viriles, & ex aduerso totidem puellares, inauratas omnes, protensas manibus velati orantes. Ante has statuas offerunt se duo simulacra artificiosissima, nudorum hominum, qui candelas manibus gerunt, non tamen flammantes, sed exiguis scintillis paulatim se consumentes.

Res diuina apud eam gentem hoc modo peragitur. Primum omnium datur conueniendi ad templum signum inflatis tubis duabus, & pulsatis tintinnabulis. Qui adsunt, continuo in genua subsidunt, & in signum deuotionis manus complodunt. Alii extensis brachiis proni in faciem humi decumbunt, & per mediæ horæ spacium eo habitu morantur. Absolutis precibus, & oblato thymiamate, redeunt domum.

Frumento omnis generis tota prouincia abundat, oriza, tritico, hordeo, filigine. Panis eorum triticeus cum niue de candore certare potest. Fructuum arborum & olerum radicumque hic mira copia.

Virorum facies subfusca est, mulieres vero sunt formosissimæ. Vestibus amiciuntur fere sericis, vt tela Damascena & similibus holosericis. Gemmas & aurum in suo solo non reperiunt, verum ab Cathaiensibus accipiunt, in primis multum argenti. Equos hic paucos inuenies, mulos tamen & asinos satis multos. Terram aratro præscindunt, sementemque faciunt vt Rutheni.

Patriarchas, quos ipsi *Cutuffos* vocant, per totam prouinciæ duos habent, qui editionibus in templis insident Cathedris, & à regibus ac principibus magno afficiuntur honore. *Lobas* eorum siue religiosi monachis nostris mendicantibus in multis rebus similes sunt, magis tamen Græcis quam Latinis. Crines è mento & capite euellunt, vt calui sint & imberbes, ingrediunturque monasterium annos nati XX. Ab omni mulierum consortio perpetuo abstinent, carnibus autem quouis die indifferenter vescuntur. Vestes eorum interiores nihil refert quocumque colore tinctæ sint, dummodo pallium vel toga flaua sit.

Digressis à *Mugalla* offert se via quæ *Bugharam* ducit, quo antequam peruenias, tres reguli adeundi sunt, in quorum agro, in primis *Selle* in agro reperiuntur Adamantes gemmæ. Postremus horum oppidum habet, cui nomen est *Sahar*, à qua si in sinistram latus deflexeris, peruenies ad flauos *Mugallenses*, qui vsque ad mare extenduntur, suntque veri Nomades, cum nullibi perpetuo consistent, sed cum seruis, pecoribus & omni familia de loco in locum migrent. Ab huius regionis finibus vsque in *Srocalgam* *Cathaia* duorum dierum expedito equiti patet. Attingit via *Bugharen*sis longum illum murum, ad cuius fines non ante quadraginta dierum equestre iter perueniri posse aiunt, murus ille latere cocto potissimum structus est, quin-

Mugalla
Prouincia
Cathaia
contermina.

Mugallenses
Idololatra.

Sacra
ceremonia
Mugallensium.

Incola
quales.

Monachi
apud
Mugallenses.

Longus
murus
Chinensis.

est, quindecim pedes altus, in numeris assurgens turribus. Non desunt, qui duplicato longitudinis spacio ne LXXX. quidem diebus ad eius finem perueniri posse dicant, ipsis ita referentibus Cathaiensibus, qui eo fine tam operosum murum structum affirmant, ut sit propugnaculum & limes inter Mugallenses & Cathaienses. Seruiunt autem turres istæ excubiis, accendunturque in iis ignes, indices aduentus hostilis. Extra hunc murum habitant Mugallenses Nigri (Riccius Nigram Cathaiam vocat) intus vero Cathaienses (sic noster hic Chinenenses vocat) regnum vastissimum. In tam longo muro tantum quinque inveniuntur ostia siue aditus, adeo quidem humiles, ut eques insidens jumento rectus ingredi non possit. Et per hæc quidem ostia omnibus transeundum est. Iuxta murum hunc ampla assurgit arx, nomine *Sirocalga*, lapide tota structa, cui à rege Cathaiensi, qui tunc *Tambur* vocabatur, *Schubinus* *Sirocalga* quidam præfectus erat. Arx ipsa edita valde est, muro optimo cincta, per quem, ut & in turrium fenestris, multa tormenta bellica disposita sunt, breuiora tamen nostratibus. Summa *Arx in-* hic est præfidiariorum vigilantia, qui semper ad arma præsto sunt. Exploduntur hic quotidie tormenta maiora & minora, ut in perpetuo conseruentur usu. In atrio arcis tabernæ sunt omnis generis mercium, sic ut in oppido, ut desiderari nihil possit. Præfecto præsidii foras prædeunti semper præsto sunt apparitores & stipatores corporis, securibus armati Amazonicis: ipse sub conopæo vel umbone serico ingreditur, præeuntibus caduceatoribus cum scipionibus, & homines de via decedere iubentibus.

Ab *Sirocalga* atrium dierum itinere peruenitur ad aliam ciuitatem, cui nomen est *Tara*, *Tara* *urbis.* quæ tota saxis structa assurgit, in eam distensa amplitudinem, ut ambitus illius vno die confici, sed ne biduo quidem possit. Muris cingitur firmissimis, portisque ac vestibibus ferratis. Frequens hic negotiatio ob copiam præstantissimarum mercium, in primis gemmarum & aromatum, ut omnes plateæ miram spirent fragrantiam. Hinc vnius diei via abest *Taytha*, *urbis* *Taytha.* valida & in longum protensa, nec quicquam amplitudine aut firmitate cedens superiori, domos etiam ostentans elegantiores. Multæ in hac tabernæ publicæ, nec pauca Lupanaria. Fructuum arboreorum hic mira abundantia & vilitas, ut & radicum & aromatum. Præfunt huic duo Præfecti, qui alternis imperitant nomine regis Cathaiensis.

Schiroan alius urbis vicinæ nomen est, quæ mercimoniorum frequentia superiores omnes vincens, mira populi feruet multitudine, & abundat diuitiis. Ab hac usque ad *Cathaiam* *Cathaiæ* urbem, regni caput, duobus diebus peruenitur, quæ tam ampla est, ut peridromus eius quatrinduo vix ambiri possit. Structa est è lapide quadrato, coloris albi & miræ duritie. Frequentibus muri assurgunt turribus, in quibus constituti vigilantes agunt excubias, & tormentorum in muris dispositorum curam gerunt. Arx in eius medio attollitur è Magnetelapide structa, inque ea spectatur palatium Regis cuius tectum aureis laminis loco tegularum coopertum est. In regis conspectum prodire sine muneribus fas non est, quod ita ferat consuetudo regni. Hac de causa ita dicebant: Princeps vester superiore sua ad nos legatione, etsi Regi nostro tenue munus dono obtulit, antidoron tamen immensi precii accepit: vos quia nihil adfertis, æquum est ut nihil accipiatis. Contenti igitur simplici responso ad vestras litteras, domum redibitis. Arx ipsa, in qua Regium domicilium, loco plano sita est, quam orbis in modum cingit *Iuga* fluuius, qui ubi hinc VII. dierum iter confecit, in mare nigrum euoluitur, & tanto ab urbe spacio naues sub anchoris consistant necesse est. Deambulanti per plateas urbis, ab omni parte se offerunt pergulæ atque tabernæ mercatorum & officinæ artificum, fornicatæ, supra quas domus habitabiles in aliquot tabulata assurgunt. Distrahuntur ex hoc Emporio varii generis merces preciosissimæ in vicina regna & prouincias, interuentu fere Clericorum regni, in prouinciâ Mugallensem, regnum Altini, ad Cara Cathaios, in regnum ferreum Bogaris & alia. Tunicae incolis sunt manicatæ & promissæ, ipsi forma vulgo bona sunt, firmis corporibus, imbelles tamen, Mercurio potius quam Marti dediti. Narrant apud se ori-

ri fluuium quendam, nomine *Cara-tallam*, qui in fluuium *Obyn* nostris quoque Geographicis notum influat. Et hæc quidem sunt ea, quæ Ruthenus iste re dux Principi suo exposuit.

*Rex Polonia Oratorem ad Magnum Tartarorum Chamum ablegat. Is quae in isto itinere
viderit obseruaueritque, refert, & cum homo doctus fuerit, multas Gra-
corum Antiquitates velut è sepulchro & cineribus eru-
tas in lucem reuocat.*

*Hypanis
fluuus.*

A Brascovia ciuitate Podoliae, quae aduersus assiduas Tartarorum irruptiones firmissima arce & valido praesidio munitur, ad *Silnicum* fluuium peruenimus, iuxta quem ponte eo loco stratum, Brascovienses munimentum excitauerunt & praesidium militum imposuerunt. Hoc transito, alius occurrit fluuius, *Bogus* nomine, estque verus antiquorum *Hypani*, in quem quatuor alii minores aquas suas deponunt. In eo loco, qui ob confluentiam aquarum *Saucan* dicitur, *Thermæ* nativæ sunt & pons lapideus, qui olim *Vitoldi* magni *Lituaniae* Ducis fuit. Multa hic occurrunt ædificiorum & thermarum rudera, quæ veterem loci splendorem etiam in ruinis loquuntur, quibus & operosa munimenta sepulchrorum addere possis. Nec longe abest Insula munitissima, *Probita* nomine, iuge nostrorum hominum, cum ab *Scythiis* vrgentur, refugium. Piscantur hic Brascovienses, sed sclopetis aliisque armis probe muniti, ad arcendos latrones Tartaros. Maio enim & Iunio Mensibus copiosa est in *Hypani* fluuii piscatio. Intercedit autem longissimum terrarum spatium inter *Brascoviā* & *Oezacon* vrbes, nec minus L. miliaribus, quam tamen viam *Sarmatæ* quinque diebus equo conficiunt.

*Horribile
& inaudi-
tum fri-
gus.*

Fuit tempus, cum tota illa regione innumeri passim occurrerent caprearum, aprorum, capreolorumque greges, nec pauciores cerui, vrsi aliæque ferae: sed cum ante annos XII. Inso- litum frigus, & quale ne patrum quidem nouerat ætas, omnia per illas oras affligeret, periire ferae illæ prope omnes, vt tumuli & colles hinc inde ex ossibus earum, quæ frigore perierant, structi, satis ostendunt. Sed & *Hippocomiæ* hic erant eo tempore illustres, & plures ouium quam dici possit greges, bouumque armenta, quorum omnium possessio partim ad *Polonos* & *Russos*, partim ad *Cuiouenses*, *Podolienses* & *Moldauos* spectabat: sed ea omnia pariter frigore perdita sunt.

Accedunt ad illam animalium cladem etiam albentes humanis ossibus agri, praeliorum cladumque in bello non falsi indices. Cæterum ipsum solum satis fertile est frugum, & abundat pascuis rei pecuariæ aptissimis.

*Hieras &
Axiaces
fluuij.*

Transito *Hiera*, *Moldauiae* fluuii. caput *Valachiae*, *Staponotiam* siue *Iassin* attigimus. in via occurrit Munimentum & Arx *Pruth-Techi*, quæ à *Turcis* super *Borysthenem* olim extructa fuit. Influit *Nester*, quem nonnulli *Axiacen* veterum esse asserunt, peragratis campestribus, in *Pontum Euxinum*, iuxta urbem *Bialogrod*, quam *Itali Moncastrum* appellant. Putatur à quibusdam hæc olim *Neoptolemus* *Straboni* appellata: is enim *Nicobiam* ad dextram, *Ophiusam* ad sinistram eius collocat.

*Neoptole-
mus, Ni-
cobia, O-
phiusa vr-
bes.*

*Olbia &
Olbiopolis.*

Sequitur *Bariconeum* oppidum, profundis munitum fossis, à quo non longe abest *Lacus*, cuius littora vetustæ, sed magnificæ arcis rudera ostendunt.

Ozacouiam urbem veteres dixerunt *Olbian* & *Olbiopolin*: sita hæc est in ripa *Borysthenis* fluuii, ad Sinum *Curceniten*, à *Meletianis* olim ædificata. Rusticæ vilisque structuræ sunt in ea domus, vna ad huc assurgente turri, priscae gloriæ indice. Influit autem *Borysthenes* veloci ac impetuoso cursu in aquilonare orificium illius Sinus, per quem in *Euxinum Pontum* irrum- pit. Quarto supra Sinum milliari *Bogus* fluuius *Borysthenem* intrat, vbi *Turcae* excitata arce vestigal à nautis exigunt. Excurrit autem *Isthmus* vnus diei itinere inter *Borysthenem* & ipsum *Mare*. Solum fere fabulosum est, attolliturque alicubi collibus, in quorum radicibus paludes sunt & salis fodinae: Ceruorum hic, vrsorum, aprorum & caprearum magna multitu- do. Triginta hinc numerantur miliaria ad *Præcopiam* urbem, quo toto spacio aliæ domus non visuntur quam mapalia & tuguriola Tartarorum, lignis coaptatis & limo atque cespite tectis structa, ea angustia, vt vix quinos senosque homines capere possint. Solent & hi Tartari do- munculas suas curribus impositas *Aprili*, *Maio*, *Iunio* mensibus de loco alio in alium trans- ferre. Sequuntur equorum, camelorum & bouum armenta, ouiumque greges innumeri, me- liora captantes pascua, & sic rota oppida vel potius *Hordæ* migrant.

*Capha siue
Theodosia
vrbs Tau-
rica.*

Accedunt hi *Nomades* aliquando *Præcopiam*, *Tauricam Chersonesum*, & in ea urbem *Capham*, quam veteres *Theodosiam* vocauerunt. *Tanais* fluuius rapidissimus, quem barbari *Don* vocant, urbem illam alluit, quam *Genuatibus* ereptam *Præfectus Turca* obtinet. Ver- santur

antur autem Errones illi Hamaxobii fere in Isthmo Tauricæ Peninsulæ intra Pontum & Mæotidem Paludem, gnarissimum istud herbosum esse & pecuariæ rei aptissimum. Appetente hyeme, quæ crebris pluuiis ventisque, ut apud nos, eos intra tecta se recipere cogit, in penitiora se loca recipiunt, ubi fixa habent domicilia; sed & ut Cossacorum vim, qui transiit Borysthene, cum is frigore concreuit, multum his Nomadibus molesti sunt, effugiant. Agri, qui inter Borysthenem sunt & Tanaim, à Strabone *Campi Roxolani* vocantur, qui incolis eadem ferme tribuit, quæ in Præcopensibus Tartaris nostro æuo deprehendimus.

Est autem *Præcopia* siue *Perecopia* oppidum non magnum, in finibus Chersonesi Tauricæ siue Scythicæ. Vetera huic fuere nomina *Eupatoria*, *Pompeïopolis*, *Heraclea*, *Gracida*. Turris in ea assurgit, in qua Præfectus Magni Chani Tartarorum commoratur, qui Scythis Borysthenem inter & Tanaim colentibus cum imperio præest, præsidium militum circum se habens, ad custodiendum vtriusque fluminis traiectum: neque enim quisquam haciter facere potest, nisi litteris salui comiteus instructus.

Coslonia sequitur, septem inde distans milliariis, *Ingermenum* autem duodecim. Munimentum hic est saxo quadrato structum, cum specu subterranea mirabili arte subter ipsum munimentum ædificata, qua totus ille mons subtus excavatur, qui & ideo Mons Concauus à Turcis appellatur. Apparet in eo loco olim latomias fuisse celeberrimas, ubi Græci lapides exciderunt ad fabricam vrbis *Chersonæ*, de qua multa narrare solent. Constat & olim Legionem confedis apud Heracleam Ponticam. Apparent hinc inde variae inscriptiones Latinæ & Græcæ, & alia Antiquitatis monumenta. *Ingermi* oppidi veterem gloriam testantur fontes & putei superstitēs, ut & viæ lapide strata & reliquæ ædificiorum. In vicino agro, qui fere à Turcis Tartarisque desertus est, vineta quædam sunt & prædia rustica, à Græcis, Iudæis & Italis culta atque habitata.

Quæ olim vrbs *Chersona* dicta fuit, hodie à Turcis *Sari Germentum* appellatur, id est *Turris flaua*, à colore procul apparente. Non exiguum huius oppidi fuisse splendorem testantur ruinae sanæ magnificæ, & aquæ ductus nobilissimi, per quos etiam num aqua à mille passibus in oppidum deriuatur, clara quidē & potui aptissima. Ipsa vrbs prope deserta est, quanquā mania & turres adhuc prope integræ conspiciantur: non obstante, quod Turcæ pilas colūnasque marmoreas trans mare asportare solent, ad templorum domiciliorumque suorum ornamenta. Tempia & oratoria Græcorum funditus euerſa sunt, & sepulchra aliaque monumenta subruta, nisi quod vnius Monasterii claustra adhuc erecta conspiciuntur, solo æquatis cæteris ædificiis. Narrant Polonorum & Ruthenorum annales, *Vlodimirum Cuiouia* Principem, duas templi valuas ex ære Corinthio & statuas quasdam metallo fusas operis Græcanici hinc sustulisse, & *Cuiouiam* deportari iussisse, quæ omnia *Boleslaus II.* Poloniae Rex Cuiouia sublata *Gnesnam* transtulit, ubi adhuc nostro æuo spectantur. Ademit autem hanc urbem *Vlodimirus* iste Græcorum Imperatori, *Iohanni Zimisca*: cuius cum paulo post filiam *Annam* uxorem *Vlodimirus* duxisset, à Patriarcha Constantinopolitano baptisatus est. Hoc facto Gener *Iohanni* Socero urbem illam restituit. Narrat Strabo, in Promontorio illius vrbis Parthenio Templum & Aram Veneris fuisse, apparentque adhuc nonnulla ibi vetustatis indicia. Extruxerant Genuates in prærupto & saxoso monte validum propugnaculum, ut recalcitrantes Græcos compescerent; sed nostra memoria omnia prostrata humi iacent, nec nisi quædam veteris structuræ Italicæ vestigia apparent.

Marcopia siue *Mangar* paulo longius à mari abest, vicinior montibus & syluis. Non vilius hanc urbem claruisse ædificiis ruinæ loquuntur, & aquæ ductus lapidei. Narrant Græci, hanc anno decimo octauo postquam à Turcis occupata fuit, totam conflagrauisse, ut pauca hodie supersint priscae gloriæ indicia, præter inscriptiones saxorum & tabularum ærearum, quibus *Vulcanus* pepercit. Tempia adhuc supersunt duo semidiruta, alterum *Constantini* alterum *Georgii* memoriæ dicatum, quorum custodia est penes sacerdotem Græcum, habitantibus ibi paucis quibusdam Christianis & Iudæis. Accepi hic à Græcis sacerdotibus, duos olim hic habitauisse Principes, è prosapia Imperatorum Græcorum, qui apud *Trapezuntem* suam habuerint regiam: eos iussu *Selimi* Tyranni Constantinopolim deductos, ibique securi percussos fuisse. In fornicibus murorum adhuc visuntur statuæ veterum Principum Græcorum, palliatae & chlamidatae, visendo sculptæ artificio. Non longe hinc distat propugnaculum, quod Turcico custoditur præsidio, nomine *Cerceſsi-germen*, in scopuloso montis vertice constructum, domos habes è solida petra artificiose excisas cum conclauiis suis & fenestris, omnibus adhuc integris. quæ circum sunt, inculta squalent, vepribus & dumetis obsita. Ab hoc loco usque ad mediterranea Tauricæ multa occurrunt Tartarici Principis palatia & domus dignæ spectatu. Ipsa vrbs, in qua is habitat, nomen est *Baccaſeray*, qua nulla in iis oris pulchrior.

Sita est in valle amœnissima, quam duo vicini montes conficiunt, interfluente riuo, à quo ipsa vrbs denominata est. Intra ipsius muros assurgunt aliquot Tempia Mahumetana, sepulchris principū illustria, è saxis & ruderibus antiquorū ædificiorū structa, interq; ea cænobium Mahometanū, in quo aliquot principes sepulti jacent: est a. omnis qui ibi visitur ornatus, è templis & oratoriis Græcorū raptus, & huc cōgestus. Ipsa Chani Tartarici Regia iam olim à maioribus eius illustribus & opetosis exornata fuit ædificiis, templis, domiciliis, thermis, ad vsum & delectationem. Ergo huc Scytharum principes cum vxoribus & filiabus crebro etiam à remotioribus locis ventitare solent, non ob aquas duntaxat calidas, sed & venationis & aucupii gratia. In vicinis montibus hinc inde miseranda occurrit facies arcium & oppidorum, quæ partim vetustate & situ collapsa partim videriecta in ruderibus iacent.

Ea Chersonesi Tauricæ pars quæ à Perecopia vrbe secundum paludem vsque ad Crimum oppidum extenditur, culta est, plana, campestris & fertilis, gramine abundans: ad mare vero, vbi palatia & arces regiæ assurgunt, & plutes se offerunt pagi atque villæ, montibus & syluis plena visitur. Eminent inter montes vnus ceteris editior, in cuius vertice lacus est aquarum dulcium, qui ob sui magnitudinem ab aliquot milliariis longe conspici potest: ex omnium vero illorum montium radice multi profluunt amnes, non quidem profundus, piscibus tamen optimi saporis abundantes.

Sortassus.

Sortassus pagus est amplissimus, iuxta arcem regiæ, peculiariis munitus priuilegiis, vbi fere Moscouitici & Lituahici oratores commorati solent. Itali hic multi commorantur, gaudentes singularibus immunitatibus, vt & templum hic habeant, in quo more Romano sacra peraguntur. Me ibi existente, rem diuinam peragebat sacerdos è familia Franciscana, quem à Piratis captum mercatores suo ære redeemerant.

*Tartari
Crimmæi.*

Crimum siue *Crimmum* oppidum est cum arce, nulla tamen ex parte, quod ad veterem splendorem, amplitudinem, ædificiorum magnificentiam, cum reliquis Tauricæ vrbibus cōferendum. Putatur hæc esse Ptolomæi *Taphros*, Plinii *Taphra*. Reperiuntur in hac vrbe antiqua monumenta, templa Mahumetana vetusta cum inscriptionibus Arabicis, vnde coniicimus eam ante Genuensium in Chersoneso dominium à Mahometistis habitam fuisse. Narrant ipsi Græci, vrbem eam aliquando à Persis habitam fuisse. Nostro tempore vulgo à Tauris Turcis atque Iudæis, quanquam rare habitatur, & Tartari qui circum eam incolunt, vulgo Tartari *Crimmæi* appellatur. Monera autem & argentea hic percutitur, asseruanturque concubinæ Magni Chani in turri quadam, quæ pro Gynæconide illis seruit.

*Sudacum
vrbs.*

Quos *Sudagios* prisce Græci vocauerunt, ij à Genuensibus *Sudacenses* dicuntur. Sita hæc vrbs in edito & saxoso colle non longe à mari, tres turres habet spectandi opetis. Fuere olim innumera hic Græcorum Fana, quorum pars deleta est, superstitibus adhuc multis. Venit hæc dissentientibus inter se Græcis, in potestatem Genuensium, qui eam splendidiorem fecerunt. Clarissimam hanc olim fuisse præcipue nominis vrbem, omnes vno ore testantur, suffragantibus crebris sacellis templisq; Christianorum, quæ adhuc in eâ. Adde his Basilicas, porticus, turrès & mænia, aliaq; Genuensium opera publicæ, quibus præcipue inferior aula superbit.

*Theodosia
siue Capha
vrbs.*

Vbi superiora illa loca omnia peragraui, inquit Orator siue scriptor Polonus, ad *Theodosiam* vrbem, quæ hodie *Capha* est, perueni, & dorsum Tauricæ, quatenus ad mille stadiorū longitudo porrigitur, aspexi, asperum, horridum, montosum & taluosum, aquilonib. ventis expositum: hoc loco excurrit promontorium in mare, è regione Paphlagoniæ & vrbs *Amastri*, quam Græci, teste Strabone, *Orion* & *Oxon* appellauerunt. Respondet huic ex aduerso aliud Promontorium, Paphlagoniæ nimirum, *Charambis* nomine, quo Pontus Euxinus velut in duas partes diuiditur, constituto ibi Euripo. Post montes illos sita est Theodosia, amplos patentisque circum se habens campos. Portus eius Strabonis ætate tam celebris & spaciosus erat, vt centum naues maiores commode caperet: hic idem scriptor ponit limites Chersonesi Tauricæ & Bosphori.

*Turca va-
statores.*

Ipsa vrbs Capha nostra memoria facile prima est totius Tauricæ, qua parte mare attingit à Genuensibus Liguribus exulta. Hæc cum olim diuitiis affluentissima fuisset, ab eo tempore, quo per Turcas Italis erepta est, adeo dect euit, vt paucos ibi ciues, qui cum re lautiorē sunt, inuenias. Inscriptiones Romanæ, marmora, substructiones antiquæ, omnisque splendor collapsus humi jacet. Sūt in ea duo adhuc templa Catholicorum, & totidem Armeniorum: in quibus sacra pro cuiusque instituto facere licet. Ciues plerique Turcæ sunt, vel Armenii, admixtis Iudæis quibusdam & negociatoribus Italis. Territorium huius vrbs sua luxuriat vbertate, vineta habens & hortos omni pomiferarum arborum genere refertissimos. Frequens huc est à Constantinopoli nauigatio, quæ, si secundi adspirent venti, paucorum dierum spacio confici potest.

Quæ hodie *Petegorensium* regio dicitur, veterum *Colchis* est, quæ cum adiacentibus provinciis in orientem extenditur usque ad Mare Caspium, plena sylvis & montibus. Populus sua libertate gaudens, externum imperium non agnoscit. Christianos se vulgo jactant, etsi vix vlla apud eos Christianismi vestigia deprehenduntur, cum Idolis dediti sint, & crudeles inter se ipsos, ut aliquando vicinus vicini liberos surreptos trans mare vendat. Erga peregrinos tam enatque hospites (quod jure miteris) magis comes & humani, ut his ne filias quidem suas negent. Sed de horum populorum, ut & Tartarorum Crimæorum, Præcopensium, Astracanensium, postremo omnium, cum ante nos alii latissime perscripserint, nos hoc loco paucaduntaxat attingemus.

Abundat Taurica Sale subterraneo & jam coagulato, (ut ita dicamus) quem magna copia terra effodiunt incolæ. Ager hic est amœnus, campi feraces, pecoris abundantia, venatio, piscatio & aucupium frequens. Vineas & hortos amœniores vix vllibi reperies, interpositis plurimis villis, prædiis & mandris. Turcis pleraque subsunt, etiam oppida maritima. Hyemes hic temperatiores, neque tam diurnæ, ut in Polonia, cum niues raro ultra diem tertium consistant. Aeris tamen principio veris quædam malignitas.

Fluvii primi nominis hic sunt partim, partim in vicinia, Tyrassus, Hypanis, Tanais, Borysthenes: maria, Euxinum & Mæotis Palus.

Tartari Crimæi (si historicis sua constar fides) iidem sunt cum Iabolenfibus, qui à fluvio Rha siue Volga suam duxerunt originem. Ex iis Tartariæ siue Scythiæ partibus progressi in Tauricam dicuntur concessisse. Primus eorum rex *Lochrenus Chinguis* fuisse perhibetur, qui adscitis in societatem aliis Scythis, Insulam cum illis æquo jure partitus est. Horum posteros Selimus sibi subiecit, sed non sine magno labore, victus prius à Sachomate Tartarorum Iabolenfium rege ingenti prælio. Etsi autem regnum hoc ab initio in libera procerum electione stetit, sublati tamen per intestinas dissensiones nobilioribus, factum est hæreditarium, adiuuante rem istam Rege Turcarum. Regi Crimæo ex Lege Mahometi tot licet habere vxores, quot ipse velit. Sterilibus nullus honor, fœcundis eximius. Pueros ubi adoleuerunt, ad aulam Ottomannicam mittunt, ut ibi militiam addiscant. Si de religione quæras, eandem sequuntur cum Turcis infaniam: nec multum ab his differt administratio ciuilis. Peregrinos comiter habent, & ab iniuriis defendunt, non item à furibus nocturnis. Terræ fœcunditatem negligunt, contenti re pecuaria, quæ minus est, quam agricultura, laboriosa: rem porro rusticam & alia sordida ministeria mancipiis delegant, captiuis præsertim Christianis.

Rex hic quorannis donum, vel ut verius dicam, tributum accipit à Rege Poloniæ nomine magni Ducatus Lituanici, à Palatino Moldauici, & à Circassis: horum Legatos aliquando honorifice excipit, aliquando carceribus & inedia macerat. Idem à cæteris omnibus (solis Turcis exceptis) pro modo facultatum tributum exigit.

Sumturus bellum, duobus mensibus ante imperat Præfectis ac beneficiariis suis, ut ad diem armati præsto sint. Alimonia qua durante bello vtuntur, vilis est & prope fordida, cum paruo contenti sint omnes. Consistit autem omnis Tartarorum militia in equitatu, cum abiectum putent, pedibus insistentem pugnare. Arma eorum sunt gladius prælongus, aut acinacis in morem incuruus, jaculum amentatum, siue pilum, mucrone acutissimo. Arcus cum sagittis longis & leuibus. Pectus lorica muniunt, caput galea vel cudone ferino. In vniuersum tamen gens est imbellis, & exercitus eiusmodi potius ad terrorem quam veram statariamque pugnam aptus, cum triplo plures equos trahant sessorum vacuos, quam militum instructos, ut videas ipsos in fuga ponere inco-

lumitatem.

FINIS LIBRI SECVNDI.

HISTORIARVM ORIEN- TALIS INDIAE

LIBER TERTIVS.

IBERATVRI fidem promissorum nostrorum, nunc ad SEPTENTRIONIS partes nos conuertemus: non quod Indiae aliquam partem in Boreali plaga quaeramus, aut quod Orienti quicquam cum Aquilone commune sit, si Indos duntaxat spectes, sed quod nonnulli ex nostris hominibus, pertransi longissimae illius circum extremam Africam, vel per Fretum nouum aut vetus ultra Chilen noui Orbis navigationis, noua animi generositate per Septentrionis partes & glaciale mare viam inuestigauerunt, contemptoque omni periculo, quod ipsis imminabat praesentissimum, vel ipsius naturae obiectas difficultates eluctari conati fuerunt: quo tam illustri ausu, quae proximis his annis Naucleri potissimum Angli & Bataui, aeterna memoria digni homines, detexerint & annotauerint, antea non visa non indicata, breuiter ex eorum commentariis excerpere fert animus, & velut Collarii loco aut additamenti superiori⁹us subtexere.

CAPVT I.

Islandia situs: inuentio: cultus: mores incolarum.

*Islandia
Insula
sita.*

*Magnitudo
eius.*

*Grœnlandia
detecta.*

Antequam ad penitiora illa Septentrionis loca, & quae magis in Polum Arcticum vergunt, penetremus, quaedam de ISLANDIA, quae inter Aquilonares Insulas principatum obtinet, dicemus. Nomen huic à glacie, quae omni prope anni tempore, praesertim qua in Boream & Circium ventum excutrit, littora pulsat atque lacerat. Is enim siue *Eis*, Germanis aliisque populis Septentrionibus glaciem signat, & *Land* terram siue regionem. Qui veterum Thulen esse putant, parum firmis nituntur fundamentis, cum veterum Geographorum dimensio, quantum ad gradus latitudinis & longitudinis, huic non conueniat. Habet hæc Insula ab Oriente regnum Norvegiae, ad Austrum Orcades Insulas & Scotiae extrema; à Septentrione & Occidente Mare glaciale & partem Grœnlandiae. Cingitur ab omni parte Oceano Septentrionali, porrigiturque secundum longitudinem ab Oriente in Occidentem ad Centum milliaria Germanica, latitudo eius conficit LVI. Caelum huic inclemente est, & octo mensium perpetuum gelu, spirante subinde Circio vento, cuius tanta est malignitas, ut prodeuntes humo frutices & herbas frigore suo adurat, nec altius assurgere permittat. Solum asperum est, frequentibusque montibus attollitur, quorum cacumina aeterna niue cooperiuntur. Sed nos ad ipsorum incolarum originem conuersi, quo pacto à nostris hominibus primum detecta cognitaque fuerit Insula ista, dicemus.

Annus agebatur à nato Seruatore nostro DCCCC. Episcopatum vrbs Bremensis gerente Adelberto (vel ut alii eum vocant) Alebrando, cum mercatores quidam Saxones ex vrbe Brema & vicina Frisia decreuerunt, directa in Septentrionem navigatione nouas terras Insulasque quaerere. E Visurgi igitur fluuiio prodeuntes, cum Orcadas Insulas transiissent, tandem ad Islandiam appulissent, eamque niuib⁹ obiectam & rigentem glacie reperissent, ide⁹ nomen indiderunt. Omis⁹a igitur hac, cum ad CC. milliaria ulterius versus Septentrionem progressi fuissent, aliam inuenerunt terram, quam quia viridiorē deprehenderunt, & cespite ac arboribus alicubi constam, Grœnlandiam appellauerunt. Vt⁹erius in Aquilonem progredi conantes, immensa vis glaciei proras vertere coegit, à qua cum se vix magno labore expediissent, in Syrtes inciderunt, multosque è sociis amiserunt. Cateri vitato periculo in mare Tartaricum enauigantes, terram temperato fruentem aere attigerunt, inque sinum quendam

quendam ingressi, aurum ibi & alias res preciosas repperunt: & quia incolæ ad hospitum aduentum in montes se abdiderant, collectis sine metu mercibus iis, inque suam nauem impolis discesserunt. His actis ferunt eos magno labore enauigato mari glaciali & Tartarico in mare Balticum penetrauisse, Bremamque reuersos, quæ viderant Episcopo exposuisse, quem & in partem acquisitionis prædæ admiserint.

Circa idem tempus Normanni, profecti ex Norvegia & extremis Daniæ, contrariam nauigando institere viam. Ad littora enim Galliæ appulsi, totam illam oram, quæ Oceano Britannico obueritur, vbi Sequana amnis in mare erumpit, occupauerunt, & à suo nomine Normanniam vocauerunt.

Tanta autem huius gentis succedente tempore fuit virtus & prosperitas, vt peragrata victoricibus armis tota Gallia Germaniæque parte, Saracenos ex Italia profligauerint Normanni, nouumque sibi regnum in Calabria & Apulia pepererint. Sed hæc alterius loci sunt. Apparet autem ex lingua Islandorum aliorumque populorum, qui vicinas Insulas inhabitant, primos eorum colonos ex Norvegia eo traiecisse, cum idioma illorum parum à Norvegico differat: exceptis oppidis locisque maritimis, in quibus Germanica siue Saxonum lingua, propter commercia quæ ibi exercentur, prædominatur.

Regnante apud Danos & Norvegios Woldemaro, quod fuit circa annum à N. C. M. CCC. XCVIII. Islandia cum vicinis Insulis, quibus rex ille dominabatur, ad fidem Christi conuersæ fuerunt, cum ante Idololatræ fuissent. Multis vero annis post, Christiani II. Daniæ & Norvegiæ Regis ope cum in his tum cæteris eius regnis Augustanæ Confessionis locus datus fuit, qui missis eo Diuini verbi Ministris populum erudiri, & constituta Typographia, Sacrum codicem populari lingua imprimi iussit. Vt autem res illa melius succederet, voluit, vt pueri ex Islandia in Daniam deducti, primum in lingua latina & primordiis religionis, deinde in Academia Hafniensi studiis Theologicis instituerentur, quos postmodum in patriam mitti, vt popularibus Christianæ veritatis mytheria vernacula lingua proponerent.

Constituerat jam ante Woldemarus in ea Insula duos Episcopos, vnum in loco *Scalholden*, cui Orientalem Insulæ partem commendauit: alterum in *Holla*, quem Occidentalibus regionibus præesse iussit: vtriusque redditus alii non fuerunt, quam larga casei & butyri copia. Opposuit se Reformationi Christiani regis ab initio satis acriter Episcopus Scalholdensis, pertractis in rebellionem popularibus: sed armis regis coercitus & ad officium adductus conqueuit. Sequutuseum vir nobilis & potens inter suos, nomine *Thaddæus Bondus*, armata plebe, & grauiore etiam excitato bello. Verum hic morte sua rebellionis finem imposuit.

Vulgus huius Insulæ potissimum è piscibus viuit, quanquam tenuiores destituti scaphis lembisque piscatoriis, vltro opulentioribus se in seruitutem addicunt. Diuiditur autem omnis Islandorum populus (sepelitis seruis mancipiisque) in tres ordines. Primi sunt, quos ipsi *Lofnaderos* dicunt, id est Magistratus, qui iudicia exercent, & cæteris secundum leges ius dicunt, in aliquot rursum & ipsi diuisi ordines. Secundus gradus *Bondiorum* est, id est Nobilium, quibus nautæ, piscatores, nauicularii cum ipsis nanibus, vt & armentarii & pastores gregum subiiciuntur. Vltimo loco plebs est in oppidis & villis, in nulla ex estimatione. Sunt Islandi vulgo corporibus quadratis, lacertosi & robusti supra quam credi possit, vt & iumentorum onera subire possint. Viris scæminisque idem prope amictus, vt illi ab his distinguere possint. Cum linum non ferant nec elaborent, panno laneo crassi filii vestiuntur. Mulieres omnem corporis & faciei ornatum negligunt.

Vtuntur multi inter eos familiaritate spirituum siue geniorum, quorum iis semper præsto sunt seruitia, non secus ac ancillarum seruorumque: cumque è piscatione potissimum rem faciant, monentur subinde à familiaribus illis succubis, quando commodissimum sit piscari, excitatis etiam de nocte heris cum famulatio. Hanc improbitatem, etsi Ministri Ecclesiarum è populo tollere omni ope annuntur, parum tamen efficiunt, cum malum illud tam altas in miserorum animis radices egerit, vt etelli vix posse videatur: sic multi damnandis illis superstitionibus immoriuntur atque pereunt. Nec desunt his Magi & Incantatores, qui nauigatoris prosperos vendunt ventos: quod quin cacodæmonis ope fiat, dubium nullum est.

Puerorum prima institutio est in litteris: vnde plerique legere ac scribere nouerunt: hinc piscandi artificio applicantur. Agriculturam ignorant, neque sementem aut messem faciunt: potissima post piscationem tolerandæ vitæ ratio in lacte, caseo, butyro consistit: nam pro pane vtuntur carne torrefactorum piscium in farinæ speciem comminuta. Potus est vel aqua, vel serum lactis: & ad hunc viuentes modum, vitam ad centesimum quinquagesimum annum aliqui producant: narrantibus Anglis, oblatum sibi senem, qui ducentesimum seage-

gere annum certa fide narrauerit; & ut magis mireris, in tanto tempore nec morbum nec medicinam nouerunt.

Mercatura.

Elegerunt sibi mercatores Germani locum quendam portumque marinum, naturæ beneficio egregie munitum, ubi subductis nauibus & explicatis in littore tentoriis cū barbaris mercimonia exercēt. Præcipuæ merces quas Germani aduehunt, hæ sunt: Cereuisia cocta, farina, cultelli & secures, vasa & ornamenta vitrea, calceamenta, tibialia, tegumenta capitis, & id genus res non magni precii, quas permutacione acquirunt Insulani, mercatorib. pro iis dantes pisces, adipem, sæbum, sulphuris massas, butyri copiam & pelles ferarum, in primis vulpium albicantium. Nihil autem egeris cum his hominibus, nisi prius cibo aduectio & cereuisia Germanorum ventrem probe distentum habeant, ibi demum incipiunt negociari.

*Liberaltas Islan-
dorum er-
ga hospites.*

Si quæ nauis Germanica vel alius nationis exteræ in portum appellat, ad sunt è vestigio Insulani, inuisuntque novos hospites, iisque filias suas nubes, quas simul adducunt, offerunt, ut concubinarum loco illas habeant, donec ibi veriantur, & pro illo tam liberali ministerio aliud nihil quam panem aut cereuisiam expetunt. Quod si quam imprægnari ab extero contingat, in maiori quam antea apud parentes est precio, qui summa ope cauent, ne quo grauida afficiatur incommodo.

*Libido in
Zona fri-
gida.*

Proles quæ inde nascitur, ideo curiosius educatur, quod pro sapia Germanicæ habetur, suntque in vniuersum illæ puellæ, quæ primum virginittatis suæ florem Germano alicui homini vendiderunt, honoratiore quam cæteræ apud illos loco. Verbo dicam, gens hæc sub frigidissimo illo cælo & solo, libidinibus adeo dedita est, ut tam Ecclesiarum ministri quam magistratus in coercenda illa veneris licentia omnem ludant operam.

Potatores.

Postquam opulentiores inter eos vini aut cereuisiæ dolium emerunt, non vtuntur parsimonia, aut in necessarios ac moderatos vsus seruant, sed vocatis vicinis amicisque, perpotandi finem non faciunt, donec omnè exhaustum sit. Dum bibunt, simul canunt hymnos, quibus maiorum suorum fortia facta deprædicant, neque tamen ea in rhythmos redigunt, aut certæ alicuius harmoniæ regulis coercent, sed inconditum quiddam boant, ut iis in buccam venit.

Immundities.

Noctè pater familias, cum omnibus domesticis in eodem conclauis somnum capit: stat ibi matula prægrandis, in quam è stratis surgentes omnes promiscue mingunt. Vbi diluxit, non tantum faciem & cæteras corporis partes, sed & gingiuas ac fauces vrina perluunt, magnas illi lotioni vires tribuentes. Si pecudes, quas magno numero alunt, aut feras frigore interire contingat, (quod non raro fit) carnes illas morticinas nequaquam abiiciunt, sed inter dedicatiores epulas referunt, ab ipso Deo eas macatas asserentes.

Tribus mensibus hybernis, cum sol Sagittarium, Capricornum & Aquarium perambulat, perpetuæ sunt apud eos tenebræ, nisi quantum Luna vel stellæ lucis suppeditant: has tamen tenebras intra parietes lucernis ex adipe balænarum pellunt. Contra cum sol æstiuæ signa percurrit, æterna ibi dies est: quo quidem tempore dici non potest, quantum capiant piscium, quos aere exiccatos seruant venduntque.

CAPUT II.

Quædam Naturæ in Islandia miracula. Stupendi lacus fontes, Therma nativæ, montium quorundam mira ingenia: spectra, illusiones diabolica.

Therma.

Fontes.

Lacus.

Scaturiunt hinc inde per totam Insulam plurimi aquarum calidarum fontes, qui sulphureas vndas bulliendo euomunt, teste crusta, quæ in illa aqua supernatat, & manifeste sulphureæ est substantiæ. Et si autem is aquarum illarum feruor est, ut cutem celeriter lædat, subinde tamen iis vidimus innatantes mergos alites, minoris generis, coloris rubicundi, qui ad conspectum hominum profundo se immergunt, & satis diu sub aquis commorantur. In parte Insulæ Orientali lacus est amplissimus, ex quo etsi frigidissimus sit, perpetui tamen exhalant vapores: in hunc quicquid coniicitur, in lapidis duritiem conuertitur. Pertica in eam depacta, qua parte in terram descendit, ferri speciem induit: qua aquis ambitur, lapidescit: qua eminere extra lacum, ligni naturam retinet. neque tamen id quod in ferrum mutatum creditur, ignem fert, sed in carbones redigitur.

Locus est haud procul à mari, cui *Turloco* nomen est, ubi duo profiliunt fontes mirabilis na-

lis naturæ, & valde discrepante ingenio, cum alter feruore suo, alter frigore sit notabilis. Vbi per aliquod spacium scorum quisque decurrerunt, miscentur postremo, & balneum constituunt saluberrimum. Haud longe ab illa confluge alius fons ebullit, lentam euomens materiam, similem ceræ, quæ multum valet in curanda lue venerea, quæ ob immoderatas libidines insulanos vexat.

Haud longe à portu *Hafnesfordio* rupes affurgit, bifurcata & velut fissa, cuius rima in putei speciem deprimitur, neque tamen infra VII. vel VIII. pedes. In huius fundum si despicias, aqua tibi nulla apparebit. Sivero lapidem aliquem iniicias, & ad mediæ horæ spacium expectes, audies primum prosilientis aquæ murmur, postea tinnitum, ac si peluem aliquam aut lebetem æneum increpes: postremo videbis aquam vsque ad summum rimæ labrum ascendere, quæ ramen extra os istud non profluit, sed paulatim rursus subsidit. Et quanquam hæc aqua satis sit limpida, nemo tamen hæc, quod ego quidem sciam, illam gustare ausus fuit. In media Insula lacus est vere Acheronticus, exhalans opacæ mephitim, & venenato suo halitu etiam superuolantes aliter enecans. Sed jam de montibus Islandiæ aliquid dicemus.

Iam primum duo sunt tantæ altitudinis, vt longe supra nubes ascendant, æterna cooperti niue, vt ad summa eorum cacumina nemo se adscendisse dixerit vnquam. Accidit aliquando vt circa illos montes horrenda audiantur tonitrua & fulmina, cum tamen in tota Insula aer sit serenus. Tertius locus *Hecla* monti tribuitur, qui vno latere mari imminet. Hic etiam altitudine ad cæteros illos non accedat, perennitamen incendio, & à multis seculis durante nobilis est, æterna ac sibi ipsi sufficiente ignis materia. Sunt qui huic rei non aliam assignent causam, quam larens in terræ visceribus sulfur, quo cauernosum istud solum plenum est. E-rumpit ex hoc aliquando viuida flamma, aliquando piceus turbo, aut materia liquefacta sed ignea, aliquando tanta viscinerum admixtis tophis, vt solis splendorem diei inuideat. Ad hoc incendium nemo impune accesserit, sed ad sextum milliare inde consistunt omnes, ob solum cineribus plenum, sub quo abstrusa latent voragines. Curiosiores tamen quidam adolescentes, cum aliquando quiescente incendio, in aliquam montis partem erepsissent, repente tonitruis fulgerrisque circumuenti atque ita exterriti fuerunt, vt vix præsentissimam mortem effugerint.

Mirandus est autem stupor populi, cui persuasissimum est jam à plurimis annis, torqueri in illo monte sceleratorum animas, accedente ludibrio & phasmate, quo se spectra horribili specie aliquando viatoribus offerunt: compertumque est, aliquot diebus ante commissum insigne aliquod prælium, vbicunque tandem bellum geratur, malignos spiritus magna copia è faucibus illius montis euolare, scilicet vt pugnae intersint, & novos in vstrinam suam adducant hospites. Tam altas autem hæc persuasio in Islandorum animis egit radices, vt melius quidpiam sibi persuaderi minime sinant. Nec segniter Cacodaemoni aut oscitanter agit in roboranda illa opinione; cum aliquando piscator quidam Islandus, dum intentus est operi, videret ignotæ formæ nautam cum scapha pariter peregrini artificii aduentare: sciscitatus est ex eo de more, vnde & quo: respondit alter, habere se in cymba Episcopum loci cuiusdam, quem in montem *Heclam* deducturus esset; cognitumque est paulo post, Episcopum illum ea ipsa hora expirauisse. His similia monstra & atrociora etiam, ad quæ sensus humanos cohorrescere necessum est, in illis locis subinde contingunt, quorum omnium idonea ratio ne ab peritissimo quidem expediri potest.

Solet insuper circa initium Iulij mensis magna vis glaciei circa montem quendam huius insulæ glomerari, de quo sibi persuadent barbari, animas defunctorum in fornace ignea excoctas ibi refrigerari, & de nouo ab immenso illo gelu torqueri. Est autem ea illius glaciei natura, vt postquam fere per tres integros menses ibi hæsit, ad extremum vnus noctis spacio vniuersa euanescat, ne palmari quidem crusta reliqua. Sed & si quis domi aliquam eius particulam asseruet, pariter eadem illa nocte euanescit, nulla madoris significatione relicta, quod quo pacto fiat, valde mirandum est.

Meminit huius glaciei etiam *Olaus Magnus* in Historia sua septentrionali, vbi libro vndecimo ait, se non credentem famæ ipsum profectum eo fuisse, vt plenior eius rei caperet notitiam, quanquam profectio illa plena periculi esset & terroris. Ibi se animaduertisse glaciei prægrandia fragmenta rupibus & cauernis illisa eiusmodi ciere sonum, vt qui procul absit, gemitus ac vlulatus & murmura pereuntium hominum se audire existimare possit: quæ res errori illi Insulanorum causa extiterit, vt crediderint

patientiam ibi animarum esse lamentationes:

CAP.

Islandorum opes in quibus rebus consistant. Animalia rariora, aues, pisces. Iudicia Insulanorum.

Solum Islandia quale.

I Amantem nobis dictum est, Islandiam habere Solum asperum & scrupulosum, & alicubi perpetuis coopertum niuib, plerisque etiam in locis prægrandes assurgere rupes, & terram ubiq; foetam esse latentibus saxis, unde horti apud illos nulli, in quibus pomiferæ arbores suos fundant fructus quos nisi viderint gustauerintque, ne apud nos quidem nasci credituri sunt. Et quamuis his, ut & herbis medicatis omnibus destituuntur, summa tamen iis est corporis firmitas, valetudo constans, vita diuturna.

Domus & aedificia.

Urbem aut oppidum muris cinctum in tota Insula frustra quæsieris: Sed ne in pagis quidem aut villis domus aut aedificia contigua. Qui propius littus maris habitant, Speluncas subterraneas pro domibus habent, in quibus à ventis & tempestatibus ruti sunt: ex his ad piscationem prodeunt.

Argentiatque auri signati usus apud eos nullus est: permutatione mercium vtuntur, more antiquissimo: sed nec vlla se hactenus ostendit vena metallica. Sulphur apud eos tantæ effoditur copia, ut in nulla prope sit exstimatione. Ferramenta quibus vtuntur, à Mercatoribus Germanis accipiunt.

Arbor in tota Insula tantum vnica reperitur, Fagus humilis, & vix ad viri altitudinem assurgens: hæc media ætate floret, promissisq; foliis miram de se spirat fragrantiam: ubi tamé sciendum est, abietes & quercus plurimas quotannis ab littore Scythico viglaciei & ventorum ad hanc Insulam appellere: ex his construunt fabricas suas ligneas.

Diuitia consistentes in re pecuaria & lacte.

Ob copiam pabuli & herbarum abundant butyro & lacticiis, estque pascuorum tanta vberitas, ut pecora, nisi quandoque arceantur, præ pinguedine crepent. Boues fere apud ipsos destituuntur cornibus, ut & oues, quæ tamen maiores sunt nostratibus. Equi quos Islandia gignit, commodos se præbent sessoribus. Canes habent prægrandes, eosq; magni æstimant. Vulpes & vrsi hic magno numero vagantur, quibus fere pellis alba & ob id commendatur. Deficiente pabulo vaccas piscibus nutriunt.

Auium apud eos genus vnicum, aquatile, mergi, fulicæ, anates, & similes, quæ littora ingenti copia obident. Reperiuntur tamen & perdices albicantes, & corui candidi, & falcones ad aucupium laudatissimi, qui ab exteris gentibus valde appetuntur.

Pisces & balæna.

Piscium hanc Insulam fecundam matrem & nutriciam benignissimam iure appellare possis, cum in fluuiis quibus Insula irrigatur plurimis, optimæ notæ pisces sine numero capiuntur, Truttæ, Salmones, Auratæ aliique delicatissimi saporis. De balænis monstrisque marinis multa hoc loco perscribere, superuacaneum existimamus, cum ante nos alii, inter quos facile primus est Olaus, id abunde præstiterint, qui adeundi. Constat hic aliquando hyberno tempore à piscatoribus sub glacie repertum fuisse cornu monocerotis, quod mercator quidam cum agnosceret, ab incolis persuasus esse dentem balænae, vili coemrum precio, postmodum Antuerpiam delatum aliquot aureorum millibus vendidit: frustra indignante Danorum rege, cum id postliminio rescuisset. Certe ex eo tempore negotiatio Hyberna Germanis interdicta fuit.

Cornu monocerotis.

Iudicia & tribunalia Islandorum.

Iudicii & actionibus forensibus certus quidam in media Insula constitutus est locus, æstatis tempore floribus & gramine totus confusus, & ob id amœnissimus. Huca. d. XXIX. Iulii mensis quotannis conueniunt, quibus lis aliqua est aut controuersia. Præsidet Iudicio Prorex nomine regis Daniæ, qui prælecto diplomate regio iudices monet, ut iustitiæ summam habeant rationem. Auditæ litigantium Orationes & actiones ac responsiones finiuntur sententia iudicum, quam ex libro lingua patria proferunt, qua controuertentes acquiescere necesse est. Si quæ maioris momenti causa agitur, iudicium eius Proregi Dano reseruatur. Non audiuntur hic querelæ de finibus agrorum, aut possessionibus interuersis, aut patrimonio labefactato: pleræque quæstiones sunt de homicidio, furto vel adulterio perpetrato, quorum criminum rei conuicti securi percutiuntur, qui leuius peccauerunt, iis cauterio

frons inuritur, quo facto infames per omnem ætatem viuunt, ut ceteri ab illis velut à rabido cane aut impransâ lamia diffugiant.

*Grœnlandia Insula septentrionalior quam Islandia. Quæ Iacobus Hallius,
Naclerus celebris in ea viderit audiueritque digna
observatione.*

GRONLANDIA non eadem est cum Grœnlandia Insula, sed omnino alia & diuersa ab hac. Solum eius est altum & crebris assurgens saxis rupibusq; sparguntur circum littus eius multæ paruæ insulæ, quæ alicubi illud importuosum faciunt, vt non nisi per longas ambages circuiiri possit: quanquam non destituatur portibus satis commodis. Sinus enim se alicubi pandunt, capaces admodum, recipiendæ quantumuis numerosæ classi. Huic Insulæ litus dum Hallius naui sua longe lateq; lustrat, ait sibi alicubi visam fuisse terram satis amœnam & sine dubio fertilem: Visasq; sibi varii generis aues, grues, cornices, perdices, mergos & alias aues aquatiles. E quadrupedum genere nullum sibi occurrisse præter vulpes, colore pellis fusco. Apparuisse tamen vestigia animalium, & excrementa, vt & ossa & cornua ceruorum, vnde facilis fuerit coniectura, non destitui Insulam quadrupedibus. In ostiis fluuiorum miram se conspexisse piscium copiam tam fluuiatilium quam marinorum. Valde autem se miratum ait, quod in viridante & herbofo solo nullam omnino videre potuerit arborem.

Qui Insulam incolunt, in eo Nomades aut Samoiedas sequuntur, quod per æstatem cum familia & pecudibus suis de loco in locum migrant, vbertatem sectantes pascuorum, & feras persequentes; qui propius mate viuunt, piscibus capiendis per id tempus intenti sunt, quibus hyeme vescantur. Statuta corporis sunt Insulani mediocri, colore subfusco, quali fere Indi sunt, membris agilibus, feroces & bellicosi, mira dexteritate in mittendis ab arcu sagittis. Cibus iis caro cruda, aliquando etiam aqua elixata, aut adipi incocta. Vestes è pellibus animalium, vel etiam belluarum marinarum, quibus & plumas auium substernere norunt, ad arcendum frigus. De cultu eorum diuino aut sacris id duntaxat constat, eos Idola quædam colere, nonnullos etiam Solem aut stellas venerari.

Qua parte Insula in occidentem vergit, crebris intumescit montibus, inter quos scopuli assurgunt versicolores, vt preciosum aliquid ibi latere peregrini existiment: sed non nisi picti sunt lapides, à gemmarum natura & bonitate longissime abeuntes. Alabastrum tamen, vel etiam aliquid purius nitidiusq; Alabastro hic repperunt nautæ nostrates. Angelica radix passim hic effoditur, quæ multum iuuat nauigantes, quam & barbari magna copia collectam in tentoriis suis asseruabant. Lepores hoc loco se obtulerunt, candore niueo, vt & cerui nostris similes, qui tamen conspectis hominibus celerrime effugerunt. Canes, quos Insulani ad custodiam tuguriorum suorum alunt, ferocissimi sunt, colore & rabie lupina. Barbari littorales omne æstatis tempus in piscatione degunt, quam artem viri pariter ac faminæ callent, vtentes ad eam rem limbis lintribusq; valde appositis.

Cibi crudi apud eos in frequentiori vsu sunt, quam cocti: quin & aquam marinam citra noxam bibunt, quod nostri valde mirati fuerunt. Prodiderunt quidam de iis, victitare eos etiam carnibus humanis; sed nostri negant tale se quid comperisse: & sane, si hic eis placeret cibus, potuissent multos ex nostris intercipere atq; deuorare.

Cum autem de Pygmæis, qui in Gronlandia Insula reperiuntur, diuersimode à nonnullis, à quibusdam etiam fabulose perscriptum fuerit, opere precium nos facturos existimauimus, si ea quæ Hallius noster de iis memoriæ prodidit, exponeremus. Ait ergo fuisse in Islandia superioribus temporibus antiquissimum monasterium, quod, etsi ob mutatam religionem desolatum fuerit, vnum tamen adhuc in eo superstitem fuisse Monachum, virum affecta ætate, patria Gronlandum, hominem colore subfusco, latissima facie. Hunc ergo Monachum, petente Hallio, à Prorege è latibulo suo vocatum, & quæ de Gronlandia patria sua comperta haberet enarrare iussu, dixisse.

Gronlandiam Insulam æterno gelu damnatam, præterquam Iunio, Iulio & Augusto mensibus, vnde incolis omnis vita in pellibus: quæ tamen aliquando non sufficerent ad arcendum frigus, nisi barbari continua agitatione corporis & labore acquisito incalescerent. Non minus in ea capi piscium quam in littore Islandico. Vagari hic vulpes & vrsas albas, & reperiri alicubi Monocerotes minime fabulosos. Esse in Insula Monasterium, in quo fons sit aquarum feruentium, quæ per tubos in pleraq; deriuentur conclauia, iisq; sufficientem per totum annum calorem suppedient: tantum autem feruere aquas illas vt carnes & alia esculenta natiuo calore excoquat, non secus ac ad ignem positas. Muros cænobii illius è pumice

*Qualitas
Insulæ
Gronlan-
diæ.*

*Ratio vi-
uendi In-
sulanorum.*

*Aqua ma-
rina potus
Insulanor-
um.*

*Narratio
Monachi
de Pygmæis
in Gron-
landa.*

*Monasteriū
S. Thomæ.*

structos interuentu aquæ glutinosæ, quæ in biumen induruerit. Ipsum Monasterium Thomæ Apostolo sacrum esse.

Interrogatus de Pigmaeis respondit, eos esse membris & corpore plane humano, totos tamen usque ad extremitates digitorum pilis obsitos, Viris adeo promitti barbam, ut ad ge-

Pigmai in Gronlandia quales. nua usque pertingat. Articulas voces eas proferre nullas, sed sonum quendam inconditum proferre, anserum garrui non absimilem. Rationis humanæ in iis vix quædam extantes vestigia: unde & lucem ac conversationem hominum fugiant, tenebras & latibula quærentes, ubicunque possint. Aluisse autem Præpositum Monasterii illius duas eiusmodi misellas creaturas in aula sua, in quibus ea se comperisse dicebat Monachus, quæ retulimus: quibus addebat, famam illam, quasi cum gruibus bellum gererent, fabulosam sibi videri. Sed & in ea parte septentrionis, quæ *Novæ Zembla* dicitur, Pigmaeos reperiri aiebat, in quo quidem mentitus non est. His subiungit idem Hallius, legenti sibi cum scapha littus Gronlandicum occurrisse virum pusillum, nani breuitate, cui tamen densa & promissa barba fuerit: hunc remo egisse lembum piscatorium, è corio balænæ confectum, intercedentibus ossibus piscium, & dependentibus quatuor vesicis siue utribus inflatis, quorum beneficio super aquas commodius ferretur. Monstrum illud marinum horribilis speciei ex descriptione Hallii & aliorum appingi curauimus.

Et si autem hæc Insula fæda & frigoribus rigens, vix quicquam vsibus humanis aptum habet, causa tamen fuit discordiarum inter Anglos & Hollandos ob capturam balænarum, ut tuo loco tutius dicetur.

Cherry Insula septentrionis. Situs eius, piscatio balanarum. Vrsi frequentes, Insulanorum mores.

Sita est hæc Insula sub gradu LXXIV. ab Æquatore verius septentrionem. Nomen ei inditum est à *Francisco Cherrio* Equite Anglo, cuius potissimum sumtibus classis illa expedita fuit, quæ nouam illam Insulam detexit. Alte hæc attollitur supra undas & perpetua niue cooperta videtur. Tanta hic auium aquatilium multitudo, ut difficile sit ad fidem dicere: quædam inter eas nostris hominibus notæ sunt, cæteræ omnes in Mergorum & fulicarum censum veniunt. Adeo autem densis agminibus in littore isto versabantur alites illi, ut vnus horæ spacio tantum sclopetis suis confecerint aut retibus ceperint Angli, ut scapham piscatoriam impleuerint.

E genere quadrupedum frequentiores hic visuntur vrsi albi, & vulpeculæ, quæ minoribus canibus nostratibus adeo similes sunt, ut cauda duntaxat ab iis differre videantur. Harum carnes Angli, alia destituti alimonia, sale probe maceratas coxerunt & comederunt.

Immania cete hoc mare vbique infestum reddunt, in primis horrenda specie, & prægrandi corpore Pristis. Hæ sunt è balanarum genere & hoc potissimum modo capiuntur. Cum adesse monstrum istud deprehenditur, ad sunt numerosi piscatores, & cum id caput pro more suo ex aquis exserit, quidam ex iis vncum ferreum vi magna in id coniicit. Sentiens se sauciam balæna, fundum petit, trahitque post se funem, sed partim dolore vulneris, partim vindictæ cupiditate denuo summa petens, passim à piscatoribus vncis verubusque ferreis petitur, vulneribusque configitur, ut permistum aquis sanguinem alte ei aculetur, & simul vitam profundat. Vbi mortua in aquis supernatat, à piscatoribus aliquot lembis alligata ad litus trahitur: qui carnibus abiectis abdomen illius colligunt, doliusque compingunt ac diuendunt. Tanta autem his corporis vastitas, ut ad LX. pedum longitudinem accedant. Sunt qui cerebrum huius monstri à Pharmacopœis vendi, & Sperma Ceti appellari tradant. Aliud genus balanarum est, quod *Iubæna* vocatur. huic à summo dorso præacutum cornu eminet, quo naues minores impellere & aliquando lacerare solent. Tantum huic pisci caput est, ut tertiam partem totius corporis constituat. Os eius extensum in XVI. pedum latitudinem hiat. dentes ei sunt nulli, lingua prægrandis in modum sacci lanei tomentis pleni. Vermibus fere victitat, quos vna cum aquis fugit, nec fere alius cibus in eius ventriculo reperitur: quanquam & aues marinas deglutiatur, contorta in vorticem & velut Charybdim aqua marina, cuius vehementia abrepti mergi & anates ab ipso hauriuntur & integri absorbentur. Cauda eorum velut duabus pinis constat, diuisa in duos apices, velut caudæ hirundinum. Catulos hi pisces viuos pariunt, habentque matres duas mammas distentos lacte, quo fatūs suos nutriunt.

Ad belluarum illarum ordinem etiam *Mormulos* siue *Morses* reuocamus, ut *Mormuli siue Moses.* vulgo vocantur, quorum dentes & pelles magni æstimantur, ex carnibus vero & interaneis eorum oleum exprimitur siue pinguedo vtilissima. Ipsi belluæ robur est ingens: cum vulnus accepit, horribiles tollit clamores, cum vero furere cœpit, tanto impetu naues inuadit, ut aliquando eas, præsertim minores, inuertat, & in summum vitæ periculum nauigantes adducat. Egrediuntur animalia ista aliquando totis agminibus in terram, quanquam plus temporis in mari viuant. Nautæ & piscatores lanceis prægrandibusque verubus ea conficiunt, aut glandibus plumbeis traiciunt. Nec tamen facile vlla parte corporis vulnus recipiunt præterquam in ventre aut pectore, cum pellis durities cornea facile omnes ictus respuat. *Apua* ad hoc genus quam proxime accedit, capiturque aut interficitur eodem modo quo *Mormuli*, quanquam *Apuæ* pellis ad plures res utilis sit & apta, ideoque in maiore precio.

Vrsas hæc insula gignit quam plurimas, albo pleraque colore. Cum primum Angli in hoc solo pedem posuerunt, egressi quatuor cum sclopetis suis, tres vrsos habuere obuios. *Vrsa alba ferarum ferocia.* Cumque tres ex iis ad conspectum ferarum territiam fugam adornarent, à quarto verbis rationibusque persuasi sunt, ut sisterent gradum, neque vllum formidinis præ se ferrent signum, solere enim vrsos fugientibus acriter instare. Sic collecto spiritu Angli expeditis tormentis suis iunctim in vrsos iuere. At hi cum erectis corporibus in posteriores pedes more suo confedisent, tantisper expectauerunt, donec Angli propius accessere: ibi duo ex illis fu-

Conflictus
cum urfis.

gam arripuerunt. Tertius constitit in vestigio, magno murmure & fremitu se hostem expectare significans. Vbi Anglos in se pergerè pertinacius conspexit, facto in eos impetu pugnam auspicatus est: sed celeriter traiectus aliquot glandibus plumbeis viuendi furendique finem fecit. Sclopetorum sono excitati alii vrsi numero tredecim se in conspectum dederunt: cum autem in hos quoque Angli acriter fulminarant, fugerant omnes. Gemina porci victoria nostri cum ad naues reuerfi aliquid cibi cepissent, alii vrsi duo se obtulerunt quorum vnus duos catulos vrsinos dorso suo impositos ferebat, qui iam ad agnellorum magnitudinem accedebāt. Tertium propius accedentem, cum glande traiecissent, pelle spoliauerunt, quæ tredecim pedes longa erat. Sic compererunt hoc genus ferarum in Cherry Insula esse admodum frequens, sed nullius vsus.

Porro ipsa insula solum habet aridum & sterile, perpetuo damnatum frigore, & saxis rupibusq; horridum. Arbores in ea nullæ, quanquam ligna ibi reperiuntur, vnde autem adueniat, non constat. Redegerunt eam Angli in suam potestatem anno A. N. C. MDCIX, eamque regis sui dominio vendicauerunt. Portus eius atque Promontoria & littorum Situs qui nosse cupit exactius, videat Anglorum nauigationes septentrionales.

CAPUT VI.

Samoiedæ, populus septentrionalis. Eorum viuendi ratio, habitationes, matrimonia, Idololatria, sepultura, ceteri ritus,

Samoiedæ
unde dicā-
tur.

HI quoque in populorum maxime septentriolium censum veniunt. Continentem incolunt qua extremæ Ruthenorum oræ inter Boream & Circium ventum in glaciale Oceanum excurrunt, Nomen iis inditum putant Rutheni ab androphagia, quod *Samo-iedæ* suam carnem comedentes ipsorum lingua dicantur. Et sane constat, eos morticinis vesci, aliisque res sordidissimis solere. Hanc tamen Etymologiam ipsi *Samoiedæ* negant, & se ita appellatos tradunt, quod in ipso solo illo nati, non aliunde aduecti fuerint, ac si Græce *ἀνθρώπων φάγας* dicas.

Cervi ad
currum
iuncti.

Frigido climati terra hæc subiecta est, vnde tam domi quam foris pellibus animalium suffulti versantur. Facientes iter hyemis tempore, non vna sint contenti veste pellicea, sed aliam alii superinducunt. Pelliones apud eos putantur plus valere in sua arte, quam alibi per totam Europam. caput cudone ferino lana suffulto cooperiunt, relictis duntaxat foraminibus ad vsus oculorum & respirationem. Interulæ camisiæve præstat vicem pellis capreoli, versis ad cutem pilis, & eodem modo crura ac tibias operiunt: his tamen ocreas & crassiore corio inducunt. Trahis vtuntur non vehiculis, nec equos iungunt aut boues, sed ceruis eas agunt ea celeritate, vt difficile sit narranti credere. quadraginta enim continuis horis currunt, ne semel quidem interposita quiete, quo tempore incredibile viæ spaciū conficiunt. Mulieres apud eos aurigationis molestias subeunt, dum viri ferās sectantur aut volucres captant. Si successit venatio aut aucupium, vxor viro mensam sternit, & semicostas epulas apponit. Nomadum ritu hi tentoria explicant, vbi eunq; commodum fuerit, primusque viro labor est, oportunitate Idolis colendis locum sibi deligere. Templum siue delubrum vbi pater familias construxit, accedere ad id mulieri fas non est: quæ si religionem illam negligat, totam familiam luporum vrsorumque moribus expositam opinantur. Sic suadet auita superstitio. In papilionibus tensis è pellibus animalium constructis, medio loco ignem excitant, circa hunc in abiectis humi vrsarum aliarumque ferarum pellibus incumbunt, Foramen in summo tabernaculo & lumen habitationi & exitum fumo præber. Et hæ sunt ipsorum vrbes & oppida, in quibus ætatem degunt, promiscue omnes colibitantes. Hæc mapalia coriacea de loco in locum transferunt, quoties oportunitate est, & vbi se pabulum pro ceruis, quibus vt diximus pro iumentis vtuntur, ostendit.

Nuptia.

Cum quispiam filiam suam elocat alteri, dotem ei aliam non dat, quam ceruos mansuefactos, & hæ sunt eorum diuitiæ. Sponsus vicissim socero dat alios ceruos, & quidem numero maiore, & ita emit coningem.

Repudium
frequens.

In peragendis nuptiis minime operosi sunt, contenti conuiuio nuptiali ad quod propinquos agnatosq; inuitant: peracto epulo, suum quisq; tentorium repetit, relictis sub eadem pelle nouis nuptis. Sed hic quidem mos à pauperioribus obseruatur: ditiores enim hilaritatem nuptialem in aliquot dies prorogant. Ornatus sponsæ in annulis circulisque ferreis consistit, & tintinnabulis de collo pendentibus. Accidit aliquando, vt quis vxorem, qua per quinque, aut sex menses vsus est, repndiet, eamque socero suo remittat, suosq; ceruos repetat.

Nec

Nec difficilem se præbet socer in recipienda filia, ita tamen, vt gener impensas nuptiarum bona fide restituat.

Verum veri Dei cultum penitus ignorant, quanquam dicant, se vnum Deum colere, *Idolatriæ*, sed sub specie earum rerum, à quibus plurimum emolumenti percipiunt. Habent tamen statuas ligneas, vel truncos potius in humanam figuram aliquo modo, sed rudissime efformatos, quos venerantur: his aliquando mactant ceruos, eorumque carnes Idolis oblatas primo, deinde concisas in tomaculi ritum comedunt.

Si quem inter eos opulentior mori contingat, captiuum quempiam hominem, vel seruum suspensio necant, vt defuncto in altero illo seculo ad imperium præsto sit. Ne autem in campis Elysiis pedibus incedere necesse habeat, quod illiberale putant, immolant ei ceruos aliquot, quibus ibi pro iumentis vtatur, faciuntque id crudelissimis modis, adacto per posteriora veruto vsque in ipsa viscera & pectus animalis, quod tam diu excruciant, donec moriarur, ipsi interim altos cientes clamores. Occisos eo pacto ceruos corio nudant, eorumque carnes vel coctas vel crudas deuorant. Pueros ante septimum annum mortuos non sepeliunt, sed ab altis arboribus suspendunt, scilicet vt ea ratione cælo propiores sint.

Litigia inter eos orta, ludicra quadam execratione finire solent. Actor ad iudicem accedens, humanam effigiem ex niue efformat, eiq; caput lupinum imponit. Hinc peracta actione, vbi ad punctum probationis deuentum est, incipit primo se ipsum deinde omnes sanguine iunctos exsecrari, strictoque gladio effigiem niueam frustillatim concidit, addens, non recusare se, quin omnes affines ac necessarii sui ad eundem modum hostili gladio concidantur, si sciens falsum dicat. Deinde accepto ictu siue cranio lupino, pari obtestatione lupos ceruis pecudibusq; suis infestos precatur, nisi verum dicat. Habet autem hoc tam operosum execrationis genus tantas apud eos vires, vt de accusationis veritate nemo deinceps ambigat, sed omnes verbis eius acquiescant.

Cæterum ipsi Samoiedæ corpore sunt firmo & membris validis: statura eis mediocris, *Natura* latæ facies, oculi intus depressi, animus periculorum contemtor & audax, salutis prodigus: *huius gentis* hasta eis semper ad manum, siue potius sarissa longior. Gens est scientiæ futurorum auida, vnde vix quicquam auspiciantur, nisi prius consulto Mago vel sacerdote *Idolatra*.

Hic vbi in papilionem consulenti venit, in angulo quodam confidens, & faciei partem palliolo velans, cornu profert bubulum, lupina pelle obtectum, hoc instar tubæ inflat, & incantationes quasdam demum murans pedem leporinum sinistra manu versat: cæteri interim accinunt, vel potius canum instar aut luporum vlulant. Si vaticinia læta fuerint, mactatur ceruus & peragitur conuiuium inaugurale. Mulierum est incredibile robur & naturæ bonitas. Parituræ *Facile pueri* obstetrices ignorant, viro Lucinæ vices subeunte, puer in lucem editus frigida abluitur, vel *perium* niue perficitur, dein rursus à matre fouetur, quæ secundo tertio vè à partu die ad consuetos labores redire solet & officia domestica.

CAPUT VII.

Nauigationes aliquot à nostris hominibus, imprimis Anglis in remotissimas septentrionis partes susceptæ, ab anno Christi MDLIII. vsque ad MDCXXIV.

CVM antiquis temporibus nauigationes in septentrionalia illa regna, vnde olim Gotho- *Nauigatio* Crum, Cimbrorum, Wandalorum, Rugiorum, aliarumq; gentium magna prodierant, *prima Anglorum in septentrionem.* & totam prope Europam cum parte Africæ Asiæque inundauerant, decreto Ciuitatum maritimarum Germaniæ, quæ vulgo Anseaticæ vocantur, intermissæ fuissent: accidit, vt anno 1553. a n.ch. MDLIII, negociatores aliquot Angli, quibus illæ in Borealia regna nauigationes quæstuosæ futuræ videbantur, inita societate tres naues expedirent, quibus & hæc indiderunt nomina: primam dixere *Bonam Spem*, secundam *Fiduciam*, tertiam *Eduardum*. His Nauarchum præfecere *Hugonem Willugbeium*, eumq; septentrionis partes petere iusserunt.

Hæc classis, cum commodo vento soluisset, graui tempestate quassata & dispersa, vix post aliquot dies apud *Warhusum* in extremis Lapponiæ partibus denuo conuenit, vnde soluentes Angli, cum in S. Nicolai Sinum inuecti achoras proiecissent, Emporium ibi pro suæ nationis mercatoribus constituerunt. Hic nauarchus cum varias terras atque Insulas adiuis-

adiuisset, & usque in LXXV. gradum versus Polum Arcticum penetraffet, nec vllum hominum vestigium reperisset, vltos autem, ceruos atque vulpes magno numero vidisset; nomen illi terræ indidit *Noua Regioni*, siue *Neulandia*: quanquam postea patuit, partem fuisse Gronlandiæ Insulæ, & eam ipsam quidem, quam Hollandi *Spizbergam* siue *Montacutum* appellauerunt. Hoc facto reuersus Willugbeius, resumto priore itinere, iterum Lapponiâ petiit, ibique diem clausit extremum. Hoc initio facto, Societas Rutenica Mercatorum in Anglia anno A.N.C. MDLVI. expeditæ alii classi *Stephanum Burrugium* præfecerunt, eique imperauerunt, vt directo in Aquilonem cursu viam aliquam per eas partes in Cathaiam quæreret: cuius viri industria ostium Obii fluuii, & Pechora, nec non fretum Vaygats, & Zembla atq; Samoedia nostris innotuit. His ergo detectis, cum integrum annum in illa expeditione latis laboriosa insumisset, domum cum suis reuersus est.

1576. Rei difficultate in peruestiganda noua illa via versus orientem perspecta, quieuerunt negotiatores vsq; ad annum Salutis MDLXXVI. quo anno miserunt *Martinum Forbifferum* cum duabus nauibus, vt conuerso in occidentem cursu eandem peruestigaret viam. Hic cum LXII gradum versus Polum Arcticum attigisset, fretum inuenit (siue sinus is fuit) late patens, in quod cum ultra LX. milliaria Anglica penetraffet, reuerti domum coactus est, cum terræ quoddam genus fabulosum, in quo aurum tamenta latere videbantur, secum domum retulisset. Idem iter ingressus est Forbifferus anno MDLXXVIII, maiore quam antea nauium numero, reliquitq; ibi quosdam ex locis suis, vt nouam conderent coloniam, inductus

1578. falsa spe fulgidæ arenæ, quam aurum continere putabat. Anno A.N.C. MDLXXX iidem Mercatores alias expediuerunt naues, quibus *Arthurum Petum* & *Carolus lacmanum* præfecerunt, iussos tentare, an per aduersum fluuiû Obyn in Cathaiense regnum peruadere possent, verum hi, cum inuia quædam septentrionis loca & ante parum cognita rimati fuissent, coacti frigoris vehementia domum reuersi sunt, irriti conatu.

1583. Tertio anno post missus est *Humphredus Gilbertus* Eques Anglus, vt directis in terram Floridam Americæ septentrionalis proris, transitum in Orientem quæreret. Verum hic ingressus magnum illum S. Laurentii fluuium, cum quædam ad piscationem Anglorum in illis partibus pertinentia constituisset, nulla re alia gesta domum rediit.

1585. Anno Salutis MDLXXXV. *Iohannes Davis* assumtis tribus nauibus eundem inuestigauit transitum, cumq; ad gradum LXVI peruenisset, & omnia quæ viderat, diligenter obseruasset, reuersus domum, sequente anno idem iter ingressus ostium amplissimi fluuii intrauit, initaq; cum incolis amicitia cum hyems instaret, vltiorem disquisitionem in annum Sequentem distulit. Cum autem fines Americæ versus occidentem attigisset, & Gronlandiæ littus ad orientem haberet, transitum late patentem adeptus, vsq; ad LXXIII. gradû versus polum accessit, per quem in vastum penetrauit Oceanum, vbi nullum amplius erat à glacie periculum. Satisfecisse igitur tunc quidem suo arbitratus desiderio domum repetiit, id adeptus honoris, vt postmodum trames ille *Fretum Davis* appellaretur. Non igitur via illa aliis iure tribui potest quam Anglis, quod societatis Rutenicæ sumtibus illa primum omnium inuenta fuerit. Hi enim, quos supra commemorauimus, primi littora illa, freta, promontoria, ostia, Sinus obseruauerunt, & ex parte possederunt, vnde ad eos & honor & emolumentum iure pertinet.

Angli diu
ante Hol-
landos
in septen-
trionem
nauigauerunt.

Negari enim non potest Hollandos totis XXVI. annis demum post Willugbeii expeditionem *Iohannem Vahalum* Batauum in S. Nicolai sinum misisse, qui primus ibi cum Rutenis siue Moschis negociatus est.

1596. Hoc successu alacriores facti Bataui, subinde in eas partes nauigauerunt, continuato cursu & negociatione, vt ex nauigationibus eorum, quas in lucem emiserunt, liquido constat, inter quas illustrissima est ea, quam anno Salutis MDXCVI. in nouam Zemblam instituerunt, ibiq; totam illam longissimamq; hyemem inter ærumnas incredibiles exegerunt, qua finita, pauci ex iis in Hollandiam reuersi sunt.

1603. His tamen Hollandorum ausis & velut intercessione non territi sunt Angli, vt non vrgerent propositum, & in peruestigando Septentrionali illo tramite pergerent. Anno enim a.n. C. MDCHII. Anglus quidam ad Insulam Cherry cum appulisset, & quosdam *Morces* siue Hippopotamos interfecisset, onusta plumbo naui in Angliam rediit.

1608. Quinto anno post *Hudsonus* vsq; ad gradum LXXXI. penetrauit, & in reditu, cū à priore via aberrasset, nouam inuenit Insulam sub gradu LXXI. eamq; de suo nomine appellauit. Cū autem societas negotiatorum Londinensium intellexisset, immania cete & alia monstra marina oceanum septentrionaleni infestum reddere nauigantibus, missæ fuerunt aliquot naues, quibus aliud nihil erat datum negotii, quam vt belluas illas quicumq; ratione delerent

deberent. Et si autem res illa maximi sumtus fuit, non caruit tamen successu cum male sublati monstris illis vel profligatis, tranquillum postea nauigantibus præstiterit iter, qui ad peruestigandas ulteriores terras se accinxerunt.

Anno Salutis MDCX. duæ naues missæ fuerunt, & anno sequenti totidem, ut Cheryn & Gronlandiam Insulas adirent & ibi capturæ balænarum operam darent. Aderant Thallarchæ illius classis, cui nomen erat *Thomæ Edgæo* Anglo, sex Bosci siue Cantabrix Hispania, artis capiendi balænas peritissimi, qui multum iuuerunt Anglos in monstrosa illa piscatione: nam præter balænas aliquot, magnum numerum eorum animalium, quæ amphibia sunt, & vulgo Equi marini vocantur, trucidauerunt, ut hæc postrema nauigatio Anglis valde fuerit quæstuosa.

1610
&
1611.

CAPUT VIII.

Continuatio superiorum expeditionum septentrionalium. Dissidium inter Hollandos, Danos & Anglos, & eius causa. noua quadam terra, atque Insula detecta.

ANNO à nato Seruatore nostro MDCXII. duæ naues Anglicæ ad piscationem cetorum sub Edgæo Nauarcho in Gronlandiam missæ fuerunt: cum autem ipsis nauium rectoribus parum inter se conueniret, nihil admodum effectum est. Anglos more suo secuti Hollandi, nacti viæ ducem Anglum quendam nauclerum peritissimum, eodem appulerunt. Sed hi à Præfectis & Nauarchis Anglorum repulsi & domum infecta re abire compulsi fuerunt. Idem accidit naui Hispanicæ, quæ & ipsa nauclerum Anglum nacta fuerat, & eo accesserat. Anglus iste, Hispanorum dux reuersus domum, & in carcerem coniectus, vix euitauit supendium.

1612

Anno sequenti misit ipse Rex suas cum mercatorum nauibus, ut classis illa VII. naues constituerit. Harum præfectis mandauerat Rex, ut omnes exterorum naues ex illis Gronlandiæ littoribus exturbarent, nullisq; præterquam quæ ad societatem Londinensem spectabant, illic negociandi darent licentiam. Apulerant iam in diuersis portibus naues peregrinæ circiter XV. has superuenientes Angli infecta re discedere coegerunt. Et Hispanicis quidem, Gallicis atque Flandricis ea nauigatio omnino fuit irrita: soli Hollandi, quia proteruiores erant, & periculum contemnebant, emolumenti aliquid ex ea negotiatione perceperunt. Eodem anno insula, cui nomen *Bona spei* indiderunt, ab Anglis reperta est.

1613

Iam ad vim & arma spectabant tam Angli quam Hollandi. Illi igitur anno Salutis MDCXIV. tredecim maiores naues & celoces duas expediuerunt, sub ductu *Iosephi Beniamini* & *Thomæ Edgæi*, cum ut in Gronlandia negociarentur, tum ut nouas quærerent terras. Instruxerant iam ante Hollandi in eundem finem XVIII. naues, inter quas erant quatuor militares, & in septentrionem miserant. Hæ cum se opposuissent Anglis, nihil illi contra moliri ausi sunt: id ergo factum est, ut neutri suis commodis prospicere rite possent. *Guilielmus* tamen *Bassinus* hoc anno ultra octogesimum progressus gradum, nouas quasdam detexit Insulas.

1614

Sed hunc errorem correxerunt Hollandi anno sequente. Cum enim classem XIV. nauium in illas oras deduxissent, in quibus tres erant militariter instructæ, spretis contemtisq; Anglorum minis, magnam vim balænarum in diuersis sinibus exceperunt, nec Angli eos impedire ausi fuerunt. Eodem anno præfectus trium nauium Danicarum nomine Regis sui vectigal ab Anglis exegit, cui respondit Edgæus, Gronlandiam Insulam Regis Angli parere imperio, nulli igitur alii principi se esse obnoxios. Et hi quidem Dani primi fuerunt, qui in Gronlandiam appulerunt, duce vti Anglo, *Iacobo Vadenio*.

1615

Sequenti biennio magna prosperitate vti sunt Angli in his septentrionis partibus, & ad perquirenda vltiora versus polum loca perrexerunt: anno vero MDCXVIII. Cum Selandi intellexissent, venisse quidem XIII. naues Anglicanas ad littora Gronlandiæ, sed male instructas & propemodum inermes, ut quæ piscandi non pugnandi gratia è patria profectæ fuerant: ergo Selandi coactis pluribus nauibus militaribus adorti Anglicanas naues, parum abfuit, quin eas penitus ex illis partibus profligauissent; aliquot quidem interceperunt & perdiderunt. Idem vero Selandi, ausi etiam in ipsa Insula pedem ponere, & munimentum Anglorum adoriri, ab Anglis mascule excepti repulsique fuerunt.

1616
1617

1618

Et quam-

*Pugna
Naualis.*

Et quamuis utriq; signum pacis vel induciarum proposuerunt, altercantibus tamen interrim praefectis, toto biduo nihil effici potuit. Resumpto igitur bello Selandi quinque nauibus Proprietariam Anglorum velut indagine cinxerunt, eamq; cum diu se acriter defendisset, fugere coegerunt. Fugientem persecuti Selandi, interfecto propugnatorum fortissimo quoque, postremo expugnaverunt. Ipsam quidem nauem penitus exspoliauerunt, Anglos vero vectores & nautas in vinculis detinuerunt. Et sic ille annus Anglis parum ex sententia fluxit.

1619

Vrgentes propositum iidem Nauarchi Angli, anno Salutis MDCXIX. cum nouem nauibus maioribus & celocibus duabus Gronlandiam petiuerunt. Cum autem Hollandi cognito Anglorum aduentu balenas variis terculamentis profligassent, ut alio se ad tempus reciperent, infructuosa fuit illa expeditio. Idem factum est annis duobus sequentibus, in

1620

1621

primis vigesimo, quo ad impedimenta ab Hollandis obiecta, etiam Dani Anglis molesti fuere. anno XXI. Societatis Ruthenicae praefecti Londino alias naues numero octo in septentrionem emisunt: ex his una, quae ceterarum facile princeps erat, glaciei impetu ita qualitata & perdita fuit, ut vectores eam deferere & se in scapham actuariam recipere coacti fuerint, eo euentu, ut multis frigore extinctis, quibusdam vero parte aliqua aut membro mutilatis, vix pauci incolumes euaserint. Ceterae naues mercibus septentrionalibus onustae, domum redierunt.

1622

Ab eo tempore usque ad hunc, quo haec scripsimus annum, non desierunt tam Angli quam Hollandi, calcata omni formidine, & spreis periculis certissimis, quae non tam a barbaris gentibus, feris animalibus & belluis marinis, Oceanum illum nauigantibus impedit, quam ab intensissimo gelu & glacie; non desierunt inquam, instructis emissisque in rigidas istas septentrionis plagas nauibus tentare, an transitus aliquis detur ex Europa nostra in Sinarum regnum, & Cathaense, atque alias Orientis partes. Et si autem utriusque nationis peritissimi nauarchi haecenus ad summam diligentiam nihil fecerunt reliqui, aliis quidem in orientum solem, aliis in occidentem vela facientibus; nondum tamen haecenus planum facere potuerunt, an natura partes illas freto aliquo fecerit peruias, an vero obiecta continente occluserit. De glaciei quidem ac frigoris immani obstaculo conqueruntur

omnes. Cetera quo pacto habeant, sequens & forte sapientior ostendet aetas, nos interim his erimus contenti.

RPJCB

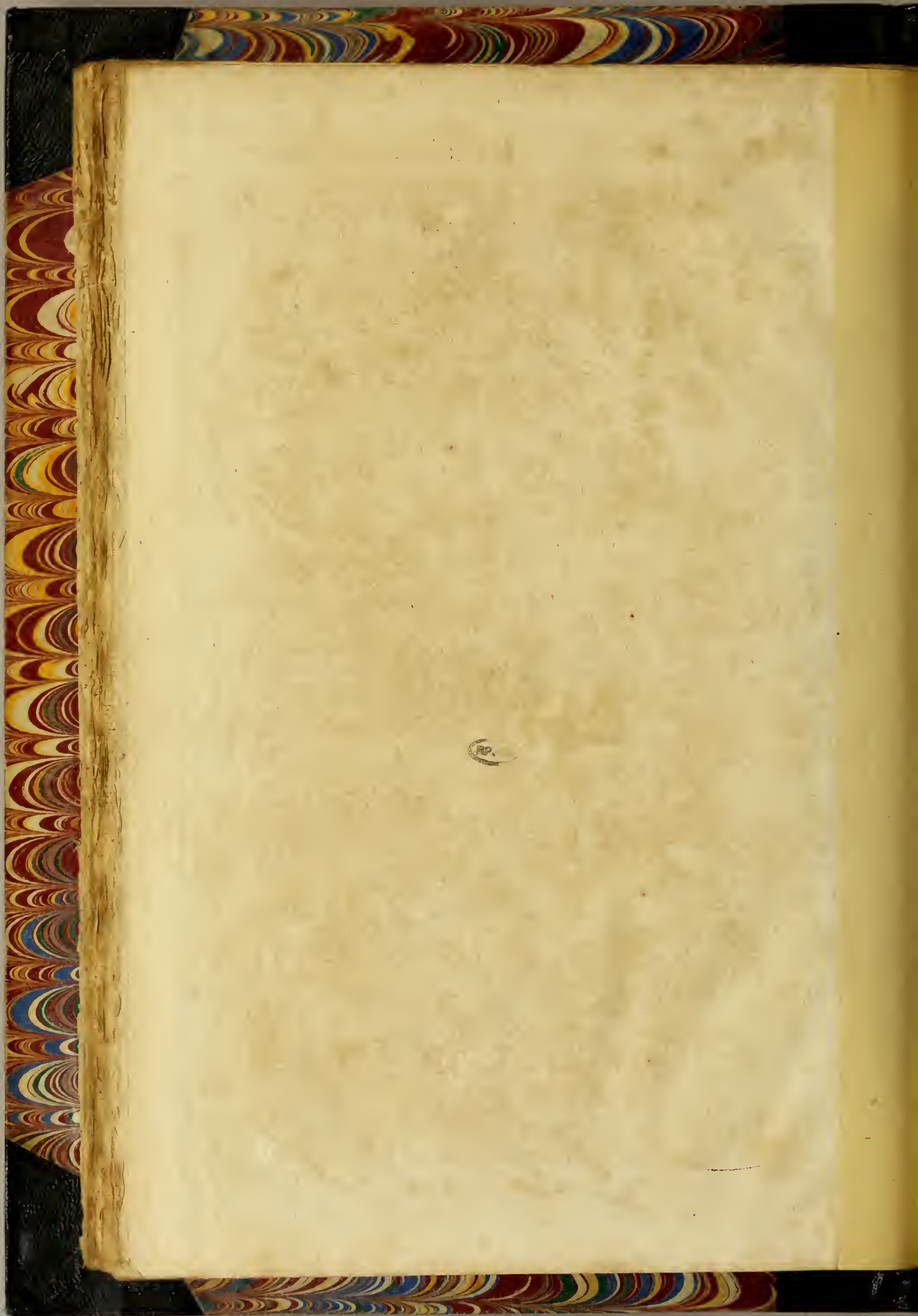
DESCRIPTIO CHOROGRAPHICA INDIA ORIENTALIS, DELINEATA

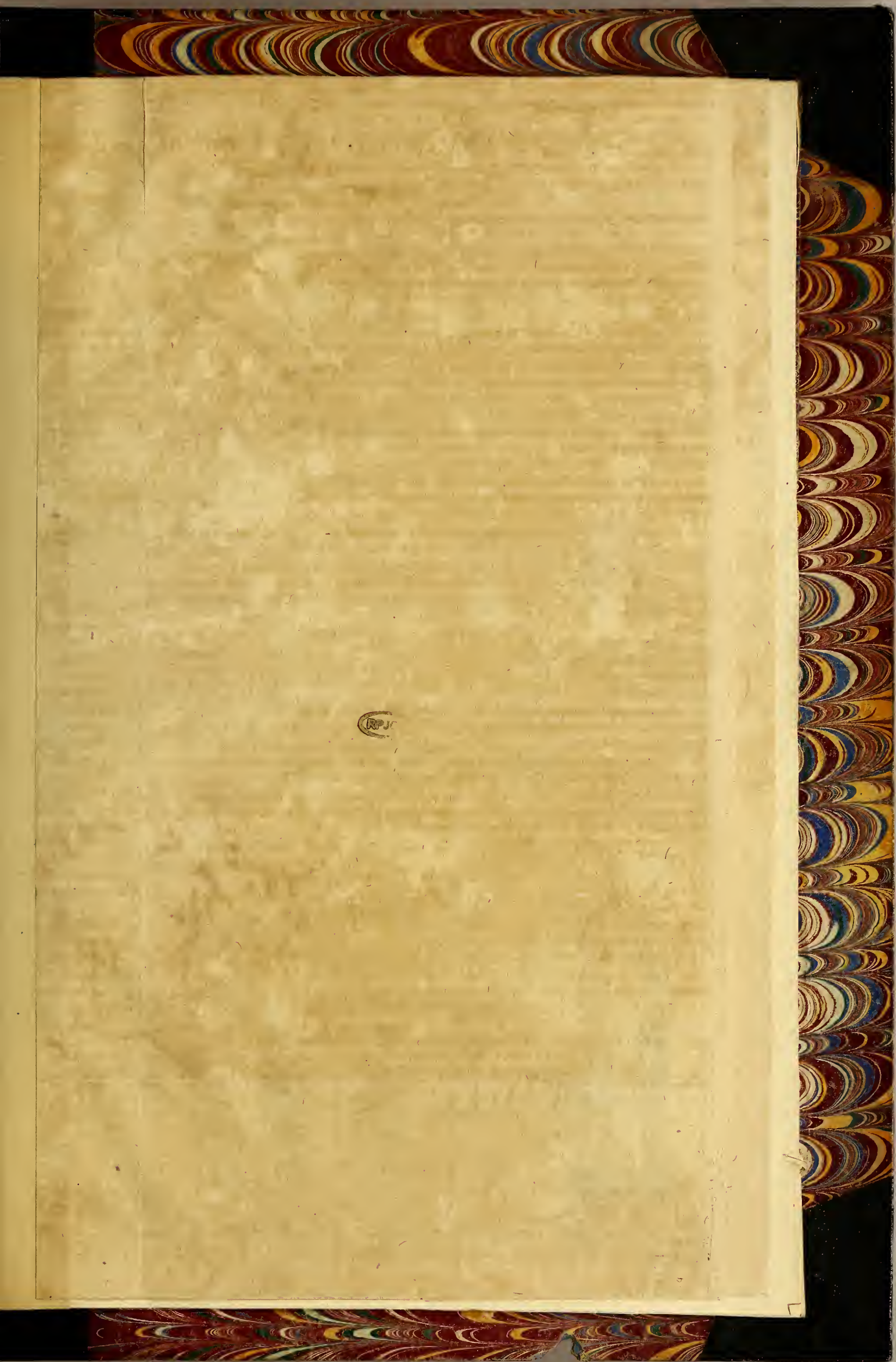

ONEM IMPERII, SIVE REGNI MAGNI MOGOL EXHIBENS.

TARTARIA.

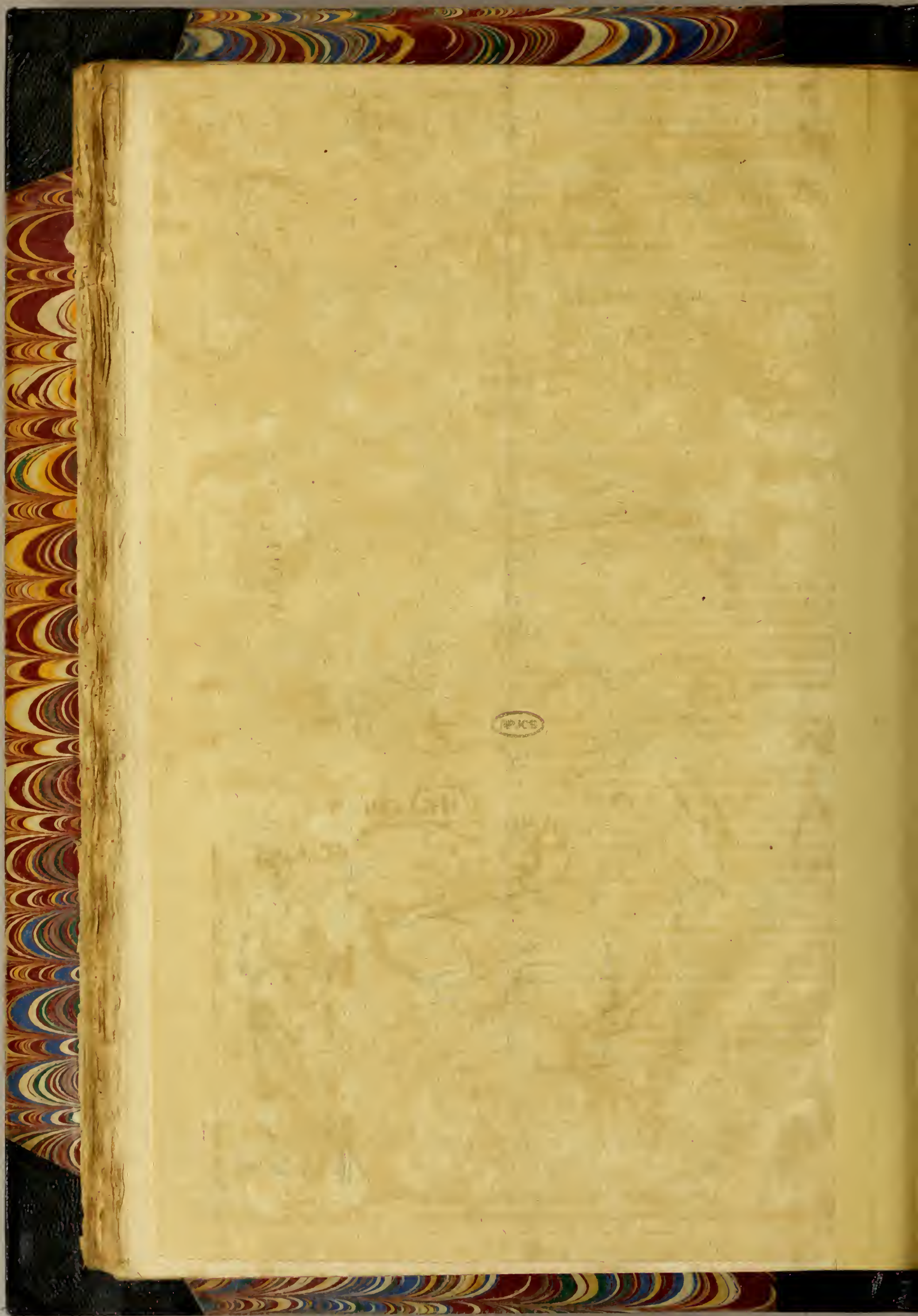
DE 覽 SCRIP 備 TIO 輿 CHOR 方 OGR

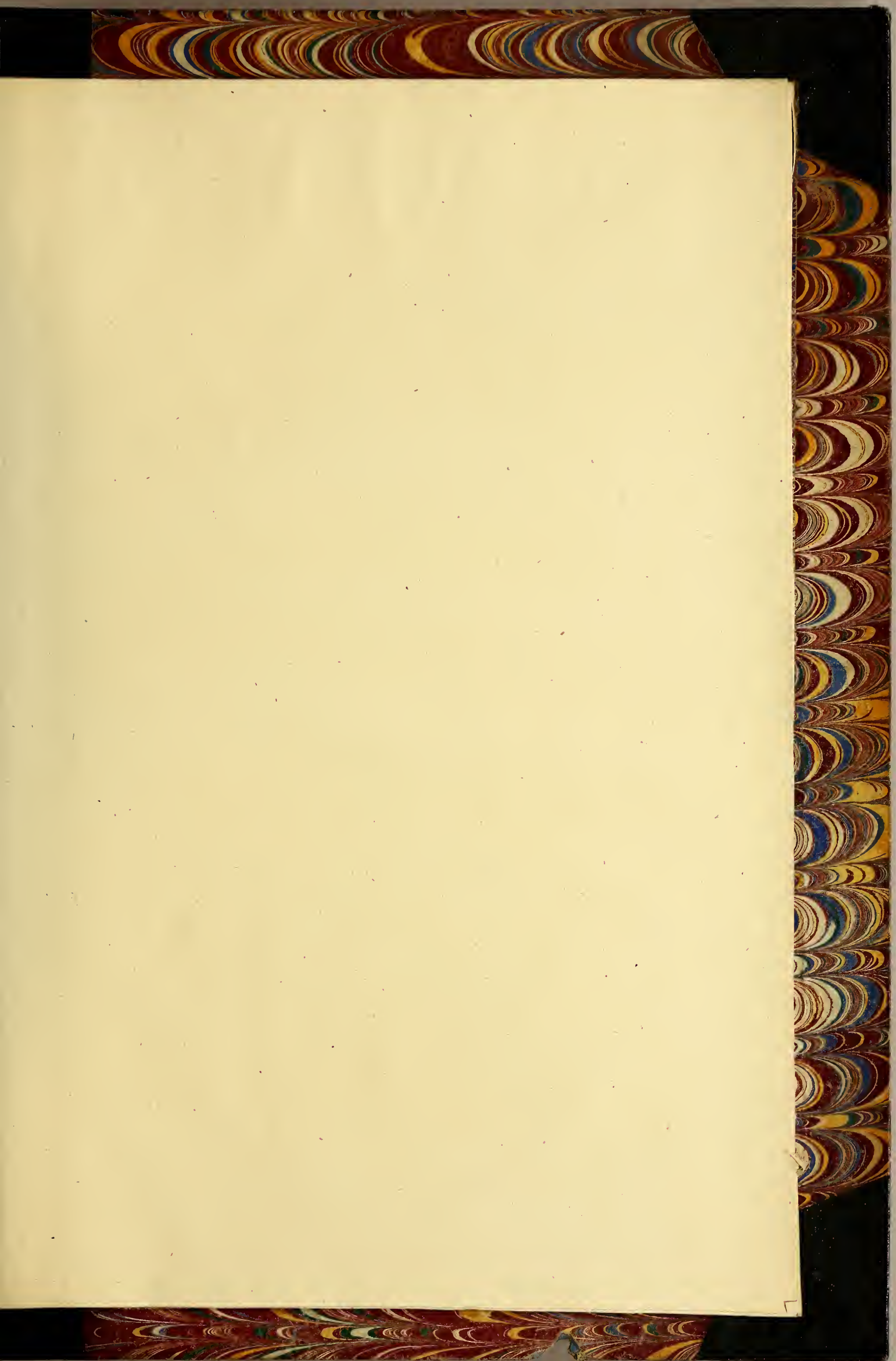

统 PHICA — REG 明 NI CHI 皇 N. A.

Habitus et forma
mulieris
Chinen.

J
De By
SV
pt. 12
1628
Lat
cop 2

